

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

การสังเคราะห์บทเรียนในเชิงหลักคิดและหลักปฏิบัติ :
กรณีศึกษาเพื่อการขยายผลพัฒนากิจการพระพุทธศาสนา ในประเทศไทย

โดย นพ.บัญชา พงษ์พานิช และคณะ

เมษายน ๒๕๖๔

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

การสังเคราะห์บทเรียนในเชิงหลักคิดและหลักปฏิบัติ :
กรณีศึกษาเพื่อการขยายผลพัฒนากิจการพระพุทธศาสนา ในประเทศไทย

คณะผู้วิจัย	สังกัด
๑. นพ.ปัญญา พงษ์พานิช	มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ
๒. นายวิศรุต บวงสรวง	-
๓. นายไพโรจน์ สิงบ้าน	มูลนิธิสุธีรัตนา
๔. นายกิตติศักดิ์ รุ่งเรืองวัฒนชัย	มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ
๕. นางสาวณัทภัทรกร จุฬรัตน์	มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ

สนับสนุนโดย

สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.)

(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย สกสว. ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้ มุ่งศึกษาวิเคราะห์เชิงสำรวจเกี่ยวกับองค์กรทางพระพุทธศาสนาในประเทศ ที่มีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่แนวคิดทางพระพุทธศาสนาในบริบทสังคมร่วมสมัย เพื่อนำหลักคิด อัตลักษณ์องค์กร แนวทางการบริหารและประสบการณ์ขององค์กรเหล่านั้นมาสังเคราะห์เป็นแนวทางเพื่อพัฒนากิจการพระพุทธศาสนาในประเทศต่อไป โดยการวิจัยแบ่งออกเป็น ๓ ด้าน ประกอบด้วย ศาสนประเพณี ศาสนธรรม และศาสนสมบัติ ในเชิงภาพรวม กรณีศึกษาเหล่านี้ แสดงให้เห็นการพยายามสืบทอด รักษา และพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้ วิถีปฏิบัติ และการบริหารจัดการที่เป็นอัตลักษณ์ ซึ่งสอดคล้องกับพระธรรมวินัย และการปรับตัวสู่สังคมสมัยใหม่ ดังนี้

(๑) ด้านศาสนประเพณี แบ่งออกเป็น ๒ กรณี คือ (๑) ศาสนประเพณีที่ผูกพันกับวัด อันเป็นประเพณีที่มีความเป็นผูกพันกับวัดและชุมชนรอบข้าง ได้รับการสืบสานรักษาต่อมาโดยคณะสงฆ์และฆราวาส รวมไปถึงการสร้างประเพณีอื่น ๆ ขึ้นมา เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทสังคม (๒) ศาสนประเพณีที่พัฒนาขึ้นมาใหม่โดยองค์กรที่ไม่ใช่วัด มีลักษณะเป็นประเพณี พิธีกรรมที่ถูกสร้างขึ้นใหม่ให้สอดคล้องกับความเป็นองค์กรที่ขับเคลื่อนโดยฆราวาส และสอดคล้องกับวิถีชีวิตสังคมเมืองยุคใหม่

(๒) ด้านศาสนธรรม กลุ่มตัวอย่างประกอบไปด้วยวัดและองค์กรเผยแผ่ที่ไม่ใช่วัด ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่เป็นวัดมีแนวทางการสืบทอด รักษา คำสอน และแนวปฏิบัติจากพระอาจารย์ผู้ก่อตั้งองค์กร มีสถานที่ปฏิบัติเป็นพุทธสถานที่เป็นที่ตั้งแน่นอน และพระภิกษุสงฆ์มีบทบาทนำโดดเด่นในองค์กร ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ใช่วัด มีแนวคำสอนที่ชัดเจน อยู่บนรากฐานแนวคิดทางพระพุทธศาสนา แต่การเผยแผร์ การบริหารจัดการ บรรดาศิษย์ฆราวาสที่มีความรู้มีบทบาทสูงในองค์กร อย่างไรก็ตาม ทั้ง ๒ กรณี มีการสร้างเครือข่าย/สาขาตามแนวทางของตนออกไปอย่างกว้างขวาง

(๓) ด้านศาสนสมบัติ จากการศึกษาพบว่า การบริหารทรัพย์สินมี ๓ แนวทางหลัก ตามความสอดคล้องกับบริบทของแต่ละวัด คือ การบริหารตามแนวทางพระวินัยให้สังฆะมีบทบาทในการบริหารทรัพย์สิน ประการถัดมา คือ การบริหารเพื่อความเป็นระเบียบตามแนวคิดการบริหารร่วมสมัย โดยความร่วมมือระหว่างพระสงฆ์และฆราวาส สะท้อนภาพความร่วมมือระหว่างวัดกับชุมชน สุดท้าย เป็นการบริหารทรัพย์สินโดยหน่วยงานราชการวางรากฐานให้กับวัด มีการจัดการที่เป็นระบบ พระสงฆ์มีบทบาทน้อย แต่มีความโปร่งใสสูง

คำสำคัญ : สังเคราะห์บทเรียน, กิจการพระพุทธศาสนา, ศาสนประเพณี, ศาสนธรรม, การส่งเสริมปฏิบัติธรรม, ศาสนสมบัติ

บทสรุปผู้บริหาร

ตลอดระยะเวลากว่า ๒๖๐๐ ปี ที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบรรลुरुธรรมและเผยแผ่แก่ผู้คนสืบมาจนเป็นศาสนาสำคัญศาสนาหนึ่งของโลกที่แผ่ขยายไปทั่วพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงคลี่คลายในแต่ละพื้นที่ในลักษณะต่าง ๆ ทั้งขยายวงและถดถอย เฉพาะในประเทศไทยที่บรรพชนบนผืนแผ่นดินนี้ได้เลือกรับไว้จนกำหนดให้เป็นศาสนาหลักประจำชาติ ได้รับการยอมรับในสากลว่าเป็นประเทศศูนย์กลางพระพุทธศาสนาของโลก ก็มีลักษณะการเช่นเดียวกัน มีทั้งรุ่งเรืองงามสง่าและหม่นหมองเป็นที่น่าห่วงใย โดยมีการปรับปรุงพัฒนาและริเริ่มใหม่ ๆ ในกิจการพระพุทธศาสนาไทยเป็นจำนวนมากไม่น้อย มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ จึงน้อมนำวาระรำลึก ๑๑๑ ปี ของพุทธทาสภิกขุ พ.ศ.๒๕๖๐ ทำการศึกษาค้นคว้า วิจัย สังเคราะห์บทเรียนในเชิงหลักคิด หลักปฏิบัติ จากกรณีศึกษาที่จะเกิดประโยชน์ในการขยายผลและจรจรโครงการพระพุทธศาสนาในสังคมไทยสืบไป โดยในระยะแรก มุ่งในกิจการพระพุทธศาสนาในสังคมไทย ๓ ด้าน ประกอบด้วย ด้านศาสนธรรม การส่งเสริมการปฏิบัติธรรม, ด้านศาสนสมบัติ และด้านศาสนประเพณี พิธีการ ในวัดและองค์กรทางพระพุทธศาสนา ด้านละ ๔ แห่ง ซึ่งเป็นตัวแทนลักษณะ ระดับ ขนาด และพื้นที่ต่าง ๆ ของประเทศไทย โดยได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ประกอบด้วย :-

ด้านศาสนประเพณี พิธีกรรม ประกอบด้วย วัดป่าโนนกุตหล่ม จังหวัดศรีสะเกษ วัดป่าในชนบท ขนาดเล็ก, วัดศรีทวี จังหวัดนครศรีธรรมราช วัดเมืองในเมือง ขนาดเล็ก, วัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหาร จังหวัดสกลนคร พระอารามหลวงในเมือง ขนาดกลาง และ หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ กรุงเทพมหานคร มูลนิธิสาธารณกุศล ขนาดใหญ่

ด้านศาสนธรรม การส่งเสริมการปฏิบัติธรรม ประกอบด้วย วัดป่าสุคะโต จังหวัดชัยภูมิ เป็นวัดป่าในชนบท ขนาดกลาง, วัดมเหยงคณ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นวัดบ้านชานเมือง ขนาดกลาง, มูลนิธิส่งเสริมวิปัสสนากรรมฐาน ในพระสังฆราชูปถัมภ์ กรุงเทพมหานคร มูลนิธิสาธารณกุศล ขนาดใหญ่ และ สถาบันพลังจิตตานุภาพ กรุงเทพมหานคร มูลนิธิกำกับโดยวัด ขนาดใหญ่

ด้านศาสนสมบัติ ประกอบด้วย วัดเหล่าอาภรณ์ จังหวัดยโสธร วัดบ้านในชนบท ขนาดเล็ก, วัดแทนวันดีเจริญสุข กรุงเทพมหานคร วัดบ้านชานเมือง ขนาดเล็ก, วัดญาณเวศกวัน จังหวัดนครปฐม วัดบ้านชานเมือง ขนาดกลาง และ วัดพระศรีมหาธาตุวรมหาวิหาร พระอารามหลวงในเมือง ขนาดใหญ่

ผลการศึกษาพบว่า ด้านศาสนประเพณี พิธีกรรม นั้น (๑) การเป็นสถานสืบทอดการเป็นศูนย์กลางจิตใจและพื้นที่กลางของชุมชนท้องถิ่นและสังคมที่สืบเนื่องมาของวัดรวมทั้งการสร้างให้เกิดขึ้นมาใหม่ ดังกรณีของหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ และ (๒) มีองค์ประกอบสำคัญของการ

เป็นศูนย์ทางจิตใจและพื้นที่กลางของชุมชนท้องถิ่นที่เหมาะสมเพียงพอจนเป็นที่ยอมรับเชื่อถือและเลือกใช้หรือเข้าร่วม พร้อมกับ (๓) กิจวัตร ข้อวัตรและวิถีความเป็นไปของวัดหรือของผู้คนในองค์กรหรือสถานที่ ที่ได้รับความชื่นชมนิยมเชื่อถือ มีความสำคัญ โดย (๔) ศาสนกิจด้านศาสนประเพณีมีแนวทางสำคัญ ๒ ลักษณะ คือการสานต่อกิจกรรมสำคัญทางศาสนประเพณีพิธีการอันดีงาม และการปรับปรุงเพิ่มเติมริเริ่มเสริมสร้างพัฒนากิจกรรมศาสนประเพณีขึ้นมาใหม่ อาทิ การสวดมนต์ข้ามปี บุญประเพณีปรีวาสรกรรม งานปฏิบัติบูชาพระธาตุพนม บุญตักบาตรเดือนเกิด บุญสวดมนต์เย็นเจริญจิตตภาวนาวันธรรมสวนะรอบพระธาตุเชิงชุม กิจกรรมธรรมะในสวนตักบาตรเดือนเกิด เทศกาลเจริญสติรับปีใหม่ ชีวิตใหม่ ฯลฯ โดย (๕) มีการจัดการเชิงระบบ สอดคล้องเหมาะสมต่อบริบทแวดล้อมและเงื่อนไขปัจจัยต่าง ๆ (๖) มีความสม่ำเสมอตามจังหวะ วาระโอกาสอันเหมาะสมจนเป็นที่รับรู้จดจำ เกิดเป็นวิถีและประเพณี (๗) มีหมู่คณะ คณะบุคคลร่วมปฏิบัติกิจกรรมอย่างเพียงพอและดีพอ (๘) มีภาคีเครือข่ายการเรียนรู้ แลกเปลี่ยน หนุนเสริมเติมเต็มและร่วมพัฒนา รวมทั้ง (๙) มีศาสนประเพณีที่เป็นอัตลักษณ์ที่โดดเด่นเฉพาะ รวมทั้งบริบทแวดล้อมของแต่ละกรณีศึกษามีความหมายต่อการจดจำ บอกต่อชักชวนและกลับไปเข้าร่วม

ด้านศาสนธรรม ด้านการส่งเสริมการปฏิบัติธรรม พบว่า (๑) การมีแนวทางและแบบอย่างที่รักษา สืบทอด จากแบบอย่างและแนวทางของอาจารย์ผู้เป็นที่เคารพนับถือและกำหนดวางแนวไว้ (๒) การสืบทอดและสานต่อตลอดจนการพัฒนาสร้างสรรค์และดำเนินการ มีความเด่นชัดและเป็นที่น่าเชื่อถือในเชิงปฏิบัติและแบบอย่าง โดยเฉพาะบุคคลหรือคณะบุคคลผู้สืบทอด (๓) มีหลักสูตรและกำหนดการที่ชัดเจนและดำเนินหลักสูตรอย่างเป็นระบบแบบแผนอย่างต่อเนื่องจริงจัง ทั้งที่เป็นหลักสูตรประจำและที่จัดเสริมในวาระ โอกาส และ หลักสูตรมีความหลากหลาย รองรับผู้สนใจศึกษาหลายกลุ่มและระดับ รวมทั้งการส่งเสริมพัฒนาการปฏิบัติธรรมขึ้นไปตามลำดับ แก่คณะต่าง ๆ (๔) มีการบริหารจัดการหลักสูตร องค์กรผู้สอน ให้คำปรึกษา ชี้แนะและตอบคำถาม รวมทั้งการสอบอารมณ์กรรมฐาน สอดประสานกับหลักสูตร ตั้งแต่พระอาจารย์หลักและพระอาจารย์ผู้ช่วย ตลอดจนผู้ช่วย ที่กำหนดในลักษณะต่าง ๆ (๕) มีการจัดการเชิงระบบต่าง ๆ อย่างรอบด้าน ทั้งเรื่องอาคารสถานที่ บริการพื้นฐาน พื้นที่ศึกษาปฏิบัติ อาหาร ที่พัก ตลอดจนการสื่อสารส่งเสริมการปฏิบัติธรรม การสมัคร และ ทำความเข้าใจให้ความร่วมมือการเข้าร่วม ทุกกรณีศึกษาให้ความสำคัญและมีการจัดการไว้พร้อมสรรพ ไม่ว่าจะเป็นการสมัครและตอบรับการเข้าร่วม การต้อนรับลงทะเบียน การเข้าสู่ที่พัก อาคารสถานที่พัก แม้กระทั่งชุดแต่งกายในระหว่างปฏิบัติธรรมก็มีจัดไว้ให้ในบางกรณี พื้นที่ศึกษาปฏิบัติธรรมอันสลับปะยะ พร้อมระบบเสียงที่ดี รวมถึงระบบบริการอาหาร น้ำปานะและเครื่องดื่ม รวมทั้ง (๖) การไม่มีอัตราและการคิดค่าใด ๆ เน้นการจัดให้เป็นธรรมทานของวัด องค์กร และผู้มีส่วนร่วมในลักษณะของการรับใช้ธรรมะ หากผู้ใดได้รับประโยชน์ก็ชวนเชิญเข้าร่วมรับใช้ธรรมะและให้บริการกันต่อ ๆ ไป โดยปัจจัยในการดำเนินการทั้งหมดมาจากการบริจาคทำบุญของผู้เห็น

ประโยชน์ต่าง ๆ (๗) การมีหมู่คณะ ศูนย์สาขา เครือข่ายเชิงกระบวนการแบบขยายวง ในการสร้างเสริมขบวนการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมโดยพุทธศาสนิกฝ่ายฆราวาสขับเคลื่อน ตลอดจน (๘) การมีสัญญา พิธีกรรม และกลยุทธ์เฉพาะผูกใจในการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมร่วมกัน โดยพบว่าจากทั้ง ๔ กรณีศึกษานี้ มี ๓ กรณีที่ชี้ให้เห็นว่า (๙) แม้ครูบาอาจารย์จะชรามากหรือล่วงลับไปแล้ว หากมีการออกแบบและประสานจัดการที่ดี การส่งเสริมการปฏิบัติธรรมไม่เพียงจะยังสืบสานต่อเนื่องได้ แต่ยังขยายตัวได้อย่างมาก

ด้านการจัดการศาสนสมบัติ พบว่า ๔ วัดในกรณีศึกษา ไม่ต่างจากแทบทุกวัดทั่วประเทศจนแม้ในพระพุทธศาสนาหรือทุกศาสนา ที่ (๑) การริเริ่มการก่อสร้างตลอดจนครุฑธาของผู้คนที่มีส่วนร่วมล้วนมุ่งหมายให้เป็นศาสนสถานที่ดี และ การยังมีความยึดโยงอยู่กับฐานการเริ่มต้นระหว่างวัดและคณะผู้มีส่วนร่วมมาจนถึงปัจจุบัน ทั้งฝ่ายวัดและชุมชนตลอดจนผู้มีส่วนร่วม (๒) การมีฐานหลักคิดสำคัญตามข้อวัตร พระธรรม พระวินัย ตลอดจนข้อกฎหมายและระเบียบปฏิบัติทั้งในพระศาสนาและของบ้านเมืองในเรื่องการจัดการศาสนสถานและสมบัติต่าง ๆ นับเป็นปฏิบัติเบื้องต้นที่สำคัญ (๓) การมีฐานความศรัทธาเชื่อถือทั้งในพระพุทธศาสนาและต่อกันและกัน ร่วมไม้ร่วมมือกัน ของวัดพระ และชุมชนชาวบ้าน ตลอดจนพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย นับเป็นบาทฐานสำคัญ (๔) การมีระบบจัดการภายในและเปิดให้ฆราวาสที่มีจิตศรัทธาเข้ามามีส่วนร่วมกับสงฆ์อย่างเป็นระบบ จริงจังและต่อเนื่อง เป็นปัจจัยสำคัญพื้นฐาน โดย (๕) การจัดการศาสนสมบัติ ในทั้ง ๔ กรณีศึกษา มีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกันไปตามเงื่อนไขและปัจจัยแวดล้อม และแต่ละกรณีศึกษาล้วนมีพัฒนาการที่แตกต่างกันไป ที่เป็นกรณีศึกษาสำคัญ ได้แก่ระบบกิจของวัดและสงฆ์, การก่อสร้าง ดูแลรักษา พัฒนาศาสนสถาน เสนาสนะ, การประสานจัดศาสนกิจ กิจนิมนต์ การธรรมทาน, การรับ จัดระเบียบคลัง ทำทะเบียนสังฆทาน สังฆภัณฑ์, การจัดการภัตตกิจ เครื่องขบฉัน การครัว, การเงินบัญชี บุญนิธิ, การมีระบบกำลังคนในรูปแบบต่างเพื่อการมีส่วนร่วมกับสงฆ์ในการจัดการวัดและศาสนสมบัติ และสำคัญที่สุดคือ (๖) ศาสนบุคคคลของวัดในระดับต่าง ๆ ที่เป็นแบบอย่างและพานำในการดำเนินการต่าง ๆ นับเป็นหัวใจสำคัญ พร้อมกับ (๗) การเลือกรับนำวิทยาการ อุปกรณ์เครื่องมือร่วมสมัยมาปรับใช้ร่วม

ซึ่งข้อค้นพบเหล่านี้ จะเกิดประโยชน์ไม่น้อย หากได้มีการพิจารณาดำเนินการต่อยอดขยายผลในลักษณะต่าง ๆ อาทิ การจัดทำคู่มือ การจัดการเรียนรู้ดูงาน ตลอดจนการจัดทำหลักสูตรการเรียนรู้ และโครงการร่วมพัฒนา ซึ่งสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม ตลอดจนองค์การทางศาสนาหรือสาธารณกุศล และผู้มีจิตศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา สามารถมีส่วนร่วมดำเนินการได้ โดยหोजดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญญา ขอพิจารณาในการมีส่วนร่วมด้วยตามกำลังสามารถ ทั้งนี้ขอกราบขอบพระคุณคณะสงฆ์ตลอดจนผู้มีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลชี้แนะต่าง ๆ ในการดำเนินการครั้งนี้ ตลอดจนกราบขออภัยหากมีความบกพร่องใด ๆ รวมทั้งขอบคุณ

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ที่อนุมัติในการขยายเวลาของโครงการ จนเสร็จในปี
ครบรอบ ๑๐ ปี ของการก่อตั้งหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ พอดี.

กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๖๓

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ก
บทสรุปผู้บริหาร	ข
สารบัญ	ฉ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความสำคัญของเรื่องที่ศึกษา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย	๓
๑.๓ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๓
๑.๔ สมมติฐานของการวิจัย	๓
๑.๕ แนวทางการดำเนินการวิจัย	๓
บทที่ ๒ วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๕
๒.๑ การทบทวนวรรณกรรม	๕
บทที่ ๓ ระเบียบวิธีการวิจัย	๑๒
๓.๑ แนวทางการดำเนินการวิจัย	๑๒
๓.๒ ลักษณะของประชากรเป้าหมาย	๑๒
๓.๓ การเลือกกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย	๑๒
๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๑๓
๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๑๔
๓.๖ วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล	๑๕
๓.๗ ภาพรวมของกรณีศึกษา	๑๕
บทที่ ๔ ศาสนประเพณี	๑๖
๔.๑ บทนำ	๑๖
๔.๒ ภาพรวมของกรณีศึกษาด้านศาสนประเพณี	๑๖
๔.๓ บทสรุป	๑๗
๔.๔ วัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหาร จ.สกลนคร	๒๒

	หน้า
๔.๔.๑ ลักษณะทางสถาปัตยกรรม	๒๓
๔.๔.๒ ความสำคัญของพระธาตุเชิงชุมในปัจจุบัน	๒๔
๔.๔.๓ ศาสนประเพณีแห่งพระธาตุเชิงชุมในฐานะศูนย์รวมจิตใจของชาวพุทธ	๒๔
๔.๔.๔ บริหารจัดการด้วยระบบอาสาประจำ	๒๕
๔.๔.๕ งานบุญตามฮีตประเพณี	๒๗
๔.๔.๖ งานบุญที่พัฒนาขึ้นมาใหม่	๒๙
๔.๕ วัดป่าโนนกุศลหล่ม จ.ศรีสะเกษ	๓๐
๔.๕.๑ สภาพพื้นที่วัดในปัจจุบัน	๓๒
๔.๕.๒ บรรยากาศงานบุญของวัดป่าโนนกุศลหล่ม	๓๓
๔.๕.๓ การบริหารจัดการและกฎระเบียบวัด	๓๔
๔.๕.๔ กรอบกิจกรรมของวัด / อิงตามศาสนกิจ	๓๖
๔.๕.๕ จุดเด่นด้านบุญประเพณี	๓๙
๔.๖ วัดศรีทิว จ.นครศรีธรรมราช	๔๐
๔.๖.๑ ปรัชญาของวัด	๔๒
๔.๖.๒ ระเบียบศาสนกิจของวัด	๔๓
๔.๖.๓ ศาสนประเพณีแห่งวัดศรีทิว	๔๖
๔.๖.๓.๑ ประเพณีท้องถิ่นที่สืบสานพัฒนา	๔๖
๔.๖.๓.๒ กลุ่มบุญประเพณีที่พัฒนาให้สมสมัย	๔๗
๔.๗ หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ กรุงเทพมหานคร	๔๙
๔.๗.๑ ปรัชญาและจุดมุ่งหมาย	๕๐
๔.๗.๒ องค์กรเผยแพร่ธรรมะแบบไม่ใช่วัด	๕๒
๔.๗.๓ องค์กรประกอบสำคัญในการจัดกิจกรรม	๕๔
๔.๗.๔ กิจกรรมด้านศาสนประเพณี ที่ปรับประยุกต์กับสังคมเมือง	๕๕
โดยหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ	
๔.๗.๕ องค์กรประกอบที่สำคัญของกิจกรรมธรรมะในสวนตักบาตรเดือนเกิด	๕๙
๔.๗.๖ กิจกรรมงานบุญบูชาวันสำคัญทางพุทธศาสนา	๖๒
๔.๗.๗ กิจกรรมเทศกาลเจริญสติสวดมนต์ข้ามปี	๖๔
๔.๗.๘ ขยายผลกิจกรรมธรรมะในสวนตักบาตรเดือนเกิดสู่วัดนาร่องและองค์กร	๖๘
เอกชน	
๔.๘ บทส่งท้าย บทที่ ๔	๖๙

	หน้า
บทที่ ๕ ศาสนธรรม	๗๑
๕.๑ บทนำ	๗๑
๕.๒ ภาพรวมกรณีศึกษาด้านศาสนาธรรม	๗๑
๕.๓ บทสรุป	๗๑
๕.๔ วัดมเหยงคณ์ จ.พระนครศรีอยุธยา	๗๕
๕.๔.๑ ประวัติพระภาวนาชมคุณ (สุรศักดิ์ เขมรังสี)	๗๖
๕.๔.๒ โครงสร้างหลักสูตรการปฏิบัติธรรม	๗๗
๕.๔.๓ จุดเด่นหลักสูตรการปฏิบัติธรรม	๘๑
๕.๕ วัดป่าสุคะโต จ.ชัยภูมิ	๘๓
๕.๕.๑ แรกเริ่มยุคบุกเบิก	๘๓
๕.๕.๒ เปลี่ยนชื่อเรียกใหม่จากวัดเอราวัณ เป็น “วัดป่าสุคะโต”	๘๕
๕.๕.๓ วัดป่าสุคะโตกับการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่	๘๗
๕.๕.๔ สถาบันสติปัญญา	๘๘
๕.๕.๕ ภาพรวมการคอร์สการปฏิบัติธรรม	๘๙
๕.๕.๖ ข้อเด่นที่ควรค้นคว้า	๙๗
๕.๖ มุลินิธิส่งเสริมวิปัสสนากรรมฐาน ในพระสังฆราชูปถัมภ์ กรุงเทพมหานคร	๙๘
๕.๖.๑ โครงสร้างองค์กร	๙๘
๕.๖.๒ ภาพรวมโครงสร้างหลักสูตรปฏิบัติธรรม	๑๐๒
๕.๖.๓ ข้อสังเกตที่ควรเฝ้าระวังและหาทางแก้ไข	๑๐๗
๕.๖.๔ สิ่งที่ควรพัฒนาต่อ	๑๐๘
๕.๗ สถาบันพลังจิตตานุภาพ กรุงเทพมหานคร	๑๐๘
๕.๗.๑ โครงสร้างองค์กร	๑๑๐
๕.๗.๒ การบริหารจัดการหลักสูตรการอบรม	๑๑๑
๕.๗.๓ บทเรียนการบริหารจัดการ	๑๑๖
๕.๗.๔ บทเรียนการจัดการสาขา	๑๑๗
๕.๘ บทส่งท้าย บทที่ ๕	๑๑๘
บทที่ ๖ ศาสนสมบัติ	๑๒๐
๖.๑ บทนำ	๑๒๐
๖.๒ ภาพรวมของกรณีศึกษาด้านศาสนสมบัติ	๑๒๐

	หน้า
๖.๓ บทสรุป	๑๒๐
๖.๔ วัดญาณเวศกวัน จ.นครปฐม	๑๒๓
๖.๔.๑ โครงสร้างองค์กร	๑๒๔
๖.๔.๒ ข้อเด่นที่เป็นกรณีนำศึกษา	๑๒๘
๖.๕ วัดแทนวันดีเจริญสุข กรุงเทพมหานคร	๑๓๗
๖.๕.๑ ข้อเด่นที่เป็นกรณีนำศึกษา	๑๓๙
๖.๖ วัดเหล่าอาภรณ์ จ.ยโสธร	๑๔๗
๖.๖.๑ วิสัยทัศน์ อุดมการณ์ของวัด กรอบขอบเขตและนโยบาย	๑๕๔
๖.๖.๒ ข้อเด่นที่เป็นกรณีนำศึกษา	๑๗๑
๖.๗ วัดพระศรีมหาธาตุวรมหาวิหาร กรุงเทพมหานคร	๑๗๓
๖.๗.๑ ข้อเด่นที่เป็นกรณีนำศึกษา	๑๗๕
๖.๘ บทสรุป บทที่ ๖	๑๗๙
บทที่ ๗ บทสรุป	๑๘๑
บทที่ ๘ สรุปกิจกรรมการขยายผล	๑๘๓
รายการอ้างอิง	๑๙๖
ภาคผนวก	๒๐๒
ภาคผนวก ๑ แนวคำถามสำหรับกลุ่มผู้นำศาสนสถานและองค์กร	๒๐๓
ภาคผนวก ๒ แนวคำถามสำหรับบุคคลทั่วไปที่เข้าร่วมในศาสนสถานและองค์กร	๒๐๖
ภาคผนวก ๓ ข้อคิดเห็นต่องานวิจัย	๒๐๙
ภาคผนวก ๔ รายนามผู้เข้าร่วมประชุม	๒๒๗
ภาคผนวก ๕ บันทึกการขอคำชี้แนะจากสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต)	๒๓๔
ภาคผนวก ๖ จดหมายจากสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต)	๒๓๗
ภาคผนวก ๗ วัตวิถีนใหม่ : ปาฐกถา ของ ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์ประเวศ วะสี	๒๓๙
ภาคผนวก ๘ การจัดกิจกรรมทำบุญ ๑๐ ปีสวนโมกข์กรุงเทพ	๒๔๔
ภาคผนวก ๙ สำเนาการสื่อสารขยายผลต่าง ๆ จากการประชุมที่เกิดขึ้น	๒๔๙

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความสำคัญของเรื่องที่ศึกษา

บรรพชนบนผืนแผ่นดินไทยนี้ได้เลือกรับพระพุทธศาสนาไว้เป็นหนึ่งในหลักชีวิตจิตใจและสังคมมาช้านาน กระทั่งกำหนดให้เป็นศาสนาหลักประจำชาติ และได้รับการยอมรับในสากลว่าประเทศไทยเป็นหนึ่งในศูนย์กลางสำคัญของพระพุทธศาสนาโลก โดยตลอดกว่า ๒,๐๐๐ ปีที่ผ่านมาพุทธบริษัทบนผืนแผ่นดินไทย นำโดยพระภิกษุสงฆ์เถรวาท ป่อมแม่ครูบาอาจารย์ ได้ร่วมกันรักษาพระธรรม พระวินัย ส่งเสริม เผยแผ่ ตลอดจนปรับปรุงพัฒนากิจการในพระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่องเสมอมา มีกรณีนำศึกษาเพื่อการขยายผลพัฒนาให้เกิดประโยชน์อย่างมากมาย โดยเฉพาะในช่วงแห่งสมัยที่เต็มไปด้วยความซับซ้อน มีสภาพและปัญหาของชีวิต จิตใจและสังคมหลากหลายแง่มุมพร้อมที่จะปะทุเป็นประเด็นปัจจัยไร้कुศลทุกเมื่อ โดยในรอบหลายปีที่ผ่านมา ได้ปรากฏเป็นกรณีต่างๆ อยู่เนือง ๆ ทั้งกรณีเล็กน้อยจนกระทั่งกรณีใหญ่โตจนลุกลาม ก่อให้เกิดความเสียหายที่สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงไปไม่น้อย

ในขณะเดียวกันก็มีการปรับปรุงพัฒนาและริเริ่มใหม่ ๆ ในกิจการพระพุทธศาสนาเป็นจำนวนไม่น้อย ทั้งในด้านการปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ หากได้ทำการศึกษาวิจัยสังเคราะห์บทเรียนในเชิงหลักคิดและหลักปฏิบัติจากกรณีที่ดีซึ่งมีอยู่ไม่น้อยเพื่อการขยายผลพัฒนากิจการพระพุทธศาสนาในประเทศไทย ซึ่งสอดคล้องกับที่คณะสงฆ์ไทย ตลอดจนทุกฝ่ายกำลังให้ความสำคัญในเรื่องนี้เช่นกัน

สำหรับ มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ นั้น ปีพุทธศักราช ๒๕๖๐ นี้ เป็นปีที่ระลึก ๑๑๑ ปี ของพุทธทาสภิกขุ (พระธรรมโกศาจารย์-เงื่อม อินทปัญโญ) และมูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ ร่วมกับธรรมภาณี ได้จัดกิจกรรมที่ให้ความสำคัญในประเด็น “พุทธธรรมกับสังคม” ประกอบกับ เมื่อวันที่ ๒๗ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๖๐ อันเป็นวันที่ระลึก ๑๑๑ ปี พุทธทาสภิกขุ คณะศิษยานุศิษย์ ได้ประชุมปรึกษาหารือกันที่สวนโมกขพลาราม อำเภอไชยา และมีมติให้มีการฟื้นฟูระบบการประสานและบริหารจัดการแห่ง “คณะธรรมทาน” และ “สวนโมกขพลาราม” ที่พุทธทาสภิกขุ นายธรรมทาส และ คณะกัลยาณมิตรแห่งเมืองไชยา สุราษฎร์ธานี ได้ริเริ่มและดำเนินการงานธรรมในพระบวรพุทธศาสนาเป็นลำดับมาตั้งแต่พุทธศักราช ๒๔๗๒ ด้วยหลักการสำคัญ คือ ถือเอาพระธรรมเป็นที่ตั้ง น้อมนำแนวทางและแบบอย่างทีพุทธทาสภิกขุ นายธรรมทาส พระภาวนาโพธิคุณ (โพธิ์ จันทสโร) และครูบาอาจารย์สหธรรมิกสืบสานทำมาแต่ก่อน โดยรับเอาตัวบทกฎหมายและระเบียบปฏิบัติต่าง ๆ เป็นส่วนประกอบอย่างสอดคล้องเหมาะสม ซึ่งผ่านปฏิบัติการ

มาอย่างต่อเนื่องจนออกมาเป็นธรรมทานมูลนิธิ วัดธารน้ำไหล มูลนิธิพุทธทาส และ มูลนิธิหोजดหมาย เหตุพุทธทาส อินทปัญญา รวมทั้งกิจการ สวนโมกข์นานาชาติ ในนามของคณะธรรมทานและสวน โมกข์พลาราม มีลักษณะเป็น ธรรมาศรมนานาชาติ ธรรมาศรมธรรมมาตา และ ธรรมาศรมธรรมทูต

ขณะเดียวกัน ตลอดระยะเวลาร่วม ๘ ปี ที่มูลนิธิหोजดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญญา ได้ ร่วมกับธรรมภาคีทางธรรม ดำเนินกิจกรรมด้านพระพุทธศาสนาร่วมกับคณะสงฆ์ วัดวาอารามสำนัก ศึกษาและปฏิบัติธรรม ตลอดจนองค์กร คณะบุคคลในวงการพระพุทธศาสนา ทั้งภาครัฐราชการและ เอกชน ในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านศาสนธรรม ศาสนศึกษา ศาสนปฏิบัติ ศาสนประเพณี ตลอดจนกิจกรรม อื่น ๆ อีกเป็นจำนวนมาก ทั้งในและนอกสถานที่ อาทิ กิจกรรมเทศกาลเจริญสติรับปีใหม่ ชีวิตใหม่ ริเริ่มส่งเสริมการสวดมนต์ข้ามปีที่ขยายตัวจนเป็นหนึ่งในกิจกรรมหลักของประเทศ, กิจกรรมธรรมะใน สวน ตักบาตรเดือนเกิด ที่หลายวัดและองค์กรกำลังเล็งเลือกรับและนำไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับเงื่อนไข ของวัดและองค์กร, กิจกรรม Full Moon Meditation Night เพ็ญภาวนา ชาคริยานุโยค ทุกคืนเพ็ญ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ที่สืบเนื่องจากกิจกรรมส่งเสริมการปฏิบัติธรรมเนื่องในโอกาส ๑๐๑ ปี สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณสังวร, กิจกรรมบุญจาริก ร่วมกับ ททท. เพื่อนำคณะบุคคลร่วม เดินทางเรียนรู้รอยทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทยและปฏิบัติธรรมกับสำนักสอนและปฏิบัติธรรม ต่าง ๆ ทั่วประเทศไทย โดยเฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, โครงการวัดบันดาลใจ ร่วมกับสถาบัน อาศรมศิลป์ ในการเสนอตัวรับใช้วัดและคณะสงฆ์เพื่อการปรับปรุงอาคารสถานที่และภูมิทัศน์ของวัด ให้งดงาม เรียบร้อย สงบ และสัปปายะสมกับเป็นอารามในพระพุทธศาสนา, ตลอดจนมีกิจกรรมอัน เหมาะสมและส่งเสริมการศึกษา เรียนรู้ ปฏิบัติและเจริญศรัทธาในพระพุทธศาสนา ฯลฯ

มูลนิธิหोजดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญญา และธรรมภาคีทางธรรม จึงเห็นว่าหากได้ ทำการศึกษาค้นคว้า วิจัย สังเคราะห์บทเรียนในเชิงหลักคิดและหลักปฏิบัติเพื่อการขยายผลพัฒนา กิจการพระพุทธศาสนาในประเทศไทยที่เหมาะสมและร่วมสมัยให้มากขึ้นอย่างเพียงพอเพื่อการขยาย ผลพัฒนาต่อไปก็จะเป็นประโยชน์ไม่น้อย

ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ การทำการศึกษาวิจัยสังเคราะห์บทเรียนในเชิงหลักคิดและหลักปฏิบัติ จากกรณีที่ดีซึ่งมีอยู่ไม่น้อยเพื่อการขยายผลพัฒนากิจการพระพุทธศาสนาในประเทศไทย ซึ่ง สอดคล้องกับที่คณะสงฆ์ไทย ตลอดจนทุกฝ่ายกำลังให้ความสำคัญในขณะนี้จึงมีความจำเป็นสำคัญ และสอดคล้องอย่างยิ่ง มูลนิธิหोजดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญญา ซึ่งได้มีส่วนร่วมริเริ่มและพัฒนา หลายกิจการจึงจัดทำโครงการวิจัยเรื่องการสังเคราะห์บทเรียนในเชิงหลักคิดและหลักปฏิบัติเพื่อการ ขยายผลพัฒนากิจการพระพุทธศาสนาในประเทศไทย โดยในระยะแรก จะดำเนินการใน ๓ กลุ่ม คือ ด้านศาสนธรรม : การส่งเสริมการปฏิบัติธรรม, ด้านศาสนสถาน ศาสนวัตถุ ศาสนสมบัติ และ ด้าน ศาสนประเพณี พิธีการ ซึ่งคณะนักวิจัยมีเครือข่ายสายงานความสัมพันธ์และชำนาญก่อน อีก ๓ กลุ่ม

คือ ด้านศาสนธรรม : การศึกษา เผยแผ่, ด้านศาสนสงเคราะห์ และ ด้านศาสนบุคคลและการบริหารจัดการองค์กร จะพิจารณาดำเนินการในระยะต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย

- ๑) เพื่อคัดสรรกรณีศึกษาของกิจการพระพุทธศาสนาในประเทศไทยที่เหมาะสมต่อการทำการศึกษาวิจัย
- ๒) เพื่อทำการศึกษาวิจัยองค์ความรู้ที่เรียนในเชิงหลักคิดและหลักปฏิบัติของกรณีศึกษากิจการพระพุทธศาสนาในประเทศไทย ด้านศาสนประเพณี ศาสนธรรม และศาสนสมบัติ
- ๓) เพื่อสังเคราะห์บทเรียนในเชิงหลักคิดและการแนวทางการปฏิบัติการเพื่อการขยายผลในการจรรโลงพระพุทธศาสนาสังคมไทย

๑.๓ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- ๑) เพื่อเข้าใจบทบาท แนวทางการบริหาร รักษา สืบทอด และอัตลักษณ์ขององค์กรทางพระพุทธศาสนาที่เลือกศึกษา
- ๒) เพื่อนำองค์ความรู้ดังกล่าวข้างต้น มาวิเคราะห์ขยายผล เป็นองค์ความรู้เพื่อเป็นแนวทางในการจรรโลงพระพุทธศาสนาในสังคมไทย
- ๓) นำองค์ความรู้ดังกล่าว เผยแพร่สู่องค์กรธรรมภาคีและสังคมวงกว้าง เพื่อพัฒนา ปรับปรุง และขยายผลสู่การปฏิบัติเชิงรูปธรรมต่อไป

๑.๔ สมมติฐานของการวิจัย

ในเบื้องต้นงานวิจัยนี้ ตั้งสมมติฐานไว้ว่า แนวทางการบริหารองค์กรของแต่ละกรณีศึกษามีลักษณะที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ทั้งที่เป็นการรักษา-สืบทอดแนวทางดั้งเดิมจากครูบาอาจารย์ และเพิ่งวางรากฐานขึ้นใหม่ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อรักษาแนวทางคำสอนของกลุ่มตนให้ดำรงอยู่ในสังคมไทยต่อไป นอกจากนี้องค์กรทางศาสนาเหล่านี้ มีศักยภาพและแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่แตกต่างกันไปตามบริบทและจุดเด่นขององค์กร ทั้งที่มุ่งเผยแผ่ผ่านศาสนธรรม ศาสนประเพณี และศาสนปฏิบัติ ซึ่งหากสามารถวิเคราะห์แนวทาง รูปแบบของกลุ่มองค์กรเหล่านี้มาใช้ประโยชน์ได้ ย่อมจะทำให้องค์กรอื่น ๆ เห็นแนวทางนำไปปรับประยุกต์ ให้เกิดประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาของชาวไทยได้ต่อไป

๑.๕ แนวทางการดำเนินการวิจัย

- ๑) การสำรวจ สอบถาม สัมภาษณ์ : ทำการสำรวจ สอบถาม สัมภาษณ์ จากแหล่งและฐานข้อมูลต่าง ๆ โดยเฉพาะผ่านเครือข่ายงานธรรมของมูลนิธิฯ และ ธรรมภาคี ตลอดจน

คณะสงฆ์ที่เกี่ยวข้อง เพื่อประมวลรวบรวมและพิจารณาคัดสรรให้ได้กรณีศึกษาที่เหมาะสมต่อการทำการศึกษาการค้นคว้า

- ๒) ทบทวนเอกสาร ตลอดจนการวิจัยเชิงเอกสารต่าง ๆ : ทำการค้นคว้า ทบทวนเอกสารงานวิจัยและพัฒนาที่เกี่ยวข้อง ทั้งกับกรณีศึกษาและต่อประเด็นของการศึกษา ว่ามีประเด็นแง่มุม ข้อคิด ที่ควรทำการศึกษาลงรายละเอียดอะไรและอย่างไรบ้าง
- ๓) การศึกษา สัมภาษณ์ สังเกตการณ์ แบบเจาะจงลงลึกในแต่ละกรณีศึกษา : การลงพื้นที่กรณีศึกษา เพื่อทำการสำรวจสภาพการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง ทั้งผู้จัด ผู้มีส่วนร่วม และ ผู้รับผล ตลอดจนการสังเกตการณ์กิจกรรมสำคัญอันเนื่องกับประเด็นที่ทำการศึกษา ทั้งประวัติความเป็นมา สภาพชุมชนแวดล้อม ลักษณะของกิจกรรม เจือปนปัจจัยแวดล้อมทั้งที่หนุนเสริมและบั่นทอน โดยเฉพาะในแง่ของการบริหารจัดการของกิจกรรมด้านที่เป็นกรณีศึกษา
- ๔) การจัดวงสนทนา แลกเปลี่ยน วิเคราะห์ สังเคราะห์อย่างมีส่วนร่วมในระดับต่าง ๆ : การจัดให้มีวงสนทนา (focus group) แลกเปลี่ยน วิเคราะห์ สังเคราะห์ เจาะประเด็นสำคัญ กับผู้ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมนั้น ๆ ในกรณีศึกษานั้น ๆ ในแต่ละพื้นที่ตามที่เห็นว่าสมควรและจำเป็น รวมทั้งการนำมาประมวลวิเคราะห์ สังเคราะห์ แล้วจัดเวทีหรือวงสนทนา แลกเปลี่ยน วิเคราะห์ สังเคราะห์อย่างมีส่วนร่วมกับธรรมภาคีเครือข่ายงานธรรมที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ หรือที่หอจดหมายเหตุพุทธทาสฯ
- ๕) การนำเสนอ รับฟังข้อคิดความเห็น เพื่อการสรุปทำสังเคราะห์ : การจัดประชุมรายงานนำเสนอผลการศึกษา ณ หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ เพื่อขอรับฟังความคิดเห็น ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เจ้าของกรณีศึกษา ตลอดจนเครือข่ายภาคีงานธรรม สื่อสารมวลชน และ ผู้ที่จะนำไปใช้ในการขยายผล เพื่อพัฒนากิจการพระพุทธศาสนาในประเทศไทย
- ๖) การประมวล เรียบเรียงเป็นชุดความรู้เพื่อการขยายผล : การประมวล เรียบเรียงและจัดทำเป็นชุดความรู้เพื่อการขยายผลในลักษณะต่าง ๆ ประกอบด้วย รายงานผลการศึกษาวิจัย คู่มือการพัฒนากิจการพระพุทธศาสนาในด้านนั้น ๆ จากแต่ละกรณีศึกษา รวม ๓ คู่มือ ประกอบด้วย ด้านศาสนธรรม : การส่งเสริมการปฏิบัติธรรม ด้านศาสนสถาน ศาสนวัตถุ ศาสนสมบัติ และ ด้านศาสนประเพณี พิธีการ ทั้งในลักษณะเอกสารเล่มหลัก เล่มย่อยและแผ่นพับแนะนำ รวมทั้งในรูปแบบดิจิทัล และ สารคดีวีดิโอแนะนำ

บทที่ ๒

วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ การทบทวนวรรณกรรม

พระพุทธศาสนาในประเทศไทยเป็นประเด็นสำคัญทางวิชาการที่ได้รับการค้นคว้าอย่างกว้างขวางโดยนักวิชาการไทยและเทศ รวมไปถึงความหลากหลายของมุมมองในวิเคราะห์ด้วย ทั้งการมองพระพุทธศาสนาในไทยผ่านมิติประวัติศาสตร์ที่มุ่งอธิบายพัฒนาการความเป็นมา หรือมองพระพุทธศาสนาไทยผ่านจุดยืนของผู้ที่ศรัทธา มุ่งพิทักษ์พระพุทธศาสนาให้บริสุทธิ์ตามความยึดมั่นถือของของกลุ่มตน รวมถึงการศึกษาพระพุทธศาสนาเพื่อตีความและปรับประยุกต์เข้ากับสถานการณ์สังคมในปัจจุบัน อีกทั้งการมองปรากฏการณ์ทางความเชื่อในสังคมไทยผ่านมิติทางมานุษยวิทยาศาสนา เพื่อเข้าใจการเกิดขึ้นของกลุ่มลัทธิพิธีความเชื่อต่าง ๆ มากยิ่งขึ้น กล่าวได้ว่า งานวิจัยเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาในสังคมไทยนั้น ได้รับความสนใจศึกษา-วิเคราะห์อย่างหลากหลายมุมมองด้วยกัน อย่างไรก็ตาม งานที่มุ่งศึกษาเชิงหลักคิดและหลักปฏิบัติ รวมถึงการจัดการภายในกลุ่มองค์กรของชาวพุทธก็ยังมีอยู่จำกัด

Charles F. Kyes¹ นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญพระพุทธศาสนาในประเทศไทย เรียกประเทศไทยว่า “ราชอาณาจักรของชาวพุทธ” (Buddhist Kingdom) เนื่องจากพระพุทธศาสนาเป็นที่มาของชีวิตทางสังคม การสร้างความชอบธรรมทางการเมืองที่มีพระมหากษัตริย์เป็นศูนย์กลาง ส่วน A. Thomas Kirsch ซึ่งศึกษาระบบความเชื่อเกี่ยวกับพุทธศาสนาในสังคมไทยช่วงทศวรรษ ๒๕๑๐ (๑๙๗๐) ได้อธิบายว่า ในวัฒนธรรมแบบพุทธไทยนั้น มีความซับซ้อนผสมผสานกันระหว่างพุทธ-พราหมณ์-ผีปะปนกันไป โดยมีพุทธศาสนาเป็นแกนกลางของระบบความเชื่อเหล่านั้น การผสมผสานดังกล่าวขึ้นอยู่กับว่าเกิดขึ้นเป็นไปเพื่อตอบสนองวิถีชีวิต ภายใต้เงื่อนไขบริบทแบบใดแบบหนึ่งของผู้คน²

ขณะที่ Richard A. O'Connor อธิบายในบทความเรื่อง Interpreting Thai Religious Change: Temples, Sangha Reform and Social Change³ ซึ่งพยายามจะชี้ให้เห็นว่าภาพรวมความเปลี่ยนแปลงทางพุทธศาสนากับสังคมไทยในอดีตมีผลต่อปรากฏการณ์ทางศาสนาร่วมสมัยไทย

¹ Charles F. Kyes. *Thailand: Buddhist Kingdom as Modern Nation-State*. Boulder, Colo: Westview Press, 1987.

² A. Thomas Kirsch. Complexity in the Thai Religious System: An Interpretation. *The Journal of Asian Studies*. Vol. 36, No. 2 (Feb., 1977), pp. 241–266.

³ Richard A. O'Connor. Interpreting Thai Religious Change: Temples, Sangha Reform and Social Change. *Journal of Southeast Asian Studies*. Vol. 24, No. 2 (Sep., 1993), pp. 330–339.

อย่างไร O'Connor ชี้ว่า วัดและพุทธศาสนาไทยตามจารีตเดิมก่อนการปฏิรูปช่วงสมัยรัชกาลที่ ๕ นั้น มีความแตกต่างหลากหลายกันไปในแต่ละจารีตท้องถิ่น ผ่านความสัมพันธ์กับชุมชน เครือญาติ ชาติพันธุ์ กระทั่งเมื่อมีการปฏิรูปเพื่อสถาปนาอำนาจรวมศูนย์ในการปกครองคณะสงฆ์ขึ้น

ช่วงเวลาดังกล่าวเองที่ศาสนาจารีตท้องถิ่นถูกทำลาย ผ่านการประกาศใช้ระบบการศึกษา พระธรรมใหม่โดยใช้ภาษาไทยกลาง รวมถึงการให้รางวัล (ทั้งตำแหน่ง/สมณศักดิ์) แก่พระในท้องถิ่นที่มีการต่อต้านแข็งขันสูง อย่างไรก็ตาม O'Connor ก็เห็นว่า แม้รัฐสยามจะประสบความสำเร็จในการสร้างระบบการปกครองคณะสงฆ์แบบรวมศูนย์อำนาจก็ตาม หากทว่าในความเป็นจริงแล้วองค์กรปกครองคณะสงฆ์อย่างเป็นทางการของไทย (อย่างมหาเถรสมาคม) ไม่ประสบความสำเร็จนักในการสร้างความศรัทธาที่เป็นเอกภาพ/ตอบสนองต่อความเชื่อ ความศรัทธาของผู้คนในสังคมไทย ที่มีอยู่อย่างหลากหลาย O'Connor เสนอว่า ปรากฏการณ์ทางพุทธศาสนาไทยในปัจจุบัน คือ ภาวะของการแตกออกเป็นเสี่ยง ๆ (Fragmentation) ของศาสนาพุทธแบบไทย ภายใต้เสี่ยงเสี้ยนนั้น เต็มไปด้วยกลุ่มก้อนขบวนการเคลื่อนไหวทางศาสนา ลัทธิพิธี ความเชื่อ ความศรัทธา ที่แตกต่างหลากหลายอย่างมาก และเมื่อปะทะเข้ากับบริบททุนนิยมโลกาภิวัตน์ พุทธศาสนาในสังคมไทยจึงเกิดภาวะที่ O'Connor เรียกว่า “ตลาดเสรีทางศาสนา” ที่ใคร ๆ สามารถหยิบฉวย/เลือกซื้อสินค้าที่ตนโยหา/ศรัทธายึดเชื่อได้อย่างเสรี⁴

บทวิเคราะห์ดังกล่าวสอดคล้องกับงานเรื่อง “การศึกษาเชิงสำรวจขบวนการพุทธใหม่ในประเทศไทย”⁵ ของพระระพี พุทธิสาร (ดั่งลอย) ที่สำรวจความแตกต่างหลากหลายของขบวนการชาวพุทธไทยในบริบทร่วมสมัย ซึ่งมีมิติหลากหลาย แยกส่วน และมีการประยุกต์ใช้พุทธธรรมขึ้นมาเพื่อตอบสนองลักษณะเฉพาะกลุ่มมากขึ้น แต่ก็ยังมีเป้าหมายหรือรูปแบบที่สัมพันธ์กับพระพุทธศาสนาในภาพรวม และคัมภีร์กระแสหลัก คือ “พระไตรปิฎก” ทำให้เห็นขบวนการขับเคลื่อนใหม่ (New Movement) ของกลุ่มพระพุทธศาสนาที่นอกเหนือจากเดิมที่เคยมีมา พร้อมทั้งมีผลต่อสังคมที่มีลักษณะเฉพาะ ตอบสนองความเป็นปัจเจกในเชิงกลุ่มมากยิ่งขึ้น ภายใต้บริบทการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม⁶

ข้อเสนอดังกล่าวสอดคล้องกับบทวิเคราะห์ของ Peter A. Jackson ในหนังสือเรื่อง **Buddhism, Legitimation, and Conflict: The Political Function of Urban Thai Buddhism** ซึ่งชี้ว่า การเติบโตของสังคมเมืองและชนชั้นกลางในสังคมไทย นำมาสู่การเลือกรับ

⁴ Ibid.

⁵ พระระพี พุทธิสาร (ดั่งลอย). การศึกษาเชิงสำรวจขบวนการพุทธใหม่ในประเทศไทย. สารนิพนธ์รายวิชาสัมมนา พระพุทธศาสนากับวิทยาการโลกยุคใหม่ หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

⁶ เรื่องเดียวกัน น. ๔.

ศรัทธาแนวทางคำสอนของพระพุทธศาสนาแตกต่างกันออกไปของผู้คน ผ่านขบวนการเคลื่อนไหวทางศาสนาในแนววิถีที่ต่างกันออกไป⁷ เช่นเดียวกับ J.L. Taylor ที่วิเคราะห์ธรรมกายและสันติอโศกว่าความเบื่อหน่ายของชนชั้นกลางที่มีต่อวัตรปฏิบัติของคณะสงฆ์กระแสหลัก นำมาสู่การแสวงหาแนวทางอื่น ๆ เพื่อตอบสนองความศรัทธาเฉพาะตน ที่มีสำนึกของความเป็นปัจเจกสูง (Individual)⁸

สุวรรณา สถาอานันท์⁹ ซึ่งอธิบายว่าจุดเปลี่ยนทางภูมิปัญญาพระพุทธศาสนา ในพุทธศตวรรษที่ ๒๔ นั้น คือ รากฐานอันสำคัญยิ่งของ ๓ ขบวนการเคลื่อนไหวทางศาสนาที่สำคัญในสังคมไทย คือ “สวนโมกข์” “ธรรมกาย” และ “สันติอโศก”^{*} ขบวนการเหล่านี้ ตั้งอยู่บนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่สลับซับซ้อน แต่ละกลุ่มมีสาวุศิษย์ (followers) ต่างกันไป หากทว่าล้วนแล้วแต่เป็นชนชั้นกลางในสังคมไทยเหมือนกัน สุวรรณาชี้ว่าขบวนการเคลื่อนไหวทางศาสนาเหล่านี้ มีการตีความหลักพระพุทธศาสนาเป็นลักษณะเฉพาะของตนเอง ซึ่งส่งผลต่อ กลุ่มผู้ศรัทธาและวิถีปฏิบัติอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของแต่ละกลุ่มด้วย กล่าวคือ “สวนโมกข์” มุ่งเน้นการปฏิบัติและตีความเพื่อแสวงหาหลักธรรมเดิมแท้ เน้นหลักเหตุผลนิยม “ธรรมกาย” มุ่งเน้นการบริจาต สะสมบุญ อันเกิดจากทาน “สันติอโศก” มุ่งไปสู่การรักษาศีลที่เคร่งครัดหวนกลับไปเน้นการสร้างสังคมชาวพุทธในอุดมคติแบบยุคพุทธกาล

⁷Peter A. Jackson. **Buddhism, Legitimation, and Conflict: The Political Function of Urban Thai Buddhism.** Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 1989.

⁸ J.L. Taylor. “New Buddhist Movement in Thailand: An ‘Individualistic Revolution’ Reform and Political Dissonance.” **Journal of Southeast Asian Studies.** Vol. xxxi No.1 (March 1990): 135–154.

⁹ Suwanna Satha-Anand. “Religious Movements in Contemporary Thailand Struggles for Modern Relevance.” **Asian Survey.** Vol. 30 No. 4 (April, 1990). pp. 395–408.

^{*} ดุจงานที่อธิบายในเชิงเปรียบเทียบขบวนการเคลื่อนไหวทางศาสนา ระหว่างธรรมกายและสันติอโศก ใน Apinya Fuengfusakul. “Empire of Crystal and Utopian Commune : Two types of Contemporary Theravada Reform in Thailand.” **Sojourn Vol. 8 No. 1 (February 1993)**, pp. 153–183., J. L. Taylor. “New Buddhist Movement in Thailand : An ‘Individualistic Revolution’ Reform and Political Dissonance”. **Journal of Southeast Asian Studies.** Vol. xxxi No.1 (March 1990) pp. 135–154., และงานที่อธิบายเปรียบเทียบระหว่างสันติอโศกกับกลุ่มของหลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน ใน J.L.Taylor. Embodiment, Nation, and Religio–Politic in Thailand.” **South East Asia Research.**, Vol. 9, No. 2 (July 2001) pp. 129–147.

งานค้นคว้าชิ้นสำคัญของพระไพศาล วิสาโล เรื่อง **พุทธศาสนาไทยในอนาคต: แนวโน้มและทางออกจากวิกฤต**¹⁰ เสนอว่าภายใต้บริบทสังคมสมัยใหม่ พระพุทธศาสนาไทยต้องเผชิญกับปัจจัยต่าง ๆ ที่ซับซ้อน และมีความจำเป็นต้องปฏิรูปคณะสงฆ์ให้ตอบสนองกับปัญหาใหม่ ๆ เช่น กระแสวัตถุนิยม บริโภคนิยมที่กำลังถาโถมเข้ามา การปรับประยุกต์หลักการทางพระพุทธศาสนาให้เข้าสถานการณ์ร่วมสมัยนับสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง ขณะที่ฆราวาสชาวพุทธเข้ามามีบทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไม่น้อยไปกว่าพระสงฆ์ พระไพศาลเห็นว่าพระสงฆ์ควรผนึกกำลังกับฆราวาสเพื่อช่วยกันจรรโลงพระพุทธศาสนาสืบต่อไป ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงที่ทำให้หายพระพุทธรูปในขณะนี้

โทโมมิ อิโตะ (Tomomi Ito)¹¹ ซึ่งใช้กรอบความคิด เรื่อง “พื้นที่สาธารณะ” (Public Sphere)^{*} ในการวิเคราะห์แนวคิดของพุทธทาสภิกขุและกลุ่มคนที่เข้ามาปฏิสัมพันธ์ทางความคิด หรือที่อิโตะเรียกว่า “ปริมณฑลสาธารณะของชาวพุทธ” (Buddhist Public Sphere) คุณูปการสำคัญของงานศึกษาชิ้นนี้นอกจากเป็นงานศึกษาชีวิต ความคิดและอิทธิพลของพุทธทาสภิกขุแล้ว ก็คือ การให้กรอบการวิเคราะห์ที่สำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งอิโตะได้ชี้ว่านับแต่คริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ เป็นต้นมา ปริมณฑลสาธารณะในทางพระพุทธศาสนาของไทย ขยายวงกว้างขวางภายใต้เงื่อนไขสำคัญ ๆ คือ ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการพิมพ์ การเกิดขึ้นของวารสาร สิ่งพิมพ์ทางพระพุทธศาสนาที่กลายมาเป็นพื้นที่สาธารณะสำคัญของการโต้แย้ง ถกเถียง กำหนดประเด็นและการตีความหลักพระพุทธศาสนาต่าง ๆ และการรวมกลุ่มต่าง ๆ เงื่อนไขสำคัญอีกประการ คือ บทบาทของฆราวาส

¹⁰ พระไพศาล วิสาโล. **พุทธศาสนาไทยในอนาคต: แนวโน้มและทางออกจากวิกฤต**. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์, ๒๕๕๖.

¹¹ Tomomi Ito. “Discussion in The Buddhist Public Sphere in Twentieth-Century Thailand: Buddhadasa Bhikkhu and His World.” A thesis submitted for the degree of Doctor of Philosophy of The Australian National University 2001., Tomomi Ito. **Modern Thai Buddhism and Buddhadasa Bhikkhu : A social History**. Singapore: NUS Press, 2012.

^{*} ‘ปริมณฑลสาธารณะ’ (public sphere) เป็นแนวคิดของ เจอร์เกน ฮาเบอร์มาส (Jurgen Habermas) นักปรัชญาและสังคมวิทยาชาวเยอรมัน เขาเห็นว่า ‘ปริมณฑลสาธารณะ’ เป็นสภาวะสำคัญของระบอบประชาธิปไตย เพราะเป็นเวทีสาธารณะของการโต้แย้งแสดงความคิดเห็น ฮาเบอร์มาสอธิบายโดยย้อนกลับไปศึกษาวิวัฒนาการของสื่อตั้งแต่ต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘-ปัจจุบัน เขาเสนอว่า ‘ปริมณฑลสาธารณะ’ พัฒนาเริ่มแรกในร้านทำผมและร้านกาแฟ ทั้งในลอนดอนและปารีสรวมถึงบรรดาเมืองอื่น ๆ ในยุโรป ผู้คนที่ใช้สถานที่ดังกล่าวในการพบปะพูดคุยปะทะสังสรรค์ทางความคิดในประเด็นสำคัญอย่างเรื่องการเมืองและอื่น ๆ สำหรับฮาเบอร์มาสแล้วร้านทำผมมีความสำคัญอย่างมากต่อพัฒนาการเริ่มแรกของความเป็นประชาธิปไตย เพราะเป็นที่ที่ผู้คนได้นำเสนอแนวคิดในการแก้ไขปัญหาการเมืองผ่านการถกเถียงในที่สาธารณะ อีกทั้งการเข้ามาร่วมสังสรรค์ทางความคิดของผู้คนในพื้นที่ดังกล่าวก็ตั้งอยู่บนความเสมอภาคของปัจเจก ดู Anthony Giddens. **Sociology** (5th edition). Polity Press: Cambridge, 2006. pp. 118-119, 601.

ชาวพุทธ (Buddhist Layman) ที่เข้ามามีบทบาทสำคัญในการผลิตความรู้ สร้างข้อถกเถียงเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา อีโตะยังชี้ด้วยว่า การตีความหลักพระพุทธศาสนาในสังคมไทยก็ได้มีความเป็นเอกภาพ (monolithic unity) แต่เต็มไปด้วยความหลากหลาย ปริณทลสาธารณะในทางพระพุทธศาสนาที่อีโตะบรรยายให้เห็นจึงมีฆราวาส/ปัญญาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง อีกทั้งการเคลื่อนไหวทางความคิดของพุทธศาสนิกขุยังอยู่ภายใต้บริบทของขบวนการเคลื่อนไหวของขบวนการชาวพุทธในระดับนานาชาติ ที่สำคัญอีกประการ คือ การที่พระพุทธศาสนาต้องเผชิญหน้ากับอุดมการณ์มาร์กซิสต์ อันเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งต่อปริณทลสาธารณะของชาวพุทธไทย ที่พุทธศาสนิกขุร่วมสมัยอยู่¹²

งานค้นคว้าเรื่องพระธรรมจาริกของ Charles F. Kyes ชวนให้ตระหนักว่าพระพุทธศาสนาและพระสงฆ์ยังถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือของรัฐบาล ภายใต้ระบอบเผด็จการทหารของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ด้วย เพื่อ “กระบวนการบูรณาการระดับชาติ” (national integration) ผ่านโครงการพระธรรมจาริก และพระธรรมทูตที่ถูกส่งไปยังพื้นที่ชนบทห่างไกล นอกจากการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแล้ว นัยสำคัญของโครงการนี้มีเป้าหมายหลักเพื่อต่อต้านการขยายตัวของคอมมิวนิสต์ คณะสงฆ์เหล่านี้ยังทำหน้าที่เผยแพร่อุดมการณ์ชาติ ศาสน์ กษัตริย์ และแนวคิดที่ว่าด้วยการพัฒนาชาติของรัฐบาลด้วย รวมไปถึงการพยายามโน้มน้าวบรรดาชาวเขาที่ไม่ใช่ชาวพุทธในภูมิภาคต่าง ๆ ที่สุ่มเสี่ยงต่อการตกเป็นแนวร่วมคอมมิวนิสต์เข้ามาภักดีและเป็นส่วนหนึ่งของรัฐ¹³

ธิกานต์ ศรีนารา ซึ่งวิเคราะห์แนวคิดของพุทธศาสนิกขุและปัญญาชนสายพระพุทธศาสนา ผ่านกรอบความคิดของธงชัย วินิจจะกุล จากบทความ “Coming to Terms with the West: Intellectual Strategies of Bifurcation and Post-Westernism in Siam” ที่ธงชัยเสนอว่าการต่อกรกับแนวคิดตะวันตกของสังคมไทยนั้นมีรากฐานมาจากคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ ด้วยการแบ่งแยกระหว่างความเป็นไทยและพระพุทธศาสนาให้เป็นโลกของจิตวิญญาณที่เหนือและบริสุทธิ์กว่าตะวันตกที่เป็นโลกโลกียวิสัย¹⁴ โดยอาศัยกรอบความคิดดังกล่าว ธิกานต์ได้อธิบายว่าแนวคิดทางการ

¹² Tomomi Ito. “Discussion in The Buddhist Public Sphere in Twentieth-Century Thailand : Buddhadasa Bhikkhu and His World.” 2001. pp. 1–3., Tomomi Ito. **Modern Thai Buddhism and Buddhadasa Bhikkhu : A social History.** 2012. pp. 13–23.

¹³ กระบวนการดังกล่าวเป็นสิ่งที่เริ่มต้นมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ แล้ว ดู Charles F. Kyes. “Buddhism and National Integration.” **The Journal of Asian Studies**, Vol. 30 No. 3 (May, 1971) pp. 551–567., S. J. Tambiah. “The Persistence and Transformation of Tradition in Southeast Asia, with Special Reference to Thailand.” **Daedalus**, Vol. 102, No.1, (Winter) 1973. pp. 55–84.

¹⁴ Thongchai Winichakul, “Coming to Terms with the West: Intellectual Strategies of Bifurcation and Post-Westernism in Siam,” in Rachel V. Harrison and Peter A. Jackson (Editors).

เมืองของพุทธศาสนิกชนและปัญญาชนสายพระพุทธศาสนาประกอบสร้างด้วยอะไรบ้าง อันมีลักษณะร่วมกัน คือ ปัญญาชนสายพระพุทธศาสนา เห็นว่า การพัฒนาสังคมตามแนวทางทุนนิยมตะวันตกนั้นนำความวิบัติล่มจมมาสู่สังคมไทย อีกทั้งยังได้ทำลายสังคม/ชุมชนหมู่บ้านอันดีงามเรียบง่ายและคุณค่าทางพระพุทธศาสนาที่เคยมีมาในอดีตลง หนทางสำคัญของการแก้ไข คือ หวนคืนสู่การพัฒนาตามแนวพระพุทธศาสนาที่ปัญญาชนเหล่านั้น รับมาจากแนวคิดของพุทธศาสนิกชน¹⁵

คุณูปการสำคัญจากงานศึกษาของธิกานต์ คือ ภาพรวมทั้งหมดของกระแสความคิดทางการเมืองทุกกลุ่มในสังคมไทย ที่มีแนวโน้มร่วมกันคือ การถอยกลับมาสู่ความเป็นอนุรักษนิยม¹⁶ ดังที่ธิกานต์สรุปว่า “และแล้วความเป็นขวาก็ปรากฏ”¹⁷ ธิกานต์ชี้ว่าความคิดทางการเมืองของปัญญาชนสายพระพุทธศาสนาในท่ามกลางความคิดทางการเมืองของปัญญาชนกระแสอื่นในช่วงทศวรรษ ๒๕๒๐-๒๕๓๐ ภายใต้บริบทกระแสถอยเสื่อมคลายของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย และเปลี่ยนย้ายความคิดของปัญญาชนที่ถอยกลับมาเป็นอนุรักษนิยมมากขึ้นนั้น ปัญญาชนสายพระพุทธศาสนาและปัญญาชนสายวัฒนธรรมชุมชนมีการสร้างเครือข่ายภูมิปัญญาาร่วมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ การเป็นกระแสความคิดชาตินิยมทางวัฒนธรรมที่หวนกลับมาสู่ความเป็นไทย เครือข่ายดังเช่นที่วาทันต์ ธิกานต์เห็นว่าเกื้อหนุนต่อสถาบันกษัตริย์ที่มีการปรับตัวให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมืองในช่วงระยะเวลาเดียวกันด้วย¹⁸ งานชิ้นนี้ทำให้ตระหนักว่าปัญญาชนขบวนการส่วนเกี่ยวข้องกับศึกษาและตีความพระพุทธศาสนาที่สำคัญด้วย

โดยทั่วไป มักคาดการณ์กันว่า เมื่อสังคมเปลี่ยนผ่านสู่วิถีชีวิตที่มีความเป็นสมัยใหม่มากยิ่งขึ้น ผู้คนก็ยิ่งออกห่างจากศาสนา แต่จากการทบทวนวรรณกรรมในเบื้องต้น จะเห็นได้ว่า พระพุทธศาสนาสัมพันธ์กับความเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองไทยอย่างแนบแน่น ยิ่งสังคมไทยเผชิญกับความเปลี่ยนแปลง การเกิดขึ้นของแนวคิด/การตีความศาสนาในรูปแบบใหม่ยิ่งปรากฏให้เห็นอย่างหลากหลาย สารสำคัญ ๓ ประการที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรม คือ (๑) สถานการณ์พระพุทธศาสนาในสังคมไทยมีแนวคิดและจารีตวิถีปฏิบัติสำนักคิดที่หลากหลาย (๒) การเคลื่อนไหว

The Ambiguous Allure of the West: Traces of the Colonial in Thailand. Hong Kong: Hong Kong University Press, 2010. pp. 135-151.

¹⁵ ธิกานต์ ศรีนารา. “ความคิดทางการเมืองของ “ปัญญาชนฝ่ายค้าน” ภายหลังการตกต่ำของกระแสความคิดสังคมนิยมในประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๒๔-๒๕๓๔.” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา ๒๕๕๕.

¹⁶ เรื่องเดียวกัน น. ๑-๙.

¹⁷ เรื่องเดียวกัน น. ๕๖๓-๕๘๑.

¹⁸ ดู บทที่ ๗ เรื่องเดียวกัน.

ของชาวพุทธไทยมีส่วนเชื่อมโยงและปรับรับอิทธิพลจากเพื่อนชาวพุทธต่าง ๆ ทั่วโลก (๓) บทบาทของ
ฆราวาสที่เพิ่มมากขึ้นในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

อย่างไรก็ตาม งานศึกษาที่ผ่านมามักมุ่งเน้นศึกษาการตีความหลักคำสอนของสำนักต่าง ๆ
มากกว่าที่จะศึกษารูปแบบการปฏิบัติ การสืบทอดคำสอนและจารีตประเพณี การจัดการภายในวัด
หรือองค์กรนั้น ๆ ซึ่งทำให้องค์ความรู้สำคัญ ๓ ประการอันได้แก่ (๑) ศาสนธรรม (๒) ศาสนประเพณี
(๓) ศาสนสมบัติ ภายใต้การดำเนินงานของวัด/องค์กรชาวพุทธไทยยังไม่ชัดเจนมากนัก การศึกษา
เพิ่มเติมขึ้นไปอีกเกี่ยวกับประเด็นดังกล่าวจึงจะน่าเป็นประโยชน์ ในการสร้างและยกระดับองค์ความรู้
เชิงปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดการวัดและองค์กรชาวพุทธไทยมากขึ้นไปอีก

บทที่ ๓

ระเบียบวิธีการวิจัย

๓.๑ แนวทางการดำเนินการวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้ มุ่งศึกษาบทบาทขององค์กรทางพระพุทธศาสนาไทย ใน ๓ มิติ ประกอบด้วย ศาสนธรรม ศาสนปฏิบัติ และศาสนประเพณี เพื่อให้ได้ข้อมูลที่หนักแน่นครอบคลุม ทั้งจากฝ่ายผู้นำองค์กร ศาสนิกชนผู้มีบทบาท รวมไปถึงชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้อง จึงได้กำหนดแนวทางการวิจัย ประกอบด้วย การรวบรวมข้อมูลเชิงเอกสาร การลงพื้นที่เพื่อสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์โดยใช้แนวคำถาม เพื่อกำหนดทิศทางการรวบรวมข้อมูล โดยมีรายละเอียดดังนี้

๓.๒ ลักษณะของประชากรเป้าหมาย

ลักษณะของประชากรเป้าหมายในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งออกเป็น ๒ ลักษณะ คือ (๑) ประชากรในเชิงสถาบัน/องค์กร (๒) ประชากรในลักษณะที่เป็นบุคคล

๓.๒.๑ ประชากรในเชิงศาสนสถาน/องค์กร

ในที่นี้หมายถึงวัดและองค์กรชาวพุทธที่ไม่ใช่วัดที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ประเทศไทย มีบทบาทในการเผยแผ่สืบทอดและจรรโลงพระพุทธศาสนา

๓.๒.๒ ประชากรในลักษณะที่เป็นบุคคล

หมายถึง บุคคลที่เกี่ยวข้องกับสถาบัน/องค์กรชาวพุทธ ทั้งในแง่ที่เป็นผู้มีบทบาทนำในการบริหาร เช่น เจ้าสำนักปฏิบัติ เจ้าอาวาส กรรมการบริหารองค์กร และเป็นผู้ร่วมกิจกรรมการปฏิบัติธรรม เช่น ศาสนิกชนที่มาร่วมงานบุญงานกุศลในวาระโอกาสต่าง ๆ

๓.๓ การเลือกกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

เนื่องด้วยวัดและองค์กรชาวพุทธในประเทศไทยมีจำนวนมากและหลากหลาย ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงเลือกกลุ่มตัวอย่างจำนวนหนึ่งขึ้นมาเพื่อดำเนินการศึกษา โดยมีรายละเอียดดังนี้

๓.๓.๑ กลุ่มตัวอย่างในเชิงสถาบัน/องค์กร มีเกณฑ์การเลือกดังนี้

- เป็นศาสนสถาน/องค์กรที่เป็นธรรมภาคีเครือข่ายกับหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ ทั้งที่เป็นวัดและไม่ใช่วัด
- เป็นศาสนสถาน/องค์กรที่มีบทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักพุทธธรรมและมีแนวทางการปฏิบัติที่สอดคล้องกับแนวนโยบายทางพระพุทธศาสนาของรัฐ

- มีแนววิถีปฏิบัติที่สะท้อนอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ของตนเอง ทั้งที่สืบสานรักษาจากอาจารย์ต้นกำเนิดสำนักปฏิบัติ และมีการประยุกต์ใช้พุทธธรรมเพื่อสร้างแนวปฏิบัติของตนเอง
- มีการจัดกิจกรรมการเผยแผ่และมีผู้เข้าร่วมปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง
- เป็นศาสนสถาน/องค์กรที่มีแนวทางการบริหารจัดการ การเผยแผ่ และแนวทางการปฏิบัติ ศาสนธรรมที่ประสบความสำเร็จ สมควรได้รับการศึกษาเพื่อนำมาเป็นแนวทางตัวอย่างต่อหน่วยงานอื่น ๆ

๓.๓.๒ กลุ่มตัวอย่างในลักษณะที่เป็นบุคคล

กลุ่มตัวอย่างในลักษณะที่เป็นบุคคล แบ่งออกเป็น ๒ ลักษณะด้วยกัน คือ

- กลุ่มผู้นำองค์กร หมายถึง เจ้าสำนักปฏิบัติ เช่น เจ้าอาวาส พระอาจารย์สอนธรรม ครูสอนภาวนา เจ้าหน้าที่และกรรมการบริหารองค์กร ซึ่งมีบทบาทในการขับเคลื่อนศาสนสถานและองค์กรในมิติต่าง ๆ
- กลุ่มศาสนิกชนผู้เข้าร่วมกิจกรรม หมายถึง บุคคลทั่วไปทั้งหลายที่เข้าร่วมกิจกรรมทั้งในเชิงศาสนธรรม ศาสนประเพณี และศาสนสมบัติ

๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบไปด้วย

๓.๔.๑ เอกสาร

อันได้แก่ ข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับศาสนสถานและองค์กรที่ถูกเลือกนำมาวิจัย ทั้งสิ่งพิมพ์ บทความวิชาการ หนังสือประวัติความเป็นมา บทสัมภาษณ์ เอกสารหลักคำสอน จดหมายข่าวรายวัน/รายเดือน รวมไปถึงข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์อื่น ๆ เช่น วิดีทัศน์ บันทึกเสียงเทศนา เอกสารของทางราชการ เช่น กฎหมายคณะสงฆ์ ประกาศมหาเถรสมาคม และรายงานการวิจัยทางด้านศาสนาที่เกี่ยวข้อง

๓.๔.๒ การสัมภาษณ์

ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structure Interview) โดยคำถามส่วนหนึ่งเป็นการกำหนดแนวคำถาม (Questionnaire Guide) ไว้แล้ว และคำถามที่ไม่มีการกำหนดแนวคำถามไว้ โดยผู้วิจัยถามขึ้นในสถานการณ์เฉพาะหน้า ทั้งนี้เพื่อให้ผู้วิจัยสามารถเจาะลึกในประเด็น (Focus Interview) ที่มีความสำคัญต่อการค้นคว้า เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับศาสนสถานและองค์กรที่มุ่งวิจัย โดยแบ่งแนวทางการสัมภาษณ์ไว้ดังนี้

๓.๔.๒.๑ การสัมภาษณ์รายบุคคล

การสัมภาษณ์แบบรายบุคคล แบ่งออกเป็น ๒ กลุ่ม ประกอบด้วย

- กลุ่มผู้นำ ผู้บริหารศาสนสถานและองค์กร
- กลุ่มผู้เข้าร่วมการปฏิบัติ

๓.๔.๒.๒ การสัมภาษณ์แบบกลุ่ม

การสัมภาษณ์แบบกลุ่มนี้ ผู้วิจัยมุ่งรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับจารีตประเพณี วิถีชีวิต วัตรปฏิบัติที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะตัวของแต่ละศาสนสถานและองค์กรที่เลือกมาศึกษา โดยกลุ่มที่ทำการสัมภาษณ์ ประกอบด้วยบุคคลประมาณ ๘-๑๒ คน ต่อ ๑ ศาสนสถานหรือองค์กร ร่วมกันอภิปรายหัวข้อ (Topic) ที่สำคัญเกี่ยวกับศาสนสถานหรือองค์กรของกลุ่มตน โดยใช้เวลาประมาณหนึ่งชั่วโมงถึงสองชั่วโมง ทั้งนี้เพื่อรวบรวมข้อมูลเชิงความเห็น ข้อเสนอแนะ ประสบการณ์และมุมมองเกี่ยวกับ ศาสนสถานหรือองค์กรของผู้ให้สัมภาษณ์

๓.๔.๓ การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม

ผู้วิจัยจะเข้าร่วมกิจกรรมการปฏิบัติของศาสนสถานและองค์กร เพื่อสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งที่เกี่ยวข้องกับศาสนประเพณี ศาสนธรรม และศาสนสมบัติ ทั้งนี้เพื่อได้มุมมองของคนใน (Insider) ที่เข้าร่วมกิจกรรมนั้น ๆ

๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

๓.๕.๑ เก็บข้อมูลเอกสาร อันได้แก่ เอกสารที่เกี่ยวข้องกับหัวข้องานวิจัยทั้งปฐมภูมิและทุติยภูมิ ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย ผู้วิจัยดำเนินการจัดเก็บข้อมูลตามหอสมุดมหาวิทยาลัยต่าง ๆ เอกสารจากมหาวิทยาลัยสงฆ์ หน่วยงานราชการด้านพระพุทธศาสนา และเอกสารจากศาสนสถานและองค์กรที่เกี่ยวข้อง

๓.๕.๒ เก็บข้อมูลจากการลงพื้นที่ โดยการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม ได้แก่

- ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของศาสนสถานและองค์กรที่เลือกมาศึกษา เช่น แนวการปฏิบัติธรรม บุคลากร โครงสร้างการบริหาร สภาพและบรรยากาศของสถานที่ ผู้ที่มาเข้าร่วมปฏิบัติธรรม
- เก็บข้อมูลเกี่ยวกับศาสนประเพณี เพื่อทราบข้อมูลเกี่ยวกับงานบุญประเพณีต่าง ๆ ของแต่ละแหล่งข้อมูล
- เก็บข้อมูลด้านศาสนธรรม เพื่อทราบแนวทางคำสอน ลักษณะการเผยแผ่ และการปฏิบัติธรรม
- เก็บข้อมูลด้านศาสนสมบัติ เพื่อทราบข้อมูลแนวทางการบริหารจัดการด้านศาสนวัตถุ และศาสนสมบัติ

๓.๖ วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๖.๑ เมื่อผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องทั้งที่เป็นเอกสาร การสัมภาษณ์ และการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมแล้ว จะได้ทำการวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ข้อมูลเหล่านั้น รวมถึงประมวลเข้ากับองค์ความรู้เชิงวิชาการที่มีมาก่อนหน้า จากนั้นผู้วิจัยเขียนรายงานการวิจัยเบื้องต้นตามแนวทางการเขียนพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (descriptive analysis)

๓.๖.๒ เมื่อได้รายงานการวิจัยเบื้องต้นแล้ว ผู้วิจัยได้จัดให้มีเวทีรับฟังความคิดเห็น (focus group) เพื่อให้กลุ่มธรรมชาติเครือข่ายได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น อีกทั้งเป็นการรับฟังข้อเสนอแนะจากสาธารณะ เพื่อประมวลความเห็นเหล่านั้นเพื่อพัฒนารายงานการวิจัยในขั้นต่อไป

๓.๖.๓ ผู้วิจัยสังเคราะห์องค์ความรู้เพื่อเป็นข้อเสนอ/แนวทางในการสืบสานด้านศาสน-ประเพณี, การเผยแผ่ด้านศาสนธรรม และการบริหารจัดการด้านศาสนสมบัติ สำหรับองค์กรอื่น ๆ ที่ให้ความสนใจสืบต่อไป ทั้งในรูปแบบรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ และรูปแบบอื่น ๆ

๓.๗ ภาพรวมของกรณีศึกษา

โครงการวิจัยได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายสำหรับการวิจัยออกเป็น ๓ กลุ่ม โดยแต่ละกลุ่มประกอบไปด้วย ๔ ตัวอย่างทั้งที่เป็นวัดและไม่ใช่วัด มีรายละเอียดตามตารางดังนี้

หัวข้อ	กรณีศึกษา
๑. ศาสนประเพณี	๑.๑ วัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหาร จ.สกลนคร (วัดบ้าน/ขนาดกลาง) ๑.๒ วัดป่าโนนกุศหล่ม จ.ศรีสะเกษ (วัดป่า/ขนาดเล็ก) ๑.๓ วัดศรีทวี จ.นครศรีธรรมราช (วัดบ้าน/ขนาดเล็ก) ๑.๔ หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ กรุงเทพมหานคร (ไม่ใช่วัด/ขนาดใหญ่)
๒. ศาสนธรรม	๒.๑ วัดมเหยงคณ์ จ.พระนครศรีอยุธยา (วัดบ้าน/ขนาดกลาง) ๒.๒ วัดป่าสุคะโต จ.ชัยภูมิ (วัดป่า/ขนาดกลาง) ๒.๓ มูลนิธิส่งเสริมวิปัสสนากรรมฐาน ในพระสังฆราชูปถัมภ์ (ไม่ใช่วัด/ขนาดใหญ่) ๒.๔ สถาบันพลังจิตตานุภาพ (กำกับโดยวัด/ขนาดใหญ่)
๓. ศาสนสมบัติ	๓.๑ วัดญาณเวศกวัน จ.นครปฐม (วัดบ้าน/ขนาดกลาง) ๓.๒ วัดแทนวันดีเจริญสุข กรุงเทพมหานคร (วัดบ้าน/ขนาดเล็ก) ๓.๓ วัดเหล่าอาภรณ์ จ.ยโสธร (วัดบ้าน/ขนาดเล็ก) ๓.๔ วัดพระศรีมหาธาตุวรมหาวิหาร กรุงเทพมหานคร (วัดบ้าน/ขนาดใหญ่)

บทที่ ๔

ศาสนประเพณี

๔.๑ บทนำ

ประเพณี เป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างหนึ่งของศาสนาในระดับชีวิตประจำวันของผู้คน เพราะเป็นแบบแผนธรรมเนียมที่สะท้อนถึงการสั่งสมความรู้ ภูมิปัญญา ความเชื่อ ความเป็นอยู่ รวมถึงความผูกพันระหว่างผู้คน ชุมชน กับศาสนสถานในท้องถิ่น และยังเป็นเครื่องเชื่อมสัมพันธ์สร้างความสามัคคีกันในกลุ่มผู้คนด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวชุมชนท้องถิ่น ประเพณียังเป็นสิ่งที่ใช้อบรมสั่งสอนศีลธรรมและเผยแพร่ธรรมในทางอ้อมให้กับผู้คน เช่น งานบุญสารทเดือน ๑๐ ที่แสดงถึงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษผู้ล่วงลับ ประเพณีฟังเทศน์มหาชาติ ที่เป็นการเผยแพร่ความรู้จากชาดก และความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งสมบุญบารมี บุญปราสาทผึ้ง ที่สะท้อนภูมิปัญญาในท้องถิ่นกับศรัทธาที่แสดงออกด้วยการทำปราสาทผึ้งและถวายประทีปเป็นพุทธบูชา ฯลฯ

ความสำคัญของประเพณีดังกล่าวข้างต้น ในบทนี้จึงได้เลือกศึกษาบทบาทขององค์กรทางพระพุทธศาสนากับงานศาสนประเพณี เพื่อชี้ให้เห็นภาพการบริหารจัดการ การรักษาสืบทอด และพัฒนาปรับตัวขององค์กรเหล่านั้นผ่านงานศาสนประเพณี โดยกรณีศึกษาในครั้งนี้ มีทั้งองค์กรทางพระพุทธศาสนาที่เป็นวัดและไม่ใช่วัด โดยประเพณีที่นำมาวิเคราะห์ครอบคลุมทั้งประเพณีที่เป็นการสืบสานของเก่าภายในชุมชนท้องถิ่น ไปจนถึงประเพณีที่เพิ่งถูกสร้างขึ้นใหม่ในพื้นที่เมืองขนาดใหญ่

๔.๒ ภาพรวมของกรณีศึกษาด้านศาสนประเพณี

สำหรับกรณีศึกษาด้านศาสนประเพณี มีรายละเอียดเชิงภาพรวมดังนี้

หัวข้อ	กรณีศึกษา	ลักษณะเบื้องต้น
๑. ศาสนประเพณี	๑.๑ วัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหาร จ.สกลนคร	วัดบ้าน/ขนาดกลาง
	๑.๒ วัดป่าโนนกุศลหล่ม จ.ศรีสะเกษ	วัดป่า/ขนาดเล็ก
	๑.๓ วัดศรีทวี จ.นครศรีธรรมราช	วัดบ้าน/ขนาดเล็ก
	๑.๔ หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ กรุงเทพมหานคร	ไม่ใช่วัด/ขนาดใหญ่

โดยกรณีศึกษาครอบคลุมทั้งวัดบ้านและวัดป่าทั้งขนาดกลางและขนาดเล็ก โดยเป็นวัดที่มีโบราณสถานเก่าแก่และมีสถานะเป็นพระอารามหลวง คือ วัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหาร จ.สกลนคร วัดป่าขนาดเล็ก คือ วัดป่าโนนกุศลหล่ม จ.ศรีสะเกษ และวัดศรีทวี จ.นครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นวัดบ้าน/ขนาดเล็กกรวม ทั้งนี้เพื่อฉายภาพให้เห็นศาสนประเพณีและวิถีปฏิบัติ ทั้งของฝ่ายอรัญญวาสีและ

คามวาสี และชุมชนรอบวัดที่เข้ามามีบทบาท นอกจากนี้ยังรวมไปถึงองค์กรทางพระพุทธศาสนาที่ไม่ใช่วัด ขับเคลื่อนโดยฆราวาส ตามแนวคำสอนของท่านพุทธทาสภิกขุ คือ กรณีหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ กรุงเทพมหานคร ที่ตั้งอยู่ในพื้นที่เมืองใหญ่ และองค์กรที่เพิ่งเกิดขึ้นใหม่ ทั้งนี้เพื่อเสนอภาพให้เห็นประเพณีที่เพิ่งถูกสร้างใหม่ ปรับประยุกต์เข้ากับวิถีชีวิตคนเมืองสมัยใหม่และกลุ่มผู้สนใจทั่วไป

๔.๓ บทสรุป

ใน ๔ กรณีศึกษาด้านศาสนประเพณีพิธีการ ของวัดป่าโนนกุศลหล่ม วัดศรีทวี วัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหาร ซึ่งเป็นวัดป่าขนาดเล็กในชนบท วัดบ้านขนาดเล็กกลางเมือง และพระอารามหลวงสำคัญขนาดกลางของชาติ และของหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ ซึ่งเป็นองค์กรทางศาสนาที่เกิดขึ้นใหม่ใจกลางกรุงเทพมหานคร ในฐานะตัวแทนของวัดและองค์กรทางพระพุทธศาสนา แสดงถึงการมีอยู่และปรับสร้างกิจกรรมเชิงประเพณีพิธีการที่มีนัยยะต่อการเรียนรู้และขยายผลดังนี้

๑. เป็นการสืบทอดการเป็นศูนย์กลางจิตใจ และพื้นที่กลางของชุมชนท้องถิ่นและสังคมที่สืบเนื่องมา ในฐานะวัด ในฐานะสถานกลางของผู้คน ไม่ว่าจะเป็นวัดเก่าแก่ คือวัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหาร ที่มีประวัติเก่าแก่และมีปูชนียสถานสำคัญ หรือวัดศรีทวีที่แม้ไม่เก่ามาก แต่ก็มีประวัติการสืบสานต่อเนื่องหลายร้อยปีในฐานะวัดและสถานศึกษา หรือวัดสร้างใหม่ในชนบทห่างไกลเช่นวัดป่าโนนกุศลหล่ม จนแม้กระทั่งหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญที่ใจกลางกรุงเทพมหานคร ในสวนสาธารณะที่กำหนดชัดให้เป็นพื้นที่บุญ เป็นศูนย์เรียนรู้และสถานบริการด้านศาสนธรรม ในลักษณะ Spiritual Fitness & Edutainment Center
๒. มืองค์ประกอบสำคัญของการเป็นศูนย์ทางจิตใจและพื้นที่กลางของชุมชนท้องถิ่นที่เหมาะสมเพียงพอจนเป็นที่ยอมรับเชื่อถือและเลือกใช้หรือเข้าร่วม ของทั้ง ๔ กรณีศึกษา มีความสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นด้านศาสนสถาน ศาสนวัตถุ ศาสนบุคคล ศาสนกิจ ศาสนประเพณี แม้กระทั่งด้านศาสนศึกษา ศาสนสงเคราะห์ ตลอดจนการจัดการศาสนสมบัติ โดยทั้ง ๔ กรณีศึกษา มีการดูแลรักษา พัฒนาปรับปรุง และบริหารจัดการให้ดำรงสภาพพร้อมใช้อยู่เสมอ ไม่ว่าจะเป็นมหาอารามที่มีปูชนียสถานสำคัญของจังหวัดและประเทศ เช่นวัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหารที่มีองค์พระธาตุเชิงชุมเป็นจุดนำ, หรือวัดศรีทวีที่เคยรกร้างแทบสิ้นสภาพ ก็กลับมาใหม่ด้วยการปรับปรุงภายในจนลงตัวแล้วใช้เวจกฏีอย่างดีสะอาดสะอ้านเป็นสิ่งบ่งชี้การเปลี่ยนผ่าน ตามมาด้วยการปรับปรุงบริเวณอาคารสถานที่ขนาดใหญ่ภายใต้โครงการความร่วมมือวัดบันดาลใจ, ขณะที่วัดป่าโนนกุศลหล่มซึ่งสงบสัปปายะยิ่งในชนบท ก็ปรับเสริมเติมสภาพเพื่อส่งเสริมนานากิจกรรมของวัดภายใต้ความร่วมมือวัดบันดาลใจเช่นกัน, ขณะที่หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ ที่สร้างใหม่อยู่ใน

สวนสาธารณะกลางกรุง แม้มิใช่วัด ก็ได้กำหนดวัตถุประสงค์เป้าหมายพร้อมการจัดการสถานที่ตลอดจนองค์ประกอบต่าง ๆ อย่างสอดคล้องต้องกันได้ดี

๓. องค์ประกอบที่สำคัญมากในกรณีศึกษานี้คือ **กิจวัตรและความเป็นไปของทั้ง ๔ กรณีศึกษา** ซึ่งเป็นเครื่องน้อมนำพาให้การส่งเสริมศาสนประเพณีประสบความสำเร็จ กล่าวคือ**วิถีความเป็นไปของวัดหรือผู้คนในองค์กรหรือศาสนสถานที่ได้รับความชื่นชมนิยมเชื่อถือ** สำหรับวัดคือ**ข้อวัตรข้อปฏิบัติของชาววัด** อันประกอบด้วยพระภิกษุ สามเณร ตลอดจนพุทธบริษัทอุบาสกอุบาสิกาชาววัด ซึ่งพบว่า ทั้ง ๓ วัดกรณีศึกษา เน้นเป็นสิ่งสำคัญของชาววัดตลอดจนผู้มาวัด รวมทั้งผู้มาร่วมด้วยช่วยถวายงานวัด ขณะที่หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ แม้มิใช่วัด ก็มีแนวทางปฏิบัติที่ผู้ร่วมและช่วยงานต่างน้อมนำมาถือปฏิบัติเช่นกัน

๔. สำหรับศาสนกิจด้านศาสนประเพณีที่ทำการศึกษา พบว่ามี**แนวทางสำคัญ ๒ ลักษณะ** คือการ**สานต่อกิจกรรมสำคัญทางศาสนประเพณีพิธีการอันดีงาม และการปรับปรุงเพิ่มเติมริเริ่มเสริมสร้างพัฒนาากิจกรรมศาสนประเพณีขึ้นมาใหม่** ที่เป็นไปตามบริบทเงื่อนไขของแต่ละแห่ง ดังนี้ วัดป่าโนนกุศลหล่ม เป็นวัดสร้างใหม่ในชนบทเมื่อปี พ.ศ.๒๕๓๖ มีพระอาจารย์ราวี จารุธัมโม (พระครูจารุธรรมพิมล) ที่ชาวบ้านอาราธนาขึ้นมาเป็นเจ้าอธิการ หลังจากก่อตั้งได้มั่นคง เน้นการปฏิบัติตามข้อวัตรและส่งเสริมการปฏิบัติธรรม ห้ามแอบแฝงเชิงไสยศาสตร์และพาณิชย์การทุกแง่มุม น้อมนำผญา ภาษิตท่องถิ่น และ ฮีต ๑๒ คอง ๑๔ มาฟื้นฟู มีช่องทางสื่อสารณะทางสถานีวิทยุพระพุทธศาสนาแห่งชาติ FM. 96.00 MHz และสถานีวิทยุเสียงธรรมวัดโนนกุศลหล่ม FM 94.75 Mhz จนเป็นที่รู้จักกว้างขวางถึงฝั่งลาว ได้รับรางวัลสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดดีเด่นและเสมอธรรมจักร (๒๕๕๒) มีการขยายพื้นที่ ก่อสร้างและปรับปรุงเสนาสนะต่าง ๆ พร้อมกฎกติการะเบียบตลอดจนการบริหารจัดการวัดแบบมีส่วนร่วมในลักษณะครอบครัวพุทธบุตร นอกจากกิจวัตรและงานบุญตามประเพณีต่าง ๆ ที่เน้นงานบุญงานศีลจริง ๆ ได้แก่ บุญมาฆบูชา สงกรานต์ วิสาขบูชา อาสาฬหบูชา เข้าพรรษา ออกพรรษา ตักบาตรเทโว กฐิน วันพ่อวันแม่ แล้วยังมี**การริเริ่มเสริมสร้างพัฒนาศาสนประเพณีขึ้นมาใหม่** ได้แก่ การสวดมนต์ข้ามปีภาวนาข้ามคืน บุญประเพณีปริวาสกรรม กิจกรรมวัดเคลื่อนที่ธรรมสัญจร งานพุทธทาสรำลึก เพื่อจิตสำนึกความเป็นพุทธทาส วันเยี่ยมโนนกุศลหล่ม งานปฏิบัติบูชาพระธาตุพนม โดยยังมีกิจกรรมอื่น ๆ อาทิ นอนวัดวันเสาร์ เข้าวัดวันอาทิตย์ ร้อยมาลัยไหว้ครู บูชาพระคุณแผ่นดิน ทำบุญเดือนเกิด ปฏิบัติธรรมเข้ม ฯลฯ

วัดศรีทวี แม้เป็นวัดเก่าแก่เกือบ ๒๐๐ ปี และมีบทบาทสำคัญมากมาก่อนแล้วผ่านการชบเซาจนแทบหมดสภาพ ก่อนกลับมาฟื้นฟูใหม่ตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๔๐ โดยพระพุทธานุเมธี (สุวิทย์ อจิตโต) ด้วยการปรับปรุงเสนาสนะ อาคารสถานที่ ข้อวัตรและนานาศาสนกิจ เริ่มด้วยการส่งเสริม

การศึกษาปริยัติธรรม ตามด้วยการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่องถึงทุกวันนี้ พร้อมการจัดการอาวาสและอารามอย่างงดงามเป็นสัดส่วน สะอาด สงบ สบายยะ จนได้รับการประกาศเป็นสำนักปฏิบัติธรรมเฉลิมพระเกียรติประจำจังหวัดดีเด่น (พ.ศ. ๒๕๕๒) เสมอธรรมจักร (พ.ศ. ๒๕๕๓) มีกิจกรรมศาสนประเพณีที่สำคัญนอกเหนือจากการทำวัตรสวดมนต์เข้าเฝ้าเป็นประจำทุกวัน และ บุญวันพระ กับบุญตามพิธีกาลตามวาระวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาแล้ว ยังมี บุญประเพณีท้องถิ่นที่สืบสานและพัฒนาต่อ ได้แก่ บุญให้ทานไฟ บุญตรุษสงกรานต์ บุญสารทเดือนสิบ บุญอดีตเจ้าอาวาสและผู้มีอุปการคุณวัดศรีทวี ขณะที่มิบุญประเพณีที่พัฒนาใหม่ให้สมสมัย ได้แก่ บุญตักบาตรเดือนเกิด และ บุญสวดมนต์ข้ามปีที่ศรีทวี

วัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหาร เป็นวัดเก่าแก่และมีปูชนียสถานสำคัญและประวัติศาสตร์ในระดับชาติ และยังเป็นศูนย์รวมใจของผู้คนทั้งจากแดนไกลและในท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่สืบทอดฮีต ๑๒ คอง ๑๔ และจังหวัดสกลนครซึ่งเป็นแดนดินถิ่นสำคัญของพระพุทธศาสนาแต่ครั้งก่อน และยังเป็นทีสถิตของเจ้าคณะจังหวัดสกลนคร พระเทพสิทธิโสภณ (สุรสีห์ กิตติโสภโณ) โดยนอกจากการจัดการเสนาสนะ ข้อวัตรและแนวปฏิบัติต่าง ๆ ของวัด ซึ่งมีบุญใหญ่ต่าง ๆ ที่มีตลอดปี รวมทั้งงานบุญนมัสการพระธาตุเชิงชุมและหลวงพ่อบุญมาฆบูชา วิสาขบูชา บุญอัฐมีบูชา บุญอาสาฬหบูชา บุญเข้าพรรษา บุญออกพรรษาศักบาตรดอกผึ้ง รวมถึงบุญสวดมนต์ข้ามปีแล้ว วัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหารยัง ริเริ่มจัดให้มีบุญสวดมนต์เย็นและเจริญจิตภาวนาวันธรรมสวนะ ที่พระธาตุเชิงชุมเป็นประจำในลักษณะพิเศษ คือคณะสงฆ์ทั่วทั้งจังหวัดในระดับอำเภอ ตำบล ชักชวนศรัทธาผู้คนจากทั่วจังหวัดหมุนเวียนผลัดเปลี่ยนกันมาอย่างแน่นขนัด จนกระทั่งทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องพากันเข้าร่วมด้วยอย่างต่อเนื่องตลอดมา

หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ เป็นองค์กรทางด้านศาสนธรรมที่ไม่ใช่วัดหรือมีลักษณะเป็นศาสนสถาน แต่มีวัตถุประสงค์และเป้าหมายในการเป็นศูนย์เรียนรู้และสถานบริการด้านศาสนธรรม เพื่อสืบสานงานพระพุทธศาสนาผ่านงาน ปณิธาน และอุดมการณ์ของพุทธทาสภิกขุผ่านกระบวนการเรียนรู้ตามหลักพุทธศาสนา ซึ่งได้พัฒนากิจกรรมธรรมะรูปแบบต่าง ๆ และสาธิตขยายผลให้กับบุคคล และองค์กรที่สนใจใน ๕ ลักษณะกิจกรรม คือ ๑) งานบุญประเพณี ๒) ธรรมนันทนาการ ๓) ภาวนาวิถีเมือง ๔) ปริยัติสัทธรรม และ ๕) ปฏิบัติสัทธรรม สำหรับงานด้านศาสนประเพณีได้มีการปรับประยุกต์ให้เข้ากับบริบทของสังคมเมือง ประกอบไปด้วย กิจกรรมธรรมะในสวนตักบาตรเดือนเกิด ที่ผสานนานากิจกรรมธรรมะเข้าด้วยกัน ครอบถ้วนด้วยการประกอบบุญกิริยา คือ ทาน ศิล ภาวนา มีการสวดมนต์ทำวัตร ฟังธรรม เจริญจิตภาวนา กินข้าวงานแมวกันบาตร ฟังเพลงดีมีข้อคิด ต่อด้วยกิจกรรมยามบ่ายที่เปิดให้คนทุกเพศทุกวัยได้มาเรียนรู้ธรรมะในหลากหลายรูปแบบ อาทิ ศิลป์ศิลป์ภาวนา เพลินธรรมนำชม ดูหนังหาแก่นธรรม คู่มือมนุษย์ และ

การปฏิบัติอานปานสติ เป็นต้น และในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ก็ได้จัดให้มีการทำบุญตักบาตรสาธิตแบบสมัยพุทธกาล เวียนเทียน และกิจกรรมสร้างเสริม ศิล สมาธิ ปัญญา และร่วมปฏิบัติภาวนาชาคริยานุโยค และในช่วงส่งท้ายปีเก่า เข้าสู่ปีใหม่ หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ มีงานประจำปีที่เรียกว่า “เทศกาลเจริญสติ” เพื่อเชิญชวนทุกคนมาร่วมทบทวนชีวิตเตรียมพร้อมกับการเริ่มต้นในปีใหม่ด้วยการเจริญสติ ซึ่งประกอบไปด้วย นานากิจกรรมภาวนา, เสวนาธรรม, สวดมนต์ข้ามปี, ภาวนารับปีใหม่, ฟังธรรม, ปฏิบัติธรรมแบบข้ามคืน และทำบุญรับอรุณแรกแห่งปี เป็นต้น และในทุกปีจะนำรหัสธรรมของท่านอาจารย์พุทธทาส มาสื่อสารกับสังคม ซึ่งในปี ๒๕๖๓ นี้ ได้ใช้ประเด็น “ปีใหม่ชีวิตใหม่ ปีแห่งการเติมธรรมะลงในชีวิต” ซึ่งกิจกรรมนี้มีส่วนในการส่งผลให้เกิดการแพร่หลายไปทั่วประเทศ

๕. มีการจัดการเชิงระบบ สอดคล้องเหมาะสมต่อบริบทแวดล้อมและเงื่อนไขปัจจัยต่าง ๆ กล่าวคือ วัดป่าโนนกุฎหล่ม ที่เป็นวัดป่าในชนบทที่มุ่งเน้น “งานบุญงานศีลจริง ๆ” ด้วยการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมเป็นหลัก ก็ปรับเน้นในแนวการปฏิบัติเจริญจิตตภาวนาและน้อมรำลึกคุณต่าง ๆ ทั้งของแผ่นดิน ของพ่อแม่ครูบาอาจารย์ ที่ถือเป็นกรณีนำศึกษาโดดเด่นคือบุญเข้ากรรมตามฮีต ๑๒ คอง ๑๔ หรือ บุญประเพณีปริวาสกรรม รวมทั้งบุญปฏิบัติบูชาพระธาตุพนม, ขณะที่วัดศรีทิวซึ่งเป็นวัดเมืองที่มุ่งเน้นส่งเสริมการปฏิบัติธรรม มีงานบุญประเพณีสำคัญตามเทศกาล กับงานบุญตักบาตรเดือนเกิดซึ่งก่อให้เกิดความสนใจนำไปจัดต่อในอีกหลายวัด, สำหรับวัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหาร ซึ่งเป็นทั้งปูชนียสถานสำคัญยังเป็นทีสถิตของเจ้าคณะจังหวัด ได้สร้างสรรค์งานบุญสวดมนต์เย็นเจริญจิตตภาวนาวันธรรมสวนะ ที่ชาวสกลนครจากทั่วจังหวัดผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันมาอย่างต่อเนื่องนับสิบปี ภายใต้กระบวนการที่ดำเนินไปตามธรรมชาติของเหล่าพระสงฆ์สังฆาธิการ ครุฑธาวบ้าน ชุมชน ตลอดจนท้องถิ่นและอำเภอที่กลายเป็นวัตรปกติของทั้งจังหวัด นับเป็นกรณีนำศึกษาอย่างยิ่ง, ส่วนหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ ที่เกาะการเพียงเป็นสถานบ่มเพาะพัฒนาสาธิตเพื่อการส่งต่อขยายผลโดยเน้นศาสนประเพณีที่ครบบุญกิริยา ทั้งทาน ศีล และภาวนานั้น ที่แม้จะแบ่งกิจกรรมเป็น ๕ แนว คือ งานบุญประเพณี ธรรมนันทนาการ ภาวนาวิถึเมือง ปรียัติสัทธรรม และ ปฏิบัติสัทธรรม โดยการปรับประยุกต์ให้สอดคล้องกับผู้คนในเมือง มีการผสมผสานงานประเพณีด้วยหลายมิติ ไม่ว่าจะงานธรรมะในสวนตักบาตรเดือนเกิด งานบุญบูชาวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และงานเทศกาลเจริญสติ ปีใหม่ ชีวิตใหม่ โดยงานธรรมะในสวน ตักบาตรเดือนเกิด ได้มีการนำไปปรับจัดขยายผลแล้วในหลายกรณี ขณะที่งานสวดมนต์ข้ามปีก็เกิดผลกระทบเพิ่มเป็นกิจกรรมประเพณีสำคัญของทั้งชาติมาแล้วหลายปี
๖. ความสำคัญที่นำมาสู่ความสำเร็จ ต่อเนื่องและยั่งยืน ของกิจกรรมศาสนประเพณีเหล่านี้ คือมีความสม่ำเสมอตามจังหวะ วาระโอกาส อันเหมาะสม จนเป็นที่รับรู้ จดจำ เกิดเป็นวิถีและ

- ประเพณี**ของวัด ชุมชน ท้องถิ่น และชีวิตของผู้คน ทั้งกิจประจำวัน ประจำสัปดาห์ ทุกวันพระ ทุกวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันพ่อ วันแม่ วันขึ้นปีใหม่ ฯลฯ
๗. กิจประเพณีทั้งหลายเหล่านี้ นั้น ลำพังวัดหรือองค์คณะขององค์กรไม่สามารถทำได้ดี มาก หลากหลายและดีพอ หัวใจสำคัญคือ**มีหมู่คณะ คณะบุคคลร่วมปฏิบัติกรณองงานอย่างเพียงพอและดีพอ** ดังเช่นวัดป่าโนนกุศลหล่มที่ก่อเกิดเป็นครอบครัวพุทธบุตรที่ร่วมการขับเคลื่อนกับพระภิกษุสามเณร แม่ชี คณะกรรมการ ไวยาวัจกร ตลอดจนกลุ่มยุวชน รวมทั้งผู้เข้าร่วมปฏิบัติธรรมในวาระโอกาสต่าง ๆ จากหน่วยงานองค์กรและท้องที่ต่าง ๆ ขณะที่**วัดศรีทิว**มีกำลังอยู่ที่พระภิกษุสามเณร เนกขัมมะและเนกขัมมจารี ผู้เคยมาปฏิบัติธรรม ตลอดจนชาวชุมชนรายรอบวัด, สำหรับ**วัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหาร**นั้น มีเงื่อนไขพิเศษที่พัฒนาจากรากฐานเชิงคุณค่าเดิมเรื่องข้าพระธาตุ และ กลุ่มศรัทธาเค้าหรือกลุ่มศรัทธาวัด ที่ค่อย ๆ คลี่คลายมาเป็นระบบอาสาสมัครประจำวัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหาร ที่ก่อตัวเป็นชมรมคนรักพระธาตุดำเนินการแทบทุกอย่างถวายงานวัด ยกเว้นงานเชิงการบริหาร ขณะที่ทางวัดก็เื้อต่อทุกฝ่ายตลอดจนวัดวาอารามต่าง ๆ ด้วยการให้ฐานวัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหารเป็นศูนย์รวมเงินทำบุญและกระจายกลับไปบำรุงวัดต่าง ๆ ในจังหวัดด้วย, ส่วน**หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ** มีระบบภาคีเครือข่ายงานธรรมและธรรมภาคีมีส่วนร่วมในการประสานจัดการรับผิดชอบ โดยเฉพาะแบ่งกันรับธุระในกิจกรรมต่าง ๆ ภายใต้การประสานกลางของมูลนิธิที่มีระบบและบุคคลผู้รับผิดชอบประจำ
๘. การ**มีภาคีเครือข่ายการเรียนรู้ แลกเปลี่ยน หนุนเสริมเติมเต็มและร่วมพัฒนา** ของทั้ง ๔ กรณีศึกษา มีส่วนสำคัญต่อการดำเนินการ ปรับปรุง หรือริเริ่มต่าง ๆ โดยที่**วัดป่าโนนกุศลหล่ม**นั้น มีได้อยู่แต่ในเพียงคณะสงฆ์จังหวัดศรีสะเกษ ทว่ารวมในเครือข่ายงานธรรมคณะศิษย์พระอาจารย์สมภพ โชติปัญญา และได้ประสานเชื่อมต่อกับหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ และเข้าร่วมในโครงการวัดบันดาลใจของสถาบันอาศรมศิลป์, เช่นเดียวกับ**วัดศรีทิว** ที่พระพุทธิสารเมธินอกจากเป็นมหาเถระอาวุโสเคยอยู่วัดราชาธิวาสในกรุงเทพมหานครและอีกหลายวัดมาก่อน ยังเป็นที่ปรึกษาของเจ้าคณะจังหวัดนครศรีธรรมราช ฝ่ายธรรมยุติ, ขณะที่**วัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหาร** ที่มีเจ้าคณะจังหวัดเป็นเจ้าอาวาสนั้น มีเงื่อนไขการเชื่อมต่อกับคณะสงฆ์และทางการทั้งในและนอกจังหวัดด้วยแล้ว, ส่วน**หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ**นั้น ก็มีระบบงานและเงื่อนไขการประสานทำงานในลักษณะภาคีเครือข่ายกับทั้งวัดวาอาราม พระภิกษุสงฆ์ องค์กรทางพระพุทธศาสนา ตลอดจนภาคพัฒนาอื่น ๆ และธรรมภาคีต่าง ๆ ด้วยเช่นกัน
๙. การ**มีกิจศาสนประเพณีที่เป็นอัตลักษณ์ที่โดดเด่นเฉพาะ รวมทั้งบริบทแวดล้อมของแต่ละกรณีศึกษา มีความหมายต่อการจดจำ บอกต่อชักชวนและกลับไปร่วมซ้ำ** อาทิ ความสงบร่มรื่น เรียบง่ายสบายเป็นมิตรของผู้คน (สัปปายะ) พร้อมกิจกรรมที่เปี่ยมพลังประทับใจ ด้วยสัมผัสเสียง

สำเนียงแสดงธรรมของพระอาจารย์ราวี จารุธัมโม ที่วัดป่าโนนกุศลหล่ม โดยเฉพาะงานบุญประเพณี ปรีวาสนกรรมที่รวมพระภิกษุหลายร้อยรูปพร้อมผู้คนนับพัน, เช่นเดียวกับของพระพุทธิสารเมธี แห่ง วัดศรีทวี ที่กลางเมืองนครศรีธรรมราช ในงานบุญตักบาตรเดือนเกิด, ขณะที่บรรยากาศความ พริกพร้อมของผู้คนเรือนพันที่ทยอยมาชุมนุมพร้อม ณ ลาน พระธาตุเชิงชุม ในงานบุญสวดมนต์ เย็นเจริญจิตภาวนาวันธรรมสวนะนั้น เปี่ยมไปด้วยพลังอย่างยิ่ง, สำหรับงานบุญทั้ง ๓ ของ หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ ก็แจกเช่นกัน ถึงขนาดที่พระภิกษุจำนวนมากมักถามเสมอว่า ทั้งที่มีใช้วัด แต่ทำไมคนมามากและบรรยากาศดีมาก

๔.๔ วัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหาร จ.สกลนคร

วัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหาร เป็นพระอารามหลวงชั้นโท อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร สังกัด คณะสงฆ์มหานิกาย และนอกจากจะมีสถานะเป็นพระอารามหลวงประจำจังหวัดสกลนครแล้วยังเป็น ศูนย์รวมศรัทธาของภูมิภาค สถาปนาขึ้นเมื่อพุทธศักราช ๒๓๐๐ เดิมชื่อวัดพระธาตุศาสดาราม ชาวบ้านเรียกวัดพระธาตุ และเปลี่ยนจากชื่อเดิมเป็นวัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหารเมื่อพุทธศักราช ๒๔๙๖ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ ๑๐ เดือนพฤศจิกายน ปี พ.ศ. ๒๕๑๕ เขต วิสุงคามสีมา กว้าง ๔๐ เมตร ยาว ๘๐ เมตร และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เป็นอารามหลวงชั้น โท ชนิดวรวิหาร เมื่อวันที่ ๒๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๐๖ ปัจจุบันมีพระเทพสิทธิโสภณ (สุรสิทธิ์ กิตติโสภณ) เป็นเจ้าอาวาส

หากมองย้อนกลับไปเมื่อในครั้งอดีตราว ๖๐ ปีมาแล้ว บริเวณวัดพระธาตุเชิงชุมมีลักษณะ เป็นที่ดอนตดิริมฝั่งหนองหาน อุดมไปด้วยต้นตาล ต้นมะพร้าวและต้นสิมลิพทั่วไปในบริเวณวัด ที่ตั้ง ของเขตพุทธาวาสมีองค์พระธาตุตั้งเด่นเป็นสง่า ด้านหน้ามี “กะต๊ับ” หรือวิหาร ภายในที่บกลางวันต้อง อาศัยแสงจากช่องลูกมะหวดที่เจาะช่องไว้และแสงส่องลงมาจากหอกกลางหลังคาก็จะเห็นภายในเป็นที่ ประดิษฐานของพระพุทธรูปศิลปะลาวหรือที่ต่อมาเรียกว่า “พระองค์แสน” และพระพุทธรูปน้อย ใหญ่ เนื้อพระเศียรพระประธานซึ่งด้วย “ผ้าพิดาน” ด้านหน้าเป็นที่ตั้งของราวเทียนไม้จำหลักลาย ประดับกระจกอย่างวิจิตร เมื่อเดินเข้าไปข้างหลังพระประธานจะพบกับทางเข้าสู่ภายในองค์พระธาตุ ที่มีมิติ ต้องอาศัยแสงเทียนนำทางภายในมีพระพุทธรูปน้อยใหญ่ เป็นทอง เงิน สำริดขนาดต่าง ๆ รวมถึงพระพุทธรูปแกะสลักจากงาช้าง พระพุทธรูปไม้ เขาสัตว์ อาทิ เขากวาง เขากะทิง เป็นต้น รวมถึงสิ่งของศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นของเดิมในองค์พระธาตุและบางส่วนย้ายมาจากวัดแป้น และวัดกลางที่ ร้างไป

ในเชิงประวัติศาสตร์และตำนานความเชื่อของท้องถิ่น วัดพระธาตุเชิงชุม เป็นอารามเก่าแก่ คู่บ้านคู่เมือง สกลนครโดยเป็นที่ตั้งปูชนียสถานสำคัญ คือ “องค์พระธาตุเชิงชุม” ที่ปรากฏในอุรังค- นิทานว่า เป็นสถานที่ประทับชุมนุมรอยพระพุทธรูป ณ “ภูน้ำลอดเชิงชุม” ของพระพุทธเจ้าใน

ภัทรภักปมาแล้ว ๔ พระองค์ และที่จะตรัสรู้ในอนาคตกาลอีก ๑ พระองค์จึงจะสิ้นภัทรภักปนี้ ในทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีนั้นบ่งชี้ว่า วัดพระธาตุเชิงชุมตั้งทับซ้อนอยู่บนพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ใน “วัฒนธรรมเขมร” มาก่อน ดังปรากฏหลักฐานโครงสร้างของปราสาทเขมรภายในองค์พระธาตุและศิลาจารึกอักษรขอมภาษาเขมร ปรากฏในบริเวณผนังกรอบประตูเรือนธาตุหรือห้องครรภคฤหะด้านทิศตะวันออก รวมถึงรูปเคารพในทางศาสนาพราหมณ์หรือศาสนาฮินดูที่เจริญรุ่งเรืองในพุทธศตวรรษที่ ๑๖-๑๗ ที่ผ่านมา และถูกทิ้งร้างไปเกิดการดัดแปลงให้เป็นพุทธสถานใน “วัฒนธรรมลาว-ล้านช้าง” เมื่อราวพุทธศตวรรษที่ ๒๑-๒๒ ดังนั้นพระธาตุเชิงชุมจึงอยู่ในฐานะศาสนสถานอันเป็นศูนย์รวมใจของผู้คนประจำเมืองสกลนครมาเป็นเวลายาวนาน

๔.๔.๑ ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

สำหรับข้อมูลพื้นฐานด้านสถาปัตยกรรมที่สำคัญประกอบไปด้วย องค์พระธาตุ และพระวิหาร อันเป็นที่ประดิษฐานองค์หลวงพ่อแสนที่ประชาชนให้ความเคารพศรัทธา

(๑) องค์พระธาตุ

พระธาตุเชิงชุมเป็นพระธาตุทรงบัวเหลี่ยม ก่ออิฐถือปูนครอบทับปราสาทเขมรที่ก่อจากศิลาแลง มีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยม เรือนธาตุเป็นรูปแบบเป็นชุดฐานเรียงซ้อนลดหลั่นกัน ด้านทั้งสี่มีซุ้มประตูทรงปราสาท ซุ้มด้านตะวันออกเป็นทางเข้าสู่ห้องคูหาที่ตั้งอยู่ภายใน โดยห้องดังกล่าวนี้ก็คือครรภคฤหะเดิมของปราสาทเขมร ในขณะที่ซุ้มประตูด้านใต้ ตะวันตก และเหนือ แม้ว่าจะผลึกบานประตูได้แต่ก็ไม่สามารถเข้าไปภายในได้ เพราะเมื่อผลึกเข้าไปจะพบกับผนังประตูหลอกของปราสาทศิลาแลง ถัดขึ้นไปจากเรือนธาตุเป็นองค์ประกอบคล้ายองค์ระฆังแต่อยู่ในผังสี่เหลี่ยม ถัดขึ้นไปเป็นฐานบัวลูกแก้วอกไก่ซึ่งอาจเทียบได้กับบัลลังก์ ถัดขึ้นไปเป็นส่วนยอดที่ประกอบจากบัวเหลี่ยมซ้อนกัน

(๒) วิหาร

ภายในพระวิหารประดิษฐานพระพุทธรูป “หลวงพ่อพระองค์แสน” เป็นพระพุทธรูปเก่าแก่คู่บ้านคู่เมืองของชาวสกลนคร เป็นพระพุทธรูปปูนปั้นลงรักปิดทอง ปางมารวิชัย ศิลปะเชียงแสน ประดิษฐานอยู่บนฐานสูง ๑.๓๕ เมตร มีความสูงจากฐานถึงยอดพระเมาลี ๓.๒๐ เมตร หน้าตักกว้าง ๒.๐๐ เมตร

(๓) พระอุโบสถ

พระอุโบสถหลังเดิมหรือสิมเก่า มีลักษณะเป็นสิมแบบโถง โครงสร้างเป็นไม้ก่อกอิฐถือปูนหลังคามุงแป้นเกล็ด หันหน้าไปทางทิศใต้ สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๐ ครั้งพระธานีเป็นเจ้าเมือง ภายในมีจิตรกรรมเป็นเถาไม้เลื้อยเป็นแนวโดยรอบ หน้าบันมีจิตรกรรมเป็นรูปเทพบุตรและเทพธิดา ดาวประจายาม มังกร และเถาไม้เลื้อย ประดิษฐานพระพุทธรูปหลายองค์ทั้งที่สร้างด้วยไม้และปูนปั้น

๔.๔.๒ ความสำคัญของพระธาตุเชิงชุมในปัจจุบัน

“พระธาตุเชิงชุมคู่บ้าน พระตำหนักภูพานคู่เมือง งามลือเลื่องหนองหาร
แลตระการปราสาทผึ้ง สวยสุดซึ้งสาวภูไท ถิ่นมั่นในพุทธธรรม”

คำขวัญประจำจังหวัดสกลนครข้างต้น แสดงชัดถึงความสำคัญของพระธาตุเชิงชุม อันเป็นศูนย์รวมจิตใจและศรัทธา ของชาวพุทธในจังหวัดสกลนครและสองฝากฝั่งลุ่มน้ำโขงตลอดจน คนทั่วไปในภาคอีสาน เป็นที่หล่อหลอมจิตวิญญาณของผู้คนให้อยู่ในศีลในธรรม ปฏิบัติตามฮีตคองที่ บรรพบุรุษเรียนรู้และพัฒนาสืบสานถ่ายทอดเรื่อยมาสู่คนรุ่นหลัง อันจะนำมาซึ่งความสงบร่มเย็นของ บ้านเมือง และมีความเจริญรุ่งเรืองในชีวิต จิตใจสงบสุข ได้พบพระนิพพาน อันเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุด ของทุกชีวิตที่ต้องการ

ในมิติความทรงจำร่วมของท้องถิ่น เรื่องราวขององค์พระธาตุเชิงชุมยังคงมีชีวิต ถูกเล่าขานสืบทอดต่อกันมาถึงความสำคัญผ่านตำนานอูรังคินทานและนิทานพื้นบ้าน ที่บันทึกบนใบลาน และการเทศน์สั่งสอน การร้องการลำของหมอลำ ศิลปะพื้นถิ่นต่าง ๆ พร้อมกับเรียบเรียงพิมพ์เป็น หนังสือประวัติท้องถิ่นให้คนรุ่นหลังได้ศึกษา ต่อมาก็ได้ถูกถ่ายทอดผ่านเทคโนโลยีและการสื่อสาร สมัยใหม่ จึงเป็นที่รับรู้กันโดยทั่วไปถึงความสำคัญและดำรงศรัทธาต่อองค์พระธาตุเชิงชุมไว้ได้

ขณะเดียวกันสถานที่นี้ ก็เป็นธรรมเนียมสถานอันรื่นรมย์ มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย สะอาดตา มีหลวงพ่อดังค์แสนอันศักดิ์สิทธิ์ ประดิษฐานอยู่ภายในวิหารที่เชื่อมต่อกับเจดีย์องค์พระธาตุ เชิงชุมทางทิศตะวันออก พร้อมกับพระอุโบสถหลังเก่าที่มีจิตรกรรมฝาผนังลือเลื่องอยู่ทางทิศใต้ของเจดีย์ ส่วนด้านเหนือมีอุโบสถหลังใหม่ ประดับไปด้วยปฏิมากรรมและจิตรกรรมพุทธประวัติ ชาดก ที่เป็น เรื่องหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา สะท้อนให้เห็นถึงความละเอียดอ่อนของศิลปะที่ศิลปินถ่ายทอด ออกมา ด้านตะวันตกของอุโบสถหลังใหม่มีเส้าโศก พร้อมกับบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ที่มีรูปปั้นพญานาคตาม คติความเชื่อท้องถิ่นประกอบอยู่ด้วย โดยริมกำแพงยังประกอบไปด้วยสัตว์ในจินตนาการอีกสิบสองตัว และมีวิหารคดล้อมรอบบริเวณลานพระธาตุอย่างกว้างขวาง

ส่วนนอกเขตวิหารคดทางด้านตะวันออกเป็นเขตสังฆาวาสมีเสนาสนะเป็นแบบอาคาร เรือนแถวแนวยาวหลายสิบห้อง พร้อมกับอาคารอเนกประสงค์ที่เคยเป็นอาคารเรียนของพระเณรสอง หลัง ส่วนทางทิศใต้มีอาคารศาลาการเปรียญที่ด้านล่างทำเป็นโรงฉัน ด้านข้างก็มีหอไตรกลางน้ำและ หอระฆังโดยมีกุฏิที่ทำการของเจ้าคณะจังหวัดอยู่ด้านหลัง ส่วนอาคารรับรองและสำนักงานธรรมอาสา อยู่ติดกับประตูทางเข้าหลักด้านทิศตะวันตก

๔.๔.๓ ศาสนประเพณีแห่งพระธาตุเชิงชุมในฐานะศูนย์รวมจิตใจของชาวพุทธ

หลักปฏิบัติบูชาในพุทธศาสนาถูกพัฒนาเข้ากับบุญประเพณีตามฮีต ๑๒ คอง ๑๔ เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าการสืบสานพระพุทธศาสนาในเขตภาคอีสาน เขตลุ่มน้ำโขง โดยเฉพาะ

จังหวัดสกลนครมีความเข้มแข็งและสืบสานต่อกันอย่างไม่ขาดสาย ทั้งฝ่ายคามวาสีและอรัญวาสี เป็นฐานที่มั่นของหลวงปู่มั่นและเครือข่ายสายงานธรรมของเหล่าศิษยานุศิษย์ เป็นต้น ตลอดพื้นที่เทือกเขาภูพานที่กั้นระหว่างแอ่งสกลกับแอ่งโคราชเป็นแดนภาวนาสำคัญของพ่อแม่ครูบาอาจารย์ได้สืบต่อกันมานับตั้งแต่แรกเข้ามาของพระพุทธศาสนา พบร่องรอยหลักฐานการใช้พื้นที่ภูพระบาทอำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี เป็นแดนภาวนา พบพระพุทธรูปแกะสลัก และพบเสมาหินสมัยทวารวดีที่แกะสลักเรื่องราวชาดก พุทธประวัติ และเครื่องบูชา เป็นจำนวนมากในภาคอีสาน ตลอดลุ่มน้ำสงครามและหนองหานสกลนคร จนก่อเกิดเป็นวัฒนธรรมพุทธที่แทรกซึมอยู่ในวิถีชีวิตของผู้คนในถิ่นนี้ สะท้อนจาก ฮีต ๑๒ คอง ๑๔ ที่สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน ถึงแม้บางพื้นที่จะปฏิบัติไม่ครบตามฮีต ๑๒ เดือน แต่อย่างน้อยบุญใหญ่ในพระพุทธศาสนา วิสาขบูชา มาฆบูชา อาสาฬหบูชา เข้าพรรษา ออกพรรษา บุญกฐิน ทุกพื้นที่ยังทำบุญกันอย่างเข้มแข็ง

จังหวัดสกลนครถูกขนานนามว่า เป็นเมืองแห่งพุทธศาสนาที่สำคัญแห่งหนึ่งของประเทศไทย พุทธศาสนิกชนให้ความสำคัญกับการไหว้พระทำบุญเป็นอย่างมาก ดูได้จากการเข้าวัดสักการบูชาองค์พระธาตุเชิงชุมในทุกวัน โดยเฉพาะวันพระที่พร้อมใจกันทั้งจังหวัดในการร่วมกันสวดมนต์ทำวัตรเย็นจนเต็มลานวิหารคด รอบองค์พระธาตุเชิงชุม และทุกวันสำคัญทางพุทธศาสนาผู้คนก็ร่วมปฏิบัติศาสนกิจเป็นจำนวนมาก และงานประจำปีมัสการพระธาตุเชิงชุมเริ่มตั้งแต่วันขึ้น ๙ ค่ำ ถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือนยี่ สำหรับใครที่เป็นลูกหลานชาวสกลนครต้องมานมัสการรอยพระพุทธรูปในพระธาตุเชิงชุม และพระองค์แสน เหมือนเป็นพันธกิจของชีวิตในทุก ๆ ปี ทำให้ลูกเล็กเด็กแดง หนุ่มสาว ตลอดจนคนเฒ่าคนแก่ในจังหวัดไม่ห่างเหินจากศาสนา มีโอกาสได้เข้าวัดฟังธรรมจากพ่อแม่ครูบาอาจารย์ที่แวะเวียนมาแสดงธรรมในวัดพระธาตุเชิงชุมอยู่เนือง ๆ ตามโอกาสต่าง ๆ และที่สำคัญวัดพระธาตุเชิงชุมเป็นเสมือนศูนย์กลางพระพุทธศาสนาในจังหวัดและอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง เป็นศูนย์รวมจิตใจ ศรัทธา การศึกษาและการเผยแผ่ พร้อมทั้งมีเครือข่ายการบริหารจัดการงานธรรมและการทำบุญเพื่อการช่วยเหลือวัดอื่น ๆ ในจังหวัดสกลนครโดยไม่มีแบ่งแยก ทำให้จังหวัดสกลนครมีรากฐานพุทธศาสนาที่เข้มแข็ง อันสืบเนื่องมาจากภูมิปัญญาของคนสมัยก่อนที่ได้บ่มเพาะหล่อหลอมเข้ากับหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา พร้อมกับเป็นฐานที่มั่นของพ่อแม่ครูบาอาจารย์หลวงปู่มั่น ภูริทัตโต ผู้นำสายธรรมฝ่ายธรรมยุติกนิกาย อันเป็นที่เคารพนับถืออย่างยิ่งของชาวสกลนครและพุทธศาสนิกชนทั่วไป

๔.๔.๔ บริหารจัดการด้วยระบบอาสาประจำ

วัดพระธาตุเชิงชุมเป็นศูนย์รวมศรัทธา เป็นผู้นำฝ่ายสงฆ์ในจังหวัดและฝ่ายบ้านเมืองให้ความสำคัญกับกิจกรรมทางศาสนา พร้อมทั้งบรรพชิตและฆราวาสได้ประสานร่วมมือแบ่งบทบาทหน้าที่ในการดำเนินกิจการทางพระศาสนาได้อย่างลงตัว พระสงฆ์ดูแลเรื่องพิธีทางศาสนา ส่วนญาติโยมเจ้าหน้าที่บ้านเมืองคอยอุปถัมภ์เป็นธุระจัดเตรียมงานตามคำสั่งแต่งตั้งเป็นระบบปกติ แต่ที่พิเศษ

คือมีระบบอาสาสมัครประจำวัดพระธาตุเชิงชุม วรวิหาร ตั้งเป็นชมรมคนรักพระธาตุที่ดำเนินงานกันอยู่ในปัจจุบันเริ่มก่อตั้งในสมัยที่พระเดชพระคุณหลวงปู่สุรสีห์มาจำพรรษาที่วัดธาตุเชิงชุม โดยดำริรวมเอาชุมชนศรีท้าวัด มาทำหน้าที่ทำนุบำรุงดูแลรักษาพื้นที่ในบริเวณวัด ยกเว้นงานด้านบริหาร อาทิ ดูแลดอกไม้ ทำอาหารถวายพระเช้าและเพล เจ้าหน้าที่ประจำพระวิหาร พระประจำศาลาราย ประจำกองอำนวยการ ปัจจุบันประกอบด้วยอาสาสมัครชุมชนต่าง ๆ อาทิ ชุมชนพระธาตุเชิงชุม ชุมชนกลางธงชัย กลุ่มนี้เป็นผู้ปฏิบัติพระธาตุมาแต่เดิมเรียกอีกชื่อว่า กลุ่มศรีท้าวัด ภายหลังเป็นกลุ่มศรีท้าวัด ประกอบด้วย ชุมชนวัดศรีสุ่มัง ชุมชนวัดโพธิ์ชัย ชุมชนวัดศรีสะเกษ ชุมชนวัดแจ้งศรีบุญเรือง เป็นต้น แนวคิดนี้เทียบได้กับการทำหน้าที่ของข้าพระธาตุเดิม ที่ทางวัดและทางราชการไม่ได้ใช้เงินจ้างมาทำงานแต่มาทำด้วยหน้าที่ของการเป็นข้าพระธาตุ ทุกคนทำด้วยความตั้งใจอยากร่วมทำบุญถวายพระธาตุ ถึงแม้วัดจะขาดแคลนบุคลากรพระและเณร ในบางปีมีเพียงห้าหกรูปเท่านั้น แต่ด้วยศรัทธาที่มีต่อองค์พระธาตุเชิงชุมจึงทำให้กิจกรรมของวัดเกิดความร่วมมือร่วมมือกันทุกฝ่าย มีระบบการจัดการที่ดี เป็นระเบียบเรียบร้อยสวยงามสร้างพลังศรัทธาให้กับผู้พบเห็นเป็นอย่างมาก ที่สำคัญในฐานะวัดพระธาตุเชิงชุมเป็นศูนย์กลางการปกครองของสงฆ์ในจังหวัด เจ้าอาวาสซึ่งดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดด้วย ได้ใช้ฐานวัดพระธาตุเชิงชุมเป็นศูนย์รวมเงินบริจาคและกระจายเงินทำบุญไปตามวัดต่าง ๆ ในจังหวัดอีกด้วย

การจัดกิจกรรมทางศาสนาอย่างต่อเนื่องเป็นวาระชัดเจน นอกจากจัดงานประจำปีนมัสการพระธาตุเชิงชุมแล้ว ยังจัดงานบุญวันสำคัญทางพุทธศาสนา วันวิสาขบูชา มาฆบูชา อาสาฬหบูชา เข้าพรรษา งานแห่ปราสาทผึ้งในเทศกาลงานบุญออกพรรษาซึ่งงานใหญ่ของจังหวัดพร้อมกับงานสวดมนต์เย็นทุกวันพระ โดยการปรารภของพระเทพสิทธิโสภณ (สุรสีห์ กิตติโสภณ) เจ้าคณะจังหวัดสกลนคร เจ้าอาวาสองค์ปัจจุบัน เพื่อสนองนโยบายของมหาเถรสมาคมที่ต้องการให้ดำเนินการเรื่องหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ท่านแจ้งเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล ให้ชักชวนญาติโยมมาร่วมกันสวดมนต์ทำวัตรเย็นทุกวันพระที่รอบลานองค์พระธาตุเชิงชุม พร้อมกับหมุนเวียนเปลี่ยนกันเป็นเจ้าภาพในแต่ละอำเภอ จากที่มีผู้มาร่วมแบบเกณฑ์กันมาไม่กี่คน แต่ด้วยแรงศรัทธาต่อองค์พระธาตุเชิงชุมและหลวงปู่พระองค์แสนที่มีอยู่เดิมแล้ว ผนวกกับการดำเนินการอย่างต่อเนื่องและมั่นคงของพระเทพสิทธิโสภณ พร้อมทั้งคณะสงฆ์ ญาติโยม อาสาสมัคร เจ้าหน้าที่บ้านเมืองคอยให้การสนับสนุน จึงก่อเกิดอีกงานบุญที่เรียบง่ายสวยงาม สอดคล้องกับวิถีปัจจุบัน ทุกเย็นวันพระมาร่วมสวดมนต์บูชาองค์พระธาตุเชิงชุมด้วยกัน จนเกิดกระแสความสนใจมีผู้คนมาร่วมสวดมนต์มากขึ้นเรื่อย ๆ กลายเป็นที่รับรู้ทั่วไปทั้งจังหวัดและพื้นที่ใกล้เคียง พร้อมกับมีผู้มาออกโรงทานทำบุญกันเป็นจำนวนมาก

งานนมัสการบูชาองค์พระธาตุเชิงชุมและพระองค์แสนถูกจัดให้เป็นบุญประเพณีที่ชัดเจนต่อเนื่อง ในวันขึ้น ๙ ค่ำ ถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือนยี่ ของทุกปี รูปแบบของการบูชาได้ถูกพัฒนา

อย่างต่อเนื่องให้เหมาะสมกับการณ์สมัย และเป็นไปตามหลักพุทธศาสนา ส่วนเครื่องบูชาก็ให้พิจารณาตามหลักที่ถูกต้องเหมาะสมตามฮีตประเพณี และทำอย่างต่อเนื่องจนเป็นที่รับรู้กันทั่วไป ส่วนที่ยังรักษาเอกลักษณ์ฮีตเดิมไว้ได้คือ การถวายข้าวใหม่ เนื่องจากเป็นช่วงเวลานี้เพิ่งเสร็จสิ้นกิจกรรมการเก็บเกี่ยว เพื่อเป็นการถวายองค์พระธาตุและเป็นศิริมงคลกับชีวิตในแต่ละปีก่อนเริ่มงานเทศกาลประจำปี ทุกคนก็จะเอาข้าวใหม่ หรือข้าวปลาอาหารมารวมถวายที่วัดพระธาตุเชิงชุม นอกจากเป็นพุทธบูชาและยังเป็นการระดมอาหารการกินเพื่อจัดเลี้ยงคนมาทำบุญประจำปีอีกทีหนึ่งด้วย

การจัดการสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรม สำหรับนักท่องเที่ยวและผู้ที่จะไปนมัสการพระธาตุเชิงชุมแบบทั่วไป สามารถเข้าในเขตวิหารคดได้ตั้งแต่เวลา ๐๘. ๐๐ น.-๑๘. ๐๐ น. โดยมีดอกไม้ธูปเทียนไว้ให้บริการ มีอาสาสมัครที่จุดประชาสัมพันธ์คอยให้คำแนะนำ มีพระสงฆ์ประจำที่วิหารพระองค์แสนเพื่อทำบุญและคอยปฏิบัติสนธิ์การ มีที่สำหรับวางดอกไม้ธูปเทียนเพื่อบูชาองค์พระธาตุและพระองค์แสน ชมความงามของโบสถ์หลังเก่าและเรียนรู้ประวัติศาสตร์จากนานาหลักฐานและจารึกภาษาขอมที่บานประตูองค์พระธาตุ พร้อมเรียนรู้ชมจิตรกรรมภาพพุทธประวัติในโบสถ์หลังใหม่ ไหว้พระ สวดมนต์ นั่งสมาธิได้อย่างสงบยิ่ง และร่วมทำบุญถวายวัดต่าง ๆ ในจังหวัดได้

สำหรับงานบุญประเพณีและกิจกรรมของวัดพระธาตุเชิงชุม วรวิหาร พิจารณาได้ ๒ ลักษณะ คือ งานบุญตามฮีตประเพณีและกิจกรรมที่พัฒนาขึ้นมาใหม่

๔.๔.๕ งานบุญตามฮีตประเพณี

๑. งานนมัสการพระธาตุเชิงชุมและหลวงพ่อบุญองค์แสน ก่อให้เกิดการรักษาประเพณีที่ยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นประจำทุกปี รวมทั้งเป็นการรื้อฟื้นประเพณีการถวาย พิษพันธุ์ธัญญาหารต่อองค์พระธาตุของกลุ่มข้าพระธาตุเชิงชุมจากชุมชนต่าง ๆ เนื่องจากองค์พระธาตุ เชิงชุมและองค์หลวงพ่อบุญพุทธองค์แสนเป็นศูนย์รวมใจของพี่น้องชาวจังหวัดสกลนคร และการแสดงออกให้เห็นถึงแรงศรัทธาที่มีต่อพระธาตุเชิงชุมและหลวงพ่อบุญพุทธองค์แสนกับการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมของชาวจังหวัดสกลนคร เริ่มตั้งแต่วันขึ้น ๙ ค่ำ ถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือนยี่ กิจกรรมถูกจัดขึ้นด้วยความยิ่งใหญ่ ทั้งขบวนแห่บูชาตามวิถีของ ๖ ชนเผ่าที่นำเครื่องบูชามาถวายอย่างตระการตา พร้อมกับนานากิจกรรมและมหรสพสมโภชมากมาย

ส่วนกิจกรรมทางพระศาสนา ประกอบด้วย ทำบุญตักบาตร ถวายทาน รักษาศีล สวดมนต์ทำวัตร ถวายบูชาองค์พระธาตุเชิงชุม ผู้มาร่วมงานนอกจากชาวสกลนคร แล้วยังมีคนในจังหวัดใกล้เคียง ตลอดจนฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงก็มาร่วมเป็นจำนวนมาก

๒. งานบุญวันมาฆบูชา ซึ่งเป็นวันสำคัญยิ่งทางพระพุทธศาสนาเนื่องจากเป็นวันที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ทรงแสดงโอวาทปาติโมกข์แก่บรรดาพระอรหันต์ จำนวน ๑,๒๕๐ รูป ตรงกับวันเพ็ญเดือน ๓ หรือ วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ โอวาทปาติโมกข์ที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรง

แสดง ได้แก่การไม่ทำ บาปทั้งปวง การทำความดีให้ถึงพร้อม และการทำจิตใจให้บริสุทธิ์ หลักธรรมคำสอนดังกล่าวถือว่าเป็นหัวใจสำคัญของพระพุทธศาสนาที่พุทธศาสนิกชนควรจะได้รำลึกถึงพระคุณของพระองค์ด้วยการ สวดมนต์ รักษาศีลและเจริญจิตภาวนา ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา นี้ จึงเป็นการสมควรอย่างยิ่ง ที่พุทธศาสนิกชนชาวไทยจะได้ศึกษาหลักธรรมและปฏิบัติกิจกรรมถวายเป็นพุทธบูชา เพื่อขัดเกลา จิตใจให้เป็นบุคคลที่มีคุณธรรมจริยธรรม สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข โดยมีวัตถุประสงค์ ๑. เพื่อรณรงค์ให้เด็ก เยาวชน ประชาชน ได้ตระหนักถึงความสำคัญของวันมาฆบูชา ๒. เพื่อปลูกฝังให้ผู้ปกครอง เด็ก เยาวชน และประชาชน ได้ร่วมกันลด ละ เลิกอบายมุข ๓. เพื่อส่งเสริมให้ศาสนิกชนได้เข้าวัดปฏิบัติธรรม ทำบุญตักบาตร เวียนเทียน

๓. งานบุญวันวิสาขบูชา เป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เป็นวันคล้ายวันประสูติ ตรัสรู้ ปรีชาญาณขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พุทธศาสนิกชนจึงถือเป็นโอกาสที่ขิดกาลมหามงคลสมัย ที่ควรแก่การถวายพระราชกุศลแด่พระองค์ท่าน ด้วยการบำเพ็ญกุศล บริจาคทาน รักษา ศีล ฟังธรรม ปฏิบัติธรรม สวดมนต์ และเวียนเทียนรอบพระ อุโบสถ พระสถูปเจดีย์ เพื่อเป็นการสืบทอดเจตนารมณ์ และรักษาขนบธรรมเนียมอันดีงามของ พุทธศาสนิกชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อ จรรโลงพระพุทธศาสนา อันเป็นศาสนาประจำชาติไทยให้วัฒนาถาวรคู่ชาติไทยตลอดไป โดยมี วัตถุประสงค์ ๑. เพื่อรณรงค์ให้เด็ก เยาวชน ประชาชน และเจ้าหน้าที่ของรัฐตระหนักถึงความสำคัญ ในวัน วิสาขบูชาซึ่งตรงกับวันประสูติ ตรัสรู้ และปรีชาญาณ ขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ๒. เพื่อ เสริมสร้าง ปลูกฝัง และยกระดับมาตรฐานคุณธรรมของเด็ก เยาวชน ประชาชน และเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยการร่วมกัน ลด ละ เลิก อบายมุข ทุกชนิด และปฏิบัติธรรมถวายเป็นพุทธบูชา ๓. เพื่อส่งเสริม การเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ดำรงมั่นอยู่กับชาติไทย ตลอดไป ๔. เพื่อส่งเสริมให้วัดได้จัดกิจกรรม นำประชาชนเข้าวัด ตักบาตร ทำบุญ เวียนเทียน เป็นศูนย์รวมแห่งการปฏิบัติธรรมทาง พระพุทธศาสนา

๔. งานบุญวันอัฐมีบูชา เป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาวันหนึ่ง ซึ่งตรงกับวัน แรม ๘ ค่ำ เดือน ๖ หรือวันแรม ๘ ค่ำ แห่งเดือนวิสาขะ หรือ แรม ๘ ค่ำ เดือน ๗ ในปีอธิกมาส วัน อัฐมีบูชา เป็นวันที่ถือกันว่าตรงกับวันถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระ (ถวายพระเพลิงพุทธสรีระของ พระพุทธเจ้า) วันนี้จึงเรียกว่า “วันอัฐมีบูชา” นอกจากนี้ธรรมเนียมปฏิบัติในวันอัฐมีบูชา พุทธศาสนิกชนบางส่วนผู้มีความเคารพในพระพุทธรูป มักนิยมประกอบพิธีบูชา ณ ปุชนียสถานต่างๆ ซึ่งเป็นอีกวันหนึ่งที่พุทธศาสนิกชนพึงระลึกถึงพระพุทธรูปให้สำเร็จเป็นพุทธธานุสสติภาวนามัยกุศล การประกอบพิธีอัฐมีบูชานั้น นิยมทำกันในตอนค่ำและปฏิบัติอย่างเดียวกับประกอบพิธีวิสาขบูชา เพียงแต่แตกต่างกันตรงคำบูชาเท่านั้น

๕. งานบุญวันอาสาฬหบูชาและวันเข้าพรรษา “อาสาฬห” เป็นชื่อเรียกของเดือน ๘ ส่วนคำว่า “อาสาฬหบูชา” ย่อมาจาก “อาสาฬหปุณณ มีบูชา” แปลว่า “การบูชาพระในวันเพ็ญ

เดือน ๘” ดังนั้น วันอาสาฬหบูชาจึงตรงกับวันเพ็ญขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ (หรือ ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ หลังในปีอธิกมาส) วันอาสาฬหบูชา นี้ถือเป็นวันคล้ายวันที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงปฐมเทศนาหรือเทศนาครั้งแรก ที่มีชื่อว่า “ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร” ซึ่งแปลว่า “พระสูตรของการหมุนวงล้อแห่งพระธรรมให้ดำเนินไป” โดยเป็นการแสดงพระธรรมเทศนาครั้งแรก เพื่อโปรดปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ ได้แก่ โกณฑัญญะ วัปปะ ภัททิยะ มหานามะ และอัสสชิ โดยทรงแสดงเทศานี้ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน แขวงเมืองพาราณสี ในปีแรกที่ทรงตรัสรู้

๖. งานบุญวันออกพรรษาดักบาตรดอกฝิ่ง วันออกพรรษตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน เรียกวันที่สิ้นการจำพรรษาแห่ง พระสงฆ์ คือ วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ ว่าวันออกพรรษา, วันปวารณา หรือวันมหาปวารณา นอกจากนี้ยังจัดให้มีการดักบาตรเทโว เนื่องในเทศกาลออกพรรษาที่นิยมปฏิบัติสืบต่อกันมาแต่โบราณ จะมีการทำบุญดักบาตรในเทศกาลวันออกพรรษาตามความเชื่อของพุทธศาสนิกชนว่าเป็นวันที่พระพุทธเจ้าเสด็จลงจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์หลังจากเทศนาอภิธรรมปิฎกโปรดพุทธมารดา ซึ่งแต่ละท้องถิ่นก็จะมีการจัดกิจกรรมที่แตกต่างกันไปเพื่อให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียม สำหรับวัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหารจัดให้มีการดักบาตรดอกฝิ่งเพื่อถวายเป็นพุทธบูชาเนื่องในวันออกพรรษาด้วย

๔.๔.๖ งานบุญที่พัฒนาขึ้นใหม่

๑. สวดมนต์ข้ามปี กิจกรรมสวดมนต์ข้ามปีของวัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหาร ก่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้เฉลิมฉลองเทศกาลส่งท้ายปีเก่า ต้อนรับปีใหม่ ในบรรยากาศที่เรียบง่าย สงบสุข ร่มเย็น เป็นกุศล และอนุรักษ์ประเพณีและวัฒนธรรมไทย ประหยัดและปลอดจากอบายมุข อีกทั้งผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถน้อมนำหลักธรรมคำสอนสู่การปฏิบัติในวิถีชีวิตประจำวันเสริมสร้าง พื้นฐานจิตใจของประชาชนในประเทศให้มีสำนึกในคุณธรรม และมีความรอบรู้ที่เหมาะสมดำเนินชีวิต ด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และมีความรอบคอบด้วย

๒. การทำวัตรสวดมนต์เย็นและเจริญจิตภาวนาในวันธรรมสวนะ วัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหาร และจังหวัดสกลนคร มีนโยบายร่วมกับคณะสงฆ์ ในการขับเคลื่อน โครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล ๕” ระยะที่ ๓ ประกอบกับเป็นที่ประดิษฐานพระธาตุเชิงชุมและหลวงพ่อบุญรอดแห่งศักดิ์สิทธิ์ คู่บ้านคู่เมือง จึงจัดกิจกรรมโครงการสวดมนต์ทำวัตรเย็นในวันธรรมสวนะขึ้น เพื่อสนองนโยบายเพื่อ สร้างความปรองดองสมานฉันท์และเพื่อถวายเป็นพุทธบูชาด้วย

การจัดงานศาสนประเพณีทั้ง ๒ ลักษณะ มีหน่วยงานรับผิดชอบ ในการดำเนินการ คือ สำนักงานวัดพระธาตุเชิงชุม วรวิหาร สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสกลนคร วัฒนธรรมจังหวัดสกลนคร รวมไปถึงองค์กรปกครองท้องถิ่น อันแสดงถึงความร่วมมือระหว่างวัด หน่วยงานของรัฐ และท้องถิ่นเพื่อรักษา พัฒนาศาสนประเพณี

๔.๕ วัดป่าโนนกุศหล่ม จ.ศรีสะเกษ

สวนป่าอันมีธรรมเป็นที่พึ่ง

ธรรมสารารามนามสถาน	ถิ่นขึ้นบานของหมู่ชนผู้คนหา
พระสังฆธรรมแห่งองค์พระสัมมา	สัมพุทธศาสดาได้พักพิง
อีกนามหนึ่งเรียกว่าโนนกุศหล่ม	ถิ่นอุดมด้วยธรรมชาติยิ่ง
ประพาศิธรรมนำทางห่างมลทิน	เอาชีวิติน้อมบูชาพุทธานุญา

(ธมฺโม ทเว รุกขติ ธมฺมจารี – ธรรมย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรมเป็นนิจ)

วัดป่าโนนกุศหล่มตั้งอยู่ บ้านโนนสังข์ ต.โพนเขวา อ.เมือง จ.ศรีสะเกษ บนริมฝั่งแม่น้ำมูล เมื่อเข้าเขตป่าทุ่งป่าทามแล้วจะเห็นบริเวณสวนป่าของวัดอย่างเด่นชัด รายล้อมด้วยสวนยางพารา บนเนื้อที่ ๑๖๐ ไร่กับธรรมชาติที่สงบร่มเย็นห่างจากหมู่บ้านกว่า ๒ กิโลเมตร จึงทำให้เป็นสถานที่อันรื่นรมย์เหมาะแก่การประพฤติปฏิบัติเป็นอย่างยิ่ง

สำหรับประวัติและความเป็นมาวัดป่าโนนกุศหล่มเกิดขึ้นจากศรัทธาของชาวบ้านโนนสังข์ ที่สืบเนื่องจากเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๓ ได้ไปกราบนิมนต์ให้พระครูโชติญาณโสภณเจ้าคณะตำบลโพนเขวาให้ส่งพระภิกษุ-สามเณร มาจำพรรษาที่วัดบ้านโนนสังข์ แต่ด้วยสถานที่ไม่เหมาะสมสำหรับการบำเพ็ญเพียรภาวนาจึงไม่มีใครมา ต่อมาจึงได้มีการสำรวจป่าโนนกุศหล่ม เพื่อสร้างวัดใหม่โดยการนำของของพระครูโชติญาณโสภณ พร้อมด้วยพระภิกษุ-สามเณร และกรรมการหมู่บ้านนำโดยผู้ใหญ่เขียนวรรณทวี และมีชาวบ้านบริจาคที่ดินประมาณ ๕๐ ไร่ แต่ยังไม่ได้นำมาดำเนินการสร้างวัดในขณะนั้น ต่อมาปี พ.ศ. ๒๕๓๕ ชาวบ้านก็ได้ไปกราบนิมนต์พระครูโชติญาณโสภณ ขอให้ส่งพระราวี จารุธัมโม มาเพื่อเป็นผู้นำในการสร้างวัด แต่ก็ยังไม่เป็นไปอย่างที่ชาวบ้านตั้งใจ จนกระทั่งวันที่ ๒๗ กรกฎาคม ขึ้น ๙ ค่ำ เดือน ๘ พ.ศ. ๒๕๓๖ พระครูโชติญาณโสภณได้นำพระภิกษุ-สามเณร ประมาณ ๑๑ รูป พร้อมกรรมการหมู่บ้านโนนสังข์ ทำการสำรวจอีกครั้งและได้ปักเขตที่สร้างวัดตามแนวเดิมที่เคยสำรวจไว้ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๓ และได้มอบหมายให้พระราวี จารุธัมโม อยู่เป็นประธานสงฆ์ โดยมีพระภิกษุ-สามเณรอยู่จำพรรษาด้วยกันทั้งหมด ๘ รูป ท่ามกลางความปลาบปลื้มของชาวบ้านโนนสังข์ที่จะมีวัดสมกับที่รอคอยมา ๔ ปี พรรชานั้นชาวบ้านพร้อมใจกันสร้างวัดด้วยความสามัคคีกัน หาวัดจากป่าตามที่พอจะหาได้สร้างกุฏิได้ ๘ หลัง ศาลาทำวัตรสวดมนต์ ๑ หลัง ห้องน้ำ ๑ หลัง น้ำบาดาล ๑ บ่อ พอออกพรรษาพอใหญ่แล้ว คำศรี พร้อมด้วยลูกหลานญาติพี่น้องเป็นเจ้าของภาพทอดกฐินกองแรกของวัดป่าโนนกุศหล่ม พonganกฐินเสร็จ พระภิกษุ-สามเณร ก็ได้ออกจาริกธุดงค์จากวัดป่าโนนกุศหล่มไปจนถึงพระธาตุพนมและต่อไปจนถึงบ้านตาดเสริม อำเภอสังขาม จังหวัดหนองคาย และเที่ยวจาริกไปตลอดปีจนถึงวันอาสาฬหบูชา จึงกลับมาจำพรรษาที่วัดอีกครั้ง

เมื่อออกพรรษาหลังรับกฐินเสร็จก็ออกธุดงค์อีกครั้ง จากวัดป่าโนนกุศลหล่มจนไปถึงวัดนิพนธ์เพรพลาธรรมที่มีพระอาจารย์สมภพ โชติปัญโญเป็นประธานสงฆ์ แล้วกลับวัดเมื่อต้นเดือนกุมภาพันธ์ เพื่อจัดงานปฏิบัติธรรม “มาฆบูชา” ในวันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๓๘ โดยพระอาจารย์สมภพ โชติปัญโญ ได้มาเป็นองค์แสดงธรรมในงานนี้ พร้อมกับปรารภให้พระราวี จารุธัมโม ปักหลักอยู่ที่นี้เพื่อสร้างสถานที่แห่งนี้ให้เป็น “โอเอซิส” (ชุมทรัพย์ในทางธรรม) แก่พุทธศาสนิกชนชาวจังหวัดศรีสะเกษและบุคคลทั่วไป ดังนั้น พระราวี จารุธัมโม จึงตัดสินใจอยู่ที่วัดป่าโนนกุศลหล่มนับตั้งแต่วันมาฆบูชา พ.ศ. ๒๕๓๘ เป็นต้นมา

เมื่อพระราวี จารุธัมโม ตัดสินใจว่าจะอยู่แน่นอนที่วัดโนนกุศลหล่มญาติโยมก็ปลาบปลื้มและจงเป็นเจ้าภาพสร้างกุฏิถาวร ๕ หลัง ร่วมมือร่วมใจกันบริจาคทั้งร่างกาย แรงใจ แรงทรัพย์ แรงปัญญา สร้างวัดด้วยความสามัคคี พร้อมกับถือเอาวันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ เป็นวันร่วมปฏิบัติธรรมประจำปี ซึ่งได้จัดต่อเนื่องมา ๓ ปี และต่อมาปี พ.ศ. ๒๕๔๑ ก็ได้ปรับเป็นงานปริวาสกรรม เพื่อจะได้มีพระภิกษุ-สามเณร มาร่วมปฏิบัติธรรมมากขึ้น โดยมีความตั้งใจว่าจะนำเอาหลักธรรมที่แท้จริงของพระพุทธองค์มาเผยแผ่ด้วยความเคารพอย่างแท้จริง ไม่มีการแอบแฝงในเชิงธุรกิจ เช่น แจกเครื่องรางของขลังวัดถมงคลให้บูชา แต่จะแจกเฉพาะธรรมมงคลเท่านั้น

สำหรับที่ดิน ๕๐ ไร่ ที่ชาวบ้านบริจาคเพื่อสร้างวัดนั้น เดิมเป็นพื้นที่ทำไร่ข้าว ไร่ปอ ด้วยศรัทธาในพระศาสนาจึงร่วมใจกันบริจาคที่ดินเพื่อสร้างวัด โดยมีรายชื่อผู้บริจาคที่ดิน ดังนี้ ๑.นายชนโหราย์ ๒.นายบุญมี โหราย์ ๓.นายพอง โพธิ์ขาว ๔.นายสร้อย โพธิ์ขาว ๕.นายกลม โพธิ์ขาว ๖.นายสิงห์ โพธิ์ขาว ๗.นายจู่ โพธิ์ขาว ๘.นางปิ่น โพธิ์ขาว ๙.นายเหล็ก พิมสมาน ๑๐.นายรินทร์ วรรณทวี ๑๑.นายถา เพี้ยพรหมา ๑๒.นางทอง วงศ์ประเทศ ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๕ ได้มีผู้บริจาคที่ดินเพิ่มเติมอีกประมาณ ๓๐ ไร่ ต่อมาทำเรื่องขอจัดตั้งวัดในเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๕ และได้รับการประกาศให้เป็นวัดที่ถูกต้องตามกฎหมายในนาม “วัดป่าโนนกุศลหล่ม” เมื่อวันที่ ๑๘ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๗ และแต่งตั้งพระราวี จารุธัมโม เป็นเจ้าอาวาสรูปแรก เมื่อวันที่ ๓๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๗ พร้อมกับได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ ๑๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๑

ในปี พ.ศ. ๒๕๔๙ ในการประชุมมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๑๙/๒๕๔๙ เมื่อวันที่ ๑๑ กันยายน วัดโนนกุศลหล่มได้รับการจัดตั้งให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดศรีสะเกษแห่งที่ ๒ โดยมีพระอธิการราวี จารุธัมโม อายุ ๓๘ ปี ๑๘ พรรษา น.ธ.เอก เจ้าอาวาสวัดป่าโนนกุศลหล่ม เป็นเจ้าสำนัก มีหน่วยงานราชการต่าง ๆ เข้ามารับการอบรมปฏิบัติธรรมกันเป็นจำนวนมาก ประกอบด้วย ครู แพทย์ พยาบาล และเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ตำรวจ ผู้พิพากษา ตลอดจนนักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชนทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปี พ.ศ. ๒๕๕๑ ได้ริเริ่มให้มี “โครงการนอนวัดวันเสาร์ เข้าวัดวันอาทิตย์ พัฒนาชีวิตด้วยพระธรรม” เน้นในวันอาทิตย์สัปดาห์ที่ ๒ ของทุกเดือน และทุกวันนี้ได้มี

ญาติโยมมาพักปฏิบัติธรรมตามความสะดวก โดยมาค้างคืนที่วัดในช่วงวันเสาร์-อาทิตย์ ทั้งคนในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษและคนต่างจังหวัดก็มากขึ้นเรื่อย ๆ

เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๒ วัดป่าโนนกุศลหม่อมได้รับรางวัล สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดดีเด่น โดยมติมหาเถรสมาคม และเจ้าอาวาสก็ได้รับพระราชทานเสมาธรรมจักรอีกด้วย และจากหลักธรรมคำสอนที่พระอาจารย์ราวี จารุธัมโม เทศนาและอบรมสั่งสอนเป็นที่นิยมและรู้จักกันผ่านสื่อในวงกว้างมากขึ้น ส่วนหนึ่งมาจากการถ่ายทอดผ่านสถานีวิทยุพุทธศาสนาแห่งชาติ FM. 96.00 MHz กับสถานีวิทยุเสียงธรรม วัดโนนกุศลหม่อม FM. 94.75 MHz ซึ่งช่วงแรกได้ถ่ายทอดสัญญาณไปไกลหลายจังหวัดรายรอบ และผ่านสื่อสมัยใหม่ <https://web.facebook.com/watpanonkudlom> ทำให้วัดป่าโนนกุศลหม่อมเป็นที่รู้จักของญาติโยมเป็นจำนวนมาก เมื่อมีการประกาศเชิญชวนร่วมกิจกรรมงานบุญของวัด ผู้คนก็หลั่งไหลมาจนเนืองแน่นทั้งในจังหวัดศรีสะเกษและพื้นที่รอบข้าง พร้อมทั้งญาติธรรมแดนไกลจากกรุงเทพฯ จากภาคใต้ และฝั่งลาวบางส่วนก็มี ดังนั้นคณะกรรมการวัดและญาติธรรมจึงเห็นร่วมกันในการขยายพื้นที่วัด โดยประกาศเชิญชวนทำบุญเพื่อซื้อที่ดินแปลงที่ติดกับด้านข้างของวัดฝั่งแม่น้ำมูล เพื่อสร้างสถานที่ปฏิบัติธรรมและสระมะพร้าวนาฬิกาเพิ่มอีก ทำให้ปัจจุบันวัดมีพื้นที่รวมทั้งหมด ๑๖๐ ไร่

๔.๕.๑ สภาพพื้นที่วัดในปัจจุบัน

เมื่อเดินเข้าสู่บริเวณส่วนแรกของวัดผ่านซุ้มม่านเกวาล์ยกับต้นไม้สูงปกคลุม สภาพวัดที่เห็นจะเป็นป่าและมีสิ่งปลูกสร้างที่กลมกลืนกับธรรมชาติ ภาพแรกๆ ที่เห็นคือ รูปปั้นการหมุนล้อกงจักรแห่งธรรมของชาวโนนกุศลหม่อม มีพระเดินนำ พ่อออกแม่ออกเดินตามพร้อมเด็กรุ่นหลัง มีทั้งคนงูงและคนเข็นกงล้อ ซึ่งตั้งอยู่หน้าศาลาธรรมหลังแรกของวัด ทางซ้ายมือมีศาลาหลังเล็ก ๆ ไว้สำหรับการประสานงานติดต่อทุกอย่าง รับหนังสือและรับบริจาคครบจบที่นี่ และมีศาลารูปแปดเหลี่ยมเปิดโล่งขนาดใหญ่มาสร้างขึ้นใหม่ติดกันตั้งใจให้เป็นที่รับรองแขก บอกเล่าเรื่องราวของวัดป่าโนนกุศลหม่อม ใช้ประชุมสนทนาธรรมกับครูบาอาจารย์ ถัดเข้าไปเป็นโรงนอนชายและห้องน้ำชาย ส่วนทางขวามือเป็นศาลาโรงทานและโรงประกอบอาหารสองหลังใหญ่เพื่อรองรับผู้มาปฏิบัติธรรมหลักพันคนขึ้นไป ถัดเข้าไปเป็นเขตอุบาสิกามีโรงนอนและห้องน้ำ เมื่อเดินลึกเข้าไปผ่านศาลาธรรมหลังแรกก็จะมีป้ายบอกกฎระเบียบข้อปฏิบัติและกำหนดการเบื้องต้นของวิถีชาววัดป่าโนนกุศลหม่อม จากนั้นก็เป็นรูปปั้นพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร และลานหินโค้งที่เป็นลานธรรมธรรมชาติด้านหลังลานหินโค้งมีเจดีย์ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุและสื่อธรรมอีกหลายอย่าง มีศาลาโรงธรรมหลังใหญ่ที่ผู้คนได้เป็นพัน ด้านหลังศาลาเป็นอาคารส่งสัญญาณสถานีวิทยุเสียงธรรม วัดโนนกุศลหม่อม FM. 94.75 MHz และเมื่อเดินตรงตามแกนกลางของพื้นที่วัดเข้าไปก็จะพบกับโบสถ์ธรรมชาติดแบบสวนโมกข์ ส่วนกุฏิของพระที่เป็นเขตสังฆาวาสจะอยู่ลึกเข้าไปในป่ากระจายตัวลักษณะรูปตัวยูรายรอบแกนกลางของพื้นที่วัด

พื้นที่ส่วนขยายใหม่ของวัดติดกับด้านข้างไปทางริมฝั่งมูล ซึ่งต้องเดินออกมาหน้าประตูวัดเรียงไปตามกำแพงจะเข้าสู่ประตูสำนักปฏิบัติธรรมภาวนาศิลเลขธรรม ประกอบด้วย โรงมหรสพทางวิญญานที่เป็นศาลาอบรมปฏิบัติธรรม มีโรงทาน โรงนอนห้องน้ำในตัวแยกห้องเป็นสัดส่วนรองรับผู้อบรมได้ครั้งละ ๓๐-๔๐ คน พอเดินลึกเข้าไปก็จะพบกับภูเขาจารุธรรมศรีเจดีย์วิหาร อันเกิดขึ้นจากผลของการขุดสระมะพร้าวนาฬิกา ด้านบนเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปและลานธรรมพร้อมกับมูลคันธกุฎีแปดหลังเพื่อระลึกพระพุทธรเจ้าและพุทธสาวก และทางลงเขาในแกนเดียวกันก่อนถึงสระมะพร้าวนาฬิกา ก็มีเสาโอศกสูง ๑๕ เมตร เมื่อมองจากบนยอดเขาจะเห็นหัวเสาที่เป็นสิ่งห่อโอศกและเกาะกลางที่มีต้นมะพร้าวนาฬิกาล้อมรอบด้วยทะเลสังสารวัฏฐ์สี่ครามสวยงามเฝ้าชวนให้เวียนว่าย ส่วนขอบสระที่ใช้เดินจงกรมรอบสระก็ได้ปลูกต้นกล้วยพฤษ์ให้ดอกสะพรั่งสวยงาม

ทั้งหมดของการออกแบบและสร้างวัดป่าโนนกุศลหมื่นนี้ได้นำรูปแบบและหลักคิดการประพฤติปฏิบัติมาจากพ่อแม่ครูอาจารย์รุ่นก่อน ทั้งพระอาจารย์สมภพ โชติปัญญา ผู้ที่เป็นพระอาจารย์ใหญ่ของพระอาจารย์ราวี จารุธัมโม เจ้าอาวาสวัดป่าโนนกุศลหมื่น และแนวทางของหลวงปู่ชา สุภัทโท แห่งวัดหนองป่าพง ผนวกกับการสร้างขึ้นเพื่อถวายเป็นอาจารย์บูชาหลวงปู่พุทธทาส อินทปัญญา อย่างสระมะพร้าวนาฬิกาอีกด้วย

๔.๕.๒ บรรยากาศงานบุญของวัดป่าโนนกุศลหมื่น

คันลียะยาวทางเวียงให้หาฮ่มบังหัว	คันลียะยาวทางไกลเฝ้าถ่มใหม่พร้อม
คันลียะยาวทางหน้าให้หาทิงบังใหญ่	ตักน้ำไว้เต็มบั้งจ้งค่อยไป
ทิงว่าไว้บั้งใหญ่คือโตเฮา	วัฏฐสงสารนั้นใหญ่ยาวคราวเย็น
กองบุญสร้างกุศลแฮคคิดฮ่า	ทางหน้าพันผาดยังกว้างกว่าหลัง
ศีลนั้นเป็นฮ่มกั้งคันใหญ่ใหญ่บังหัว	ทานนั้นเป็นเสปียงใส่ถ่มใหม่พร้อม
แห่มนสิไกลยาวเย็นภาวนาตักน้ำใส่	ไกลปานได้กะบ่อฮ่มทิงบั้งได้เต็มเต็ม

ผญา สุภาชิตโบริณฮีสานที่เจ้าอาวาสวัดป่าโนนกุศลหมื่นขึ้นต้นบ่อยครั้งก่อนเข้าสู่การเทศนาธรรม ในเนื้อความเปรียบเทียบการเดินทางของชีวิตว่า ตัวเรานี้เหมือนที่เก็บรอน้ำและเที่ยวไปในวัฏฐสงสาร สร้างสมบุญกุศล มีศีลเป็นร่มกัน มีทานเป็นเสปียง มีภาวนาเหมือนตักน้ำใส่ตัว สุดท้ายเมื่อชีวิตต้องจากไปก็เต็มเปี่ยมไปด้วย ทาน ศีล ภาวนา

นอกจากเนื้อหาเทศนาธรรมที่ถ่ายทอดออกมาได้อย่างจับใจ แต่สิ่งที่ผู้มาร่วมงานบุญวัดป่าโนนกุศลหมื่นพูดตรงกันคือ งานวัดนี้เป็นงานบุญ งานศีลจริง ๆ และวัดนี้ไม่เคยมีมหรสพอื่นใดและไม่เคยมีกิจกรรมใด ๆ ที่ไม่เป็นไปเพื่อ ทาน ศีล ภาวนา โดยรูปแบบภายนอกทุกคนนั่งขาวห่มขาว อยู่เรียบง่ายได้ร่มไม้ อยู่ในกฎกติกาโดยไม่ต้องพูดบังคับกันมาก คนมาร่วมงานเป็นพันคนแต่ดูแล้วไม่วุ่นวาย ต่างคนต่างรู้หน้าที่ คนที่เคยมาเก่าก่อนรู้วิธีของวัดก็คอยบอกกล่าวคนใหม่ และคอยเป็น

แบบอย่าง ทำให้บรรยากาศงานบุญที่นี่สำหรับผู้มาใหม่แล้วดูอบอุ่นเป็นญาติทางธรรมแบบไม่เก้อเขิน เพราะวัดนี้ได้ผสมลงตัวระหว่างสิ่งเก่า-ใหม่ คนชนบท-เมือง คนนอก-ใน หลักธรรม-วิถีชีวิต

ด้วยวิถีแห่งเป็นวัดป่า แต่ไม่ห่างจากชุมชนและเมืองมากนักทั้งระยะทางและแนวคิด พระและญาติโยมได้ปรับเข้าหาหลักธรรมที่แท้จริงสอดคล้องกับวิถีที่เปลี่ยนไป นำสิ่งที่ดีงามในอดีตมารับใช้ธรรม ไม่ว่าจะเป็นฮิตคองประเพณี ๑๒ เดือนบางส่วน เช่น บุญเข้ากรรม (ปริวาสกรรม) บุญสงกรานต์ บุญเข้าพรรษา บุญออกพรรษา บุญกฐิน เป็นต้น พร้อมทั้งได้นำหลักประพฤติปฏิบัติที่เป็นแบบอย่างของพ่อแม่ครูบาอาจารย์ และความรู้สมัยใหม่จากคนในเมืองมาร่วมช่วย แต่ไม่หย่อนยานในทางธรรม ให้ญาติโยมที่เป็นผู้นำชาวบ้านมาเป็นกรรมการวัดร่วมกับคนในเมืองที่มีศรัทธา ตั้งเป็นครอบครัวพุทธบุตร ซึ่งมีการสับเปลี่ยนหมุนเวียนกันเป็นกรรมการเรื่อยมาสืบถึงยี่สิบคน คอยทำงานร่วมกับไวยาวัจกรวัดและคณะสงฆ์ โดยมีเจ้าอาวาสเป็นประธาน ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนและค่อย ๆ ปรับเข้าหากัน ลดทิฐิมานะต่อกัน ทำให้ทุกฝ่ายมีพื้นที่บุญของตัวเอง ชาวบ้านที่ยังเน้นการทำมาหากินไม่เวลามากก็คอยมาร่วมบุญเฉพาะช่วงทำบุญทำทานตักบาตรและร่วมฟังธรรมตอนกลางคืน ส่วนผู้มีเวลาดั่งใจมาภาวนาก็ได้อยู่กับศีลกับธรรมตลอดงาน นอกจากนี้ยังได้ผสมผสานสร้างความรู้ความเข้าใจในสังคัมร่วมกัน มีบรรยากาศเวทีสนทนาธรรมแลกเปลี่ยนกันอยู่เนือง ๆ เชิญบาทหลวงที่อยู่หมู่บ้านตรงข้ามฝั่งมุลมาร่วมสนทนาแลกเปลี่ยนสร้างความรู้ความเข้าใจระหว่างศาสนาด้วย และถ้าจะสรุปอีกครั้งในเรื่องหลักคิดการจัดกิจกรรมงานบุญของวัดป่าโนนกุศหล่มก็คือ การนำเรื่องบุญประเพณีที่มีจุดเด่นการรวมศรัทธาผู้คนที่แตกต่างกันหลากหลายให้เจริญในทาน ศีล แล้วนำเรื่องภาวนาทั้งในรูปแบบและนอกแบบมาปรับประยุกต์ในแต่ละกิจกรรมให้เหมาะกับกลุ่มญาติธรรม

๔.๕.๓ การบริหารจัดการและกฎระเบียบวัด

จากทั้งหมดที่บรรยายมานี้ เหมือนทุกอย่างจะเป็นไปได้ด้วยความราบรื่นและเจริญในศรัทธาของพุทธบริษัท แต่ความจริงหาเป็นเช่นนั้นไม่ ด้วยความมุ่งมั่นและพยายามอย่างต่อเนื่องของผู้นำเพื่อหาวิธีการเผยแผ่ธรรมที่หลากหลายจนกระทั่งลงตัวอย่างทุกวันนี้ ผู้นำต้องต่อสู้อดทนต่อสรรพสิ่งอย่างยิ่ง ด้านทานกับนานาสรรพศาสตร์ โดยเฉพาะความเชื่อเดิมของท้องถิ่นในเรื่องเครื่องรางของขลัง และกระแสการเปลี่ยนแปลงของวัตถุนิยมที่แพร่เข้าไปในชุมชนอย่างรุนแรง โดยเฉพาะเจ้าอาวาสเป็นผู้ที่มีศรัทธาในพระพุทธรูปศาสนาอมฤตวายุชีวิต และมีหลวงปู่พุทธทาส เป็นแรงบันดาลใจถึงแม้บางครั้งจะหมดพลังและคิดจะยอมแพ้ไปบ้าง แต่ด้วยมีกัลยาณมิตรหมู่คณะสงฆ์ลูกศิษย์พระอาจารย์สมภพคอยประคับประคองช่วยเหลือกัน อย่างพระอาจารย์จรรย์ อนันต์ โฉน พระอาจารย์มหาสินธุ์ คุตตวฑฒโน เป็นต้น พร้อมทั้งสวนโมกข์กรุงเทพที่เป็นเครือข่ายทางธรรมสนับสนุนช่วยเหลือร่วมกิจกรรมกันมาตั้งแต่พุทธชยันตี จัดคณะบุญจาริกมาร่วมงานบุญปริวาสกรรมทุกปี รวมทั้งเป็นแกนนำจัดกิจกรรมปฏิบัติบูชาพระธาตุพนม และต่อมาได้ขยายความร่วมมือกับโครงการวัดบันดาลใจกับสถาบันอาศรมศิลป์ที่นำอาสาสมัครนักร้องแบบมาออกแบบผังแม่บทของวัดและเป็นที่ปรึกษาการ

ออกแบบด้วย จนได้งบประมาณสนับสนุนการสร้างสถานปฏิบัติธรรมภาวนาสัลเลขธรรมจากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

ด้านบุคลากรของวัด โดยปกติในแต่ละปีช่วงนอกพรรษาจะมีพระจำวัดประมาณ ๕-๑๐ ปี ส่วนในพรรษาประมาณ ๑๐-๒๐ รูป ถ้ามีวาระกิจกรรมงานบุญจะนิมนต์พระในเครือข่ายมาร่วมช่วยกัน ๑๐-๒๐ รูป สำหรับแม่ชีที่เป็นกำลังสำคัญในการดูแลความเรียบร้อยผู้ปฏิบัติธรรมฝ่ายหญิงจำนวน ๔-๕ คน ส่วนกรรมการและไวยาวัจกรวัด ๒๐ คน ทั้งหมดสังกัดในนามครอบครัวพุทธบุตร และยังมีกลุ่มยุวชนที่วัดดูแลสนับสนุนเพื่อสร้างคนอีกหนึ่งกลุ่มด้วย

สำหรับในเรื่องการบริหารจัดการวัดได้กำหนดวิสัยทัศน์ คือ “มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายทั้งคฤหัสถ์และบรรพชิต (บ้าน วัด ราชการ โรงเรียน) เพื่อให้เข้าถึงประโยชน์ในการพัฒนาวิถีชีวิตแห่งพุทธบริษัท” และมีโครงสร้างการบริหารจัดการ ประกอบด้วย

- เจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส ไวยาวัจกร
- คณะกรรมการวัด ทำหน้าที่สนับสนุนการดำเนินการของวัดและเจ้าอาวาส ประกอบด้วย ฝ่ายพิธีการ มัคทายก ฝ่ายบัญชี ฝ่ายต้อนรับ ฝ่ายโรงครัว เป็นต้น

สำหรับกฎระเบียบวัดวัดป่าโนนกุศลหม่นนั้น ประกอบด้วย

- ห้ามผู้หนึ่งผู้ใด ทำตัวเป็นผู้วิเศษใด ๆ ทั้งสิ้น หรือกระทำการในสิ่งเหล่านี้
- ห้ามดูหมิ่น สะเดาะเคราะห์ต่อชะตา
- ห้ามทรงเจ้าเข้าผี ทำตัวเป็นเจ้าพิธีทุกชนิด
- ห้ามบอกใบ้ ให้ห่วย แจกเครื่องรางของขลัง
- ห้ามบอกเรียนเดรัจฉานวิชาไสยศาสตร์ทุกชนิด
- ห้ามทำพิธีเปลี่ยนชื่อ เปลี่ยนนามสกุลให้ผู้อื่น
- ห้ามแลกเปลี่ยน ซื่อ-ขาย สินค้าทุกชนิด

การกระทำเหล่านี้ ไม่ใช่นโยบายของทางวัด ซึ่งชาวพุทธที่ดีจะต้องไม่มมงายในสิ่งเหล่านี้ ผู้ใดฝ่าฝืนจะต้องออกจากบริเวณวัดโดยทันที

หลักคำสอน

- มุ่งเน้นไปเพื่อความรักสามัคคี
- มุ่งเน้นให้รักชาติ, ศาสนา, พระมหากษัตริย์
- มุ่งเน้นให้เกิดความรู้ที่ถูกต้องในหลักคำสอนของพระพุทธองค์
- มุ่งนำพี่น้องออกจากความมมงาย ไร้สาระ
- มุ่งเน้นภูมิปัญญาท้องถิ่น (สื่อความหมายอย่างไรบ้าง)

๔.๕.๔ กรอบกิจกรรมของวัด / อิงตามศาสนกิจ

(๑) สวดมนต์ข้ามปี และทำบุญตักบาตรในวันขึ้นปีใหม่

วัตถุประสงค์ เพื่อส่งท้ายปีเก่าวิถีไทย ต้อนรับปีใหม่วิถีพุทธ ยกจิตมนุษย์ขึ้นสู่วิถีธรรม นำสู่สันติภาพโลกความเป็นมาของกิจกรรม เดิมทีเป็นความตั้งใจของเจ้าอาวาสอยู่แล้วเมื่อมีกระแสการสวดมนต์ข้ามปีจึงเริ่มดำเนินการขึ้นเมื่อสามถึงสี่ที่ผ่านมา

รูปแบบกิจกรรม จัดงานในวันที่ ๓๑ ธันวาคม-๑ มกราคมของทุกปี ด้วยรูปแบบสวดมนต์ นั่งสมาธิ เดินจงกรม ฟังธรรม และตักบาตร บ่ายวันที่ ๓๑ เวลา ๑๗.๐๐ น. สัญญาณระฆังนัดรวมที่ศาลาธรรมใหญ่ นั่งสมาธิภาวนา ๑๘.๐๐ น. เดินจงกรม รอบสระมะพร้าวนาฬิกาเกอร์ สูดนยอเดาแล้วนั่งภาวนา สลับกับการฟังเทศนา จนถึงเวลาใกล้เวลาเที่ยงคืนจึงสวดมนต์ส่งสัญญาณข้ามปีแล้วก็เชิญผู้หลักผู้ใหญ่ให้พรลูกหลาน อาทิ รองผู้ว่า ปลัดจังหวัด นายแพทย์สาธารณสุข เป็นต้น ซึ่งบุคคลเหล่านี้มากันเองตามศรัทธา วัดไม่ได้เชิญ จากนั้นก็ภาวนาข้ามคืนกันจนถึงเวลา ๔.๐๐ น. สวดมนต์ทำวัดเช้า เสร็จแล้วพักผ่อนเตรียมตักบาตร ๘.๐๐ น. สัญญาณ รวมที่ศาลาใหญ่ ไหว้พระสมาทานศีล อนุโมทนา ถวายสังฆทาน รับพร เข้าแถวเตรียมตัวตักบาตรเฉพาะข้าวเหนียว ส่วนอาหารคาวหวานจัดแยกขึ้นโต๊ะเพื่อประเคน พระพิจารณาอาหาร ญาติโยมรับประทานอาหารร่วมกันเป็นที่เรียบร้อยถือว่าเสร็จพิธี ทุกคนร่วมกันล้างจานทำความสะอาดเสนาสนะก่อนแยกย้าย

ผลที่ได้รับผู้เข้าร่วมประมาณ ๕๐๐ คน

บทเรียนที่ได้รับ เป็นกิจกรรมรองรับผู้ที่รักความสงบ หลีกหนีความวุ่นวายของการฉลองปีใหม่แบบโลก ๆ เป็นช่วงเวลาพักผ่อนจิตใจหลังทำงานหนักมาตลอดทั้งปี ได้มีสติ มีปัญญา ได้ทบทวนชีวิตที่ผ่านมา และเป็นศิริมงคลเพื่อความเจริญก้าวหน้าทางในปีใหม่ที่จะมาถึง เมื่อกิจกรรมสิ้นสุดลงแล้วยังมีหลายคนปฏิบัติธรรมต่อที่วัดจนถึงวันเปิดทำงาน

(๒) งานบุญประเพณีปรีวาสรกรรม

วัตถุประสงค์ เพื่อรักษาวิถีวัฒนธรรมบุญประเพณีตามฮีตฮอยบรรพบุรุษ และเป็นเครื่องมือในฝึกปฏิบัติอบรมพระ และเปิดโอกาสให้ฆราวาสมาร่วมประเพณีปฏิบัติ ศึกษาหลักธรรมคำสอน ชำระศีลให้บริสุทธิ์ ความเป็นมาของกิจกรรม เริ่มด้วยความบังเอิญในปี พ.ศ. ๒๕๔๑ จากพระอาจารย์สมคิด ผู้ร่วมขับเคลื่อนสร้างวัดทำใบปลิวออกประกาศว่าจะมีการจัดงาน ในขณะที่พระครูจารุธรรมพิมล (ราวี จารุธัมโม) เจ้าอาวาสยังไม่คิดว่าจะทำ เพราะจริตชอบในการปฏิบัติภาวนามากกว่าเผยแผ่ แต่เมื่อทุกคนประสงค์อยากจัดขึ้น จึงได้ร่วมช่วยกันในเรื่องช่วยสัทธิธรรมิกของลูกศิษย์ พระอาจารย์สมภพ โชติปัญญา และครูบาอาจารย์ที่เคารพนับถือกัน

ประกอบด้วย พระอาจารย์จรรย์ อนงค์โณ จากอุทยานธรรมดงยาง พระครูพิบูลธรรมมาริธา เจ้าอาวาสวัดใต้ พระอาจารย์สมบัติ พระอาจารย์สมคิด พระอาจารย์บุตรสดี พระอาจารย์ประเสริฐ พระอาจารย์สุพจน์ เป็นต้น ช่วยกันทำแบบไม่ต้องวางแผนและเตรียมการอะไรมาก ทั้งที่วัด

ไม่มีความพร้อมอะไร ไม่มีไฟฟ้า ไม่มีเครื่องขยายเสียง ก็ไปยืมจากวัดอื่น มีเฉพาะไตร่ปั่นไฟส่วนรถไถเดินตามที่มาใช้ปั่นไฟชาวบ้านก็มาเข้าคิวปั่นเพื่อเอาบุญกัน เป็นการเกิดขึ้นด้วยแรงศรัทธาที่มากล้นทั้งคณะผู้จัด ผู้เข้าร่วม และญาติโยม ทุกคนมุ่งหวังอยากทำบุญ ทำให้ทุกคนช่วยกันคนละไม้ละมือผ่านมาได้และปรับพัฒนารูปแบบมาจนลงตัวเป็นงานสำคัญหลักของวัดอย่างเช่นทุกวันนี้

รูปแบบกิจกรรม จัดงานในวันที่ ๑๔-๒๔ กุมภาพันธ์ของทุกปี

บ่ายวันที่ ๑๔ พระลงทေးเขียนศาลาใหญ่ แล้วทำสังฆกรรม ส่วนโยมลงทေးเขียนที่ศาลานอก

- ๑๗.๐๐ น. สัญญาณระฆังรวมที่ลานธรรม นั่งสมาธิภาวนา
- ๑๗.๓๐ น. นำเดินจงกรม ไปยังรอบสระมะพร้าวนาฬิกา สุ่มบทยอดเขา แล้วกลับเข้าลานธรรม พักผ่อน
- ๑๙.๐๐ น. ทำวัตรเย็น
- ๒๐.๐๐ น. ฟังธรรมเทศนา (องค์แสดงธรรมขึ้นอยู่กับพระผู้ใหญ่ที่มาร่วมงาน ถ้าไม่มีก็เป็นเจ้าอาวาสเป็นหลัก)
- ๒๑.๐๐ น. พักผ่อน
- ๐๓.๐๐ น. สัญญาณระฆังรวมที่ลานธรรม นั่งสมาธิภาวนา
- ๐๔.๐๐ น. ทำวัตรเช้า
- ๐๕.๐๐ น. นำเดินจงกรม ไปยังรอบสระมะพร้าวนาฬิกา สุ่มบทยอดเขา แล้วกลับเข้าลานธรรม
- ๐๖.๐๐ น. พักผ่อนตามอัธยาศัย
- ๐๘.๐๐ น. รวมกันที่ธรรมศาลา ไหว้พระ สมานศีล อนุโมทนา ทำบุญอุทิศส่วนกุศลถวายสังฆทาน รับพร เข้าแถวเตรียมตัวตักบาตรเฉพาะข้าวเหนียว ส่วนอาหารคาวหวานจัดแยกขึ้นโต๊ะเพื่อประเคน พระพิจารณาอาหาร ญาติโยมรับประทานอาหารร่วมกัน
- ๑๑.๐๐ น. พักผ่อนตามอัธยาศัย
- ๑๓.๐๐ น. รวมกันที่ลานธรรม นั่งสมาธิ ปฏิบัติภาวนา ฟังธรรมเทศนา
- ๑๖.๐๐ น. น้ำปานะ
- ๑๗.๐๐ น. พักผ่อนตามอัธยาศัย

ผลที่ได้รับ ผู้เข้าร่วมประมาณ ๑,๐๐๐ คน มาจากทั่วทั้งประเทศ ตลอดจนถึงลาว ประกอบด้วยคนในจังหวัดศรีสะเกษประมาณ ๖๐% และจากจังหวัดอุบลราชธานี สุรินทร์ ร้อยเอ็ด อำนาจเจริญ สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช สงขลา ปัตตานี และสทวันนะเขต

บทเรียนที่ได้รับ เป็นโอกาสที่ได้อบรมเรื่องศีล เรื่องการปฏิบัติ เรื่องหลักธรรมให้ทั้งกับพระและญาติโยม ซึ่งในปัจจุบันกิจกรรมทางพระศาสนาแบบเข้มข้นมีแรงศรัทธาอย่างนี้หาได้ยาก เป็นวาระที่ทุกคนพร้อมรับการอบรมภาวนา ได้มีโอกาสทำบุญ ให้ทาน รักษาศีล ได้เสียสละ เกิดความรักความสามัคคีกัน หนุ่มสาวและเด็ก ๆ ได้เห็นการประพฤติปฏิบัติจริงจังของผู้เฒ่าผู้แก่ตามฮีตประเพณีเดิมที่เป็นแบบอย่าง และที่สำคัญคือธรรมะได้แทรกซึมเข้าไปจากการมาร่วมงานวัด ปลุกจิตสำนึกจากการทำงานอาสาสมัครให้เด็กเยาวชน

(๓) วัดเคลื่อนที่ธรรมสัญจร

วัตถุประสงค์ วัดเคลื่อนที่ธรรมสัญจร ย้อนตามรอยบาทพระศาสดา

ความเป็นมาของกิจกรรม เดิมเป็นกิจกรรมเพื่อถวายพระราชกุศล ๕ ธันวาคม จัดกิจกรรมสวดมนต์ฟังธรรมสี่มุมเมือง แต่หมดกำลังทำต่อหยุดไป ต่อมาได้เริ่มใหม่ขึ้นใหม่หลังจากกิจกรรมปริวาสกรรมจบลง ซึ่งเริ่มมาได้ประมาณ ๕-๖ ปีแล้ว

รูปแบบกิจกรรม จัดในเดือนกุมภาพันธ์ของทุกปี เมื่อใกล้เสร็จงานปริวาสกรรมก็ประกาศรับสมัครผู้ร่วมกิจกรรมวัดสัญจร โดยคณะสงฆ์และคณะญาติธรรมวัดป่าโนนกุศลหล่ม ได้เดินจาริกไปพักค้างคืนตามสถานที่วัด โรงเรียน จุดประสงค์เพื่อเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอีกแนวทางหนึ่งและเป็นการเยี่ยมยามทำความคุ้นเคย สร้างความรักสามัคคีกันในหมู่พุทธบริษัททั้งหลาย โดยมีกิจกรรมทำวัตร สวดมนต์ ฟังเทศน์ ทำบุญ ถวายภัตตาหาร ซึ่งสร้างความปีติยินดีให้กับพุทธบริษัทที่ได้พบเห็น และต้อนรับเป็นอย่างดี

ผลที่ได้รับ ผู้เข้าร่วมเดินทางตลอดเส้นทางประมาณ ๑๐๐-๒๐๐ คน ส่วนจุดต้อนรับแต่ละที่มีจำนวนตั้งแต่หลักร้อยถึงหลักพัน บทเรียนที่ได้รับ เกิดความรักความสามัคคี เกิดกัลยาณมิตร ไม่แบ่งแยกนิกาย ผู้คนได้มีโอกาสทำบุญฟังธรรม มีศรัทธามากขึ้น ถึงขนาดเมื่อต้องเดินออกจากจุดที่พักนั้น ๆ ญาติโยมเดินตามส่ง หรือบางคนไปร่วมจนจบกิจกรรม เป็นต้น

(๔) ประเพณีสงกรานต์ ในวันที่ ๑๓-๑๕ เมษายนของทุกปี

ทำบุญอุทิศให้บรรพบุรุษ ญาติพี่น้องทั้งหลายที่ล่วงลับไปแล้ว ๑๔ กระจุก อุทิศบุญหาบรรพบุรุษ รดน้ำพระบรมสาริกธาตุ สรงพระ เณร รดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ เพื่อแสดงออกถึง “ความกตัญญู” ต่อผู้มีพระคุณ ผู้เข้าร่วมประมาณ ๕๐๐ คน

(๕) วิสาขบูชา

อันเป็นวันสำคัญของพระพุทธเจ้าด้วยพุทธทาสรำลึก ปลุกจิตสำนึกในความเป็นพุทธทาส เพื่อรำลึกนึกบูรพาจารย์ผู้เป็นต้นแบบแห่งยุคในการทำงานรับไว้พระพุทธเจ้าอย่างทาสผู้ซื่อสัตย์ และปลุกจิตสำนึกของเราในความเป็นพุทธทาส “พุทธรำลึก เพื่อจิตสำนึกในความเป็นพุทธทาส” ประมาณเดือนพฤษภาคม วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖) ของทุกปีเพื่อแสดงความเคารพต่อพระพุทธเจ้า และหลวงปู่พุทธทาส ผู้เข้าร่วมประมาณ ๕๐๐-๗๐๐ คน

(๖) วันเยี่ยมโนนกุศ (ทุกวันเสาร์-วันอาทิตย์แรกของเดือนกันยายน)

ลือมาจากวันคล้ายวันเยี่ยมสวนโมกข์ของหลวงปู่พุทธทาส โดยกำหนดเป็นเสาร์อาทิตย์แรกของเดือนกันยายน เพื่อให้เหล่าศิษย์ทั้ง บรรพชิต คฤหัสถ์ญาติโยม ได้มีโอกาสมาเล่าสู่กัน ฟัง ปรับสารทุกข์สุกดิบ และเป็นการสานสัมพันธ์ในเครือข่ายอีกทางหนึ่งด้วย ผู้เข้าร่วมประมาณ ๕๐๐ คน

(๗) งานตักบาตรเทโว จัดตรงกับวันแรม ๓ ค่ำ เดือน ๑๑ หลังวันออกพรรษาเป็นงานประจำตำบลโพนเขวา มีพระภิกษุและฆราวาสมาร่วมทำบุญตักบาตรข้าวสารอาหารแห้ง ถวายภัตตาหารเช้า ฟังเทศน์ มีผู้เข้าร่วมงานประมาณ ๑,๐๐๐ คน

(๘) งานกฐิน ทุกวันเสาร์-วันอาทิตย์สุดท้ายของเทศกาลทอดกฐิน ผู้เข้าร่วมประมาณ ๑,๐๐๐ คน

(๙) งานปฏิบัติธรรมวันพ่อแห่งชาติ ช่วงสัปดาห์แรกของเดือนธันวาคม เพื่อแสดงความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์

(๑๐) งานปฏิบัติบูชาพระธาตุพนม ช่วงวันเสาร์ที่ ๒ ของเดือนธันวาคม เพื่อน้อมบูชาพระอรุณคราตขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งญาติธรรมให้ความสนใจและร่วมเดินทางไปกราบสักการะประมาณ ๕๐๐ คน อันเป็นการสร้างความสัมพันธ์กับพุทธสถานสำคัญในแผ่นดินอีสานด้วยกัน

นอกจากศาสนประเพณีดังกล่าวข้างต้นที่จัดเป็นประจำแล้ว ทางวัดมีแผนการจะพัฒนาศาสนประเพณีอย่างอื่นต่อไปอีก เช่น ร้อยมาลัยไหว้ครู บูชาพระคุณแผ่นดิน ๑๕-๒๐ ตุลาคม, ปฏิบัติธรรมเข้ม ๑-๘ ของทุกเดือน, ทำบุญเดือนเกิด เสาร์ที่ ๒ ของทุกเดือน และนอนวัดวันเสาร์เข้าวัดวันอาทิตย์ อันเป็นการปรับประยุกต์ประเพณีให้เข้ากับบริบทร่วมสมัย และต่อยอดสิ่งที่มีอยู่เดิม

๔.๕.๕ จุดเด่นด้านบุญประเพณี

- ๑) ปรับประยุกต์บุญประเพณีตามฮีตสิบสองคองสิบสี่เพื่อส่งเสริมการปฏิบัติธรรม ทั้งบรรพชิตและฆราวาส เช่น กิจกรรมปริวาสกรรม
- ๒) การส่งเสริมการทำบุญที่ถูกต้องและเสริมปัญญา เน้นกตัญญู ความรักความสามัคคี และรักษาขบธรรมเนียมโบราณ เช่น การทำบุญอุทิศส่วนกุศล ก่อนเริ่มพิธีทำบุญตักบาตร ที่เป็นการจัดการแบบเรียบง่ายแต่ได้สาระ ทำให้ขยายฐานของคนมาร่วมบุญประเพณีที่เน้นการปฏิบัติได้มากขึ้น
- ๓) ใช้เครื่องมือสื่อสารช่วยในการสร้างการรับรู้ขยายผลของการมีส่วนร่วมบุญ ทั้งการถ่ายทอดผ่านสถานีวิทยุของวัด ถ่ายทอดผ่าน Facebook Live ผู้คนสามารถติดตามและรับฟังธรรมเทศนาของครูบาอาจารย์ได้ทุกที่ และที่สำคัญเกิดเครือข่ายบุญที่ขยายมากขึ้น ๆ

- ๔) เป็นกิจกรรมบุญประเพณีที่ส่งเสริมการปฏิบัติและเข้าถึงธรรม เน้นความเรียบง่าย วิถีแบบวัดป่าบวกวัดบ้าน เครื่องครัดทางธรรมแต่เข้าถึงได้ง่าย ตอบสนองกับวิถีคนเมืองได้
- ๕) พัฒนากิจกรรมเพื่อเข้าถึงธรรมอย่างไม่หยุด เช่น ใช้เพลงในการเผยแผ่ธรรม ใช้ภาพปริศนาธรรม สอนธรรมะให้เด็ก ๆ เพื่อดึงพ่อแม่เข้าวัด ใช้กิจกรรมธรรมสัญจรเดินจาริกบุญเพื่อสร้างคนเสริมศรัทธาตามเส้นทางต่าง ๆ เป็นต้น
- ๖) มีเครือข่ายครูบาอาจารย์ที่เข้มแข็งสามารถช่วยเหลือเสริมส่งงานวัดในเครือข่ายได้
- ๗) มีเครือข่ายญาติธรรมที่หลากหลายและมีทั้งกำลังศรัทธา กำลังปัญญา ทรัพย์ากร และสามารถขยายผล ประสานช่วยเหลือได้อย่างกว้างขวาง

๔.๖ วัดศรีทิว จ.นครศรีธรรมราช

วัดศรีทิว ตั้งอยู่ที่ตำบลท่าวัง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นวัดบ้านขนาดเล็ก จากทำเนียบวัดจังหวัดนครศรีธรรมราช ขอจดทะเบียนในชื่อวัดท่ามอญ เมื่อ พ.ศ.๒๓๙๘ ณ ชุมชนท่ามอญซึ่งเป็นถิ่นของชาวมอญบนสันดอนหาดทรายอันเป็นที่ตั้งของตัวเมืองนครด้านตะวันตกเฉียงเหนือที่มีสายน้ำซึ่งไหลลงมาจากไหลเขาหลวงทางทิศตะวันตก ผ่านพื้นที่อำเภอพรหมคีรีลงมารวมกันเป็นคลองท่าวังผ่านพื้นที่ริมวัดด้านตะวันตกและด้านเหนือผ่านบริเวณท่าวัง ท่าโพธิ์ ท่าขนอน ท่าซัก ไปลงทะเลอ่าวนครและอ่าวไทยที่ปากพญา โดยมีวัดโพธิ์มอญอยู่คู่กัน (ขณะนี้รวมอยู่ในเขตรถไฟบริเวณหน้าสถานีรถไฟนครศรีธรรมราช) ท่ามกลางชุมชนต่าง ๆ ประกอบด้วย ท่ามอญ ท่าวัง นอกโคก เต่าหม้อ สะพานยาว หน้าสถานีรถไฟ

โดยชุมชนท่ามอญและท่าวังนับเป็นแหล่งของพ่อค้าคนไทยและจีนที่สำคัญของเมืองนครศรีธรรมราชในสมัยพุทธศตวรรษที่ ๒๕ เนื่องจากเป็นท่าหน้าค้าขายที่เรือสำเภาสินค้าต่าง ๆ เคยเข้ามาจอดถึงจนกระทั่งเป็นที่ตั้งของสถานีรถไฟนครศรีธรรมราช ทำให้เป็นเขตพาณิชย์กรรมสำคัญแต่นั้นมา ประกอบกับยังเป็นชุมทางการขนส่งผลิตผลจากป่าและสวนในเขตพรหมคีรี-เขาหลวงลงมาทางสะพานยาวเพื่อชุมชนชายกันที่ร่มไม้ใหญ่หน้าวัด (บริเวณสุดทางรถไฟ ปลายถนนยมราช นอกโคกหัวสะพานยาว และ วงเวียนหน้าวัดศรีทิวทุกวันนี้)

วัดศรีทิวหรือวัดท่ามอญ (เดิม) มีสมภารหรือเจ้าอาวาสตามลำดับคือ พ่อท่านเรือง พ่อท่านเสื่อ พ่อท่านนุ้ย พ่อท่านรอด จนกระทั่งในสมัยรัชกาลที่ ๕ พระครูวินัยธรสีนิล ได้ปกครองวัดระยะหนึ่งแล้วย้ายไปวัดมเหยงคณ์ โดยขอความเมตตาจากพระรัตนธัชมุนี (ม่วง รตนชอุระ ป.) แห่งวัดท่าโพธิ์ ให้พระห้องกิม วุฑฒิงโร มาปกครองแทน จนรับสมณศักดิ์เป็นพระครูศรีสุธรรมาภีรัต ก่อนขึ้นเป็นรองเจ้าคณะจังหวัดนครศรีธรรมราช ที่พระครูเหมเจตยานุรักษ์ เกิดการพัฒนาวัดมากมาย รวมทั้ง

การเกิดโรงเรียนวัดท่ามอญใน พ.ศ.๒๔๕๔ จากเงินนิตยภัตของท่าน ใช้โรงเก็บเรือของวัดเป็นอาคารเรียน มีพระภิกษุจุฬ รัตนะรัต เป็นครูสอนคนแรก มีชาวท่าวังและนครศรีธรรมราชจำนวนมากเข้าเรียน โดยเฉพาะเด็กหญิงที่พ่อแม่ส่งเข้าเรียนคู่กับโรงเรียนวัดท่าโพธิ์ซึ่งเน้นนักเรียนชาย

คณะทายาทของแม่โจ้วปู่เหนียว ในสกุลลิมปิชาติ-บวรรัตนารักษ์ ฯลฯ ได้ร่วมกันสร้างตึกแม่ปู่เหนียว ๒ ชั้น เป็นอาคารเรียนอยู่ใต้ต้นจันทน์ใหญ่เมื่อปี พ.ศ.๒๔๕๙ ก่อนที่จะยกระดับเป็นโรงเรียนตามพระราชบัญญัติการประถมศึกษา พ.ศ.๒๔๖๔ จากนั้นจึงพัฒนาเป็นโรงเรียนสตรีประจำจังหวัดนครศรีธรรมราช ก่อนที่จะย้ายไปเป็นโรงเรียนกัลยาณีศรีธรรมราชในปี พ.ศ.๒๔๘๒ ที่บริเวณหน้าเมือง แล้วลดฐานะโรงเรียนวัดท่ามอญในวัดศรีทวีเป็นโรงเรียนประชาบาลและโรงเรียนเทศบาลวัดศรีทวีจนถึงปัจจุบันในที่สุด

ภายหลังจากพระครูเหมเจตยานุรักษ์ (ห้องกิม วุฑฒิงโกโร) ในสมัยของพระครูศรีสุธรรมรัต (ดำ จิตเปโม) พ.ศ.๒๔๗๘-๒๔๙๗ พระรัตนธัชมุนี (แบน คณฐาภรณ์ ป.) เมื่อครั้งยังเป็นพระศรีธรรมประสาธน์ ได้เปลี่ยนชื่อวัดท่ามอญเป็นวัดศรีทวี เนื่องจากมีพระครูศรีสุธรรมรัตแล้ว ๒ รูป กล่าวคือพระครูหม่อมฯ (ห้องกิม) เคยเป็นพระครูศรีสุธรรมรัตมาก่อนด้วย จากนั้นมีเจ้าอาวาสถัดมาได้แก่ พระภัทรธรรมธาดา (ฮั่ว โสภิต) พ.ศ.๒๔๙๗-๒๕๑๙ พระครูธรรมธรรวาร วชิราโกรักษาการณ ระหว่าง พ.ศ.๒๕๑๙-๒๐ พระครูปลัดฉัตรรงค์ กตปุญโญ รักษาการณระหว่าง พ.ศ.๒๕๒๐-๒๔ พระครูสิริธรรมประสาธน์ (เอื้อน วุฑฒินุญาโน) พ.ศ.๒๕๒๕-๒๕๓๙ และ พระพุทธสารเมธี (สุวิทย์ อชิโต) ตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๔๐ โดยในสมัยของพระภัทรธรรมธาดา มีการพัฒนาวัดอีกระลอกสำคัญรวมทั้งการได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาในวันที่ ๑๐ มกราคม พ.ศ.๒๕๑๔ และประกอบพิธีผูกพัทธสีมาในวันที่ ๓๑ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๑๔

นอกจากนี้วัดศรีทวียังมีพระภิกษุที่เป็นที่เคารพของผู้คนอย่างกว้างขวาง คือ พระสิริธรรมมุนี (จาบ) มหาเถระอดีตเจ้าอาวาสวัดราชาธิวาส กรุงเทพมหานคร พระครูปลัดแป้น ผู้เฝ้ายพร้อมด้วยศิลาจาริยวัตร พ่อท่านหงวน ผู้เชี่ยวชาญในการรักษาแก้พิษงู และพ่อท่านจุฬ รัตนะรัต ผู้เป็นครูของผู้คนทั้งเมือง สร้างกุหลาบตรุกลิตาออกสู่สังคมเป็นจำนวนมาก อาทิ ดร.จ่าง รัตนะรัต ดร.ภิญโญ สาธารณย์ คุณหญิงสุพัตรา มาศดิตถ์ นายศลย์ เวสโกสิทธิ์ ฯลฯ

ปัจจุบัน วัดศรีทวี มีที่ดิน ๑๔ ไร่ ๒ งาน ๓๖ ตารางวา กับที่ดินธรณีสงฆ์ที่ตำบลโพธิ์เสด็จ และ อำเภอบางแพ้ว รวมกันอีก ๑ ไร่เศษ ใช้เป็นพื้นที่ศาสนสถาน ๗ ไร่ นอกนั้นเป็นโรงเรียนเทศบาลวัดศรีทวี และ ชุมชนหลังวัดศรีทวี เป็นสถานที่ตั้งสถานีวิทยุทธศาสตร์และสังคม วัดศรีทวี FM 103.25 Mhz ตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๔๘ โดยตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๔๐ ที่พระพุทธสารเมธี (สุวิทย์ อชิโต) มาเป็นเจ้าอาวาส ได้เริ่มปรับปรุงวัดใหม่หมด เน้นการสอนพระปริยัติธรรมตามสถานศึกษาต่าง ๆ ด้รับยกย่องเป็นสำนักเรียนพระปริยัติธรรมดีเด่นจากเจ้าคณะภาค ๑๖-๑๗-๑๘ ธรรมยุติ เมื่อ พ.ศ.๒๕๔๘

ด้านการส่งเสริมการศึกษาและปฏิบัติธรรม จัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดนครศรีธรรมราช
 แห่งที่ ๒ สังกัดคณะธรรมยุติ

ในปี พ.ศ.๒๕๔๙ ได้รับการยกย่องจากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เป็นสำนักปฏิบัติ
 ธรรมเฉลิมพระเกียรติประจำจังหวัดดีเด่น ประจำปี พ.ศ.๒๕๕๒ และรับพระราชทานเสมาธรรมจักร
 จากสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เนื่องในวัน
 วิสาขบูชา พ.ศ.๒๕๕๓, เข้าร่วมในโครงการวัดบันดาลใจ กับอาคารศิลป์และหอจดหมายเหตุพุทธทาส
 อินทปัญโญ เมื่อปี พ.ศ.๒๕๕๘ มีการปรับปรุงอาณาบริเวณและอาคารต่าง ๆ เป็นเขตพุทธาวาส
 สังฆาวาส ตลอดจนเขตปฏิบัติธรรมภาวนาของอุบาสกอุบาสิกาอย่างเป็นสัดส่วน สัปปายะ สงบงาม
 สะอาดสะอาดเรียบร้อย

ทุกวันนี้ เขตพุทธาวาสวัดศรีทวีมีพระอุโบสถ หอระฆังวีระประวัติ หอกลองคู่ สุวรรโณ ศาลา
 การเปรียญเจดีย์ยานุรักษ์ (กำลังปรับปรุง) เขตปฏิบัติธรรมเจริญจิตภาวนามีอาคารปฏิบัติธรรมพ่ท่าน
 จุฬ ศาลาเวสสะโกศล ศาลารัฐคุณธรรม เขตสังฆาวาสมีกุฏิภัทรธรรมธาดา กุฏิคู่ สุวรรโณ กุฏิฝัน ณ
 นคร กุฏิปักปันเพชร กุฏิสามัคยา กุฏิวิมโน เขตอุบาสกอุบาสิกา มีอาคารที่พักผู้บวชเนกขัมมะศรีสุ-
 ธรรมรัต ตลอดจนอาคารบริการอื่น ๆ ได้แก่ บ่อน้ำซับ บ่อวิมโน บ่อพระครูปลัดแป้น และ บ่อเฉลิม
 พระเกียรติ และเวจกุฏิ ๑๔ ห้อง รวมทั้งมีร่มไม้ลานธรรมอยู่ท่ามกลาง ส่วนอาคารพาณิชย์ด้านหน้า
 วัดกำลังรื้อปรับรื้อเพื่อเปิดหน้าวัดในอนาคต ที่สำคัญมีคณะศิษย์ตลอดจนอุบาสกอุบาสิกาผู้ศรัทธาจัด
 กลุ่มเป็นชาววัดและบริกรอาสาสมัครและกิจการต่าง ๆ ในวาระและโอกาสต่าง ๆ จำนวนมาก
 หลากหลายกลุ่ม

๔.๖.๑ ปรัชญาของวัด

มุ่งสนับสนุนและเผยแผ่หลักพระธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา หล่อหลอม
 ครรลองวิถีปฏิบัติแห่งการเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดีให้บังเกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง ด้วยการสนับสนุน
 การศึกษาพระปริยัติธรรม พัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ธรรมะทางใจแก่คนใฝ่ธรรมและเชื่อมธรรมสัมพันธ์กับ
 ชุมชน เพื่อสืบทอดความยั่งยืนของพระพุทธศาสนา

เป้าหมาย-วิสัยทัศน์

วัดศรีทวีเป็นเลิศด้านการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม ชี้นำพุทธศาสนิกชนไทยด้วย
 ปัญญา เผยแผ่พระพุทธศาสนาทั่วโลก เป็นอุทยานรวมใจคนใฝ่ธรรม

พันธกิจ

(๑) ดูแลจัดการศึกษา ถ่ายโอนองค์ความรู้เกี่ยวกับพระปริยัติธรรมแก่พระภิกษุ
 สามเณร เพื่อสืบทอดหลักพระธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา

(๒) เผยแผ่หลักพระธรรมคำสอนแก่พุทธศาสนิกชนไทย เพื่อสร้างสังคมชาวพุทธที่แข็งแกร่งและสามารถครองตนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจในการดำรงชีวิต

(๓) สร้างความร่วมมือระหว่างเครือข่ายองค์กรทางพระพุทธศาสนา ทั้งในระดับชุมชน ระดับจังหวัด ระดับภูมิภาคและระดับประเทศ เพื่อพัฒนางานด้านพระพุทธศาสนา

(๔) พัฒนาปรับปรุงสิ่งก่อสร้างและงานศาสนูปกรณ์เพื่อสนับสนุนกิจของสงฆ์และเอื้ออำนวยความสะดวกแก่ผู้มีจิตศรัทธาใฝ่ธรรมในวัด

หลักคิดสำคัญและแนวทางในการดำเนินกิจกรรม

(๑) เน้นการพัฒนาดูแลรักษาบริเวณวัดให้มีความสะอาด ร่มรื่น มีระเบียบเรียบร้อย เป็นสัปปายะสถาน ตามคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ และแนวทางที่เหมาะสม มีขอบเขตเป็นสัดส่วนตามสมควร รวมทั้งห้องน้ำวัดที่จัดสร้างอย่างดี และสะอาดหมดจด จนเป็นที่กล่าวขานในลำดับต้น ๆ

(๒) ทุกกิจกรรม จะมีความเรียบง่ายและเป็นระเบียบเรียบร้อย เจริญจิตเจริญใจ ประกอบไปด้วยทาน ศีล สมาธิและภาวนา ประสานกับประเพณีนั้น ๆ ตามวาระโอกาส

(๓) ฐานกำลังขับเคลื่อนและขยายงานที่สำคัญคือผู้ผ่านการอบรมปฏิบัติธรรม และมีศรัทธามั่นคงในพระพุทธศาสนา ที่วัดเชื่อเชิญให้เข้าช่วยด้วยการปรึกษาหารือวางแผนอย่างเป็นระบบ แบ่งบทบาทหน้าที่ และการมีบทบาทนำพร้อมกับการประสานชักชวนผู้อื่นมาร่วมด้วยช่วยกัน โดยมีบุคคลนำหลักจำนวนกว่า ๑๐ คน

(๔) นอกจากพระภิกษุสามเณรที่เป็นหลักด้านอาคารสถานที่แล้ว ที่เหลือ เป็นบทบาทของคณะอาสาของวัด ทั้งด้านการต้อนรับและปฏิสันถาร การนำทำวัตร สวดมนต์ ไหว้พระ ศาสนพิธี การดูแลอุปกรณ์และอาหาร ส่วนความสะอาดทั้งหมด เป็นผลของผู้ปฏิบัติธรรมและบวชเนกขัมมะ

๔.๖.๒ ระเบียบศาสนกิจของวัด

ระเบียบศาสนกิจที่เคร่งครัดของวัด เป็นปัจจัยพื้นฐานสนับสนุนส่งเสริมให้วัดศรัทวิอันเป็นวัดบ้านขนาดเล็ก สามารถพัฒนาได้อย่างต่อเนื่องและมั่นคง อันประกอบด้วย

(๑) เริ่มด้วยการส่งเสริมการศึกษาปริยัติธรรม ตามด้วยการส่งเสริมปฏิบัติธรรมในลักษณะต่าง ๆ : วัดจัดเอง ปีละ ๕ วาระ และ คณะบุคคลมาขอจัดเป็นกิจกรรมแรก ๆ ของวัดในยุคฟื้นฟูใหม่เมื่อพระพุทธสารเมธีมาเป็นเจ้าอาวาส ในปี พ.ศ.๒๕๔๐ หลังจากทำการพัฒนาเสนาสนะต่าง ๆ อย่างเป็นระเบียบเรียบร้อยสะอาดสะอ้าน พร้อมกับกวาดขันข้อปฏิบัติของชาววัด พร้อมกับการออกสอนเยาวชนตามโรงเรียนต่าง ๆ มีโรงเรียนโยธินบำรุง โรงเรียนบ้านเกาะ โรงเรียนเทศบาลวัดศรี

ทวี พร้อมกับสนับสนุนพระภิกษุสามเณรเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดพระนคร ได้รับยกย่องเป็นสำนักเรียนพระปริยัติธรรมดีเด่นจากเจ้าคณะภาค ๑๖-๑๗-๑๘ ธรรมยุต เมื่อ พ.ศ.๒๕๔๘ จากผลสัมฤทธิ์ที่มีผู้สอบนักรธรรมได้มากตามลำดับ จากนั้นได้มุ่งส่งเสริมการศึกษาและปฏิบัติธรรม จัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดนครศรีธรรมราช แห่งที่ ๒ สังกัดคณะธรรมยุต โดยมีการจัดอบรมปฏิบัติธรรมในหลายลักษณะ คือ จัดอบรมเอง นิมนต์พระภิกษุจากที่อื่นมาเป็นองค์อบรม ตลอดจนการให้คณะบุคคลอื่นมาขอใช้สถานที่เป็นสถานการฝึกอบรมและปฏิบัติธรรม ในปี พ.ศ.๒๕๔๙ ได้รับการยกย่องจากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เป็นสำนักปฏิบัติธรรมเฉลิมพระเกียรติประจำจังหวัดดีเด่น ประจำปี พ.ศ.๒๕๕๒ ขณะนี้ มีการอบรมปฏิบัติธรรม เป็น ๓ ลักษณะ ประกอบด้วย

- การจัดอบรมเองเป็นประจำ ปีละ ๕ วาระ คือ วิสาขบูชา มาฆบูชา กับ อาสาฬหบูชา และ วันพ่อแห่งชาติ กับ วันแม่แห่งชาติ ครั้งละ ๕-๗ วัน มีผู้เข้ารับการอบรมประมาณครั้งละ ๘๐-๑๒๐ คน
- หมุ่คณะ องค์กร สถาบัน หน่วยงาน สถานศึกษา นำคณะมาขอให้จัดอบรมปฏิบัติธรรมให้ ประมาณเดือนละ ๓-๗ ครั้ง มีผู้เข้ารับการอบรมประมาณครั้งละ ๙๐-๑๕๐ คน
- องค์กร คณะบุคคลส่งเสริมการปฏิบัติธรรม มาขอใช้สถานที่เป็นครั้งคราว อาทิ คณะศิษย์ของคุณแม่สิริ กรินชัย, คณะศิษย์หลวงพ่อจรัญ วัดอัมพวัน ฯลฯ ปีละ ๑-๒ ครั้ง ครั้งละ ประมาณ ๑๐๐-๑๕๐ คน

มีการอบหลักสูตรและกำหนดการการอบรมที่เน้นสติปัญญา ตลอดจนข้อกำหนดคุณสมบัติและระเบียบปฏิบัติ ดังนี้

คุณสมบัติ

- ๑) สามารถรักษาศีล ๘ หรือ ศีล ๕ ได้
- ๒) สุขภาพกายสมบูรณ์ สุขภาพจิตดี ไม่ทุพพลภาพ

ระเบียบปฏิบัติ

- ๑) มีศรัทธาตามหลักพระพุทธศาสนา เชื่อกรรม ไม่เชื่อมงคลตื่นข่าว
- ๒) อากัปกริยาสุภาพอ่อนโยนเรียบร้อย
- ๓) ฟังพูดน้อย และพูดด้วยถ้อยคำสุภาพ
- ๔) ฟังอดทนปฏิบัติธรรมให้ตลอดโครงการ
- ๕) ละเครื่องกังวลใด ๆ ตลอดเวลาปฏิบัติธรรม
- ๖) ฟังละยศ ตำแหน่ง ฐานะ มีความเสมอกับผู้ปฏิบัติธรรมอื่น ๆ
- ๗) ไม่ตกแต่งร่างกายด้วยของหอมและของมีค่า

- ๘) ไม่พกพาโทรศัพท์มือถือในขณะที่ปฏิบัติธรรม
 ๙) ไม่นำของกินหรือเครื่องดื่มทุกชนิดรับประทานหรือดื่มในห้องพักและห้องปฏิบัติธรรม
 ๑๐) ไม่สูบบุหรี่ในอาคารที่พักและห้องปฏิบัติธรรม

ตัวอย่างตารางปฏิบัติธรรม หลักสูตร ๓ วัน ๒ คืน

วันที่ ๑

๐๙.๐๐-๑๐.๐๐ น.	พิธีเปิด แสดงตนเป็นพุทธมามกะ รับศีล
๑๐.๐๐-๑๑.๐๐ น.	ชมวิดีโอ plugged in
๑๑.๐๐-๑๓.๐๐ น.	รับประทานอาหาร/พัก
๑๓.๐๐-๑๖.๐๐ น.	เดินจงกรม-นั่งสมาธิ
๑๖.๐๐-๑๙.๐๐ น.	กิจกรรมเพื่อการผ่อนคลาย
๑๙.๐๐-๒๑.๐๐ น.	ทำวัตรเย็น-นั่งสมาธิ ฟังธรรม
๒๑.๐๐-๐๔.๐๐ น.	พัก หลับอย่างมีสติ

วันที่ ๒

๐๔.๐๐-๐๕.๐๐ น.	ทำกิจส่วนตัว
๐๕.๐๐-๐๖.๐๐ น.	ทำวัตรเช้า-นั่งสมาธิ
๐๖.๐๐-๐๗.๓๐ น.	บริหารกาย
๐๗.๓๐-๐๙.๐๐ น.	รับประทานอาหาร/พัก
๐๙.๐๐-๑๑.๐๐ น.	ธรรมบรรยาย
๑๑.๐๐-๑๓.๐๐ น.	รับประทานอาหาร/พัก
๑๓.๐๐-๑๖.๐๐ น.	เดินจงกรม-นั่งสมาธิ
๑๖.๐๐-๑๙.๐๐ น.	กิจกรรมเพื่อการผ่อนคลาย
๑๙.๐๐-๒๑.๐๐ น.	ทำวัตรเย็น ถาม-ตอบ ข้อสงสัย
๒๑.๐๐-๐๔.๐๐ น.	พัก หลับอย่างมีสติ

วันที่ ๓

๐๔.๐๐-๐๕.๐๐ น.	ทำกิจส่วนตัว
๐๕.๐๐-๐๖.๐๐ น.	ทำวัตรเช้า-นั่งสมาธิ
๐๖.๐๐-๐๗.๓๐ น.	บริหารกาย
๐๗.๓๐-๐๙.๐๐ น.	รับประทานอาหาร/พัก
๐๙.๐๐-๑๑.๐๐ น.	ประกอบพิธีปิด
๑๑.๐๐-๑๓.๐๐ น.	รับประทานอาหาร/จัดสถานที่/เดินทางกลับ

นอกจากนี้ยังเปิดให้บุคคลทั่วไปทั้งบุรุษและสตรี ขอบวชนกขัมมะ-นกขัมจารี เพื่ออยู่วัดปฏิบัติธรรมได้ตามสมัครใจ ตามระยะที่ต้องการของแต่ละคน มีผู้ขอบวชในลักษณะนี้ กำหนดให้ครั้งหนึ่งไม่น้อยกว่า ๓ วัน ประมาณเดือนละ ๒๐-๓๐ คน เป็นบุรุษ ๑ ใน ๑๐

(๒) การบริหารจัดการอาวาสและอารามอย่างงดงามเป็นสัดส่วน สะอาดสะอาด สงบลัปปายะ เหมาะต่อกิจต่าง ๆ ในพระพุทธศาสนา ทั้งเขตพุทธาวาส สังฆาวาส ปฏิบัติจิตภาวนา อุบาสกอุบาสิกา ตลอดจนเขตบริการต่าง ๆ

(๓) การแบ่งบทบาทหน้าที่ของพระภิกษุสงฆ์ สามเณร ศรัทธาคณะศิษย์ อุบาสกอุบาสิกา จัดกลุ่มเป็นชาววัดและบริการอาสาในกิจกรรมและกิจการต่าง ๆ ตามวาระและโอกาสต่าง ๆ จำนวนมากหลากหลายกลุ่ม

กลุ่มกิจวัตรของสงฆ์สามเณรและชาววัด

(๔) พัฒนาศาสนกิจจนเป็นวัตรประจำ : ทุกวันพระ วันอาทิตย์ ในและนอกพรรษา

นอกจากการเคร่งครัดให้พระเณรอยู่ในข้อวัตรปฏิบัติศาสนกิจตามพระวินัยเป็นประจำ วัดศรีทวีได้ยกระดับการสวดมนต์ทำวัตรเย็นเป็นกิจกรรมสำคัญ คือจัดการร่วมสวดมนต์ทำวัตรเย็นทุกวันในระหว่างพรรษา และทุกวันอาทิตย์ ตลอดปี มีผู้เข้าร่วมครั้งละประมาณ ๓๐-๗๐ คน นอกจากนี้ในทุกวันพระ จัดให้มีกิจกรรมเข้าวัด สวดมนต์ทำวัตรเช้า รักษาศีล ฟังธรรม เจริญจิตภาวนา ถวายภัตตาหารพระ เป็นประจำทุกวันพระ มีผู้เข้าร่วมประมาณครั้งละ ๑๐๐-๑๕๐ คน

๔.๖.๓ ศาสนประเพณีแห่งวัดศรีทวี

วัดศรีทวีมีงานบุญและศาสนประเพณีส่วนหนึ่งตามธรรมเนียมนิยมของชาวพุทธไทยทั่วไป เช่น ทำวัตรสวดมนต์ งานบุญพิธีตามกาลและตามวาระ เช่น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ตลอดทั้งปี อย่างไรก็ตาม ยังมีศาสนประเพณีงานบุญของท้องถิ่นและชุมชนที่สะท้อนอัตลักษณ์ความเป็นงานบุญของวัดศรีทวีที่มีความโดดเด่นอย่างมาก

๔.๖.๓.๑ ประเพณีท้องถิ่นที่สืบสานพัฒนา

(๑) บุญให้ทานไฟ

นิยมทำในเดือนยี่ เป็นบุญประเพณีมีแต่ในจังหวัดนครศรีธรรมราชเท่านั้น ด้วยปรารถนาถึงความหนาวเย็นของอากาศซึ่งพระสงฆ์สามเณรไม่สามารถจุดก่อกองไฟให้ความอบอุ่นได้ ชาวบ้านจึงนัดหมายวันก่อกองไฟถวายพระได้อิงอุ่น หมุนเวียนไปตามวัดต่าง ๆ พร้อมกับอาราธนา นิมนต์พระจากต่างวัดมายังวัดจัดงานบุญนี้ โดยนัดกันตั้งเตาและร้านโรงทำภัตตาหารต่าง ๆ ในลานวัด เพื่อถวายพระในตอนเช้า ผู้คนที่ไม่ได้มาทำอาหารก็ร่วมซื้อเพื่อนำไปถวายพระได้ เป็นบรรยากาศพิเศษที่หาหาได้ยาก เฉพาะของวัดศรีทวีนิมนต์พระภิกษุสามเณรมารับทานไฟประมาณ ๑๐๐-๒๐๐ รูป ในเวลา ๐๗.๓๐ น. มีการตั้งร้านเตาร้านโรงประมาณ ๗๐-๘๐ ราย มีผู้เข้าร่วมมากกว่า ๑,๐๐๐ คน

(๒) บุญตรุษสงกรานต์

เป็นกิจกรรมริเริ่มใหม่ขึ้นในวัดเมื่อปี พ.ศ.๒๕๕๘ จัดในวันสงกรานต์ ๑๓ เมษายน ของทุกปี เริ่มเวลา ๐๙.๐๐ น.ด้วยการร่วมสรงน้ำพระพุทธรูปแล้วทำวัตรเช้า ปราบภรรยา ถวายทาน ฉันทภัตตาหาร/ร่วมรับประทานอาหาร แล้วสรงน้ำเจ้าอาวาส รดน้ำขอพรผู้สูงอายุในชุมชนรายรอบ ประกอบด้วยชุมชนท่ามอญ สะพานยาว นอกโคก และ หน้าสถานีรถไฟ จากนั้นร่วมกันถวายสังฆทาน มีผู้เข้าร่วมประมาณ ๒๐๐-๓๐๐ คน

(๓) บุญสารทเดือนสิบ

เป็นงานบุญประเพณีที่สำคัญมากของชาวภาคใต้โดยเฉพาะจังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อบำเพ็ญกุศลแก่บรรพชนและญาติมิตรที่ล่วงลับ ตลอดจนเจตนาที่ไร้ญาติขาดมิตรทั้งหลาย จัด ๒ วัน ในวันแรม ๑๔ ค่ำ และ วันแรม ๑๕ ค่ำ เดือนสิบ ประกอบด้วย

(๔) วันยกหมรับ วันแรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๑๐

เริ่มตั้งแต่เช้า ๐๙.๐๐ น.เป็นต้นไป ด้วยการเชิญหมรับมาตั้ง แล้วไหว้พระ รักษาศีล พระภิกษุเจริญพระพุทธมนต์ สมโภชหมรับ ถวายทานอุทิศ แล้วตั้งเปรต

(๕) วันส่งตายาย วันแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐

เริ่มเวลา ๐๙.๐๐ น. ด้วยการเชิญโกศอัฐิพร้อมภาพถ่ายรายนามของบรรพชนและญาติมิตรที่ล่วงลับขึ้นวางบนแท่นกลาง จากนั้นตักบาตรถวายทานแต่พระภิกษุสามเณร มาตिकाบังสุกุลแล้ว พระภิกษุอนุโมทนาทาน มีผู้เข้าร่วมประมาณ ๑,๐๐๐-๒,๐๐๐ คน

(๖) บุญอดีตเจ้าอาวาสและผู้มีอุปการคุณ วัดศรีทิว

จัดเป็นประจำมาหลายสิบปี ในช่วงเช้าของวันที่ ๒๖ เมษายน ทุกปี ด้วยปรารภวันมรณภาพของพระภัทรธรรมธาดา อดีตเจ้าอาวาสผู้มีบทบาทในการพัฒนาวัดมากรูปหนึ่ง ประกอบด้วยการสวดพระพุทธมนต์ ถวายผ้าป่าบำรุงวัด มีผู้เข้าร่วมประมาณ ๑,๐๐๐ คน

๔.๖.๓.๒ กลุ่มบุญประเพณีที่พัฒนาให้สมสมัย

(๑) ตักบาตรเดือนเกิดที่พัฒนาต่อยอดจนสูงสุดงาม

เป็นกิจกรรมการต่อยอดจากการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมเจริญจิตตภาวนาและศาสนกิจประจำ เมื่อเข้าร่วมกับโครงการวัดบันดาลใจ โดยคณะจากหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ มาช่วยพัฒนา เกิดเป็นกิจกรรมประจำเดือน ทุกวันเสาร์แรกของเดือนต่อเนื่องมาตั้งแต่วันเสาร์แรกของเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๘ ถึงทุกวันนี้ (พ.ศ.๒๕๖๑) มีผู้เข้าร่วมประมาณครั้งละ ๓-๔๐๐ คน ทั้งผู้คนในตัวเมืองนครและจากต่างอำเภอ โดยมีพระภิกษุจากหลายวัดได้มาดูแลเป็นกรณีศึกษา ขณะนี้ขยายไปจัดที่วัดวังตะวันตก ทุกวันอาทิตย์สุดท้ายของทุกเดือน มีผู้เข้าร่วมประมาณครั้งละ ๑๐๐-๑๕๐ คน

กำหนดการกิจกรรมตักบาตรเดือนเกิดที่วัดศรีทวี ทุกวันเสาร์แรกของเดือน เริ่มเวลา ๐๘.๓๐ น. ร่วมทำวัตรเช้าแปล แบบสวนโมกขพลาราม ตักบาตรพระภิกษุสามเณร รับศีล ถวายทาน ปรรารถรรณ อนุโมทนา พระภิกษุพิจารณาอาหาร แจกภัตต์แก่ญาติโยมแล้วฉัน เวลาประมาณ ๑๑.๐๐ น. ร่วมรับประทานอาหารภาชนะเดียวแบบจานแมว

ข้อเด่นพิเศษของกิจกรรมนี้ของวัดศรีทวี คือ จัดขึ้นในวัด พร้อมพระภิกษุสามเณร อันเป็นที่เคารพสักการะ ดำเนินการโดยมีพุทธบริษัทของวัดและผู้ศรัทธาเลื่อมใสในแต่ละบทบาทหน้าที่ จัดขึ้นในร่มไม้ลานธรรมของวัด ท่ามกลางร่มไม้อันร่มรื่น มีผืนทราย สาดเสื่อและแท่นนั่งเป็นระเบียบเรียบร้อยงดงาม ลำดับขั้นตอนเป็นไปแบบเรียบง่าย สงบงาม ครบถ้วนในบุญกุศลทั้ง ๓ คือ ทาน ศีล และภาวนา พระภิกษุออกเดินรับบาตรผ่านแถวผู้คนอย่างเป็นระเบียบเรียบร้อยงดงามเจริญตาเจริญใจภัตตาหารถวายอื่น มีการจัดใส่ภาชนะรวมอย่างสะอาดงาม เป็นระบบไม่มีที่ไหนเหมือน โดยเฉพาะอาหารประเภทเดียวกัน ใส่รวมในภาชนะกระบะเดียวกัน เช่น แกงก็อย่างก็รวมในกระบะเดียวกัน ผัดก็ประเภทก็รวมในกระบะเดียวกัน ทำนองเดียวกับที่พระภิกษุฉันในบาตร หลังถวายพระแล้ว ทุกคนร่วมรับประทานอาหารด้วยกัน พร้อมกับการช่วยกันจัดล้างและเก็บจานเรียบร้อย

(๒) บุญสวดมนต์ข้ามปีที่ศรีทวี

เริ่มจัดประมาณ ๒๐ ปีที่ผ่านมา ตั้งแต่ ๒๑.๐๐ น. ของคืนวันที่ ๓๑ ธันวาคม-๐๑.๐๐ น. ของวันที่ ๑ มกราคม ของทุกปี ด้วยการนำและร่วมกันสวดพระพุทธรูปมนต์เจ็ดตำนานอย่าง เป็นระบบ จากมีผู้เข้าร่วมประมาณ ๒๐๐-๓๐๐ คน ขยายเพิ่มเป็นไม่น้อยกว่า ๕๐๐ คนในทุกวันนี้

กล่าวโดยสรุป ส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมที่ปรับปรุงจากกิจกรรมเดิมที่มีการจัดโดยทั่วไป มีเพียง ๓ กิจกรรมที่ริเริ่มใหม่ คือ ตักบาตรเดือนเกิด สวดมนต์ข้ามปี และ ประเพณีสงกรานต์ ซึ่ง นอกจากการมีปัจจัยพื้นฐานสำคัญ ๓ ประการคือ (๑) การส่งเสริมการศึกษาปริยัติและปฏิบัติธรรม อย่างจริงจังเป็นระบบต่อเนื่อง (๒) การจัดการอาวาสและอารามอย่างเป็นสัดส่วน งดงามสัปปายะ (๓) การจัดแบ่งบทบาทหน้าที่ของพระภิกษุสามเณรตลอดจนชาววัดในเชิงระบบอาสาสมัคร รวมทั้งการที่ วัดมี (๔) สถานีวิทย์พระพุทธศาสนาและชุมชนคอยสื่อประสานสัมพันธ์สู่สังคมในวงกว้างอย่างสม่ำเสมอ รวมทั้ง (๕) การมีส่วนร่วมของชุมชน ชาวบ้านและจิตอาสาช่วยวัด นับเป็นประเด็นสำคัญของความสำเร็จ รวมทั้ง (๖) การปฏิสังขรณ์ต้อนรับที่ดี สัปปายะ ก็เป็นปัจจัยเสริมสำคัญ (๗) การมุ่งเน้น พระธรรมคำสอนและส่งเสริมการปฏิบัติธรรม ไม่เกี่ยวกับการสะเดาะเคราะห์ แก้บน การหารายได้ เหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยเสริมสำคัญต่อความสำเร็จทั้งหลาย

สำหรับผู้เข้าร่วมกิจกรรมของวัด โดยประมาณเป็นผู้คนจากในเขตอำเภอเมือง ประมาณ ร้อยละ ๗๐ โดยอีกร้อยละ ๑๐-๒๐ เป็นผู้คนรอบวัด โดยเฉพาะกิจกรรมทำวัตรสวดมนต์ เป็นผู้คนรอบวัดเป็นหลัก กิจกรรมตักบาตรเดือนเกิด เป็นผู้คนในตัวเมือง ขณะที่กิจกรรมปฏิบัติธรรม ส่วนใหญ่เป็นผู้คนจากต่างอำเภอ ขณะที่กิจกรรมการขอใช้สถานที่จัดอบรม ส่วนใหญ่เป็นผู้คน

จากต่างจังหวัด สำหรับหมู่คณะที่มีกิจกรรมอย่างต่อเนื่องเป็นประจำ อาทิ โรงเรียนเทศบาลในเขตเทศบาลนครนครศรีธรรมราช เช่น โรงเรียนสาธิตเทศบาลวัดเพชรจริก โรงเรียนเทศบาลวัดท่าโพธิ์ โรงเรียนเทศบาลวัดใหญ่ โรงเรียนเทศบาลวัดเสาชิงทอง รวมทั้งโรงเรียนเทศบาลวัดศรีทวี วิทยาลัยพยาบาลนครนครศรีธรรมราช วิทยาลัยนาฏศิลป์นครศรีธรรมราช วิทยาลัยอาชีวศึกษานครนครศรีธรรมราช ตลอดจนเขตการศึกษาพื้นที่ที่ ๔ และ ๓ จนกระทั่งกลุ่มผู้สูงวัยสงขลา กลุ่มผู้เกษียณจังหวัดสงขลา จังหวัดกระบี่ กอ.รมน. ๓ จังหวัดชายแดนใต้ การประสานส่วนภูมิภาคสุพรรณบุรี ฯลฯ

ปัญหาสำคัญของวัดคือภาวะขาดผู้บวชระยะยาว รวมทั้งขาดกำลังบุคลากรทั้งพระภิกษุ สามเณรและคฤหัสถ์ อาจด้วยความเคร่งครัดระเบียบวินัยมาก แนวทางการปรับปรุงในระยะต่อไป มุ่งการพัฒนารูปแบบกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ทั้งการส่งเสริมการปฏิบัติธรรม การรักษาศีล และการถวายทานที่เหมาะสม ในรูปแบบและลักษณะรูปธรรมต่าง ๆ ที่ดีงามและเจริญยิ่งขึ้น เช่น การจัดให้มีการอยู่วัดปฏิบัติธรรมในคืนวันศุกร์-วันเสาร์ ในลักษณะการภาวนา ขาคริยานุโยค การจัดพิธีถวายทานสลากภัต ขณะเดียวกันอาจลดกิจกรรมด้านเด็กและเยาวชนลง เนื่องจากความไม่พร้อมด้านบุคลากรในด้านนี้

ศาสนประเพณีแห่งวัดศรีทวี จึงมีทั้งลักษณะที่สืบสานของเก่าดั้งเดิมได้อย่างดีงาม และเป็นเอกลักษณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การให้ทานไฟ ขณะเดียวกันก็พัฒนาศาสนประเพณีใหม่ขึ้นมา เพื่อต่อยอดให้สอดคล้องกับบริบทปัจจุบัน อันเป็นการช่วยจรโลงรักษาพระพุทธศาสนาผ่านการศาสนประเพณี

๔.๗ หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ กรุงเทพมหานคร

ในบริบทร่วมสมัย องค์การทางพระพุทธศาสนาที่ขับเคลื่อนโดยฆราวาสและไม่ใช่วัด ก็มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนพระพุทธศาสนาผ่านมิติศาสนประเพณีด้วย ในที่นี้ได้เลือกวิเคราะห์หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ ซึ่งเป็นหอจดหมายเหตุศาสนธรรม (Religious Archives) จัดตั้งภายใต้มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ ซึ่งได้จดทะเบียนมูลนิธิกับกรุงเทพมหานคร ทะเบียนเลขที่ กท ๑๕๙๘ ที่ทำการเก็บรักษา อนุรักษ์ ศึกษาค้นคว้าและเผยแพร่ผลงานของพุทธทาสภิกขุ ให้แพร่หลาย ซึ่งจะช่วยส่งเสริม ให้ประชาชนทั่วไป สามารถเข้าถึงหัวใจของศาสนา ตามปณิธาน ๓ ประการของพุทธทาสภิกขุ ได้แก่

๑. พยายามทำตนให้เข้าถึงหัวใจแห่งศาสนาของตน
๒. พยายามทำความเข้าใจระหว่างศาสนา
๓. พยายามช่วยกันถอนตัวออกจากอำนาจของวัตถุนิยม

ตลอดช่วงชีวิต ๘๗ ปี ระหว่างปีพุทธศักราช ๒๔๔๙-๒๕๓๖ ของพุทธทาสภิกขุ ท่านได้ศึกษาปฏิบัติ และเผยแพร่ธรรม อย่างสม่ำเสมอและแพร่หลาย มีผลงานการเผยแพร่รูปธรรมและประจักษ์

พยานอย่างมาก ไม่เฉพาะเพียงที่สวนโมกขพลาราม และคณะธรรมทานเท่านั้น ยังเกิดการเคลื่อนไหวใหม่ในสังคม และแวดวงศาสนาอย่างต่อเนื่องกว้างขวางมากมาย สืบเนื่องมาจนกระทั่งปัจจุบัน ได้รับการยอมรับนับถือทั่วไปทั้งในระดับ ท้องถิ่น ประเทศ และสากล ไม่จำเพาะเฉพาะพุทธศาสนาเท่านั้น หลังมรณกรรมของท่านแล้ว สวนโมกขพลารามคณะธรรมทานและ คณะศิษยานุศิษย์ ตลอด จนกลุ่มผู้สนใจใฝ่ศึกษาปฏิบัติ ได้ประมวลรวบรวมสิ่งศึกษาเรียนรู้ ตลอดจนเครื่องมือเครื่องใช้ทั้งหลายของท่านไว้ สิ่งศึกษาเรียนรู้ ทั้งหมดนี้ เป็นมรดกทางปัญญาอันยิ่งใหญ่ สมควรจัดเก็บอนุรักษ์ไว้ให้เป็นระบบเพื่อความสะดวก ในการสืบค้นเพื่อเผยแพร่ และเป็น ประโยชน์เกิดสันติสุขแห่งมวลมนุษยชาติ

ในเบื้องต้นจากการสำรวจเอกสาร สิ่งพิมพ์ ภาพ แถบเสียงโสตทัศน์ และวัตถุสิ่งของต่าง ๆ ของพุทธศาสนิกชน มีปริมาณเบื้องต้นมากกว่าสองแสนรายการ ซึ่งในปัจจุบันทุกอย่างอยู่ในสภาพที่เสี่ยงต่อการชำรุดเสียหาย เสื่อมสภาพ ควรได้รับการอนุรักษ์ รักษาอย่างเร่งด่วน ถึงแม้ทางสวนโมกขพลาราม คณะธรรมทาน ตลอดจนคณะผู้ศึกษาและ ศรัทธาในท่านจะได้พยายามดำเนินการต่าง ๆ เพื่อจัดเก็บ รักษาและอนุรักษ์ แต่ก็พบว่ายังไม่สามารถดำเนินการให้ได้ดีและสมบูรณ์ สมกับคุณค่าของงานต่าง ๆ ที่มีอยู่ และพบว่าเกินกำลังและวิสัยของวัด มูลนิธิและอาสาสมัคร ด้วยเหตุนี้ คณะผู้ศรัทธาอันประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญงานจดหมายเหตุ ผู้เชี่ยวชาญงานระบบฐานข้อมูล ผู้เชี่ยวชาญงานสถาปัตยกรรม อาสาสมัคร และผู้แทนฝ่ายต่าง ๆ โดยความเห็นชอบของสวนโมกขพลารามและคณะธรรมทาน ได้ร่วมกันวางแนวทางในการจัดตั้งหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ ซึ่งเป็นหอจดหมายเหตุศาสนธรรม (Religious Archives) เพื่อทำการเก็บรักษา อนุรักษ์ ศึกษาค้นคว้าและเผยแพร่ผลงานของท่านพุทธทาสฯ ให้แพร่หลาย ซึ่งจะช่วยส่งเสริม ให้ประชาชนทั่วไป สามารถเข้าถึงหัวใจของศาสนา ตามปณิธาน ๓ ประการของพุทธทาสภิกขุ โดยได้เปิดดำเนินการในปี ๒๕๕๓

การดำเนินงาน มีพระภิกษุโพธิคุณ (โพธิ์ จันทสโร) และ นายเมตตา พานิช เป็นที่ปรึกษา และมีคณะทำงานอาสาสมัครฝ่ายต่าง ๆ ทั้งจากสวนโมกข์ ภาคธุรกิจ ภาคเอกชน ภาคพัฒนา ภาควิชาการ และภาครัฐ ในเบื้องต้นประกอบด้วย คณะที่ปรึกษาผู้เชี่ยวชาญงานจดหมายเหตุ, คณะที่ปรึกษาผู้เชี่ยวชาญงานระบบฐานข้อมูล, คณะที่ปรึกษาผู้เชี่ยวชาญ งานสถาปนิก, อาสาสมัครสนับสนุนการประสานงานและบริหารจัดการ, อาสาสมัครสนับสนุนการประสานงานทางกฎหมาย, อาสาสมัครสนับสนุนการจัดระบบงานทางบัญชี, อาสาสมัครงานสวนโมกข์ และ อาสาสมัครกิจกรรมสนับสนุน

๔.๗.๑ ปรัชญาและจุดมุ่งหมาย

วิสัยทัศน์ สืบสานงานธรรมเพื่อศีลธรรมและความถูกต้อง

พันธกิจ ๑. มุ่งการเป็นหอจดหมายเหตุทางศาสนธรรมและเป็นแหล่งเรียนรู้ตามมาตรฐานสากล

๒. มุ่งหมายการนำพาผู้คนให้เข้าถึงแก่นแท้อันเป็นหัวใจของพุทธศาสนาผ่านกระบวนการ เพื่อการเรียนรู้ทาง จิตใจและปัญญา เกิดความร่วมมือกันระหว่างศาสนิกทั้งในและต่างหลักศรัทธาศาสนาในการนำพาสันติสุข และการหลุดพ้นจากอำนาจแห่งวัตถุปริโภคนิยม ด้วยการส่งเสริมการเรียนรู้อย่างถูกต้องตามหลักพุทธ-ธรรม

๓. สร้างสานเครือข่ายภาคีทางธรรม เพื่อการขับเคลื่อนงานธรรมให้กว้างขวางในสังคม

ยุทธศาสตร์

๑. มุ่งสู่การเป็นหอจดหมายเหตุทางศาสนธรรมตามมาตรฐานสากล

๒. พัฒนาสร้างสรรค์กระบวนการเรียนรู้ และเผยแพร่ธรรม

๓. สร้างและร่วมเครือข่ายขับเคลื่อนเชื่อมโยงภาคีทางธรรม

๔. มุ่งขับเคลื่อนงานธรรมด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลที่ทันสมัย

๕. เสริมสร้างพัฒนาบุคลากร และภาคีเครือข่ายสู่การเป็นหมู่คณะที่เข้มแข็ง สงบ เย็นเป็นประโยชน์

๖. บริหารจัดการทรัพยากร และทุนเพื่อความยั่งยืน

วัตถุประสงค์

๑. เป็นศูนย์การเรียนรู้และสถานบริการด้านศาสนธรรมอันรื่นรมย์ เป็นกำลังเพื่อการบรรลุธรรมลักษณะ SPIRITUAL FITNESS & EDUTAINMENT CENTER

๒. สืบสานงานพระพุทธศาสนา ผ่านงาน ปณิธาน และอุดมการณ์ของพุทธทาสภิกขุ ในการนำพาความถูกต้องและสันติสุขทั้งทางกาย จิตใจ และปัญญา ให้กลับคืนสู่สังคมมนุษยชาติ ด้วยการเข้าถึงหัวใจของพระพุทธศาสนา การทำความเข้าใจกันระหว่างศาสนิกชนและการออกมาเสียจากอำนาจวัตถุนิยม จนเป็นพุทธทาสกันได้ทุกคน-ผู้ใช้ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาด้วยการศึกษาปฏิบัติให้ดู เป็นอยู่ให้เห็น จนผู้อื่นพากันทำตาม และเป็นสวนโมกข์ได้ทุกที่-บุญสถานเพื่อการบรรลุธรรม

๓. ทำหน้าที่รวบรวม ดูแล รักษา และจัดระบบบริการสืบค้นมรดกธรรม เอกสารข้อเขียน ต้นฉบับต่าง ๆ ของพุทธทาสภิกขุ ตลอดจนการให้บริการสนับสนุนการศึกษา ค้นคว้า วิจัย พัฒนาเผยแพร่และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านศาสนธรรม การจัดการกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างสติปัญญาและจิตใจให้เจริญจนกล้าแข็งในความถูกต้องดีงาม จนเป็นผู้สงบ เย็น และเป็นประโยชน์ มีศักยภาพในการเป็นผู้อยู่ในใจเหนือ และเกื้อโลก ยิ่ง ๆ ขึ้นไป

ขอบเขตงาน

- การรวบรวม อนุรักษ์และจัดเก็บรักษาตามมาตรฐานงานหอจดหมายเหตุ
- การจัดระบบฐานข้อมูลสารสนเทศเพื่อเอื้ออำนวยความสะดวกในการสืบค้น ศึกษาและเผยแพร่

- การจัดกิจกรรมบริการส่งเสริมการศึกษา ค้นคว้า วิจัยพัฒนา ตลอดจนกิจกรรมอื่น ๆ รวมทั้งการเป็นห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ ศูนย์รวมหนังสือธรรมะ โรงมหรสพทางวิญญาณ และการประชุม เสวนา ศึกษาและปฏิบัติธรรม
- การจัดระบบงานบริหารจัดการ การเงินและบัญชี การอนุรักษ์ การจัดบริการ การศึกษาค้นคว้าวิจัยพัฒนาตลอดจนกิจกรรมอื่น ๆ
- การจัดระบบอาสาสมัครและความร่วมมือกับองค์กรอื่น

๔.๗.๒ องค์กรเผยแผ่ธรรมะแบบไม่ใช่วัด

ความเจริญรุ่งเรืองทางพระพุทธศาสนา คือ ผนังกำลังระหว่างวัดกับบ้าน เช่นเดียวกับบทบาทของหอจดหมายเหตุพุทธทาสฯ ซึ่งได้ขับเคลื่อนเผยแผ่งานธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยเริ่มจากต้นตุนงานจดหมายเหตุ ของพุทธทาสภิกขุ และหลักพุทธธรรมทางพุทธศาสนา ซึ่งพุทธทาสภิกขุริเริ่มงานธรรมที่ อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๕ ในชื่อ “สวนโมกขพลาราม” ให้เป็นสถานอันรื่นรมย์เป็นกำลังเพื่อความหลุดพ้นของผู้คน โดยสรรค์สร้างผลงานไว้อย่างมากมาย หลังมรณภาพในปี พ.ศ.๒๕๓๖ สวนโมกขพลาราม คณะธรรมทาน วัดธารน้ำไหล และธรรมทานมูลนิธิ ได้ประมวลรวบรวมและมอบหมายให้มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ ดำเนินการจัดตั้งเป็นหอจดหมายเหตุขึ้นในกรุงเทพมหานคร เพื่อถวายเป็นพระราชกุศลแด่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เนื่องในโอกาสที่ทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี พุทธศักราช ๒๕๔๙ และโอกาสที่ทรงเจริญพระชนพรรษา ๘๐ พรรษา พุทธศักราช ๒๕๕๐

โดยได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ก่อสร้าง ณ ริมสระใหญ่ในสวนวชิรเบญจทัศ (สวนรถไฟ) ภายในอุทยานสวนจตุจักร ที่การรถไฟแห่งประเทศไทย กระทรวงคมนาคมและรัฐบาลน้อมเกล้าฯ ถวายแด่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และทรงกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้รัฐบาลดูแลรักษาเป็นสวนสาธารณะสำหรับประชาชน ภายใต้การดูแลของกรุงเทพมหานคร เปิดบริการเมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๕๓ มีเป้าหมายใน ๓ ปีแรก (พ.ศ.๒๕๕๓-๒๕๕๖) ๒ ระดับ เพื่อผู้คนที่เสาะแสวงหาคำตอบและมุ่งพัฒนาชีวิตที่มีความสุข สงบ เย็น เป็นประโยชน์กับผู้ที่ได้พบและพัฒนาแล้ว ได้มาร่วมเป็นกัลยาณมิตรช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเกื้อกูลแก่ผู้อื่น ผ่านกิจการและกิจกรรมต่าง ๆ อย่างหลากหลาย ให้เกิดการใช้ประโยชน์ในทางวัตถุประสงค์สถานที่ที่สร้างขึ้น และมรดกธรรมที่ครูบาอาจารย์ได้ทำให้ไว้

ในระยะเริ่มต้นได้มีการบ่มเพาะพัฒนารูปแบบกิจกรรมต่าง ๆ อันมีงานจดหมายเหตุเป็นพื้นฐาน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตามหลักพุทธศาสนา คือ ไตรสิกขา ศีล สมาธิ ปัญญา โดยริเริ่มดำเนินการบ่มเพาะพัฒนารูปแบบกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างสุขภาวะทางปัญญาตามวิถีพุทธ แล้วสาธิต

นำเสนอ และเปิดพื้นที่สาธารณะให้ผู้ที่สนใจเข้ามาร่วมจัดกิจกรรม และเข้ามาศึกษาเรียนรู้ ซึ่งกิจกรรมต่าง ๆ ออกแบบและสร้างสรรค์ตามหลักของธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาทางด้านร่างกาย จิตใจ ปัญญา และสังคม โดยพัฒนารูปแบบของกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ และวิถีชีวิตของกลุ่มเป้าหมาย โดยส่วนใหญ่เป็นคนที่อยู่ในชุมชนเมือง จำเป็นต้องออกแบบ เนื้อหา วิธีการ และจัดระดับขั้นของการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับคนในแต่ละกลุ่ม ซึ่งมีความแตกต่างหลากหลาย

นอกจากการพัฒนากิจกรรมแล้ว ยังมีส่วนสำคัญที่ขาดไม่ได้คือ ผู้จัดกิจกรรม ซึ่งเริ่มต้นจากความร่วมมือของจิตอาสาที่สมัครใจมาร่วมจัดกิจกรรมงานธรรมต่าง ๆ และเห็นประโยชน์ต่อการพระศาสนาในการพัฒนาตนเอง และขยายผลสู่ผู้อื่น ซึ่งมีเป็นจำนวนมาก และมีความหลากหลาย ทั้ง เพศ อายุ สาขาอาชีพ ความสนใจ และความสามารถ จากการรวมตัวกันเพื่อทำกิจกรรมของจิตอาสาที่มีความสนใจในประเด็น หรือกิจกรรมเดียวกัน จึงทำให้เกิดการรวมตัวกันเป็นกลุ่มเพื่อขับเคลื่อนกิจกรรมตามที่กลุ่มของตนสนใจ ซึ่งจะเรียกกลุ่มจิตอาสาเหล่านี้ว่า “ธรรมภาคี”

กิจกรรมตามแนววิถีพุทธที่หลากหลายรูปแบบ ได้ถูกบ่มเพาะ พัฒนา และปรับให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตคนเมืองในปัจจุบัน ได้เปิดให้บริการต่อสาธารณชนโดยไม่มุ่งหวังผลกำไรทำให้กิจกรรมต่าง ๆ เป็นที่ยอมรับต่อสังคมในวงกว้าง มีผู้สนใจเข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง และเพิ่มจำนวนขึ้นตามลำดับ หากมีการจัดกระบวนการเรียนรู้ ให้เหมาะสมสอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมาย เพื่อที่จะสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคมได้ ตามปณิธาน ๓ ของพุทธทาสภิกขุ คือ การเข้าถึงหัวใจของศาสนาของตน ทำความเข้าใจระหว่างศาสนา และออกจากอำนาจวัตถุนิยม

อันเป็นหลักการปฏิบัติเพื่อการออกจากทุกข์และนำไปสู่สังคมสุขภาวะ ซึ่งหอบจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ ได้สานต่อปณิธานของพุทธทาสภิกขุมาขยายผลสู่การปฏิบัติ และสร้างสรรค์กิจกรรมการเรียนรู้ทางธรรมตามวิถีพุทธ โดยมีพันธกิจที่สำคัญคือ การเป็นศูนย์การเรียนรู้ด้านศาสนธรรม (Spiritual Edutainment Center) ที่เอื้อประโยชน์ให้กับคนในสังคมสามารถเข้าถึงปริยัติศีลธรรม ปฏิบัติศีลธรรม และปฏิบัติธรรมได้ รวมทั้งเปิดพื้นที่สาธารณะให้กับทุกคนโดยไม่จำกัด กลุ่ม เพศ วัย เชื้อชาติ ศาสนา ภาษา และวัฒนธรรม เพื่อส่งเสริมให้เกิดวิถีสุขภาวะทางปัญญา อันมีเป้าหมายสำคัญ คือ การรู้ทุกข์และการดับทุกข์ตามแนวทางพุทธศาสนา

กิจกรรมที่จัดขึ้นที่หอบจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ ซึ่งตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาได้เกิดการบ่มเพาะประสบการณ์การทำงานทำให้เกิดน่านากิจกรรมที่ถูกพัฒนาให้มีประสิทธิภาพจนสามารถขยายผล ต่อยอด โดยจัดเป็นกิจกรรมประจำที่มีกำหนดการ วันเวลา สถานที่ที่แน่นอน และกิจกรรมตามวาระโอกาส โดยเปิดบริการให้กับบุคคลทั่วไปเข้ามาเรียนรู้ตามอัธยาศัย ซึ่งสามารถแบ่งเป็นหมวดหมู่ตามรูปแบบ ลักษณะ และระดับขั้นของการเรียนรู้ ได้ดังต่อไปนี้ ๑) งานบุญ ประเพณี ๒) ธรรมนันทนาการ ๓) ภาวนาวิถีเมือง ๔) ปริยัติศีลธรรม ๕) ปฏิบัติศีลธรรม

๔.๗.๓ องค์ประกอบสำคัญในการจัดกิจกรรม

การจัดกิจกรรมคือการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับผู้เข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ ปัญญา และสังคม เพื่อการสร้างเสริมสุขภาพให้เกิดขึ้นเป็นลำดับ ซึ่งกระบวนการดังกล่าวต้องอาศัยปัจจัยพื้นฐาน ๔ ส่วน คือ

๑. กิจกรรม คือชุดปฏิบัติการเพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งประกอบด้วยแผนการดำเนินกิจกรรม ขั้นตอนวิธีการ และเนื้อหา ซึ่งใช้หลักกรรมทางพุทธศาสนา และงานจดหมายเหตุ เพื่อทำให้เกิดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา อันประกอบด้วยการศึกษาเรียนรู้ปริยัติสัทธรรม และปฏิบัติสัทธรรม ซึ่งลักษณะของกิจกรรมจะแบ่งตามเนื้อ และระดับชั้นการเรียนรู้

๒. ผู้จัดกิจกรรม (ธรรมภาติ) คือผู้จัดกระบวนการการเรียนรู้เพื่อให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์และเป้าหมาย ถือเป็นหัวใจสำคัญในการขับเคลื่อนงานกิจกรรม ซึ่งผู้จัดกิจกรรมมีหน้าที่ออกแบบกิจกรรม จัดกิจกรรม เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อนำไปวิเคราะห์ สังเคราะห์ ประเมินผล ถอดบทเรียน และนำมาปรับปรุงพัฒนากิจกรรมให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และมีบทบาทในการประสานเชื่อมโยงภาคีเครือข่ายให้เข้ามามีส่วนร่วมและสนับสนุนให้กิจกรรมประสบความสำเร็จ ซึ่งที่ผ่านมาผู้จัดกิจกรรมที่เข้ามาร่วมงานกับทางหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ เป็นจิตอาสาที่ไม่มีค่าตอบแทน ทำงานด้วยใจได้รับผลตอบแทนเป็นคุณค่า และความสุข อันส่งผลให้เห็นถึงความสงบเย็น และเป็นประโยชน์

๓. พื้นที่การเรียนรู้ คือพื้นที่ในการจัดกิจกรรม เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งถือเป็นต้นทุนทางกายภาพที่มีส่วนสำคัญต่อการรับรู้ของผู้ร่วมกิจกรรม หากสามารถจัดสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมมีความสงบ ร่มรื่น การเดินทางสะดวก มีพื้นที่ในการจัดกิจกรรมเพียงพอ มีอุปกรณ์และเครื่องมือสนับสนุนอันเป็นไปตามหลักสัปปายะ จะทำให้การจัดกิจกรรมมีประสิทธิภาพ และเอื้อต่อการปฏิบัติธรรมมากยิ่งขึ้น

๔. สื่อสารสาธารณะ และสื่อสังคมออนไลน์

เป็นปัจจัยสนับสนุนสำคัญที่ช่วยให้เกิดการรับรู้ในวงกว้าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อสังคมออนไลน์ เป็นช่องทางการสื่อสาร ที่เข้าถึงง่าย สะดวก รวดเร็ว และประหยัด ช่วยให้ผู้นำกิจกรรม และผู้ร่วมกิจกรรม เกิดความสัมพันธ์เชื่อมโยงเป็นเครือข่ายทางสังคม และเป็นเครื่องมือที่ดีสำหรับการประชาสัมพันธ์กิจกรรม และเป็นเวทีแสดงความคิดเห็น ที่สามารถนำมาวิเคราะห์ถึงความพึงพอใจในการเข้าร่วมกิจกรรม และที่สำคัญสามารถวิเคราะห์เชิงสถิติ เพื่อการนำไปประเมินผลในเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพได้เป็นอย่างดี

๔.๗.๔ กิจกรรมด้านศาสนประเพณี ที่ปรับประยุกต์กับสังคมเมือง โดยหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ

กิจกรรมด้านศาสนพิธีเกี่ยวเนื่องกับพุทธศาสนาและวัฒนธรรมประเพณี ที่ส่งเสริมให้พุทธศาสนิกชน เข้าถึงหัวใจของศาสนา และเป็นแบบอย่างที่ถูกต้อง ดีงาม โดยไม่จำกัดกลุ่มเป้าหมาย เปิดกว้างสำหรับผู้สนใจ ผู้เข้าร่วมจะได้เรียนรู้ เรื่องศาสนาพิธี และบุญกิริยาวัตถุ ทาน ศีล ภาวนา มีทั้งหมด ๓ กิจกรรม ธรรมะในสวน ตักบาตรเดือนเกิด, งานบุญประเพณีวันสำคัญทางพุทธศาสนา และงานเทศกาลเจริญสติรับปีใหม่

กิจกรรมหมวดงานบุญประเพณีถือได้ว่าประสบความสำเร็จเป็นไปตามเป้าหมายและตัวชี้วัดของกิจกรรมที่กำหนดไว้ทั้งในด้านคุณภาพและการมีส่วนร่วมของผู้สนใจ ซึ่งครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายในหลายระดับอย่างกว้างขวาง โดยกิจกรรมจัดเพื่อให้พุทธศาสนิกชนสามารถเข้าร่วมประกอบศาสนกิจได้ตามวาระโอกาส ตั้งแต่งานบุญประจำเดือนอย่างกิจกรรมธรรมะในสวน ตักบาตรเดือนเกิด, งานวันสำคัญทางศาสนา และงานประจำปีอย่างเทศกาลเจริญสติ (สวดมนต์ข้ามปี) โดยกิจกรรมมุ่งเน้นให้เกิดการทำบุญที่ความถูกต้องและเข้าถึงหัวใจของการทำบุญและรักษาวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของสังคมไทย ซึ่งแฝงหลักธรรมตามแนวทางพุทธศาสนา อันประกอบด้วยบุญกิริยาวัตถุ ๓ มี ทาน ศีล ภาวนา จนถึงระดับที่สามารถพัฒนาเป็น ศีล สมาธิ ปัญญา ได้ตามลำดับ

กิจกรรมธรรมะในสวน ตักบาตรเดือนเกิด

กิจกรรมด้านศาสนประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาที่ส่งเสริมให้พุทธศาสนิกชน เข้าถึงหัวใจของศาสนา ได้บำเพ็ญบุญกิริยาวัตถุ ทาน ศีล ภาวนา และบ่มเพาะการปฏิบัติที่ถูกต้องดีงามตามหลักพุทธศาสนา โดยอาศัยวาระโอกาสทางสังคม และวันสำคัญทางพุทธศาสนา อันเนื่องด้วยวัฒนธรรมประเพณีที่คนในสังคมถือปฏิบัติร่วมกัน หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ (สวนโมกข์กรุงเทพ) ได้พลิกฟื้นวิธีการทำบุญตักบาตรซึ่งเป็นประเพณีอันดีงามของชาวพุทธ เป็นการสืบสาน

มรดกธรรมของท่านอาจารย์พุทธทาสเรื่องการตักบาตรสาธิต โดยปรับประยุกต์ให้สอดคล้องกับวิถีของคนเมือง แต่ยังคงรักษาหัวใจสำคัญของการทำบุญไว้คือการให้ทาน รักษาศีล และการเจริญสติภาวนา โดยการจัดกิจกรรมในวันอาทิตย์แรกของเดือน เวลา ๐๙.๐๐-๑๒.๐๐ น. ซึ่งเป็นวันหยุดของคนเมือง ทำให้คนส่วนใหญ่สามารถมาร่วมงานได้ โดยเริ่มกิจกรรมในเวลาไม่ช้ามาก ซึ่งจะทำให้คนทำงานมาตลอดทั้งสัปดาห์มีเวลาพักผ่อนไม่ต้องเร่งรีบมาก กิจกรรมธรรมะในสวนตักบาตรเดือนเกิดเป็นงานบุญตักบาตรที่มีชื่อว่าธรรมะในสวนเพราะจัดขึ้นในสวนรถไฟ อันเป็นสวนสาธารณะอันร่มรื่นของกรุงเทพฯ เหมาะกับการจัดกิจกรรม และอีกนัยหนึ่งก็เป็นธรรมะในสวนโมกข์กรุงเทพฯ ที่มีตามแนวทางในการปฏิบัติของท่านอาจารย์พุทธทาสที่สร้างสวนโมกข์พลาราม อันมีความหมายถึง “อารามที่เป็นกำลังแห่งการหลุดพ้น”

โดยปกติคนส่วนใหญ่จะใช้สวนรถไฟเป็นสถานที่ออกกำลังกายของคนเมือง เพื่อให้ได้ประโยชน์ครบถ้วนสมบูรณ์ทั้งด้านร่างกายและด้านจิตใจ หอจดหมายเหตุพุทธทาสฯ มีพื้นที่อยู่ภายในสวนรถไฟจึงได้จัดกิจกรรม ธรรมะในสวนตักบาตรเดือนเกิดนี้ เพื่อส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ทางด้านจิตใจที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตคนเมือง ทำให้สามารถเข้ามาใช้พื้นที่สวนรถไฟทั้งการออกกำลังกาย และการออกกำลังกายอีกทั้งยังเปิดโอกาสให้ผู้มีวันเกิดในเดือนนั้น ๆ ได้มาเป็นเจ้าภาพทำบุญวันเกิดในวันนี้ด้วย ซึ่งเป็นการเอื้อให้บุคคลที่มีวันเกิดในเดือนนั้น ๆ ได้มีโอกาสทำบุญ ถวายสังฆทาน เลี้ยงพระ ซึ่งถือเป็นการเริ่มต้นสิ่งใหม่ ๆ ให้กับชีวิตในรอบปี ทำให้มีจิตใจที่เบิกบาน เป็นสุขด้วยการทำบุญ ตักบาตร รักษาศีล ฟังธรรม ทำวัตรสวดมนต์ เลี้ยงพระ ถวายทาน และทำสมาธิเจริญสติภาวนา เมื่อเสร็จกิจกรรมทางด้านศาสนพิธีแล้ว ทุกคนจะร่วมกันกินข้าวกันบาตร และรับฟังบทเพลงดี ๆ มีข้อคิดกับนักดนตรีจิตอาสา และทางผู้จัดกิจกรรมได้เตรียมกิจกรรมอื่น ๆ ไว้ด้วยเพื่อให้คนที่มาทำบุญสามารถร่วมกิจกรรมในช่วงบ่ายได้ตามความสนใจ อาทิ กิจกรรมเพลินธรรมนำชม, ดูหนังหาแก่นธรรม, ศิลป์ภาวนา และอานาปานสติวันอาทิตย์กับครูบาอาจารย์ อีกทั้งยังสามารถใช้เวลาในช่วงการมาร่วมกิจกรรมในการแจ้งข่าวประชาสัมพันธ์ สามารถใช้เป็นพื้นที่ในการณรงค์เรื่องต่าง ๆ เช่น การลดการใช้ขยะ ใช้ตะกร้า ขวดน้ำ ปิ่นโต ไม่ใช้ถุงพลาสติก การแต่งกายด้วยชุดไทยสุภาพในการรักษาวัฒนธรรมอันดีงามของไทย การพึ่งพาตัวเองในวิถีของสวนโมกข์ กินข้าวชามแมว ล้างจานด้วยตนเอง เป็นต้น

วิธีการดำเนินกิจกรรม

๑. ฟังเทศธรรมบรรยายของท่านพุทธทาส หรือครูบาอาจารย์ท่านอื่น ๆ ตามวาระโอกาสที่เหมาะสม โดยเลือกสรรหัวข้อธรรมบรรยายให้เหมาะสมสอดคล้องกับวาระโอกาสต่าง ๆ หรือประเด็นที่ต้องการสื่อสารกับผู้ที่มาร่วมงาน

๒. นิมนต์พระ ทางสวนโมกข์กรุงเทพฯจะนิมนต์พระสงฆ์ที่อยู่ในเขตพื้นที่กรุงเทพฯฯ และปริมาณพลจำนวน ๙ รูป ซึ่งบางครั้งอาจนิมนต์ครูบาอาจารย์รูปอื่น ๆ มาร่วมเป็นองค์ปรารภธรรมตาม

วาระโอกาส การนิมนต์พระนี่ต้องมีการวางแผนและติดต่อล่วงหน้าเพราะคณะสงฆ์อาจติดกิจในช่วงวันเวลาสำคัญ

๓. ศาสนพิธี ผู้นำสวดจะนำไหว้พระ รับศีล และอาราธนาธรรมตามลำดับ ซึ่งผู้นำสวดมนต์จะต้องมีการเตรียมความพร้อมและแม่นยำในลำดับของพิธีเพราะต้องนำคนจำนวนมาก

๔. ปรรายกรรม เป็นการแสดงพระธรรมเทศนาโดยประธานสงฆ์ หรือพระที่ได้รับมอบหมายให้ เป็นองค์ปรรายกรรม ซึ่งจะต้องมีการแจ้งหัวข้อการปรรายกรรมก่อนล่วงหน้า เพราะจะทำให้องค์ปรรายกรรมได้เตรียมเนื้อหาในการบรรยาย โดยหัวข้อปรรายกรรมนั้นกำหนดตามวาระโอกาส หรือตามประเด็นที่สอดคล้องกับงานที่ต้องการ เป็นต้น ต้องมีการแจ้งเวลาในการปรรายกรรมให้ชัดเจน โดยมีนาฬิกาบอกเวลาที่สังเกตได้อย่างเด่นชัด

๕. การตักบาตรสาธิตแบบพุทธกาล ท่านอาจารย์พุทธทาสได้ฝากไว้ในมรดกธรรม ให้ทำให้เกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง รูปการแบบการตักบาตรของสวนโมกข์ พระภิกษุสงฆ์จะนั่งอยู่ประจำที่ โดยญาติโยมผู้มาร่วมตักบาตรจะเป็นคนเดินเข้ามาใส่บาตร และจะใส่เฉพาะข้าวสวยเท่านั้น

โดยเริ่มจากเจ้าภาพเดือนเกิดถวายปัจจัยไทยธรรม และนำไปใส่บาตรกับคณะสงฆ์เรียงไปตามลำดับ พระสงฆ์สวดมงคลคาถา หากมีผู้ใส่บาตรจำนวนมากจะใช้เวลาขณะตักบาตรสวดมนต์บทพิเศษเพื่อเป็นการเจริญสติภาวนา และทำให้เกิดความสงบเรียบร้อย อีกทั้งยังใช้ช่วงเวลาดังกล่าวแจ้งข่าวประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ ได้อีกด้วย

๖. การถวายภัตตาหารเพล เดิมทางสวนโมกข์กรุงเทพ จัดให้มีการถวายภัตตาหารแบบสวนโมกข์พลารามซึ่งเรียกว่า “ฉันทแบบรถไฟ” โดยจะมีรถเลื่อนใส่อาหารคาวหวานคล้าย ๆ รถไฟ แล้วเลื่อนประเคนให้กับคณะสงฆ์พิจารณารับภัตตาหาร

เนื่องจากมีผู้นำอาหารมาร่วมทำบุญเป็นจำนวนมากทำให้ลำบากในการประเคนและส่งต่อจนครบ จึงจำเป็นต้องมีการปรับปรุงให้เกิดความเรียบร้อยข้าวของเสียหายน้อยและไม่เกิดความวุ่นวายทางสวนโมกข์กรุงเทพจึงได้นำแบบอย่างมาจากการถวายภัตตาหารของ วัดหนองป่าพง จ. อุบลราชธานี ซึ่งใช้วิธีการแยกอาหารไว้เป็นโต๊ะ ๆ โดยผู้มาทำบุญจะนำอาหารคาวหวานมาจัดแยกประเภท ไม่ให้อาหารปะปนกันเสียหาย เมื่อถึงเวลาประเคนจะนิมนต์พระภิกษุสงฆ์มาพิจารณารับประเคน ซึ่งเป็นวิธีที่ง่าย มีระเบียบเรียบร้อย อาหารไม่ปะปนเสียหาย สามารถเลี้ยงพระเลี้ยงคนได้นับร้อย และทางสวนโมกข์กรุงเทพได้ใช้วิธีนี้มาจนถึงปัจจุบัน

๗. พระฉันเพล ฆราวาสทำวัตรสวดมนต์ ท่านอาจารย์พุทธทาสได้ออกแบบไว้ให้ขณะที่คณะสงฆ์ฉันภัตตาหารนั้น เพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยได้ประโยชน์ทั้งพระและโยม ให้มีการทำวัตรสวดมนต์ในช่วงเวลานี้เพราะจะไม่ทำให้เกิดความวุ่นวาย พุดคุยกันไม่ได้สาระ หากทำวัตรสวดมนต์จะได้รับอานิสงค์ทั้ง ๖ ประการของการทำวัตรสวดมนต์ คนสวดก็ได้ประโยชน์ พระฟังก็ได้พิจารณา

ธรรมขณะฉันภัตตาหาร และการทำวัตรสวดมนต์นี้ถือเป็นบทเพลงชาวพุทธที่มีคุณค่า และเกิดประโยชน์ในทันทีที่ได้สวดได้ฟัง

๘. ประกาศยอติปัจจัยทำบุญ ให้ผู้ที่ร่วมทำบุญทุกท่านได้ทราบ เพื่อใช้เป็นปัจจัยถวายพระบำรุงพระพุทธศาสนา และการจัดกิจกรรมของหอจดหมายเหตุพุทธทาสฯ ทั้งนี้เพื่อความโปร่งใส และให้ทุกคนได้ร่วมอนุโมทนา อันเป็นบุญที่ได้รับกันอย่างถ้วนหน้าทั้งผู้ทำบุญและผู้ร่วมอนุโมทนาบุญ การถวายปัจจัยกับพระภิกษุสงฆ์ทางหอจดหมายเหตุพุทธทาสฯ ได้ถวายเป็นใบปวารณาบัตรเพื่อให้ถูกต้องตามธรรมเนียมที่พระสงฆ์จะไม่จับต้องเงิน และมอบหมายให้ไวยาวัจกรดำเนินการต่อไป

๙. กินข้าวกันบาตรจานแอมแบบสวนโมกข์ ซึ่งเป็นวิธีการรับประทานอาหารที่เรียบง่าย เป็นอีกหนึ่งมรดกธรรมที่ท่านอาจารย์พุทธทาสฝากไว้ เพื่อใช้ในการพิจารณาอาหารและรู้จักประมาณในการบริโภค เป็นการรับประทานอาหารที่ไม่ยุ่งยากไม่ต้องมีงานชามหลายใบ อาหารทุกอย่างใส่รวมอยู่ในชามเดียว ซึ่งท่านอาจารย์พุทธทาสเรียกว่า “ชามแอม”

๑๐. ฟังเพลงดีมีข้อคิด ในขณะที่รับประทานอาหารจะมีนักร้องนักดนตรีอาสาสมัครกลุ่มบทเพลง ที่เป็นเพลงสบายใจและเพลงดีมีข้อคิด เป็นการผ่อนคลายให้กับผู้ร่วมกิจกรรมที่ทำกิจกรรมมาตั้งแต่เช้าและได้ประโยชน์จากเนื้อหาสาระของบทเพลง ซึ่งนักร้องนักดนตรีอาสาจะสลับสับเปลี่ยนกันมาแสดงโดยถือเป็นอีกหนึ่งกิจกรรมของจิตอาสา

๑๑. แบ่งปันอาหาร อาหารทั้งหมดที่ได้จากการทำบุญจะได้รับการจัดสรรหลังจากที่ถวายพระเป็นที่เรียบร้อยแล้ว คณะสงฆ์จะมอบอาหารและอนุญาตให้กับผู้มาร่วมงานบุญได้รับประทานกัน โดยอาหารสดที่เหลือหลังจากที่ผู้มาร่วมงานรับประทานเสร็จแล้วจะมอบให้กับผู้ที่ต้องการต่อไป ส่วนข้าวสารอาหารแห้งจะส่งมอบให้กับมูลนิธิสืบนาคะเสถียร เพื่อนำไปให้กับผู้พิทักษ์ป่าที่ทำหน้าที่รักษาผืนป่าห้วยขาแข้งอันเป็นมรดกทางธรรมชาติของโลก และเป็นที่อยู่ของสัตว์ป่าต่อไป ทั้งนี้อาหารที่นำมาทำบุญจะยังให้เกิดประโยชน์สูงสุดตามเจตนาของผู้มาทำบุญเพื่อถวายพระ และแผ่ไปยังผู้คนและสรรพสัตว์ทั้งหลาย

๑๒. กิจกรรมการเรียนรู้เพื่อสุขภาวะทางปัญญา เนื่องในงานธรรมะในสวนตักบาตรเดือนเกิดมีผู้เข้าร่วมเป็นจำนวนมากในแต่ละครั้งประมาณ ๓๐๐-๕๐๐ คน ทางหอจดหมายเหตุพุทธทาสฯ จึงได้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ทางด้านพุทธศาสนา เพื่อส่งเสริมให้เกิดสุขภาวะทางปัญญาอีกหลายกิจกรรมในช่วงบ่ายหลังจากเสร็จกิจกรรมทางด้านศาสนพิธี ทำให้ผู้มาร่วมงานใช้เวลาว่างในวันหยุดทำกิจกรรมต่อได้ ซึ่งมีกิจกรรมดังต่อไปนี้

- อานาปานสติวันอาทิตย์ ซึ่งจะเป็นการเรียนรู้และฝึกปฏิบัติอานาปานสติกับครูบาอาจารย์
- เพลินธรรมนำชม เป็นกิจกรรมนำชมภาพปริศนาธรรม และสื่อธรรมต่าง ๆ ของสวนโมกข์ กรุงเทพฯ ซึ่งออกแบบตามโรงมหรสพทางวิญญูณ (โรงหนัง) ที่เป็นมรดกธรรมของท่านอาจารย์พุทธทาสฝากไว้ ดำเนินการโดยจิตอาสากลุ่มเพลินธรรมนำชม

- กิจกรรมดูหนังหาแก่นธรรม เป็นกิจกรรมธรรมนันทนาการ เป็นการเรียนรู้ธรรมะง่าย ๆ ผ่านสื่อภาพยนตร์โดยหลังจากดูหนังร่วมกันเสร็จจะล้อมวงพูดคุยกันถึงหนังที่สะท้อนเอาแก่นธรรมในมุมมองของแต่ละคน
- กิจกรรมศิลปะภาวนา เป็นกิจกรรมภาวนาวิถีเมืองที่เริ่มจากพื้นฐานของการภาวนาโดยการสอดแทรกไปกับการทำงานศิลปะที่เป็นการฝึกสมาธิ สติสัมปชัญญะ และปัญญา อีกทั้งยังบ่มเพาะความเป็นจิตอาสา เสียสละเวลาและแรงงานเพื่อมาทำงานศิลปะที่ประดิษฐ์เป็นของอาทิ ถักชายผ้าเหลืองใส่หนังสือธรรมะ, ถักบุหงาเพื่อผู้ป่วยมะเร็ง, ถักผ้าใส่ขวดน้ำให้น้อง, พัดธรรมคลายใจ, ตักตาลั้มแล้วลูกเพื่อผู้ป่วย, ถักไหมพรมเพื่อน้องบนดอย เป็นต้น
- กิจกรรมหมอดูใจไขความสุข เป็นกิจกรรมเพื่อการจัดความทุกข์ออกจากใจผ่านการเข้าถึงใจ สร้างสุข เปิดให้บริการโดยหมอดูใจ ที่ปรึกษาทางการดับทุกข์ ซึ่งหมอดูใจทุกคนจะต้องผ่านการเรียนในสอนหลักสูตรธรรมโฆษณ์ศึกษาครบตามที่หลักสูตรกำหนด

๔.๗.๕ องค์ประกอบที่สำคัญของกิจกรรมธรรมะในสวนตักบาตรเดือนเกิด

๑. การกำหนดรูปแบบศาสนพิธี และกิจกรรม

มุ่งเน้นให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้ทำบุญอย่างถูกต้องตามหลักบุญกิริยาวัตถุ ทาน ศิลปะ ภาวนา โดยอาศัยรูปแบบวิธีการตามแนวทางที่ท่านอาจารย์พุทธทาสได้ทำไว้ บางอย่างอาจปรับประยุกต์ให้เข้ากับวิถีชีวิตและสภาพของสังคมโดยไม่ทิ้งหลักการสำคัญคือความถูกต้องตามหลักพุทธศาสนา

กิจกรรมที่เป็นหัวใจหลักของกิจกรรมธรรมะในสวนตักบาตรเดือนเกิดคือ การตักบาตรสาธิต, การฟังธรรมบรรยาย, การประกอบศาสนพิธีที่ถูกต้องงดงาม, การปรารภธรรม, การทำวัตรสวดมนต์, การถวายภัตตาหารและปัจจัยที่ถูกต้องตามพระธรรมวินัย และการกินข้าวชามแมวแบบสวนโมกข์

ทั้งนี้ยังเพิ่มเติมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์และสอดคล้องกับวิถีชีวิตคนเมือง อาทิ การร่วมกันเป็นเจ้าภาพเดือนเกิด, การแต่งกายแบบวิถีไทย, การลดและจัดการขยะ, การส่งต่อข้าวสารอาหารแห้งให้กับมูลนิธิสีบนาคะเสถียร, เพลงดีมีข้อคิด และกิจกรรมเพื่อสุขภาวะทางปัญญา เป็นต้น ทั้งนี้การจัดกิจกรรมอาจปรับประยุกต์ให้เข้ากับบริบทของแต่ละพื้นที่ หากต้องการนำกิจกรรมธรรมะในสวนตักบาตรเดือนเกิดไปต่อยอดขยายผล

๒. เจ้าภาพเดือนเกิด

การเปิดโอกาสให้ผู้ที่วันเกิดในเดือนนั้น ๆ ได้ทำบุญวันเกิดแบบได้ประโยชน์ครบสมบูรณ์ทั้งทำทาน รักษาศีล และเจริญจิตตภาวนา ซึ่งทางหอจดหมายเหตุพุทธทาสฯ ได้เก็บค่าใช้จ่าย

เพื่อเป็นค่าบริหารจัดการในเรื่องอาหาร ปัจจัยถวายพระ และดูแลดำเนินกิจกรรมตลอดเดือนนั้น ๆ โดยไม่ได้มุ่งผลกำไรเป็นสำคัญเพียงเพื่อใช้ในการดำเนินกิจกรรม

เจ้าภาพ ตักบาตรอาหาร และหนังสือถวายพระ พร้อมกับปัจจัย สมทบชุดละ ๒,๕๐๐ บาท

- ประกอบด้วย ชุดปีนโต สำหรับข้าว คาวหวาน ๑ ถาด และหนังสือถวายพระ
- พร้อมปัจจัยถวายพระ และสนับสนุนกิจกรรมภาวนาทั้งเดือน และสนับสนุนการผลิต ธรรมะใกล้มือ
- พร้อมได้รับหนังสือธรรมะใกล้มือ ๕ เล่ม ที่มีชื่อเป็นเจ้าภาพการผลิต จัดส่งไปให้ที่บ้าน ในเดือนถัดไป
- เจ้าภาพงานตักบาตรเดือนเกิดแบบองค์กร หรือ หมู่คณะสมทบ ๑๐,๐๐๐ บาท
- ประกอบด้วย ข้าว ๑ หม้อ / แกง ๑ หม้อ / ผัด ๑ ถาด / ผลไม้ และหนังสือชุดใหญ่ ถวายวัด
- พร้อมปัจจัยถวายพระ และสนับสนุนกิจกรรมภาวนาทั้งเดือน สนับสนุนการผลิต ธรรมะใกล้มือ
- จัดวิทยากรพิเศษนำชมภาพปริศนาธรรม เฉพาะหมู่คณะ
- และจะได้รับหนังสือธรรมะใกล้มือ ๑๒ เดือน

(จัดส่งไปที่บริษัท หรือ จะให้ส่งไปให้ที่โรงเรียนที่ต้องการบริจาคก็ได้)

๓. วันเวลาและสถานที่

วันเวลาในการจัดกิจกรรม ควรเป็นวันหยุดสัปดาห์แรกของเดือนเพราะจะทำให้ คนทำงานประจำสามารถร่วมงานได้ และสอดคล้องกับการเป็นเจ้าภาพตักบาตรเดือนเกิด ทุกคนที่เกิดในเดือนนั้นสามารถมาทำบุญวันเกิดได้ตั้งแต่ต้นเดือน ส่วนเวลาในการเริ่มกิจกรรมไม่ควรเริ่มเช้า จนเกินไปเพราะไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตคนเมืองที่ต้องการพักผ่อน และทำภารกิจส่วนตัวเพราะต้อง ทำงานมาตลอดทั้งสัปดาห์

สถานที่ ควรเป็นพื้นที่กว้างรองรับคนได้จำนวนมาก มีความร่มรื่นสัปปายะจะทำให้ เอื้อต่อการทำกิจกรรม ซึ่งอาจจะต้องแบ่งพื้นที่ให้เป็นสัดส่วนโดยมีพื้นที่สำหรับพระภิกษุสงฆ์เพื่อ ประกอบศาสนกิจ, พื้นที่สำหรับจัดสำรับอาหาร, พื้นที่สำหรับผู้ร่วมกิจกรรม, ที่นั่งสำหรับผู้สูงอายุ, พื้นที่ต้อนรับและประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร, ห้องน้ำ, ที่จอดรถ เป็นต้น

๔. บุคลากร

- คณะสงฆ์และองค์กรปรารถธรรม เป็นส่วนที่ขาดไม่ได้จึงต้องมีการเตรียมงานและประสานงาน ให้ชัดเจนแน่นอน มีการแจ้งกำหนดการ หัวข้อการปรารถธรรม วิธีการปฏิบัติเกี่ยวกับศาสน-

พิธี และจัดเตรียมอุปกรณ์ที่ต้องถวายและรับรอง รวมถึงการจัดเตรียมรถรับ-ส่งพระสงฆ์ ภารกิจต้องนิมนต์พระจากที่อื่น ๆ รถควรไปก่อนเวลาเพื่อระยะเวลาในการเดินทาง หากเป็นไปได้คณะสงฆ์ควรถึงก่อนเริ่มศาสนพิธี

- พิธีกร ทำหน้าที่ดำเนินรายการให้กิจกรรมเป็นไปตามกำหนดการและประชาสัมพันธ์ข้อมูล ข่าวสารต่าง ๆ
- ผู้นำศาสนพิธี ทำหน้าที่ดำเนินการด้านศาสนพิธี ซึ่งจำเป็นต้องมีความรู้เรื่องพิธีการ และหลักปฏิบัติต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพระสงฆ์
- ผู้นำสวดมนต์ ทำหน้าที่นำสวดมนต์จะต้องมีความรู้ความเข้าใจในการทำวัตรสวดมนต์ รวมถึงรู้หลักในการอ่านภาษาบาลีตามอรรถและพยัญชนะ การใช้เสียง การกำหนดจังหวะ และทำนองของการสวดมนต์
- จิตอาสา ทำหน้าที่ช่วยงานด้านต่าง ๆ อาทิ ต้อนรับและแจ้งข้อมูลข่าวสารประชาสัมพันธ์ จัดสำหรับคาวหวาน เตรียมหนังสือสวดมนต์ นำสวดมนต์ นักร้องนักดนตรีอาสา และอาสาช่วยงานกิจกรรมต่าง ๆ เป็นส่วนสนับสนุนที่ช่วยทำให้เกิดการขับเคลื่อนงาน หากมีการบริหารจัดการที่ดีทำให้เกิดจิตอาสาเข้ามามีส่วนร่วมจะเป็นกำลังสำคัญที่ทำให้งานสำเร็จ ลุล่วงได้เป็นอย่างดี

๕. กำหนดการ และการแบ่งหน้าที่ผู้รับผิดชอบ

เป็นกำหนดการของการจัดกิจกรรมธรรมในสวนตักบาตรเดือนเกิดที่ระบุวันเวลา สถานที่ รายละเอียดของกิจกรรม วิธีการดำเนินงาน อุปกรณ์ที่ใช้ และผู้รับผิดชอบ โดยมีการออกแบบกิจกรรมตามวิธีการดำเนินกิจกรรมตามที่กล่าวแล้วข้างต้นและกำหนดผู้รับผิดชอบในแต่ละงาน คิวงานเป็นสิ่งสำคัญที่คณะผู้จัดกิจกรรมทุกคนต้องทราบ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการทำงานร่วมกัน ซึ่งเมื่อเริ่มงานกิจกรรมทุกอย่างจะดำเนินไปตามคิวงานที่กำหนด เพื่อให้งานสำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์และเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมาย

พุทธศาสนิกชนผู้สนใจ, คณะสงฆ์กลุ่มเป้าหมายในการขับเคลื่อนงานกิจกรรม, เครือข่ายธรรมภาคี, องค์กรภาคี, วัด โรงเรียน ชุมชน องค์กรเอกชน

ผลการดำเนินงาน

๑. เกิดกิจกรรมงานบุญประเพณีที่มีประสิทธิภาพ มีรูปแบบที่เอื้อต่อการปฏิบัติบุญกิริยาวัตถุที่ทำให้พุทธศาสนิกชนที่สนใจเข้าร่วมกิจกรรมได้บำเพ็ญบุญกิริยาวัตถุ อันประกอบไปด้วย ทาน ศีล ภาวนา และนำไปสู่การเจริญ ศีล สมาธิ ปัญญา ตามลำดับ รวมถึงการบริหารจัดการงานกิจกรรมที่เหมาะสมและเกิดประโยชน์คุ้มค่าทั้งทางด้านจิตใจและการใช้ทรัพยากร

๒. เกิดพื้นที่ และกิจกรรมที่สร้างสรรค์ ต่อการพัฒนาสุขภาวะทางปัญญาที่ตอบสนองต่อวิถีชีวิตคนเมือง
๓. เกิดเครือข่ายพระสงฆ์ที่เข้ามาร่วมกิจกรรมธรรมะในสวนตักบาตรเดือนเกิด ที่พร้อมจะขยายผลด้านงานกิจกรรมต่อไป
๔. เป็นกิจกรรมที่มีประสิทธิภาพ ในการเป็นกิจกรรมนำร่องกับพื้นที่ขยายผล ซึ่งในโครงการได้ขยายผลไปกับ ๔ วัด อันได้แก่ วัดศรีทวี จ.นครศรีธรรมราช, วัดสุทธิวาราม กรุงเทพมหานคร, วัดวังตะวันตก จ.นครศรีธรรมราช และวัดอุโมงค์สวนพุทธธรรม จ.เชียงใหม่ อีกทั้ง ๒ องค์กร และ ๑ สวนสาธารณะ อันได้แก่ ธนาคารเกียรตินาคิน, บริษัท ทูน่าภัทร (มหาชน) จำกัด และสวนลุมพินี กรุงเทพมหานคร
๕. การถอดบทเรียนเป็นคู่มือการจัดกิจกรรมงานบุญประเพณี ที่สามารถนำไปเป็นข้อมูลสำหรับวัด และองค์กรที่สนใจไปขยายผลเกิดเครือข่ายพระสงฆ์ที่เข้ามาร่วมกิจกรรมงานบุญประเพณีวันสำคัญทางพุทธศาสนา ที่พร้อมจะขยายผลเป็นความร่วมมือด้านงานกิจกรรมต่อไป
๖. เป็นกิจกรรมที่มีประสิทธิภาพ ในการเป็นกิจกรรมนำร่องกับพื้นที่ขยายผล และมีการถอดบทเรียนเป็นคู่มือการจัดกิจกรรมงานบุญประเพณี ที่สามารถนำไปเป็นข้อมูลในการจัดกิจกรรมสำหรับ วัด และองค์กรที่สนใจไปขยายผล
๗. เป็นกิจกรรมที่สามารถดำเนินการได้โดยไม่ต้องใช้งบสนับสนุน ค่าใช้จ่ายในการจัดกิจกรรมได้จาก เจ้าภาพเดือนเกิด และเงินทำบุญของผู้มาร่วมกิจกรรม ซึ่งงบประมาณเพียงพอกับการจัดกิจกรรม และมีเหลือพอสำหรับทำกิจกรรมอื่น ๆ

โอกาส/อุปสรรค

๑. เป็นกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัดหรือองค์กรที่สนใจ ซึ่งจะนำร่องให้เกิดกิจกรรมอื่น ๆ เพราะเป็นกิจกรรมที่อยู่ในวิถีชาวพุทธ หากทำให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้ประโยชน์ และเกิดความสุข จะทำให้ผู้คนกลับมาเข้าวัดเหมือนในอดีต ซึ่งจะทำให้วัดสามารถทำกิจกรรมอื่นได้ในลำดับต่อไป
๒. กิจกรรมจัดวันเสาร์อาทิตย์ เอื้อต่อการเข้าร่วมของคนยุคปัจจุบันที่มีวันหยุดวันเสาร์-อาทิตย์
๓. ธรรมะในสวนตักบาตรเดือนเกิดเป็นกิจกรรมนำร่องที่เหมาะสมสำหรับวัดและสอดคล้องกับสังคมชาวพุทธ เป็นการเชิญชวนให้พุทธบริษัทเข้ามาร่วมกิจกรรมกับวัด ซึ่งจะนำไปสู่กิจกรรมของวัดอื่น ๆ ต่อไป

๔.๗.๖ กิจกรรมงานบุญบูชาวันสำคัญทางพุทธศาสนา

วันสำคัญทางพุทธศาสนาอันประกอบด้วยวันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา และวันอาสาฬหบูชา เป็นวันที่พุทธศาสนิกชนส่วนใหญ่สนใจไปวัด ทำบุญ ฟังเทศน์ ฟังธรรมตามธรรมเนียม

ประเพณีที่ถือปฏิบัติสืบต่อกันมา เป็นครรลองที่ดั่งงามของชาวพุทธ โดยถือเอาวันสำคัญทางพุทธศาสนาเพื่อระลึกถึงคุณพระรัตนตรัยอันมีพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นที่พึ่งสูงสุดของชาวพุทธ

ในทัศนะของท่านอาจารย์พุทธทาสได้ให้ความหมายวันสำคัญทางพุทธศาสนาว่า วันวิสาขบูชาถือว่าเป็นวันพระพุทธเจ้า เพราะเป็นวันที่เกี่ยวเนื่องกับพระพุทธเจ้าโดยตรง เป็นวันประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพาน วันอาสาฬหบูชาถือว่าเป็นวันพระธรรม เพราะเป็นวันที่เกิดการแสดงธรรมขึ้นเป็นครั้งแรกของพระพุทธเจ้า เป็นวันหมุนกงล้อธรรมจักรที่ไม่มีใครอาจต้านทานได้ วันมาฆบูชาถือเป็นวันพระสงฆ์ เพราะเป็นวันที่พระสงฆ์มารวมกันเพื่อฟังโอวาทปาฏิโมกข์ ซึ่งเป็นการประกาศศาสนาอันมีหลักการ อุดมการณ์ และวิธีการ ของพระพุทธเจ้า ท่านอาจารย์พุทธทาสใช้วันสำคัญทางพุทธศาสนาในการจัดกิจกรรมงานบุญประเพณีเพื่อระลึกถึงคุณของ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ โดยมุ่งเน้นหลักการปฏิบัติบูชา

หोजดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ (สวนโมกข์กรุงเทพ) ร่วมกับเครือข่ายธรรมภาคี จึงใช้วันสำคัญทางพุทธศาสนาจัดกิจกรรมงานบุญประเพณีขึ้นเป็นประจำทุกปี โดยการออกแบบกิจกรรมเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ทางด้านศาสนธรรม บ่มเพาะให้เกิดสุขภาวะทางปัญญา และพลิกฟื้นงานบุญประเพณีอันดั่งงามของชาวพุทธให้คืนกลับมา โดยประกอบไปด้วย กิจกรรมทางด้านศาสนพิธี, การตักบาตรสาธิตแบบสมัยพุทธกาล, การทำวัตรสวดมนต์ (แปล) เวียนเทียนรอบเข้า รอบบ่าย รอบค่ำ, ดนตรีภาวนา, เสวนาธรรม และเพ็ญภาวนาชาคริยานุโยค เป็นต้น โดยมีแนวทางการปฏิบัติของท่านอาจารย์พุทธทาสที่ทำได้ในอดีต และนำมาปรับประยุกต์ให้สอดคล้องกับยุคสมัยปัจจุบัน แต่ยังคงรักษาแก่นธรรมอันเป็นหัวใจของงานบุญประเพณีทางพุทธศาสนาเอาไว้

วิธีการดำเนินกิจกรรม

งานบุญบูชาเนื่องในวันสำคัญทางพุทธศาสนากิจกรรมจะแบ่งเป็น ๓ ช่วง คือ

๑. ช่วงเช้า ทำบุญตักบาตรสาธิตแบบสมัยพุทธกาล ไหว้พระ รับศีล ฟังธรรม ทำวัตรสวดมนต์ และเวียนเทียน (จัดแบบธรรมะในสวนตักบาตรเดือนเกิด) โดยเพิ่มเติมในส่วนของการเวียนเทียนเพื่อเป็นการระลึกถึงคุณพระรัตนตรัย และใช้หัวข้อธรรมบรรยาย และการปรารภธรรมให้มีเนื้อหาสอดคล้องกับวันสำคัญทางพุทธศาสนานั้น

๒. ช่วงบ่าย จัดกิจกรรมสร้างสรรค์เพื่อส่งเสริมสุขภาวะทางปัญญา เป็นการจัดกิจกรรมที่มีความหลากหลายเพื่อให้ผู้ร่วมงานสามารถเข้าร่วมได้ตามความสนใจ อาทิ การฝึกปฏิบัติอานาปานสติ ศิลป์ภาวนา เสวนาธรรม ดนตรีภาวนา เป็นต้น ทั้งนี้ผู้เข้าร่วมมีความแตกต่างหลากหลาย ทั้ง เพศ อายุ และความสนใจ กิจกรรมจึงต้องออกแบบให้สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมายตามที่มาร่วมงาน

๓. ช่วงค่ำ ปฏิบัติบูชา เพ็ญภาวนาชาคริยานุโยค การปรารภความเพียรเพื่อการตื่นในค่าคืนวันเพ็ญ เป็นการฝึกปฏิบัติจิตภาวนาด้วยตนเอง โดยมีธรรมภาคีอาสาสมัครคอยช่วยอำนวยความสะดวกและดำเนินกิจกรรม ซึ่งกิจกรรมแบ่งเป็น ๓ ยาม

ยามแรก จะเริ่มด้วยการสวดมนต์(แปล)บทที่ว่าด้วยอานาปานสติ หลังจากนั้นจะแยกย้ายกันปฏิบัติภาวนาตามรูปแบบการปฏิบัติที่ทุกคนถนัด ธรรมภาศีจะช่วยกำหนดระยะเวลาการปฏิบัติในแต่ละช่วงและให้สัญญาณระฆัง ทั้งนี้จะสลับกันระหว่างการภาวนาในอิริยาบถนั่ง และเดิน

ยามสอง พักผ่อน ๔ ชั่วโมง ด้วยการนอนอย่างมีสติแบบสี่หุสยาสน์

ยามสาม มีสัญญาณระฆังปลุกเพื่อทำวัตรสวดมนต์ และปฏิบัติภาวนาในอิริยาบถนั่ง และเดินจนถึงรุ่งเช้า ร่วมแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการปฏิบัติ และรับประทานอาหารเช้าก่อนกลับ

ผลการดำเนินกิจกรรม

๑. เกิดกิจกรรมงานบุญประเพณีที่มีประสิทธิภาพ มีรูปแบบที่เอื้อต่อการปฏิบัติบุญกุริยาวัตถุ ทำให้พุทธศาสนิกชนที่สนใจเข้าร่วมกิจกรรมได้บำเพ็ญบุญกุริยาวัตถุ อันประกอบไปด้วยทาน ศีล ภาวนา และนำไปสู่การเจริญ ศีล สมาธิ ปัญญา ตามลำดับ อาทิ การตักบาตรสาธิต, ฟังธรรม, ทำวัตร สวดมนต์ (แปล), เวียนเทียน, เวทีเสวนาธรรม, กิจกรรมจิตอาสา, ดนตรีภาวนา และเพ็ญภาวนาชาคริยานุโยค อีกทั้งเป็นการระลึกพระมหากรุณาธิคุณขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า รวมถึงการบริหารจัดการงานกิจกรรมที่เหมาะสม
๒. เกิดพื้นที่ และกิจกรรมที่สร้างสรรค์ ต่อการพัฒนาสุขภาวะทางปัญญาที่ตอบสนองต่อวิถีชีวิตคนเมือง อันเนื่องด้วยหลักปฏิบัติทางพุทธศาสนา
๓. เกิดเครือข่ายพระสงฆ์ที่เข้าร่วมกิจกรรมงานบุญประเพณีวันสำคัญทางพุทธศาสนา ที่พร้อมจะขยายผลเป็นความร่วมมือด้านงานกิจกรรมต่อไป
๔. เป็นกิจกรรมที่มีประสิทธิภาพ ในการเป็นกิจกรรมนำร่องกับพื้นที่ขยายผล และมีการถอดบทเรียนเป็นคู่มือการจัดกิจกรรมงานบุญประเพณี ที่สามารถนำไปเป็นข้อมูลในการจัดกิจกรรมสำหรับ วัด และองค์กรที่สนใจไปขยายผล

โอกาส/อุปสรรค

๑. เป็นกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัด ซึ่งจะนำร่องให้เกิดกิจกรรมอื่น ๆ เพราะเป็นกิจกรรมที่ชาวพุทธสนใจ และให้ความสำคัญ หากออกแบบกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและได้ประโยชน์ จะทำให้ผู้คนกลับมาเข้าวัดเหมือนในอดีตที่คนส่วนใหญ่จะเข้าวัดในวันสำคัญทางพุทธศาสนา ซึ่งจะทำให้วัดสามารถทำกิจกรรมอื่นได้ในลำดับต่อไป

๔.๗.๗ กิจกรรมเทศกาลเจริญสติสวดมนต์ข้ามปี

กิจกรรมที่จัดในช่วงวาระแห่งการส่งท้ายปีเก่า ต้อนรับปีใหม่ เพื่อการทบทวนชีวิตที่ผ่านมา และเตรียมพร้อมกับการเริ่มต้นในปีใหม่ เจริญสติด้วยการรักษาศีล ปฏิบัติภาวนา ฟังเทศน์ฟังธรรม โดยใช้ช่วงเวลาสำคัญในคืนข้ามปีวินาทีที่เปลี่ยนผ่านพุทธศักราช ใช้โอกาสนี้ในการเจริญสติภาวนา และสวดมนต์รับปีใหม่ เพื่อน้อมนำพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้ามาเป็นหลักปฏิบัติในการ

ดำเนินชีวิตในปีใหม่ ท่านอาจารย์พุทธทาสได้ให้รหัสธรรมในวันปีใหม่ไว้ว่า “ปีใหม่ ชีวิตใหม่” ให้สลัดทิ้งของเก่าที่ไม่ดี และรักษาสิ่งที่ดีเอาไว้ จึงเป็นจุดเริ่มต้นของงานบุญปีใหม่ที่น่ารหัสธรรม “ปีใหม่ ชีวิตใหม่” มาขับเคลื่อนเป็นกิจกรรมซึ่งโดยส่วนใหญ่ในช่วงปีใหม่หลายคนเห็นเป็นเทศกาลแห่งความสุข ต้องมีการเฉลิมฉลอง บางครั้งอาจเพลิดเพลินจนหลงลืมสติไปกับความสนุกสนานรื่นเริง หองจดหมายเหตุน่า จึงริเริ่มดำเนินการจัดกิจกรรมเนื่องในวันปีใหม่แบบให้เป็นการตั้งสติเตรียมความพร้อม เพื่อเริ่มต้นทำสิ่งดี ๆ ในปีใหม่ โดยใช้ การเจริญสติ มาพัฒนาเป็นกิจกรรมสวดมนต์ข้ามปี และได้พัฒนาต่อยอด ปรับปรุงรูปแบบ ให้เรียบง่าย เหมาะสม งดงามมาตามลำดับ จนเกิดเป็นกระแสการสวดมนต์ข้ามปี อย่างแพร่หลาย ซึ่งส่งผลให้มีคนสนใจร่วมงานเทศกาลเจริญสติเพิ่มจำนวนมากขึ้นทุกปี นอกจากการสวดมนต์ภาวนาข้ามปีแล้วยังมีกิจกรรมอื่น ๆ อาทิ ตักบาตรสาธิต ทำวัตรสวดมนต์เสวนา บรรยายธรรม ดนตรีภาวนา เป็นต้น

วิธีการดำเนินกิจกรรม

๑. การกำหนดประเด็นประจำปี ทุกปีการจัดงานเทศกาลเจริญสติ หรืองานปีใหม่แบบสวนโมกข์ ที่ใช้โอกาสในช่วงเทศกาลปีใหม่อันเป็นจุดเริ่มต้นของปี ท่านอาจารย์พุทธทาสให้ถือว่าปีใหม่ที่แท้จริงต้องให้ดีกว่าปีเก่า อย่าให้อายหัวเผือกหัวมัน เมื่อครบปีก็ทิวหัว ให้ปีใหม่เป็นปีใหม่ ชีวิตใหม่ เริ่มต้นปีด้วยการมีสติเตรียมความพร้อมสำหรับที่จะใช้ชีวิตไปตลอดทั้งปี

การกำหนดประเด็นงานประจำปีจึงใช้ประโยคที่ว่า “ปีใหม่ ชีวิตใหม่” โดยแต่ละปีจะมีการกำหนดประเด็นเป็นเป้าหมายเพื่อการทำงานไปตลอดทั้งปี ซึ่งในปี พ.ศ. ๒๕๕๙ ใช้ประเด็น “ปีใหม่ ชีวิตใหม่ ศีลธรรมกลับมาเถิด” และในปี พ.ศ. ๒๕๖๐ ซึ่งเป็นปีที่ประชาชนชาวไทยได้สูญเสียพระมหากษัตริย์อันเป็นที่เคารพสักการะอย่างหาที่สุคติได้ หองจดหมายเหตุน่าจึงได้ใช้งานเทศกาลเจริญสติ เป็นการขับเคลื่อนงานธรรมที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงเป็นแบบอย่างไว้เพื่อการสืบสานตามรอย จึงใช้ประเด็นในเทศกาลเจริญสติว่า “ปีใหม่ ชีวิตใหม่ ปีแห่งการตามรอยธรรมราชา”

ซึ่งประเด็นดังกล่าวสามารถสื่อสารประชาสัมพันธ์กับคนในสังคมได้ง่ายขึ้น เพื่อให้เกิดกระแสการประพฤติปฏิบัติสิ่งดีงามร่วมกันของคนในสังคม รวมทั้งยังเป็นการสื่อสารภายในองค์กรให้ทุกคนได้เข้าใจทิศทางการทำงานร่วมกันเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมาย การกำหนดประเด็นในแต่ละปีจะเกิดจากกระบวนการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่าย

๒. ออกแบบกิจกรรม เพื่อให้ผู้ที่มาร่วมงานเทศกาลเจริญสติ ภาวนาข้ามปี สวดมนต์รับปีใหม่ ได้รับประโยชน์ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ ปัญญา และสังคม ซึ่งมีกระบวนการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมในรูปแบบต่าง ๆ อาทิ ทำบุญตักบาตรสาธิต ไหว้พระ รับศีล ฟังธรรม ทำวัตรสวดมนต์ เสวนาธรรม ศิลป์ภาวนา อาณาปานสติภาวนา ดนตรีภาวนา และออกร้านโรงทาน และในช่วงเวลาสำคัญคือเวลาเปลี่ยนผ่านจากปีเก่าสู่ปีใหม่นั้นจะภาวนาเพื่อให้เกิดความสงบของจิตใจ เจริญสติให้มั่นคง

เมื่อข้ามผ่านสู่ปีใหม่รับปีใหม่ด้วยเสียงระฆังและธรรมพรจากพุทธทาสภิกขุ และเริ่มสวดมนต์บทพิเศษอันเป็นมงคลทั้งหลายเพื่อน้อมนำเอาธรรมมาเป็นที่พึ่งสำหรับการดำเนินชีวิตในปีใหม่

๓. ธรรมภาติ เป็นส่วนสำคัญที่ช่วยขับเคลื่อนงานซึ่งงานเทศกาลเจริญสติเป็นงานใหญ่ที่ต้องรองรับคนจำนวนมากจึงต้องมีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบเป็นฝ่ายต่าง ๆ เช่น ฝ่ายประชาสัมพันธ์ ฝ่ายพิธีการ ฝ่ายประสานงาน ฝ่ายจัดสถานที่ ฝ่ายอำนวยความสะดวก ฝ่ายผลิตสื่อ ฝ่ายดูแลร้านโรงทาน เป็นต้น โดยมีลักษณะธรรมภาติอยู่ ๓ ลักษณะ

- ธรรมภาติประจำ เป็นเจ้าหน้าที่ของหอจดหมายเหตุพุทธทาสฯ ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานของฝ่ายต่าง ๆ
- ธรรมภาติผู้จัดกิจกรรม จะทำหน้าที่ดูแลในส่วนกิจกรรมของแต่ละกลุ่มที่จัดขึ้นที่หอจดหมายเหตุฯ หรือเข้ามาช่วยส่วนอื่น ๆ หรือช่วยกันออกร้านโรงทาน
- ธรรมภาติจิตอาสา เป็นอาสาสมัครที่เปิดรับจากบุคคลภายนอก เพื่อเข้ามาช่วยงานเฉพาะงานเทศกาลเจริญสติ ซึ่งเป็นกำลังหลักที่จะเข้าไปทำงานในแต่ละฝ่ายจำเป็นต้องมีการรับสมัครล่วงหน้าและต้องมีระบบการถ่ายทอดงานที่ดี

๔. การประชาสัมพันธ์ เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดการรับรู้ต่อสังคมวงกว้าง ต้องอาศัยสื่อสารมวลชน และการสื่อสารออนไลน์ เป็นเครื่องมือในการประชาสัมพันธ์ ซึ่งต้องมีการเตรียมเนื้อหา ประเด็นที่ต้องการสื่อสาร รูปภาพ เสียง หรือวิดีโอ และต้องเป็นสิ่งที่น่าสนใจ เพื่อพร้อมสำหรับการนำข้อมูลของงานไปสื่อสารกับสาธารณะ โดยสื่อที่ใช้มีดังต่อไปนี้

- สื่อหลัก ได้แก่ วิทยุโทรทัศน์ สิ่งพิมพ์ ซึ่งต้องมีการประสานงาน และเตรียมเนื้อหา รวมถึงบุคคลที่ต้องให้เสนอข้อมูลและให้สัมภาษณ์ ซึ่งต้องรู้รายละเอียดของงานเป็นอย่างดี
- สื่อออนไลน์ ได้แก่ เฟซบุ๊ก เว็บไซต์ อินสตาแกรม ทวิตเตอร์ โดยส่วนใหญ่จะใช้ช่องทางเฟซบุ๊ก เพราะมีการเข้าถึงได้ในวงกว้างประกอบกับการมีฐานของผู้ติดตามเป็นจำนวนมาก ซึ่งสามารถสื่อสารได้อย่างรวดเร็ว และมีประสิทธิภาพ แต่ต้องรู้จักข้อจำกัดของเฟซบุ๊กบางประการที่มีผลต่อการสื่อสารในวงกว้าง
- จดหมายข่าว เป็นอีกสื่อหนึ่งที่มีความจำเป็นเพราะยังมีคนบางกลุ่มที่ไม่สามารถเข้าถึงสื่อออนไลน์ได้ จดหมายข่าว สามารถลงรายละเอียดของงานและกิจกรรมได้มาก ซึ่งมีทั้งแบบสิ่งพิมพ์ และแบบเป็นไฟล์ที่ส่งให้ทางอีเมล

๕. ภาวนาข้ามปี สวดมนต์รับปีใหม่ หอจดหมายเหตุริเริ่มกิจกรรมสวดมนต์ข้ามปีตั้งแต่ปี ๒๕๕๔ โดยเริ่มจากแนวคิดที่ท่านอาจารย์พุทธทาสเคยทำไว้ในช่วงวาระปีใหม่ ว่าให้เริ่มทำในสิ่งใหม่ที่ได้พัฒนาตัวเอง เป็น “ปีใหม่ ชีวิตใหม่” จึงเป็นจุดเริ่มต้นของงานสวดมนต์ข้ามปี และค่อยปรับมาเป็น

เทศกาลเจริญสติอย่างปัจจุบัน โดยใช้การปฏิบัติภาวนา และการสวดมนต์ นำมาเป็นกิจกรรมหลักเพื่อส่งเสริมให้ใช้ช่วงเวลาแห่งการเริ่มต้นปี มีสติพร้อมและน้อมนำธรรมะมาสู่ชีวิต อันจะเป็นพรคือสิ่งประเสริฐอย่างแท้จริง

๖. ฟังธรรมข้ามคืน ปฏิบัติเนสัชชิก เป็นการปฏิบัติบูชาด้วยการปรารถนาความเพียรเพื่อเป็นเครื่องเผากิเลสอันเป็นต้นเหตุแห่งความทุกข์ โดยหลังจากก้าวเข้าสู่ปีใหม่เริ่มต้นด้วยการรับฟังสิ่งดีงาม เปิดโอกาสให้สำหรับผู้ที่ยึดปฏิบัติเนสัชชิก คือการปฏิบัติที่งดเว้นอริยาบถนอน ได้ฟังธรรมะจากการแสดงธรรมของครูบาอาจารย์ข้ามคืนจนถึงรุ่งเช้า

๗. ตักบาตรรับปีใหม่ การทำบุญใส่บาตรครั้งแรกของปี ซึ่งเป็นอีกหนึ่งกิจกรรมที่ทำให้เทศกาลเจริญสติ ภาวนาข้ามปี สวดมนต์รับปีใหม่ มีความสมบูรณ์ โดยมีทั้งพระและผู้ปฏิบัติธรรมที่ปฏิบัติภาวนาแบบข้ามคืน (เนสัชชิก) รวมถึงผู้ที่สนใจทำบุญปีใหม่ที่มาสบทบในตอนเช้า ร่วมทำบุญตักบาตร ถวายสังฆทาน ฟังธรรมบรรยาย รับปีใหม่

ผลการดำเนินกิจกรรม

๑. เทศกาลเจริญสติเป็นกิจกรรมที่หोजดหมายเหตุพุทธทาสฯ ริเริ่มเพื่อให้เทศกาลปีใหม่เริ่มต้นด้วยการเจริญสติ ด้วยการพัฒนารูปแบบกิจกรรมในคืนปีใหม่ ให้มีการเจริญสติข้ามปี และสวดมนต์รับปีใหม่ ซึ่งพัฒนารูปแบบกิจกรรมมาจนถึงทุกวันนี้ และขยายแนวคิดสู่ วัด สถานปฏิบัติธรรม และสังฆมณฑล กว้าง ที่ผ่านมากิจกรรมยังได้รับความนิยม และมีผู้เข้าร่วมกิจกรรมกว่า ๕,๐๐๐ คน ในแต่ละปี
๒. ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้เรียนรู้กิจกรรมเพื่อการเจริญสติและปัญญา ซึ่งจัดตลอดทั้งเดือนธันวาคม ในลักษณะเทศกาล ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมปฏิบัติภาวนาหลากหลายรูปแบบ และแนวทางตามความสนใจ ซึ่งได้รับการตอบรับเป็นอย่างดี มีผู้เข้าร่วมกิจกรรมจำนวนมาก และเป็นที่สนใจของสื่อมวลชนในการนำเสนอข่าวและประเด็น การเจริญสติในช่วงส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่
๓. เกิดเครือข่ายความร่วมมือในการจัดกิจกรรมทั้งธรรมภาคิยพุทธศาสตร์ และธรรมภาคิยสนับสนุนต่าง ๆ เข้ามาเป็นผู้ร่วมจัดกิจกรรม และเป็นผู้สนับสนุนงานด้านต่าง ๆ

โอกาส/อุปสรรค

๑. กระแสการปฏิบัติภาวนาในช่วงส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่ยังเป็นที่สนใจของคนจำนวนมาก หากมีกิจกรรมที่สร้างสรรค์เพื่อส่งเสริมการเจริญสติและปัญญา ที่กระจายไปทุก ๆ วัด และสถานปฏิบัติธรรม จะเป็นโอกาสในการขยายงานธรรมเป็นอย่างดี

๒. งานเทศกาลเจริญสติมีลักษณะเป็นงานใหญ่ที่ต้องรองรับคนจำนวนมาก จึงต้องเตรียมเรื่องการบริหารจัดการเป็นอย่างดี และต้องใช้งบประมาณจำนวนมาก จะต้องมีการวางแผนการจัดการทั้งเรื่องการรองรับคน กิจกรรม บุคลากร อาสาสมัคร อาคารสถานที่ และบริการ
๓. การประชาสัมพันธ์ ต้องทำล่วงหน้าในระยะยาว เพื่อให้เกิดการรับรู้ และเข้ามามีส่วนร่วม

๔.๗.๘ ขยายผลกิจกรรมธรรมะในสวนตักบาตรเดือนเกิดสู่วัดนาร่องและองค์กร

เอกชน

จากกรณีศึกษาการจัดการจัดกิจกรรมศาสนาประเพณี ของหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจกรรมธรรมะในสวน ตักบาตรเดือนเกิด ที่ทางหอฯ ได้ต่อยอดพัฒนาจากการตักบาตรสาธิตที่พุทธทาสภิกขุ ได้ริเริ่มและฝากไว้เป็นมรดกธรรม ให้รักษาไว้ซึ่งการตักบาตรสาธิตแบบสมัยพุทธกาล จากบริบทของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปโดยเฉพาะสังคมเมือง การนำกิจกรรมตักบาตรสาธิตกลับมาจัดอีกครั้งที่หอฯ จึงต้องมีการปรับประยุกต์ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตคนเมือง ซึ่งได้รับการแนะนำจากวัดชลประทานรังสฤษฎ์ จ.นนทบุรี ให้ใช้วันหยุดเสาร์-อาทิตย์ แทนวันพระ เพราะเอื้อต่อคนส่วนใหญ่ที่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ และการเริ่มกิจกรรมในเวลาที่ไม่เข้ามามากนัก อีกทั้งยังได้ปรับรูปแบบวิธีการการใส่บาตร และการจัดการสำหรับกับข้าว จากวัดหนองป่าพง จ.อุบลราชธานี ที่ประเคนภัตตาหารแบบบุฟเฟต์ เพื่อให้พระภิกษุพิจารณาอาหารด้วยตนเอง ทำให้อาหารไม่ปะปนเสียหาย และผู้ร่วมงานสามารถรับประทานข้าวกันบาตรได้ รวมถึงค่าใช้จ่ายในการจัดงานได้ถูกออกแบบให้มีเจ้าภาพ โดยใช้วันเกิดของแต่ละคนที่มีในแต่ละเดือนได้ร่วมกันทำบุญ ทำให้มีค่าใช้จ่ายในการจัดกิจกรรม อีกทั้งได้เอื้อให้เจ้าภาพในเดือนเกิดได้ทำบุญอย่างถูกต้องอีกด้วย

กิจกรรมธรรมะในสวนตักบาตรเดือนเกิดจึงได้ถูกพัฒนาขึ้นทั้งในด้านรูปแบบการจัดกิจกรรมและการบริหารจัดการ ซึ่งจัดอย่างต่อเนื่องจนเกิดเป็นภาพการทำบุญใส่บาตรที่งดงามถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา ประกอบไปด้วย การฟังธรรม กราบพระรับศีล ทำวัตรสวดมนต์ ตักบาตรสาธิตแบบสวนโมกข์ เจริญสติภาวนา เป็นกิจกรรมส่งเสริมการทำบุญที่ถูกวิธีตามหลักพุทธศาสนา คือบุญกิริยาวัตถุ ๓ ได้แก่ ทาน ศีล ภาวนา ที่ได้มีการพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมและการบริหารจัดการอย่างต่อเนื่อง จนสามารถนำไปขยายผลได้ในหลายพื้นที่ ทั้ง วัด และองค์กรต่าง ๆ ที่สนใจ เป็นกิจกรรมที่ชาวพุทธให้ความสนใจ สามารถนำคนกลับมาเข้าวัด เมื่อคนเข้าวัดก็สามารถพัฒนากิจกรรมอื่น ๆ ได้ กิจกรรมธรรมะในสวนตักบาตรเดือนเกิดจึงเหมาะกับการเป็นกิจกรรมนาร่องซึ่งสามารถทำได้ทั้งในวัด และองค์กรต่าง ๆ ซึ่งในโครงการได้ทดลองจัดร่วมกับวัด และองค์กรเอกชนจำนวน ๘ พื้นที่ ได้แก่

๑. วัดศรีทวี จ.นครศรีธรรมราช งาน”ธรรมในสวนตักบาตรเดือนเกิด”
๒. วัดวังตะวันตก จ.นครศรีธรรมราช “เข้าวัดฟังธรรมวันอาทิตย์”
๓. วัดสุทธิวาราม กรุงเทพมหานคร งาน “ตักบาตรคนเมือง”

๔. วัดอุโมงค์สวนพุทธธรรม จ.เชียงใหม่ “ธรรมะในสวนตักบาตรสาธิต”
๕. วัดป่าโนนกุศหล่ม จ.ศรีสะเกษ “บุญใส่บาตรข้าวเหนียว
๖. ธนาคารเกียรตินาคิน “ทำบุญประจำเดือน”
๗. บริษัท ทุนภัทร (มหาชน) จำกัด “ทำบุญประจำเดือน”
๘. สวนลุมพินี กรุงเทพมหานคร “บุญใส่บาตรข้าวเหนียวที่สวนลุม”

หอจดหมายเหตุพุทธทาสฯ กำลังริเริ่มการพัฒนากิจกรรมร่วมกับวัด และองค์กรเอกชนในโครงการฯ โดยการเข้าจะเข้าไปช่วยสนับสนุนส่งเสริม ระดมการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง และเป็นพี่เลี้ยงในการจัดกิจกรรมในแต่ละวัดเป็นเวลา ๓-๕ ครั้ง จนแต่ละวัด และองค์กรจะสามารถจัดกิจกรรมตักบาตรได้ด้วยตัวเอง ซึ่งปัจจุบันทั้ง ๘ พื้นที่สามารถจัดกิจกรรมทำบุญใส่บาตรได้เป็นประจำ อย่างน้อยเดือนละ ๑ ครั้ง ทำให้มีพุทธศาสนิกชนสนใจเข้าร่วมงานทำบุญตักบาตรมากขึ้นตามลำดับ และมีอาสาสมัครเข้ามาช่วยงานวัดอย่างต่อเนื่อง จนบางวัดสามารถขยายผลไปสู่กิจกรรมธรรมะอื่นได้แล้ว

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า นอกจากจะขับเคลื่อนโดยกลุ่มฆราวาสในรูปแบบขององค์กรที่ไม่ใช่วัดแล้ว กิจกรรมด้านศาสนประเพณีของหอจดหมายเหตุพุทธทาสฯ ยังมีลักษณะเป็นสิ่งที่สร้างและพัฒนาขึ้นมาใหม่ บนพื้นฐานทางพระพุทธศาสนาและแนวคิดของท่านพุทธทาสภิกขุ ลักษณะของกิจกรรมสอดคล้องกับวิถีชีวิตคนเมืองสมัยใหม่ และยังเป็นสิ่งแสดงด้วยว่า ผู้คนในเมืองใหญ่ที่มีความสนใจในการปฏิบัติธรรมตามแนววิถีของท่านพุทธทาสภิกขุมีจำนวนไม่น้อย ที่สำคัญคือ การสร้างเครือข่ายกับองค์กรเอกชนอื่น ๆ เพื่อร่วมกันสร้างสรรค์ศาสนประเพณีเพื่อพระพุทธศาสนาให้กว้างขวางออกไป ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อไปในอนาคต

๔.๘ บทส่งท้าย บทที่ ๔

ศาสนประเพณี เป็นส่วนหนึ่งของศาสนา ที่มีคุณค่าทางจิตใจและความเป็นอยู่ของผู้คนที่สัมพันธ์กับศาสนาและศาสนสถานในท้องถิ่น รวมไปถึงสร้างสำนึกเชิงศาสนาร่วมกันของผู้คนผ่านการร่วมประเพณี พิธีกรรม ในบทนี้ ผู้วิจัยได้ทำการสำรวจเชิงวิเคราะห์ในประเด็นศาสนประเพณีผ่านกรณีศึกษา ๔ กรณี ประกอบไปด้วย (๑) วัดพระธาตุเชิงชุม จ.สกลนคร (๒) วัดป่าโนนกุศหล่ม จ.ศรีสะเกษ (๓) วัดศรีทวี จ.นครศรีธรรมราช (๔) หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ กรุงเทพมหานคร ในเชิงภาพรวมกรณีศึกษาเหล่านี้ ครอบคลุมตั้งแต่วัดที่มีโบราณสำคัญของจังหวัด ไปจนถึงวัดขนาดเล็กในท้องถิ่น และองค์ที่ไม่ใช่วัดขับเคลื่อนโดยฆราวาส ศาสนประเพณีไล่เรียงตั้งแต่มีความเป็นมายาวนาน สัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ไปจนถึงประเพณีที่เพิ่งถูกสร้างขึ้นในบริบทสังคมร่วมสมัยกลางเมืองใหญ่ เมื่อพินิจในเชิงเปรียบเทียบ ศาสนประเพณีมีภาพร่วมกัน ๒ ประการ คือ (๑) สืบสานรักษาประเพณีดั้งเดิม และ (๒) สร้างสรรค์ประเพณีขึ้นมาใหม่บนรากฐานแนวคิดทางพระพุทธศาสนา

และที่น่าสนใจ คือ การก้าวเข้ามามีบทบาทขององค์กรที่ไม่ใช่วัดกับการขับเคลื่อนศาสนประเพณี และสร้างเครือข่ายชาวพุทธร่วมกัน ซึ่งการร่วมมือดังกล่าวหากสามารถขยายผลได้ในภาพใหญ่เชิงโครงสร้าง ย่อมมีส่วนช่วยพัฒนากิจการพระพุทธศาสนาในสังคมไทยได้อย่างทรงพลัง

บทที่ ๕

ศาสนธรรม

๕.๑ บทนำ

พระธรรมคำสั่งสอนเป็นหลักการสำคัญของพระพุทธศาสนา และยังเป็นแนวทางนำไปสู่การปฏิบัติศาสนกิจและศาสนปฏิบัติที่มีผลต่อการดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนาด้วย ในปัจจุบัน การปฏิบัติธรรมในสังคมไทยมีความหลากหลาย แตกต่างกันไปตามสำนักคิดต่าง ๆ อันสะท้อนให้เห็นว่าแนวศาสนธรรมเหล่านี้ มีคำสอน แนวทาง ธรรมเนียมปฏิบัติ และวัฒนธรรมองค์กรที่เป็นอัตลักษณ์ของตนเอง ในอีกแง่หนึ่งก็สะท้อนให้เห็นว่า การปฏิบัติธรรมในสังคมไทยมีหลากหลายแนวทางให้เลือกตามความสนใจและความถนัดของตนเอง การสำรวจให้เห็นภาพว่าองค์กรเผยแผ่แนวศาสนธรรม มีลักษณะคำสอน การบริหารการปฏิบัติธรรม รักษา สืบทอด ที่เป็นจุดเด่นในแต่ละด้าน ย่อมจะเป็นประโยชน์ต่อกิจการพระพุทธศาสนาต่อไป

๕.๒ ภาพรวมกรณีศึกษาด้านศาสนธรรม

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกกรณีศึกษาเพื่อให้ครอบคลุมในเชิงพื้นที่ทั้งในส่วนกลางและต่างจังหวัด รวมไปถึงถึงลักษณะขององค์กรที่เป็นวัด-พระภิกษุสงฆ์มีบทบาทนำ และองค์กรที่ไม่ใช่วัด-ฆราวาสมีบทบาทนำ ทั้งนี้เพื่อเสนอให้เห็นภาพรวมขององค์กรแนวศาสนธรรม ที่มีความหลากหลายแต่มีเอกลักษณ์เฉพาะทางในองค์กรของตน โดยมีรายละเอียดดังนี้

หัวข้อ	กรณีศึกษา	ลักษณะเบื้องต้น
๒. ศาสนธรรม	๒.๑ วัดมเหยงคณ์ จ.พระนครศรีอยุธยา	วัดบ้าน/ขนาดกลาง
	๒.๒ วัดป่าสุคะโต จ.ชัยภูมิ	วัดป่า/ขนาดกลาง
	๒.๓ มูลนิธิส่งเสริมวิปัสสนากรรมฐาน ในพระสังฆราชูปถัมภ์	ไม่ใช่วัด/ขนาดใหญ่
	๒.๔ สถาบันพลังจิตตานุภาพ	กำกับโดยวัด/ขนาดใหญ่

๕.๓ บทสรุป

จากกรณีศึกษาประเด็นศาสนธรรมด้านการส่งเสริมการปฏิบัติธรรม จาก ๔ กรณีศึกษาประกอบด้วย วัดมเหยงคณ์, วัดป่าสุคะโต, มูลนิธิส่งเสริมวิปัสสนากรรมฐานในพระสังฆราชูปถัมภ์ และ สถาบันพลังจิตตานุภาพ อันเป็นกลุ่มตัวอย่างทั้งเป็นวัด มิใช่วัด และอยู่ในกำกับของวัด ที่แสดง

ให้เห็นถึงความหลากหลายของการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมในสังคมไทยร่วมสมัย ผลการศึกษา สรุปได้ว่า กรณีศึกษาด้านศาสนธรรม การส่งเสริมการปฏิบัติธรรม มีลักษณะสำคัญ ดังนี้

๑. กรณีศึกษาเหล่านี้ มีแนวทางและแบบอย่างที่รักษา สืบทอด จากแบบอย่างและแนวทางของอาจารย์ผู้เป็นที่เคารพนับถือและกำหนดวางแนวไว้ กล่าวคือ วัดมเหยงคณ์ นับถือพระครูสังวรสมาธิวัตร (ประเดิม โคมโล) แห่งวัดเพลงวิปัสสนา, วัดป่าสุคะโต สืบทอดแนวทางของหลวงพ่อเทียน จิตตสุโภ แห่งวัดสนามใน, มูลนิธิส่งเสริมวิปัสสนากรรมฐาน ในพระสังฆราชูปถัมภ์ ในแนวทางของเถรจารย์ฝ่ายพม่าจากท่านอาจารย์เลดี อาจารย์ชยาเทีตจี อาจารย์อุบาชีน และอาจารย์โกเอ็นก้า, ขณะที่สถาบันพลังจิตตานุภาพนั้นสืบทอดงานของหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต และ พระอาจารย์กงมา จิรปุญโญ
๒. การสืบทอดและสานต่อตลอดจนการพัฒนาสร้างสรรค์และดำเนินการ มีความเด่นชัดและเป็นที่นับถือในเชิงปฏิบัติและแบบอย่าง โดยเฉพาะบุคคลหรือคณะบุคคลผู้สืบทอด กล่าวคือ วัดมเหยงคณ์ โดยพระอาจารย์สุรศักดิ์ เขมรังสี (พระภิกษุชเวตต) และคณะ, วัดป่าสุคะโต โดยพระอาจารย์คำเขียน สุวัฒน์ และคณะ ได้แก่ พระไพศาล วิสาโล, พระชาลส์ นิโรธ ลูกศิษย์หลวงพ่อเทียนชาวออสเตรเลีย, พระยูกิ นรเทโว ชาวญี่ปุ่น, พระสุรทัต ศุภศิริ, พระวรเทพ ฉันทพุกโล, พระทรงศิลป์ สุจิณโณ, พระวัณนชัย กัลยาโณ, พระสุทธิศาสตร์ ปัญญาทิโป, พระสันติพงศ์ เขมปัญโญ, พระสมใจ อจาโร ฯลฯ, สถาบันพลังจิตตานุภาพ มีพระอาจารย์วิริยงค์ สิรินธโร (พระพรหมมงคลญาณ) กับคณะกรรมการสถาบันในระดับต่าง ๆ ตั้งแต่คณะกรรมการมูลนิธิ คณะกรรมการบริหาร คณะกรรมการคุณวัฒน์ คณะกรรมการวิชาการ คณะกรรมการหลักสูตรต่าง ๆ ตลอดจนผู้ดูแลสาขา คณะกรรมการทำงานต่าง ๆ ผู้ช่วยสาขา ใน ๒๓๐ สาขาทั่วประเทศ และคณะกรรมการในสาขาต่างประเทศ ๗ สาขา มีคณะพระวิทยากร กับอาจารย์สาทั่วประเทศกว่า ๑,๗๐๐ คน, ขณะที่มูลนิธิส่งเสริมวิปัสสนากรรมฐาน ในพระสังฆราชูปถัมภ์ ซึ่งเป็นเครือข่ายจากอินเดีย มีศูนย์กระจายอยู่ทั่วโลกกว่า ๔๐ ประเทศ ขณะนี้มี ๙ ศูนย์ในประเทศไทย กำลังก่อตั้งเพิ่มอีก ๓ ศูนย์ อยู่ภายใต้คณะกรรมการมูลนิธิ มีคณะกรรมการที่ปรึกษา คณะกรรมการบริหาร คณะกรรมการศูนย์ปฏิบัติธรรม และ ธรรมบริการที่ล้วนผ่านการอบรมและปฏิบัติมาก่อนเป็นอาสาสมัครผู้ใช้ธรรมะ
๓. มีหลักสูตรและกำหนดการที่ชัดเจนและดำเนินหลักสูตรอย่างเป็นระบบแบบแผนอย่างต่อเนื่องจริงจัง ทั้งที่เป็นหลักสูตรประจำและที่จัดเสริมในวาระ โอกาส และ หลักสูตรมีความหลากหลาย รองรับผู้สนใจศึกษาหลายกลุ่มและระดับ รวมทั้งการส่งเสริมพัฒนาการปฏิบัติธรรมขึ้นไปตามลำดับ แก่คณะต่าง ๆ วัดมเหยงคณ์ มีทั้งการอบรมวิปัสสนากรรมฐาน

ประจำเดือนตลอดปี ทั้งหลักสูตรคนใหม่และคนเก่า กับการบวชนกขัมมภาวนานอกเทศกาลทุกวัน ในเทศกาลสำคัญของชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์และวันประเพณีไทย บวชวันละ ๓ รอบ รวมถึงรุ่นพิเศษตามสาขาต่าง ๆ ตลอดจนในสถานที่อื่น ๆ และ แก่องค์กรต่าง ๆ, วัดป่าสุคะโต มีคอร์สปฏิบัติธรรมประจำเดือนตลอดปี พิเศษตามวาระและต่างสถานที่ในหลายจังหวัด และจัดขึ้นโดยเฉพาะ, มูลนิธิส่งเสริมวิปัสสนากรรมฐาน ในพระสังฆราชูปถัมภ์ มีหลักสูตร ๑๐ วันทั่วไป ๑๐ วันสำหรับผู้บริหาร ๑ วันศิษย์เก่า ๓ วันศิษย์เก่า ตลอดจนหลักสูตรระยะยาว สำหรับผู้ผ่านหลักสูตรต่าง ๆ มาแล้ว ได้แก่ หลักสูตรสติปัญญา ๒๐ วัน ๓๐ วัน ๔๕ วัน ๖๐ วัน รวมถึงหลักสูตรสำหรับเด็กและเยาวชน ๑ วัน, ขณะที่สถาบันพลังจิตตานุภาพ มีหลักสูตรครูสมาธิ ๒๐๐ ชั่วโมง ทั้งภาคจันทร์-ศุกร์ ตอนเย็น และภาคเสาร์-อาทิตย์ เต็มวัน แบ่งเป็นชั้นพื้นฐาน ชั้นกลาง และชั้นสูง ก็ยังมีหลักสูตรชินนสาสมาธิ (การชนะใจตนเอง) ๑ วัน และ ๓ วัน หลักสูตรนิรสาสมาธิ (เน้นการปฏิบัติ) ยุวสาสมาธิ (สำหรับเยาวชน) ปุราสมาธิ (สำหรับครูสมาธิ) อุตถสาสมาธิ (ธรรมศึกษา) สักคสาสมาธิ (ยกใจสู่สวรรค์)

๔. มีการบริการจัดการหลักสูตร องค์กรคณะผู้สอน ให้คำปรึกษา ชี้แนะและตอบคำถาม รวมทั้งการสอบอารมณ์กรรมฐาน สอดประสานกับหลักสูตร ตั้งแต่พระอาจารย์หลักและพระอาจารย์ผู้ช่วย ตลอดจนผู้ช่วย ที่กำหนดในลักษณะต่าง ๆ รวมทั้งธรรมจริยาสา ของสถาบันพลังจิตตานุภาพ และ ธรรมบริการ ของมูลนิธิส่งเสริมวิปัสสนากรรมฐาน ในพระสังฆราชูปถัมภ์
๕. มีการจัดการเชิงระบบต่าง ๆ อย่างรอบด้าน ทั้งเรื่องอาคารสถานที่ บริการพื้นฐาน พื้นที่ศึกษาปฏิบัติ อาหาร ที่พัก ตลอดจนการสื่อสารส่งเสริมการปฏิบัติธรรม การสมัคร และทำความเข้าใจให้ความร่วมมือการเข้าร่วม ทุกกรณีศึกษาให้ความสำคัญและมีการจัดการไว้พร้อมสรรพ ไม่ว่าจะการสมัครและตอบรับการเข้าร่วม การต้อนรับลงทะเบียน การเข้าสู่ที่พัก อาคารสถานที่พัก แม้กระทั่งชุดแต่งกายในระหว่างปฏิบัติธรรมก็มีจัดไว้ให้ในบางกรณี พื้นที่ศึกษาปฏิบัติธรรมอันสัปปายะ พร้อมระบบเสียงที่ดี รวมถึงระบบบริการอาหาร น้ำปานะและเครื่องดื่ม
๖. ไม่มีอัตราและการคิดค่าใด ๆ ในทั้ง ๔ กรณีศึกษา เน้นการจัดให้เป็นธรรมทานของวัด องค์กร และผู้มีส่วนร่วมในลักษณะของการรับใช้ธรรมะ หากผู้ใดได้รับประโยชน์ก็ชวนเชิญเข้าร่วมรับใช้ธรรมะและให้บริการกันต่อ ๆ ไป โดยปัจจัยในการดำเนินการทั้งหมดมาจากกาบริจาคทำบุญของผู้เห็นประโยชน์ต่าง ๆ

๗. มีหมู่คณะ ศูนย์สาขา เครือข่ายเชิงกระบวนการแบบขยายวง ในการสร้างเสริมขบวนการ ส่งเสริมการปฏิบัติธรรมโดยพุทธศาสนิกฝ่ายฆราวาสขับเคลื่อน ทั้ง ๔ กรณีศึกษาล้วนมี การทำงานเชิงกระบวนการผ่านหมู่คณะท่ามกลางเครือข่ายงานธรรมทั้งที่มีอยู่แล้วและที่ก่อ เพิ่มขึ้น พระอาจารย์สุรศักดิ์ เขมรังสี (พระภิกษุชานุกุม) วัดมเหยงคณ์ เป็นองค์วิทยากร หลักและร่วมอบรมปฏิบัติธรรมกับยุวพุทธิกสมาคมในพระบรมราชูปถัมภ์แล้ว ยังมีการก่อตั้ง ศูนย์และสาขาสถานปฏิบัติธรรมขึ้นอีก ๑๖ แห่ง, ขณะที่วัดป่าสุคะโต อยู่ในเครือข่ายงาน ธรรมคณะศิษย์หลวงพ่อเทียน จิตตสุโภ ก่อรูปเป็นสถาบันสติปัญญา มีเครือข่ายพื้นที่จัด อบรมปฏิบัติธรรมเป็นประจำในหลายพื้นที่ ทั้งในกรุงเทพมหานคร (ร้านเลมอนฟาร์ม, อาคาร ธรรมดีรุ่งโรจน์, ครุสติสถาน, สวนโมกข์กรุงเทพ) นครราชสีมา (อาศรมวิริยะธรรม) ระยอง (ธรรมคีตศิลป์) ขอนแก่น (วัดนวมาราม), ขณะที่มูลนิธิส่งเสริมวิปัสณากรรมฐาน ในพระ สังฆราชูปถัมภ์ มี ๙ ศูนย์ในประเทศไทย (ศูนย์ธรรมกมล-ปราจีนบุรี, ธรรมอาภา- พิษณุโลก, ธรรม-สุวรรณ-ขอนแก่น, ธรรมกาญจนา-กาญจนบุรี, ธรรมสีมันตะ-ลำพูน, ธรรมธานี-กรุงเทพฯ, ธรรมโปราณ-นครศรีธรรมราช, ธรรมจันทปภา-จันทบุรี และ ธรรม- ปุนติ-อุดรธานี) และกำลังอยู่ระหว่างก่อสร้างอีก ๓ ศูนย์ ที่จังหวัดนครสวรรค์ นครราชสีมา และนครปฐม ท่ามกลางเครือข่ายใหญ่ทั่วโลกถึง ๙๐ ประเทศ, ส่วนสถาบันพลังจิตตานุภาพ ซึ่งก่อตั้งและเริ่มอบรมเมื่อปี พ.ศ.๒๕๔๐ มีผู้เข้ารับการอบรมสำเร็จคณะแรก ๘๐ คน ขณะนี้ มีผู้ผ่านการอบรมแล้วกว่า ๘๐๐,๐๐๐ คน มีศูนย์สาขากระจายทั่วประเทศและต่างประเทศ แล้วกว่า ๒๖๗ สาขา ที่อยู่ต่างประเทศในประเทศแคนาดา สหรัฐอเมริกา และออสเตรเลีย มี ๑๐ สาขา ซึ่งส่วนใหญ่แล้วขับเคลื่อนโดยฆราวาสที่ผ่านการอบรมปฏิบัติธรรมรับผลแล้ว ร่วม ไม่วางมือกันสนองงานต่อเนื่องในลักษณะรับใช้ธรรมะและครูบาอาจารย์
๘. มีสัญญาะ พิธีกรรม และกลยุทธ์เฉพาะ ผูกใจในการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมร่วมกัน ดังเช่น วัดมเหยงคณ์ นอกจากจะตั้งอยู่ในโบราณสถานสำคัญริมเกาะเมืองอยุธยา ยังมีการสร้าง อาคารสถานต่าง ๆ พร้อมระบบรองรับสนับสนุนการอยู่ภาวนาที่สัปปายะและสมบูรณ์พร้อม ที่น่าศึกษาคือการจัดบวชนกขัมภภิกษุภิกษุณีในช่วงเทศกาลและประจำวัน ซึ่งมีผู้เข้าร่วม หลายพันคนในแต่ละช่วงเทศกาล ซึ่งส่วนในการเหนี่ยวนำสู่การเรียนรู้ปฏิบัติธรรมให้มากขึ้นๆ ตามลำดับ โดยทางวัดยังมีระบบการสื่อสาร ถ่ายทอด บันทึก เผยแผ่และออกอากาศ กระจายเสียงอย่างต่อเนื่องหลายช่องทาง, ขณะที่วัดป่าสุคะโตนอกจากตั้งเป็นสถาบันสติปัญญา- ฐานที่มีหลักสูตรประจำเดือน พร้อมกับมีคณะวิทยากรพร้อมออกสอนตามสถานที่ใน เครือข่ายต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ โดยมี ๒ กิจกรรมสำคัญประจำปีที่ดีเป็นการร่วมปฏิบัติ ภาวนาร่วมกัน คือ กิจกรรมธรรมยาตราลุ่มน้ำลำปะทาว ที่ริเริ่มโดยหลวงพ่อดำเขียน สุวัฒน์ โฉ และงานปฏิบัติธรรมอาจารย์บูชาหลวงพ่อดำเขียน สุวัฒน์ ทั้งที่วัดป่าสุคะโต และที่

สวนโมกข์กรุงเทพ, ส่วนสถาบันพลังจิตตานุภาพ มีกิจสำคัญประจำปีในทุกหลักสูตรและศูนย์สาขา จะต้องนำผู้อบรมเข้าร่วมสอบปฏิบัติภาคสนาม ณ ดอยอินทนนท์ เป็นเวลา ๔ วัน ๓ คืน, ขณะที่มูลนิธิส่งเสริมวิปัสสนากรรมฐาน ในพระสังฆราชูปถัมภ์นั้น มีศูนย์รวมใจอยู่ที่ศูนย์พุทธศาสน์สากล นครมูไบ สาธารณรัฐอินเดีย

๙. อีกประเด็นน่าศึกษา จากทั้ง ๔ กรณีศึกษานี้ มี ๓ กรณีที่ชี้ให้เห็นว่า**แม่ครูบาอาจารย์จะชรา มากหรือล่วงลับไปแล้ว** หากมีการออกแบบและประสานจัดการที่ดี การส่งเสริมการปฏิบัติธรรมไม่เพียงจะยังสืบสานต่อเนื่องได้ แต่ยังขยายตัวได้อย่างมาก ดังเช่น ของสถาบันพลังจิตตานุภาพ ที่เริ่มขึ้นในปี พ.ศ.๒๕๔๐ และจดทะเบียนเป็นมูลนิธิเมื่อปี พ.ศ.๒๕๕๗ เมื่อพระอาจารย์วิริยงค์ มีอายุ ๘๐ - ๙๐ ปีแล้ว เช่นเดียวกับของวัดป่าสุคะโต และ มูลนิธิส่งเสริมวิปัสสนากรรมฐาน ในพระสังฆราชูปถัมภ์

๕.๔ วัดมเหยงคณ์ จ.พระนครศรีอยุธยา

วัดมเหยงคณ์ เดิมเป็นพระอารามหลวงฝ่ายวิปัสสนาธุระ ที่เคยสำคัญยิ่งมาในอดีตสมัยอยุธยา โดยสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๒ (เจ้าสามพระยา) ทรงสร้างขึ้นและได้รับการปฏิสังขรณ์หลายครั้ง ในหลายสมัย แต่ได้กลายเป็นวัดร้าง เข้าใจว่านับตั้งแต่เสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ ๒ ในปี พ.ศ. ๒๓๑๐ รวมเวลาล่วงเลยมา ๒๐๐ กว่าปี ปัจจุบันแม้สภาพโบราณสถานและโบราณวัตถุที่ยังเหลืออยู่ได้ปรักหักพังไปมาก แต่ก็พอมิเค้าเป็นหลักฐานบ่งบอกถึงศิลปะการก่อสร้างอันประณีตงดงามโมฬาร

ภายในวัดมเหยงคณ์ มีพระอุโบสถ ตั้งอยู่บนฐานสูง ๒ ชั้นลดหลั่นกัน ขนาดพระอุโบสถกว้าง ๑๘ เมตร ยาว ๓๖ เมตร นับว่าเป็นพระอุโบสถที่ใหญ่ที่สุดในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยา หลังพระอุโบสถทางทิศตะวันตกหันเขตกำแพงแก้ว จะพบพระเจดีย์ฐานช้างล้อมซึ่งเป็นเจดีย์องค์ประธานของวัดมเหยงคณ์ ตั้งอยู่บนฐานทักษิณสี่เหลี่ยมจัตุรัส กว้างยาวด้านละ ๓๒ เมตร มีกำแพงแก้วล้อมรอบ มีบันไดทางขึ้นทั้ง ๔ ทิศ ที่ฐานทักษิณมีรูปช้างปูนปั้นยืนประดับอยู่ตามซุ้มรอบฐานรวม ๘๐ เชือก องค์เจดีย์ประธานยอดเจดีย์หักตั้งแต่ได้บัลลังก์ลงมา ฐานชั้นล่างของพระเจดีย์มีซุ้มพระพุทธรูปจตุรทิศยื่นออกมาเห็นชัดเจน

หลังจากสิ้นกรุงศรีอยุธยาวัดมเหยงคณ์ถูกทอดทิ้งให้รกร้าง ไม่มีพระสงฆ์จำพรรษา แม้กรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนวัดมเหยงคณ์เป็นโบราณสถานของชาติ ตั้งแต่วันที่ ๘ มีนาคม พ.ศ.๒๔๘๔ จนกระทั่งปี พ.ศ. ๒๕๒๗ พระภาวนาชมคุณ วิ. เจ้าอาวาสวัดมเหยงคณ์ ซึ่งในขณะนั้นยังเป็นพระสุรศักดิ์ เขมรังสี ได้จาริกมาพบวัดมเหยงคณ์ (ร้าง) ยังเป็นโบราณสถานที่ถูกปกคลุมไว้ด้วยป่ารกชัฏ จึงชักชวนเพื่อนสหธรรมิก และพุทธบริษัทญาติโยม มาช่วยกันหักล้างถางพงทั้งภายในและภายนอก โดยรอบโบราณสถาน พลิกพื้นพงป่าหญ้าหนามให้สะอาดโล่งเตียน ปรับบริเวณพื้นที่ในฝ่ายพุทธาวาส และสังฆาวาสให้ร่มรื่นและสงบเงียบจากสิ่งรบกวน

พระภavanaเขมคุณ วิ. ตั้งจิตสัมมาปณิธานที่จะดำเนินปฏิบัติพาฟื้นฟูความเป็นวัดอรัญญวาสี ฝ่ายวิปัสสนาธุระให้คืนกลับมา จนได้มีการขยายอาณาเขตไปสู่พื้นที่ว่างเปล่า ที่ดินใกล้เคียง ต่อเนื่องกัน โดยรวบรวมศรัทธาจากสาธุชนบริจาคปัจจัยร่วมกันซื้อที่ดินถมดิน อีกทั้งผู้เป็นเจ้าของพื้นที่ใกล้เคียงต่างมีจิตเป็นกุศลน้อมถวาย ซึ่งต่อมาก็ได้จัดตั้ง สำนักปฏิบัติกรรมฐานวัดมเหยงคณ์ ขึ้นบนที่ดินดังกล่าว โดยมีประชาชนเข้าไปรับการอบรมเป็นจำนวนมาก

ทางวัดมเหยงคณ์ได้จัดให้มีกิจกรรมทางศาสนามากมาย ได้แก่ จัดอบรมวิปัสสนากรรมฐาน บวชนกขัมมภavanaประจำเดือน จัดบวชถือศีล ๘ ประจำวัน สร้างสถานที่ให้สัปปายะ เพื่อรองรับผู้ปฏิบัติธรรม ตั้งโรงเรียนสอนพระปริยัติธรรมเพื่อให้ความรู้ทั้ง พระสงฆ์ และประชาชนทั่วไป เป็นศูนย์กลางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในชุมชน

จากการดำเนินกิจกรรมเพื่อเผยแผ่การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามหลักสติปัฏฐาน ๔ มา ยาวนานอย่างต่อเนื่อง มีผู้ให้ความสนใจต่างพากันเข้ามาร่วมกิจกรรมเพิ่มขึ้นทุกๆ ปี ไม่ขาดสาย จนปี ๒๕๔๙ ได้รับการประกาศจากมหาเถรสมาคมเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดแห่งที่ ๔ และได้รับคัดเลือกจากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดดีเด่นเฉลิมพระเกียรติ ๘๒ พรรษาพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เมื่อปี ๒๕๕๒

ปฏิปทาของวัดมเหยงคณ์

- สร้างสถานที่ให้สัปปายะ เพื่อรองรับผู้ปฏิบัติธรรม
- ตั้งโรงเรียนสอนพระปริยัติธรรมเพื่อให้ความรู้ทั้งพระสงฆ์ และประชาชนทั่วไป
- เป็นศูนย์กลางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในชุมชน
- จัดบวชนกขัมมภavana อบรมจริยธรรม การปฏิบัติธรรม แก่ประชาชนทั่วไป
- ช่วยอนุรักษ์โบราณสถาน และศิลปะของไทยสมัยโบราณ

๕.๔.๑ ประวัติพระภavanaเขมคุณ (สุรศักดิ์ เขมรังสี)

หลวงพ่สุรศักดิ์ เขมรังสี เดิมชื่อเด็กชายสุรศักดิ์ เพ็งอาทิตย์ เกิดอำเภอนครหลวง ซึ่งตั้งอยู่ริมแม่น้ำป่าสัก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา บิดามารดา มีนามว่า “นายบัวขาว-นางมณี เพ็งอาทิตย์ เมื่อเจริญวัยขึ้นก็ได้เข้ารับการศึกษ ทั้งในระดับประถม และมัธยมศึกษาที่โรงเรียนนครหลวง วิทยาคาร โรงเรียนนครหลวงพิบูลย์ประเสริฐวิทย์ และโรงเรียนอุดมรัชนีวิทยา ในเขตอำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เมื่อได้ตัดสินใจเข้าสู่ร่มกาสาวพัสตร์แล้ว โยมบิดา-โยมมารดา จึงได้จัดพิธีอุปสมบทให้ เมื่อวันที่ ๖ กรกฎาคม ๒๕๑๘ ณ วัดพร้าวโสภณาราม ตำบลนครหลวง อำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยมี ท่านพระครูอดุลธรรมประกาศเป็นพระอุปัชฌายาจารย์ พระอธิการ

ปวน โสภโณ เป็นพระกรรมวาจาจารย์ พระครูสำเร็จ เป็นพระอนุสาวนาจารย์ ได้รับฉายาว่า *เขมรังสี* (ประทีปธรรมนำความสงบ และหลุดพ้น)

พระสุรศักดิ์ เขมรังสี ได้เริ่มไปฝึกฝนปฏิบัติกรรมฐาน ณ สำนักวิปัสสนาครหลวง ในช่วงเวลานั้นท่านได้พบกับความสงบร่มเย็นแท้จริงของชีวิต และรู้สึกถึงซึ่งในคุณค่าของพระธรรมมากยิ่งขึ้น จนทำให้เปลี่ยนความตั้งใจจากเดิม ที่คิดว่าจะบวชเพียงพรรษาเดียว เพื่อทดแทนคุณบิดามารดา เป็นตั้งมั่นที่จะอยู่ในร่มกาสาวพัสตร์ต่อไป เพื่อค้นคว้าศึกษาหลักธรรมให้แตกฉานยิ่งขึ้น กาลต่อมาท่านได้มีโอกาสเข้ากราบนมัสการ พระครูสังวรสมาธิวัตร (ประเดิม โกมล) พระอาจารย์ใหญ่ ฝ่ายวิปัสสนากรรมฐาน แห่งวัดเพลงวิปัสสนา เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร เพื่อถวายตัวเป็นศิษย์ ด้วยมีความเลื่อมใสศรัทธาในปฏิปทาของท่านพระครูรูปนี้ยิ่งนัก

ด้วยผลงานที่ปรากฏชัดจึงทำให้ท่านพระอาจารย์ได้รับเกียรติคุณยี่นานับการ คือ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณสังวร ได้โปรดประทาน ปสาทนายัตตราสาขามีศรัทธาบำเพ็ญประโยชน์ส่งเสริมการปฏิบัติธรรมแก่เยาวชน เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๓๓ ในโอกาสเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ๕ ธันวาคม ๒๕๓๔ ต่อมาได้รับพระราชทานสมณศักดิ์ เป็นพระครูสัญญาบัตร ชั้นโท โดยได้รับพระราชนามสมณศักดิ์ที่ “พระครูเกษมธรรมทัต” และในวันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๐ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็น พระครูสัญญาบัตรชั้นเอก และในปี พ.ศ. ๒๕๕๗ ได้รับพระราชทานตั้งสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ฝ่ายวิปัสสนาธุระ ในราชทินนามที่ **พระภาวนาเขมคุณ วิ.** และยังคงปฏิบัติศาสนกิจเพื่อพระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง

๕.๔.๒ โครงสร้างหลักสูตรการปฏิบัติธรรม

- ๑) **ปฏิบัติธรรม บวชนกขัมมภาวนา** เป็นการปฏิบัติธรรมระยะสั้น ๓-๔ วัน แบ่งได้เป็น ๒ ลักษณะ
  - ๑.๑ **บวชนกขัมมภาวนาในช่วงเทศกาล** (วันสำคัญของชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และวันประเพณีไทย)

กำหนดการปฏิบัติธรรม บวชนกขัมมภาวนา ปี ๒๕๖๒

ณ วัดมเหยงคณ์ ต.หันตรา อ.พระนครศรีอยุธยา จ.พระนครศรีอยุธยา

ที่	วันสำคัญ	พิธี	กำหนดวันบวช และลาสิกขา
๑	วันมาฆบูชา	บวช ลาสิกขา	วันเสาร์ที่ ๑๖ ก.พ. ๖๒ (ขึ้น ๑๒ ค่ำ เดือน ๓) วันพุธที่ ๒๐ ก.พ. ๖๒ (แรม ๑ ค่ำ เดือน ๓)
๒	วันสงกรานต์	บวช ลาสิกขา	วันศุกร์ที่ ๑๒ เม.ย. ๖๒ (ขึ้น ๘ ค่ำ เดือน ๕) วันจันทร์ที่ ๑๕ เม.ย. ๖๒ (ขึ้น ๑๑ ค่ำ เดือน ๕)
๓	วันวิสาขบูชา	บวช ลาสิกขา	วันศุกร์ที่ ๑๗ พ.ค. ๖๒ (ขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๖) วันจันทร์ที่ ๒๐ พ.ค. ๖๒ (แรม ๒ ค่ำ เดือน ๖)
๔	วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา	บวช ลาสิกขา	วันเสาร์ที่ ๑๓ ก.ค. ๖๒ (ขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๘) วันพุธที่ ๑๗ ก.ค. ๖๒ (แรม ๑ ค่ำ เดือน ๘)
๕	วันเฉลิมพระชนม- พรรษา ร.๑๐	บวช ลาสิกขา	วันศุกร์ที่ ๒๖ ก.ค. ๖๒ (แรม ๑๐ ค่ำ เดือน ๘) วันจันทร์ที่ ๒๙ ก.ค. ๖๒ (แรม ๑๓ ค่ำ เดือน ๘)
๖	วันแม่แห่งชาติ	บวช ลาสิกขา	วันเสาร์ที่ ๑๐ ส.ค. ๖๒ (ขึ้น ๑๐ ค่ำ เดือน ๙) วันอังคารที่ ๑๓ ส.ค. ๖๒ (ขึ้น ๑๓ ค่ำ เดือน ๙)
๗	วันออกพรรษา และ วันคล้าย วันสวรรคต ร.๙	บวช ลาสิกขา	วันศุกร์ที่ ๑๑ ต.ค. ๖๒ (ขึ้น ๑๓ ค่ำ เดือน ๑๑) วันจันทร์ที่ ๑๔ ต.ค. ๖๒ (แรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑)
๘	วันพ่อแห่งชาติ	บวช ลาสิกขา	วันอังคารที่ ๓ ธ.ค. ๖๒ (ขึ้น ๗ ค่ำ เดือน ๑) วันศุกร์ที่ ๖ ธ.ค. ๖๒ (ขึ้น ๑๐ ค่ำ เดือน ๑)
๙	วันขึ้นปีใหม่	บวช ลาสิกขา	วันจันทร์ที่ ๓๐ ธ.ค. ๖๒ (ขึ้น ๕ ค่ำ เดือน ๒) วันพฤหัสบดีที่ ๒ ม.ค. ๖๓ (ขึ้น ๘ ค่ำ เดือน ๒)

■ บวชนกขัมมภาวนาในช่วงเทศกาล

(วันสำคัญของชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และ วันประเพณีไทย)

- พิธีบวช มีวันละ ๓ รอบ คือ

๑ เวลา ๑๒.๐๐ น. (วันแรกเวลา ๑๐.๐๐ น.)

๒ เวลา ๑๕.๓๐ น. ๓ เวลา ๒๑.๐๐ น. [ผู้จะบวชตอนบ่าย และค่ำได้ ต้องไม่ได้รับประทานอาหาร ในเวลาวิกาล (เลยเที่ยงวัน)]

- พิธีลาสิกขา มีวันละ ๑ รอบ คือ เวลา ๐๖.๐๐ น.

■ บวชนกขัมมภาวนาประจำวัน (นอกเทศกาล) บวชได้ทุกวัน

- พิธีบวชเวลา ๐๙.๐๐ น.

๑.๒ บวชนกขัมมภาวนาประจำวัน (นอกเทศกาล) บวชได้ทุกวัน

ตารางกำหนดการปฏิบัติประจำวัน

๐๔.๐๐ น. ตื่นขึ้นทำภารกิจส่วนตัว

๐๔.๓๐ น. ทำวัตรเช้า ปฏิบัติกรรมฐาน (หญิง) ณ ศาลาเขมรังสี

๐๖.๐๐ น. ช่วยกันทำความสะอาดศาลาเขมรังสี-บริเวณวัด (จิตอาสา)

๐๗.๐๐ น. ช่วยจัดอาหารที่พระสงฆ์บิณฑบาตมา (จิตอาสา)

๐๗.๓๐ น. ร่วมกันที่ศาลาสติมา พร้อมรับประทานอาหารด้วยการเจริญสติ (งดการพูดคุย)

๐๘.๔๕ น. เริ่มพิธีบวช ณ ศาลาเขมรังสี

๐๙.๓๐ น. ฟังธรรม พร้อมการเจริญสติ ปฏิบัติธรรม ณ ลานธรรมจักร ลานอวมธรรม สวนแสนสบาย สวนสุขสงบ

๑๑.๐๐ น. พร้อมกันที่ศาลาเขมรังสี เตรียมตักอาหารเพล (เฉพาะผู้ทาน ๒ มื้อ)

๑๒.๐๐ น. พักอิริยาบถ / ปฏิบัติธรรมตามอัธยาศัย

๑๓.๓๐ น. เดินจงกรม ณ ลานธรรมจักร ลานอวมธรรม, สวนแสนสบาย, สวนสุขสงบ

๑๔.๓๐ น. นั่งเจริญกรรมฐาน ณ ลานธรรมจักร ลานอวมธรรม สวนแสนสบาย สวนสุขสงบ

๑๕.๓๐ น. พักดื่ม น้ำปานะ ทำความสะอาด บริเวณวัด(จิตอาสา) อาบน้ำ

๑๗.๐๐ น. นั่งเจริญกรรมฐาน ณ ริมสระใหญ่ (สระมูจลินท์)

๑๘.๓๐ น. นั่งเจริญกรรมฐาน ณ ศาลาเขมรังสี หรือ ลานอวมธรรม

๑๙.๓๐ น. ทำวัตรสวดมนต์เย็น (หญิง) ณ ศาลาเขมรังสี

๒๐.๐๐ น. ฟังการแสดงธรรม ณ ศาลาเขมรังสี

๒๑.๐๐ น. แยกย้ายกลับสู่ที่พัก ปฏิบัติส่วนตัว และพักผ่อน

หมายเหตุ ปิดโทรศัพท์และงดพูดคุยเวลาปฏิบัติธรรม, เวลาฟังธรรม และเวลานอน

๒) อบรมวิปัสสนากรรมฐาน

การเจริญกรรมฐานที่ใช้ปฏิบัติในสำนักปฏิบัติธรรมแห่งนี้ใช้หลักคำสอนที่ปรากฏในมหาสติ-ปัฏฐานสูตร ใช้วิธีการพิจารณากำหนดรู้ปรมาตม์ด้วยการพิจารณารูป-นาม ชั้น ๕ เป็นอารมณ์

๒.๑ ณ สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด วัดมเหยงคณ์ ๘ - ๙ วัน เดือนละครั้ง ตลอดปี

แบ่งเป็นสำหรับคนใหม่ ๙ เดือน และสำหรับคนเก่า ๓ เดือน

โดยมีหลักเกณฑ์การรับสมัคร

- เปิดให้สมัคร ๓ เดือน ล่วงหน้า เช่น อบรมเดือน ธันวาคม จะเปิดรับสมัครวันที่ ๑ กันยายน
- รับเฉพาะผู้ที่มีความตั้งใจจริงๆ ในการอบรมเจริญสติปัญญา
- รับรุ่นละ ๑๐๐ ท่าน ทั้งชาย - หญิง ทั้งคฤหัสถ์และบรรพชิต
- คนใหม่ เข้ารอบคนใหม่
- คนเก่า เข้ารอบคนเก่า
- คนใหม่ คือผู้ที่ยังไม่เคยเข้าปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน คอร์ส ๗ วันขึ้นไป ที่มีพระภิกษุชานา-คุณ (สุรศักดิ์ เขมรังสี) เป็นพระวิปัสสนาจารย์
- คนเก่า คือ ผู้ที่เคยผ่านการเข้าปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน คอร์ส ๗ วันขึ้นไป ที่มีพระภิกษุชานา-คุณ (สุรศักดิ์ เขมรังสี) เป็นพระวิปัสสนาจารย์

- สมัครเข้าปฏิบัติได้เพียงปีละ ๑ ครั้งเท่านั้น ทั้งคนเก่าและคนใหม่ เพื่อเผื่อแผ่ให้ทั่วถึงกัน เนื่องจากมีผู้สนใจเข้าปฏิบัติกรรมฐานเป็นจำนวนมาก
- ผู้เข้าอบรมต้องไปให้ทันเวลาที่กำหนดในวันเปิดอบรมและต้องอยู่ปฏิบัติจนครบถึงวันปิดอบรม
- เมื่อต้องการยกเลิก ต้องแจ้งให้ทางวัดทราบอย่างช้าก่อนกำหนดเปิดอบรม ๗ วัน มิฉะนั้นจะถูกตัดสิทธิในครั้งต่อไป
- สมัครเข้าปฏิบัติที่วัดมเหยงคณ์ได้เพียงปีละ ๑ ครั้งเท่านั้น ทั้งคนใหม่ คนเก่า และคนเก่าพิเศษ เนื่องจากมีผู้สนใจสมัครเข้าปฏิบัติกรรมฐานเป็นจำนวนมาก เพื่อเผื่อแผ่ให้ทั่วถึงกัน
- แต่สามารถสมัครเข้าปฏิบัติได้ที่ คอร์สวิปัสสนากรรมฐานตามสาขาของวัดมเหยงคณ์ หรือที่อื่นๆ ที่มีพระภิกษุสงฆ์ (สุรศักดิ์ เขมรังสี) ไปเป็นพระวิปัสสนาจารย์ได้ไม่จำกัด

กำหนดการวันเปิดอบรม

เวลา

๗.๐๐ – ๘.๐๐ น.	ลงทะเบียน – เข้าที่พัก
๘.๐๐ น.	ปฐมนิเทศ โดยพี่เลี้ยงกรรมฐาน ณ วิหารอบรมวิปัสสนา
๑๐.๐๐ น.	ฟังการอบรมวิธีปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานและทำพิธีสมาทานกรรมฐาน
๑๑.๐๐ น.	ตักอาหารที่ธรรมศาลา แล้วนำไปรับประทานที่กุฏิตัวเองตามลำพัง
๑๓.๓๐ น.	เดินจงกรม พร้อมฟังคำสอนวิธีเดินจงกรมจากเสียงตามสาย (ในที่พักส่วนตัว)
๑๔.๑๕ น.	นั่งปฏิบัติกรรมฐาน พร้อมฟังคำสอนนำปฏิบัติจากเสียงตามสาย
๑๕.๓๐ น.	ส่งอารมณ์ ณ วิหารอบรมวิปัสสนา
๑๗.๐๐ น.	นั่งปฏิบัติกรรมฐาน พร้อมฟังคำสอนนำปฏิบัติจากเสียงตามสาย
๑๘.๓๐ – ๑๙.๓๐ น.	นั่งปฏิบัติกรรมฐานรวม ณ วิหารอบรมวิปัสสนา
๑๙.๓๐ – ๒๐.๐๐ น.	ปรับเปลี่ยนอิริยาบถ / เดินจงกรม
๒๐.๐๐ – ๒๑.๐๐ น.	ฟังธรรมจากพระอาจารย์ ณ วิหารอบรมวิปัสสนา

- เวลานอกเหนือจากที่ได้กำหนดไว้ อันเป็นเวลาส่วนใหญ่ ให้แยกย้ายกันปฏิบัติฯ ตามลำพัง
- ผู้เข้าอบรมต้องส่งอารมณ์การปฏิบัติกับพระอาจารย์โดยบอกถึงวิธีการปฏิบัติ ผลของการปฏิบัติ ปัญหา และอุปสรรคของการปฏิบัติตามวันเวลาที่ได้กำหนดไว้
- ผู้เข้ารับการอบรมที่มีข้อข้องใจในการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน สามารถเขียนข้อความสอบถาม ผ่านพี่เลี้ยง พระอาจารย์จะตอบคำถามช่วงเวลาที่มีการส่งอารมณ์

ทุกวัน ยิ่งถ้าเป็นบวชนกขัมภวาวนาในช่วงเทศกาลนั้นมีจำนวนเป็นพันคน ซึ่งเป็นการตอบสนองผู้ที่ประสงค์อยากทำบุญแต่มีวันหยุดคือวันหยุดเทศกาลต่าง ๆ และถือเป็นการทำบุญในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาอีกด้วย โดยมีรอบพิธีบวชถึง ๓ รอบ แล้วแต่ความสะดวก เนื้อหาธรรมที่หลวงพ่อดุรงค์ดี เขมรังสี เทศน์นั้น มีเนื้อหาเหมาะสมแก่คนหนุ่มมากเข้าใจง่าย มักอิงกับชีวิตเรื่องต่าง ๆ ตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎก อันเป็นแสดงธรรมที่เอื้อต่อความเข้าใจ และเพ็ดเพลินของผู้เข้าปฏิบัติ ในส่วนหลักสูตรวิปัสสนากรรมฐานนั้น รับจำนวนจำกัดในแต่ละครั้ง ปีควาจา เก็บโทรศัพท์มือถือ แยกปฏิบัติตามลำพังในบริเวณที่พักอาศัย ลานอมตธรรม โดยเจริญสติตลอดเวลา มุ่งเน้นการปฏิบัติกรรมฐานโดยตรง ไม่ต้องไปร่วมทำวัตรเช้า เย็น ไม่ต้องช่วยงานของวัด และไม่ให้อำนาจอื่น ๆ เช่น ทำบุญตักบาตรบริจาคทาน ซื่อซื่อดี และสินค้าสวัสดิการ ในเบื้องต้นมีการแบ่งหลักสูตรในแต่ละเดือน ออกเป็น ๒ ลักษณะ คือ สำหรับผู้เคยผ่านการปฏิบัติมาก่อนและผู้เพิ่งเข้ามาใหม่

(๓) การเผยแพร่ธรรม จัดคอร์สกรรมฐานโดยไม่จำกัดว่าต้องที่วัด/ที่สาขาและสถานที่อื่น ๆ

จะเห็นได้ว่าจากหลักสูตรวิปัสสนากรรมฐานต่าง ๆ ออกแบบให้ยืดหยุ่นได้ โดยผู้ที่เคยมาฝึกวิปัสสนากรรมฐานที่วัดมเหยงคณ์แล้ว สามารถมาปฏิบัติต่อเนื่องได้จากสาขาของวัด และสถานที่ที่เปิดรับคอร์สตามจังหวัดต่าง ๆ ได้ด้วย เปิดโอกาสให้สำหรับองค์กรต่าง ๆ ที่จะนำหมู่คณะมาร่วมปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน เพื่อส่งเสริมการปฏิบัติในหน่วยงานองค์กรนั้น ๆ และจัดให้มีการอุปสมบทหมู่พระภิกษุทุกเดือน เพื่อให้การฝึกวิปัสสนากรรมฐานนั้นเป็นไปพร้อมกัน

(๔) ให้ความสำคัญการเผยแพร่ธรรมะผ่านเทคโนโลยีและสารสนเทศ

- ระบบกระจายเสียงธรรมภายในวัด ที่มีการจัดการในแต่ละพื้นที่เป็นรูปแบบอย่างเหมาะสมและเอื้อต่อการปฏิบัติของหมู่คณะ เมื่ออยู่ภายในบริเวณวัดจะได้เสียงบรรยายธรรมชัดในทุกพื้นที่ แม้ไม่ได้อยู่ในการปฏิบัติธรรม แต่เมื่อได้ยินเสียงก็ย่อมสร้างภาวะสงบเมื่อได้ยินเสียงบรรยายนั้นได้ ซึ่งมีผลต่อการสร้างบรรยากาศแห่งการปฏิบัติและฟังธรรม
- ระบบการถ่ายทอดสดการบรรยายธรรม ผ่านเว็บไซต์ของวัด <http://www.watmaheyong.org> ในเวลา ๒๐.๑๕-๒๑.๒๐ น. ของทุกวัน และการถ่ายทอดสดผ่าน Facebook : [วัดมเหยงคณ์ ข่าวสด สารธรรม](https://www.facebook.com/mahaeyong.channel) <https://www.facebook.com/mahaeyong.channel> โดยมีผู้ติดตามประมาณ ๑๗,๐๐๐ คน
- ระบบการบันทึกการบรรยายธรรมของครูบาอาจารย์ในแต่ละสถานที่ มีการเรียบเรียง ต ร ว จ ส อ บ อ ย่ า ง เป็น ระบบ และ เผยแผ่ ผ่าน <https://www.youtube.com/user/TheWatmaheyong> โดยมีการบันทึกไว้ ๓๖๐ ครั้ง และสมาชิกติดตามประมาณ ๓,๗๐๐ บัญชี

— การเผยแพร่ข้อธรรมคำสอนของครูบาอาจารย์ ผ่าน Facebook : วัดมเหยงคณ์ ธิม-
โฆวาท <https://www.facebook.com/PageWatMaheyong/> โดยมีผู้ติดตาม
ประมาณ ๔๓,๐๐๐ คน
ทั้งระบบเครื่องเสียง และสื่อสังคมออนไลน์ดังกล่าว เป็นการปรับประยุกต์ใช้
เทคโนโลยีเพื่อการแพร่ธรรมได้อย่างดียิ่ง

(๕) การจัดการพื้นที่ ให้สัปปายะต่อผู้ปฏิบัติในแต่ละหลักสูตร

มีการวางแผนและจัดสรรพื้นที่อย่างลงตัว โดยจัดพื้นที่เป็นเขตบุคคลทั่วไปที่มาจากชนชั้นม-
ภวานาประจำวัน แยกกันกับของผู้เข้าปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานอย่างเป็นสัดส่วน ทำให้ทุกกิจกรรม
ดำเนินไปด้วยกันได้อย่างราบรื่น ได้ประโยชน์ทุกสถาน ในเชิงภาพรวมของพื้นที่วัด แบ่งออกเป็นสอง
ส่วน ส่วนแรกเป็นพื้นที่โบราณสถานซึ่งเป็นวัดเก่าแก่อั้งเดิม ส่วนที่สอง คือ บริเวณวัดในปัจจุบัน ที่มี
การวางผังสถานที่อย่างเป็นระเบียบ ขนาดของพื้นที่กว้างขวาง มีสวนป่าร่มรื่นเอื้อต่อการฟังธรรม
ตามแบบอย่างของวัดปฏิบัติ การจัดที่พักมีการแบ่งแยกชัดเจนระหว่างผู้ปฏิบัติชายและหญิง
นอกจากนี้ แม้ว่าวัดจะมีผู้เดินทางเข้าออกจำนวนมากในแต่ละวัน แต่ไม่มีเสียงรบกวน อันนับได้ว่ามี
การบริหารจัดการได้เชิงพื้นที่ได้เป็นอย่างดี

๕.๕ วัดป่าสุคะโต จ.ชัยภูมิ

วัดป่าสุคะโต เป็นอีกสถานที่ปฏิบัติธรรมที่มีชื่อเสียงของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
ตั้งอยู่หมู่ที่ ๘ บ้านใหม่ไทยเจริญ ตำบลท่ามะไฟหวาน อำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ ห่างจากตัว
จังหวัดประมาณ ๕๐ กิโลเมตร ในเขตเทือกเขาภูแล่นคาหรือภูโค้ง ด้วยสภาพผืนป่าอันอุดมสมบูรณ์
และรื่นรมย์เหมาะแก่การเจริญวิปัสสนากรรมฐานเป็นอย่างยิ่ง บนเนื้อที่ ๕๐๐ ไร่¹⁹

๕.๕.๑ แรกเริ่มยุคบุกเบิก

วัดป่าสุคะโตถือกำเนิดเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๒ เดิมชื่อวัดเอราวัณ ต่อมาเรียกชื่อใหม่ว่าวัด
ป่าสุคะโต จากการริเริ่มบุกเบิกเดินธุดงค์เพื่อแสวงหาพื้นที่ที่เหมาะสมแก่การเจริญวิปัสสนากรรมฐานบน
ภูโค้งใกล้กับบ้านเดิมของหลวงพ่อบุญธรรม อุดตมธัมโม ซึ่งมีศักดิ์เป็นน้าของหลวงพ่อคำเขียน สุ-
วัฒน์ ท่านได้ร่วมกับชาวบ้านกุตโง้ง ขณะนั้นมี ๑๕ หลังคาเรือน และท่ามะไฟหวาน ๓๐ กว่าหลังคา
เรือน ตั้งเป็นที่พักสงฆ์ขึ้น ซึ่งท่านเป็นศิษย์รุ่นแรก ๆ ของหลวงพ่อเขียน จิตตสุโข²⁰ และเป็นผู้ที่ชักนำ
หลวงพ่อคำเขียนให้มาปฏิบัติกรรมฐานกับหลวงพ่อเขียนที่วัดป่าพุทธานุ จังหวัดเลย ตั้งแต่ยังเป็น
ฆราวาสเพราะเหตุแห่งทุกข์ที่สูญเสียลูกชายคนแรกไป ในสมัยนั้นหลวงพ่อคำเขียนยังมีปฏิญญาธรรมมาก

¹⁹ ๕๐ ปี วัดป่าสุคะโต น. ๓๓๗.

²⁰ ๕๐ ปี วัดป่าสุคะโต น. ๑๘.

ด้วยความที่เป็นหมอธรรม จึงสำคัญตนว่าเหนือและดีกว่าคนอื่น เกิดความรู้สึกค้ำใจต่อวิธีการสอนของหลวงพ่อเทียนที่ท่านสอนให้สร้างจิ้งหะและเดินจงกรม ให้รู้สึกตัวอยู่เสมอ กำหนดรู้ไปกับการสร้างจิ้งหะไม่ให้เข้าไปอยู่ในความสงบ และหลวงพ่อเทียนยังพูดทำท่ายหลวงพ่อดำเขียนอีกว่า ถ้าฝึกสร้างจิ้งหะและเดินจงกรมให้มีสติสัมปชัญญะ ในหนึ่งเดือนไม่รู้สึกรอะไรและจิตใจไม่เปลี่ยนแปลงจากเดิม ท่านจะจ่ายให้ ๑,๐๐๐ บาท เมื่อถูกทำท่ายท่านจึงมุ่งมั่นปฏิบัติตามวิธีแนะนำของหลวงพ่อเทียนปรากฏว่า ปัญญาญาณเกิดขึ้นกับท่าน รู้เรื่องราว เรื่องนาม ตามความเป็นจริง จากนั้นจิตใจของท่านก็เปลี่ยนไป พันภาวะเดิม ความลึกลับสับสนหายไปหมด ความทุกข์ที่เคยมีอยู่หายไป ๖๐% ต่อมาท่านจึงอุปสมบทที่วัดศรีบุญเรืองในจังหวัดเลยเมื่อวันที่ ๑๗ ตุลาคม ๒๕๑๐²¹

ช่วง ๓ พรรษาแรกของหลวงพ่อดำเขียน ท่านทุ่มเทกับการปฏิบัติอย่างเต็มที่ โดยเก็บตัวปฏิบัติที่วัดป่าพุทธานุเป็นส่วนใหญ่ ท่านได้ทำตามหลวงพ่อเทียนสอนทุกอย่าง เช่น สร้างจิ้งหะและเดินจงกรม เพื่อปลุกสติให้เห็นการเคลื่อนไหว เห็นใจที่คิด สติสัมปชัญญะเป็นดวงตาภายใน เป็นผู้เฝ้าดูกาย ดูใจ จนเห็นกายกับใจ เป็นเพียงแต่รูปธรรม นามธรรมเท่านั้น ไม่ใช่ตัวตนที่ไหน เป็นธรรมชาติล้วน ๆ จากนั้นหลวงพ่อเทียนสอนให้ดูทุกข์ที่อยู่กับรูปและให้ดูทุกข์ที่อยู่กับนาม ให้เริ่มต้นจากดูรูปก่อน รูปที่เป็นรูปธรรม เมื่อมีสติสัมปชัญญะ ดูรูป ก็เห็นว่า เป็นรูปทุกข์ เป็นกองทุกข์ เป็นก้อนทุกข์ หายใจก็คือแก่ทุกข์ กินก็คือแก่ทุกข์ ตลอดถึงยืน เดิน นั่ง นอน คือแก่ทุกข์ให้รูป เมื่อเห็นว่าเป็นโรค การเจ็บไข้ก็ต้องหาวิธีแก้ทุกข์ นี่เป็นเรื่องของรูปธรรม จากนั้นให้มาดูที่นามหรือดูจิตใจเปรียบเสมือนนั่งอยู่ในห้องกระจก สิ่งใดเข้ามาก็เห็นได้ทันที ใจหรือจิตใจแต่เดิมก็ปกติ แต่อารมณ์เมื่อจรเข้ามา คือ เมื่ออารมณ์จรมา จะเป็นความดีใจ เสียใจ ก็เห็น เห็นทุก ๆ อย่าง เพราะเมื่อเป็นผู้ดูก็เห็น เห็นแล้วละได้ ไม่เป็นไปกับมัน ไม่เหมือนกับดูรูปธรรม ทุกข์ของรูปละไม่ได้ ทำได้แต่เพียงบรรเทาอยู่อย่างนั้น จะไม่ให้หิวไม่ได้ ไม่เหมือนกับใจ จิตใจนี้ละได้เด็ดขาด ละทีเดียว จะละได้ตลอดชีวิต หากได้ศึกษาถูกจุด ตรงเป้า จะไม่ยาก เหมือนกับการไขกุญแจที่ถูกกุญแจก็เปิดออกได้ทันที ไม่เสียเวลา²²

หลวงพ่อดำเขียนมีความเจริญก้าวหน้าในการเจริญวิปัสสนากรรมฐานเป็นลำดับจนกระทั่งในปี พ.ศ. ๒๕๑๓ ท่านเล่าว่าเกิดการเปลี่ยนแปลงทางจิตครั้งสำคัญเห็นอาการของชั้น ๕ เหมือนแก้วที่แตกกระจาย นับแต่นั้นมาท่านก็ออกไปช่วยหลวงพ่อเทียนสอนธรรมะ²³

หลังจากหลวงพ่อบุญธรรมได้สร้างที่พักสงฆ์ในป่าใกล้บ้านกุดโง้งเสร็จในปี พ.ศ. ๒๕๑๒ ปี ในปีต่อมาหลวงพ่อดำเขียนก็มาพำนักอยู่บ้างเป็นครั้งคราว แล้วมาเริ่มจำพรรษาครั้งแรกในปี พ.ศ.

²¹ รุ้ชื่อ ๆ หลวงพ่อดำเขียน สุวณโณ น. ๑๐-๑๑.

²² รุ้ชื่อ ๆ หลวงพ่อดำเขียน สุวณโณ น. ๑๒.

²³ รุ้ชื่อ ๆ หลวงพ่อดำเขียน สุวณโณ น. ๑๒.

๑๕๑๙ เพราะท่านแลเห็นถึงความจำเป็นที่จะปักหลักอยู่ที่ใดที่หนึ่งเพื่อสอนกรรมฐานให้ต่อเนื่อง ดีกว่าเร่ไปในที่ต่าง ๆ อีกทั้งยังเห็นว่า ป่าบนภูโคง์นั้นเหมาะแก่การเจริญภาวนาและสอนกรรมฐาน ด้วยความสงบ สดุดี ธรรมชาติเอื้อต่อการดูจิตดูใจยิ่งนัก แต่ปีถัดมาชาวบ้านก็มานิมนต์ท่านไปเป็นเจ้าอาวาสวัดภูเขาทอง บ้านท่ามะไฟหวาน ซึ่งอยู่ห่างออกไป ๓ ก.ม. ท่านเห็นว่าท่ามะไฟหวานเป็นหมู่บ้านใหญ่บนภูโคง์ หากชาวบ้านที่นั่นมีพื้นฐานทางธรรม ก็จะเอื้อให้ท่านและหลวงพ่อบุญธรรมสามารถเผยแผ่ธรรมออกไปอย่างกว้างขวาง ตอนแรกดำริจะไปประจำอยู่แค่ ๑ - ๒ ปี เท่านั้น แต่ปรากฏว่าท่านอยู่ถึง ๕ ปี และได้ทำกิจกรรมหลายอย่างนอกจากการสอนธรรมแก่ชาวบ้าน เช่น จัดระเบียบวัด จัดระเบียบชุมชน คอยตรวจตราหมู่บ้านไม่ให้มีวงพนันและอบายมุข ต่อมาก็ตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ตั้งสหกรณ์ข้าว จนได้รับฉายาเป็นพระนักพัฒนา เป็นที่รู้จักของญาติโยมนักกิจกรรมเพื่อสังคมในกรุงเทพฯ และพระไพศาล วิสาโล เจ้าอาวาสวัดป่าสุคะโต องค์ปัจจุบัน ก็รู้จักกับท่าน ตั้งแต่ในปี ๒๕๒๓ จากกิจกรรมทอดผ้าป่าข้าวในครั้งนั้นด้วย

๕.๕.๒ เปลี่ยนชื่อเรียกใหม่จากวัดเอราวัณ เป็น “วัดป่าสุคะโต”

หลวงพ่อบุญธรรมอยู่บนหลังเขาภูโคง์จนกระทั่งปี ๒๕๒๓ ชาวบ้านหนองแกได้มานิมนต์ให้ท่านกลับไปจำพรรษาที่บ้านเกิด เนื่องจากช่วงนั้นหลวงพ่อดำเนินได้ขึ้นมาอยู่บนหลังเขากับท่านติดต่อกันมาหลายปี ท่านจึงตัดสินใจกลับไปบ้านหนองแกเพื่อเป็น เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ทอง ตำบลหนองแก อำเภอกำแพงศรี จังหวัดชัยภูมิ โดยมีหลวงพ่อดำเนินมารับช่วงดูแลวัดเอราวัณสืบต่อจากท่าน หลังจากนั้นหลวงพ่อดำเนินได้เรียกชื่อใหม่ว่า “วัดป่าสุคะโต”^{๒๔}

หลวงพ่อดำเนินกลับมาจำพรรษาที่วัดป่าสุคะโตอีกครั้งใน พ.ศ. ๒๕๒๕ ท่านก็ยังมุ่งทำงานด้านสอนกรรมฐาน ควบคู่ไปกับการพัฒนาชุมชนและการปลูกป่าฟื้นฟูธรรมชาติ เริ่มมีพระญาติโยมจากกรุงเทพฯ และต่างจังหวัดมาศึกษา ปฏิบัติธรรม โดยเฉพาะกลุ่มศึกษาและปฏิบัติธรรม ได้จัดกิจกรรมธรรมะหรรษาต่อเนื่องหลายปี

“สุคะโต เกิดขึ้นจากกรรมฐานนะ ไม่ใช่อุตมการณ์ ไม่ใช่คิดขึ้นมา เราปฏิบัติธรรมกับหลวงพ่อดำเนินสมัย ปี ๒๕๐๙-๒๕๑๐ อยากให้คนปฏิบัติ และถิ่นฐานบ้านเกิดของเราที่อยู่ที่นี่ ก็คิดถึงถิ่นฐานบ้านเกิดของตัวเอง ก็อยากให้พ่อ ให้แม่ ให้พี่น้องได้ปฏิบัติดูบ้าง สิ่งเหล่านี้ พ่อก็ไม่เคยสอน แม่ก็ไม่เคยสอน ทีนี้หลวงพ่อดำเนินสอนเรา เกิดมาเกือบ ๓๐ ปี ฟังได้ยินคำสอนแบบนี้ ก็อยากจะสอนคนแล้วไปอยู่วัดในบ้านก็อยู่ไม่ได้ เขาปลูกป่า เลี้ยงไก่ ไม่เหมาะอะไร มาอยู่ที่นี่ก็มีเพื่อน มีพี่น้องกัน ก็เลยขึ้นมา มาอยู่ที่นี่ มาอยู่ด้วยกัน

“ตั้งใจอยู่เสมอว่า ขอให้มีโอกาสสอนคน มีสถานที่ มีสิ่งแวดล้อมที่ดี มีป่า มีเสนาสนะพออยู่อาศัย ก็อยากเลียนแบบที่วัดป่าพุทธยาน เราเกิดที่นั่น ตอนเช้าขึ้นมา หลวงพ่อดำเนินพาทำวัตรสวด

^{๒๔} ดู ๕๐ ปี วัดป่าสุคะโต; ลำดับเหตุการณ์ ๕๐ ปี วัดป่าสุคะโต, พ.ศ. ๒๕๖๓.

มนต์แสดงธรรมให้ฟัง เราก็อาจจะทำตามหลวงพ่อกุศล ทำวัตรสวดมนต์ มีคนมานั่งสวดมนต์ มีคน มาปฏิบัติธรรม เราจะเทศน์ ก็ตั้งใจสำเร็จแล้ว มีคน นั่งอยู่ เรานั่งอยู่ อาจจะพูดอย่างนี้ อย่างนี้ ก็ ตามความคิดของเรา เป็นความจริงขึ้นมา ก็มองแบบนี้ สอนอย่างนี้ ก็เลยคิดขึ้นมา ไม่ใช่คนคิดเก่ง มันก็ทำลงไปจริง ๆ

“การทำให้เกิดอย่างนี้ขึ้นมา ก็ต้องมีความพากเพียร มีศรัทธา มีเมตตากรุณาต่อทุกสรรพสิ่ง เกิดสิ่งอย่างนี้ขึ้นมา ที่แรกก็ตั้งใจจะมาเทศน์สอนคน ก็มามีปัญหาเรื่องที่ดิน เรื่องป่า เรื่องอะไรต่าง ๆ ก็เลยขยายกว้างออกไป คนแย่งเอาที่ดิน คนแย่งเอาต้นไม้ คนแย่งฆ่าสัตว์ เราก็ต้องดูแลเขา กลายเป็น งานขยายออกไป แทนที่เราจะมานั่งแสดงธรรม

“เดี๋ยวนี้สำเร็จหมดแล้ว ไฟก็มอดแล้ว คนก็ไม่ทำลายป่า แต่ว่าสัตว์ป่าไม่เหลือแล้ว หมดแล้ว สิ่งเหล่านี้ล้มเหลว แต่เราไม่ล้มเหลว ชีวิตเราไม่ล้มเหลวนะ ยังมั่นคงอยู่เสมอ เหมือนเดิมอยู่ มันหลง จะบอกให้คนไม่หลงก็ได้ คำเดียว มันทุกซบจะบอกว่าไม่ทุกซบก็ได้ มีคำเดียวอย่างนี้ พูดอย่างนี้ มันโกรธ ไม่โกรธก็ได้ มันแค้นไม่แค้นก็ได้ มันเจ็บไม่เจ็บก็ได้ มันตาย ไม่ตายก็ได้ อาจจะบอกอย่างนี้ ก็บอกอย่างนี้ มาเกือบจะ ๕๐ ปีแล้ว

“แต่ก่อนอาจจะรักแต่พ่อแต่แม่นะ เดี่ยวนี้รักคนทั้งประเทศทั้งโลก เกิดจากกรรมฐาน รักเมตตา ดินเมตตาหินเมตตาทราย รักธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ป่าไม้ แม่น้ำ ช่วยจนสุดความสามารถ นี่คือกรรมฐาน มันไม่ใช่อุดมการณ์ ไม่ใช่อุดมคติ ไม่ใช่ความคิดมีเหตุมีผลศึกษามาจากไหน ไม่ได้ศึกษาเลย ตาสีตาสา ไปพบกับหลวงพ่อกุศลเข้า ก็คิดอย่างนี้ขึ้นมา ยังเหมือนเดิม ไม่เปลี่ยนแปลง

“ไม่มีกฎหมายอะไร มาสบาย ๆ เลย ไม่มีใครถามใครว่ามาจากไหน ชื่ออะไร บ้านใด ไม่เคย ถามเลย แล้วแต่จะมา ขอให้มาอยู่แล้วมีสติ เขาจะดูแลของเขาเอง ถ้ามีสติเขาจะละความชั่วเอง ถ้า เขามีสติเขาจะทำความดีเอง ถ้าเขามีสติเขาจะบริสุทธิ์เอง ไม่ต้องไปปกครองเขาเลย

“ที่นี่ไม่มีทะเลาะวิวาทกัน ไม่มีอะไร เป็นญาติกัน แบ่งปันกัน ก็เหมือนกันหมด เคยสูบบุหรี่มา มาอยู่ที่นี้ก็เลิกสูบบุหรี่ มันมีสิ่งแวดล้อม คนกินเหล้าก็เลิกกินเหล้า ไม่รังเกียจใคร ชี้เหล้ามา ยามาเลย แม้แต่ตอนนี้ ตัวเองแก่เฒ่ามาก็คิดถึงคนแก่ อยากให้คนแก่มาอยู่ด้วยกัน

“มาอยู่ด้วยกัน ไม่ทอดไม่ทิ้ง ถ้ายังมีชีวิตอยู่นะ จะไม่ทอดไม่ทิ้งเด็ดขาด ถึงแม้ว่าเป็นผู้อาศัย เขาอยู่ แต่ว่าเพื่อนก็ดินะอาศัยได้ พระที่นี้ โยมที่นี้ ฟังพวาอาศัยกันได้ ก็เลยอยากจะชวนคนมานี่ ถนนหนทางก็มาถึง มีข้าวกิน มีที่อยู่อาศัยพอหลบฟ้าหลบฝนได้ ไม่ฟุ่มเฟือยเกินไป ไม่ฝืดเคืองเกินไป อยากให้เป็นอย่างนี้ จะให้ดีกว่านี้ก็ไม่เอา หรุหราร่าเลียม ระเบียบก็ไม่เอา อยากรัฐธรรมนูญแบบนี้ ไม่อยากสร้าง ให้ใหญ่โต สี่ห้าสิบปี ก็แค่นี้วัดเรา ค่อยคลานเล็ก ๆ น้อย ๆ ไป ไม่เอาอะไรมาอวดมาอ้าง”²⁵

²⁵ ๕๐ ปี วัดป่าสุคะโต น. ๔๕-๔๗; คัดตัดตอนจากคำให้สัมภาษณ์ของหลวงพ่อกุศลคำเขียน สุวัฒน์ เมื่อวันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๕๔.

๕.๕.๓ วัดป่าสุคะโตกับการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่

วัดป่าสุคะโตในช่วงเริ่มแรกนอกจากการสอนกรรมฐานและอบรมเรื่องศีลธรรม เพื่อให้ชาวบ้านรอดจากอบายมุขแล้ว หลวงพ่อคำเขียนยังริเริ่มแก้ไขปัญหาและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของชาวบ้านไปด้วย จึงดึงดูดหนุ่มสาวนักกิจกรรมเพื่อสังคมและกลุ่มนักปฏิบัติธรรมจากกรุงเทพฯ กลุ่มเล็ก ๆ เข้ามาที่วัด

โดยเฉพาะพระไพศาล วิสาโล เดิมชื่อ ไพศาล วงศ์วรวิสิทธิ์ เป็นชาวกรุงเทพฯ เกิดเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๐ สำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ แผนกศิลปะ จากโรงเรียนอัสสัมชัญ และสำเร็จการศึกษาชั้นอุดมศึกษาจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ สาขาวิชาประวัติศาสตร์ ระหว่างเรียนที่ธรรมศาสตร์เคยเป็นสาราณียกรปาจารย์สาร (พ.ศ. ๒๕๑๘-๒๕๑๙) และเป็นเจ้าหน้าที่กลุ่มประสานงานศาสนาเพื่อสังคมตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๙ จนถึงปี พ.ศ. ๒๕๒๖ บวชและจำพรรษาที่สุคะโตในปี ๒๕๒๖ จึงมีคนหนุ่มสาวจากกรุงเทพฯ เข้ามาปฏิบัติธรรมและใช้ชีวิตอยู่ที่สุคะโตอย่างสม่ำเสมอ แต่ยังเป็นคนกลุ่มเล็ก ๆ และส่วนใหญ่เป็นกลุ่มนักกิจกรรมทางสังคมที่รู้จัก หลวงพ่อเทียน หลวงพ่อคำเขียน และพระไพศาล ซึ่งนอกจากจะเข้ามาเพื่อปฏิบัติธรรมแล้ว ยังร่วมกับหลวงพ่อคำเขียนนำแนวคิดเรื่องการพึ่งตนเองมาสู่ชาวบ้าน อย่างเช่นทำสวนพุทธเกษตรให้เห็นเป็นตัวอย่าง

ในปี พ.ศ. ๒๕๒๙ เกิดไฟป่าครั้งใหญ่ เผาผลาญพื้นที่ป่าในวัดไม่น้อยกว่า ๒ ใน ๓ จนหลวงพ่อต้องชักชวนชาวบ้านมาทำไร่ในบริเวณที่ถูกไฟไหม้ ทั้งนี้เพื่อดูแลต้นกล้าที่ปลูกใหม่ให้เติบโต เมื่อต้นไม้โตเต็มพื้นที่แล้ว การทำไร่ในพื้นที่นั้นก็ยุติ ต่อมาก็ได้บวชภาคฤดูร้อนครั้งแรก และพระไพศาล วิสาโล ก็ได้รับมอบหมายจากหลวงพ่อคำเขียน ให้ดูแลวัดในฐานะรักษาการเจ้าอาวาส พร้อมทั้งมีพระที่บวชในโครงการบวชเพื่อสังคมและสันติภาพของคณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา (ศ.พ.พ.) มาจำพรรษาด้วย

และปี พ.ศ. ๒๕๓๑ พระยูกิ นรเทโว ชาวญี่ปุ่น นักศึกษาปริญญาโท จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ก็มาบวชและจำพรรษาอยู่กับหลวงพ่อคำเขียน ส่งผลให้มีคนหนุ่มสาวและนักศึกษาชาวญี่ปุ่นที่สนใจเรื่องพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชน ตลอดจนการปฏิบัติธรรมแนวหลวงพ่อเทียน เดินทางมาศึกษาเรียนรู้อย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน ปีต่อมา พระชาลส์ นิโรโซ ลูกศิษย์หลวงพ่อเทียนชาวออสเตรเลีย มาอยู่จำพรรษาที่วัดป่ามหาวันและจำพรรษาที่วัดป่าสุคะโตในปีถัดมา ได้พาชาวสิงคโปร์มาฝึกเจริญสติกับหลวงพ่อคำเขียน

แม้จะเกิดความขัดแย้งภายในระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๓๓-๒๕๓๖ แต่เมื่อเหตุการณ์ผ่านพ้นไป หลวงพ่อคำเขียนกับพระไพศาลได้กลับมาดูแลวัดอีกครั้งหนึ่ง และในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๓๗ พระสงฆ์และศิษยานุศิษย์ของหลวงพ่อคำเขียน ได้มาช่วยกันฟื้นฟูสถานที่เพื่อจัดงานปฏิบัติธรรม แสดงธรรม เนื่องในวันมาฆบูชา มีญาติโยมจากที่ต่าง ๆ มาร่วมมากมาย เป็นสัญญาณว่าวัดป่า

สุคะโตกำลังจะมีการฟื้นฟูใหม่ ภายหลังจากที่มี พระสงฆ์ แม่ชี และญาติโยมจากพื้นที่ต่าง ๆ ททยอยกัน กลับวัดมาอยู่กันตามปกติ และเริ่มช่วยกันพัฒนาระบบสาธารณูปโภคพื้นฐานอย่างจริงจัง แต่ยังไม่มีการตัดแปลงสภาพแวดล้อมและสิ่งก่อสร้างภายในวัดมากนัก และในปี พ.ศ. ๒๕๓๙ พระไพศาลก็ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นเจ้าอาวาสวัดป่าสุคะโตอย่างเป็นทางการ

๕.๕.๔ สถาบันสติปัญญา

วัดป่าสุคะโตเริ่มจัดปฏิบัติธรรมบ่อยขึ้น เพราะพระหลายท่านมีฉันทะในด้านนี้ จากเดิมที่จัดให้แก่แก่นักเรียนก็ขยายให้แก่คนทั่วไป กำลังหลักด้านนี้ได้แก่ พระสุรทัต พระวรเทพ ตอนหลังก็มีพระทรงศิลป์ สุจินโณ ซึ่งบวชปี ๒๕๔๒ มาร่วมด้วย เช่นเดียวกับพระวิฑฒนชัย ซึ่งมาสมทบภายหลังปี ๒๕๔๒ อาจารย์กำพล ทองบุญน่ม ได้ย้ายมาอยู่สุคะโตพร้อมกับ คุณพ่อ เดิมท่านอยู่นครสวรรค์ แต่ภายหลังมีฉันทะในการปฏิบัติธรรมมากขึ้นจนเห็นผล ความทุกข์ลดลงมาก จึงอยากปฏิบัติธรรมต่อเนื่อง หลวงพ่อคำเขียนจึงชวนมาอยู่ที่สุคะโต โดยพักที่กุฏิ ๑๖ ภายหลัง ก็ย้ายมาอยู่กุฏิใหม่ใกล้ซุ้มประตูสุญญตา ซึ่งมีความกว้างขวางและสะดวกกว่าเดิม ระยะเวลาหลังกุฏินี้ได้ต้อนรับผู้คนจำนวนมากที่มาขอคำปรึกษาจากท่านทั้งเรื่องชีวิตและการปฏิบัติธรรม แต่ภายหลังท่านก็ย้ายไปอยู่ที่กรุงเทพฯ โดยได้รับความดูแลอย่างดีจากชมรมเพื่อน คุณธรรม นอกจากให้ที่พักที่สะดวกสบายแล้ว ยังช่วยเผยแพร่คำสอนของท่านทั้งในรูปหนังสือ ซีดี และผ่านรายการวิทยุ จนกระทั่งวาระสุดท้ายของท่าน

ปี พ.ศ. ๒๕๔๓ เริ่มมีการจัดปฏิบัติธรรมประจำเดือน ครั้งละ ๗ วัน โดยมีเจ้าหน้าที่จากโรงพยาบาลบุรีรัมย์มารับการอบรมเป็นส่วนใหญ่ กิจกรรมดังกล่าวทำให้มีคนมาวัดมากขึ้น จึงจำเป็นต้องสร้างกุฏิที่พักเพิ่มขึ้น สวนพุทธเกษตรซึ่งเคยมีแต่ต้นไม้ก็เริ่มมีกุฏิผุดขึ้นมาทีละหลังสองหลัง ขณะเดียวกันศาลาหน้าซึ่งเดิมด้านล่างเป็นพื้นโล่ง ๆ ก็ต่อเติมตัดแปลงให้เป็นห้องโถง ที่เคยฉันทบนศาลาก็ย้ายลงมาฉันทข้างล่าง และใช้ทำกิจต่าง ๆ เช่น ทำวัตรสวดมนต์ ในวันสำคัญทางศาสนารวมทั้งทอดผ้าป่า ทอดกฐิน หรือถวายสังฆทาน ส่วนห้องครัวก็มีการขยายให้ใหญ่ขึ้นและยกใต้ถุนสูงในอีกหลายปีถัดมา

กล่าวได้ว่าความเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพของวัดป่าสุคะโตเกิดขึ้นอย่างชัดเจน และต่อเนื่องนับแต่ช่วงนี้ไป นอกจากกุฏิเสนาสนะที่เพิ่มขึ้นแล้ว ยังมีการตัดถนนรอบวัด รวมทั้งเชื่อมส่วนต่าง ๆ ภายในวัด เพื่อขยายพื้นที่ใช้สอย มีการสร้างกุฏิพระหลายหลังกระจายไปตามถนนดังกล่าว รวมทั้งจัดทำฌาปนสถานใกล้กำแพงด้านทิศตะวันตก ถนนเหล่านี้ยังช่วยอำนวยความสะดวกในการปลูกต้นไม้ฟื้นฟูป่า ซึ่งเป็นงานที่หลวงพ่อให้ความสำคัญมาก ในด้านหนึ่งสุคะโตมีสิ่งปลูกสร้างมากขึ้น แต่ในอีกด้านหนึ่งป่าก็หนาแน่นขึ้น เพราะไฟป่าไม่มารังควานเหมือนก่อนเนื่องจากมีกำแพงล้อมรอบ ขณะเดียวกันก็มีการปลูกป่าช่วงหน้าฝนอย่างต่อเนื่องจนเต็มพื้นที่ สุคะโตจึงกลับมามีป่าเขียวครึ้ม แม้ไม่มีไม้ใหญ่มากและหลากหลายดังแต่ก่อนก็ตาม

นับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๓ จนถึงปัจจุบัน วัดป่าสุคะโตก็ได้มีการปฏิบัติธรรมประจำเดือนตลอดทั้งปี กลายเป็นศูนย์ปฏิบัติธรรมเต็มรูปแบบ โดยมีอีกชื่อหนึ่งว่า สถาบันสติปัญญา แม้ว่าในเวลาต่อมาพระสุรทัตและพระวรเทพจะไม่ได้เป็นหลัก เพราะท่านหนึ่งสีกหาลาเพศ อีกท่านหนึ่งก็มรณภาพ แต่ก็ยังมีพระทรงศิลป์เป็นหลักอย่างต่อเนื่องมาโดยตลอด โดยมีพระรูปอื่น ๆ มาร่วมคณะด้วย ส่วนผู้ที่มาปฏิบัตินอกคอร์ส ประจำเดือน ก็ได้พระวัฒน์ชัยมาช่วยสอน และภายหลังก็มีอีกหลายท่านมาช่วยสอนด้วย พร้อมกันนั้นในปีเดียวกันหลวงพ่อคำเขียนก็มีดำริให้เริ่มโครงการธรรมยาตราเพื่อฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติในลุ่มน้ำลำปะทาว

และในปี พ.ศ. ๒๕๔๘ ได้สร้างลานหินโค้ง ลานเดินจงกรม เพื่อส่งเสริมการเจริญสติแก่ผู้ที่มาวัดป่าสุคะโต บนพื้นที่ป่าที่เคยถูกไฟไหม้ ต่อมาปี พ.ศ. ๒๕๕๓ ก็ได้เริ่มจัดปฏิบัติธรรมเก็บอารมณ์เข้ม ๔๐ วัน เป็นครั้งแรก และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประกาศให้วัดเอราวัณ (วัดป่าสุคะโต) เป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดตีเต็น เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ๘๓ พรรษา และปี พ.ศ. ๒๕๕๔ ได้ประดิษฐานธรรมจักรที่ลานหินโค้ง เนื่องในวาระ ๑๐๐ ปี ชาตกาลหลวงพ่อเทียน และในที่สุดวันนั้นก็มาถึง เข้ามีดของวันที่ ๒๓ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๗ เวลา ๐๔.๕๙ น. หลวงพ่อคำเขียน ละสังขาร คือนัฐธรรมชาตอย่างสงบ ณ ภูเขาวัดป่าสุคะโต ซึ่งภายหลังได้ ปรับให้เป็นพิพิธภัณฑ “ไม่เป็นอะไรกับอะไร”

และนับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๘ – ปัจจุบัน ในระหว่างวันที่ ๒๒-๒๓ สิงหาคมของทุกปี ก็จะมีการจัดงานปฏิบัติบูชาคุณหลวงพ่อคำเขียน ณ วัดป่าสุคะโต โดยคืนวันที่ ๒๒ มีการปฏิบัติธรรมและฟังการบรรยายธรรมตลอดทั้งคืน จนถึงรุ่งเช้าวันที่ ๒๓ มีพิธีอาจารย์บูชาแต่หลวงพ่อที่ลานหินโค้ง

๕.๕.๕ ภาพรวมการคอร์สการปฏิบัติธรรม

คอร์สปฏิบัติธรรมประจำเดือน

- จัดให้มีปฏิบัติธรรมเจริญสติแบบเคลื่อนไหวแนวหลวงพ่อเทียน จิตตสุโภ ทุกเดือน โดยมีพระทรงศิลป์ สุจินโณ เป็นผู้สอน โดยมีผู้สมัครเข้ามาหลายช่องทาง อาทิ สมัครด้วยตนเองที่วัด , โทรศัพท์สมัคร และสมัครผ่านเว็บไซต์ ซึ่งมีอาสาสมัครคอยรับสมัครอยู่เป็นประจำ
- จำนวนผู้เข้ารับการอบรม คอร์สประจำเดือน ๓๐-๔๐ คน โดยผู้สมัครมาจากหลากหลายภาคของประเทศและมีชาวต่างประเทศอยู่บ้าง

ปฏิทินปฏิบัติธรรม เจริญสติ ประจำปี ๒๕๖๑

รุ่นที่ ๑	-
รุ่นที่ ๒	-
รุ่นที่ ๓	วันอาทิตย์ที่ ๑๑ - วันเสาร์ที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๑
รุ่นที่ ๔	วันอาทิตย์ที่ ๑๕ - วันเสาร์ที่ ๒๑ เมษายน ๒๕๖๑
รุ่นที่ ๕	วันอาทิตย์ที่ ๑๓ - วันเสาร์ที่ ๑๙ พฤษภาคม ๒๕๖๑
รุ่นที่ ๖	วันอาทิตย์ที่ ๓ - วันเสาร์ที่ ๙ มิถุนายน ๒๕๖๑
รุ่นที่ ๗	วันอาทิตย์ที่ ๑ - วันเสาร์ที่ ๗ กรกฎาคม ๒๕๖๑
รุ่นที่ ๘	วันอาทิตย์ที่ ๒๖ สิงหาคม - วันเสาร์ที่ ๑ กันยายน ๒๕๖๑
รุ่นที่ ๙	วันอาทิตย์ที่ ๙ - วันเสาร์ที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๖๑
รุ่นที่ ๑๐	วันอาทิตย์ที่ ๑๔ - วันเสาร์ที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๑
รุ่นที่ ๑๑	วันเสาร์ที่ ๑๐ - วันอาทิตย์ที่ ๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๑ (รุ่นเข้ม) เฉพาะผู้ผ่านหลักสูตร ๗ วันแล้วเท่านั้น
รุ่นที่ ๑๒	วันอาทิตย์ที่ ๒๓ - วันเสาร์ที่ ๒๙ ธันวาคม ๒๕๖๑

กำหนดการในการปฏิบัติธรรม

วันแรก (วันอาทิตย์)

- การปฐมนิเทศที่ศาลาหอไตรจะเริ่มในเวลา ๑๓.๐๐ น. ควรมาให้ทัน
- เมื่อเดินทางมาถึงวัด ให้ไปลงทะเบียนที่สำนักงานไตรลักษณ์ เพื่อรับเครื่องนอน (เสื้อหมอน ปลอกหมอน ผ้าห่ม) และกุญแจที่พักร
- ทางวัดได้จัดเตรียมอาหารกลางวันไว้ให้ตั้งแต่เวลา ๑๑.๐๐ น. เป็นต้นไป

วันจบหลักสูตร (วันเสาร์)

- จะจบหลักสูตรเวลา ๑๑.๐๐ น. โดยประมาณ
- ทางวัดได้จัดเตรียมอาหารกลางวันไว้ให้ตั้งแต่เวลา ๑๑.๐๐ น. เป็นต้นไป
- ก่อนกลับทำความสะอาดที่พักให้เรียบร้อย พร้อมเข้าพักรต่อได้
- นำเครื่องนอน และกุญแจที่พักร ส่งคืนสำนักงานให้เรียบร้อย โดยแยกผ้าห่มและปลอกหมอน เพื่อส่งซัก

วัตรปฏิบัติ

- ๐๓.๐๐ น. ตื่นนอนอย่างมีสติ
- ๐๔.๐๐ น. ทำวัตรเช้า ฟังธรรม

๐๕.๐๐ น.	บริหารจัดการ บริหารกาย
๐๖.๐๐ น.	เจริญสติกับงานส่วนรวม
๐๗.๓๐ น.	รับประทานอาหารเช้าอย่างมีสติ
๐๘.๓๐ น.	เจริญสติแนวเคลื่อนไหว
๑๑.๐๐ น.	รับประทานอาหารเพลอย่างมีสติ
๑๒.๐๐ น.	เจริญสติแนวเคลื่อนไหว
๑๖.๐๐ น.	กวาดลานวัด กุฏิ ศาลา ที่ส่วนรวม
๑๗.๐๐ น.	อาบน้ำอย่างมีสติ
๑๘.๐๐ น.	ทำวัตรเย็น ฟังธรรม
๑๙.๐๐ น.	เจริญสติแนวเคลื่อนไหว
๒๑.๐๐ น.	นอนหลับพักกายใจอย่างมีสติ

คอร์สปฏิบัติธรรมพิเศษตามวาระและสถานที่

- มีอบรมการปฏิบัติธรรมเจริญสติแบบเคลื่อนไหวแนวหลวงพ่อเทียน จิตตสุโก ตลอดปี ในจังหวัดต่าง ๆ ทั้งที่วัดป่าสุคะโต, กรุงเทพฯ, นครราชสีมา, ระยอง, ขอนแก่น เป็นต้น โดยมีครูบาอาจารย์หลายรูป อาทิ พระสุทธิศาสตร์ ปัญญาปทีโป, พระสันติพงศ์ เขมปัญญา, พระทรงศิลป์ สุจิณฺโณ, พระสมใจ อจาโร เป็นผู้สอนการปฏิบัติ
- คอร์สที่จัดขึ้นโดยเฉพาะ อาทิ คอร์สเจริญสติของรายการพื้นที่ชีวิต ThaiPBS จะมีจำนวนคนสมัครมาราว ๆ ๑๐๐ คน หรือจากบริษัทต่าง ๆ มีปีละหลายครั้งแต่ไม่ได้มีการจัดบันทึกไว้

ปฏิทินปฏิบัติธรรมพิเศษ ประจำปี ๒๕๖๑

วัน/เดือน	วิทยากร	สถานที่	หมายเหตุ
๒๘ มกราคม – ๓ กุมภาพันธ์	พระสุทธิศาสตร์ ปัญญาปทีโป, พระสันติพงศ์ เขมปัญญา	วัดป่าสุคะโต	คณะจากรายการพื้นที่ชีวิตร่วมกับสวนโมกข์ กรุงเทพ
๑๗ กุมภาพันธ์	พระสุทธิศาสตร์ ปัญญาปทีโป, พระสันติพงศ์ เขมปัญญา	ร้านเลมอนฟาร์ม สาขาแจ้งวัฒนะ กรุงเทพฯ	เวลา ๙.๐๐ – ๑๖.๐๐ น.
๑๘ กุมภาพันธ์	พระสุทธิศาสตร์ ปัญญาปทีโป, พระสันติพงศ์ เขมปัญญา	อาคารธรรม ตีร่งโรจน์ ยานนาวา กรุงเทพฯ	
๑๙ – ๒๑ กุมภาพันธ์	–	อาศรมวิริยะธรรม ปากช่อง	คณะจากประเทศญี่ปุ่น (เปิดรับบุคคลทั่วไปด้วย)
๒๑ กุมภาพันธ์ – ๒ มีนาคม	–	อาศรมวิริยะธรรม ปากช่อง	คณะจากประเทศจีน (เปิดรับบุคคลทั่วไปด้วย)
๒๓ – ๒๕ กุมภาพันธ์	พระสันติพงศ์ เขมปัญญา	ครุสติสถาน บางขุนเทียน กรุงเทพฯ	
๒๑ – ๒๗ กุมภาพันธ์	พระทรงศิลป์ สุจิณโณ	วัดนวการาม น้ำพอง ขอนแก่น	
๔ – ๑๐ มีนาคม	พระทรงศิลป์ สุจิณโณ	ธรรมคีตศิลป์ ระยอง (รุ่นเข้ม)	
๑๐ – ๑๒ มีนาคม	–	อาศรมวิริยะธรรม ปากช่อง	คณะจากประเทศญี่ปุ่น (เปิดรับบุคคลทั่วไปด้วย)
๑๗ มีนาคม	พระสุทธิศาสตร์ ปัญญาปทีโป, พระสันติพงศ์ เขมปัญญา	ร้านเลมอนฟาร์ม สาขาแจ้งวัฒนะ กรุงเทพฯ	เวลา ๙.๐๐ – ๑๖.๐๐ น.
๑๘ มีนาคม	พระสุทธิศาสตร์ ปัญญาปทีโป, พระสันติพงศ์ เขมปัญญา	อาคารธรรม ตีร่งโรจน์ ยานนาวา กรุงเทพฯ	
๒๐ มีนาคม – ๑๒ เมษายน	–	วัดป่าสุคะโต	โครงการบรรพชาสามเณรและบวชศีลจาริณี ภาคฤดูร้อน

๒๓ - ๒๕ มีนาคม	พระสันติพงศ์ เขมปัญญ์	ครุสดีสถาน บางขุนเทียน กรุงเทพฯ	
๑๘ เมษายน	พระสุทธิศาสตร์ ปัญญาปทีโป, พระสันติพงศ์ เขมปัญญ์	อาคารธรรม ตีรूंโรจน์ ยานนาวา กรุงเทพฯ	
๒๑ เมษายน	พระสุทธิศาสตร์ ปัญญาปทีโป, พระสันติพงศ์ เขมปัญญ์	ร้านเลมอนฟาร์ม สาขาแจ้งวัฒนะ กรุงเทพฯ	เวลา ๙.๐๐ - ๑๖.๐๐ น.
๒๓ - ๒๔ เมษายน	พระสันติพงศ์ เขมปัญญ์	ครุสดีสถาน บางขุนเทียน กรุงเทพฯ	
๒๓ - ๒๔ เมษายน	พระทรงศิลป์ สุจินโณ	ธรรมคีตศิลป์ ระยอง	
๑ - ๓ พฤษภาคม	-	อาศรมวิริยะธรรม ปากช่อง	คณะจากประเทศญี่ปุ่น (เปิดรับบุคคลทั่วไปด้วย)
๑๙ พฤษภาคม	พระสุทธิศาสตร์ ปัญญาปทีโป, พระสันติพงศ์ เขมปัญญ์	ร้านเลมอนฟาร์ม สาขาแจ้งวัฒนะ กรุงเทพฯ	เวลา ๙.๐๐ - ๑๖.๐๐ น.
๒๐ พฤษภาคม	พระสุทธิศาสตร์ ปัญญาปทีโป, พระสันติพงศ์ เขมปัญญ์	อาคารธรรม ตีรूंโรจน์ ยานนาวา กรุงเทพฯ	
๒๕ - ๒๗ พฤษภาคม	พระสันติพงศ์ เขมปัญญ์	ครุสดีสถาน บางขุนเทียน กรุงเทพฯ	
๒๐ พฤษภาคม - ๓๐ มิถุนายน		วัดป่าสุคะโต	กัมมัฏฐานเข้ม ๔๐ วัน
๙ - ๑๑ มิถุนายน	-	อาศรมวิริยะธรรม ปากช่อง	คณะจากประเทศญี่ปุ่น (เปิดรับบุคคลทั่วไปด้วย)
๑๕ - ๑๗ มิถุนายน	พระทรงศิลป์ สุจินโณ	ธรรมคีตศิลป์ ระยอง	
๑๖ มิถุนายน	พระสุทธิศาสตร์ ปัญญาปทีโป, พระสันติพงศ์ เขมปัญญ์	ร้านเลมอนฟาร์ม สาขาแจ้งวัฒนะ กรุงเทพฯ	เวลา ๙.๐๐ - ๑๖.๐๐ น.
๑๗ มิถุนายน	พระสุทธิศาสตร์ ปัญญาปทีโป, พระสันติพงศ์ เขมปัญญ์	อาคารธรรม ตีรूंโรจน์ ยานนาวา กรุงเทพฯ	

๒๐ - ๒๗ มิถุนายน	พระสันติพงศ์ เขมปัญญ์	ครุสดีสถาน บางขุนเทียน กรุงเทพฯ	
๒๐ - ๒๔ มิถุนายน	พระทรงศิลป์ สุจินโณ	ธรรมคีตศิลป์ ระยอง	
๑๔ - ๑๕ กรกฎาคม	พระทรงศิลป์ สุจินโณ, พระสมใจ อจาโร	สวนโมกข์กรุงเทพ	
๑๔ - ๑๖ กรกฎาคม	-	อาศรมวิริยะธรรม ปากช่อง	คณะจากประเทศญี่ปุ่น (เปิดรับบุคคลทั่วไปด้วย)
๑๕ กรกฎาคม	พระสุทธิศาสตร์ ปัญญาปทีโป, พระสันติพงศ์ เขมปัญญ์	อาคารธรรม ตีร่งโรจน์ ยานนาวา กรุงเทพฯ	
๒๑ กรกฎาคม	พระสุทธิศาสตร์ ปัญญาปทีโป, พระสันติพงศ์ เขมปัญญ์	ร้านเลมอนฟาร์ม สาขาแจ้งวัฒนะ กรุงเทพฯ	เวลา ๙.๐๐ - ๑๖.๐๐ น.
๒๓ กรกฎาคม - ๑ สิงหาคม	-	อาศรมวิริยะธรรม ปากช่อง	คณะจากประเทศจีน (เปิดรับบุคคลทั่วไปด้วย)
๒๗ - ๒๙ กรกฎาคม	พระทรงศิลป์ สุจินโณ	ธรรมคีตศิลป์ ระยอง	
๒๗ - ๒๙ กรกฎาคม	พระสันติพงศ์ เขมปัญญ์	ครุสดีสถาน บางขุนเทียน กรุงเทพฯ	
๓ - ๘ สิงหาคม	พระทรงศิลป์ สุจินโณ	โรงแรมอัปสรา บีชฟรอนท์ รีสอร์ท แอนด์ วิลล่า ตะกั่วป่า พังงา	
๗ - ๙ สิงหาคม	-	อาศรมวิริยะธรรม ปากช่อง	คณะจากประเทศญี่ปุ่น (เปิดรับบุคคลทั่วไปด้วย)
๑๑ - ๑๒ สิงหาคม	พระสุทธิศาสตร์ ปัญญาปทีโป, พระสันติพงศ์ เขมปัญญ์	สวนโมกข์กรุงเทพ	
๑๕ - ๑๘ สิงหาคม	-	สวนโมกข์กรุงเทพ	งานบูชาคุณหลวงพ่อกำเขียน สุวรรณโณ ครั้งที่ ๔
๑๘ สิงหาคม	พระสุทธิศาสตร์ ปัญญาปทีโป, พระสันติพงศ์ เขมปัญญ์	ร้านเลมอนฟาร์ม สาขาแจ้งวัฒนะ กรุงเทพฯ	เวลา ๙.๐๐ - ๑๖.๐๐ น.
๑๙ สิงหาคม	พระสุทธิศาสตร์ ปัญญาปทีโป,	อาคารธรรม ตีร่งโรจน์ ยานนาวา กรุงเทพฯ	

	พระสันติพงศ์ เขมปัญญา		
๒๔ - ๒๖ สิงหาคม	พระทรงศิลป์ สุจินโณ	ธรรมคีตศิลป์ ระยอง	
๒๔ - ๒๖ สิงหาคม	พระสันติพงศ์ เขมปัญญา	ครุสติสถาน บางขุนเทียน กรุงเทพฯ	
๑๕ กันยายน	พระสุทธิศาสตร์ ปัญญาปทีโป, พระสันติพงศ์ เขมปัญญา	ร้านเลมอนฟาร์ม สาขาแจ้งวัฒนะ กรุงเทพฯ	เวลา ๙.๐๐ - ๑๖.๐๐ น.
๑๖ กันยายน	พระสุทธิศาสตร์ ปัญญาปทีโป, พระสันติพงศ์ เขมปัญญา	อาคารธรรม ตีรુંโรจน์ ยานนาวา กรุงเทพฯ	
๑๗ - ๑๙ กันยายน	-	อาศรมวิริยะธรรม ปากช่อง	คณะจากประเทศญี่ปุ่น (เปิดรับบุคคลทั่วไปด้วย)
๒๑ - ๒๓ กันยายน	พระสันติพงศ์ เขมปัญญา	ครุสติสถาน บางขุนเทียน กรุงเทพฯ	
๒๔ กันยายน - ๓ ตุลาคม	-	อาศรมวิริยะธรรม ปากช่อง	คณะจากประเทศจีน (เปิดรับบุคคลทั่วไปด้วย)
๒๘ - ๓๐ กันยายน	พระทรงศิลป์ สุจินโณ	ธรรมคีตศิลป์ ระยอง	
๔ - ๕ ตุลาคม	พระสุทธิศาสตร์ ปัญญาปทีโป, พระสันติพงศ์ เขมปัญญา	ยุวพุทธิกสมาคม ศูนย์ ๑ (สำหรับเยาวชน)	
๘ - ๑๓ ตุลาคม	พระทรงศิลป์ สุจินโณ, พระสมใจ อจาโร	สวนพันดาว เชียงใหม่	
๒๐ ตุลาคม	พระสุทธิศาสตร์ ปัญญาปทีโป, พระสันติพงศ์ เขมปัญญา	ร้านเลมอนฟาร์ม สาขาแจ้งวัฒนะ กรุงเทพฯ	เวลา ๙.๐๐ - ๑๖.๐๐ น.
๒๑ ตุลาคม	พระสุทธิศาสตร์ ปัญญาปทีโป, พระสันติพงศ์ เขมปัญญา	อาคารธรรม ตีรુંโรจน์ ยานนาวา กรุงเทพฯ	
๒๔ - ๒๖ ตุลาคม	-	อาศรมวิริยะธรรม ปากช่อง	คณะจากประเทศญี่ปุ่น (เปิดรับบุคคลทั่วไปด้วย)
๒๖ - ๒๘ ตุลาคม	พระทรงศิลป์ สุจินโณ	ธรรมคีตศิลป์ ระยอง	

๒๖ - ๒๘ ตุลาคม	พระสันติพงศ์ เขมปัญญา	ครุสติสถาน บางขุนเทียน กรุงเทพฯ	
๑๗ พฤศจิกายน	พระสุทธิศาสตร์ ปัญญาปทีโป, พระสันติพงศ์ เขมปัญญา	ร้านเลม่อนฟาร์ม สาขาแจ้งวัฒนะ กรุงเทพฯ	เวลา ๙.๐๐ - ๑๖.๐๐ น.
๑๘ พฤศจิกายน	พระสุทธิศาสตร์ ปัญญาปทีโป, พระสันติพงศ์ เขมปัญญา	อาคารธรรม ตีร่งโรจน์ ยานนาวา กรุงเทพฯ	
๒๑ - ๒๓ พฤศจิกายน	-	อาศรมวิริยะธรรม ปากช่อง	คณะจากประเทศญี่ปุ่น (เปิดรับบุคคลทั่วไปด้วย)
๒๓ - ๒๕ พฤศจิกายน	พระทรงศิลป์ สุจินโณ	ธรรมคีตศิลป์ ระยอง	
๒๓ - ๒๕ พฤศจิกายน	พระสันติพงศ์ เขมปัญญา	ครุสติสถาน บางขุนเทียน กรุงเทพฯ	
๑ - ๘ ธันวาคม	พระไพศาล วิสาโล		ธรรมยาตรา ครั้งที่ ๑๙
๘ - ๙ ธันวาคม	พระทรงศิลป์ สุจินโณ	ภูเก็ต	
๒๑ - ๒๓ ธันวาคม	พระทรงศิลป์ สุจินโณ	ธรรมคีตศิลป์ ระยอง	

๕.๕.๖ ข้อเด่นที่ควรค้นคว้า

๑) แม้ระยะทางไกล แต่ผู้ปฏิบัติก็ยังมีเข้ามาอย่างสม่ำเสมอ

- คอร์สปฏิบัติที่เกิดขึ้นในพื้นที่ มีคนจากจังหวัดอื่น ๆ มาเป็นจำนวนมากเมื่อเทียบกับสัดส่วนต่อคนในพื้นที่
- โดยผู้ที่ตั้งใจมาปฏิบัติที่วัดมีความตั้งใจมาก มีวินัยสูง เนื่องจากสถานที่อยู่ไกล ไปยาก
- สถานที่สัปปายะมาก เต็มไปด้วยต้นไม้ นานาพรรณ เขียวครึ้ม อากาศชุ่มชื้นอยู่ตลอด ทำให้ผู้ที่มาปฏิบัติรู้สึกผ่อนคลายและสงบ
- เอกลักษณ์ของวัด คือ ป่า ความเป็นป่า และครูบาอาจารย์มีหลวงพ่อบำเพ็ญและมีลูกศิษย์คนคือครูที่ดี

๒) ความศรัทธาต่อครูบาอาจารย์และคำสอน การเคลื่อนไหว ๑๔ จังหวะ เน้นความรู้สึกไม่ได้เน้นความสงบ เหมาะกับการใช้ชีวิตในสังคมปัจจุบัน

- การเจริญสติแนวหลวงพ่อบำเพ็ญ คนกลุ่มหนึ่งเข้าถึงได้ง่าย เพราะว่า ๑) มันไม่ต้องปิดตา ๒) พอไม่ปิดตาก็สามารถใช้ในชีวิตประจำวันได้ ๓) เน้นเรื่องความรู้สึกตัว ไม่ได้เน้นเอาความสงบ เพราะคนในเมืองจะลำบากในการปลีกตัว การทำความรู้สึกตัวมันเอาไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ อาบน้ำ กินข้าว เดินทางไปทำงานเข้ากับวิถีชีวิตในปัจจุบัน
- ความศรัทธาต่อตัวบุคคล ทั้งจากหลวงพ่อบำเพ็ญ, หลวงพ่อบำเพ็ญ และ พระไพศาล วิสาโล แม้จุดเริ่มต้นอาจจะมาจากความศรัทธาต่อตัวบุคคล เพราะเชื่อว่าจะเป็นสิ่งที่ดี และเมื่อได้ลองปฏิบัติฝึกฝน ก็เข้ากับวิถีชีวิตของคนโดยทั่วไปในปัจจุบัน

๓) การใช้เทคโนโลยีในการเผยแพร่คำสอน ในปัจจุบันมีสื่อที่เผยแพร่คำสอนทั้งในรูปแบบวีซีดี, ดีวีดี, วิทยุบุญ, และการไลฟ์สด เช่น ปลูกสตูดิโอออนไลน์ในหนึ่งรุ่น มี ๒ ช่วง ๐๖.๐๐ น. เป็นช่วงปรารถธรรม และ ๑๕.๐๐ น. เป็นช่วงตอบคำถาม โดยมีการถอดเทป และพิมพ์เผยแพร่ทางสื่อออนไลน์

๔) ในปัจจุบันเริ่มมีการให้ความสำคัญ มุ่งเน้นที่การสร้างพระ อย่างเป็นระบบ จากเดิมที่ปกติ ใครจะมาบวชก็บวชได้ตลอดเวลา เริ่มมีการจัดระบบ ให้มีการอุปสมบทหมู่ ปีละ ๔ ครั้ง อย่างน้อย ๒ สัปดาห์ เพื่อให้การบวชเป็นไปอย่างมีคุณภาพ มีสอนและฝึกภาวนาอย่างเป็นระบบ

๕) ฆราวาสดูแลเรื่องการจัดการ พระดูแลเรื่องการสอน การแยกหน้าที่อย่างชัดเจน

- ด้านการจัดการที่พัก อาหาร พื้นที่ใช้สอยโดยรอบ ด้านการลงทะเบียน ดูแลความเรียบร้อย อำนวยความสะดวกต่อผู้ปฏิบัติ เป็นหน้าที่ของฆราวาส ชาวบ้านในพื้นที่ / อุบาสกอุบาสิกาที่เป็นจิตอาสาของวัด
- ด้านการสอนและการอบรมปฏิบัติต่าง ๆ เป็นหน้าที่ของพระสงฆ์

๕.๖ มุลินธิส่งเสริมวิปัสสนากรรมฐาน ในพระสังฆราชูปถัมภ์ กรุงเทพมหานคร

มุลินธิส่งเสริมวิปัสสนากรรมฐาน ในพระสังฆราชูปถัมภ์ เป็นหนึ่งในองค์กรเผยแพร่ทางพระพุทธศาสนาที่น่าสนใจและมีบทบาทโดดเด่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสืบทอดคำสอนของอาจารย์ผู้ก่อตั้งได้อย่างเป็นระบบ สร้างเครือข่ายศิษย์ฆราวาส และแนวทางการอบรมวิปัสสนาที่มีความเข้มข้น โดยมีเป้าหมาย “เพื่อให้ผู้คนได้พบกับความสุขที่แท้จริง และหลุดพ้นจากความทุกข์” มุลินธิส่งเสริมวิปัสสนากรรมฐานฯ พิจารณาเห็นว่า การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงค้นพบเมื่อ ๒,๕๐๐ ปีที่แล้ว และสอนโดยท่านอาจารย์โกเอ็นก้าซึ่งได้รับถ่ายทอดโดยตรงมาจากท่านวิปัสสนาจารย์อุบาซิ่นแห่งประเทศเมียนมาร์ เป็นวิธีการที่ให้ประโยชน์และมีการอบรมมาแล้วสมควรที่จะได้ดำเนินการเผยแพร่วิธีการปฏิบัติวิปัสสนานี้ไปสู่คนจำนวนมากที่สุดโดยไม่แบ่งแยกว่าจะเป็นชาติหรือศาสนาใด เนื่องจากความทุกข์เป็นสากล ดังนั้นวิธีการขจัดความทุกข์จึงต้องเป็นสากลด้วย

ภารกิจหลักของมุลินธิส่งเสริมวิปัสสนากรรมฐานฯ คือการ “รักษาความบริสุทธิ์ของการปฏิบัติวิปัสสนาตามแนวทางของท่านอาจารย์อุบาซิ่นที่สอนโดยท่านอาจารย์โกเอ็นก้า และเผยแพร่วิธีการวิปัสสนาให้ไปสู่คนจำนวนมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้” วิธีการนี้เป็นวิธีการถ่ายทอดปฏิบัติที่สอนกันมาอย่างต่อเนื่องนับตั้งแต่ครั้งพุทธศาสนาได้แผ่ขยายเข้ามาสู่ประเทศต่าง ๆ ในสุวรรณภูมิโดยพระเถรจารย์ชาวพม่าสายหนึ่งได้รักษาระเบียบและวิธีการปฏิบัติอันเก่าแก่ไว้อย่างบริสุทธิ์และเคร่งครัด มุลินธิฯ ได้ดำเนินการให้สอดคล้องกับศูนย์วิปัสสนากรรมฐานอื่น ๆ ในแนวทางเดียวกันนี้ทั่วโลกภายใต้การอำนวยการของท่านอาจารย์โกเอ็นก้า

๕.๖.๑ โครงสร้างองค์กร

วัตถุประสงค์ ในการจัดตั้งตามที่ปรากฏในข้อบังคับมีดังนี้

- ๑) เพื่อส่งเสริมการศึกษาพระธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
- ๒) เพื่อส่งเสริมและเผยแพร่การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน
- ๓) เพื่อร่วมมือกับองค์กรต่าง ๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศในการแลกเปลี่ยนความรู้ และเผยแพร่พระธรรมทั้งปริยัติและปฏิบัติ
- ๔) เพื่อดำเนินการสาธารณประโยชน์หรือร่วมมือกับองค์กรการกุศลอื่นๆ เพื่อสาธารณประโยชน์
- ๕) การดำเนินงานของมุลินธิฯ ไม่เกี่ยวข้องกับการเมืองแต่ประการใด

นโยบาย

- ๑) มุลินธิฯ ไม่มีนโยบายในการเรียกเก็บค่าเข้าอบรมวิปัสสนา ไม่ว่าจะ เป็นค่าที่พักหรือค่าใช้จ่ายในการดำเนินการอบรม

- ๒) ไม่รับเงินตอบแทนในการปฏิบัติไม่ว่าจะเป็นอาจารย์/ผู้ช่วยอาจารย์/กรรมการ และกรรมการ
- ๓) การแปลคำสอนและอื่น ๆ ในแนวทางนี้จะต้องได้รับการอนุมัติจากอาจารย์ผู้ดูแลพื้นที่จึงจะสามารถกระทำได้

คณะกรรมการ ประกอบด้วยคณะกรรมการที่ปรึกษามูลนิธิ คณะกรรมการมูลนิธิ คณะกรรมการบริหาร โดยคณะกรรมการที่ปรึกษามูลนิธิ จะต้องเป็นผู้ที่ผ่านการอบรมวิปัสสนาในแนวทางของอาจารย์โกเอ็นก้ามาก่อน และได้รับเชิญจากคณะกรรมการบริหาร, คณะกรรมการมูลนิธิประกอบด้วยบุคคลที่ได้รับอบรมวิปัสสนาในแนวทางของอาจารย์โกเอ็นก้ามาก่อน, คณะกรรมการบริหารจะต้องมีคุณสมบัติ เป็นผู้ได้เข้ารับการอบรมวิปัสสนาในแนวทางของอาจารย์โกเอ็นก้า และคณะกรรมการศูนย์ปฏิบัติธรรม

ประวัติและความเป็นมาของมูลนิธิฯ

การอบรมวิปัสสนากรรมฐานในแนวทางของท่านอาจารย์อุบาซิน สอนโดยท่านอาจารย์โกเอ็นก้าได้จัดขึ้นเป็นครั้งแรกในประเทศไทยที่เกาะพะงัน เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๐ โดยนายเฮียร์ โรเนต ชาวฝรั่งเศส ผู้ขออนุญาตท่านอาจารย์โกเอ็นก้าจัดอบรมหลักสูตร ๑๐ วัน ท่านอาจารย์โกเอ็นก้าส่งผู้ช่วยสองท่านคือ อ.จอห์น – อ.เกล เบียร์ (John & Gail Beary) ชาวอเมริกันมาเปิดการอบรม แต่เนื่องจากแนวทางนี้ยังไม่เป็นที่รู้จักในไทย จึงมีชาวต่างประเทศเข้าร่วมเป็นส่วนมากและคนไทย ๔ คน มาเข้าร่วม (หนึ่งในนั้นเป็นคนของคุณบุญยง ว่องวานิช มาประเมิน) การอบรมจัดขึ้นเช่นเดียวกับที่จัดในประเทศอื่นๆ คือใช้เทปเสียงท่านอาจารย์โกเอ็นก้าสำหรับคำสอนในเวลากลางวัน และฉายวิดีโอเทปการบรรยายของท่านในตอนค่ำ ซึ่งเป็นภาษาอังกฤษทั้งหมด

ในปีถัดมาได้เปิดการอบรมอีกเป็นครั้งที่สองที่วัดชลประทานรังสฤษฎ์ มีคนไทยเข้าร่วมการอบรม ๖ คน (มี อ.สุทธิ ชโยดม ผู้ได้รับการกล่าวเรียกเป็น *อาจารย์พ่อ* เข้าร่วมด้วย) จากจำนวนผู้เข้ารับการอบรมกว่า ๔๐ คน ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นของการเผยแผ่การปฏิบัติวิธีนี้ได้อย่างจริงจัง หลังจากการอบรมครั้งนี้แล้วจึงได้มีการแปลคำสอนและธรรมบรรยายของท่านอาจารย์โกเอ็นก้าเป็นภาษาไทย หลังจากนั้นได้มีการจัดการอบรมขึ้นทุกปี โดยมีจำนวนคนไทยเข้าร่วมการอบรมเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ และท่านอาจารย์โกเอ็นก้าได้เดินทางมาอำนวยความสะดวกการสอนหลักสูตร ๑๐ วัน ด้วยตัวท่านเองเป็นครั้งแรกที่ธรรมสถานว่องวานิช ในเดือนมีนาคม ๒๕๓๓ นับเป็นการจัดหลักสูตร ๑๐ วัน เป็นครั้งที่สี่ มีผู้เข้ารับการอบรมราว ๑๐๐ คน

จากคำปรารภของท่านอาจารย์โกเอ็นก้าว่า “หากจะจัดการอบรมอย่างต่อเนื่อง จำเป็นต้องมีศูนย์ปฏิบัติของแนวทางนี้โดยเฉพาะ” คณะศิษย์จึงเริ่มมองหาที่ดินเพื่อสร้างศูนย์ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน และพบสถานที่ที่เหมาะสมที่ปราจีนบุรี แต่ในการดำเนินการจัดตั้งศูนย์ต้องมีองค์กรตาม

กฎหมายรับรอง จึงได้มีการจัดตั้งมูลนิธิส่งเสริมวิปัสสนากรรมฐาน และได้รับอนุญาตอย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๔ ซึ่งท่านอาจารย์โกเอ็นก้าได้ตั้งชื่อศูนย์แห่งนี้ให้ว่า “ศูนย์วิปัสสนาธรรมกมลลา” ได้เปิดอบรมหลักสูตรแรกระหว่างวันที่ ๑๑-๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๓๕ นับเป็นการอบรมครั้งที่ ๑๐ ในประเทศไทย และในเดือนกันยายน ๒๕๓๖ ท่านอาจารย์โกเอ็นก้าได้เดินทางมาอำนวยการสอน ณ ศูนย์วิปัสสนาธรรมกมลลาอีกครั้งหนึ่ง

ต่อมาได้รับพระเมตตาจากสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ทรงรับมูลนิธิฯ ไว้ในพระสังฆราชูปถัมภ์ เมื่อวันที่ ๒๖ เมษายน ๒๕๓๗

วิปัสสนากรรมฐานในแนวทางของท่านอาจารย์อุบาซิ่น สอนโดยท่านอาจารย์โกเอ็นก้า

ที่ประเทศเมียนมามีคำทำนายเกี่ยวกับกึ่งพุทธกาลว่าจะมีการเกิดใหม่ (reborn) ของพุทธศาสนา เหมือนกับว่าวัฏจักร ๒,๕๐๐ ปีนั้น พุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองสูงสุดในช่วง ๕๐๐ ปีแรกหลังพุทธกาล หลังจากนั้นเป็นยุคของมหายาน ซึ่งเน้นความสำคัญไปที่เรื่องสมาธิ แล้วลดเรื่องของปัญญาลง หลังจากนั้นจะเปลี่ยนมาเน้นเรื่องศีล ต่อมาเป็นเรื่องทาน สุดท้ายเป็นเรื่องของตำรับตำรา ก็จะครบ ๒,๕๐๐ ปี แล้วพอช่วงหลังก็ดูเหมือนจะเริ่มเสื่อมลง ซึ่งการเกิดใหม่ของพุทธศาสนา คือการเกิดขึ้นใหม่ของศีล สมาธิ ปัญญา ที่จะเริ่มแพร่กระจายอีกรอบหนึ่ง เป็นรอบที่สอง คำทำนายนี้มีอยู่มานานมากและเป็นที่ยืนยันทั่วไปของคนเมียนมา ซึ่งเชื่อกันว่าตั้งแต่มีการส่งพระธรรมทูตจากสมัยพระเจ้าอโศกมาทางเมียนมา โดยที่มีการถ่ายโอนของศาสนาซึ่งเริ่มที่เมียนมาก่อน แล้วต่อไปที่อินเดีย แล้วจะแพร่กระจายไปทั่วโลก

แนวทางของท่านอาจารย์อุบาซิ่นเริ่มต้นที่ท่านอาจารย์เลดี ซายาดอว์เป็นพระที่คนเมียนมาเคารพนับถือเป็นพหูสูต ในฐานะปราชญ์ผู้ทรงความรู้และวิปัสสนาจารย์ คือจบเปรียญ ๙ ประโยค ตั้งแต่ยังเป็นสามเณร ไม่มีบันทึกว่าใครเป็นอาจารย์สอนท่านในเรื่องการปฏิบัติ แต่มีคนเมียนมาเชื่อกันว่าท่านบรรลุอรหัตตผล

สมัยก่อนการสอนธรรมะที่ลึกซึ้งจะจำกัดแค่ระหว่างพระสงฆ์ด้วยกัน ส่วนฆราวาสถูกจำกัดไม่ให้ถูกสอนลึกซึ้งเท่าใดนัก ท่านอาจารย์ชยาชาติที่เป็นฆราวาสที่ไปปฏิบัติกับท่านอาจารย์เลดี ซายาดอว์ จนท่านอาจารย์เลดี ซายาดอว์ พิจารณาเห็นว่า ศาสนาในโลกอนาคตจะเป็นยุคของฆราวาส ท่านอาจารย์ชยาชาติปฏิบัติจนบรรลุอนาคามีมรรค แล้วก็กลับไปอยู่บ้าน และสอนการปฏิบัติธรรมจนเป็นแหล่งเผยแผ่ธรรมะ

ท่านอาจารย์อุบาซิ่น ทำงานในตำแหน่งเสมียนที่สำนักงานกรมบัญชีกลาง ได้พบกับศิษย์ของท่านอาจารย์ชยาชาติที่สอนอานาปานสติให้ ทำให้ท่านอาจารย์อุบาซิ่นตัดสินใจไปปฏิบัติกับท่านอาจารย์ชยาชาติ หลังจากนั้นได้พบกับท่านอาจารย์เวนู ซายาดอว์โดยบังเอิญ ท่านอาจารย์เวนู ซายาดอว์เป็นพระปาฐุซึ่งชาวเมียนมาเคารพนับถือเป็นอย่างมาก โดยเชื่อกันว่าท่านเป็นอริยสงฆ์ที่บรรลุอรหัตตผล ทั้งสองท่านได้ปฏิบัติร่วมกัน และท่านอาจารย์เวนู ซายาดอว์ก็ได้กล่าวกับท่านอาจารย์

อุบาซิ่นว่า ถึงเวลาที่ท่านอาจารย์อุบาซิ่นจะต้องลงมือสอนธรรมะให้แก่ผู้คนทั้งหลายแล้ว อย่าได้รือร้ออีกต่อไป เพราะบารมีที่สั่งสมไว้มีมากพอแล้ว

ปีพ.ศ. ๒๔๙๓ ท่านอาจารย์อุบาซิ่นได้ก่อตั้งชมรมปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานขึ้นภายในสำนักงานกรมบัญชีกลาง เพื่อให้คนทั่วไป ซึ่งส่วนใหญ่เป็นข้าราชการในกรมฯ ได้ฝึกปฏิบัติ ต่อมาในปีพ.ศ. ๒๔๙๕ ท่านได้เปิดศูนย์วิปัสสนานานาชาติ (International Meditation Centre) ขึ้น ศูนย์แห่งนี้อยู่ห่างจากเจดีย์ชเวดากองอันมีชื่อเสียงไปทางทิศเหนือ ๒ ไมล์ มีผู้ปฏิบัติทั้งที่เป็นชาวเมียนมา และชาวต่างชาติจำนวนมากมาเรียนรู้ธรรมะจากท่าน รวมถึงท่านอาจารย์โกเอ็นก้า (ผู้นับถือฮินดูชนิดที่เคร่งจนเป็นถึงระดับผู้สอนศาสนาฮินดู) ที่ได้ทดลองเข้าปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานหลักสูตร ๑๐ วันเป็นครั้งแรกกับท่านอาจารย์อุบาซิ่น หลังจบจากการปฏิบัติตามหลักสูตร ๑๐ วันแล้ว ท่านอาจารย์โกเอ็นก้าเกิดความเลื่อมใสศรัทธาในเนื้อหาสาระของคำสอนและในแนวทางปฏิบัติเป็นอย่างมาก จึงพิจารณาตัวเข้าปฏิบัติอย่างต่อเนื่องและจริงจัง จนต่อมาท่านอาจารย์อุบาซิ่นได้แต่งตั้งให้ท่านทำหน้าที่เป็นอาจารย์ผู้ช่วยสอน โดยสอนอยู่ ๑๒ ปี (ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๐)

และจากการที่ท่านอาจารย์อุบาซิ่นมีความพึงใจอยู่เสมอแต่เดิมว่า ประเทศอินเดียมีบุญคุณอย่างล้นเหลือที่ได้หิวยืนธรรมอันบริสุทธิ์ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้แก่ประเทศเมียนมา ซึ่งเป็นบ้านเกิดเมืองนอนของท่าน แต่ธรรมอันล้ำค่านี้กลับได้สูญหายไปจากประเทศอินเดียอันเป็นต้นกำเนิดจนเกือบหมดสิ้น ท่านอาจารย์โกเอ็นก้าจึงมีความปรารถนาที่จะทดแทนคุณประเทศอินเดีย ด้วยการหาทางนำเอาธรรมะอันล้ำค่านี้กลับไปเผยแผ่อีกครั้ง ซึ่งท่านอาจารย์อุบาซิ่นก็ได้ส่งเสริมและสนับสนุนให้ท่านเปิดการอบรมวิปัสสนาในแนวทางนี้ขึ้นในประเทศอินเดียอย่างต่อเนื่อง โดยมีผู้เข้าร่วมไม่ใช่เฉพาะพุทธศาสนิกชน แต่มาจากหลากหลายศาสนา มาปฏิบัติ โดยเฉพาะพวกชาวตะวันตก

พวกชาวตะวันตกสมัยนั้นส่วนใหญ่เป็นพวกที่แสวงหาคำตอบของชีวิต จนได้รับคำตอบจากท่านอาจารย์โกเอ็นก้า แล้วมาช่วยสอน จนพัฒนาการจัดอบรมวิปัสสนาในยังประเทศต่างๆ กว่า ๙๐ ประเทศทั่วโลก ทั้งในอิหร่าน มัสกัต สหรัฐอาหรับเอมิเรสต์ อัฟริกาใต้ ซิมบับเว จีน มองโกเลีย รัสเซีย เซอร์เบีย ไต้หวัน กัมพูชา เม็กซิโกและประเทศต่างๆ ในอเมริกาใต้ โดยมีการก่อสร้างศูนย์วิปัสสนาทั้งสิ้น ๘๐ แห่งใน ๒๑ ประเทศทั่วโลก

ทุกวันนี้มีอาจารย์ผู้ช่วยกว่า ๗๐๐ ท่าน และอาสาสมัครช่วยงาน ต่างๆ อีกนับพันๆ คน ในแต่ละปีจะมีการจัดอบรมหลักสูตรวิปัสสนาทั่วโลกกว่าหนึ่งพันหลักสูตร โดยไม่มีการเรียกเก็บเงินค่าอบรม ที่พักหรือค่าอาหารใดๆ ขึ้นอยู่กับความสมัครใจที่จะบริจาค ทั้งตัวท่านอาจารย์โกเอ็นก้าเอง และอาจารย์ผู้ช่วยต่างๆ ก็ไม่ได้รับค่าตอบแทนใดๆ จากการอบรมดังกล่าว

๕.๖.๒ ภาพรวมโครงสร้างหลักสูตรปฏิบัติธรรม

มูลนิธิส่งเสริมวิปัสสนากรรมฐาน ในพระสังฆราชูปถัมภ์ มีหลักสูตรการอบรมที่หลากหลายครอบคลุม ทุกกลุ่มช่วงวัย มีรายดังต่อไปนี้

๑. หลักสูตร ๑๐ วัน ทัวไป

ตารางการอบรมอานาปานสติ หลักสูตร ๑๐ วัน

๐๔:๐๐ น.	ระฆังปลุก
๐๔:๓๐-๐๖:๓๐ น.	นั่งปฏิบัติในห้องปฏิบัติรวมหรือในที่พักส่วนตัว
๐๖:๓๐-๐๘:๐๐ น.	อาหารเช้า
๐๘:๐๐-๐๙:๐๐ น.	ปฏิบัติร่วมกันในห้องปฏิบัติรวม
๐๙:๐๐-๑๑:๐๐ น.	ปฏิบัติในห้องปฏิบัติรวม หรือในที่พักส่วนตัวตามที่อาจารย์กำหนด
๑๑:๐๐-๑๒:๐๐ น.	อาหารกลางวัน
๑๒:๐๐-๑๓:๐๐ น.	พักผ่อน
๑๓:๐๐-๑๔:๓๐ น.	ปฏิบัติในห้องปฏิบัติรวมหรือในที่พักส่วนตัว
๑๔:๓๐-๑๕:๓๐ น.	ปฏิบัติร่วมกันในห้องปฏิบัติรวม
๑๕:๓๐-๑๗:๐๐ น.	ปฏิบัติในห้องปฏิบัติรวมหรือในที่พักตามที่อาจารย์กำหนด
๑๗:๐๐-๑๘:๐๐ น.	พักดื่มน้ำปานะ
๑๘:๐๐-๑๙:๐๐ น.	ปฏิบัติร่วมกันในห้องปฏิบัติรวม
๑๙:๐๐-๒๐:๑๕ น.	ฟังธรรมบรรยายในห้องปฏิบัติรวม
๒๐:๑๕-๒๑:๐๐ น.	ปฏิบัติร่วมกันในห้องปฏิบัติรวม
๒๑:๐๐-๒๑:๓๐ น.	สอบถามข้อสงสัยกับอาจารย์เกี่ยวกับการปฏิบัติธรรม
๒๑:๓๐ น.	พักผ่อน

๒. หลักสูตร ๑๐ วัน สำหรับผู้บริหาร

รับเฉพาะผู้ที่ปัจจุบันยังคงทำงานอยู่ในระดับบริหารทั้งภาครัฐและเอกชน

๓. หลักสูตร ๑ วัน (เฉพาะศิษย์เก่า)

๔. หลักสูตร ๓ วัน (เฉพาะศิษย์เก่า)

๕. หลักสูตรระยะยาว

- ๑) หลักสูตรสติปัญญา ผู้สมัครต้องผ่านหลักสูตร ๑๐ วัน อย่างน้อย ๓ ครั้ง และปฏิบัติในแนวทางนี้มาไม่ต่ำกว่า ๑ ปี โดยไม่ได้ไปปฏิบัติในแนวทางอื่นหลังจากที่เข้าปฏิบัติในหลักสูตร ๑๐ วันครั้งสุดท้าย รวมทั้งมีความพยายามที่จะรักษาศีลห้าในชีวิตประจำวัน

- ๒) **หลักสูตร ๒๐ วัน** ผู้สมัครจะต้องเป็นผู้ที่มั่นคงอยู่ในแนวทางการปฏิบัติวิธีนี้เพียงวิธีเดียว โดยได้ผ่านหลักสูตร ๑๐ วันเต็มมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๕ ครั้ง หลักสูตรสติปัญญานอย่างน้อย ๑ ครั้ง รวมทั้งเคยปฏิบัติหน้าที่เป็นธรรมบริกรในหลักสูตร ๑๐ วันเต็มอย่างน้อย ๑ ครั้ง และปฏิบัติด้วยตนเองเข้า-เย็นเป็นประจำอย่างน้อย ๒ ปี และรักษาศีลห้ามาไม่ต่ำกว่า ๑ ปี
- ๓) **หลักสูตร ๓๐ วัน** ผู้สมัครจะต้องผ่านการอบรมในหลักสูตร ๒๐ วันมาแล้วอย่างน้อย ๑ ครั้ง และคั่นด้วยหลักสูตร ๑๐ วันก่อน ๑ ครั้ง โดยยังคงปฏิบัติด้วยตนเองเข้า-เย็นเป็นประจำ รวมทั้งรักษาศีลห้าในชีวิตประจำวัน
- ๔) **หลักสูตร ๔๕ วัน** (จำกัดเฉพาะผู้ช่วยอาจารย์และผู้รับใช้ธรรมะเป็นประจำหรืออย่างต่อเนื่องเท่านั้น) ผู้สมัครจะต้องผ่านหลักสูตร ๓๐ วันอย่างน้อย ๒ ครั้ง และคั่นด้วยหลักสูตร ๑๐ วันก่อน ๑ ครั้ง โดยมั่นคงอยู่ในแนวทางการปฏิบัตินี้เพียงวิธีเดียวไม่ต่ำกว่า ๓ ปี รวมทั้งปฏิบัติด้วยตนเองเข้า-เย็นเป็นประจำ และรักษาศีลห้าในชีวิตประจำวัน
- ผู้สมัครที่มีคุณสมบัติดังกล่าวและครบถ้วนตามหลักเกณฑ์อื่น ๆ ที่ได้ระบุไว้ จึงจะได้รับการพิจารณา ทั้งนี้เพราะบุคคลเหล่านี้ถือเป็นการสำคัญที่อุทิศตนในการเผยแผ่ธรรมเพื่อประโยชน์แก่คนจำนวนมาก
- ๕) **หลักสูตร ๖๐ วัน** (จำกัดเฉพาะผู้ช่วยอาจารย์และผู้รับใช้ธรรมะอย่างยิ่งยวดและอย่างต่อเนื่องเท่านั้น) ผู้สมัครจะต้องผ่านหลักสูตร ๔๕ วันอย่างน้อย ๒ ครั้ง และคั่นด้วยหลักสูตร ๑๐ วันก่อน ๑ ครั้ง โดยมั่นคงอยู่ในแนวทางการปฏิบัตินี้เพียงวิธีเดียวไม่ต่ำกว่า ๕ ปี รวมทั้งปฏิบัติด้วยตนเองเข้า-เย็นเป็นประจำ และรักษาศีลห้าในชีวิตประจำวัน
- ผู้สมัครที่มีคุณสมบัติดังกล่าวและครบถ้วนตามหลักเกณฑ์อื่น ๆ ที่ได้ระบุไว้ จึงจะได้รับการพิจารณา ทั้งนี้เพราะบุคคลเหล่านี้ถือเป็นการสำคัญที่อุทิศตนในการเผยแผ่ธรรมเพื่อประโยชน์แก่คนจำนวนมาก

๖. หลักสูตรอานาปานสติสำหรับเด็กและเยาวชน

การควบคุมจิตใจเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อกิจกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์เรา และการชำระจิตใจให้บริสุทธิ์ก็เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความสุขสงบอันแท้จริง โรงเรียนเป็นสถานที่ที่สามารถบ่มเพาะสิ่งเหล่านี้แก่เด็กและเยาวชนให้พวกเขาได้เรียนรู้ก้าวแรกของวิปัสสนา ซึ่งก็คือ อานาปานสติ นับตั้งแต่เยาว์วัย อานาปานสติเป็นวิธีการปฏิบัติง่าย ๆ ที่สามารถเข้าใจและปฏิบัติได้โดยไม่ยาก ด้วยการเฝ้าสังเกตลมหายใจที่ ผ่านเข้า-ออกตามธรรมชาติ สาเหตุที่ใช้ลมหายใจก็เพราะเป็นสิ่งที่ เป็นธรรมชาติ ไม่แบ่งแยก เป็นลัทธิภิกษุ ไม่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมใด ๆ

อานาปานสตินับเป็นก้าวแรกของการปฏิบัติวิปัสสนา ที่หมายถึง “การมองดูสิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริง” ซึ่งเป็นวิธีการปฏิบัติอันเก่าแก่ ที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงค้นพบอีกครั้งเมื่อประมาณกว่า ๒,๕๐๐ ปีก่อนวิปัสสนาเป็นวิธีการชำระจิตใจที่เป็นสากล เป็นวิทยาศาสตร์ ไม่มีมีการ

แบ่งแยกเป็นลัทธินิกาย เป็นแก่นคำสอนในการปฏิบัติของพระพุทธเจ้า ผู้เผยแผ่ธรรมะหรือกฎของ
 ธรรมชาติ

และช่วงเวลาที่ดีของการเริ่มต้นฝึกจิตก้าวแรกนี้ ก็คือในวัยเยาว์ เพราะนอกจากจะช่วยให้มี
 จิตสงบเป็นสมาธิและมีความจำที่ดีแล้ว ยังช่วยให้พวกเขาเข้าใจตัวเองมากขึ้น สามารถบ่มเพาะปัญญา
 ญาณที่จะจัดการกับจิตของตนเอง มีวิจาร์ณญาณในการเลือกกระทำสิ่งที่ถูกต้องและเหมาะสม แทนที่
 จะก่ออกุศลกรรม อันจะทำให้พวกเขาสามารถควบคุมและเป็นนายเหนือจิตใจตนเอง ทั้งยังสามารถ
 รับมือกับความกลัว ความวิตกกังวล และความเครียดในวัยเด็กและวัยรุ่นได้

๖.๑ รูปแบบการอบรม

ปัจจุบันได้มีการจัดอบรมหลักสูตรอานาปานสติสำหรับเด็กและเยาวชนอายุตั้งแต่ ๘-๑๖ ปี
 เป็นประจำตามศูนย์วิปัสสนาในประเทศต่าง ๆ ตลอดจนสถานบันต่าง ๆ เช่น ในโรงเรียนบ้านเด็ก
 กำพร้า บ้านสำหรับคนตาบอด และสถานที่ต่าง ๆ ตามคำขอ เพื่อประโยชน์ของเด็กและเยาวชน

โดยทั่วไปจะเป็นหลักสูตรที่แยกระหว่างเด็กและเยาวชนที่มีอายุ ๘-๑๖ ปี กับที่มีอายุระหว่าง
 ๑๓-๑๖ ปี ทั้งนี้ในระหว่างการอบรมผู้เข้าร่วมจะต้องถือศีล ๕ และปฏิบัติตามกฎระเบียบ งดเว้นจาก
 การปฏิบัติศาสนกิจของศาสนาอื่น อยู่ในบริเวณที่อบรม โดยแบ่งแยกเขตชาย-หญิง

การอบรมแบ่งออกเป็น ๒ ขั้นตอน คือ

ก. ขั้นแรก เด็กและเยาวชนที่เข้ารับการอบรมจะต้องพยายามละเว้นจากการกระทำที่ไม่ถูกต้องดีงาม
 ทั้งหมดโดยการถือศีล ๕

- ๑) ข้าพเจ้าสัญญาว่าจะพยายามปฏิบัติต่อสรรพสัตว์ทั้งหลายอย่างมีเมตตา ไม่เช่นฆ่าหรือทำร้าย
 พวกเขา
- ๒) ข้าพเจ้าสัญญาว่าจะไม่หยิบฉวยข้าวของของผู้อื่น โดยไม่ได้รับอนุญาต
- ๓) ข้าพเจ้าสัญญาว่าจะไม่ประพฤติผิดทางกาม จะปฏิบัติต่อเพื่อนหญิงและเพื่อนชายเสมือนพี่
 น้องหรือมิตรสนิท
- ๔) ข้าพเจ้าสัญญาว่าจะพูดแต่ความจริง ด้วยความสุภาพอ่อนโยน ไม่พูดปดหรือพูดจาให้ร้าย
 ผู้อื่น
- ๕) ข้าพเจ้าสัญญาว่าจะเว้นจากสุรา สิ่งเสพติด รักษาจิตใจให้บริสุทธิ์

๖) ข้าพเจ้าขอให้สัญญาว่าจะพยายามปฏิบัติตามคำสอนที่ได้รับในระหว่างการอบรมอย่างดีที่สุด
 การรักษาศีลดังกล่าวนับเป็นรากฐานสำคัญของการปฏิบัติ อันจะช่วยให้จิตเกิดความสงบ
 เพียงพอที่จะปฏิบัติ

ข. ในขั้นต่อไป คือ การเรียนรู้และฝึกปฏิบัติอานาปานสติ โดยพ่วงความสนใจไปเฝ้าจดจ่อลมหายใจที่
 ผ่านเข้า-ออก ตามธรรมชาติ การอบรมทั้งหมดจะใช้เทปคำสอนของท่านอาจารย์โกเอ็นก้า โดย

แบ่งเป็นช่วง ๆ ช่วงละประมาณ ๓๐-๔๐ นาที ซึ่งจะมีทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ นอกจากนี้ยังมีเกมส์ และกิจกรรมสร้างสรรค์อื่น ๆ ร่วมด้วย ทว่าจะ ให้เวลาส่วนใหญ่กับการฝึกปฏิบัติอานาปานสติ มากกว่า นอกจากนี้ยังมีการปฏิบัติเมตตาภาวนา (แผ่เมตตา) เพื่อแบ่งปันความสุขสงบที่ได้รับใน ระหว่างการอบรมให้แก่สรรพสัตว์ทั้งหลาย

๖.๒. การปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

การปฏิบัติต่อในภายหลังจากเสร็จสิ้นการอบรมนั้นเป็นสิ่งสำคัญยิ่งที่จะทำให้เด็ก ๆ ได้รับ ประโยชน์อย่างแท้จริง ดังนั้นเด็กและเยาวชนจึงควรมีเวลาได้ปฏิบัติที่บ้านทุกวันเป็นเวลา ๑๐- ๑๕ นาที และเข้าร่วมการอบรมเมื่อมีโอกาส

๖.๓. ทุนทรัพย์ในการดำเนินการอบรม

การอบรมต่าง ๆ ดำเนินด้วยเงินบริจาคจากศิษย์ที่เข้ารับการอบรมรุ่นก่อน ๆ เพียงอย่างเดียว หากผู้เข้าอบรมปรารถนาที่จะแบ่งปันผลประโยชน์ที่ตนได้รับจากธรรมะให้แก่ผู้เข้าปฏิบัติรุ่น หลังบ้าง ก็อาจกระทำได้ในตอนสิ้นสุดการอบรม

๖.๔. ระเบียบการในการสมัคร

- ๑) ผู้เข้าอบรม อายุระหว่าง ๘-๑๒ ปี และ ๑๓-๑๖ ปีบริบูรณ์
- ๒) ผู้เข้าอบรมต้องสมัครใจ ไม่ถูกบังคับ และกรอกใบสมัครด้วยตนเอง
- ๓) แต่งกายสุภาพ นุ่งสบาย ไม่รัดรูป หรือเผลอลอย ไม่ใส่กางเกงหรือกระโปรงสั้น เมื่อนั่งความ ยาวต้องปิดหัวเข่า
- ๔) รับประทานอาหารเข้ามาให้เรียบร้อย และไม่ต้องนำอาหารติดตัวมาด้วย
- ๕) รักษาศีล ๕

ตารางการอบรมอานาปานสติสำหรับเด็ก หลักสูตร ๑ วัน

๐๘:๓๐-๐๙:๐๐ น.	ลงทะเบียน
๐๙:๐๐-๐๙:๑๐ น.	ปฐมนิเทศ
๐๙:๑๐-๐๙:๔๕ น.	เริ่มปฏิบัติอานาปานสติ
๐๙:๔๕-๑๐:๑๕ น.	ปฏิบัติช่วงที่ ๑
๑๐:๑๕-๑๑:๑๕ น.	อาหารว่าง กิจกรรม และสอบถาม
๑๑:๑๕-๑๑:๔๕ น.	ปฏิบัติช่วงที่ ๒
๑๑:๕๐-๑๒:๒๐ น.	กิจกรรมกลุ่มแลกเปลี่ยนเรียนรู้
๑๒:๓๐-๑๓:๐๐ น.	ปฏิบัติช่วงที่ ๓
๑๓:๐๐-๑๔:๐๐ น.	อาหารกลางวัน และกิจกรรม
๑๔:๐๐-๑๔:๓๐ น.	คำถาม คำตอบ และปฏิบัติร่วมกัน

๑๔:๓๐-๑๕:๐๐ น.

ธรรมบรรยาย และแผ่เมตตา

ตารางการอบรมหลักสูตรอานาปานสติ ๑ วัน สำหรับเด็กและเยาวชน ปี ๒๕๖๑

เดือน	ศูนย์ ธรรมกมล (ปราจีนบุรี)	ศูนย์ ธรรมอาภา (พิษณุโลก)	ศูนย์ ธรรม สุวรรณ (ขอนแก่น)	ศูนย์ ธรรม กาญจนา (กาญจนบุรี)	ศูนย์ ธรรม สีม้นตะ (ลำพูน)	ศูนย์ ธรรมธานี (กรุงเทพฯ)	ศูนย์ ธรรมโปราโน (นครศรีธรรมราช)	ศูนย์ ธรรม จันทปภา (จันทบุรี)	ศูนย์ ธรรม ปุเนติ (อุดรธานี)
ม.ค.		๒๘		๓๑	๒๑	๖	๒๘	๒๑	๒๑
ก.พ.	๑๘					๑๗			
มี.ค.		๑๑	๓๑	๔	๒๕	๑๗	๑๘		
เม.ย.	๒๙	๘	๖, ๒๘					๑๕	
พ.ค.		๖	๕, ๑๒	๒๗	๖	๑๙	๒๐		
มิ.ย.		๒๔		๒๔		๙		๑๗	๓
ก.ค.			๒๗, ๒๘	๒๒	๑	๒๑	๘		
ส.ค.		๒๖	๑๒	๑๙		๔	๒๖	๑๒	๑๙
ก.ย.		๓๐		๑๖	๙	๘	๓๐		๓๐
ต.ค.			๑๓, ๒๗	๑๔		๖		๗	
พ.ย.				๑๑	๑๘	๓	๔		๑๑
ธ.ค.		๙	๑๐	๙		๑๕	๒๓	๑๖	๙

๗. การปฏิบัติอานาปานสติแบบย่อ สำหรับบุคคลทั่วไป

เพื่อเผยแผ่ธรรมะไปสู่ผู้คนที่ให้มากขึ้น ท่านอาจารย์โกเอ็นก้าได้ดำริให้เผยแพร่บันทึกการปฏิบัติอานาปานสติแบบย่อนี้ เพื่อผู้ที่มีความสนใจในการปฏิบัติธรรมจะได้มีประสบการณ์ในเบื้องต้น และเป็นแรงบันดาลใจให้เข้ามารับการอบรมวิปัสสนากรรมฐานต่อไปเมื่อมีความพร้อม

หลักเกณฑ์

- ๑) ให้เปิดวิดีโอหรือซีดีในห้องที่เงียบสงบ เหมาะแก่การปฏิบัติภาวนา
- ๒) ผู้ปฏิบัติต้องยินดีที่จะอยู่จนครบตลอดทั้งชั่วโมง โดยรักษากฎแห่งความเงียบ มีการแบ่งแยกเขตชาย-หญิง และไม่มีการถุกเนื้อต้องตัวกัน
- ๓) ผู้ปฏิบัติจะเป็นใครก็ได้ที่มีอายุตั้งแต่ ๑๐ ปีขึ้นไป
- ๔) ไม่อนุญาตให้ผู้ใดทำการสอนใด ๆ ทั้งสิ้น คำสอนจะมาจากเทปบันทึกภาพและเสียงของท่านอาจารย์โกเอ็นก้าเท่านั้น
- ๕) ไม่มีการเรียกเก็บค่าใช้จ่ายใด ๆ ในการเข้าปฏิบัติอานาปานสติช่วงสั้น ๆ นี้

หมายเหตุ ผู้ที่ได้ผ่านการอบรมอานาปานสติแบบย่อนี้ ยังไม่นับเป็น “ศิษย์เก่าในแนวทางนี้” จึงไม่สามารถเข้าร่วมการอบรมในหลักสูตรที่กำหนดไว้เฉพาะ “สำหรับศิษย์เก่าเท่านั้น” ได้

๘. การบริหารจัดการระบบธรรมบริการ อาสาสมัครรับใช้ธรรม: การรับใช้ธรรมะ

การรับใช้ธรรมะทั้งในระหว่างการอบรมและการช่วยงานธรรมะในทางอื่นใด ล้วนเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ ไม่เพียงแต่จะช่วยให้ผู้อื่นได้มีโอกาสลิ้มรสพระธรรมอันล้ำค่าแล้ว หากยังเป็นการส่งเสริมการปฏิบัติของตนให้เจริญก้าวหน้าขึ้นด้วย การเข้ามาร่วมรับใช้ธรรมะของผู้ปฏิบัติเก่ามีความจำเป็นต่อการจัดการอบรมหลักสูตรต่าง ๆ ทั่วโลกอย่างยิ่ง ซึ่งนับวันมีแต่จะเพิ่มจำนวนมากขึ้น หากปราศจากความช่วยเหลือของผู้ปฏิบัติที่อาสาเข้ามาให้บริการทางธรรม การอบรมต่าง ๆ เหล่านี้ย่อมไม่อาจเกิดขึ้นได้เลย

ท่านอาจารย์โกเอ็นก้าได้กล่าวถึง **คุณค่าของการรับใช้ธรรมะ** สำหรับผู้ปฏิบัติเก่า โดยชี้ให้เห็นว่าเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาธรรมะให้เจริญงอกงาม การรับใช้ธรรมะตาม **ข้อปฏิบัติของผู้รับใช้ธรรมะ** จะช่วยให้ผู้ปฏิบัติสามารถดำเนินชีวิตตามครรลองครองธรรมในโลกภายนอกได้ดียิ่งขึ้น

ธรรมบริการ ผู้ปฏิบัติเก่าที่มีความประสงค์จะสมัครเป็นธรรมบริการในระหว่างการอบรม หลังจากรับทราบข้อมูลเกี่ยวกับการรับใช้ธรรมะโดยตลอดแล้ว สามารถตรวจสอบ **ตารางการอบรม** ของศูนย์ฯ ที่ต้องการสมัครเป็นธรรมบริการ และสามารถสมัครธรรมบริการออนไลน์ได้เช่นเดียวกับการสมัครเข้ารับการอบรม

๙. อาสาสมัครรับใช้ธรรมะ

นอกเหนือจากการเป็นธรรมบริการในระหว่างการอบรมแล้ว ผู้ปฏิบัติเก่าสามารถอาสารับใช้ธรรมะในหน้าที่ต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับความรู้ ความสามารถ และทักษะของตน เช่น งานแปล งานพิสูจน์อักษร art work คอมพิวเตอร์ บัญชี ออกแบบอาคาร ก่อสร้าง ฯลฯ เมื่อใดที่มูลนิธิฯ มีความต้องการความช่วยเหลือในสายงานที่ตรงกับคุณสมบัติที่ได้แจ้งไว้ ฝ่ายที่รับผิดชอบในเรื่องนั้น ๆ จะทำการติดต่อไปเพื่อเชิญมาร่วมรับใช้ธรรมะในโอกาสต่อไป

เมื่อพิจารณาจากข้อมูลข้างต้นจะเห็นได้ว่า จุดเด่นของมูลนิธิส่งเสริมวิปัสสนากรรมฐาน ในพระสังฆราชูปถัมภ์ คือ องค์กรเผยแผ่ทางพระพุทธศาสนาที่ฆราวาสมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนองค์กร นับตั้งแต่อาจารย์ผู้ก่อตั้งสำนักคิด ไปจนถึงบรรดาอาสาสมัครรับใช้ธรรมะ อันเป็นการแสดงให้เห็นว่า การจรจรลงพระพุทธศาสนานั้น ฆราวาสผู้มุ่งมั่นรับใช้ย่อมสามารถเกื้อกูลให้พระพุทธศาสนาเจริญงอกงามต่อไปได้ อีกทั้งสถานะความเป็นฆราวาสมีความคล่องตัวบางประการ เหมาะสำหรับการเดินทาง ประสานงาน รวมไปถึงสร้างเครือข่ายเพื่อการเผยแผ่ธรรม

๕.๖.๓ ข้อสังเกตที่ควรเฝ้าระวังและหาทางแก้ไข

เดิมมีแนวคิดให้เป็น Global Committee แต่เกิดปัญหา เนื่องจากองค์กรมีขนาดใหญ่ จึงกำหนดให้แต่ละศูนย์มีความเป็นเอกเทศ แต่ละแห่งมีการบริหารจัดการตัวเอง แต่ยังคงอยู่ภายใต้มาตรฐานเดียวกัน โดยมีอาจารย์ประจำศูนย์ดูแล หากมีที่ใดเสียหาย ก็เสียหายแห่ง ไม่ทำให้ส่วนรวมเสียไปด้วย

จนมาปี พ.ศ. ๒๕๓๓ มีการจัดตั้งมูลนิธิส่งเสริมวิปัสสนากรรมฐานฯ โดยมีศูนย์วิปัสสนากรรมฐานธรรมกมล เป็นศูนย์แรกภายใต้มูลนิธิฯ แล้วจึงตั้งศูนย์ที่เหลือทั้งหมดเข้ามาอยู่ในมูลนิธิฯ ด้วย เพื่อให้สอดคล้องกับกฎหมายไทย ซึ่งมีความขัดกันอยู่ตรงที่กรรมการมูลนิธิมีอำนาจดูแลทั้งหมด แต่ไม่ตรงกับจุดประสงค์ของท่านอาจารย์โกเอ็นก้า

คณะกรรมการมูลนิธิ คุณสมบัติระบุไว้ว่าจำเป็นต้องเป็นบุคคลที่ผ่านการอบรมวิปัสสนากรรมฐานในแนวทางของท่านอาจารย์อุบาซิน สอนโดยท่านอาจารย์โกเอ็นก้ามาก่อน แต่ในทางปฏิบัติกลับขาดกติกากำหนด ไม่มีที่ไปที่มาของกรรมการอย่างชัดเจน (ขาดผู้นำที่เป็นที่เคารพยิ่งในการตัดสินใจ) เนื่องจากองค์กรมีขนาดใหญ่มาก (รวมทุกศูนย์ทั่วโลก) รวมถึงเคยมีข้อเสนอให้ทั้ง ๙ ศูนย์ ส่งผู้ดูแล, อาจารย์ผู้ช่วยประจำแต่ละศูนย์มาปรึกษาหารือกัน ทั้งการดำเนินงาน ข้อบังคับ การตั้งกรรมการ แต่ยังไม่เกิดผลในทางปฏิบัติ

๕.๖.๔ สิ่งที่ต้องพัฒนาต่อ

วิปัสสนากรรมฐานแนวทางของท่านอาจารย์อุบาซิน สอนโดยท่านอาจารย์โกเอ็นก้านั้นเติบโตอยู่ตลอด เพราะผู้ปฏิบัติได้รับผลจากการปฏิบัติ และเนื่องจากยังคงรักษาความบริสุทธิ์ของวิธีการสอนอยู่ได้ โดยดูจากจำนวนผู้เข้าอบรมที่มีการจองล่วงหน้าเต็มเกือบทุกหลักสูตร และจำนวนผู้สนใจเข้ามาเป็นอาจารย์ผู้ช่วยและธรรมบริกรที่มีมาไม่ขาดสาย เป็นการเติบโตแบบค่อยเป็นค่อยไปตามกำลัง

อีกทั้งกำลังจะสร้างเพิ่มอีก ๓ ศูนย์ ซึ่งได้รับบริจาคทั้งที่ดินและเงินทุนในการก่อสร้างแล้ว ที่ จ.นครสวรรค์, อ.ปากช่อง จ.นครราชสีมา และ จ.นครปฐม โดยแต่ละศูนย์ที่กำลังจะเกิดใหม่จะจัดตั้งมูลนิธิของแต่ละศูนย์แยกจากกันทางนิตินัยให้ชัดเจน เพื่อป้องกันปัญหาและความขัดแย้งที่อาจมีขึ้นในอนาคต และสอดคล้องกับเจตนาของท่านอาจารย์โกเอ็นก้า ที่ทั่วทั้งโลกแต่ละศูนย์เป็นเอกเทศ ส่วนอีก ๙ ศูนย์ค่อยพิจารณาภายหลังว่าจะจัดการอย่างไร

ซึ่งทั้ง ๑๒ ศูนย์ ยังคงร่วมกันทำงาน ประสานกันในการบริหารจัดการข้อมูลและทรัพยากรบุคคล

๕.๗ สถาบันพลังจิตตานุภาพ กรุงเทพมหานคร

ระหว่างที่อาตมาอยู่ใกล้ชิดหลวงปู่มั่น (ภริทตโต) ได้ทราบข้อเท็จจริงมากทั้งสมาธิตื่น สมาธิลึก ตลอดถึงวิปัสสนา ซึ่งเมื่อเข้าใจทุกประการแล้วอาตมามีความรักและห่วงใยในหลักการต่าง ๆ อย่างยิ่ง ไม่อยากที่จะให้หลักการเหล่านั้นต้องสลายไป เพราะท่านมีวิธีทั้งขั้นพื้นฐานและขั้นสูงสุด อาตมาถามท่านว่า “ต่อไปกระผมจะเขียนเป็นหลักการให้ชาวโลกเขาทำกันจะได้ไหม”

ท่าน (หลวงปู่มั่น) ตอบว่า “ได้ แต่ต้องเอาแบบขั้นพื้นฐานสำหรับเป็นประโยชน์แก่มหาชน สำหรับชั้นสูงให้มันน้อย โอกาสที่เธอจะทำนั้นมียู่แต่ต้องทำขั้นพื้นฐานเพื่อคนส่วนมากในโลกจะได้สงบ และเธอจะต้องไปอยู่กรุงเทพฯ เพราะคนกรุงเทพฯ ที่มีวาสนาบารมี มียู่ไม่น้อย”

ปัจจัยต่าง ๆ ดังกล่าวมานี้ เป็นแรงสนับสนุนในใจของอาตมาอยู่ตลอดเวลาจน พ.ศ. ๒๕๒๙ ถึง พ.ศ. ๒๕๓๔ อาตมาได้มีโอกาสไปพักผ่อนที่วิทยาลัยสงฆ์น้ำตกแม่กลาง อำเภोजอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ อันเป็นป่าไม้ ภูเขาตอยอินทนนท์ ทำให้ได้ทบทวนหลักการต่าง ๆ ที่เคยได้ไต่ถามอรรถปัญหามาธิ พร้อมทั้งคำแนะนำจากหลวงปู่มั่น จึงได้เขียนเป็นตำราสมาธิขึ้นจนเต็มรูปแบบ สามารถใช้ในการเรียนการสอนวิชาสมาธิได้ รวมการทบทวนและรวบรวมการเขียนตำรานั้นใช้เวลา ๕ ปี จึงสำเร็จได้เนื้อหาสาระที่สำคัญ จึงจัดทำรูปเล่ม ตั้งแต่ขั้นพื้นฐาน ชั้นกลาง และ ชั้นสูง รวม ๓ เล่ม เหมาะแก่การศึกษาและปฏิบัติสมาธิยิ่งนัก

จากหนังสือ “ชีวิตคือการต่อสู้”

อรรถชีวประวัติโดย พระพรหมมงคลญาณ (หลวงพ่อวิริยงค์ สิรินุโร)

สถาบันพลังจิตตานุภาพก่อตั้งและเริ่มเปิดดำเนินการเรียนการสอนมาตั้งแต่วันที่ ๒๔ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๔๐ โดย พระพรหมมงคลญาณ (วิริยงค์ สิรินุโร) ที่นครธรรม พระมหาเจดีย์ วัดธรรมมงคล (เกาะบุญญนันทวิหาร) กรุงเทพฯ มีจุดประสงค์ในการสอนสมาธิ เป็นสัมมาสมาธิ สายพระอาจารย์หลวงปู่มั่น ภูริทัตโต การเรียนสมาธิ สร้างพลังจิตมีประโยชน์และเสริมสร้างกำลังใจ สร้างความมีเหตุผล ความรับผิดชอบสูง ความมีเมตตา ผู้ทำสมาธิจะได้ประโยชน์ทั้งทางกายและใจ

จากนั้นจดทะเบียนจัดตั้งเป็น “มูลนิธิสถาบันพลังจิตตานุภาพ หลวงพ่อวิริยงค์ สิรินุโร” กับกระทรวงมหาดไทย เมื่อวันที่ ๑๕ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๕๗

วัตถุประสงค์ ตามที่ปรากฏในข้อบังคับมูลนิธิมีดังนี้

- ๑) ดำเนินการ ส่งเสริม สนับสนุน และเผยแพร่วิชาสมาธิและการปฏิบัติสมาธิ ตามหลักปฏิบัติของพระอาจารย์หลวงพ่อ เพื่อความสันติสุขของสังคม
- ๒) ส่งเสริม สนับสนุน และช่วยเหลือการดำเนินการของสถาบันพลังจิตตานุภาพ และองค์กรอื่น ๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในข้อ ๑
- ๓) รักษาตำรา คำสอน และวิธีปฏิบัติที่พระอาจารย์หลวงพ่อได้กำหนดไว้ให้มี ความยั่งยืน และถูกต้องตรงตามที่ท่านได้กำหนดไว้
- ๔) ร่วมมือกับสถาบันการศึกษา หน่วยงานทั้งของรัฐและเอกชนในการเผยแพร่ วิชาสมาธิ เพื่อความสันติสุขของสังคม
- ๕) เป็นศูนย์กลางขององค์กรที่พระอาจารย์หลวงพ่อ ได้ริเริ่มหรือก่อตั้งขึ้นและ องค์กรอื่น ๆ เพื่อเผยแพร่วิชาสมาธิตามหลักปฏิบัติของพระอาจารย์หลวงพ่อ

- ๖) ดำเนินการ หรือร่วมมือกับองค์กรต่าง ๆ ในการดำเนินการเพื่อสาธารณประโยชน์ หรือสาธารณกุศล
- ๗) ไม่ดำเนินการเกี่ยวกับการเมืองแต่ประการใด
- ๘) เงินได้จากการบริจาคหรือจากการบริหารจัดการให้ใช้เพื่อประโยชน์แก่การศาสนา หรือการสาธารณกุศล ภายในประเทศซึ่งไม่นำไปใช้จ่ายในทางอื่น

๕.๗.๑ โครงสร้างองค์กร

ประกอบด้วย คณะกรรมการมูลนิธิ (มีพระพรหมมงคลญาณ (วิริยงค์ สิรินธโร) เป็นประธาน), คณะกรรมการบริหารสถาบันพลังจิตตานุภาพ, คณะกรรมการคุณวิวัฒน์แห่งสถาบันพลังจิตตานุภาพ (เป็นไปตลอดชีพ ไม่มีวาระ), คณะกรรมการวิชาการ, คณะกรรมการบริหารหลักสูตรทั่วไป, คณะกรรมการบริหารหลักสูตรพิเศษ, ผู้ดูแลสาขา คณะกรรมการทำงานต่าง ๆ ผู้ช่วยสาขาต่าง ๆ และคณะกรรมการบริหารสถาบันพลังจิตตานุภาพ ในสาขาต่างประเทศ มูลนิธิสถาบันพลังจิตตานุภาพ หลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร ภายใต้กรรมการคุณวิวัฒน์ มีหน้าที่รักษาหลักสูตรการสอนสมาธิของหลวงพ่อบริการให้มีการผิตเปลี่ยนแปลงแม้แต่น้อย มีหน้าที่ดูแลรักษาสถาบันพลังจิตตานุภาพ ให้มีความเจริญมากยิ่งขึ้น ๆ ขึ้น ให้มีความน่าเชื่อถือต่อสากล

กรรมการคุณวิวัฒน์ หมายถึงกรรมการที่มีคุณค่ายิ่งในการสืบต่อทำนุบำรุงรักษาคำสอนของพระอาจารย์หลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโรให้มีความเจริญสืบต่อไป เป็นกลุ่มลูกศิษย์ที่ผ่านการเรียนสมาธิ ทำการสอนโดยพระอาจารย์หลวงพ่อวิริยงค์ และเป็นกรคัดเลือก มาเป็นคณะกรรมการคุณวิวัฒน์ โดยพระอาจารย์หลวงพ่อด้วยการให้ความไว้วางใจ เชื่อใจ ให้ความสำคัญและเข้าใจเจตนารมณ์ และพร้อมที่จะสืบทอดความตั้งใจของพระอาจารย์หลวงพ่อวิริยงค์ เป็นผู้คุ้มครองดูแลสถาบันพลังจิตตานุภาพ หลายท่านเป็นบุคคลชั้นนำของประเทศมีความรู้ความสามารถในการวางรากฐานงานบริหารของประเทศไทย เป็นความภาคภูมิใจที่บุคคลคณะคุณวิวัฒน์นี้ได้มาช่วยเหลือสืบต่องานพระอาจารย์หลวงพ่อ เป็น Guardian ของสถาบัน เป็นพี่เลี้ยงไปจนตาย

ตลอดเวลาการทำงานของสถาบันพลังจิตตานุภาพที่ผ่านมา นับว่าเป็นการฝ่าฟันทำงานจากครูสมาธิ ภายใต้ระบบการทำงานแบบอสาสมัคร และคนที่มาทำงานในสถาบันนี้ได้ก็ต้องผ่านการอบรมวิชาสมาธิของพระอาจารย์หลวงพ่อก่อนแล้ว มาด้วยใจ ทำเพื่อบุญและจุดมุ่งหมายการทำสมาธิแผ่เมตตาจิตเพื่อสันติสุขของโลกยิ่งขึ้นต่อไป

พระพรหมมงคลญาณ (วิริยงค์ สิรินธโร)

ศิษย์ก้นกุฎีของหลวงปู่มั่น ภูริทัตตเถระ ที่ติดตามเป็น “อุปัฏฐาก” รับใช้อยู่ถึง ๔ ปี หลังจากที่ฝากตัวเป็นศิษย์และติดตาม พระอาจารย์กรมมา จิรปุณฺโญ ที่เป็นลูกศิษย์ของหลวงปู่มั่นอยู่ถึง ๘ ปีก่อนจะขอให้อาจารย์พาเข้าไปกราบหลวงปู่มั่นเพื่อขอศึกษาพระธรรมวินัยจากท่านนั่นก็คือ “พระ

ธรรมมงคลญาณ (หลวงพ่อวริยงค์ สิริธโร) ที่เมื่อเดือนกรกฎาคม ๒๕๖๒ เพิ่งได้เลื่อนสมณศักดิ์ขึ้น เป็น “พระพรหมมงคลญาณ วิ.” นับเป็นพระราชาคณะ เจ้าคณะรองฝ่ายวิปัสสนาธุระ เป็นรูปที่ ๒ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ และเป็นรูปแรกของคณะสงฆ์ฝ่ายธรรมยุต

หลวงพ่อวริยงค์ สิริธโร ได้บันทึกเรื่องราวเมื่อครั้งที่ได้มีโอกาสเป็นอุปัชฌ์กรับใช้หลวงปู่ มั่น ภูริทตฺตเถระ อยู่ถึง ๔ ปี และพระอาจารย์กงมา จิรปุณฺโญ อีก ๘ ปี รวม ๑๒ ปีนั้นว่าได้ใช้โอกาสที่ได้รับนี้ พยายามศึกษาพระธรรมวินัย ข้อวัตร และหลักการปฏิบัติสมาธิ ทั้งอย่างหยาบ อย่างละเอียด ตื่น ลึก หนา บาง จนเป็นที่แน่ใจแล้ว ในหลักการและแนวทางการปฏิบัติ จึงได้กราบลาพระอาจารย์ แสวงหาความวิเวกส่วนตัว ตามแต่โอกาสจะอำนวย

ก่อนจะรวบรวมเขียนเป็นตำราสมาธิ “หลักสูตรครูสมาธิ” จำนวน ๓ เล่ม โดยรวมหลักการ ปฏิบัติอันเป็นทฤษฎี นับตั้งแต่ขั้นพื้นฐาน ขั้นกลาง และขั้นสูง ตามลำดับเพื่อเผยแผ่วิชาสมาธินี้แก่ ชาวโลก ด้วยเล็งเห็นว่า วิชานี้ เป็นวิชาที่เลิศและประเสริฐโดยแท้ แต่หากจะรู้เพียงคนสองคน แม้เป็นสิ่งที่มีความหมายเพียงใด ก็คงต้องหายไปจากโลกนี้ไปสักวัน เมื่อมานึกถึงสิ่งนี้หลวงพ่อวริยงค์ ก็บังเกิดจิตเมตตอยากที่จะเผยแผ่วิชาสมาธินี้ให้แก่ชาวโลก สมดังปณิธานที่มั่นคงตั้งแต่ยังเป็นเด็ก

หลวงพ่อวริยงค์ สิริธโร จึงได้ใช้วัดธรรมมงคล เถาบุญญนนท์วิหาร ที่ท่านดำรงตำแหน่งเจ้า อาวาส เป็นสถานที่เผยแผ่ศาสนาและวิชาสมาธิตามปณิธานที่ได้ตั้งไว้ตั้งแต่เด็ก และได้จัดตั้ง “สถาบัน จิตตานุภาพ” ขึ้นเมื่อปี ๒๕๔๐ เพื่อเผยแผ่วิชาสมาธิให้แพร่หลายไปทั่วประเทศไทย จนในเวลานี้มี สาขากระจายอยู่ทั่วประเทศทั้งในและต่างประเทศรวมแล้วกว่า ๒๖๗ สาขา ภายใต้นาม “สถาบันพลัง จิตตานุภาพ” และ ขยายไปยังต่างประเทศถึง ๑๐ สาขา ทั้งใน ประเทศแคนาดา ออสเตรเลีย และ สหรัฐอเมริกา

หลวงพ่อวริยงค์ สิริธโร กล่าวถึงประโยชน์ของสมาธิ ว่ามีทั้งหมด ๑๒ ข้อคือ ทำให้หลับสบายคลายกังวล / กำจัดโรคภัยไข้เจ็บ / ทำให้สมอง ปัญญาดี / ทำให้รอบคอบก่อนทำงาน / ทำให้ ระวังความร้ายกาจ / บรรเทาความเครียด / มีความสุขพิเศษ / ทำให้จิตอ่อนโยน / กลับใจได้ / เวลา จะสิ้นลม พบทางดี / เจริญวาสนาบารมี / เป็นกุศล

๕.๗.๒ การบริหารจัดการหลักสูตรการอบรม

ในทุกหลักสูตรของสถาบันพลังจิตตานุภาพ มีคณะพระวิทยากร ประจำสถาบันพลัง จิตตานุภาพ ซึ่งได้รับการแต่งตั้งจากพระพรหมมงคลญาณ (วริยงค์ สิริธโร) เป็นผู้ให้การอบรม ตั้งแต่ เปิดการอบรมครั้งแรก มีผู้สำเร็จนิกศึกษาคูรูสมาธิ ๘๐ คน จนกระทั่งถึง ๘๐๐,๐๐๐ คนในปัจจุบัน

๑. หลักสูตรครูสมาธิ เปิดสอนสมาธิแก่บุคคลทั่วไป เรียนฟรีตลอดหลักสูตร

ก่อตั้งโดยพระเดชพระคุณพระพรหมมงคลญาณ (วริยงค์ สิริธโร) มีจุดประสงค์ใน การเผยแผ่สมาธิ เพื่อเพิ่มพลังจิตแก่ประชาชนทุกเพศ ทุกวัย ทุกอาชีพ โดยท่านคำนึงว่า “ชาวโลกได้

พัฒนาก้าวไปไกลถึงยุคโลกาภิวัตน์ เขาได้ลงทุนสร้างวัตถุต่าง ๆ ทั้งแหล่งบันเทิงเจริญรรมย์ ทั้งสิ่งอำนวยความสะดวกสบายทั้งหลายทั้งที่อยู่อาศัย รถยนต์ เรือยนต์ เครื่องบิน ยานอวกาศ สามารถย่อระยะทางไกลให้ใกล้ ไปมาได้ง่าย ทั้งโทรศัพท์ โทรทัศน์ โทรสาร คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต และอีเมลล์ ก็ย่อระยะการติดต่อ สื่อสารกันได้อย่างสบาย ทั้งหมดเป็นเงินเป็นหมื่นล้านแสนล้าน เขาก็ยังลงทุนกันได้แล้วทำไมเราจะลงทุนสร้างนครธรรมให้ทันสมัยด้วยไฮเทคต่าง ๆ เพื่อย่นระยะการศึกษาและปฏิบัติธรรมะบ้างมิได้หรือ?”

ด้วยเหตุนี้ ท่านจึงได้สร้างนครธรรมและเปิดสอนสมาธิ ให้กับประชาชนเพื่อย่นระยะการศึกษาและปฏิบัติธรรมะโดยสร้างเป็นสถาบันพลังจิตตานุภาพ จัดทำหลักสูตรครูสมาธิขึ้น เพื่อสอนสมาธิระยะเวลา ๖ เดือน หลักสูตรครูสมาธิเป็นหลักสูตร ที่สอนสมาธิให้กับประชาชน เพื่อสามารถที่จะเป็นครูสอนสมาธิได้ ตามหลักการของ พระพรหมมงคลญาณ (วิริยงค์ สิริธโร) ซึ่งเริ่มเปิดดำเนินการเรียนการสอน มาตั้งแต่ วันที่ ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๔๐ ใช้ระยะเวลาในการเรียน ๖ เดือน (หลักสูตร ๒๐๐ ชั่วโมง) เรียนทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ พร้อมทั้งนำไปสอบปฏิบัติ ภาคสนาม ณ ดอยอินทนนท์ จังหวัดเชียงใหม่เป็นเวลา ๔ วัน ๓ คืน จึงจะจบหลักสูตรครูสมาธิและจัดพิธีมอบใบประกาศนียบัตร

พระอาจารย์หลวงพ่อวิริยงค์ สิริธโร กล่าวว่า ประโยชน์ของสมาธิ มีทั้งหมด ๑๒ ข้อคือ ทำให้หลับสบายคลายกังวล / กำจัดโรคร้ายไข้เจ็บ / ทำให้สมอง ปัญญาดี / ทำให้รอบคอบก่อนทำงาน / ทำให้ระงับความร้ายกาจ / บรรเทาความเครียด / มีความสุขพิเศษ / ทำให้จิตอ่อนโยน / กลับใจได้ / เวลาจะสิ้นลม พบทางดี / เจริญวาสนาบารมี / เป็นกุศล

๒. A SIMPLE AND POWERFUL MEDITATION TECHNIQUE FOR EVERYONE

เปิดสอนสมาธิแก่บุคคลทั่วไป เรียนฟรีตลอดหลักสูตร

- จากประสบการณ์การทำสมาธิมากกว่า ๗๐ ปี พระอาจารย์หลวงพ่อวิริยงค์ สิริธโร ได้เขียนเป็นหลักสูตรครูสมาธิ ใช้เวลาน้อยกว่าเรียนเพียงแค่ ๖ เดือน ก็มีความเข้าใจสามารถนำไปสอนผู้อื่นได้
- มีการสอนเป็นระบบ มีตำรา มีบทเรียน เป็นลำดับขั้นตอน เข้าใจง่าย มีการเรียนภาคทฤษฎีและปฏิบัติ
- ที่เรียนสะดวกสบาย มีห้องบรรยาย นั่งสมาธิในห้องแอร์ ไม่มียุ่ง ไม่ต้องไปหลีกหนี เข้าป่า เข้าดงเพื่อปฏิบัติสมาธิ มีหลายสาขาทั่วประเทศ ในเขตชุมชน เดินทางสะดวก

- ทำน้อย ได้ผลมาก ใช้ระยะเวลาการนั่งสมาธิไม่นานเกินไป อาศัยการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องเป็นประจำเป็นมัชฌิมาปฏิปทา คือ ปฏิบัติแต่พอดี ไม่เหลือบ่ากว่าแรงที่บุคคลทั่วไปจะทำได้ครั้งละ ๓๐ นาที เป็นความพอเหมาะพอดี ได้ประโยชน์เต็มที่
- เห็นผลชัดเจน กว่าร้อยละ ๙๕ ของผู้ที่เรียนจบหลักสูตรครูสมาธิ ยืนยันว่ามีความสุขมากขึ้นนอนหลับง่าย มีความเครียดน้อยลง ควบคุมอารมณ์ได้ดี ทำงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น
- เป็นการปฏิบัติสมาธิ ที่เหมาะกับชีวิตคนทั่วไป ทุกเพศ ทุกวัย ใช้ชีวิตประจำวันได้ตามปกติ คือ ไปทำงานได้อยู่กับครอบครัวได้ เข้าสังคมได้ และยังมีคุณภาพชีวิตที่ดีมากยิ่งขึ้น

หลักสูตรครูสมาธิ เปิดรับสมัครปีละ ๒ ครั้ง ในเดือนกุมภาพันธ์ และเดือนสิงหาคม ระยะเวลาในการเรียน ๖ เดือน การเรียนการสอน มี ๒ รูปแบบ สามารถเลือกเวลา และสถานที่ในการเรียน ให้เหมาะสมกับความสะดวกสบาย ได้แก่

- การเรียนภาคจันทร์-ศุกร์ ตอนเย็น เวลา ๑๘.๐๐-๒๐.๐๐ น.
- การเรียนภาคเสาร์-อาทิตย์ เต็มวัน เวลา ๙.๐๐-๑๖.๓๐ น.
มีระบบการเรียนการสอนทั้งภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติ
- ภาคทฤษฎี มีการเรียนจากคณาจารย์ และฟังเทปบรรยายของพระอาจารย์หลวงพ่อวิริยังค์ สิริธโร
- ภาคปฏิบัติ มีการเดินจงกรม ๓๐ นาที และนั่งสมาธิ ๓๐ นาที
เมื่อจบการศึกษา มีการสอบวัดผลทั้งข้อเขียนและปฏิบัติ ตลอดจนการสอบปฏิบัติ

ภาคสนาม ณ ดอยอินทนนท์

๓. หลักสูตรชินนสาสมาธิ (การชนะใจตนเอง)

เป็นหลักสูตรการฝึกสมาธิในระดับเบื้องต้น ผู้เข้ารับการอบรมจะต้องถือศีล ๕ หรือศีล ๘ ซึ่งสามารถเลือกปฏิบัติได้ตามความสมัครใจ ฝึกการนั่งสมาธิ การเดินจงกรม และการฟังธรรมะ วิธีการเรียนการสอนจะมีการบรรยายเกี่ยวกับพื้นฐานของการทำสมาธิ ให้ผู้เข้ารับการอบรมปฏิบัติจริงตามทฤษฎีที่ได้เรียนมา และเปิดโอกาสให้ผู้เข้ารับการอบรมได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับสิ่งที่ได้รับจากการปฏิบัติดังกล่าว

หลักการและเหตุผล

เป็นหลักสูตรเบื้องต้นสำหรับบุคคลทั่วไป แบ่งเป็นสองหลักสูตร

- ๑) หลักสูตร ๑ วัน ทุกวันอาทิตย์ ตั้งแต่เวลา ๐๙.๐๐-๑๖.๐๐ น. ณ ศูนย์สมาธิวิริยานุภาพ

- ๒) หลักสูตร ๓ วัน ๒ คืน มีระเบียบปฏิบัติ มีที่พักอย่างดี มีอาหาร ตารางเรียน และปฏิบัติในแต่ละวันตามกำหนดเวลา ผู้เข้าปฏิบัติจะถือศีล ๕ การแต่งกายขอให้สุภาพเรียบร้อย (ไม่จำกัดสี)
- ๒.๑) คณะประชาชนทั่วไปมีเดือนละ ๑ ครั้ง ปฐมนิเทศวันศุกร์ ๑๙.๐๐ น. ปัจฉิมนิเทศวันอาทิตย์เวลา ๑๖.๐๐ น.
- ๒.๒) คณะกลุ่มบุคคลหรือหน่วยงาน เช่น ข้าราชการครู ตำรวจ ทหาร นักศึกษา หรือบริษัทต่าง ๆ ที่จัดมาเป็นคณะ สามารถรับได้ตลอดทั้งปี

เป้าหมายของหลักสูตร

- ๑) เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนที่ไม่สามารถมาเรียนหลักสูตรครูสมาธิได้ มาฝึกปฏิบัติสมาธิตามหลักสูตรของพระเดชพระคุณพระพรหมมงคลญาณ (วิริยงค์ สิริธโร)
- ๒) เพื่อย่นระยะเวลาในการเรียนสมาธิและปฏิบัติธรรม
- ๓) เพื่อให้ประชาชนได้ปฏิบัติสมาธิร่วมกัน

หัวข้อบรรยาย

(ชินนสาสมาธิ ๑) เริ่มจาก จุดประสงค์การทำสมาธิ / อิริยาบถ ๔ / จุดเริ่มต้น / การบริการรวม / ประโยชน์ของสมาธิ / สมาธิกับการควบคุมอารมณ์ / วิทิสสมาธิ

(ชินนสาสมาธิ ๒) เริ่มจาก ลักษณะต่อต้านสมาธิ / ประโยชน์ของสมาธิ / การวัดผลของสมาธิ / สมาธิกับการเรียน / สมาธิกับการทำงาน

การอบรมหลักสูตรชินนสาสมาธิ ๒ เป็นเวลา ๓ วัน ๒ คืน โดยมีคณะพระวิทยากร ประจำสถาบันพลังจิตตานุภาพ ซึ่งได้รับการแต่งตั้งจากพระพรหมมงคลญาณ (วิริยงค์ สิริธโร) เป็นผู้ให้การอบรมนั้น ผู้เข้าอบรมทุกคนจะได้เรียนรู้ทั้งภาคทฤษฎีและการปฏิบัติจริง ซึ่งมีประโยชน์มาก สามารถนำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวันต่อไป

๔. หลักสูตรนिरสาสมาธิ

เป็นหลักสูตร ๓ วัน ๒ คืน สำหรับผู้ที่จบหลักสูตรครูสมาธิแล้ว และบุคคลทั่วไปที่ผ่านการฝึกอบรมสมาธิเบื้องต้น (ชินนสาสมาธิ) ๓ ครั้งขึ้นไป หลักสูตรนี้เน้นการปฏิบัติเป็นหลัก ให้ทุกท่านทำสมาธิอย่างต่อเนื่อง เพื่อความก้าวหน้าแห่งการทำสมาธิและเป็นการพัฒนาจิตใจตนเองเป็นสำคัญ ผู้เข้าปฏิบัติต้องถือศีล ๘ กำหนดเดือนละ ๑ ครั้ง และไปปฏิบัติตรงคณอกสถานที่ทุก ๓ เดือน (มินิธุดงค์)

๕. หลักสูตรยวสาสมาธิ

หลักสูตรยวสาสมาธิ (สำหรับเยาวชน) อันเป็นหลักสูตรสมาธิเบื้องต้น ๓ วัน ๒ คืน อบรมโดยคณะพระวิทยากร ประจำสถาบันพลังจิตตานุภาพ ซึ่งได้รับการแต่งตั้งจากพระพรหมมงคล-ญาณ (วิริยงค์ สิรินธโร) มุ่งให้เยาวชนได้รับความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับสมาธิ อย่างเช่น จุดประสงค์การทำสมาธิ อริยาบถ ๔ จุดเริ่มต้นการบริการรรม ลักษณะต่อต้านสมาธิ ประโยชน์ของสมาธิ สมาธิกับการเรียน สมาธิกับการควบคุมอารมณ์การทำวิทิสมาสมาธิ เป็นต้น อีกทั้งยังได้เรียนรู้การปฏิบัติเดินจงกรม นั่งสมาธิอย่างถูกวิธี และได้ทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน

เป้าหมายหลัก

ให้เยาวชนฝึกทำความสงบแก่จิตใจโดยการทำสมาธิเพิ่มพูนพลังจิต เพื่อให้เยาวชนจะได้เจริญวัยทั้งร่างกายและจิตใจอย่างสมบูรณ์ มีพัฒนาการในการรักษาศีล การใช้สมาธิ และการใช้ปัญญาเพื่อการศึกษาเล่าเรียน ประพฤติปฏิบัติหน้าที่ของเยาวชน และดำเนินชีวิตเป็นส่วนหนึ่งของสังคมทั้งในปัจจุบันและในอนาคตอย่างมีคุณภาพ ประพฤติตนเป็นผู้ที่มีคุณธรรมสมวัย อันจะยังผลให้เป็นเยาวชนมีความเฉลียวฉลาดเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ ได้ง่ายและรวดเร็ว, มีความจำดี, มีความคิดสร้างสรรค์, มีความโปร่งใสในการใช้ความคิดแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ดี และมีความสุข สุขุมเยือกเย็น

วัตถุประสงค์

เพื่อให้เยาวชนใช้สมาธิเป็น “เครื่องอยู่” อันให้ความพึงพอใจ เพื่อหลีกเลี่ยงการแสวงหา “เครื่องอยู่” อื่น ๆ อันเป็นภัยต่อการพัฒนาทางด้านความคิดและพื้นฐานจิตใจ เช่น หนังสือการ์ตูน-หนังสือลามก คอมพิวเตอร์เกมส์ที่ชักนำให้คุ้นเคยกับความรุนแรงทำลายล้าง สถาบันเท็งอันเป็นแหล่งมั่วสุมยาเสพติด ฯลฯ อันเป็นสาเหตุให้ประพฤติกปฏิบัติไปในทางเสื่อมเสีย

หัวข้อบรรยาย ประกอบด้วย จุดประสงค์การทำสมาธิ / อริยาบถ ๔ / จุดเริ่มต้น / การบริการรรม / ลักษณะต่อต้านสมาธิ / สมาธิกับการเรียน / วิทิสมาสมาธิ / ประโยชน์ของสมาธิ / สมาธิกับการควบคุมอารมณ์

หลักในการดำเนินการ

หลักสูตรยวสาสมาธิ แบ่งออกเป็นหน่วยย่อย เพื่อนำไปใช้ในการดำเนินการเรียนการสอนเยาวชนในระดับต่าง ๆ ดังนี้

หน่วยที่ ๑ สำหรับชั้นอนุบาล ๒-อนุบาล ๓ (อายุ ๕-๖ ปี)

หน่วยที่ ๒ สำหรับชั้นประถมปีที่ ๑-ประถมปีที่ ๓ (อายุ ๗-๙ ปี)

หน่วยที่ ๓ สำหรับชั้นประถมปีที่ ๔-ประถมปีที่ ๖ (อายุ ๑๐-๑๒ ปี)

หน่วยที่ ๔ สำหรับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑-มัธยมศึกษาปีที่ ๓ (อายุ ๑๓-๑๕ ปี)

หน่วยที่ ๕ สำหรับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔-มัธยมศึกษาปีที่ ๖ (อายุ ๑๖-๑๘ ปี)

๖. หลักสูตรปริสาสมาธิ

เป็นหลักสูตรการทำสมาธิด้วยตัวเอง ในการตั้งสัจจะที่จะปฏิบัติสมาธิ ซึ่งเป็นหลักสูตรสำหรับครูสมาธิที่เรียนจบแล้วได้มาต่อยอดในการทำสมาธิและเป็นการได้ทำสมาธิอย่างต่อเนื่อง

๗. หลักสูตรอรรถสาสมาธิ (ธรรมศึกษา)

เป็นหลักสูตรการทำสมาธิเพื่อประโยชน์สูงสุด เพื่อได้ปฏิบัติสมาธิอย่างต่อเนื่อง ซึ่งนอกจากได้ทำสมาธิแล้วยังมีการเรียนธรรมศึกษา ตรี โท เอก เพื่อให้ได้ทราบหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา

๘. หลักสูตรลัทธิสาสมาธิ (สมาธิยกใจสู่สวรรค์)

สำหรับผู้ต้องขังในเรือนจำของกรมราชทัณฑ์ทั่วประเทศได้ปฏิบัติสมาธิ รวมทั้งนำไปสอนเยาวชนผู้ต้องถูกควบคุมของกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ตลอดจนผู้ต้องถูกคุมประพฤติโดยกรมคุมประพฤติ

พร้อมด้วยช่องทางการเผยแพร่หลักสูตรผ่าน www.samathi.com/๒๐๑๖/live

การบริหารจัดการครูสมาธิ

มีจำนวนรายชื่ออาจารย์สาทั่วประเทศกว่า ๑,๗๐๐ คน และมีการประชุมคณะอาจารย์สาเป็นประจำทุกปี

การจัดการสาขา

สาขาในประเทศ จำนวนกว่า ๒๓๐ สาขา ทั่วประเทศ : กรุงเทพฯ และปริมณฑล ๖๕ สาขา ภาคเหนือ ๒๘ สาขา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ๔๑ สาขา ภาคตะวันตก ๒๐ สาขา ภาคตะวันออก ๒๕ สาขา ภาคใต้ ๒๓ สาขา ภาคกลาง ๑๒ สาขา / สาขาในต่างประเทศ ที่ประเทศแคนาดา จำนวน ๖ สาขา และสหรัฐอเมริกา ๑ สาขา

เมื่อพิจารณาจากโครงสร้างหลักสูตรแล้วจะเห็นว่าสถาบันพลังจิตตานุภาพ มีหลักสูตรการอบรมที่ยืดหยุ่นและมีความหลากหลาย ตอบสนองผู้เข้าปฏิบัติตั้งแต่วัยเยาว์ ไปจนถึงการผลิตครูสอนสมาธิ รวมถึงในแง่หลักสูตรที่ระยะเวลาสั้นที่สุด คือ ๑ วัน อันเป็นการออกแบบหลักสูตรให้ตอบสนองสำหรับผู้ที่มีเวลาจำกัด แต่สนใจการปฏิบัติธรรม และเป็นพื้นฐานสำหรับการพัฒนาจิตขั้นสูงต่อไป ความยืดหยุ่นดังกล่าว ทำให้บุคคลทั่วไปเข้าถึงได้ง่าย รวมไปถึงการขยายสาขาเครือข่ายออกไปอย่างกว้างทั่วประเทศโดยมีเครือข่ายครูสมาธิเป็นแรงขับเคลื่อน ทำให้ผู้สนใจปฏิบัติในส่วนภูมิภาคเข้าถึงแนวทางการปฏิบัติของสถาบันพลังจิตตานุภาพได้สะดวกขึ้น ขณะเดียวกันการบริหารหลักสูตรและบุคลากรก็ได้รับการกับดูแลอย่างใกล้ชิดจากพระเดชพระคุณหลวงพ่อ เพื่อรักษาคุณภาพให้สอดคล้องกับปริมาณ นับได้ว่ามีแนวทางการบริหารหลักสูตรที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์

๕.๗.๓ บทเรียนการบริหารจัดการ

- มีหลวงพ่อวิริย์ศักดิ์เป็นประธาน และศูนย์กลางการดำเนินงาน ทำให้ง่ายต่อการตัดสินใจ
- การบริหารจัดการเป็นระบบ มีคณะกรรมการรับผิดชอบ ทุกอย่างต้องรายงานเข้าส่วนกลาง มีความชัดเจน ความโปร่งใส ไม่ออกนอกกรอบ
- กรรมการมูลนิธิ และกรรมการคุณวัฒน์ เป็นบุคคลมีชื่อเสียงในสังคม เป็นนักธุรกิจใหญ่ มีส่วนช่วยให้การประสานกับองค์กรต่างๆ เพื่อเชิญชวนให้คนมาเรียนสมาธิ ขยายไปสู่วงกว้างได้
- มีจำนวนรายชื่ออาจารย์สาขาทั่วประเทศกว่า ๑,๗๐๐ คน และมีการประชุมคณะอาจารย์สาขาเป็นประจำทุกปี
- อาจารย์สาขาที่ไม่ได้รับการมอบหมายจากผู้ดูแลสาขาให้ได้รับการสอน ๓ รุ่นต่อเนื่อง จะถูกปลดจากการเป็นอาจารย์สาขา
- ทุกคนเป็นจิตอาสา ไม่มีค่าตอบแทน แต่อาจารย์สาขาจะได้รับเงินช่วยเหลือค่าเดินทางไปสอน ครั้งละ ๕๐๐ บาท (ไม่ว่าจะเดินทางใกล้หรือไกล ได้เท่ากัน)
- สาขาเป็นผู้ดูแลค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานเองทั้งหมด โดยสามารถรับบริจาคได้
- องค์กรมีขนาดใหญ่มาก ต้องรับผิดชอบสาขากว่า ๓๐๐ สาขา อาจารย์สาขาเกือบสองพันคน ผู้สมัครเรียนอีกหลายแสนคน น่าจะมีระบบการจัดการเบื้องหลังที่ยังไม่ทราบ

๕.๗.๔ บทเรียนการจัดการสาขา

- ร้อยละ ๖๐ เป็นวัด อีก ๔๐ เป็นที่ของเอกชน
- ไม่เปิดสาขาชนกันในที่ใกล้กัน เพื่อไม่ให้แย่งกันเอง
- เลือกตั้งสาขาในสถานที่ที่ไม่เกิดความขัดแย้งกับเจ้าของเดิม โดยดูจำนวนคนและความพร้อมเป็นหลัก เลือกที่ใช้เดินจงกรม สบายๆ (เหมือนห้องบรรยายทั่วไป) ทั้งแอร์และพัดลม เพื่อความเหมาะสมกับสถานที่และกลุ่มเป้าหมาย
- ต้องปฏิบัติได้ตามหลักสูตรที่วางไว้ โดยจัดให้ลงทะเบียน มีสถานที่เข้าเรียนแบบฟังบรรยายได้ มีที่เดินจงกรม นั่งสมาธิได้ ไม่มีการเรียไร
- การหาผู้เรียน แต่ละสาขาสามารถติดต่อดirectกับองค์กรต่างๆ ในพื้นที่ได้ หรือหน่วยงานก็สามารถติดต่อสาขา ได้โดยตรง
- แต่ละสาขามีอิสระในการจัดการอบรมให้แต่ละองค์กรที่ร้องขอ แต่จะต้องทำหนังสือแจ้งข้อมูลให้ส่วนกลางทราบ เพื่อควบคุมคุณภาพของอาจารย์ผู้สอน

- ผู้ดูแลสาขา ได้รับการแต่งตั้งจากหลวงพ่อ วาระดำรงตำแหน่ง ๒ ปี แต่ในทางปฏิบัติจะเป็นไปคนเดิมซ้ำตลอด ไม่มีการเปลี่ยนแปลงตัวผู้ดูแล
- แต่ละสาขามีคณะทำงานดูแล มาประชุมร่วมกันปีละครั้ง (เพื่อให้กำลังใจ เพราะทุกคนเป็นอาสาสมัคร)

ช่องทางการเผยแพร่การอบรม

- มีการรวบรวมข้อมูลหลักสูตรที่กำลังเปิดสอนทั่วประเทศ ระบบลงทะเบียน สมัครเรียน การรับชมถ่ายทอดสด รายชื่ออาจารย์อาสา รายชื่อผู้เคยผ่านหลักสูตรต่างๆ ฯลฯ ไว้ที่ส่วนกลางเป็นระบบภายใน สงวนไว้สำหรับสมาชิก ที่เพจ <http://202.44.33.100/samathi/>
- <http://www.samathi.org/samathi/> สำหรับประชาสัมพันธ์กิจกรรมของวัดและสถาบันกิจกรรมของหลวงพ่อ กิจกรรมการอบรมหลักสูตรต่างๆ เป็นการชักจูงให้ผู้เรียนเกิดศรัทธา
- แต่ละสาขาทำการประชาสัมพันธ์เอง ทั้งการติดป้ายขนาดใหญ่หน้าสาขา และตั้งโต๊ะประชาสัมพันธ์รับสมัคร ตามสถานที่หรืองานต่างๆ รวมถึงสื่อสังคมออนไลน์
- ถ่ายทอดสดการอบรม (เฉพาะผู้ลงทะเบียน) ผ่านทาง www.samathi.com/2016/live

๕.๘ บทส่งท้าย บทที่ ๕

ศาสนประเพณี เป็นส่วนหนึ่งศาสนา ที่มีคุณค่าทางจิตใจและความเป็นอยู่ของผู้คนที่สัมพันธ์กับศาสนาและศาสนสถานในท้องถิ่น รวมไปถึงสร้างสำนึกเชิงศาสนาร่วมกันของผู้คนผ่านการร่วมประเพณี พิธีกรรม ในบทนี้ ผู้วิจัยได้ทำการสำรวจเชิงวิเคราะห์ในประเด็นศาสนประเพณีผ่านกรณีศึกษา ๔ กรณี ประกอบไปด้วย (๑) วัดพระธาตุเชิงชุม จ.สกลนคร (๒) วัดป่าโนนกุศลหล่ม จ.ศรีสะเกษ (๓) วัดศรีทิว จ.นครศรีธรรมราช (๔) หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ กรุงเทพมหานคร ในเชิงภาพรวมกรณีศึกษาเหล่านี้ ครอบคลุมตั้งแต่วัดที่มีโบราณสำคัญของจังหวัด ไปจนถึงวัดขนาดเล็กในท้องถิ่น และองค์ที่ไม่ใช่วัดขับเคลื่อนโดยฆราวาส ศาสนประเพณีไล่เรียงตั้งแต่มีความเป็นมายาวนาน สัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ไปจนถึงประเพณีที่เพิ่งถูกสร้างขึ้นในบริบทสังคมร่วมสมัย กลางเมืองใหญ่ เมื่อพินิจในเชิงเปรียบเทียบ ศาสนประเพณีมีภาพร่วมกัน ๒ ประการ คือ (๑) สืบสานรักษาประเพณีดั้งเดิม และ (๒) สร้างสรรค์ประเพณีขึ้นมาใหม่บนรากฐานแนวคิดทางพระพุทธศาสนา และที่น่าสนใจ คือ การก้าวเข้ามามีบทบาทขององค์กรที่ไม่ใช่วัดกับการขับเคลื่อนศาสนประเพณี และสร้างเครือข่ายชาวพุทธร่วมกัน ซึ่งการร่วมมือดังกล่าวหากสามารถขยายผลได้ในภาพใหญ่เชิงโครงสร้าง ย่อมมีส่วนช่วยพัฒนากิจการพระพุทธศาสนาในสังคมไทยได้อย่างทรงพลัง

ในบทนี้นำเสนอประเด็น เรื่อง ศาสนธรรม โดยเลือกกรณีศึกษา ประกอบด้วย วัดมเหยงค์, วัดป่าสุคะโต มูลนิธิส่งเสริมวิปัสสนากรรมฐาน ในพระสังฆราชูปถัมภ์ และสถาบันพลังจิตตานุภาพ อัน

เป็นกลุ่มตัวอย่างที่มีสถานะเป็นวัด ไม่ใช่วัด และอยู่ภายใต้การกำกับของวัด เพื่อแสดงให้เห็นภาพความหลากหลายของแนวการปฏิบัติธรรมในสังคมไทยร่วมสมัย ผลการศึกษาพบว่าแต่ละองค์กรมีแนวทางการปฏิบัติหลักสูตรการอบรม และโครงสร้างหลักสูตร ที่สะท้อนอัตลักษณ์องค์กรที่น่าสนใจ และเป็นประโยชน์ต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ซึ่งพิจารณาเชิงภาพรวมได้ดังนี้

๑. กรณีศึกษาเหล่านี้ มีการรักษา สืบทอด และยึดมั่นในแนวทางการปฏิบัติที่อาจารย์ผู้ก่อตั้งริเริ่มไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระอาจารย์ที่ยังมีชีวิตอยู่มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อน กำกับ และวางแนวปฏิบัติที่เป็นระบบ ส่วนกรณีขององค์กรที่พระอาจารย์ผู้ก่อตั้งสำนักสิ้นไปแล้ว ระบบเครือข่ายศิษย์ที่เข้มแข็ง และการวางรากฐานที่มั่นคง ทำให้องค์กรยังคงความเข้มแข็ง และรักษาแนวการปฏิบัติไว้ได้อย่างมั่นคง

๒. การจัดการเชิงพื้นที่ให้เอื้อต่อการปฏิบัติธรรม การมีสถานที่ที่สงบ ร่มรื่น ย่อมเป็นปัจจัยเกื้อหนุนให้การปฏิบัติธรรมเป็นไปด้วยดี ซึ่งแต่ละกรณีศึกษา ทำให้เห็นภาพการบริหารพื้นที่เพื่อการศาสนปฏิบัติแตกต่างกัน ประการแรก การมีที่ตั้งในพื้นที่ที่ร่มรื่น บริหารจัดการให้เป็นสถานสงบ เหมาะกับการเจริญสมาธิ ประการถัดมา คือ องค์กรที่ไม่มีที่ตั้งแน่นอน แต่ใช้แนวทางการบริการสถานที่ที่มีประสิทธิภาพ โดยการใช้สถานที่ของเครือข่ายที่มีสภาพเหมาะสมในการอบรมปฏิบัติ อันเป็นแนวทางการบริหารเชิงพื้นที่ที่น่าสนใจ ซึ่งองค์กรอื่นที่มีสถานที่และงบประมาณจำกัด สามารถปรับประยุกต์ไปใช้ได้

๓. การใช้เทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อเผยแพร่แนวคำสอน ในปัจจุบันการใช้สื่อสารสังคมออนไลน์ เพื่อการเผยแพร่ธรรมะ เป็นหนทางที่สะดวกรวดเร็ว และเข้าถึงผู้คนจำนวนมากได้เป็นอย่างดี การมีบริหารเทคโนโลยีจึงเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งในการเผยแผ่ศาสนธรรมสู่สังคมกว้าง จากการศึกษาพบว่า ทุกกรณีศึกษาใช้เทคโนโลยีเข้ามามีส่วนช่วยในการกิจการขององค์กร ซึ่งทำให้ผู้สนใจสามารถเข้าถึงได้ง่าย อันเป็นการเผยแพร่ธรรมเชิงรุกในสังคมสมัยใหม่

๔. การสร้างเครือข่ายฆราวาส นับแต่ครั้งพุทธกาล ฆราวาสมีบทบาทค้ำจุนพระพุทธศาสนา ให้เจริญรุ่งเรืองสืบมาจนกระทั่งปัจจุบัน จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ พบว่าเครือข่ายฆราวาสมีบทบาทสูงในการมีส่วนช่วยบริหาร จัดการองค์กรด้านศาสนธรรมให้มีบทบาทเข้มแข็ง ส่วนหนึ่งเป็นเพราะฆราวาสมีความคล่องตัวสูงกว่าในการทำกิจกรรมและประสานต่าง ๆ ในบางกรณีศึกษาฆราวาสมีบทบาทโดดเด่นในการเผยแพร่ รักษา ทำหน้าที่ครูผู้สอนสมาธิ รวมไปถึงบริหารจัดการองค์กร และสร้างเครือข่ายฆราวาสนักปฏิบัติธรรม บทบาทดังกล่าวของฆราวาสสมควรได้รับการส่งเสริมมากยิ่งขึ้นไปอีก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการดึงฆราวาสผู้มีศักยภาพและศรัทธาให้เข้ามามีบทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพิ่มมากยิ่งขึ้น อันเป็นการทำให้การร่วมมือกันระหว่างชาวพุทธกว้างขวางขึ้นไปอีก

บทที่ ๖

ศาสนสมบัติ

๖.๑ บทนำ

ศาสนสมบัติ อันได้แก่ ทรัพย์สิน เงิน งบประมาณ ฯลฯ เป็นประเด็นสำคัญเรื่องหนึ่งในสถานการณ์พระพุทธศาสนาในประเทศไทย ซึ่งปฏิเสธไม่ได้ว่าความโปร่งใสในการจัดการและการบริหารศาสนสมบัติ ย่อมมีผลต่อความศรัทธาของศาสนิกชนด้วย ในบทนี้ ผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษาวิเคราะห์การจัดการด้านศาสนสมบัติ เพื่อสำรวจเชิงวิเคราะห์กรณีตัวอย่างที่มีแนวทางการจัดการสมบัติได้อย่างเป็นระเบียบแบบแผน ทั้งนี้เพื่อขยายผลเป็นแนวทางในการจัดการศาสนสมบัติต่อไป อย่างไรก็ตาม การศึกษาครั้งนี้มิใช่การตรวจสอบองค์กรทางพระพุทธศาสนาแต่อย่างใด แต่มุ่งนำเสนอให้เห็นว่ามีวัดในสังคมไทยที่เป็นแบบอย่างที่ดี มีเอกลักษณ์เฉพาะในการจัดการศาสนสมบัติ

๖.๒ ภาพรวมของกรณีศึกษาด้านศาสนสมบัติ

	กรณีศึกษา	ลักษณะเบื้องต้น
ศาสนสมบัติ	๑. วัดญาณเวศกวัน จ.นครปฐม	วัดบ้าน/ขนาดกลาง
	๒. วัดแทนวันดีเจริญสุข กรุงเทพมหานคร	วัดบ้าน/ขนาดเล็ก
	๓. วัดเหล่าอาภรณ์ จ.ยโสธร	วัดบ้าน/ขนาดเล็ก
	๔. วัดพระศรีมหาธาตุวรมหาวิหาร กรุงเทพมหานคร	วัดบ้าน/ขนาดใหญ่

สำหรับกรณีสศึกษานั้น ประกอบไปด้วย วัดบ้านขนาดเล็ก ขนาดกลาง และพระอารามหลวงขนาดใหญ่ ทั้งนี้เพื่อให้ครอบคลุมทั้งในเชิงขนาดและพื้นที่ เพื่อนำเสนอภาพอัตลักษณ์และวิถีปฏิบัติในการจัดการด้านศาสนสมบัติ

๖.๓ บทสรุป

ใน ๔ กรณีศึกษาด้านศาสนสมบัติซึ่งมีขอบเขตกว้างขวาง และมักขาดการศึกษานำเสนอด้วยความซับซ้อนนั้น ในการศึกษาครั้งนี้ได้กำหนดการค้นหกรณีน่าศึกษาการจัดการศาสนสมบัติของวัดที่เห็นชัดและสามารถนำมาเป็นกรณีศึกษาได้ ไม่ได้เจาะจงว่าจะต้องครอบคลุมครบถ้วนหรือดีพร้อมทุกประการแต่อย่างใด โดยใน ๔ วัดกรณีศึกษา มีตั้งแต่วัดบ้านขนาดเล็กในชุมชนระดับหมู่บ้านเล็ก ๆ ในชนบทอำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร-วัดเหล่าอาภรณ์, วัดชานเมืองสร้างใหม่ที่บางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร-วัดแทนวันดีเจริญสุข, และวัดญาณเวศกวัน-ที่ตั้งอยู่ด้านหลังพุทธมณฑล จังหวัด

นครปฐม, จนกระทั่ง วัดพระศรีมหาธาตุวรมหาวิหาร–พระอารามหลวงขนาดใหญ่ของพระนครที่แรกสร้างจะให้เป็นวัดสำคัญศูนย์กลางของชาติ มีข้อค้นพบสำคัญควรแก่การศึกษา ประกอบด้วย

๑. ทั้ง ๔ วัดในกรณีศึกษา ไม่ต่างจากแทบทุกวัดทั่วประเทศจนแม้ในพระพุทธศาสนาหรือทุกศาสนาที่การริเริ่มการก่อสร้างตลอดจนครีธาของผู้คนที่มีส่วนร่วมล้วนมุ่งหมายให้เป็นศาสนสถานที่ดี ตั้งแต่ชาวบ้านในชนบทแสนไกลที่ประกอบสัมมาชีพเป็นเกษตรกรและชุมชนปลูกฝ้ายทอผ้าอย่างชาวบ้านเหล่าอาภรณ์ (สร้างวัดเหล่าอาภรณ์ พ.ศ.๒๕๑๑), เจ้าของที่ดินและลูกหลานญาติมิตรในสกุลแทนวันดีและโพธิ์พัฒนา (สร้างวัดแทนวันดีเจริญสุข พ.ศ.๒๕๔๘), คณะศิษย์ผู้ศรัทธาต่อสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตโตมหาเถระ) (สร้างวัดญาณเวศกวัน พ.ศ.๒๕๓๒) และ คณะราษฎรตลอดจนรัฐบาลในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข (สร้างวัดประชาธิปไตย พ.ศ.๒๕๔๔ แล้วเปลี่ยนชื่อเป็นวัดพระศรีมหาธาตุ พ.ศ.๒๕๔๕) และ ยังมีความยึดโยงอยู่กับฐานการเริ่มต้นระหว่างวัดและคณะผู้มีส่วนร่วมมาจนถึงปัจจุบัน ทั้งฝ่ายวัดและชุมชนตลอดจนผู้มีส่วนร่วม

๒. การมีฐานหลักคิดสำคัญตามข้อวัตร พระธรรม พระวินัย ตลอดจนข้อกำหนดและระเบียบปฏิบัติทั้งในพระศาสนาและของบ้านเมืองในเรื่องการจัดการศาสนสถานและสมบัติต่าง ๆ นับเป็นปฏิปทาเบื้องต้นที่สำคัญของทั้ง ๔ กรณีศึกษา วัดญาณเวศกวัน อันมีความหมายตามชื่อ ว่า ป่าที่มีเรือนแห่งความรู้ หรือ ป่าของผู้เข้าสู่ญาณ มุ่งให้อารามแห่งนี้เป็นป่าที่เหมาะสมแก่การเข้ามาแสวงหาความรู้ เจริญธรรม เจริญปัญญาภายใต้ระบบสังฆะทั้งพระสงฆ์และฆราวาสผู้ร่วมสนองงานวัด ไวยาวัจกรและอรรถจารย์ ตามแนวทางที่องค์ประธานคณะคือสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตโตมหาเถระ) วางให้, ลักษณะเดียวกับที่หลวงพ่อบุญญานันทะ (พระพรหมมังคลาจารย์) มอบแก่คณะสงฆ์ ๙ รูป ชุดแรกที่มาร่วมกับชาวชุมชนสร้างวัดแทนวันดีเจริญสุขว่า “ขอให้ไปช่วยสร้างวัดให้เป็นวัด สอนธรรมให้เป็นธรรม นำประชาชนเข้าหาแสงสว่างทางธรรม ทำหน้าที่ด้วยความรักความสามัคคี มีความรอบคอบ เผยแผ่ธรรมะเพื่อบูชาคุณของพระรัตนตรัยและเพื่อความสุขแก่ประชาชน” จนวัดได้กำหนดเป็นวิสัยทัศน์ อุดมการณ์ของวัดว่า “เผยแผ่ธรรมะอย่างสุจริต ส่งเสริมศาสนกิจที่ดับทุกข์ได้ พัฒนาจิตใจประชาชน ฝึกตนให้เข้าถึงธรรม ประกอบพิธีกรรมที่ถูกต้อง”, ขณะที่วัดเหล่าอาภรณ์ที่ชาวบ้านไม่ลดละความพยายามหาพระประจำจนได้พระมหาชุมพร ธิมมโฆสโก ในปี พ.ศ.๒๕๕๔ ด้วยปณิธานที่ว่า “ชีวิตเพื่อพระรัตนตรัย หัวใจเพื่อพระพุทธศาสนา ฝึกตนให้พ้นทุกข์ สร้างสุขสู่สังคม ให้หลักธรรมนิยมเป็นอุดมการณ์ทำงาน”, ส่วนวัดพระศรีมหาธาตุวรมหาวิหาร เป็นพระอารามหลวงสำคัญระดับชาติที่รัฐบาลประชาธิปไตยสถาปนาพระศรีมหาธาตุขึ้นใหม่ให้เป็นศูนย์รวมใจของชนในชาติมีมหาเถรานุเถระเป็นประธานสงฆ์สืบมา

๓. การมีฐานความศรัทธาเชื่อถือทั้งในพระพุทธศาสนาและต่อกันและกัน ร่วมไม้ร่วมมือกัน ของ วัด พระ และชุมชนชาวบ้าน ตลอดจนพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย นับเป็นบาทฐานสำคัญ ซึ่งได้แสดงมาตามลำดับใน ๒ ข้อต้น ถึงดำริการจัดตั้งวัด หลักคิด ข้อวัตร แนวทาง เป้าหมายต่าง ๆ ของทั้ง ๔ วัดกรณีศึกษา ผ่านการร่วมไม้ร่วมมือและพัฒนาการจนยิ่งเสริมสร้างศรัทธาความเชื่อถือเพิ่มขึ้นตามลำดับ ตามที่จะแสดงในข้อต่อ ๆ ไป
๔. การมีระบบจัดการภายในและเปิดให้ฆราวาสที่มีจิตศรัทธาเข้ามามีส่วนร่วมกับสงฆ์อย่างเป็นระบบ จริงจังและต่อเนื่อง เป็นปัจจัยสำคัญพื้นฐาน ดังเช่นกรณีของวัดแทนวันดีเจริญสุข ที่ใช้ระบบพุทธอาสา ๑๑ แผนก ตั้งแต่ศาสนพิธีการ ปฏิบัติธรรม จัดทำอาหารและเครื่องดื่ม จัดสถานที่ จัดเก็บเครื่องสังฆภัณฑ์ ซ่อมบำรุงสาธารณูปโภค รักษาบริเวณวัด บำรุงและจัดสวน โสตทัตถุอุปกรณ์ ประชาสัมพันธ์ กองทุนทานบารมี ด้วยคนหลักทั้งพระและโยม ๒๐ - ๓๐ คน จากชุมชนรายรอบตลอดถึงผู้ที่ผ่านการปฏิบัติธรรมแล้วอาสาสมัคร เข้ามาแบ่งบทบาทหน้าที่ หมุนเวียนผลัดเปลี่ยนกันเข้ามาดูแลประจำแต่ละแผนก โดยถือว่าทุกการหน้าที่เป็นการปฏิบัติธรรม ไม่มีค่าจ้างใด ๆ จิตที่คิดจะให้มีความสุขกว่าจิตที่คิดจะรับ, ขณะที่วัดญาณเวศกวัน มีระบบสังฆะในวัดที่ประกอบด้วยพระเฝ้าซึ่งมีการประชุมประจำสัปดาห์ ร่วมกับพระผู้รับผิดชอบกิจต่าง ๆ ได้แก่ พระวิธานาธิการ (ดูแลการงานทั่ว ๆ ไปของวัด การประสานฝ่ายต่าง ๆ และการเงิน) พระภิกษุคณาธิการ (ดูแลพัสดุอุปกรณ์และสังฆทาน) พระภิกษุเทศก์ (ดูแลกิจกรรมนันทน์ สวด ฉันทน์ ปันวาระรับสังฆทาน ให้ธรรมะ) รวมทั้งพระผู้ดูแลกิจกรรมต่าง ๆ อาทิ ห้องหนังสือ ธรรมฐานใต้โบสถ์ เว็บไซต์ของวัด เก็บรักษาและแปลงไฟล์เสียงธรรมบรรยาย ตลอดจนดูแลผู้สนองงานวัด รวมทั้ง ไวยาวัจกร และ อุตถจารี, ส่วนวัดเหล่าอภรณ์ ซึ่งเป็นวัดเล็ก ๆ ในชุมชนเล็ก ๆ เกิดเป็นหลักการที่ทุกฝ่ายมีคติเสมอกันว่าวัดเป็นของบ้านในลักษณะมีข้อตกลงร่วม คณะกรรมการวัด ไวยาวัจกร ตลอดจนชาวบ้านทั้งหมดเข้ามาแบ่งบทบาทประชุมหารือร่วมทำหน้าที่งานวัดตลอดจนทุกกิจ เป็นประจำอย่างต่อเนื่องเป็นข้อวัตรของพระ วิถีของชาวบ้านและประเพณีของหมู่บ้านพัฒนาบำรุงรักษาทั้งวัดและหมู่บ้านไปด้วยกันโดยชาวบ้านมีบทบาทหลักแทบทุกอย่างเป็นประจำทุกวัน, สำหรับวัดพระศรีมหาธาตุวรมหาวิหารซึ่งเป็นวัดรัฐบาลสร้าง มีระบบการตั้งกรรมการบริหารจากผู้มีความรู้ความสามารถและหัวหน้าส่วนราชการในบริเวณรอบวัด องค์การจัดการรายได้และผลประโยชน์ ที่เจ้าอาวาสรูปก่อนกับคุณหญิงจวบ จิโรจน์ ร่วมกันวางรากฐานไว้ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๑ ในการบริหารทรัพย์สินของวัดทั้งหมดอย่างเป็นระบบระเบียบ เฉพาะระบบบัญชีการเงิน ได้รับการจัดวางระบบจากกรมการเงิน กองทัพอากาศ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเป็นผู้ช่วยตรวจสอบ

๕. การจัดการศาสนสมบัติ ในทั้ง ๔ กรณีศึกษา มีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกันไปตามเงื่อนไขและปัจจัยแวดล้อม และแต่ละกรณีศึกษาล้วนมีพัฒนาการที่แตกต่างกันไป ที่เป็นกรณีศึกษาสำคัญ คือ

- ๕.๑ ระบบกิจของวัดและสงฆ์ ดังกล่าวแล้วในข้อ ๓ ข้างต้น
- ๕.๒ การก่อสร้าง ดูแลรักษา พัฒนาศาสนสถาน เสนาสนะ ของทั้ง ๔ วัด
- ๕.๓ การประสานจัดศาสนกิจ กิจนิมนต์ การธรรมทาน ของทั้ง ๔ วัด รวมแม้กระทั่งวัดเหล่าอาภรณ์ซึ่งมีพระภิกษุเพียงรูปเดียว ขณะที่วัดญาณเวศกวันถึงขั้นมีระบบแจกจ่ายหนังสือทั้งที่วัดและออนไลน์
- ๕.๔ การรับ จัดระเบียบคลัง ทำทะเบียนสังฆทาน สังฆภัณฑ์ พร้อมการนำออกแจกจ่ายกระจายต่อ ของวัดญาณเวศกวัน วัดแทนวันดีเจริญสุข และวัดเหล่าอาภรณ์
- ๕.๕ ภัตตกิจ เครื่องขบฉัน การครัว โดยเฉพาะ วัดแทนวันดีเจริญสุข วัดญาณเวศกวัน รวมทั้งวัดเหล่าอาภรณ์
- ๕.๖ การเงินบัญชี บุญนิธิ มีเป็นระบบ ระเบียบ พร้อมผู้รับผิดชอบทำหน้าที่ดำเนินการต่างๆ เป็นประจำต่อเนื่อง
- ๕.๗ มีระบบกำลังคนในรูปแบบต่างเพื่อการมีส่วนร่วมกับสงฆ์ในการจัดการวัดและศาสนสมบัติ ทั้ง อรรถจารี-วัดญาณเวศกวัน, พุทธอาสานานาแผนก-วัดแทนวันดีเจริญสุข, วัดเป็นของบ้าน-วัดเหล่าอาภรณ์, รวมทั้งคณะกรรมการและเจ้าหน้าที่แผนกต่าง ๆ-วัดพระศรีมหาธาตุวรมหาวิหาร
- ๕.๘ สำคัญที่สุดคือ ศาสนบุคคลของวัดในระดับต่าง ๆ ที่เป็นแบบอย่างและพาดำเนินการต่าง ๆ นับเป็นหัวใจสำคัญ

๖. การเลือกรับนำวิทยากร อุปกรณ์เครื่องมือร่วมสมัยมาปรับใช้ร่วม นอกจากวัดพระศรีมหาธาตุวรมหาวิหารซึ่งนำระบบการบริหารการเงิน บัญชี กองทุน นิธิ เข้ามาใช้ตามแบบแผนการเงินและบัญชีทางฝ่ายโลกธุรกิจการเงินแล้ว, วัดญาณเวศกวันยังก้าวเข้าสู่การพัฒนาโปรแกรมเพื่อการบริหารจัดการต่าง ๆ อีกหลายโปรแกรม รวมทั้งโปรแกรมการประสานจัดการภัตตาคาร การซ่อมบำรุงเสนาสนะและอาคารสถานที่ การจัดการสังฆทาน ตลอดจนการลงทะเบียนเข้าร่วมกิจของวัด และการแจกจ่ายหนังสือเป็นธรรมทาน ซึ่งวัดแทนวันดีเจริญสุขได้รับโปรแกรมการจัดการสังฆทานไปทดลองใช้ด้วยแล้ว

๖.๔ วัดญาณเวศกวัน จ.นครปฐม

งานศึกษาที่ผ่านมาเกี่ยวกับสถานที่แห่งนี้ มักมุ่งไปที่ผลงานของท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตโต) เป็นหลัก อย่างไรก็ตาม งานศึกษาเพื่อค้นคว้าว่าแนวคิดของท่านถูกนำไปปฏิบัติจริงอย่างไร ยังคงมีจำกัด

วัดญาณเวศกวัน ตั้งอยู่เลขที่ ๑๐ หมู่ที่ ๓ ตำบลบางกระทีก อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ได้รับอนุญาตเป็นทางการ ให้สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๒ เริ่มมีพระสงฆ์เข้าจำพรรษาในปีเดียวกันนั้น และมีประกาศตั้งเป็นวัดในปีพุทธศักราช ๒๕๓๗ ได้รับ พระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ ๒๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๒ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย มี สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยูร ธรรมปยุตโต) เป็นเจ้าอาวาสสืบมาแต่ต้นจนปัจจุบัน

ภายในเนื้อที่ ๓๔ ไร่ – งาน ๓๘ ตารางวา รัมนั้นด้วยพรรณไม้เนื้อใหญ่ ผลิดอกออกใบอยู่ทั่วบริเวณ โอบล้อมด้วยบรรยากาศแห่งธรรมชาติที่เกื้อกูลกันระหว่างสรรพชีวิต เป็นรมณีสถานที่ให้ความสดชื่นผ่อนคลาย สงบเย็น แก่ผู้ที่แวะเวียนเข้ามาพักผ่อน ด้วยความตั้งใจที่จะให้อารามแห่งนี้เป็นที่เหมาะแก่การเข้ามาแสวงหาความรู้ เจริญธรรม เจริญปัญญา สมดังชื่อ “ญาณเวศกวัน” อันมีความหมายว่า “ป่าที่มีเรือนแห่งความรู้” หรือ “ป่าของผู้เข้าสู่ญาณ” พื้นที่ส่วนใหญ่ของวัดจึงมีไว้สำหรับต้นไม้มากกว่าสิ่งปลูกสร้าง เพราะธรรมชาติที่อยู่รายล้อมรอบตัวคือแหล่งการศึกษาเรียนรู้อันกว้างใหญ่ ล้ำลึก เป็นธรรมชาติที่ผู้ที่มีปัญญาจะพึงค้นพบ

อาณาเขตของวัด ทิศเหนือ ติดทางสาธารณะในหมู่บ้าน ทิศใต้ ติดที่ดินราษฎร ทิศตะวันออก ติดเขตที่พิกาศัยและพุทธมณฑล ทิศตะวันตก ติดเส้นทางสาธารณะและคลอง

๖.๔.๑ โครงสร้างองค์กร เจ้าอาวาส, สังฆะในวัด, รองเจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส, พระผู้ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่ต่าง ๆ, ไวยาวัจกร, ผู้สนองงานวัด, อุตถจารี

- สังฆะในวัด หมายถึง การประชุมของพระเถาประจำสัปดาห์ ทุกวันจันทร์ โดยมีรองเจ้าอาวาสเป็นประธานการประชุม และเป็นผู้รับรองบันทึกการประชุม
- ผู้รับผิดชอบกิจกรรมนั้น ๆ ของวัด ที่ได้รับมอบหมายจากเจ้าอาวาส ได้แก่ พระวิธานาธิการ (ผู้ดูแลการทำงานทั่ว ๆ ไปของวัด ช่วยเสนอสนองและสนับสนุนงานของรองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส ทำหน้าที่หลักในการประสานบุคคลและประสานงาน ให้กิจการของวัดดำเนินไปได้โดยปกติ), พระผู้จัดกิจกรรม กรรมฐานใต้โบสถ์, พระผู้จัดเก็บรักษาและแปลงไฟล์เสียงธรรมบรรยาย เป็นต้น
- ผู้รับผิดชอบกิจกรรมนั้น ๆ ของวัด ที่ได้รับมอบหมายจากสังฆะในวัด ได้แก่ พระภิกษุคาริก (ดูแลเรื่องพัสดุเครื่องอุปโภคบริโภค หรือสังฆทานที่ญาติโยมนำมาถวาย), พระภิกษุเทศก์ (ดูแลเรื่องกิจนิมนต์สวดฉัน ปันวาระการรับสังฆทาน และการให้ธรรมะแก่ญาติโยม), พระผู้ดูแลผู้สนองงานวัด, พระผู้ดูแลห้องหนังสือ, พระผู้ดูแลเว็บไซต์ของวัด เป็นต้น ซึ่งต้องได้รับมติจากสังฆะให้เป็นผู้ทำการแทนสงฆ์ในเรื่องนั้น ๆ
- พระผู้ดูแลการเงิน คือพระวิธานาธิการโดยตำแหน่ง เว้นแต่เจ้าอาวาสหรือสังฆะจะกำหนดเป็นอย่างอื่น

เจ้าอาวาส

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ นามเดิม ประยูร อารยางกูร หรือที่รู้จักกันในนามปากกา “ป. อ. ปยุตโต” เกิดเมื่อวันที่ ๑๒ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๑ ที่อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี ท่านได้บรรพชาเป็นสามเณรเมื่ออายุ ๑๓ ปี จากนั้น พ.ศ. ๒๔๙๖ ได้เข้ามาจำพรรษาที่วัดพระพิเรนทร์ กรุงเทพฯ ศึกษาพระปริยัติธรรมจนสอบได้นักธรรมชั้นเอก และเปรียญธรรม ๙ ประโยค เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๔ ขณะยังเป็นสามเณร นับเป็นสามเณรเปรียญธรรม ๙ ประโยครูปที่สองในรัชกาล พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และเป็นรูปที่สี่ในสมัยรัตนโกสินทร์ จึงได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้อุปสมบทเป็นนาคหลวง เมื่อวันที่ ๒๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๔ ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม โดยมีสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (ปลด กิตฺติโสภโณ) เป็นพระอุปัชฌาย์ ได้ฉายาว่า “ปยุตโต” แปลว่า “ผู้เพียรประกอบแล้ว”

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตโต) เป็นพระเถระผู้เจริญในสมณคุณยินดีในเนกขัมมปฏิบัติ สมบูรณ์ด้วยศีลาจารวัตร รัตตัญญูมหาเถรกรรมคุณ มั่นคงตลอดมาช้านาน ยิ่งเจริญด้วยอุทสาหวิริยาคิคุณ ได้ประกอบพุทธศาสนกิจให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นโดยลำดับ กล่าวคือ

ด้านการบริหารและการปกครองคณะสงฆ์ เป็นเจ้าอาวาสวัดญาณเวศกวัน จังหวัดนครปฐม ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๗ ได้อบรมพระภิกษุสามเณรในอารามให้อยู่ในพระธรรมวินัย โดยออกระเบียบการปกครองวัดเพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยไม่มีอธิกรณ์ใด ๆ เกิดขึ้นในวัด

ด้านการศึกษา ได้รับพระราชทานโปรดให้เป็นราชบัณฑิตกิตติมศักดิ์ ประเภทวิชาปรัชญา สาขาวิชาศาสนศาสตร์ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๙ ได้ถือเป็นกรณีพิเศษอันสำคัญยิ่ง โดยได้จัดวางเนื้อหาวิชาให้จัดชั้นเรียน และมีการอบรมพระภิกษุใหม่ทุกครั้งที่ได้รับพระนวกะเข้ามาในสำนัก ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ โดยให้พระอาจารย์รับผิดชอบแต่ละวิชา แบ่งเป็นหลักสูตร ๑ เดือน กรณีพระภิกษุใหม่ที่อุปสมบทในช่วงนอกพรรษา และหลักสูตรนักธรรมชั้นนวกภูมิ ๓ เดือน กรณีพระภิกษุใหม่ที่อุปสมบทจนครบพรรษา ในรอบปีได้จัดให้มีการอุปสมบทเป็น ๔ รุ่น รุ่นละ ๙-๑๒ รูป นอกจากนี้ ยังได้จัดอบรมอารามิกบุคคลเป็นประจำทุกเดือนหรือก่อนที่จะจัดกิจกรรมสำคัญภายในวัด ได้ส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ให้พระภิกษุทั้งหลายมีโอกาสเล่าเรียนวิชาฝ่ายเปรียญธรรม ทั้งในสำนักและนอกสำนัก

ด้านการศึกษาสงเคราะห์ได้จัดมอบทุนการศึกษาสงเคราะห์แก่นักเรียนชั้นประถมศึกษาและชั้นมัธยมศึกษา เนื่องในพิธีทำบุญฉลองพระพุทธประธานญาณเวศกวันตาม ประจําปี ณ อุโบสถวัดญาณเวศกวัน จังหวัดนครปฐม และให้จัดตั้งกองทุนสงเคราะห์ทั้งในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา เฉพาะอย่างยิ่งแก่บุตรหลานของผู้สละงานวัดและครอบครัวในชุมชนใกล้เคียง

ด้านการสาธารณูปการ ได้ให้จัดการงานก่อสร้างถาวรวัตถุภายในวัดญาณเวศกวัน จังหวัดนครปฐม ตามสมควรแก่การบำเพ็ญศาสนิกจมาโดยลำดับ

ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ได้จัดสร้างถนนสาธารณะในที่ดินสาธารณะ โดยได้รับความร่วมมือจากหน่วยทหารพัฒนาเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ประชาชนทั่วไป ตลอดจนให้ซ่อมแซมและขยายสะพานข้ามคลองจากถนนพุทธมณฑล สาย ข กับถนนสาธารณะที่ผ่านวัดญาณเวศกวัน เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชน นอกจากนี้ ยังได้อำนวยให้ใช้สถานที่ภายในวัดเป็นที่จัดตั้งหน่วยพันตกรรมเคลื่อนที่พระราชทาน ได้ให้บริการรักษาด้านพันตกรรมแก่พระภิกษุสามเณรและประชาชนทั่วไป อย่างต่อเนื่องเป็นประจำทุกปี

ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้ให้จัดพิธีในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเป็นประจำทุกปี และจัดพระวิทยากรบรรยายและนำปฏิบัติธรรมจัดอบรมธรรมจรรยาให้แก่สถาบันและองค์กรต่าง ๆ ที่จัดนำบุคลากร ตลอดจนนักศึกษา และนักเรียนมาเข้ารับการฝึกอบรมในวัด และอนุมัติให้พระอาจารย์ไปสอนและดำเนินการฝึกอบรมนอกสถานที่ โดยเฉพาะให้พระสงฆ์ถือเป็นกิจสำคัญ ได้เทศนาสั่งสอนธรรมในพิธีกรรมและกิจกรรมภายในวัด เช่น พิธีถวายสังฆทาน และในเวลาแห่งภักดี กุญชร เป็นประจำทุกวัน นอกจากนี้ได้ดำเนินการสนองนโยบายของมหาเถรสมาคมและคณะสงฆ์ โดยให้มีการทำวัตร สวดมนต์แปล ณ อุโบสถวัดญาณเวศกวัน จังหวัดนครปฐม เน้นย้ำให้ประชาชนสมาทานและรักษาศีล

นอกจากนี้ ในส่วนของผลงานการแต่งหนังสือเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีกว่าหลายร้อยเรื่อง อาทิ หนังสือพุทธธรรม ทั้งฉบับเดิม ในชุดวรรณไวทยากร และฉบับปรับขยาย, ธรรมบุญชีวิต, อมฤต-พจนานา, ตามพระใหม่ไปเรียนธรรม, พระพุทธศาสนาในอารยธรรมโลก ในบรรดาหนังสือเหล่านี้ หลายเรื่องมีผู้แปลเป็นภาษาต่างประเทศ เช่น ภาษาอังกฤษ ภาษาเยอรมัน ภาษาญี่ปุ่น ภาษาฮินดี ภาษาสเปน และภาษาโปรตุเกส เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ สถาบันการศึกษาชั้นสูงราว ๒๐ แห่ง ทั้งในและต่างประเทศ ได้ถวายปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ และตำแหน่งเชิดชูเกียรติต่าง ๆ อาทิ พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ตรีปิฎกาจารย์กิตติมศักดิ์ จากนวนนาลันทามหาวิหาร ประเทศอินเดีย และเมธาจารย์ (Most Eminent Scholar) จากมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาแห่งโลก ฯลฯ และที่สำคัญ พ.ศ. ๒๕๓๗ ได้รับรางวัลการศึกษาเพื่อสันติภาพ จากองค์การยูเนสโก (UNESCO Prize for Peace Education) ซึ่งนับเป็นคนไทยคนแรกที่ได้รับรางวัลนี้

ด้วยความเป็นพระสงฆ์ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ มีศีลาจารวัตรที่งดงาม ประพฤติตนมั่นคงในพรหมจรรย์สมบูรณ์บริสุทธิ์ และเนกขัมมปฏิบัติ มีวัตรจริยาน่าเลื่อมใสไพบุลย์ด้วยสมณวัตรทุกสถาน และทรงภูมิปัญญาแตกฉานในพระธรรมวินัย จึงนำหลักการตามพระธรรมวินัยมาเป็นแนวคิดในการจัดการบริหารวัดและศาสนสมบัติ

ศาสนกิจ

วัดญาณเวศกวัน มุ่งให้พระสงฆ์บำเพ็ญศาสนกิจ ตามหลักการของพระพุทธศาสนา คือ เล่าเรียนปริยัติ ศึกษา ปฏิบัติ เผยแผ่พระพุทธศาสนา ให้ปัญญา นำประชาชนสู่ธรรม ซึ่งนอกจากกิจวัตรทั่วไปแล้ว ได้เน้นการฝึกอบรม โดยเฉพาะมีการเปิดสอนนวกภูมิเป็นประจำทุกปี และทุกคราวที่มีผู้อุปสมบทใหม่

ในด้านการเผยแผ่ธรรม นอกจากการสนทนา เทศนา บรรยายธรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และโอกาสอันสมควรแล้ว ได้มีผู้ขอคำบรรยายธรรม และขอนำธรรมคาถาไปพิมพ์เผยแพร่จำนวนมาก โดยไม่มีค่าลิขสิทธิ์ และทางวัดก็ได้จัดทำเทป ซีดี และพิมพ์หนังสือแจกให้เปล่า เป็นธรรมทานที่วัดเองด้วยเป็นประจำ

ส่วนทางด้านบุญกิริยาทั่ว ๆ ไป มีผู้ศรัทธาบำเพ็ญกุศลและทำนุบำรุงวัด และมีประชาชนจากที่ทั่วไปทั้งใกล้และไกลจรมาทำบุญ ทั้งรายบุคคล และเป็นกลุ่มเป็นคณะอยู่เนื่อง ๆ

หนังสือ ซีดี/ธรรมทาน

วัดญาณเวศกวัน มุ่งให้พระสงฆ์บำเพ็ญศาสนกิจ ตามหลักการของพระพุทธศาสนา คือ เล่าเรียนปริยัติ ศึกษา ปฏิบัติ เผยแผ่ พระพุทธศาสนา ให้ปัญญา นำพาประชาชนเข้าสู่ธรรม นอกจากกิจวัตรทั่วไปแล้ว ได้เน้นการฝึกอบรม โดยเฉพาะมีการเปิดสอนนวกภูมิ ประจำปี และทุกคราวที่มีผู้อุปสมบทใหม่ ในด้านการเผยแผ่ธรรม นอกจากการสนทนา เทศนาบรรยายธรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และโอกาสสมควรทั้งในและนอกวัดแล้ว ยังอนุญาตให้สาธุชนผู้มีบุญเจตนา นำธรรมบรรยายและธรรมคาถาที่แสดงในโอกาสต่าง ๆ ไปพิมพ์เผยแพร่ ได้โดยไม่มีค่าลิขสิทธิ์ ตลอดจนจัดทำหนังสือและสื่อธรรมต่าง ๆ แจกจ่ายให้เปล่าเป็นธรรมทานเป็นประจำ สมมาเสมอ (แจ้งความประสงค์ขอพิมพ์หนังสือ, ติดต่อขอรับหนังสือแจกธรรมทานได้ที่ หอญาณเวศกธรรมสมุจย)

กัจฉนิมนต์

ผู้ที่ประสงค์จะนิมนต์พระเพื่อการบำเพ็ญกุศล เช่น เจริญพระพุทธมนต์ทำบุญบ้าน ขึ้นบ้านใหม่ บังสุกุล หรือสวดพระอภิธรรม ต้องแจ้งนิมนต์ล่วงหน้าอย่างน้อย ๒-๔ สัปดาห์ โดยกรอกใบฎีกาอาราธนาพระภิกษุ ระบุ ชื่อเจ้าภาพ ประเภทของงานพิธี จำนวนพระสงฆ์ วัน-เวลา สถานที่ หมายเลขโทรศัพท์เพื่อติดต่อกลับ วาดแผนที่สถานที่จัดงาน (กรณีให้ทางวัดจัดรถไปเอง) และต้องการขอยืมของประกอบพิธี จากทางวัดหรือไม่ จากนั้นยื่นใบฎีกาอาราธนาให้เจ้าหน้าที่ที่หอญาณเวศก-ธรรมสมุจย (หอสมุด ชั้น ๑) ทางวัดยืนยันรับกิจทุกวันพุธสัปดาห์ถัดไป หรือพุธสัปดาห์สุดท้ายของเดือน

สังฆทาน

ก่อนจะให้พรเป็นภาษาบาลี พระจะให้ธรรมะตอบแทนด้วยการกล่าวเล่าธรรมะสั้น ๆ ที่เป็นประโยชน์แก่ญาติโยม ทำให้ผู้ที่มาถวายสังฆทาน ได้ทั้งบุญและรับกุศลธรรมนำไปปฏิบัติ กำหนดช่วงเวลา ผู้มีจิตศรัทธาสามารถถวายสังฆทานได้ใน วันจันทร์-ศุกร์ ตั้งแต่ ๐๗.๓๐-๑๐.๔๕ น. ส่วนวันเสาร์ อาทิตย์ และวันนักขัตฤกษ์ ตั้งแต่ ๐๗.๓๐-๑๕.๐๐ น. โดยเว้นช่วงเวลาในการฉันภัตตาหารเช้า ๐๘.๐๐ น. และภัตตาหารเพล ๑๑.๐๐ น. ของทุกวัน ทั้งนี้ หลังเวลา ๑๒.๐๐ น. งดการรับถวายสังฆทานที่เป็นอาหารทั้งสดและแห้ง เพื่อเกื้อกูลต่อพระธรรมวินัย

๖.๔.๒ ข้อเด่นที่เป็นกรณีศึกษา

๑. การบริหารจัดการวัด

ด้วยแนวทางที่สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) ได้วางไว้ กอปรกับอาการอาพาธที่ทำให้ท่านไปพำนักยังสถานที่อื่น การบริหารจัดการวัดจึงเป็นหน้าที่ของสังฆะ อันประกอบด้วย รองเจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส, พระผู้ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่ต่าง ๆ, ไวยาวัจกร, ผู้สนองงานวัด, อัดถจารย์ ร่วมกันทำหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมาย

โดยมีการประชุมสงฆ์ทุกสัปดาห์ ในวันจันทร์ เพื่อเป็นการฝึกการมาทำงานร่วมกัน ประกอบด้วย รองเจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส, พระวิธานาธิการ และพระมัชฌิมที่ดูแลเรื่องต่าง ๆ โดยมีรองเจ้าอาวาสเป็นประธาน พระทุกรูปทั้งรุ่นเก่ารุ่นกลาง มีสิทธิเพียงแค่ ๑ เสียงเท่ากัน เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็น พระผู้ใหญ่ได้รับฟังพระผู้น้อย ใซ้มติที่ประชุมเป็นตัวตัดสินใจ และมีบันทึกการประชุมแจกจ่ายให้ทุกคนทราบ และติดประกาศไว้ที่ส่วนกลาง หรือแม้กระทั่งบอกกล่าวด้วยวาจา

หน้าที่ของแต่ละบุคคล

พระวิธานาธิการ เป็นเสมือนกองงานเลขา ทำหน้าที่ รับเรื่องแทนเจ้าอาวาส ประสานงานติดตามงาน ทั้งกับญาติโยม องค์กรและงานคณะสงฆ์ แต่งตั้งตามความเหมาะสม (ช่วงแรกตามอาวุโส, ปัจจุบันตามความถนัดและความสามารถ) รับภาระแทนเจ้าอาวาส ช่วยคิด พิจารณากลับกรองงาน แล้วปรึกษากับผู้ช่วยเจ้าอาวาส, รองเจ้าอาวาส ในการประชุมสงฆ์ทุกสัปดาห์ จนได้ข้อยุติจึงนำเสนอเจ้าอาวาส

ปัจจุบันมีพระวิธานาธิการอยู่ ๔ รูป เพื่อไม่ให้พระรูปใดรูปหนึ่งรับภาระหนักจนเกินไป และจะได้มีเวลาศึกษาพระธรรม

พระภิกษุคาริก ดูแลเรื่องพัสดุเครื่องอุปโภคบริโภค หรือสังฆทานที่ญาติโยมนำมาถวาย ที่นี่จะนำเข้าสู่ส่วนกลาง และมีพระดูแลแยกแยะและจัดเป็นสัดส่วนพร้อมทั้งแบ่งปันหรือเกื้อกูลที่อื่นอย่างเป็นระบบ

พระภิกษุเทศก์ ดูแลเรื่องกิจนิมนต์สวดฉัน ปันวาระการรับสังฆทาน และการให้ธรรมแก่ญาติโยม

ไวยาวัจกร มี ๒ คน รับผิดชอบตามงานที่ตนถนัด คนหนึ่งสูงอายุ เป็นสถาปนิก จึงดูแลงานก่อสร้าง ขยายวัด อีกคนเป็นนักกฎหมาย ทำหน้าที่ประสานงานกับองค์กรภายนอกและภายในวัด, ด้านกฎหมาย และด้านการเงิน, ไวยาวัจกรไม่มีอำนาจในการตัดสินใจ (เหมือนที่อื่น ๆ) แต่เป็นผู้ให้ความเห็น ข้อเสนอแนะ และสนับสนุนการทำงานของสังฆะ

ข้อสำคัญสามารถมอบหมายใครมารับผิดชอบหน้าที่ไวยาวัจกรในด้านต่าง ๆ ได้ เพียงแต่มีได้แต่งตั้งอย่างเป็นทางการ

หัวหน้าผู้ส่นองงานวัด เป็นผู้ประสานระหว่างพระกับฆราวาสผู้มาช่วยงาน

อัครจารย์ จิตอาสาที่มาช่วยงานทั้งจิต ญาติโยมที่มาทำบุญ เป็นการช่วยสนับสนุนให้พระได้ศึกษาเล่าเรียน ลดภาระในงานจัดการ ให้ฆราวาสทำแทน

ด้วยการบริหารจัดการแบบที่สังฆะเป็นผู้ตัดสินใจ มิใช่บุคคลใดบุคคลหนึ่ง ทุกคนสามารถแสดงความเห็น ให้ข้อเสนอแนะ แลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน มีความเป็นกัลยาณมิตร ทำให้ไม่มีใครเป็น represent วัดโดยตรง แต่เป็นสังฆะและคณะทำงาน

๒. การบริหารจัดการระบบบัญชีการเงิน ศาสนสมบัติ

ด้วยเป้าหมายสูงสุดตามนโยบายของท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ ที่ไม่ต้องการให้พระเข้ามาเกี่ยวข้องกับการจัดการเรื่องเงิน แต่ในทางปฏิบัติยังมีอาจเป็นไปได้ เนื่องจากยังขาดฆราวาสเข้ามาช่วยรับผิดชอบอย่างเต็มกำลัง

วัดโดยเจ้าอาวาส คณะสงฆ์ และคณะญาติโยม ร่วมกันจัดทำคู่มือ “หลักการจัดทำระบบการเงินและทะเบียนครุภัณฑ์ของวัดญาณเวศกวัน” มาตั้งแต่กลางปี ๒๕๔๔ ได้แก่ การแบ่งประเภทการลงบัญชีและการจัดทำทะเบียนครุภัณฑ์ของวัด, การจัดระบบบัญชีเงินฝากของวัด, กำหนดผู้มีอำนาจในการสั่งจ่าย และ เกณฑ์การเบิกจ่ายเงินในบัญชี รวมถึงแบ่งกลุ่มบัญชีของวัดออกเป็น ๕ กลุ่มตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

กลุ่มที่ ๑ เป็นบัญชีสำหรับใช้จ่ายประจำของวัดญาณเวศกวัน เพื่อใช้จ่ายในกิจกรรมประจำของวัด เช่น ค่าน้ำ ค่าไฟฟ้าและดวงโคม ค่าโทรศัพท์ ค่าซ่อมแซม บำรุงรักษาอุปกรณ์ เครื่องใช้ ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับภัตตาหาร เครื่องใช้ในครัว เงินเดือนผู้ส่นองงานวัด ค่าน้ำมันและการดูแลรักษายานพาหนะ เป็นต้น

กลุ่มที่ ๒ บัญชีค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการก่อสร้าง บูรณปฏิสังขรณ์ วัดญาณเวศกวัน เพื่อก่อสร้างอาคารใหม่ ซ่อมแซมและดูแลรักษาอาคารเก่า บำรุงรักษา ดูแลบริเวณวัด และต้นไม้

กลุ่มที่ ๓ เป็นบัญชีสำหรับเผยแพร่ธรรม เพื่อใช้ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาเป็นธรรมทาน เช่น การพิมพ์หนังสือ การทำแทป และซีดีบันทึกเสียง ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับเครื่องคอมพิวเตอร์ รวมถึงอุปกรณ์ ส่วนประกอบ ค่าใช้จ่ายสิ้นเปลือง ค่าซ่อมแซม และค่าดูแลเครื่องถ่ายเอกสาร เป็นต้น

กลุ่มที่ ๔ เป็นบัญชีสำหรับพระภิกษุสงฆ์ เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายสำหรับพระสงฆ์ของวัด เช่น ค่ารักษาพยาบาล ค่าเดินทาง ทุนการศึกษา เป็นต้น

กลุ่มที่ ๕ บัญชีกองทุนสนับสนุนศาสนกิจของวัด ตามแต่วัตถุประสงค์ของทุนนั้น ๆ เป็นการทำงานร่วมกันระหว่างพระกับฆราวาส โดยฆราวาสเข้ามาช่วยสัปดาห์ละหนึ่งวัน ทำให้พระต้องถือเงินสดไว้จำนวนหนึ่ง (เงินทอรองจ่าย วงเงิน ๒๐,๐๐๐ บาท) สำหรับใช้จ่ายและเป็นค่าตอบแทนผู้ส่นองงานวัด พร้อมเก็บใบเสร็จและลงรายการ เมื่อครบสัปดาห์จึงนำส่งให้อาสาสมัครทำการตรวจสอบ พร้อมรับมอบเงินชดเชยส่วนต่างให้เต็มวงเงิน สิ่งเหล่านี้ทำให้พระรู้สึกที่ไม่ถูกต้องตามพระวินัย (อาบัติ) ที่จะต้องมาจับเงิน รับเงิน แต่ก็มีอาจหลีกเลี่ยงได้ เพราะขาดฆราวาสที่จะเข้ามาช่วยดูแลได้อย่างเป็นกิจจะลักษณะ

ต่อมาวัดมีความเจริญ มีคณะสงฆ์ และผู้เกี่ยวข้องมากขึ้น จึงได้มีการปรับปรุงวิธีการ ขั้นตอนข้อกำหนดต่าง ๆ เปลี่ยนมาเป็น “ระเบียบการเงิน วัดญาณเวศกวัน ฉบับ พ.ศ. ๒๕๕๘” มีผลบังคับใช้เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ที่ประกอบด้วย วิธีการจัดซื้อจัดจ้าง, ขั้นตอนการจัดซื้อจัดจ้าง, หนังสือสัญญา, การจ่ายค่าใช้จ่ายจากวงเงินสดประจำสัปดาห์, ขั้นตอนการจ่ายค่าสินค้าและบริการจากวงเงินสดประจำสัปดาห์, การเบิกเงินสดคืนวงเงินสดประจำสัปดาห์, ขั้นตอนการจ่ายค่าสินค้าและบริการด้วยเช็ค (วงเงินเกิน ๑๐,๐๐๐ บาท), เอกสารประกอบการจัดซื้อและหลักฐานการจ่ายเงิน, ผู้มีอำนาจอนุมัติการจ่ายเงิน, การจ่ายเงินเดือน, การจ่ายค่าแรง, ทุนการศึกษาสงเคราะห์ และอัตราเงินชดเชยยานพาหนะสำหรับผู้ส่นองงานวัดที่นำไปใช้ในกรณีที่มีการเดินทางในราชอาณาจักรมีแบบฟอร์ม “ใบเบิกกัปปยัตถุสำหรับพระภิกษุ” เช่นพวกค่ายา ค่าพาหนะ การศึกษา และแบบฟอร์มสำหรับฆราวาสแยกกันโดยชัดเจน โดยแบบฟอร์มนี้มีพระเป็นผู้ออกแบบ ซึ่งมีครบถ้วนทั้งกระบวนการขออนุมัติจัดซื้อจัดจ้าง ตรวจจับ อนุมัติการจ่าย ตรวจสอบ รวมถึงกำหนดหลักการจัดทำระบบการเงินและทะเบียนครุภัณฑ์ของวัด, กำหนดขั้นตอนปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับเงินรับบริจาคมีเจ้าหน้าที่การเงิน (เป็นเจ้าหน้าที่ประจำ) เป็นผู้ถือเงินทอรองจ่าย (สัปดาห์ละ ๕ หมื่นบาท) และจัดการเอกสารทางการเงินส่วนไวยาวัจกร และคณะอาสาสมัครช่วยตรวจสอบ ลงรายการ บันทึกบัญชี (ใช้โปรแกรมบัญชีสำเร็จรูป Express) และทำสรุปรายงานสถานภาพทางการเงินรายงานต่อที่ประชุมคณะสงฆ์เป็นประจำทุกเดือน โดยมีพระวิธานาธิการเข้ามาช่วยตรวจสอบความถูกต้องของรายการค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ให้เป็นไปตามระเบียบการเงินของวัด อีกทั้งวัดยังเต็มใจเสียภาษีให้ถูกต้องตามกฎหมายทุกประการ โดยเฉพาะภาษีมูลค่าเพิ่ม

ทั้งหมดนี้เพื่อความถูกต้องและโปร่งใส ตรวจสอบได้ ชัดเจน รัดกุม พร้อมกระบวนการตรวจสอบในทุกขั้นตอน ทั้งฝั่งพระผู้อนุเมติและฆราวาสผู้ตรวจสอบเอกสาร และให้ระบบเป็นตัวขับเคลื่อนงาน ไม่ขึ้นกับบุคคลใดบุคคลหนึ่ง

๓. การบริหารจัดการสังฆทานที่ดี

วัดกำหนดให้การถวายสังฆทานอยู่ในช่วงเวลาและสถานที่ที่กำหนด โดยมีพระภิกษุเพียงรูปเดียวเป็นตัวแทนสงฆ์ รับสังฆทานในแต่ละช่วง และหากประสงค์จะถวายพระหลายรูป ต้องนิมนต์ล่วงหน้า

สังฆทานที่ได้รับมาไม่มีใครถือสิทธิ์ส่วนตัวได้ เป็นของส่วนรวม จึงนำเข้าสู่ส่วนกลาง จากนั้นจะถูกคัดแยกและจัดเป็นสัดส่วนพร้อมทั้งจัดเก็บอย่างเป็นระเบียบในสถานที่เฉพาะ โดยพระและอัครจรรย์ พร้อมทั้งการจัดสรรให้แต่ละคนอย่างเป็นธรรม จากนั้นจะแบ่งปันหรือเกื้อกูลโดยประสานหาสถานที่ที่เหมาะสมแก่การแจกจ่าย ตามประเภทของผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ตามวาระอันควร เพื่อไม่ให้ตกค้างและเสียหายจากการหมดอายุและไม่ได้ถูกใช้งาน

๔. ระบบสนับสนุนงานต่าง ๆ ในวัด

ด้วยการสนับสนุนทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศจากหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ ที่ได้เข้ามาทำงานร่วมกับพระวิธานาธิการและอัครจารย์ของวัดในการพัฒนาระบบสนับสนุนงานต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

ก. ระบบแจกหนังสือในวัด

การแจกจ่ายหนังสือภายในวัด ได้ครอบคลุมถึงแจกหนังสือธรรมนิพนธ์ของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต) ในหลายรูปแบบ ดังนี้

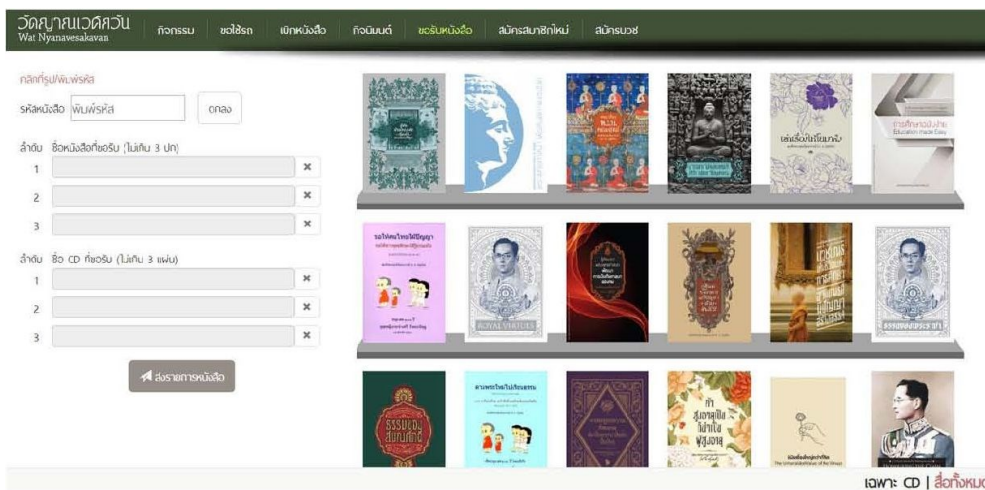
- การแจกให้ผู้ที่มาขอหนังสือเองที่วัด (ผ่านระบบทัชสกรีน)
- การที่พระในวัดขอรับไปแจกในกิจกรรมต่าง ๆ
- การที่พระอัครคันตุกะ หรือโยมที่ใกล้ชิดวัดมาขอรับไปใช้ในกิจกรรมต่าง ๆ
- การแจกหนังสือให้องค์กรต่าง ๆ โดยเฉพาะองค์กรการศึกษา
- การที่พระในวัดนำไปแจกในกิจกรรม

โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

- เพื่อให้มีการเก็บข้อมูลการแจกหนังสือ ทั้งในส่วนของหนังสือที่แจก และในส่วนของข้อมูลผู้รับหนังสือ
- เพื่อนำข้อมูลมาใช้ในการวิเคราะห์พฤติกรรมของผู้อ่านหนังสือ ตามเพศ วัย การศึกษา เป็นต้น
- เพื่อนำข้อมูลมาใช้พิจารณาในการจัดพิมพ์หนังสือ (เล่มที่มีผู้สนใจมาก เล่มที่กำลังจะหมดสต็อก เป็นต้น)
- เพื่อใช้ในการควบคุม บริหารจัดเก็บสต็อกหนังสือ
- เพื่อให้เกิดความสะดวกในการขอรับหนังสือ ใช้งานง่าย และใช้เวลาน้อย

การแจกหนังสือที่วัดผ่านหน้าจอทัชสกรีน

ผู้ที่มาขอรับหนังสือเองที่วัด (หอญาณเวศก์ธรรมสมุจย) จะดำเนินการเลือกหนังสือที่ต้องการขอรับ โดยขอได้ครั้งละไม่เกิน ๓ เล่ม ทั้งนี้ หากท่านใดไม่ทราบว่าหนังสือแต่ละเล่มมีเนื้อหาอย่างไร ทางวัดก็จะมีตัวอย่างหนังสือทุกเล่มที่แจกในวันนั้น ๆ ให้เปิดดูได้ก่อน เมื่อตัดสินใจได้แล้ว จะไปยื่นคำขอรับหนังสือ ผ่านหน้าจอทัชสกรีน ซึ่งมีรูปแบบ ดังนี้

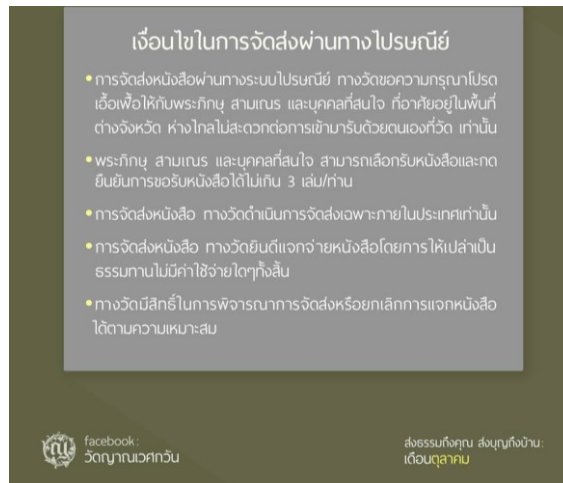
ทั้งนี้ ผู้ที่จะขอรับหนังสือ ต้องเป็นสมาชิกของวัดเท่านั้น เพื่อจะสามารถเก็บข้อมูลของผู้รับได้ หากผู้ใดยังไม่ได้สมัครสมาชิก สามารถดำเนินการสมัครได้ทางหน้าจอทัชสกรีนเช่นกัน

ข. ระบบการแจกหนังสือทางไปรษณีย์ <http://activity.watnyanaves.net/delivery/>

ระบบการแจกหนังสือทางไปรษณีย์ มีชื่อโครงการว่า “ส่งธรรมถึงคุณ ส่งบุญถึงบ้าน” เป็นการต่อยอดจากระบบการแจกหนังสือผ่านหน้าจอทัชสกรีนที่วัด ด้วยวัตถุประสงค์ที่จะเผยแพร่ธรรมะให้ทั่วถึง เพิ่มโอกาสให้คนต่างจังหวัดที่ไม่สะดวกในการเดินทางมาวัด และคนในกรุงเทพฯ ที่ไม่มีรถยนต์ และเพื่อช่วยลดค่าใช้จ่ายในการเดินทางมาวัดของคนที่สนใจหนังสือ ซึ่งเปิดระบบให้ทำการลงทะเบียนขอรับได้เดือนละ ๑ ครั้ง ในวันพระเพ็ญเต็มดวง โดยเริ่มแจกครั้งแรกเมื่อเดือนตุลาคม ๒๕๖๑ โดยการลงทะเบียนจะเปิดรับสำหรับบุคคลธรรมดาจำกัดจำนวนที่ ๑๐๐ ท่าน ขอรับได้ท่านละ ๓ เล่ม และสำหรับนักบวช (พระ แม่ชี และเณร) อีกจำนวน ๑๐๐ รูป/ท่าน ขอรับได้ไม่เกิน ๓ เล่มต่อรูป/ท่าน เช่นกัน

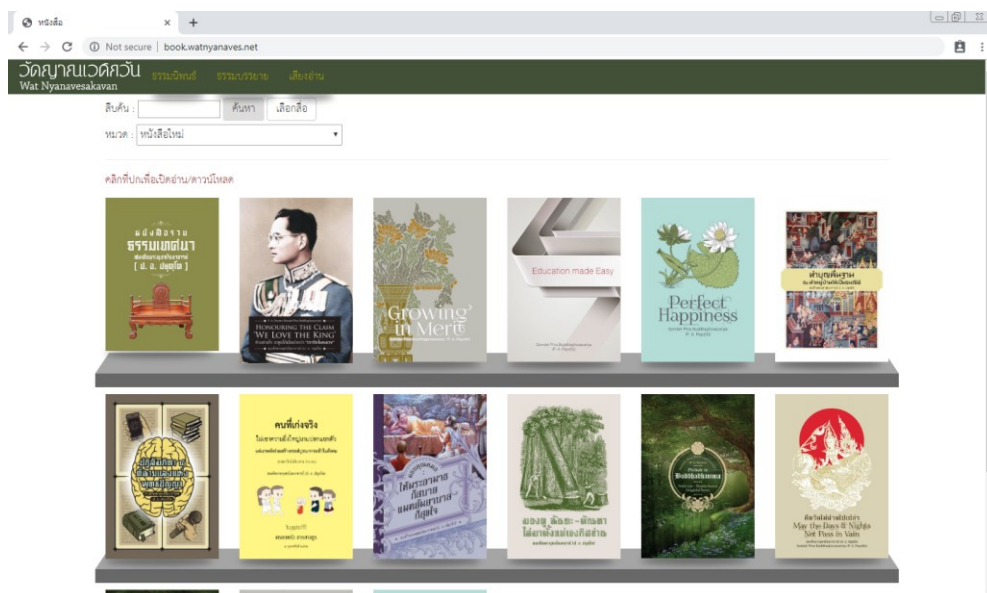

ค. ระบบฐานข้อมูลธรรมะ เพื่อการอนุรักษ์และการเผยแผ่

เป็นการออกแบบขึ้นหนังสือ และธรรมบรรยายทางออนไลน์ ให้ดูทันสมัย และง่ายต่อการเข้าถึง ง่ายต่อการค้นหาเรื่องและเนื้อหาที่ผู้อ่านต้องการ โดยที่เนื้อหา ยังคงใช้ของเดิมที่มีอยู่บนเว็บไซต์ของวัด ทั้งนี้ รูปลักษณ์ของชั้นหนังสือ ได้ใช้รูปแบบเดียวกับชั้นหนังสือ สำหรับการแจกในวัด

ทั้งนี้ ธรรมนิพนธ์ออนไลน์ที่จัดเก็บในฐานข้อมูล มีจำนวนทั้งสิ้น ๖๖๒ เล่ม การค้นหาธรรมนิพนธ์ออนไลน์ ได้มีการจัดแบ่งตามหมวดหมู่ ดังรายละเอียดในเว็บ <http://book.watnyanaves.net/>

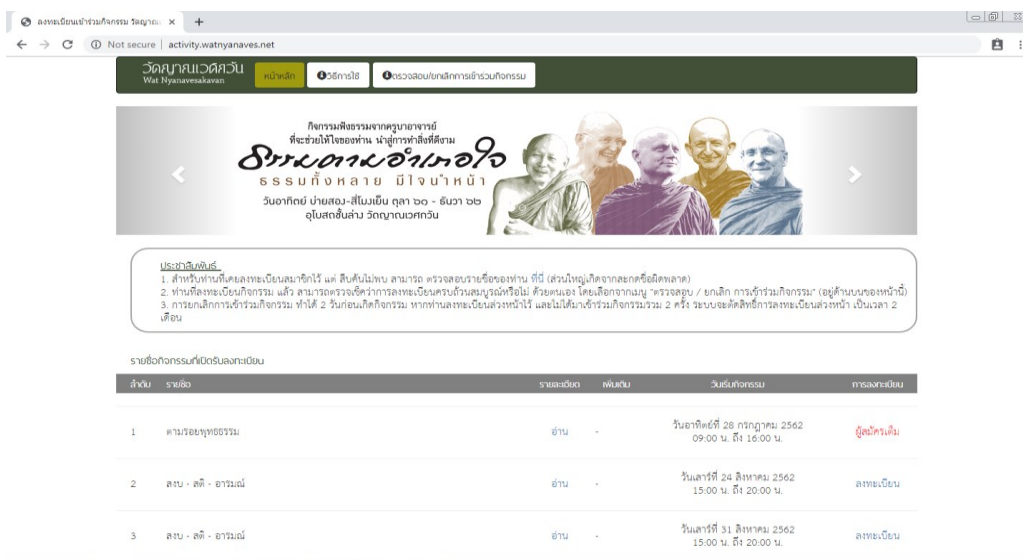

ง. ระบบลงทะเบียนเข้าร่วมกิจกรรม

คือระบบรับสมัครการเข้าร่วมกิจกรรม และรวบรวมข้อมูลกิจกรรมเผยแผ่ธรรมะที่จัดขึ้นในวัด เช่น ธรรมตามอำเภอใจ สนุกกับประวัติศาสตร์พุทธศาสนา ตามรอย...พุทธธรรม เป็นต้น แต่จะไม่

รวมถึงกิจกรรม ต่อไปนี้ กิจกรรมทางประเพณี เช่น สวดมนต์ข้ามปี วันเด็ก งานกฐิน เป็นต้น, กิจกรรมในวันสำคัญทางพุทธศาสนา เช่น วันมาฆบูชา และกิจกรรม “คุยกับพระ”

การลงทะเบียนหน้างาน เพื่อยืนยันการเข้าร่วมกิจกรรม เพื่อที่ระบบจะสามารถเก็บข้อมูล การเข้าร่วมกิจกรรมจริงของผู้สนใจ ในวันที่จัดงาน ก่อนเวลาเริ่มกิจกรรมประมาณครึ่งชั่วโมง ประชาสัมพันธ์ของวัด จะมีการเปิดให้ลงทะเบียนยืนยันตัวตนก่อนเข้าร่วมกิจกรรมทุกครั้ง หากยังไม่เคยสมัครสมาชิก ก็ต้องทำการสมัครในระบบก่อน จึงจะสามารถลงทะเบียนเข้าร่วมกิจกรรมได้ <http://activity.watnyanaves.net/>

นอกจากนี้ ยังมีระบบงานอื่น ๆ ที่ใช้ในการบริหารจัดการเป็นการภายใน โดยสรุปภาพรวมของระบบต่าง ๆ ดังนี้

ระบบงานเกี่ยวกับหนังสือ

คลังหนังสือ	ระบบงานแจกหนังสือ
แจกหนังสือพิเศษ	

ระบบงานเกี่ยวกับพระ

ระบบ นาค-พระ-จิต	ระบบงานกิจนิมนต์
ระบบช่าง-สวน	ระบบจองรถ
แสดงธรรม/สั่งฆทาน/น้ำสวด	

ระบบงานอื่นๆ

ระบบงานกิจกรรม	ระบบงานทุนการศึกษา
โครงการเสริมปัญญา	ผู้สนองงานวัด
เสนาสนะ (จองกุฏิ)	การรับบริจาค

ระบบงานสนับสนุน

ข้อมูลสมาชิก	ข้อมูลสมาชิกแบบองค์กร
อัตรจारी	รายงาน (admin)
ระบบบันทึกการพัฒนา	รายงาน (executive report)

๕. อัตรจारी

สำหรับอัตรจारीที่มาช่วยงานวัด การเข้ามาทำงานต้องอยู่ในเป้าหมาย “อยู่ใน ใจเหนือ เกื้อโลก” เพื่อพัฒนาตนเอง ทางวัดจึงจัดกิจกรรม “อยู่ใน ใจเหนือ เกื้อโลก ศึกษาเพื่อสืบสานงานอัตรจारी วิถีพุทธบริษัทวัดญาณเวศกวัน” เพื่อพัฒนาศักยภาพในการเป็นอัตรจारी (จิตอาสา) ดำรงตนให้เป็นปสาทนี (ผู้นำเสื่อมใส) และทำหน้าที่พุทธบริษัททำวัดให้เป็นรมณีย์ (สถานที่อันรื่นรมย์) เอื้อต่อการบำเพ็ญกุศล

ด้วยการเปิดพื้นที่สำหรับอัตรจारीและผู้ปรารถนาพัฒนาตนได้มาพบกันประมาณเดือนละ ๑ ครั้ง เพื่อสนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้วยกระบวนการกลุ่ม เพื่อกำหนดแผนและแนวทางการทำงาน อัตรจारीร่วมกัน ที่สำคัญเป็นการขัดเกลาจิตใจของแต่ละคนที่ประสบจากการทำงานสนองวัด โดยเฉพาะในวันสำคัญทางศาสนา ที่มีคนมาทำบุญที่วัดจำนวนมาก เป็นการชักจูงคนให้เข้ามาทำบุญ ด้วยการปฏิบัติ ทำประโยชน์เพื่อพัฒนาตนและสังคม ตามวิถีพุทธบริษัท นอกเหนือจากการทำทาน ด้วยงานต้อนรับ แนะนำ ประสานงาน และอำนวยความสะดวก โดยสามารถสมัครได้ที่ <http://activity.watnyanaves.net/buddhistday/>

๖. การเปิดเผยข้อมูลรายรับรายจ่ายต่อสาธารณะ

การเปิดเผยข้อมูลรายรับรายจ่ายต่อสาธารณะ เพื่อแสดงความโปร่งใส ทางวัดยังมีได้หาหรือหรือดำเนินการใด ๆ แต่ได้จัดทำรายงานส่งสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติอยู่เป็นประจำทุกปี

เหตุที่มีได้มีการเปิดเผยข้อมูล เนื่องจากมั่นใจในระบบการเงินบัญชีของวัด แต่มีความยินดีและพร้อมแสดงสำหรับผู้สนใจหรือต้องการตรวจสอบ และเชื่อว่าผู้บริจาคมีความเชื่อมั่น เมื่อดูจากปฏิปทาของสังฆะ, การบำรุงรักษาดูแลสถานที่ รวมถึงการเผยแผ่หนังสือและสื่อธรรมของวัด

อีกทั้งอาจเป็นดาบสองคม โดยเฉพาะระบบบริจาคอิเล็กทรอนิกส์ (edonation) ตามนโยบายของภาครัฐ ที่ท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ มีมุมมองที่แตกต่าง ด้วยเหตุว่าอาจเป็นการจูงใจหรือเชิญชวนให้คนมาบริจาคเพิ่มขึ้นไปอีก เนื่องจากทำได้ง่ายและสะดวก เช่นเดียวกับการติดประกาศข้อมูลรายรับรายจ่าย อาจทำให้ฆราวาสต้องชวนขวยหรือไปบอกต่อ เพื่อจะช่วยเหลือบริจาคให้ครอบคลุมหรือมากกว่าที่วัดใช้ไป ซึ่งการบริจาคควรมาจากศรัทธาที่แท้จริงของผู้บริจาค

สิ่งที่ควรพัฒนาต่อ

สินทรัพย์ถาวร ยังไม่มีการจัดทำทะเบียน เช่น เครื่องใช้ไฟฟ้าต่าง ๆ เป็นต้น เนื่องจากมองว่าเกินกำลังขององค์กร (เคยมีการจัดทำ แต่ไม่ได้ต่อเนื่องและทำให้เป็นปัจจุบันสมัยอยู่ตลอดเวลา) จะทำเมื่อมีระบบที่พร้อมพอ และเพื่อความโปร่งใสและรัดกุม

ระบบสังฆทาน แม้จัดการดีแล้ว แต่ยังไม่ค่อยเป็นระเบียบเรียบร้อย เพราะของมีจำนวนมาก อัตราการกระจายต่อไปสู่ผู้อื่นยังช้า และทำได้ไม่ดีเท่าที่ควร และที่เหนือกว่านั้น ต้องการให้คนลดการถวายสังฆทาน อยากให้คนเข้าใจ เพราะเกินจำเป็นและเป็นภาระของวัด อยากให้คนมาสนใจเรื่องทางปัญญาให้มากขึ้น

ข้อสังเกตที่ควรเฝ้าระวังและหาทางแก้ไข

ที่ผ่านมาได้แนวทางจากท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ ในหลาย ๆ เรื่อง ซึ่งท่านให้หลักการและเหตุผลสนับสนุนมาประกอบการตัดสินใจ หากมีการเปลี่ยนแปลงเจ้าอาวาส จะทำอย่างไร

พระวิธานาธิการและพระปุนกลางมีความสามัคคีและมีศรัทธา โดยใช้แรงสนับสนุนจากอัครจารย์ หากท่านเหล่านั้นไม่อยู่ในสมณเพศ จะเป็นอย่างไร เหตุทั้งสองประการนี้ อาจนำมาสู่การเปลี่ยนแปลงของวัด

การเปลี่ยนถ่ายคนทำงานค่อนข้างยาก เพราะเป็นงานจิตอาสา งานบางประเภท ทางการเงิน กฎหมาย ต้องการความไว้วางใจและความยั่งยืน

๖.๕ วัดแทนวันดีเจริญสุข

วัดแทนวันดีเจริญสุข เป็นวัดสร้างใหม่ เกิดจากการดำริของคุณตาเจริญ แทนวันดี และ คุณแม่สุรินทร์ (ลูกสาว) คุณพ่อสุรินทร์ (ลูกเขย) โพธิ์พุ่มตาล เป็นกำลังสำคัญในการสร้างวัด ซึ่งก่อนมาสร้างวัดนี้ ได้ร่วมกันสร้างวัดโพธิ์พุ่มตาล ณ เขตบางบอน แห่งหนึ่งแล้ว ต่อมาช่วงต้นปี ๒๕๔๗ เริ่มปรับพื้นที่สร้างวัดแทนวันดีเจริญสุข ด้วยการสร้างอาคารเจริญปัญญา ตามด้วยห้องน้ำ อาคารธรรมรัตน์ จนกระทั่งได้นิมนต์หลวงพ่อบุญญานันทะ (พระพรหมมังคลาจารย์) แห่งวัดชลประทานรังสฤษฎ์ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี รับมอบที่ดินแปลงนี้สร้างวัด ซึ่งท่านมอบหมายให้พระมหาทวีป กตปุญโญ มาเป็นประธานสงฆ์ดำเนินการสร้าง ตั้งแต่วันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๔๘ ตรงกับวันมาฆบูชา และได้ดำเนินกิจกรรมมาจวบจนปัจจุบัน

หลวงพ่อบุญญานันทะ ได้ให้โอวาทแก่คณะสงฆ์ ๙ รูป ชุดแรกที่มาสร้างวัดความว่า “ขอให้ไปช่วยสร้างวัดให้เป็นวัดสอนธรรมให้เป็นธรรม นำประชาชนเข้าหาแสงสว่างทางธรรม ทำหน้าที่ด้วยความรักความสามัคคี มีความรอบคอบ เผยแผ่ธรรมะเพื่อบูชาคุณของพระรัตนตรัยและเพื่อความสุขแก่ประชาชน”

ชาววัดได้พัฒนาวัดให้เจริญก้าวหน้ามาโดยลำดับ ต่อมาสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้ประกาศเป็นวัดตามมติมหาเถรสมาคม ในชื่อ “วัดแทนวันดีเจริญสุข” ตามชื่อของคุณตาเจริญ แทนวันดี และน้องสาวที่ชื่อสุข เมื่อวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๙ ภายใต้การอุปถัมภ์บำรุงของตระกูล แทนวันดี และ ตระกูลโพธิ์พุ่มตาล ญาติมิตร ตลอดถึงผู้มีจิตศรัทธาโดยทั่วไป

วัดมีเนื้อที่ ๙ ไร่ ๑ งาน ๓๐ ตารางวา บริเวณวัดปลูกต้นไม้ชานาชนิด ประกอบด้วยสิ่งปลูกสร้างตามจุดประสงค์การใช้สอย มีกุฏิเจริญปัญญา กุฏิพุทธรัตน์ กุฏิธรรมรัตน์ กุฏิสังฆรัตน์ ศาลาการเปรียญ หอระฆัง พระพุทธลีลาปชาปีติ ลานหินโค้ง พระมหากัจฉายณะ พระพุทธลีลาสี่ไผ่ยาสน์ อาคารคัมภีร์ธรรม อาคารสังฆภัณฑ์ อาคารล้างจาน ห้องน้ำ ฯลฯ ด้วยการพัฒนาและจัดกิจกรรมเผยแผ่ธรรมมาโดยลำดับ ต่อมาจึงได้รับการจัดสรรเป็นวัดพัฒนาดีเด่นเฉลิมพระเกียรติด้านความสะอาด ในปี พ.ศ.๒๕๕๓ และด้านการปฏิบัติธรรม พ.ศ.๒๕๕๗ ขณะนี้กำลังสร้างพระอุโบสถ

วิสัยทัศน์ อุดมการณ์ของวัด

“เผยแผ่ธรรมะอย่างสุจริต ส่งเสริมศาสนกิจที่ดับทุกข์ได้ พัฒนาจิตใจประชาชน ผูกพันให้เข้าถึงธรรม ประกอบพิธีกรรมที่ถูกต้อง”

กรอบขอบเขตและนโยบาย

- ๑) ส่งเสริมสนับสนุนการศึกษาธรรมวินัย เพื่อนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน
- ๒) เผยแผ่พระธรรมอย่างถูกต้องตรงธรรมแก่ประชาชน
- ๓) พัฒนาวัดให้เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมสำหรับประชาชน

ศาสนกิจภายใน ประกอบด้วย การจัดการศึกษาสำหรับพระภิกษุสามเณร การฝึกอบรมสำหรับพุทธ-อาสา และการฝึกอบรมนักเรียน นักศึกษาและประชาชน

ศาสนกิจเพื่อปวงชน ประกอบด้วย การให้การศึกษาระดับมัธยมศึกษา การทำวัตรสวดมนต์ ฟังธรรมทุกวันพระและวันอาทิตย์ การปฏิบัติธรรมทุกวันศุกร์-เสาร์-อาทิตย์แรกของเดือนและกลางเดือน (ทุกเดือนตลอดปี) การเผยแผ่ในสถานศึกษาและหน่วยงานรัฐ-เอกชน ตลอดจนการนำประชาชนบำเพ็ญประโยชน์แก่ส่วนรวมตามโอกาสอันควร

หลักการจัดกิจกรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนาและปฏิบัติธรรมแก่ประชาชน

คนในสังคมปัจจุบัน มีความรู้ความสามารถ ในการประกอบธุรกิจการงานให้เจริญรุ่งเรืองนั้นมีอยู่มากแล้ว แต่ยังขาดหลักการและวิธีคิดในการบริหารจัดการกับความทุกข์ที่ทับถมจิตใจคนเหล่านั้น พระพุทธศาสนามีหลักธรรมในการดำเนินชีวิต ตลอดถึงแนวทางในการบริหารจัดการ กับความทุกข์มีอยู่มากมาย แต่ยังขาดการเผยแผ่ที่ถูกต้อง เพียงพอ เหมาะกับการนำไปปฏิบัติ ด้วยเหตุนี้วัดแทนวันดีเจริญสุข จึงได้จัดกิจกรรมการศึกษาและปฏิบัติธรรมแก่ผู้สนใจทุกวันพระ วันอาทิตย์ของทุกเดือน

ตลอดปี เพื่อทำวัดให้เป็นสถานที่ศึกษา ฝึกปฏิบัติธรรม ควบคู่กับการดำเนินชีวิต ตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา แก่ประชาชน ที่อยู่ใว้เรียน ใว้ทำงานและผู้สนใจใฝ่รู้ธรรมโดยทั่วไป

แนวทางในการจัดกิจกรรม

คนในสังคมปัจจุบันกำลัง หลงเพลินอยู่กับความเจริญทางวัตถุ การที่วัดจะชักชวนคนในยุคนี้ให้หันมาสนใจศึกษา และปฏิบัติธรรมนั้น วัดยังมีเหตุที่ไม่เอื้ออยู่หลายด้าน เพราะสิ่งเกื้อกูลที่เป็นอุปสรรคยังไม่สมบูรณ์พร้อมด้วยเหตุปัจจัยที่ชี้ชวนให้คนสนใจปฏิบัติธรรม การเผยแผ่พระพุทธศาสนาจะต้องจัดทำเป็นทีม จึงจะปลูกให้คนรุ่นใหม่หันมาสนใจธรรมะได้ การที่วัดได้จัดปฏิบัติธรรมขึ้นทุกเดือนนั้น นอกจากนำธรรมะลงสู่ภาคปฏิบัติแล้วยังเป็นกระบวนคิดสรร เตรียมความพร้อมให้แก่พุทธอาสา ที่จะเข้ามาช่วยงานของวัดในแผนกต่าง ๆ อีกทางหนึ่งด้วย โดยผู้ที่สมัครเป็นพุทธอาสาของวัด แทนวันดีเจริญสุข ส่วนใหญ่จะผ่านการปฏิบัติธรรมมาแล้วอย่างน้อย ๓ ครั้ง พวกเขาจึงอาสามาช่วยงานในแผนกต่าง ๆ ซึ่งทางวัดได้กระจายงานตามความรู้ความสามารถของแต่ละบุคคล เพื่อเปิดโอกาสให้ทุกคนทำงานเต็มความรู้ ความสามารถของตน

๖.๕.๑ ข้อเด่นที่เป็นกรณีนำศึกษา

- ๑) มีศาสนกิจ และการปฏิบัติธรรมครบครัน ๕ กิจกรรมสำคัญต่อเดือน ทุกวันอาทิตย์ ทุกวันพระ ปฏิบัติธรรมต้นเดือนและกลางเดือน

กิจกรรมวันอาทิตย์ วันพระ

๐๕.๐๐ น. ทำวัตร สวดมนต์ เจริญภาวนา แผ่เมตตา

๐๖.๐๐ น. พระสงฆ์ออกบิณฑบาต

๐๗.๓๐ น. พระสงฆ์ฉันภัตตาหารเช้า

๐๘.๐๐ น. พุทธบริษัท ทำวัตรสวดมนต์แปล

๐๘.๓๐ น. ฟังปาฐกถาธรรม

๑๐.๓๐ น. สมาทานศีล ถวายสังฆทาน

๑๑.๐๐ น. ถวายภัตตาหารเพลแก่พระสงฆ์

๑๑.๑๕ น. ร่วมกันรับประทานอาหาร

๑๘.๐๐ น. ทำวัตร สวดมนต์ เจริญภาวนา แผ่เมตตา

โปรดทราบ วันอาทิตย์ พระคุณเจ้าทรงรับกิจนิมนต์ ไปฉันอาหารเพลภายนอกวัด

นอกจากการมีศาสนกิจทุกวันพระและทุกวันอาทิตย์เป็นกิจประจำอย่างต่อเนื่องแล้ว วัดแทนวันดีมีกิจกรรมปฏิบัติธรรมเป็นประจำเดือนละ ๒ รอบ และการปฏิบัติธรรมทั่วไปที่มีคณะบุคคลองค์กร บริษัทห้างร้าน มาขอให้อาศัยอยู่เนื่อง ๆ โดยมีรายละเอียดและกำหนดการชัดเจน คือ

- สำหรับผู้เริ่มปฏิบัติธรรมครั้งแรก จัดทุกเย็นวันศุกร์ถึงวันอาทิตย์แรกของทุกต้นเดือน

- สำหรับผู้ที่เคยปฏิบัติธรรมที่วัดแทนวันดีเจริญสุข ตั้งแต่ ๒ ครั้งขึ้นไป ทุกเย็นวันศุกร์ถึงวันอาทิตย์ที่สาม ของทุกเดือน

ปฏิทินปฏิบัติธรรมปี ๒๕๖๑

สำหรับผู้เริ่มเข้าปฏิบัติธรรมครั้งแรก จัดให้มีทุกวันศุกร์ เสาร์ และอาทิตย์ของทุกต้นเดือน

รุ่นที่ ๑๔๖	กุมภาพันธ์	๒๕๖๑	วันที่ ๒,๓,๔	เริ่มเวลา ๑๗.๓๐ น.
รุ่นที่ ๑๔๗	มีนาคม	๒๕๖๑	วันที่ ๒,๓,๔	เริ่มเวลา ๑๗.๓๐ น.
เดือนเม.ย.๖๑ วัดแทนวันดีเจริญสุข มีบวชสามเณร ตั้งแต่วันที่ ๒๙ มี.ค.๖๑ ถึงวันที่ ๑๕ เม.ย.๖๑				
รุ่นที่ ๑๔๘	พฤษภาคม	๒๕๖๑	วันที่ ๔,๕,๖	เริ่มเวลา ๑๗.๓๐ น.
รุ่นที่ ๑๔๙	มิถุนายน	๒๕๖๑	วันที่ ๑,๒,๓	เริ่มเวลา ๑๗.๓๐ น.
รุ่นที่ ๑๕๐	กรกฎาคม	๒๕๖๑	วันที่ ๖,๗,๘	เริ่มเวลา ๑๗.๓๐ น.
รุ่นที่ ๑๕๑	สิงหาคม	๒๕๖๑	วันที่ ๓,๔,๕	เริ่มเวลา ๑๗.๓๐ น.
รุ่นที่ ๑๕๒	กันยายน	๒๕๖๑	วันที่ ๗,๘,๙	เริ่มเวลา ๑๗.๓๐ น.
รุ่นที่ ๑๕๓	ตุลาคม	๒๕๖๑	วันที่ ๕,๖,๗	เริ่มเวลา ๑๗.๓๐ น.
รุ่นที่ ๑๕๔	พฤศจิกายน	๒๕๖๑	วันที่ ๒,๓,๔	เริ่มเวลา ๑๗.๓๐ น.
รุ่นที่ ๑๕๕	ธันวาคม	๒๕๖๑	วันที่ ๗,๘,๙	เริ่มเวลา ๑๗.๓๐ น.
รุ่นที่ ๑๕๖	ธันวาคม	๒๕๖๑	วันที่ ๒๙,๓๐,๓๑	เริ่มเวลา ๐๘.๓๐ น.
	มกราคม	๒๕๖๒	วันที่ ๑ (รุ่นปฏิบัติส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่)	

ปฏิบัติ รุ่นเจริญปัญญา ปี ๒๕๖๑

รุ่นที่ ๙๖	มกราคม	๒๕๖๑	วันที่ ๑๙,๒๐,๒๑	เริ่มเวลา ๑๗.๓๐ น.
รุ่นที่ ๙๗	กุมภาพันธ์	๒๕๖๑	วันที่ ๑๖,๑๗,๑๘	เริ่มเวลา ๑๗.๓๐ น.
รุ่นที่ ๙๘	มีนาคม	๒๕๖๑	วันที่ ๑๖,๑๗,๑๘	เริ่มเวลา ๑๗.๓๐ น.
รุ่นที่ ๙๙	พฤษภาคม	๒๕๖๑	วันที่ ๑๘,๑๙,๒๐	เริ่มเวลา ๑๗.๓๐ น.
รุ่นที่ ๑๐๐	มิถุนายน	๒๕๖๑	วันที่ ๑๕,๑๖,๑๗	เริ่มเวลา ๑๗.๓๐ น.
รุ่นที่ ๑๐๑	กรกฎาคม	๒๕๖๑	วันที่ ๒๐,๒๑,๒๒	เริ่มเวลา ๑๗.๓๐ น.
รุ่นที่ ๑๐๒	สิงหาคม	๒๕๖๑	วันที่ ๑๗,๑๘,๑๙	เริ่มเวลา ๑๗.๓๐ น.
รุ่นที่ ๑๐๓	กันยายน	๒๕๖๑	วันที่ ๒๑,๒๒,๒๓	เริ่มเวลา ๑๗.๓๐ น.
รุ่นที่ ๑๐๔	ตุลาคม	๒๕๖๑	วันที่ ๑๙,๒๐,๒๑	เริ่มเวลา ๑๗.๓๐ น.
รุ่นที่ ๑๐๕	พฤศจิกายน	๒๕๖๑	วันที่ ๑๖,๑๗,๑๘	เริ่มเวลา ๑๗.๓๐ น.
รุ่นที่ ๑๐๖	ธันวาคม	๒๕๖๑	วันที่ ๒๑,๒๒,๒๓	เริ่มเวลา ๑๗.๓๐ น.

“ธรรมที่ปฏิบัติดีแล้ว ย่อมนำความสุขมาให้”

ผู้ปฏิบัติธรรมควรถวาย

- * ควรสมัครก่อนล่วงหน้าอย่างน้อย ๕ วัน
- * ไม่นำสิ่งของมีค่ามาขณะอยู่ปฏิบัติธรรม
- * นำเครื่องแต่งกายสุภาพสีชาวมารวม ๓ ชุด
- * จะต้องนำของใช้ส่วนตัวที่จำเป็นมาด้วย
- * ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการมาปฏิบัติธรรม

ผู้ปฏิบัติธรรมควรงดเว้น

- * งดเว้นสิ่งเสพติด ไม่นำสิ่งของมาจำหน่าย
- * ต้องอยู่ปฏิบัติธรรมครบตามตารางกำหนด
- * ไม่ก่อความรำคาญให้ผู้ที่มาปฏิบัติธรรม
- * ไม่พูดส่งเสียงดังขณะมาอยู่ปฏิบัติธรรม
- * ไม่ออกนอกบริเวณวัดช่วงอยู่ปฏิบัติธรรม

สิ่งควรรู้คู่การปฏิบัติธรรม

ทำไมต้องปฏิบัติธรรม?

คนส่วนใหญ่มักจะคิดว่า การปฏิบัติธรรม เป็นเรื่องของพระภิกษุ สามเณร ผู้สูงอายุผู้มีหน้าที่การงานอยู่บ้านครองเรือน คงจะไม่มีเวลาปฏิบัติธรรม ถ้าคนขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ อดทนทำบุญกุศลบ้างตามโอกาส เพียงแค่นี้ก็ดีแล้ว ท่านลองทบทวนดูชีวิตที่ผ่านมา บางครั้งท่านยังร้องไห้ กลุ่มใจโกรธแค้น ผิดหวังทุกซีกใจ เมื่อประสบปัญหาบางอย่าง ยังหาทางออกไม่เจอแสดงว่าคนทำความดีแล้วยังมีโอกาสทุกข์ได้เช่นกัน

การปฏิบัติธรรมคืออะไร?

ธรรมะมีความหมายมาก แต่ที่ควรทบทวนอยู่เสมอ ธรรมะคือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ความถูกต้อง ความดีงาม ความบริสุทธิ์ ธรรมะคือหน้าที่ที่ทุกคนควรปฏิบัติให้ถูกต้อง ทุกขั้นตอนของชีวิต การปฏิบัติธรรมจึงหมายถึง การนำธรรมะมาฝึกตน ปฏิบัติให้ถูกต้องทุกขั้นตอนแห่งวิวัฒนาการของการดำเนินชีวิต จนเข้าถึงความไม่มีทุกข์

ปฏิบัติธรรมแล้วจะได้อะไร?

การปฏิบัติธรรมเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยธรรมะ มีศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา ผู้ปฏิบัติธรรมอย่างถูกต้อง จะทำให้ชีวิตเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น มีความสุขสงบมากขึ้น เมื่อประสบปัญหาที่ทำให้ทุกข์ก็ไม่ทุกข์มาก หรือเมื่อมีความทุกข์ใจเกิดขึ้น ก็สามารถดับทุกข์ที่เกิดขึ้นได้ เพราะรู้วิธีแก้และป้องกันไม่ให้ความทุกข์เกิดขึ้น ความทุกข์จะค่อยๆ ลดน้อยลงจนไม่ทุกข์

เข้าร่วมปฏิบัติธรรมต้องเตรียมอะไรบ้าง?

- เครื่องแต่งกายชุดขาว แบบสุภาพเหมาะแก่การปฏิบัติธรรม จำนวน ๓ ชุด
- ของใช้จำเป็นส่วนตัวที่ต้องใช้ในช่วงปฏิบัติธรรม
- ผ้าเช็ดตัว ผ้าห่ม แปรงสีฟัน รองเท้าแตะ ๑ คู่

ธรรมะข้อใดที่เกื้อกูลต่อการประพาศธรรม

- ความเชื่ออย่างมีเหตุผลมุ่งฝึกตนด้วยความพอใจ
- มีระเบียบในการดำเนินชีวิตถูกต้องดีงาม
- มีสติสำนึกตัวทุกขณะเมื่อ ทำ พูด คิด

ผู้สมัครเข้าปฏิบัติธรรม

- ผู้ไม่เคยมาปฏิบัติที่วัดแทนวันดีเจริญสุข มาก่อนขอให้ยื่นใบสมัคร พร้อมสำเนาบัตรประชาชน ด้วยตนเอง
- ควรเขียนตัวบรรจงให้อ่านง่าย เพื่อประโยชน์ในการพิมพ์บัตรติดหน้าอก
- ยื่นใบสมัครแก่เจ้าหน้าที่ เพื่อลงบันทึกรับทราบการสมัคร
- ผู้สมัครไว้แล้ว แต่ไม่สามารถมาปฏิบัติธรรมตามตารางที่วัดกำหนดไว้ ควรมาร่วมกิจกรรมทางวัดในวันพระ และวันอาทิตย์
- เมื่อสมัครแล้วไม่สามารถมาได้โปรดแจ้งให้ทราบ ถ้าไม่มีการแจ้งให้ทราบสองครั้งขึ้นไป อาจพิจารณาไม่รับสมัครในครั้งต่อไป

ทางวัดมีกิจกรรมไหว้พระ สวดมนต์ ฟังธรรม ทุกวันพระ วันอาทิตย์ เวลา ๐๕.๐๐ น. และ เวลา ๑๘.๐๐ น.

โดยมีกำหนดการ สถานที่พร้อมสิ่งอำนวยความสะดวกพร้อมและไม่มีค่าใช้จ่ายใด ๆ กิจกรรมนี้เริ่มจัดอย่างต่อเนื่องมา ๑๔ ปี ตั้งแต่แรกเริ่มวัด มีผู้เข้าร่วมต้นเดือน ครั้งละประมาณ ๑๐๐ คน

กลางเดือนครั้งละประมาณ ๕๐ คน ส่วนที่จัดให้เป็นหมู่คณะนั้น มีประมาณเดือนละ ๓-๔ คณะ/ครั้ง ครั้งละ ๕๐-๑๒๐ คน รวมกันเดือนละประมาณ ๒๐๐-๓๐๐ คน

๒) การบริหารจัดการวัดและพุทธศาสนาของวัด : แทบทุกตารางนิ้วอยู่ในความดูแลของพุทธศาสนา
 แทบวันดีเจริญสุขคณะต่าง ๆ

สืบเนื่องจากการเป็นวัดตั้งใหม่โดยครอบครัวและคณะบุคคลผู้มีศรัทธาในพระพุทธศาสนา เป็นทุนเบื้องต้น และการให้ความสำคัญกับการส่งเสริมการปฏิบัติศาสนกิจและการปฏิบัติธรรม พร้อมกับการนับให้ทุกการทำหน้าที่เป็นการปฏิบัติธรรม จิตที่คิดจะให้ มีความสุขกว่าจิตที่คิดจะรับ จัดให้กิจกรรมของวัดทุกแผนก ประกอบด้วย แผนกศาสนพิธีการ แผนกปฏิบัติธรรม แผนกจัดทำอาหาร และเครื่องดื่ม แผนกจัดสถานที่ แผนกจัดเก็บเครื่องสังฆภัณฑ์ แผนกซ่อมบำรุงสาธารณูปโภค แผนกรักษาบริเวณวัด แผนกบำรุงและจัดสวน แผนกโสตทัศนูปกรณ์ แผนกประชาสัมพันธ์ แผนกกองทุน ทานบารมี เป็นหน่วยปฏิบัติธรรมเพื่อการบริหารจัดการวัดในลักษณะพุทธศาสนาประจำแต่ละแผนก ทำงานด้วยจิตอาสาไม่มีค่าจ้างตอบแทนการทำงานแต่อย่างใด โดยเริ่มจากการเชื้อเชิญชวนร่วมกับการรับสมัคร แล้วก่อเป็นกลุ่มในแต่ละแผนกซึ่งจะมีพุทธอาสาหลักที่ทำมาก่อน และพุทธอาสาอื่น ๆ ที่ตามเข้ามาด้วย

ส่วนใหญ่ชักชวนผ่านผู้ร่วมปฏิบัติธรรมของวัด แต่ละคณะหรือแผนกจะออกแบบวิธี วันนัดทำงานตามลักษณะงานและความถนัดตลอดจนความสะดวกของแต่ละคณะและแต่ละคน และมีการร่วมกันทำในวาระที่มีกิจกรรมสำคัญของวัดร่วมกัน แต่ละแผนกจะระดมกำลังมาทำหน้าที่กันอย่างพร้อมเพรียง ปัจจุบันมีพุทธอาสาหลักในแต่ละแผนกทั้ง ๑๑ แผนก จำนวน ๒๐-๓๐ คน ทุกแผนกมีกรณีนำศึกษาเฉพาะกรณี และอาจถือเป็นกระบวนการของพุทธบริษัทที่ควรต่อการยกระดับพัฒนาการมีส่วนร่วม ครอบคลุมตั้งแต่ผู้มาเข้าร่วมแรก ๆ ผู้มาเข้าร่วมต่อเนื่อง ผู้เริ่มเป็นพุทธอาสา กระทั่งเป็นแกนของพุทธอาสา

๓) การบริหารจัดการสังฆภัณฑ์ที่ดี : จากศรัทธาผู้คนสู่เครือข่ายชวชนธรรมทั้ง ๑๒ วัดทั่วเขต
 บางขุนเทียน ตลอดจนถึงอื่น ๆ ในโอกาสอันควร

ด้วยพุทธบริษัทของวัดที่ประกอบด้วยพระภิกษุสามเณร ๑๒ รูป/คน กับพุทธศาสนานับร้อย โดยมีระดับแกนนำสำคัญ ๒๐-๓๐ คน วัดแทนวันดีเจริญสุขได้พัฒนาระบบการบริหารจัดการสังฆภัณฑ์ไว้อย่างดียิ่ง ดังนี้

- มีแผนกจัดเก็บเครื่องสังฆภัณฑ์และอาคารสังฆภัณฑ์อย่างเป็นกิจจะลักษณะ
- มีการกำหนดตารางพระภิกษุผู้ทำหน้าที่รับถวายสังฆภัณฑ์และอนุโมทนาทานในแต่ละช่วงเวลาและสถานที่ที่ชัดเจน

- มีป้ายชี้แจงให้ทราบว่่าสังฆทานลักษณะใดคือลักษณะที่ควรต่อการถวาย รวมทั้งสิ่งใดที่มีมากเกินไป และสิ่งใดกำลังต้องการในช่วงขณะต่าง ๆ ทั้งเพื่อใช้ในวัดและเอื้อต่อวัดอื่น ๆ ในเขต
- มีพุทธอาสาผู้ทำหน้าที่รวบรวมสังฆภัณฑ์เข้าสู่คลัง ณ อาคารสังฆทาน ตามระยะเวลาที่เหมาะสม เพื่อไม่ให้เกิดการเสียหายต่อสังฆทานนั้น ๆ
- มีตารางคณะพุทธอาสาмаจัดแยกสังฆภัณฑ์เป็นหมวดหมู่ ตามลำดับใหม่เก่าและกำหนดหมวดอายุ ทำบัญชี บรรจุกล่อง ภาชนะแล้วนำขึ้นชั้นเข้าที่ตามระบบสต็อกอย่างต่อเนื่องตลอดเวลาพร้อมระบบบัญชีกำกับเป็นปัจจุบัน สัปดาห์ละ ๑ ครั้ง
- มีใบกำกับการเบิกจ่ายจากคลัง พร้อมการตรวจนับ และรายงานให้ทราบว่่าสิ่งใดขาดเหลือหรือมีมากเกินไปการใช้ภายในวัด สิ่งใดจวนหมดอายุจะต้องดำเนินการไม่ให้เสียหายของ เพื่อรายงานต่อผู้เกี่ยวข้องรวมทั้งเจ้าอาวาส เพื่อพิจารณาดำเนินการต่อไป
- สิ่งของบางอย่างที่มีผู้ประสงค์ถวายเสมอจนเกินที่วัดจะใช้ได้หมด เช่น หลอดไฟฟ้า จะมีการสำรวจชนิด ประเภท ของวัดอื่น ๆ อีก ๑๒ วัด ในเขตบางขุนเทียน เพื่อเป็นศูนย์รับและกระจายต่อแก่วัดอื่น ๆ ด้วย ลักษณะเดียวกับเครื่องอุปโภคบริโภคต่าง ๆ กระทั่งไตรจีวร อัฐบริขารของพระภิกษุสงฆ์ ที่วัดมีมาก จะมีการพิจารณานำไปถวายหรือมอบต่อแก่วัด คณะชุมชน บุคคลที่มีความต้องการเป็นระยะและจังหวะ ซึ่งมีทั้งที่วัดดำเนินการเองหรือมีคณะบุคคลมาขอรับไปดำเนินการแทนก็ได้

๔) การบริหารจัดการครัวและเครื่องขบฉ้น ภัตตกิจที่ดี มี ๕ ทีม ทีมละ ๕ คน ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกัน

แผนกจัดทำอาหารและเครื่องดื่มซึ่งมีพุทธอาสาจำนวน ๕ คณะ คณะละ ๕ คน ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันมาทำหน้าที่ในครัวและเครื่องขบฉ้นถวายพระ ตลอดจนจนผู้มาร่วมศาสนกิจและการปฏิบัติธรรมต่าง ๆ ของวัด มีการจัดระบบเป็นกรณีนำศึกษาดังนี้

- มีอาคารสถานที่ทั้งห้องทำครัวและห้องเก็บเครื่องครัวอย่างเป็นระบบ สะอาดสะอาดกว้างขวาง พร้อมพื้นที่อ่างล้างตากภาชนะของผู้เข้าร่วมด้วยตนเองและป้ายชี้แนะขั้นตอนต่าง ๆ อย่างพร้อมมูล
- มีการหมุนเวียนผลัดเปลี่ยนประจำการเป็นคณะ ๆ ตามตารางกำหนดหน้าที่ของแต่ละคณะ โดยเฉพาะการทำอาหาร น้ำปานะ และ สถานที่จัดวางต่าง ๆ
- ในกรณีที่มีผู้นำภัตตาคารมาถวาย จัดเป็นระบบให้ผู้นั้นสามารถเลือกหยิบภาชนะมาใส่ของถวายพระแล้วนำจัดวางเข้าที่ได้ด้วยตนเอง จนกระทั่งสิ้นสุดงาน หรือการร่วมรับประทานแล้วก็สามารถล้างเช็ดและเก็บกลับเข้าที่อย่างเรียบร้อยได้ดังเดิม

- เมื่อเสร็จสิ้นภัตตกิจต่าง ๆ แล้ว คณะพุทธอาสาจะจัดเช็ดเก็บกลับเข้าสู่ตามสถานที่จัดเก็บเดิมอย่างเรียบร้อย สะอาดหมดจดทุกวันไป

๕) การบริหารจัดการเสนาสนะ เพื่อการพำนักปฏิบัติธรรมอย่างดี

เป็นอีกกิจการปฏิบัติธรรมของพุทธอาสาแห่งวัดแทนวันดีเจริญสุขที่นอกจากการดูแลเสนาสนะ สถานที่พักที่เอื้อต่อการมาพักอยู่เพื่อการปฏิบัติธรรมในวัด ซึ่งมีอาคารสถานที่และห้องพักพร้อมสิ่งอำนวยความสะดวกตามสมควร รวมทั้งเสื่อ ปกอกหมอน ผ้าห่ม ซึ่งเมื่อรุ่งเช้าของวันสิ้นสุดการอบรมปฏิบัติธรรมในแต่ละครั้ง จะมีการชี้แจงให้ผู้ปฏิบัติธรรมช่วยกันทำความสะอาดที่พัก ห้องน้ำ เช็ดเสื่อ ซักปกอกหมอน ผ้าห่ม ฯลฯ ตากจนแห้งแล้วนำมารีดเก็บบรรจุกล่องเพื่อผู้มาใหม่ในครั้งต่อไปได้พร้อมใช้ได้ทันทีต่อไป

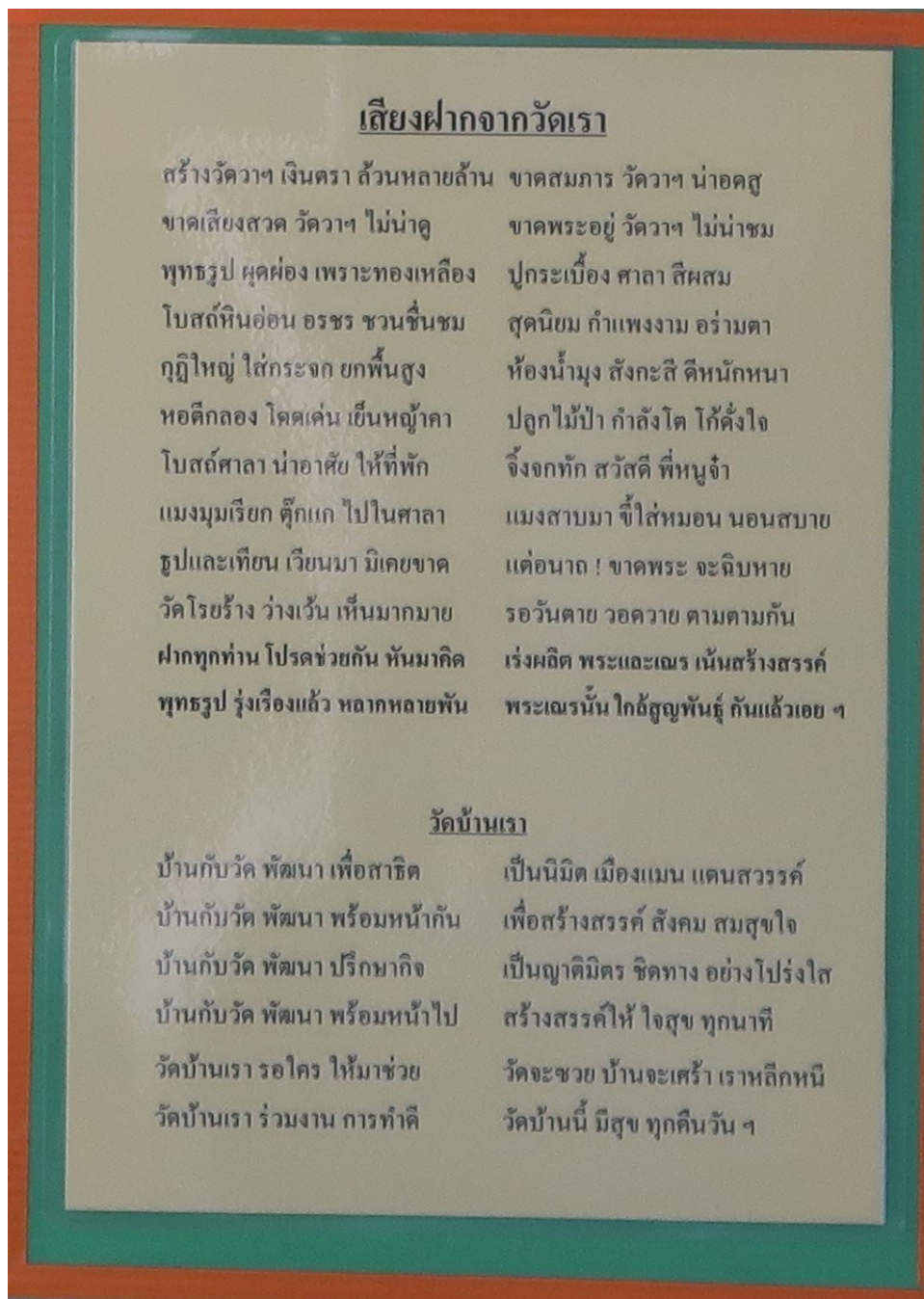
๖) การบริหารจัดการเงินอย่างเป็นระบบ

ด้วยหลักการที่หลวงพ่อบุญญานันทะมอบให้เมื่อแรกตั้งวัดว่า “อย่าใช้เงินผิดประเภท” วัดแทนวันดีได้ค่อย ๆ สร้างและพัฒนาระบบการเงินและบัญชีมาเป็นลำดับเพื่อความถูกต้อง โปร่งใส และสนับสนุนส่งเสริมกิจต่าง ๆ ของวัด ดังนี้

- เริ่มด้วยการตั้งเป็น “บัญชีบำรุงวัด” ในฐานะวัดสร้างใหม่ เพื่อเป็นทุนค่าน้ำค่าไฟ จัดภัตตาหารและอาหาร ตลอดจนความร่วมมือและการสงเคราะห์วัดอื่นในเครือความร่วมมือ
- เมื่อมีพระมาอยู่และเริ่มทำการส่งเสริมการศึกษา จึงเกิด “ทุนการศึกษาสำหรับพระ” จากการเชิญชวนทำบุญสมทบในโอกาสการแสดงธรรมในจังหวัดต่าง ๆ
- ต่อมาเมื่อจัดให้มีการปฏิบัติธรรมแบบไม่เก็บค่าใช้จ่ายจากผู้เข้าร่วม มีผู้ประสงค์จะทำบุญสมทบเพื่อการนี้ จึงเกิด “กองทุนปฏิบัติธรรม” ตามมา
- และเมื่อมีโครงการก่อสร้างพัฒนาวัดสำคัญ ก็จัดตั้งเป็นกองทุนเพื่อการนั้น อาทิ ทุนก่อสร้างศาลาการเปรียญ ทุนก่อสร้างอาคารคัมภีร์ธรรม ซึ่งเมื่อบรรลุเรียบร้อยก็ปิดบัญชีนั้นๆ
- ในระยะแรก พระภิกษุ ๓ รูป ร่วมกันจัดทำบัญชี รายงาน โดยคุณพ่อสุรินทร์ ยกให้พระทำ ไม่ให้ชาวบ้านยุ่ง จนปี พ.ศ.๒๕๕๕ หลังคุณพ่อสุรินทร์ถึงแก่กรรม จึงเปลี่ยนเป็นระบบคณะกรรมการ พร้อมกับปรับลดเหลือเพียง ๒ บัญชี คือ “กองทุนบำรุงวัด” และ “กองทุนก่อสร้างพระอุโบสถและพัฒนาวัด” โดยมีระบบการบันทึก จัดทำบัญชีรายเดือน พร้อมรายงานเป็นประจำปีตลอดมาตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๔๘ (ก่อนที่มหาเถรสมาคมจะมีมติให้จัดทำและส่งในปี พ.ศ.๒๕๕๗)

- โดยเงินของวัด ผากบุญชื่อนาคารในชื่อของ ๒ บัญชีนี้ ในลักษณะบัญชีเงินฝากประจำ แบบต่าง ๆ ตามจังหวะโอกาส
- โดยภาพรวม วัดได้รับปัจจัยทำบุญในจังหวะวาระโอกาสต่าง ๆ โดยประมาณ ดังนี้
  - กัณฑ์เทศน์ทุกวันพระและวันอาทิตย์ เดือนละ ๘ ครั้ง ครั้งละประมาณ ๔,๐๐๐ บาท รวมประมาณ ๓๒,๐๐๐ บาท
  - ด้วยมีผู้ประสงค์ทำบุญบำรุงวัด แต่มาแล้วไม่พบพระ ขอร้องให้วัดจัดตั้งตู้บำรุงวัดขึ้น วัดจึงจัดทำตู้ขึ้นในปี พ.ศ.๒๕๕๑ เปิดเดือนละครั้ง มียอดทำบุญประมาณ เดือนละ ๘๐,๐๐๐-๑๕๐,๐๐๐ บาท
  - ในขณะที่เตรียมการและก่อสร้างพระอุโบสถ ได้ตั้งตู้สร้างพระอุโบสถ มียอดทำบุญเดือนละประมาณ ๑๐๐,๐๐๐-๑๕๐,๐๐๐ บาท
  - นอกจากนี้ยังมียอดเงินทำบุญผ้าป่าในเดือนพฤษภาคม และ กฐินเดือนตุลาคม ประมาณ ๓ และ ๒ ล้านบาท ตามลำดับ
  - รวมกันแต่ละปีมียอดรวมเงินทำบุญประมาณ ๕-๑๐ ล้านบาท
  - ค่าใช้จ่ายในแต่ละปีของวัด ประมาณ ๓-๖ ล้านบาท เนื่องจากยังอยู่ในช่วงก่อสร้าง ส่วนใหญ่จึงเป็นค่าการก่อสร้างบำรุงรักษา รองลงมาคือการเผยแพร่ การสงเคราะห์ และ การศึกษาตามลำดับ คาดหวังในอนาคตให้เน้นการศึกษา การเผยแพร่ การสงเคราะห์ แล้วจึงเป็นค่าการซ่อมบำรุง
  - ถึงขณะนี้ วัดมีเงินสะสมอยู่ประมาณ ๑๕ ล้านบาท

๖.๖ วัดเหล่าอาภรณ์ จ.ยโสธร

ประวัติความเป็นมา

เริ่มจากชาวบ้านร่วมกันสร้างเป็นที่พักสงฆ์เมื่อวันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๑ โดยมีนางสี สายแก้วเป็นผู้บริจาคที่ดินให้ ต่อมานายเคน คาธาได้แยกโฉนดให้เป็นที่ดินวัด เนื้อที่ ๖ ไร่ ๒๒ ตารางวา ได้รับใบอนุญาตตั้งวัดเมื่อวันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๕๓๘ และรับพระราชทานวิสุงคามสีมาเป็นวัดเมื่อวันที่ ๒๒ มกราคม ๒๕๕๐ หลังการร่วมกันของชาวบ้าน ๓๙ ปี

ตั้งแต่เริ่มก่อตั้งเป็นที่พักสงฆ์โดยชาวบ้านให้ตั้งชื่อตามชื่อหมู่บ้านอันเป็นชุมชนของคนปลูกฝ้ายเพื่อใช้ทอผ้ามาแต่เดิม มีพระภิกษุล้อม ปภัสสโร เป็นผู้นำพาชาวบ้านบุกเบิกพัฒนาก่อนที่จะลาสิกขาออกไป แล้วพระสง่า อนุตตโร จึงรับภาระต่อมาก่อนที่จะย้ายไปยังวัดอื่น โดยมีพระภิกษุอื่นสลับผลัดเปลี่ยนกันมาเป็นผู้จำพรรษาพัฒนาวัดอย่างต่อเนื่อง เท่าที่สืบทราบรวมกัน ๑๘ รูป มีพระอธิการมา สิริธัมโม รูปเดียวที่ได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาสระหว่างปี ๒๕๔๘-๕๑ จนกระทั่งปี ๒๕๕๔ ไม่มีพระอยู่ประจำ ชาวบ้านเหล่าอาภรณ์จึงขอต่อเจ้าคณะตำบลสร้างมิ่ง เขต ๒ วัดบูรพาบ้านโนนหาด (พระครูบุญถาวรธรรมกิจ) เพื่อนิมนต์หาพระ

กระทั่งวันที่ ๓ กรกฎาคม ๒๕๕๔ ท่านจึงได้ส่งพระมหาชุมพร ธัมมโสสโก ผู้เป็นศิษย์ซึ่งขณะนั้นสังกัดวัดบูรพารามใต้ ตำบลทรายมูล อำเภอทรายมูล จังหวัดยโสธร มาจำพรรษา และแต่งตั้งเป็นผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาส ตั้งแต่วันที่ ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๕๔ จนผ่านพรรษาแล้ว ชาวบ้านเห็นควรนิมนต์พระมหาชุมพรอยู่ต่อภายใต้ข้อตกลงร่วม ๑๐ ข้อ กระทั่งวันที่ ๒๙ ธันวาคม ๒๕๕๔ เจ้าคณะอำเภอเลิงนกทาจึงจัดประชุมสงฆ์และชาวบ้าน มีมติเอกฉันท์แต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาส โดยนับจากนั้นจึงมีพัฒนาการวัดตามลำดับผ่านการแต่งตั้งคณะกรรมการวัดและไวยาวัจกร จากอุโบสถที่สร้างเมื่อปี ๒๕๓๗ แล้วเริ่มถมที่ในปี ๒๕๕๔ ปลูกต้นไม้ พัฒนาระบบน้ำรดต้นไม้ รื้อย้ายแล้วสร้างเสริมห้องน้ำ ศาลา กุฏิ ศาลาอเนกประสงค์ โรงครัว ตั้งเสาพาดสายไฟฟ้า ระบบประปา กำแพง ป้ายตลอดจนสิ่งอุปโภคต่าง ๆ ตามลำดับ

ผังวัด และภาพบริเวณ อาคารสถานที่

ปัจจุบัน วัดเหล่าอาภรณ์ มีอุโบสถ ศาลา ครัว ที่ล้างภาชนะ กุฏิใหญ่ กุฏิสูง กุฏิน้อย ห้องน้ำพระ ห้องน้ำชาย ห้องน้ำหญิง มีกรรมการวัด ๑๐ คน ร่วมกันกำหนดบทบาทวัด แบ่งบทบาทหน้าที่ชัดเจน ทั้งฝ่ายทรัพย์สินสมบัติ ศาสนพิธี บัญชี เงินฝาก งานก่อสร้าง งานเอกสาร โรงครัว และงานอื่น ๆ มีไวยาวัจกร ๔ คน โดยมีกิจกรรมทั้งด้านการร่วมกันดูแลและบำรุงรักษาศาสนสถาน ปฏิบัติศาสนกิจ ศาสนพิธี ศาสนสงเคราะห์ ตลอดจนการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง

บ้านกั้ววัดพัฒนาปริกษากิจ ... เป็นญาติมิตรชิดทางอย่างโปร่งใส
บ้านกั้ววัดพัฒนาพร้อมหน้าไป ... สร้างสรรค์ให้ได้สุขทุกนาที
...ตัวบทกฎหมายว่าด้วยวัด เจ้าอาวาส ไวยาวัจกร

ประเด็นสำคัญสำหรับวัดเหล่าอาภรณ์ คือการที่ชาวบ้านเลือกอาราธนาในมณฑลและเสนอตั้งพระมหาชুমพร ธัมมโฆสโก เป็นเจ้าอาวาสวัด ภายใต้ข้อตกลง ๑๐ ประการ โดยพระมหาชুমพรนั้นเป็นพระที่ปวารณาและวางแนวทาง ตลอดจนพัฒนาชีวิตสมณะมาตั้งแต่บรรพชาเมื่ออายุ ๑๓ (๒๕๔๓) และอุปสมบทเมื่ออายุ ๒๐ ปี (๒๕๕๐) ว่า “ชีวิตเพื่อพระรัตนตรัย หัวใจเพื่อพระพุทธศาสนา ผูกพันเพื่อพันทุกซ์ สร้างสุขสู่สังคม ให้หลักธรรมนิยมเป็นอุดมการณ์ทำงาน” เรียนจบเปรียญธรรม ๕ ประโยคตั้งแต่เป็นสามเณร (๒๕๔๙) สนใจกิจกรรม ทำหน้าที่เป็นเลขานุการและรองประธานสภานักเรียน บรรณารักษ์ ครูสอนนักเรียน-บาลี วิทยากร ตั้งแต่เป็นสามเณรต่อเนื่องกระทั่งอุปสมบทแล้วได้เป็นวิทยากรของมูลนิธิธัมมคิริ ที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน และวัดป่าบุญล้อม ต.สว่าง อ.สว่างวีระวงศ์ จ.อุบลราชธานี กับอีกหลายวัดและคณะสงฆ์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผ่านการอบรมพระวิปัสสนาจารย์ของคณะสงฆ์ภาค ๑๐ และ เข้าร่วมโครงการเรียนรู้สู่ธรรมวาทีของหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ

ขออ้อว่า...

วัดเป็นที่สร้างกุศล	ไม่ใช่ที่คนจะมาขายบุญ
วัดเป็นที่บวชศึกษา	ไม่ใช่ที่มาหลอกลวงชาวบ้าน
วัดเป็นที่ฝึกสงบ	ไม่ใช่ที่นัดพบเต้นร็องซ์ขับขาน
วัดเป็นที่มุ่งนิพพาน	ไม่ใช่ที่ท่านจะมาสร้างความเลว

(ขออ้อว่าให้ศึกษาหน้าที่และวิธีปฏิบัติต่อวัด เพื่อจัดกิจกรรมนำธรรมะเข้าสู่ชีวิตของมนุษย์)

พระพุทธศาสนาของเรานี้

พระพุทธเจ้า สร้างสรรค์

พระเถร สืบสาน

ญาติโยม สนับสนุน....

ขอเชิญทุกท่านร่วมกันส่งเสริมพระเถร ให้อยู่สืบทอดอายุพระพุทธศาสนา
โดยการศึกษาพระธรรมวินัยให้เข้าใจ แล้วนำมาประยุกต์ใช้ในสังคมปัจจุบัน

สร้างพระที่มีลมหายใจ บุญยิ่งใหญ่กว่าสร้างพระอิฐพระปูน

หน้าที่ของชาวบ้านที่ต้องทำต่อพระ

๑. ทำด้วยเมตตา
๒. พูดด้วยเมตตา
๓. คิดด้วยเมตตา
๔. เต็มใจต้อนรับ
๕. ถวายปัจจัย ๔ คือ ผ้า,อาหาร,ที่อยู่,ยา

หน้าที่ของพระที่ต้องทำต่อชาวบ้าน

๑. ห้ามปรามจากความชั่ว
๒. ให้ตั้งอยู่ในคุณงามความดี
๓. ช่วยเหลืออย่างปรารถนาดี
๔. ให้ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยได้ฟัง
๕. ทำสิ่งที่เคยได้ฟังแล้วให้เข้าใจยิ่งขึ้น
๖. บอกทางสวรรค์คือทางสุขทางเจริญ

ขอเชิญร่วมบริจาคปัจจัยเพื่อพัฒนาวัด

๑. บริจาคโดยตรงที่เจ้าอาวาสหรือกรรมการวัด
๒. บัญชีพระมหาชุมพร ธรรมโฆสโก ธนาคารกรุงไทย เลิงนกทา ออมทรัพย์ เลขที่บัญชี ๓๒๕-๐-๓๓๒๓๘-๐
๓. บัญชีวัดเหล่าอาภรณ์ ธนาคารกรุงไทย เลิงนกทา ออมทรัพย์ เลขที่บัญชี ๓๒๕-๐-๓๕๐๙๐-๗
  - เพื่อบูรณะกุฏิสงฆ์และก่อสร้างกำแพงรอบวัด
  - เพื่อทุนการศึกษาพัฒนาชีวิตของพระเถร นักเรียน
  - เพื่อจ่ายค่าน้ำ ค่าไฟฟ้า หม้อแปลงไฟฟ้า ประปา
  - เพื่อกิจกรรมเยาวชนและใช้จ่ายในกิจการทั่วไป

ทรัพย์สินเงินทองเป็นของมีค่า
 ควรถามก่อนว่า...วัดต้องการสิ่งใด
 แล้วบริจาคปัจจัยให้ตรงกับความเป็นนั้น
 เพื่อใช้จ่ายเงินทองของท่านให้เกิดประโยชน์สูงสุด

โดยมีรายละเอียดต่าง ๆ ที่น่าสนใจ เฉพาะที่เกี่ยวกับศาสนสมบัติและการจัดการที่ปรากฏบน
 ป้ายประกาศและจากการสนทนากับพระมหาชุมพรตลอดจนไวยาวัจกร คณะกรรมการและโยมของ
 วัด ดังนี้

ด้านอาคารสถาน วัดมีแนวทางเกี่ยวกับการสร้างหรือไม่สร้าง จนวัดเป็นวัด คือบุญวิถีที่ลงตัวของวัด
 ว่าศาสนสมบัติแท้ มีใช่อาคารสถานที่ใด แต่คือคำสอนของพระพุทธองค์ที่พระท่านประยุกต์ให้โดน
 จำแนกเป็น

- วัดอุตุสถาน เป็นไปตามวิถีและชีวิตของชุมชนและผู้คนที่ มีธรรมเป็นหลักนำ “ศีลต้องมาก่อน
 กุฎิ สมบัติต้องมาก่อนศาลา ปัญญาต้องมาก่อนประตูโขง”
- ศาสนสมบัติไม่ว่าจะตามพระวินัยหรือตามกฎหมาย หมายถึงพื้นที่ ขอบเขตและสิ่งเกี่ยวข้อง
 เพื่อการใช้งานในการดับทุกข์ให้เหมาะสมภายในกรอบและนอกเหนือกรอบ “อาจนับเพียง
 อาคารสถานที่และวัตถุสิ่งของ ส่วนบุคคลและธรรมะนั้นไม่ควรนับเนื่องเป็นสมบัติศาสนา
 ควรเว้นไว้เป็นของธรรมชาติที่ยิ่งกว่า”
- วัดเป็นของบ้าน วัดถูกกับสิ่งต่าง ๆ เป็นไปตามหลักธรรมคำสอน : พระ โบสถ์ ศาลา ระฆัง
 ต้นไม้ ที่ดิน เจ้าอาวาส คนมาวัด “หมู่บ้านคือวัด วัดคือหมู่บ้าน” รวมหมดตั้งแต่หลักธรรมคำ
 สอน วิถีและบุคคล ตลอดจนวัดอุตุสถาน บ้านเหล่าอาภรณ์เป็นชุมชนขนาดเล็ก มี ๗๐ กว่า
 หลังคาเรือน

บ้านกับวัดพัฒนาเพื่อสาธิต ... เป็นนิมิตเมืองแมนแดนสวรรค์
บ้านกับวัดพัฒนาพร้อมหน้ากัน ... เพื่อสร้างสรรค์สังคมชื่นใจ...

วัดบ้านเราใครให้มาช่วย ... วัดคงช่วยบ้านคงเศร้าหากเราหนี
วัดบ้านเราเข้าร่วมงานการทำดี ... วัดบ้านนี้มีความสุขทุกคืนวัน...

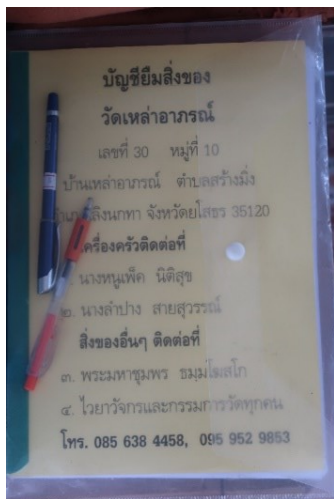

การทำงานคือการปฏิบัติธรรม ... โปรดช่วยจำแล้วทำในทันที
ปฏิบัติธรรมคือทำให้หน้าที่ ... เรียบร้อยดีทุกครั้งทีลงมือทำ...

สิ่งของ วัดมีแนวคิดสะท้อนอยู่ในคำพูดที่ว่า “ผ้าลินินตู้ ญาคุชาตวัด” กล่าวคือหาก “ให้สิ่งของมากมาย มันดูแลลำบาก ให้แรงงานมาก ๆ ช่วยแบ่งเบาภาระ” และ “จะทำบุญให้ร้านค้าร้านสังฆทานราย หรือจะทำบุญเพื่อช่วยให้วัดได้ประโยชน์จริง” ส่วนการใส่บาตรที่เคยมีคติค่านิยมว่า “ใส่บาตรอย่า ถามพระ” นั้น ให้ “คุยกันก่อนนะแล้วค่อยซื้อถวาย” รวมทั้ง “ของล้นจนแจก” “หากมีของเพิ่มไม่ สร้างตู้ใส่ แต่ให้ขนออกแจก” สำหรับญาติโยมนั้น “ก่อนไปที่ร้านค้า มาหาที่วัดก่อน” ความสำคัญอยู่ที่ “ขอให้ใช้ได้” จึงต้องดูแล บำรุงรักษา ซ่อมสร้าง “ใช้จ่ายให้พอดี ของหายให้รีบหา ของพังให้รีบ ซ่อม” โดยมีการประชุมหารือทุกครั้งว่าจำเป็นจริง ตามลำดับความจำเป็นและประโยชน์ที่จะใช้ เท่าที่ งบประมาณเหมาะสมแล้วค่อย ๆ หาจนครบ จึงเริ่มลงมือ “เงินไม่พอเราไม่ทำ หาให้พอแล้วจึงเริ่มทำ” สิ่งของปัจจัยต้องใช้ให้คุ้ม “อาจารย์ได้อะไรมา ใช้เองน้อยมาก ยกให้วัดหมด” รวมทั้งที่เหลือใช้ การ เอาของวัดออกไปแจก ก็ไม่ได้เอาไปเฉย ๆ ใช้วิธีทำบุญผาติกรรมของสงฆ์ออกไปแจกแก่โรงเรียน หน่วยงานต่าง ๆ ตามสงฆ์ลงมติ โดยแจ้งต่อกรรมการวัดและชาววัดด้วย

การเงินบัญชี ด้วยเหตุที่ “อาจารย์ได้อะไรมา ใช้เองน้อยมาก ยกให้วัดหมด” โดยบัญชีการเงินยังเป็นแบบบ้าน ๆ กรรมการคุมบัญชีของวัด พระจะใช้ต้องไปแจ้งขอเบิกจากกรรมการ

การบริหารจัดการ แบ่งบทบาทให้ “พระบริหารธรรม คนบริหารวัด ปักจ้ายตามเหมาะ” ผ่านการร่วมหารือและตั้งคนมีศีลธรรมเป็นผู้นำของชุมชนและหมู่คณะ มีระเบียบแบบแผนข้อตกลง ตามหลักธรรมคำสอน การประชุมหารือแล้วออกเป็นข้อตกลงกติการ่วมกัน ยอมรับสภาพวัดขาดพระ ด้วยการเพิ่มบทบาทชุมชนขณะที่พระไม่ทิ้งชาวบ้าน เกื้อกันร่วมยุคสมัย สารพัดพิธีกรรม แทรกสารธรรมคำสอนอย่างทันสมัย รอบด้านทั้งในและนอก ทั้งต่อตนเอง หมู่คณะและหมู่บ้าน ขณะที่พระมหาสุเมธพรยังออกอบรมกิจกรรมต่าง ๆ นอกวัด ประมาณปีละ ๑๐๐ วัน อาทิ ในโรงเรียน อบต.เทศบาล ทั้งในและต่างจังหวัด วิทยาลัยเทคนิคยโสธร มหาวิทยาลัยนครพนม วัดป่าบุญล้อม จังหวัดอุบลราชธานี สังฆะในเขตจังหวัดนครพนม สถานปฏิบัติธรรมพระธาตุกู่อบมุง จังหวัดร้อยเอ็ด (สาขาของวัดสังฆทาน)

โดย “ไม่ห่างหมู่” คือทั้งหมู่บ้านและหมู่คณะ มีกรณีนำศึกษาการบริหารจัดการด้านแรงงาน อาหาร และ เงิน ดังนี้

- **แรงงาน** จากข้อคำนึง “ชุดบ่อน้ำ ก่อศาลา ผลาหลาย” และ “ให้สิ่งของมากมายมันดูแลลำบาก ให้แรงงานมาก ๆ ช่วยแบ่งเบาภาระ” ตั้งแต่การตักคลอง ตัดหญ้า หมอลำธรรมะ ฯลฯ “ถ้าชาวบ้านดูแลวัด วัดก็รอด” โดยพระมหาชุมพรเริ่มต้นการมาอยู่ที่วัดเหล่าอาภรณ์ด้วยการออกเก็บเศษวัสดุในพื้นที่วัดจนหมดจด แล้วออกไปกวาดถนนหน้าวัดจนคนตามมาร่วมกันกวาด แล้วเข้ามากวาดกันในวัด ภายใต้หลักคิดที่ชี้แจงเสมอ ๆ ว่า “ซามมีแสงให้ฟ้าวู้ ใช้ อยู่คนไปมันลิเซามีแสง” (ยามยังมีแรงให้รีบใช้เพราะนานไปจะหมดแรง) “ก่อนนิน่าสิกินหัว ฟ้าวู้ตัวทำความดี” (ก่อนที่โรคภัยไข้เจ็บจะมาเยือน ให้มุ่งมันพากเพียรทำความดี) “อย่าให้เวลากลืนกินเฮาฟรี ๆ แต่ต้องฟ้าวู้เฮ็ดดีกลืนกินเวลา” (จงใช้ทุกวินาทีให้มีคุณค่า ก่อนที่วันเวลาจะฆ่าคุณเสียก่อน) โดยวัดเหล่าอาภรณ์ทุกวันนี้ “มีห้องดูดวง เสกขี้นํ้ามันพาย” เน้นสอนให้ใช้แรงงานทำบุญและได้รับความนิยมนมาก

ภาพห้องดูดวงและเสกขี้นํ้ามันพาย

- **อาหาร** ที่วัดเหล่าอาภรณ์นั้นมีการ “สมโภชทุกวัน (กินพร้อมกัน) แบ่งปันกันทุกอย่าง” เป็นแนวทางการกินข้าวร่วมกันของชาวบ้านในลักษณะอาหารผसानชุมชน เชิญชาวบ้านทุกคนมากินข้าวร่วมกัน “ทำบุญต่ออายุกันตลอด” กล่าวคือคนต้องได้กินของดี ๆ มีแรง อาหารต้องดี ต้องสู้ให้พระได้อาหารดี ทุกคนได้กินของดี มีแรงทำงานเป็นการต่ออายุ งดของไม่เข้าเรื่องพวกขนมขบเคี้ยว ข้าวเหนียวกับปีโป้ น้ำอัดลม เครื่องดื่มชูกำลัง พิจารณาทุกวัน วันละ ๓ รอบ (ปัจจเวกขณ์) ปั้นให้คนแก่ที่อยู่ลำพังก่อน ใครมาวัดได้อาหารดี มีอายุยืน นอกจากนี้ “กินผู้เดียวบ่มีความสุข” ต้องกินด้วยกัน อาหารดี มีแรง อายุยืนยาว มาร่วมกันต่ออายุศาสนา การกินข้าววัดห้ามกินคนเดียว ต้องคุยกัน พระก็ได้ตามฟังรู้เรื่องด้วย “เป็นการต่ออายุคน แล้วคนก็มาต่ออายุวัด”

- **ปัจจัยเงิน** จากที่กล่าวกันว่าการไม่มีตู้เรียไร ตลอดจนมิกติกาและแนวทางต่าง ๆ มากมายนั้น จะเป็นการเสียโอกาสคนทำบุญ ซึ่งมักไม่ถูกแนวทางของวัด โดยเฉพาะผู้อยากทำบุญตาม จังหวะโอกาสต่าง ๆ ของชีวิตในลักษณะที่นิยมทำกันโดยทั่วไป แต่วัดเหล่าอาภรณ์กำหนดที่ จะเป็น “*วัดท่องเที่ยวธรรม ไม่ใช่วัดท่องเที่ยว*” ไม่พึงให้มีสิ่งปลูกสร้างที่ผิดไปจากแนวหรือ กลายเป็นวัดท่องเที่ยวจน “*ไม่สามารถปิดกวดอุตุแลรักษา*” ได้กำหนดถึงสิ่งที่จะทำว่าทำ อะไรอื่นได้ดีกว่าหรือไม่ โดยจะทำอะไรต้องมีแผนประจำปี ไม่มีตู้เรียไร มีบัญชีสงฆ์ แล้วค่อย ดำเนินการไปตามลำดับ สำหรับรายจ่ายประจำเดือน คือค่าไฟฟ้าเดือนละ ๑-๔๐๐ บาท เท่านั้น
- รายรับประมาณปีละ ๒๐๐,๐๐๐ จากในชุมชนปีละ ๑ แสน จากนอกชุมชนปีละ ๑ แสน มาจากทุนธรรมสังฆจรซึ่งจะใช้ในการอุดหนุนพระนิสิต / งานเทศน์ กับมี เจ้าภาพร่วมเป็นกรณีและคราว ๆ ไป และทุนการศึกษาพระ เณร และ เด็ก ๆ ปีละ ประมาณ ๑๐๐,๐๐๐ บาท
  - บัญชีสงฆ์ ชัดเจน ทั้งเงินและครุภัณฑ์ ไม่มาก ใช้คุ้ม เป็นระบบ มีส่วนร่วม โปร่งใส เป็นที่รับรู้
  - บัญชีการก่อสร้างที่จะมีเป็นคราว ๆ ไป

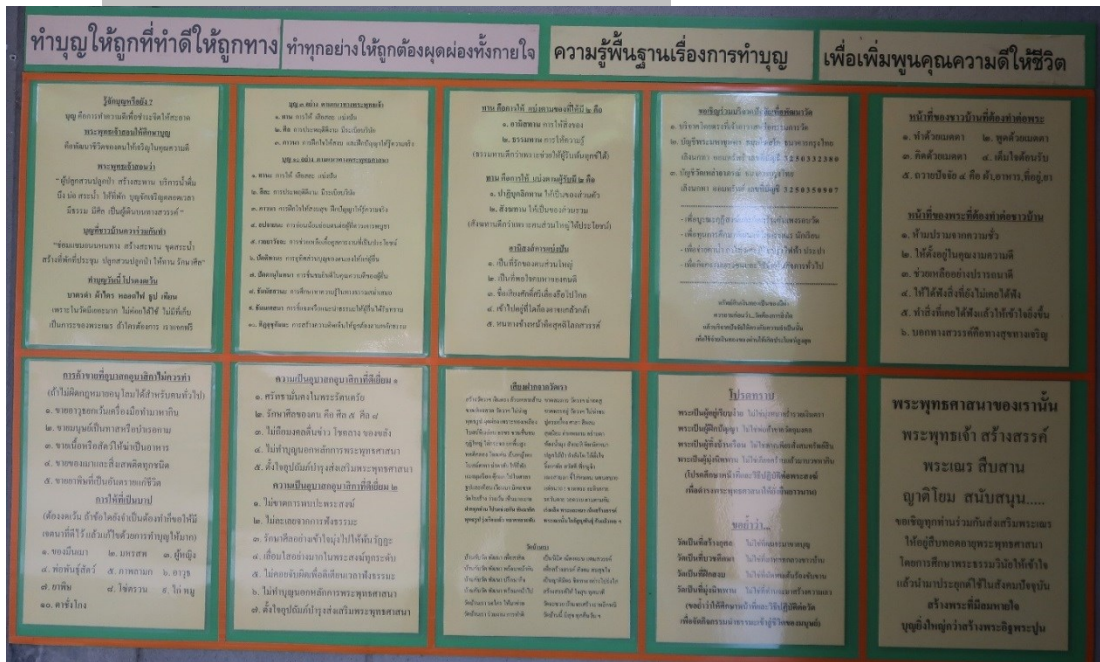

ทำบุญให้ลูกที่ทำดีให้ลูกทาง

ทำทุกอย่างให้ลูกต้องผูกมัดมองทั้งกายใจ...บุญทาง การให้ แบ่งปัน

ความรู้พื้นฐานเรื่องการทำบุญ เพื่อเพิ่มพูนคุณความดีให้ชีวิต...

เสียงฝากจากวัดเรา วัดบ้านเรา โปรดทราบ ขออย่าว่า

กิจกรรม ของวัดเหล่าอาภรณ์นั้น เน้นกิจวัตรของพระและวัดที่ร่วมกับชุมชนชาวบ้านตามข้อวัตรและงานบุญประเพณีต่าง ๆ โดยไม่มีการจัดงานใหญ่โต ๆ รวมทั้งไม่มีการจัดอบรมใดขึ้นในวัด แต่เน้นไปจัดในวัดใหญ่ ๆ ที่มีกำลังบริหารได้เพียงพอ และมีความต้องการให้พระมหาชุมพรไปเป็นวิทยากรหรือผู้นำในการอบรม โดยพระมหาชุมพรจะผสมผสาน “ลูกเล่น บุรณการ และผญา” เข้าด้วยกันทั้งสามสิ่งสัมพันธ์กันไปมาเสมอ คือ คำสอนจับใจ ผ่านพิธี-งานบุญ ในอาคารสถานที่เท่าที่จำเป็นควรมี

ฟังธรรมวันละหนอย่อยร้อยความคิด ... ฟังธรรมวันละนิดสภาพจิตแจ่มใส
ฟังธรรมวันละหนอยให้อ่อยหัวใจ ... ฟังธรรมนาน ๆ ไป เต็มใจจะขึ้นบาน

งานสืบสานวัฒนธรรมประเพณี ... การประกอบศาสนพิธีในงานบุญ
ของดีเก่า ๆ เราก็ช่วยกันรักษาไว้ ... ของดีใหม่ ๆ ก็ขอให้เปิดใจรับเอา

กิจกรรมด้านเด็ก อนุชนและครอบครัว นับเป็นเป้าหมายสำคัญของวัดเหล่าอาภรณ์ และเด็กกับอนุชนที่บ้านเหล่าอาภรณ์ก็เป็นกำลังหลักของวัดเช่นกัน โดยมีความกลมกลืนอยู่ในวิถีของวัดและชุมชนตลอดจนของชีวิตชาวบ้านเหล่าอาภรณ์ด้วย ดังตัวอย่างบันทึกเหล่านี้ และระบบส่งเสริมการอ่านหนังสือของวัดด้วย

เมื่อเด็กกล้าใกล้ชิดสนิทกับพระ ... เราก็สอดแทรกธรรมะลงในขนม

เมื่อเห็นเด็กทำดีพระนี้ยอมชื่นชม ... หอธรรมใส่ขนมพร้อมนมให้เด็กดี

กิจกรรมวันนี้มีอะไร

...หกโมงเช้าเด็กชายคนหนึ่งปั่นจักรยานมาหน้าวัด ขอลือตะกร้าตามไปรับบิณฑบาต จากนั้นเด็กมาวัด ๒๒ คน ช่วยกันทำงาน ฝ่ายหญิงกวาดศาลา อุโบสถ กุฏิ ฝ่ายชายใส่ถุงมือถอนหญ้าร่วมกับผู้ใหญ่ บางคนให้ไปขนนมจากตู้เย็นหน้ากุฏิมาที่โรงครัว-หอดฉัน บางคนให้หั่นผัก ล้าง-นึ่งลูกชิ้น เตรียมน้ำดื่มให้พอกินสำหรับทุกคน

เสียงระฆังจากผู้จัดอาหารเป็นสัญญาณรวมคนที่โรงครัว บางคนก็นั่งเล่นรอ บางคนก็สวดมนต์ไหว้พระซึ่งจะไม่บังคับใครแล้วแต่ความสมัครใจส่วนบุคคล ข้าพเจ้ากล่าวข้อคิดกิจกรรมเด็กและเรื่องความปลอดภัยในวัดให้ผู้ใหญ่ฟัง แล้วให้พรภาษาบาลีซึ่งใช้เวลาเพียงสองนาที สวดแค่บทยथाและลัพท์ฯ เพราะวันที่มีเด็กมากไม่อยากให้ศาสนพิธีนานเดี๋ยวเด็กจะรำคาญพวกเราเปล่า ๆ

ล้อมวงกินข้าว ๓ กลุ่ม (ผู้ใหญ่ ๑ เด็ก ๒) แบ่งชายหญิงเป็นหลัก แต่ใครอยากไปนั่งนอกนั้นก็ตามสบาย แจกไม้จิ้มฟันสำหรับเสียบลูกชิ้น กินอิ่มแล้วเอาไม้เสียบมาส่งลงแก้วแลคนมได้ที่ละกล่อง ใครต้องการเพิ่มก็เอากล่องเดิมมาแลกอีก นี่เป็นวิธีเก็บไว้เสียบลูกชิ้นและตรวจดูว่ากินนมหมดรีเปล่า ซึ่งช่วยให้เราบริหารจัดการขยะได้ง่ายขึ้น ช่วยกันกวาด ล้าง เช็ด ตาก เก็บ แล้วให้พักผ่อนได้

ข้าพเจ้าไปทำบัญชีเงินกับกรรมการวัด แล้วกลับมาพาเด็กเก็บขยะตามถนนในหมู่บ้าน กลับมาคิดแยกขยะ ล้างถัง ล้างมือ ไปรวมกันกวาดกุฏิ ต้มน้ำร้อน เตรียมเครื่องตีไม้โล โอวัลติน บาง คนก็กิน “ไมโอ-โลติน” ตามที่หลายคนคงได้ยินจากโพสท์ก่อน เมื่อน้ำร้อนก็จัดการตามความต้องการของแต่ละคน กินเสร็จฝ่ายชายแยกย้ายไปซัดห้องน้ำ ฝ่ายหญิงร้องสรรเสริญแล้วตามด้วยงานวาดเขียน-กระดาษประดิษฐ์ซึ่งทั้งแนวคิดของเด็กมากจนอยากทำกิจกรรมแบบนี้เพิ่มขึ้น

นี่เป็นช่วงให้เด็กผ่อนคลายตามสไตล์ของตน ส่วนข้าพเจ้าหลบเข้าห้องทำสมาธิเติมพลัง แต่ก็ยังคอยฟังตลอดเวลา ถ้าเสียงดังหรือเสียงผิดปกติจะออกมาแอบดูอยู่ข้าง ๆ หากไม่มีอะไรรุนแรงจะไม่ออกมายุ่ง แต่คอยเก็บข้อมูลจากการสนทนาของเด็กอันเป็นอีกหนึ่งวิธีเล็ก ๆ ที่ข้าพเจ้าชอบทำเพื่อนำมาพัฒนาให้งานได้ผลดีมีคุณค่ายิ่ง ๆ ขึ้น

วันนี้เด็กบางกลุ่มอยู่วัดทั้งวัน โดยสิ่งสนุกๆ นั้นคงเป็นการเล่นซ่อนหา จนบางคนร้องบอกว่า “อาจานนน มาเล่นบักลีเต้อ” ข้าพเจ้าเผลอกลัวว่าตัวจะกลายเป็น “ผู้ต้องหา” จึงไม่กล้าไปเล่นกับเด็ก ๆ ฮ่า ๆ ๆ

ที่รู้สึกดีคือมีพี่ ม.๒ ม.๓ พยายามเข้ามาเล่นกับน้องด้วย ซึ่งช่วยดูแลเด็กไปในตัว ส่วนข้าพเจ้านั้นนาน ๆ ทีก็จะออกไปดูช่างก่อสร้างด้านหลังโรงครัวบ้าง ปายสีโมงให้เด็กชายขนย้ายขยะไปที่เผา ให้เด็กหญิงเอาถังขยะเปล่าไปเก็บไม้แห้งจากป่า แล้วไปหาข้าพเจ้าทั้งสองกลุ่มที่หลุมเผาขยะ จากนั้นเอาไม้กวาดทางมะพร้าวใน “ห้องดูดวงและเสกขน์น้ำมันพาย” ไปกวาดถนนทิศใต้ทางเข้าหมู่บ้าน ซึ่งเป็นงานต้องการความละเอียดอ่อนจึงตามไปสอนด้วยตัวเอง

พอใจงาน กลับถึงวัดจัดแจกนมให้ดื่มและบะหมี่ให้กลับบ้าน แต่บางคนต้องการต้มกินที่วัดจึงจัดไปตามใจ เด็กชาย ๓ คนเพิ่งมาวัดรอบค้ำ จึงให้ไปถอน “บักขี้หญ้า” ก่อนมาดื่มนมแล้วกลับบ้าน ส่วนผู้ชายที่ต้มบะหมี่ต้องทำหน้าที่ล้างขวดน้ำ กรอกน้ำใส่ตู้เย็น เก็บของเล็ก ๆ น้อย ๆ มากมายหลายอย่างก่อนแยกย้ายกลับบ้านก่อนตะวันลับฟ้า

คืนนี้มาขออนอนวัด ๔ คนซึ่งเป็นคนที่จะถูกฝึกฝนเรื่องงานมากกว่าเด็กทั่วไป ขอบันทึกกิจกรรมวันนี้ไว้ในความทรงจำ... (๑๘ สิงหาคม ๒๕๖๒)

อดทนอดกลั้นสร้างฝันให้สำเร็จ ... ท ทหารอดทน ค คนอดกลั้น
ณ เณรนี้แหละ ยังมีค่าสำคัญ ... ต้องฝึกความอดกลั้นและอดทน

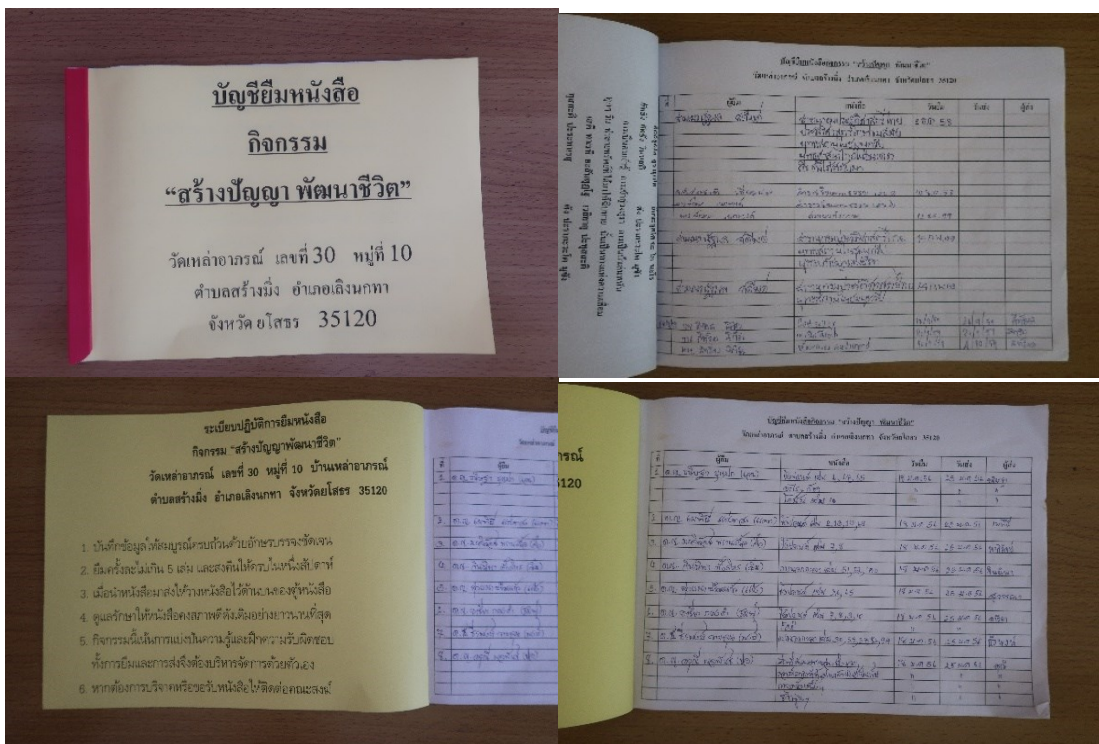

ทะเลาะเบาะแว้งขัดแย้งหลายหน ... แต่พวกเราทุกคนก็เป็นเพื่อนกัน
แหวตาจิตใจใสชื่อโลกคือสนุกสุดสันต์ ... ผู้ใหญ่ให้ภูมิคุ้มกันจัดสรรธรรมะสู่ใจ

มองดูมุนนี่มีเด็กดีประจำสัปดาห์ ...ได้เข้ามาพัฒนาอารามงามสดใส
โชว์ผลงานอ่านเขียนวาดฉลาดด้วย ... “ตามอัยยาคัย” การศึกษาน่าชื่นชม

๖.๖.๒ ข้อเด่นที่เป็นกรณีนำศึกษา

- ๑) **หลักการดำเนินการว่าด้วยวัดกับบ้าน** กล่าวคือ ทุกฝ่ายมีคติเสมอกันว่าวัดเป็นของบ้าน จนแม้กระทั่งพระเณรและทุกสิ่งอย่างในวัด โดยมีระบบ โครงสร้าง และกลไก ตลอดจนกิจการ และกิจกรรมต่าง ๆ อย่างสอดประสานกันอย่างกลมกลืน ตั้งแต่การเลือกหาและนิมนต์พระ มาทดลองอยู่ แล้วนิมนต์เป็นเจ้าอาวาส โดยมีข้อตกลงร่วม ๑๐ ข้อ พร้อมกับมีคณะกรรมการ (๑๐ คน) กับไวยาวัจกร (๔ คน) ที่คัดสรรจากชาวบ้านเข้ามาทำหน้าที่ซึ่งจัดแบ่งบทบาทหน้าที่ชัดเจน มีการประชุมปรึกษาหารือและร่วมกิจวัตรเป็นประจำและต่อเนื่อง ทั้ง ประจำเดือน ประจำคาบและประจำปี ภายใต้ธรรมวินัย ข้อกฎหมาย ระเบียบปฏิบัติ ตลอดจนข้อตกลงร่วมของหมู่บ้านและวัด หน้าที่ของชาวบ้านและของพระ จนออกมาเป็นข้อ วัตรของพระ และวิถีของชาวบ้าน ตลอดจนประเพณีของหมู่บ้าน
- ๒) **การมีส่วนร่วมลงแรงพัฒนาหมู่บ้านและบำรุงรักษาดูแลพัฒนาวัดไปด้วยกัน** โดยชาวบ้านมี บทบาทแทบทั้งหมดอย่างเป็นประจำทุกวัน พระมีบทบาทเพียงการบริหารธรรม คอยกำกับ ชี้แนะและเอื้ออำนวย ด้วยคติข้อคิดคำสอนที่เหมาะสม ไม่ว่าจะการกวาดเก็บบริเวณวัดและ อาคาร ตลอดจนพื้นที่สาธารณะอื่น ๆ ของหมู่บ้านทุกเช้า การรดน้ำดูแลรักษาต้นไม้ให้เป็น ป่าอันร่มรื่นและงดงามทุกเช้า การทำความสะอาดห้องน้ำ การจัดห้องและพัสดุอุปกรณ์ของ ใช้ต่าง ๆ รวมทั้งเครื่องครัวและอุปกรณ์การกินที่เป็นระเบียบเรียบร้อยหมดจดมากหลังการ ใช้งานทันทีทุกเวลา โดยมีการออกแบบเพื่อสร้างเสริมการมีส่วนร่วมลงแรงและคอยดูแลที่

เหมาะสม ไม่ว่าจะระบบรางวัลต่าง ๆ แก่เด็ก การมีน้ำใจต่อผู้คนโดยเฉพาะผู้สูงอายุ รวมทั้งการจัดให้มี “ห้องคูดวงและเสกซ์น้ำมันพวย” ขึ้นด้วย

- ๓) **การสร้างอาคารสถาน** มีหลักการชัดเจนในการใช้อาคารที่มีอยู่แล้วให้เกิดประโยชน์สูงสุด สร้างใหม่เฉพาะสิ่งจำเป็นในการจัดกิจกรรม ก่อนสร้างต้องผ่านมติของคณะสงฆ์และกรรมการวัด เมื่อมีปัจจัยครบตามงบประมาณจึงดำเนินการก่อสร้าง เน้นความประหยัด เป็นระเบียบ เรียบง่าย และเพื่อใช้ปฏิบัติธรรมเป็นสำคัญ และทุกอาคารอยู่ในสภาพสมบูรณ์ สะอาดเรียบร้อยพร้อมใช้งานได้เสมอ โดยขณะนี้ ทั้งวัดมีอุโบสถ ศาลา อาคารกิจกรรมและปฏิบัติธรรม หอกลอง หอกระจายเสียง หอฉัน คริว ที่ล้างภาชนะ กุฏิใหญ่ กุฏิสูง กุฏิน้อย ห้องน้ำพระ ห้องน้ำชายห้องน้ำหญิง ห้องเก็บของ สวนป่า รวมทั้งกำแพงรอบวัด
- ๔) **การได้มาซึ่งวัตถุปัจจัยและการบริหารจัดการ** ท่ามกลางข้อคิดต่าง ๆ มากมาย ได้แก่ “ผ้าลินธุ์ ญาคุชาดวัด” “จะทำบุญเพื่อให้ร้านค้า ร้านสังฆทานรวย หรือจะทำบุญช่วยให้วัดได้ประโยชน์จริง” “คุยกันก่อนนะ แล้วค่อยซื้อถวาย” “หากมีของเพิ่มไม่สร้างตู้ใส่ ของสิ้นจนแจก” “ก่อนไปที่ร้านค้า มาหาที่วัดก่อน” “ขอให้ใช้ได้” “ใช้จ่ายให้พอดี ของหายให้รับหาของพังให้รับซ่อม” “เงินไม่พอเราไม่ทำ ทำให้พอแล้วจึงเริ่มทำ” “ต้องใช้ให้คุ้ม” “อาจารย์ได้อะไรมา ใช้เองน้อยมาก ยกให้วัดหมด” วัดเหล่าอาภรณ์จึงมีระบบการสื่อสารเพื่อให้ทางวัดได้รับสิ่งที่ “ใช้ได้และเป็นประโยชน์ตรงตามที่ต้องการ” โดยมีการจัดทำบัญชีสิ่งของ พร้อมการทำความสะอาด เก็บรักษา จัดเก็บเข้าที่เป็นระเบียบเรียบร้อยตามประเภท พร้อมระบบการเบิกออกใช้ มีบัญชียืม-คืน ซ่อมแซม หากทดแทนอย่างเป็นระบบครบวงจรยิ่ง
- ๕) **การทำบุญปัจจัยเงินและการจัดการ** เนื่องจากเป็นวัดเล็ก ๆ ประจำหมู่บ้านขนาดเล็ก และมุ่งเน้นการเป็นวัดของหมู่บ้านและชุมชน ไม่มีตู้เรียไร และไม่รับตามที่มีผู้จะให้ตามความนิยมที่นอกเหนือจากที่วัดมีแผน ประกอบกับเจ้าอาวาสมีกิจรับนิมนต์อบรมและแสดงธรรมเป็นประจำ ระบบการได้มาซึ่งปัจจัยเงินเกิดขึ้น ๔ ช่องทาง ซึ่งเพียงพอต่อการบริหารจัดการรายปี กล่าวคือรับทำบุญจากชุมชนชาวบ้านปีละประมาณ ๑๐๐,๐๐๐ บาท จากทุนธรรมสังฆจรภายนอกประมาณ ๑ แสนบาท นอกนั้นเป็นกรณีมีเจ้าภาพเป็นกรณี ๆ ไป รวมทั้งโครงการก่อสร้างที่จะมีเป็นครั้งคราว และมีกรรมการผู้รับผิดชอบดูแลพร้อมการจัดทำบัญชีปิดประกาศไว้เป็นประจำ โดยทางวัดมีทุนการศึกษาพัฒนาชีวิตพระเณรนักเรียนปีละประมาณ ๑ แสนบาท ซึ่งเพียงพอ ทั้งนี้มีรายจ่ายประจำคือค่าไฟฟ้า เดือนละ ๑๐๐-๔๐๐ บาท
- ๖) **การจัดระบบด้านกัตตกิจ** ที่วัดเหล่าอาภรณ์นั้นมีการจัดระบบด้านอาหารในลักษณะ “สมโภชทุกวัน (กินพร้อมกัน) แบ่งกันทุกอย่าง” “ทำบุญต่ออายุกันตลอด” กล่าวคือมีการนำกัตตอาหารมาร่วมกันถวายพระทุกเช้า แล้วร่วมกันรับประทานอาหารต่อจากพระในลักษณะ

แบ่งปันให้คนแก่ที่อยู่ลำพังก่อน ใครมาวัดได้อาหารดี มีอายุยืน โดยเอื้อให้เกิดการกินด้วยกัน เป็นกลุ่ม ๆ เพื่อการดูแลกันและกัน “กินผู้เดียวมีความสุข” เน้นอาหารดี มีแรง อายุยืนยาว มาร่วมกันต่ออายุศาสนา การกินข้าววัดห้ามกินคนเดียวแล้วต้องคุยกัน “เป็นการต่ออายุคน แล้วคนก็มาต่ออายุวัด”

- ๓) **อื่น ๆ** ที่มีส่วนสนับสนุนในการบริการจัดการศาสนสมบัติของวัดเหล่าอาภรณ์ คือ **กิจกรรม การสอนธรรมที่สมกลุ่มและสมัย กิจกรรมด้านเด็ก ยุวชน คนรุ่นใหม่** ที่ต่อเนื่องจริงจังอย่าง เชื่อมต่อกับครอบครัว ชุมชนและหมู่บ้าน และ **การเชื่อมโยงกับคณะสงฆ์ องค์กรและผู้คน ภายนอก** ที่เป็นระบบ สม่่าเสมอ ขยายวงอย่างกว้างขวาง

อนึ่ง มีหลายประเด็นที่วัดและชุมชนชาวบ้านเหล่าอาภรณ์ยังมุ่งที่จะให้บรรลุผลการพัฒนา ประกอบด้วย การมีพระเถระเพิ่มขึ้น ผู้คนและหมู่บ้านมีชีวิตและเศรษฐกิจดีขึ้น มีอยู่มีกิน อยู่ได้ พอเพียง ชีวิตมีสุขไม่หนีหายขาดที่ ต้นไม้วัดเติบโตใหญ่เป็นป่าและอารามอันสลับป่าเยี่ยง ๆ ขึ้น ขณะที่ คนอื่นจากนอกหมู่บ้านที่เข้ามาวัดมีความเข้าใจในแนวทางของวัด ไม่ทำบุญตามใจด้วยสิ่งของที่ไม่ว่าจำเป็น สำหรับวัด รวมทั้งไม่นำความเชื่อต่าง ๆ มาปฏิบัติกับวัด อาทิความเชื่อเรื่อง “คะลำ” ความยึดมั่นว่า ของวัดแจกจ่ายไม่ได้ ตลอดจนการขอรับของหักพังทั้งวัด ฯลฯ

๖.๗ วัดพระศรีมหาธาตุวรมหาวิหาร กรุงเทพมหานคร

วัดพระศรีมหาธาตุ เป็นพระอารามหลวงชั้นเอก ชนิดวรมหาวิหาร ตั้งอยู่ริมถนนพหลโยธิน ตรงหลักกิโลเมตรที่ ๑๘ แขวงอนุสาวรีย์ (เดิมชื่อตำบลกุ่มแดง) เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร ลักษณะพื้นที่เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า อาณาเขตทิศเหนือ ยาว ๑๒ เส้น ๙ วา ทิศถนนแจ้งวัฒนะ ทิศใต้ ยาว ๑๒ เส้น ๙ วา ทิศที่ดินเอกชน ทิศตะวันออก ยาว ๙ เส้น ทิศถนนพหลโยธิน และทิศตะวันตก ยาว ๖ เส้น ๑๘ วา ทิศคลองชลประทาน

ได้รับอนุญาตให้ตั้งเป็นสำนักสงฆ์ เมื่อวันที่ ๒๐ มีนาคม ๒๔๘๔ และได้รับพระราชทาน วิสุคามสีมา เมื่อวันที่ ๒๑ มิถุนายน ๒๔๘๔ มีเขตกว้าง ๔๐ เมตร ยาว ๘๐ เมตร ได้กระทำพิธีผูก พัทธสีมา เมื่อวันที่ ๒๕ มิถุนายน ๒๔๘๕ และโปรดให้เป็นพระอารามหลวง เมื่อวันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๔๘๔ ในสมัยรัชกาลที่ ๘ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งขณะนั้นมียศและบรรดาศักดิ์เป็นพลตรี หลวง พิบูลสงคราม ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ได้เสนอในที่ประชุมคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๑๘ กันยายน ๒๔๘๓ ให้สร้างวัดขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์แห่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยและให้แล้วเสร็จทันในงานวันชาติ วันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๘๔ สถานที่สร้างใกล้กับอนุสาวรีย์หลักสี่ เพื่อให้ศาสนาคู่กับ ประเทศชาติตลอดไป คณะรัฐมนตรีพิจารณาแล้วลงมติเห็นชอบให้สร้างวัดนี้ และให้ชื่อว่า “วัด ประชาธิปไตย” ในขณะกำลังดำเนินการพิจารณาจัดสร้าง รัฐบาลส่งคณะทูตพิเศษมี พลเรือตรี ถวัลย์

อํารงนาवासวสดี ซึ่งขณะนั้นมียศและบรรดาศักดิ์เป็น นาวาเอก หลวงอํารงนาवासวสดี เป็นหัวหน้าไป เจริญสันถวไมตรีกับประเทศต่าง ๆ ในจักรภพอังกฤษภาคเอเชีย

เมื่อคณะทูตเดินทางไปถึงประเทศอินเดียก็ได้ติดต่อขอพระบรมสารีริกธาตุของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และขอให้รัฐบาลอินเดียตอกลงพระศรีมหาโพธิ์ให้ ๕ กิ่ง จากต้นที่สืบเนื่องมาแต่ต้นเดิมที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จประทับ ได้ตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ ณ พุทธคยา อินเดีย พร้อมทั้งดินจากสังเวชนียสถาน คือ ที่ประสูติ ที่ตรัสรู้ ที่ทรงแสดงปฐมเทศนา และที่ปรินิพพาน รัฐบาลอินเดียได้พิจารณาเห็นว่า ประชาชนที่เลื่อมใสในพระพุทธศาสนามีอยู่ในนานาประเทศเป็นอันมาก แต่ประเทศเอกราชที่ยกย่องพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาทางราชการ และพระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นประมุขของประเทศ ทรงเป็นพุทธมามกะ และทรงเป็นอัครศาสนูปถัมภก ก็มีแต่ประเทศไทยประเทศเดียวเท่านั้น จึงได้มอบพระบรมสารีริกธาตุที่ขุดค้นพบ ณ มหาสถูปธรรมราชิกะ และเก็บไว้ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พร้อมทั้งกิ่งพระศรีมหาโพธิ์และดินจากสังเวชนียสถาน ให้ตามความประสงค์ รัฐบาลจึงได้ตกลงจะอัญเชิญประดิษฐาน ณ วัดที่สร้างใหม่นี้ และเห็นว่าต้นพระศรีมหาโพธิ์กับพระบรมสารีริกธาตุเป็นศิริมงคลแก่วัดที่สร้างใหม่นี้

จึงตกลงตั้งนามวัดว่า “วัดพระศรีมหาธาตุ” วัดนี้รัฐบาลได้มอบให้ พลโท จรูญ รัตนกุล เสรีเริงฤทธิ์ ซึ่งขณะนั้นมียศและบรรดาศักดิ์เป็น พันเอก หลวงเสรีเริงฤทธิ์ และหลวงวิจิตรวาทการ เป็นผู้อำนวยการก่อสร้าง กรมศิลปากรโดย หลวงวิจิตรวาทการ กับพระพรหมพิจิต เป็นผู้ออกแบบ นายช่างกรมศิลปากรและกรมรถไฟเป็นนายช่างก่อสร้าง และได้เชิญผู้มีเกียรติอีกหลายท่านช่วยเหลือร่วมมือจนสำเร็จทำพิธีเปิด และถวายเป็นเสนาสนะแห่งพระภิกษุสงฆ์ เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๘๕

ทรัพย์สิน

ที่ดินทั้งวัดมีเนื้อที่ ๘๓ ไร่ ๑ งาน ๖๐ ตารางวา นอกจากนั้นยังมีที่ธรณีสงฆ์อีก ๑๕๓ ไร่ ๑ งาน ๒๖ วา เสนาสนะสิ่งปลูกสร้างและปูชนียวัตถุสำคัญของวัด มีดังนี้ คือพระอุโบสถ เป็นแบบพระที่นั่งจตุรมุข มุขด้านหน้าหรือทางทิศตะวันออกเป็นทางเข้ามุขด้านหลังหรือทางทิศตะวันตก เป็นที่ประดิษฐานพระศรีสัมพุทธมุนีพระประธานในพระอุโบสถมุขด้านใต้เป็นที่ตั้งอาสน์สงฆ์ มุขด้านเหนือเป็นที่นั่งสำหรับสาธุชน ต่อจากมุขด้านเหนือและใต้เป็นวิหารคดล้อมตัวพระอุโบสถ ภายในวิหารคดมีพระพุทธรูปปางต่าง ๆ ที่มีผู้ศรัทธาสร้างถวายประดิษฐานอยู่ และตามมุขด้านต่าง ๆ มีจิตรกรรมฝาผนังเป็นรูปภาพจำลอง ปูชนียสถานที่สำคัญของทุก ๆ ภาคในประเทศไทย เช่น ภาพจำลองพระปรางค์วัดอรุณราชวราราม กรุงเทพมหานคร เป็นต้น

พระเจดีย์ศรีมหาธาตุ เป็นเจดีย์ทรงกลมขนาดใหญ่ตั้งอยู่หน้าพระอุโบสถ สูง ๓๘ เมตรสร้างไว้เป็นเจดีย์ ๒ ชั้น ชั้นนอกเป็นเจดีย์องค์ใหญ่ ชั้นในเป็นเจดีย์องค์เล็ก ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ ซึ่งได้รับจากรัฐบาลอินเดียทำพิธีบรรจุ เมื่อ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๘๔ ระหว่างผนังด้านในของเจดีย์องค์ใหญ่กับเจดีย์องค์เล็ก มีทางเดินได้รอบเจดีย์ ส่วนผนังเจดีย์องค์ใหญ่ด้านในทำเป็นช่องไว้ ๑๑๒ ช่อง

เพื่อบรรจ้อัฐิของผู้ที่ทำประโยชน์อันใหญ่ยิ่งแก่ประเทศชาติซึ่งรัฐบาลและสภาผู้แทนราษฎร เห็นสมควร

ศาลาการเปรียญ ปัจจุบัน คือ ตึกตีสสมหาเถระ (ปรับปรุงเป็นอาคารอเนกประสงค์) เป็นแบบ ทรงไทยจตุรมุขสองชั้น กว้าง ๑๘ เมตร ยาว ๔๕ เมตร ชั้นล่างเป็นห้องโถงสำหรับบำเพ็ญกุศลและเป็นที่พักผ่อน ชั้นบนแบ่งเป็น ๖ ห้อง ใช้สำหรับเป็นห้องเรียนพระปริยัติธรรมของพระภิกษุสามเณร และสอนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์แก่เยาวชนชายหญิง นอกจากนี้ ยังมีเสนาสนะสิ่งปลูกสร้างอื่น อีก คือ หอระฆัง, หอกลอง, กุฏิ และหอวีรชน

โครงสร้างองค์กร ประกอบด้วย เจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสฝ่ายต่าง ๆ, ไวยาวัจกร และ กรรมการบริหารวัด ซึ่งกรรมการบริหารวัด คัดเลือกจากผู้ที่มีความรู้ความสามารถ รวมถึงหัวหน้า หน่วยงานราชการที่อยู่บริเวณใกล้วัด เช่น ผู้กำกับการสถานีตำรวจนครบาลบางเขน เมื่อมีการโยกย้าย เปลี่ยนแปลง ทางวัดก็จะขอเชิญไปใหม่ หากไม่สะดวกก็ไม่ได้บังคับ เช่นบางคนอาจจะเป็นมุสลิม ฉะนั้นกรรมการบริหารวัดจะเปลี่ยนอยู่ตลอด

ศาสนกิจ ประกอบด้วย การจัดการศึกษาแผนกนักธรรม บาลี ธรรมศึกษา โรงเรียนพุทธศาสนาวัน อาทิตย์ เป็นสถานที่ตั้งของ สถาบันฝึกอบรมพระธรรมทูตไปต่างประเทศ (ธรรมยุต) เป็นสถานที่ตั้ง ของโรงเรียนพระสังฆาธิการ ธรรมยุต

๖.๗.๑ ข้อเด่นที่ควรค้นคว้า

๑. การบริหารจัดการศาสนสมบัติ

องค์การจัดการรายได้และผลประโยชน์ วัดพระศรีมหาธาตุวรมหาวิหาร จัดตั้งโดยพระเทพ- รัตนดิลก (สมัย ปภสฺสโร) เจ้าอาวาสองค์ก่อน และคุณหญิงจวบ จิตรโรจน์ ร่วมกันวางรากฐานตั้งเป็น องค์การ ตั้งแต่ ๑๖ กันยายน ๒๕๓๑ เพื่อให้มาบริหารทรัพย์สินของวัดทั้งหมด โดยมีพระสงฆ์ที่ได้รับการแต่งตั้งจากเจ้าอาวาสเป็นผู้อำนวยการ และเป็นหัวหน้าฝ่ายต่าง ๆ ส่วนเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงาน เป็นพนักงานจ้างจำนวน ๘ คน อยู่ในการกำกับดูแลของกองรายได้

สำนักงานองค์การจัดการรายได้และผลประโยชน์ เปิดบริการทุกวัน ตามเวลาราชการ แบ่งเป็น ๓ ฝ่าย คือ

- ๑) ฝ่ายการบัญชีและการเงิน มีหน้าที่ รับเงิน จ่ายเงิน ลงบัญชี (บัญชีแยกประเภท ๘ เล่ม) นำเงินเข้าธนาคาร โดยผ่านความเห็นชอบตามลำดับขั้นขึ้นไป
- ๒) ฝ่ายทรัพย์สิน จะเป็นลักษณะจัดเก็บค่าเช่า ค่าเช่าที่ธรณีสงฆ์ ค่าเช่าอาคารพาณิชย์ ค่า ศาลาบำเพ็ญกุศลศพเฉพาะที่ตั้งอยู่ในวัดไม่ได้เกี่ยวข้องกับส่วนฆาปนกิจสถาน จัดเก็บค่าเช่าจากผู้ค้าที่มาวางขายสินค้าภายในวัด ทุกอย่างต้องเป็นไปตามมติของ กรรมการบริหารวัด

๓) ฝ่ายรับบริจาค

การจัดหารายได้

ผู้คนทั่วไปอาจคิดว่าวัดพระศรีมหาธาตุฯ มีรายได้มหาศาล เห็นได้จากข้อมูลการจัดงานศพที่ฌาปนสถานกองทัพอากาศในบริเวณวัดพระศรีมหาธาตุฯ มีให้บริการอย่างครบวงจร โดยคิดค่าศาลาธรรมดาคนละ ๒,๕๐๐ บาท ศาลาปรับอากาศคนละ ๓,๐๐๐ บาท ศาลาใหญ่พิเศษคนละ ๘,๐๐๐ บาท มีผู้มาใช้บริการเต็มทั้ง ๑๗ ศาลาเกือบทุกวันแต่ที่จริงแล้ว ฌาปนสถานกองทัพอากาศกับวัดพระศรีฯ เป็นคนละส่วนกัน รายได้จากการจัดงานศพไม่ได้เข้าสู่วัด พระมีหน้าที่ไปสวดและฉันทานนั้น การให้บริการงานศพอยู่ในความดูแลของแผนกฌาปนกิจ กองการฌาปนกิจสงเคราะห์ กองสงเคราะห์ กรมสวัสดิการทหารอากาศ กองทัพอากาศ ซึ่งเป็นผู้ดูแลรายได้ทั้งหมด ซึ่งเมื่อก่อนใช้คำว่า ฌาปนสถานกองทัพอากาศ วัดพระศรีมหาธาตุฯจริง เพราะโดยพฤตินัยเป็นของวัด แต่เนื่องจากมีปัญหาทางข้อกฎหมายเรื่องที่ดิน ที่ปัจจุบันกองทัพอากาศเป็นผู้ดูแลที่ดินบริเวณฌาปนสถาน ตอนนี้จึงตัดคำว่าวัดพระศรีมหาธาตุออกไป

รายได้หลักมาจากการให้เช่าที่ธรณีสงฆ์ ที่กัลปนา หรือที่ดินที่กันไว้เป็นที่จัดประโยชน์

คณะกรรมการบริหารวัด มีหน้าที่พิจารณาทำสัญญาเช่า การต่อสัญญาเช่า การเรียกเก็บค่าเช่า การได้มาซึ่งรายได้ แล้วจึงมอบหมายให้เจ้าหน้าที่ดำเนินการ มีเจ้าอาวาสเป็นประธาน แล้วก็มีคณะสงฆ์และญาติโยมเป็นที่ปรึกษา ในการดูแลค่าเช่าของวัด ซึ่งทางวัดเน้นการคิดค่าเช่าโดยอิงกฎของมหาเถรสมาคม ว่าก็เปอร์เซ็นต์ ต้องขึ้นเท่าไร ก็ปีถึงขึ้น โดยสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เป็นผู้ช่วยตรวจสอบ ในการทำสัญญาทั้งหมดวัดจะส่งไปให้สำนักพุทธฯ ตรวจสอบ ว่าผ่านหรือไม่ มีข้อใดต้องแก้ไข แล้วจึงทำสัญญาตามกฎหมาย เช่น พุทธวิซชาลัย สำนักพุทธฯ เป็นผู้กำหนดว่าควรทำสัญญาแค่ ๓ ปี ไม่ให้ทำสัญญายาว ปกติก็ ๓ ปี หรือ ๖ เดือนก็มี แล้วค่อยปรับขึ้นค่าเช่า

- โรงเรียนมัธยมสาธิตวัดพระศรีมหาธาตุ
- มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร ราว ๑๓๗ ไร่ เดือนละ ๒๐๐,๐๐๐ กว่าบาท (ค่อนข้างถูก เพราะเป็นการศึกษา)
- พุทธวิซชาลัย เดือนละ ๔๐๐,๐๐๐ กว่าบาท (เหตุที่ค่าเช่าสูงขึ้น เพราะอิงตามกฎหมายใหม่)
- บริษัท ทีโอที จำกัด (มหาชน) เดือนละ ๓๐,๐๐๐ กว่าบาท
- การประปานครหลวง เดือนละ ๓๐,๐๐๐ กว่าบาท

ส่วนที่ของวัดที่มีญาติโยมถวาย (ที่กัลปนา) มีอยู่ที่ทรงวาด สัมพันธวงศ์ พื้นที่ราว ๑ งานกว่า ๆ แต่อยู่ในย่านชุมชนเป็นอาคาร ๔ ชั้น, ที่เช่า บริษัท ทีโอที จำกัด (มหาชน) ถนนแจ้งวัฒนะอีก ๒๐ กว่าไร่ มีสัญญา, ที่ปทุมธานีอีกกว่า ๔๐ กว่าไร่ ให้เช่าทำนาทำสวน, ที่บางน้ำเปรี้ยวอีก ๑๐๐ กว่าไร่

ให้เข้าทำนา ทั้งหมดนี้ล้วนเป็นที่กลบนา อยู่ในความดูแลของกรรมการบริหารค่าเช่า มีสัญญาเช่าแล้ว จัดเก็บรายปีแล้วแต่สัญญา ทุกอย่างอยู่ในระบบ

รายได้จากการบริจาค

- ๑) รับบริจาคจากบริเวณองค์พระเจดีย์ ทางวัดมอบหมายให้คณะแม่ชีเป็นผู้ดูแลพระเจดีย์ โดยแยกรายได้ของส่วนต่าง ๆ เช่นดอกไม้ ธูปเทียน ปิดทอง บูชาพระประจำวันเกิด สักการะพระธาตุ เป็นต้น
- ๒) ผู้มีจิตศรัทธามารับบริจาคโดยตรง
- ๓) เงิน “ทุนนิตี” ซึ่งวัดรับบริจาคมาเป็นเงินต้น สะสมไว้ใช้แต่ดอกเบี้ย รวมถึงเงินผาติกรรมที่ธรณีสงฆ์

อนึ่ง การบริหารเงินทุนนิตี จะนำเงินที่ได้ไปฝากบัญชีประเภทเงินฝากประจำ เพราะได้ดอกผลสูง แต่จะไม่นิยมเอาไปลงทุนอย่างอื่น ทั้งนี้การพิจารณาดำเนินการเป็นอำนาจของกรรมการบริหารด้วย

๒. ระบบบัญชีการเงิน

ได้รับการสนับสนุนการวางระบบมาตรฐานการเงินและระบบบัญชี จากกรมการเงิน กองทัพอากาศ และมีการตรวจสอบเป็นประจำตามมาตรฐานของระบบบัญชี โดยสำนักงานตรวจสอบภายในทหารอากาศ (ในระยะหลัง ๆ มาไม่ค่อยได้ตรวจ แต่การดำเนินการขององค์การยังเป็นปกติ) ทำหน้าที่ตรวจสอบ แนะนำ และให้คำปรึกษา

ระบบบัญชีการเงินสามารถเรียกดูข้อมูลได้สะดวก ดูเข้าใจง่าย ไม่ซับซ้อน พร้อมตรวจสอบ มีเจ้าหน้าที่คอยจัดการ พระไม่ได้เข้ามาจัดการ เพียงแค่ดูแล ทุกแผนกไม่ว่าจะเป็นบัญชีทรัพย์สิน บัญชีบริจาคจะส่งมาให้พระผู้ได้รับมอบหมายเป็นหัวหน้าคอยตรวจสอบและลงนามกำกับทุกครั้ง ก่อนส่งให้เจ้าอาวาสลงนามเห็นชอบ

ผังบัญชีเมื่อแรกตั้งนั้น แยกบัญชีเบื้องต้นเป็นบัญชีแยกประเภทได้ ๔ ประเภท บัญชีเงินกองกลาง, เงินไฟฟ้าน้ำประปา, เงินทุนนิตี และเงินองค์พระเจดีย์ ฉะนั้นเงินของฝ่ายทรัพย์สินที่ได้รับมา จะส่งมาบัญชีกองกลาง, เงินองค์พระเจดีย์ก็จะเข้าเงินองค์พระเจดีย์, เงินทุนนิตีก็จะเข้าประเภทเงินทุนนิตี และเงินค่าไฟฟ้าประปา ก็จะเข้าบัญชีนั้น

เมื่อจ่ายออกก็จะจ่ายจากบัญชีแต่ละอย่าง เช่น ค่าตอบแทนคณะแม่ชี ก็เบิกจ่ายจากบัญชีองค์พระเจดีย์, ไฟฟ้าประปาในส่วนกลางของวัด ก็จ่ายออกจากบัญชีไฟฟ้าประปา, เงินทุนนิตีไม่มีการจ่าย แต่ถ้ามีดอกผลของทุนนิตี รวมถึงเงินผาติกรรมที่ธรณีสงฆ์ด้วย ดอกผลออกมาก็จะเอาเข้าไปในบัญชีกองกลาง, ส่วนค่าใช้จ่ายอื่น ๆ เช่น การก่อสร้าง เงินทำความสะอาดเสนาสนะ ถวายพระสงฆ์อาหาร หรือสนับสนุนเรียนพระปริยัติธรรม ก็จะจ่ายออกจากเงินกองกลาง

หากเป็นรายจ่ายโครงการใหญ่ ๆ ที่ใช้เงินจำนวนมาก ต้องได้รับการอนุมัติจากคณะกรรมการบริหารวัด และมอบหมายให้คณะกรรมการฝ่ายสาธารณูปการ เป็นผู้ตรวจรับงาน แล้วจึงทำหนังสือผ่านมาที่สำนักงาน ผ่านฝ่ายบัญชีและการเงิน ผ่านหัวหน้าฝ่ายฯ เจ้าอาวาสจึงเซ็นอนุมัติให้เบิกจ่าย

การรับบริจาค มีการออกหลักฐาน ใบอนุโมทนาบัตร และนำส่งเงินวันต่อวัน มีเจ้าหน้าที่รับบริจาคและหัวหน้าฝ่ายรับบริจาคเช่น หัวหน้าฝ่ายบัญชีและการเงินและเจ้าหน้าที่เซ็นรับ เช่นทั้งฝ่ายรับฝ่ายส่งอย่างละ ๒ คน

หลักฐานแบบพิมพ์ที่ออกแบบไว้ ชัดเจนรอบคอบ โดดเด่น เป็นการวางรากฐานที่ดี เวลารับมาก็จะลงเลขที่หลักฐานการรับ ต่อการบริจาคหนึ่งครั้ง ใบอนุโมทนาบัตรไม่มีการออกล่วงหน้า ไม่มีให้เจ้าอาวาสเซ็นไว้ล่วงหน้า และไม่มีการออกให้ทันที แต่ทางวัดลงทุนส่งไปรษณีย์ให้ตามที่อยู่ที่แจ้งโดยฉีกสำเนา เพื่อให้สามารถตรวจสอบได้ว่าใบอนุโมทนาได้รับแล้วหรือไม่ หรือส่งไปแล้วตีกลับมา

ส่วนการปิดบัญชี ทุกฝ่ายต้องปิดบัญชีรายเดือน เพื่อรายงานยอดได้ทันที และรายงานสถานภาพการเงินทุกเดือน ให้คณะกรรมการตามขั้นตอนและเจ้าอาวาสลงนามรับทราบ รวมถึงมีการตรวจสอบใบอนุโมทนาบัตรว่าชื่ออะไรบ้าง ใบเสร็จรับเงินออกให้ใครบ้าง เป็นเงินเท่าไร ใบเสร็จที่ใช้ไม่ได้จะมีการยกเลิก เป็นการตรวจกันเองภายใน

๓. นิธิวัดพระศรีมหาธาตุ

ทุนนิธิที่ก่อตั้งมาตั้งแต่เดือนกรกฎาคม ๒๕๕๖ ใช้เฉพาะดอกผล อยู่ในฝ่ายรับบริจาค เป็นการเปิดโอกาสให้บุคคลหรือคณะที่บริจาคทรัพย์สินคราวเดียวจำนวน ๑ พันบาทขึ้นไป จะตั้งชื่อทุนให้เพื่อเป็นเกียรติ เมื่อบริจาคเพิ่มเติมในคราวหลังก็จะรวมเข้าไว้ในทุนเดิม หรือผู้บริจาครายย่อยหากบริจาคจนครบ ๑ พัน ภายในเวลา ๑๐ ปี ก็จะต้องตั้งชื่อทุนให้เช่นกัน

นับเป็นผลิตภัณฑ์ในการจูงใจให้คนทำบุญ โดยมีการจัดทำบัญชีรายชื่อผู้บริจาคปัจจัยทำบุญ นิธิพร้อมยอดเงิน เผยแพร่ในเอกสารของวัดเป็นประจำทุกปี

๔. การจัดสรรกิจนิมนต์

เนื่องจากพระทำหน้าที่สวดและทำพิธีในฌาปนสถานกองทัพอากาศและรับกิจนิมนต์เอง โดยผ่านการจัดสรรจากเจ้าหน้าที่ของวัด เช่น เจ้าหน้าที่ของฌาปนสถาน จะส่งรายการมาว่าวันนี้ มีทั้งหมดกี่ศาลา เพลกี่รายการ เจ้าหน้าที่ของวัด ก็จะแบ่งจัดสรรกระจายกันไป ยกตัวอย่างว่ามีพระอยู่ ๑๐ กว่าชุด ก็จัดหมุนเวียนไป หรือมีพระอยู่ ๑๗ ชุด แต่มีศาลาแค่ ๑๐ ก็จัดชุด ๑-๑๐ พอวันต่อไปก็จะเป็นชุดที่ ๑๑ หมุนเวียนไป

ปัจจัยที่ญาติโยมถวาย พระก็เก็บไว้เป็นของส่วนตัว ไม่ต้องส่งให้วัด

๕. การเบิกจ่ายสำหรับพระภิกษุ

วัดมีภาระดูแลสมบัติส่วนกลาง เช่น โรงเรียนปริยัติธรรม อุโบสถ เจดีย์ ศาลาสวดศพ ค่าส่วนกลาง ค่าไฟ ค่าน้ำ ฯลฯ ด้วยนโยบายของเจ้าอาวาสที่ดำริว่าหากให้วัดต้องรับผิดชอบภาระทุกอย่าง พระจะไม่ประหยัด และเนื่องจากพระมีรายได้ ฉะนั้นพระต้องดูแลกุฏิเอง กุฏิทุกหลังจ่ายค่าน้ำค่าไฟเอง อุปกรณ์ภายในเสียหายต้องซ่อมเอง ยกเว้นว่าซ่อมใหญ่ ๆ เช่นเปลี่ยนหลังคา เป็นต้น

การเบิกจ่ายค่าเดินทางส่วนตัวจะไม่มี เว้นแต่เป็นงานส่วนรวม เช่นไปประชุมเป็นคณะ แต่ถ้าไปคนเดียวไม่สามารถเบิกได้ เพราะถือว่ามีรายได้อยู่แล้ว

ส่วนเรื่องการรักษาพยาบาล วัดมีมูลนิธิที่ทำหน้าที่ดูแลพระอาพาธ และด้วยนโยบายของเจ้าอาวาส ที่ว่าพระเณรมีรายได้อยู่แล้วซึ่งแม้จะไม่มาก แต่ก็ให้สามารถดูแลตัวเองได้ จึงกำหนดเกณฑ์ว่า หากเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลของรัฐ สามารถเบิกจ่ายได้เต็มจำนวน แต่ถ้าเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลเอกชน สามารถเบิกจ่ายได้เพียงครึ่งเดียว ที่เหลือให้ออกเอง ทั้งนี้ พระที่สังกัดวัดพระศรีฯ ทุกรูป สามารถเบิกจ่ายได้ โดยไม่มีการกำหนดว่าต้องเป็นพระเก่า หรือพ้นจากนวกะแล้ว

สิ่งที่ควรพัฒนาต่อ

- สังฆทาน ปัจจุบันพระรูปใดได้รับก็จะเป็นของส่วนตัว เป็นเอกเทศ แล้วแต่ญาติโยมจะถวายพระรูปใด แต่กำลังแสวงหาแนวทางจัดการ ให้เป็นของส่วนกลาง และมอบหมายให้พระรับผิดชอบ

ข้อสังเกตที่ควรเฝ้าระวังและหาทางแก้ไข

- ในการปฏิบัติงานด้านการบันทึกบัญชี ยังใช้ระบบจดบันทึกลงสมุด แยกเป็นประเภทการลงรายการ ไม่มีการใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อบันทึกคอมพิวเตอร์ เนื่องจากเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานมานาน คุ่นชินกับระบบเดิม

๖.๗ บทส่งท้าย บทที่ ๖

ในบทนี้เป็นการศึกษาด้านศาสนสมบัติ ทั้งในแง่แนวคิด รูปแบบเชิงประสบการณ์ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และเอกลักษณ์ในการบริหารงานด้านศาสนสมบัติ เนื่องจากความโปร่งใสและเป็นระเบียบแบบแผนในการจัดการด้านทรัพย์สินนั้น เป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญสำหรับศรัทธาที่สาธุชนจะมีต่อองค์กรทางพระพุทธศาสนา ขณะเดียวกันกรณีศึกษาเหล่านี้ยังเป็นเครื่องยืนยันให้เห็นว่า วัดที่มีความพยายามและบรรลุผลในการจัดการด้านศาสนสมบัติได้เป็นอย่างดีนั้นมิอยู่ในสังคมไทย การร่วมกันวิเคราะห์-ถอดบทเรียนประสบการณ์การบริหารศาสนสมบัติจึงมีประโยชน์อย่างมากต่อพระพุทธศาสนาในสังคมไทย

สำหรับกรณีศึกษาในด้านศาสนสมบัติ ประกอบด้วย วัดนับตั้งแต่วัดบ้านขนาดเล็กที่มี
ทรัพยากรทั้งปัจจัย และบุคลากรที่จำกัดมาก ไปจนถึงพระอารามหลวงขนาดใหญ่ใจกลาง
กรุงเทพมหานคร ซึ่งแต่ละแห่งมีเอกลักษณ์การบริหารด้านศาสนสมบัติที่น่าสนใจ ดังนี้

กรณีศึกษา	ลักษณะเบื้องต้น	รูปแบบการบริหารศาสนสมบัติ
๑. วัดญาณเวศกวัน จ.นครปฐม	วัดบ้าน/ขนาดกลาง	อยู่บนแนวคิดทางพระธรรมวินัย และปรับ ประยุกต์เข้ากับการบริหารสมัยใหม่ ใช้ระบบ “สังฆะ” และการประชุมกันเป็นเนืองนิจในการ บริหาร ธรรมวินัยทำให้เป็นจริงได้ในเชิงปฏิบัติ แม้ว่าจะอยู่ในบริบทสังคมเมืองสมัยใหม่
๒. วัดแทนวันดีเจริญ สุข กรุงเทพมหานคร	วัดบ้าน/ขนาดเล็ก	การจัดการทรัพย์สิน / สังฆทานอย่างเป็นระบบ มีระเบียบแบบแผนที่เคร่งครัด นำไปแจกจ่าย อย่างทั่วถึง สร้างระบบ “พุทธอาสา” รวมถึงมี เครือข่ายกับเหล่าคหบดีในพื้นที่ ให้เข้ามาช่วย งานวัด แม้ว่าจะเป็นวัดสร้างใหม่
๓. วัดเหล่าอาภรณ์ จ.ยโสธร	วัดบ้าน/ขนาดเล็ก	บริหารวัดภายใต้ขีดจำกัดทั้งด้านบุคลากร (พระสงฆ์) และทุนปัจจัย (ชาวบ้านฐานะทาง การเงินจำกัด) แต่สามารถบริหารวัดให้พลิกฟื้น กลับมาเป็นสมบัติร่วมกันของชาวชุมชน ไม่นับ สร้างและสะสม รวมไปถึงสร้างสำนึกรักวัดและ ชุมชนในเยาวชน ควบคู่ไปกับการดูแลผู้สูงวัย
๔. วัดพระศรีมหาธาตุ วรมหาวิหาร กรุงเทพมหานคร	วัดบ้าน/ขนาดใหญ่	บัญชีระบบเอกสารบันทึกลายมือ มีหน่วยงาน ราชการ (กองทัพอากาศ) เป็นผู้วางรากฐาน ระบบการตรวจสอบบัญชีแบบสมัยใหม่ และ พระสงฆ์ที่ให้ความร่วมมือและรักษาแนว ทางการจัดการดังกล่าว

บทที่ ๗

บทสรุป

ภายใต้บริบทสังคมไทยสมัยใหม่ พระพุทธศาสนาของไทยต้องเผชิญหน้ากับโจทย์ความท้าทายหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระพุทธศาสนาจะเป็นรักษา ดำรงสถานะความเป็นผู้นำทางปัญญาและจิตวิญญาณได้อย่างไรในสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว เมื่อพิจารณาในเชิงวิชาการ งานศึกษาที่ผ่านมามุ่งเน้น การวิเคราะห์ ตีความในเชิงหลักการมากกว่าหลักปฏิบัติในเงื่อนไขความเป็นจริง ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ การสำรวจ แสวงหา และสังเคราะห์กรณีศึกษาในการบริหารงานพระพุทธศาสนาที่ตอบโจทย์ข้างต้นดังกล่าว จึงน่าจะเป็นประโยชน์ไม่น้อย ในการสร้างสรรค์องค์ความรู้เชิงประสบการณ์ร่วมกันของชาวพุทธไทย

ด้วยเหตุดังกล่าว งานวิจัยนี้ จึงมุ่งศึกษาวิเคราะห์เชิงสำรวจเกี่ยวกับองค์กรทางพระพุทธศาสนาในประเทศ ที่มีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่แนวคิดทางพระพุทธศาสนาในบริบทสังคมร่วมสมัย เพื่อนำหลักคิด อัตลักษณ์องค์กร แนวทางการบริหารและประสบการณ์ขององค์กรเหล่านั้น มาสังเคราะห์เป็นแนวทางเพื่อพัฒนากิจการพระพุทธศาสนาในประเทศต่อไป โดยการวิจัยแบ่งออกเป็น ๓ ด้าน ประกอบด้วย ๑. ศาสนปฏิบัติ ๒. ศาสนประเพณี ๓. ศาสนสมบัติ โดยคัดสรรกรณีศึกษาที่ครอบคลุมในเชิงพื้นที่ คือ ส่วนกลางและส่วนภูมิภาค องค์กรขนาดเล็กระดับชุมชน ท้องถิ่น ไปจนถึงองค์กรขนาดใหญ่ในกรุงเทพมหานคร รวมไปถึงองค์กรทั้งที่เป็นวัดและไม่ใช่วัด (ขับเคลื่อนโดยฆราวาส) เพื่อให้เห็นภาพรวมเชิงกว้างทั้งองค์ภาพพ ถึงทิศทางการเคลื่อนไหวขององค์กรชาวพุทธไทยทั้ง ๓ ด้านที่ศึกษา

ผลการวิจัยเบื้องต้นพบว่า

- ๑) กรณีศึกษาทั้ง ๓ ด้าน มีเอกลักษณ์เฉพาะในการบริหารองค์กรตามแนวทางของตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสืบทอด รักษา แบบแผนธรรมเนียมปฏิบัติที่เคยปฏิบัติกันมา ควบคู่ไปกับการปรับปรุงให้สอดคล้องกับบริบทร่วมสมัย
- ๒) ภาพรวมของกรณีศึกษา ทั้ง ๓ ด้าน แสดงให้เห็นว่าในปัจจุบัน องค์กรทางพระพุทธศาสนาทั้งที่เป็นวัดและไม่ใช่วัด มีความมุ่งมั่นในการจรโลงพระพุทธศาสนาตามแนวทางของตน ทั้งการศาสนปฏิบัติผ่านการเผยแผ่ในมิติต่าง ๆ การรักษา สืบสาน ต่อยอดศาสนประเพณี และการบริหารศาสนสมบัติที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ ทั้งการปรับประยุกต์หลักพุทธธรรมควบคู่กับความรู้สมัยใหม่ อันเป็นการปรับตัวให้สมสมัย สอดคล้องกับภาวะปัจจุบัน
- ๓) งานวิจัยยังค้นพบว่า องค์กรทางพระพุทธศาสนาที่ขับเคลื่อนโดยฆราวาส มีบทบาทสำคัญในการช่วยรักษา สืบทอด และเผยแผ่พระพุทธศาสนา อันสะท้อนให้เห็นว่า ในสังคมไทยฆราวาสที่

มุ่งมั่นในภารกิจเพื่อพระพุทธศาสนาเมื่ออยู่พอสมควร อีกทั้งมีศักยภาพในการเคลื่อนไหว จัดกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งหากเครือข่ายฆราวาสเหล่านี้ ร่วมกันปรับประสาน สร้างเครือข่ายร่วมมือกันในการทำงานเพื่อพระพุทธศาสนา ก็วยังประโยชน์ต่อไปได้อีกมาก

บทที่ ๘

สรุปกิจกรรมการขยายผล

บทนำความเป็นมา

ตามที่มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) ทำการศึกษาค้นคว้า วิจัย สังเคราะห์ บทเรียนในเชิงหลักคิด หลักปฏิบัติจากกรณีศึกษาที่จะเกิดประโยชน์ในการขยายผลและจรรโลงการพระพุทธศาสนาในสังคมไทยสืบไป โดยในระยะแรก มุ่งในกิจการพระพุทธศาสนาในสังคมไทย ๓ ด้าน ประกอบด้วย ด้านศาสนธรรม การส่งเสริมการปฏิบัติธรรม, ด้านศาสนสมบัติ และด้านศาสนประเพณี พิธีการ ในวัดและองค์กรทางพระพุทธศาสนา ด้านละ ๔ แห่ง ซึ่งเป็นตัวแทนลักษณะ ระดับ ขนาด และพื้นที่ต่าง ๆ ของประเทศไทย โดยเริ่มโครงการมาตั้งแต่เดือนกันยายน ๒๕๖๐ แล้วเสร็จสมบูรณ์ ส่งมอบให้ สกสว. และได้รับอนุมัติให้ทำกิจกรรมขยายผลโครงการ โดยมีวัตถุประสงค์ (๑) เพื่อสรุป และนำเสนอบทเรียนรู้กรณีศึกษาการจัดการกิจการพระพุทธศาสนาในประเทศไทยในวัดและองค์กรทางพระพุทธศาสนา ด้านการส่งเสริมการปฏิบัติธรรม ด้านการจัดการศาสนสมบัติ และ ด้านศาสนประเพณี พิธีการ จากการสนับสนุนของสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) และ (๒) เพื่อขยายผลสู่กลุ่มเป้าหมายหลัก โดยเฉพาะวัด คณะสงฆ์ องค์กรทางพระพุทธศาสนา ตลอดจนฝ่ายสนับสนุนส่งเสริมกิจการพระพุทธศาสนาต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ตลอดจนสื่อสารมวลชน สื่อสังคม และผู้สนใจทั่วไป ระยะเวลาดำเนินการ ๓ เดือน ระหว่างเดือนมกราคม – มีนาคม ๒๕๖๔ นั้น บัดนี้ ได้ดำเนินการแล้วดังนี้

การดำเนินการ

- ๑) เชิญผู้สันตฑิกรณั ทั้งพระภิกษุ และผู้รู้และสนใจ อ่านผลงานการศึกษาและให้คำวิจารณ์ ชี้แนะเพิ่มเติม ทั้งเพื่อการปรับปรุง เพื่อการพัฒนาต่อ ตลอดจนการขยายผล จำนวน ๕ – ๑๐ ราย

โครงการได้อารธนานิมนต์พระภิกษุ ๖ รูป ประกอบด้วย

- ก) พระไพศาล วิสาโล เจ้าอาวาสวัดป่าสุคะโต อำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ
- ข) พระสุธีรัตนบัณฑิต (สุทิตย์ อากาศโร) เจ้าอาวาสวัดสุทธิวาราม กรุงเทพมหานคร และผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ค) พระครูสิริธรรมาภิต (ธรรมรัต อริยธัมโม) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร และรองอธิการบดีมหาวิทยาลัยกุฎราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

- ง) พระครูธรรมรัต (ธัญชัย เตชปัญญา) วัดญาณเวศกวัน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม
- จ) พระมหาชุมพร ธรรมโฆสโก เจ้าอาวาสวัดเหล่าอาภรณ์ อำเภอลำลูกกา จังหวัดยศธและ
- ฉ) พระมหาพุกิจ ชุตินิโย วัดสุนันทวนาราม อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี

อ่านผลการศึกษาและให้วิจารณ์ชี้แนะเพิ่มเติมทั้งเพื่อการปรับปรุง การพัฒนาต่อและการขยายผล (ภาคผนวก ๓) โดยสรุปได้ดังนี้

ความคิดเห็นต่อภาพรวม : เป็นงานวิจัยที่มีประโยชน์มาก แม้จะมีข้อจำกัดในระเบียบวิธีวิจัย กลุ่มเป้าหมายจำกัด อิงกับเฉพาะกลุ่มศรัทธาและตามชนบที่อาจขยายได้ แต่อาจยากต่อการขยายผลในวงกว้างเชิงระบบ โครงสร้าง นโยบาย สังคมโลกวิสัย

- งานวิจัยได้ฉายภาพให้เห็นบทบาทและความริเริ่มของวัดและองค์กรทางพุทธศาสนาที่น่าสนใจ สะท้อนถึงความพยายามปรับตัวของพุทธศาสนาในประเทศไทยเพื่อการดำรงอยู่อย่างมีคุณค่า เป็นแบบอย่าง (*พระไพศาล วิสาโล*)
- ให้รายละเอียดในภาพรวมสะท้อนถึงความหลากหลาย อันเนื่องมาจากภูมิหลัง ความเป็นมา บริบท และกลุ่มเป้าหมายที่แตกต่าง (*พระไพศาล วิสาโล*)
- ถือเป็นงานวิจัยที่มีประโยชน์มากต่อการบริหารกิจการพระพุทธศาสนา ควรนำมาขยายผลต่อยอด ทำเป็นโมเดลหรือต้นแบบในการบริหารจัดการ (*พระครูสิริธรรมาภิต*)
- การศึกษาวิจัยมีข้อจำกัดในระเบียบวิธีวิจัยซึ่งเป็นมาตรฐานทางวิชาการพอสมควรหากมองตามความเป็นจริงในด้านของขอบเขตการวิจัยและตัวแปร คือองค์กรทางพระพุทธศาสนาที่คัดสรรและเลือกเป็นกรณีศึกษาที่จำกัดอยู่มากหากเทียบกับที่มีจริงในประเทศไทย รวมถึงความแตกต่างหลากหลาย ผลลัพธ์อาจจะนำไปขยายผลประยุกต์ใช้ได้ยากในองค์กรทางพระพุทธศาสนาโดยทั่วไปและอาจจะไม่ได้กว้างขวางมากนัก แต่หากมองในแง่เครือข่าย การขยายผลก็อาจจะทำได้ง่ายและกว้างขวางแม้จะไม่ได้หลากหลายเชิงอัตลักษณ์ (*พระครูธรรมรัต*)
- ทำให้มีเอกสารวิชาการเป็นหลักฐานด้านนี้ต่อไป ทำให้เห็นว่าในรอบทศวรรษที่ผ่านมา มีกลุ่มงานทางพระพุทธศาสนาในไทยเกิดขึ้นใหม่มากมาย โดยมีแนวโน้มว่าระบบเอกชนจะดำเนินการได้ภายใต้การบริหารงานของฆราวาสมากกว่าพระภิกษุสามเณรหรือระบบวัดแบบเดิม (*พระมหาชุมพร ธรรมโฆสโก*)

- ตัวอย่างในงานวิจัยส่วนใหญ่อิงอยู่กับศรัทธาต่อบุคคลจึงอาจส่งผลให้ขาดความยั่งยืน และยังคงอยู่ในลักษณะพยายามดำเนินการเป็นส่วนตัวขององค์กร ไม่มีที่อภิปรายแก้ไข ปัญหาใหญ่เชิงระบบ ที่ประเด็นทางสังคม (*พระมหาชุมพร ธัมมโฆสโก*)
- มีประโยชน์ในการรวบรวมข้อมูลไว้ให้ผู้สนใจนำไปใช้ต่อ แต่ด้วยเหตุที่องค์กรทางศาสนามักขึ้นกับศรัทธาต่อบุคคลและแนวคิดวิถีของผู้นำ คงเป็นการยากหากจะเอาไปเป็นนโยบายหรือกฎหมายระดับชาติ อาจมีผลดีต่อองค์กรศาสนาแบบเอกชนจะนำไปปรับใช้กันเอง (*พระมหาชุมพร ธัมมโฆสโก*)
- ตัวอย่างงานวิจัยทั้งหมดล้วนมีท่าทีที่ตีความพุทธธรรมคำสอนในทางอนุรักษนิยม เดินตามขนบจารีตเดิม ยังไม่มีอะไรแปลกใหม่ในเนื้อหาสาระ ถ้าจะมีงานวิจัยต่อไป ควรหาองค์กรที่มีท่าทีการตีความพุทธธรรมคำสอนแหวกแนวจารีตออกไป โดยเฉพาะที่เป็นกระแสสนใจของโลกสมัยใหม่ คือองค์กรทางศาสนาที่ส่งเสริมประชาธิปไตยและโลกวิสัย (*พระมหาชุมพร ธัมมโฆสโก*)

ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงหรือศึกษาเพิ่มเติมในอนาคต : การศึกษายังขาดมิติการบุญในมิติชุมชนหรือสังคม และการส่งเสริมปฏิบัติธรรมในระดับชีวิตประจำวัน รวมทั้งแนวทางการปฏิบัติผลของผู้รับการอบรมตลอดจนการเข้าร่วมของคณะผู้วิจัย

ด้านศาสนประเพณี พิธีกรรม

- ด้านศาสนประเพณีที่รายงาน ยังเน้นเรื่องการทำบุญกับพระหรือทำบุญถวายวัด รวมทั้งการมุ่งประโยชน์ตน ส่งเสริมคุณภาพจิต ลดละกิเลส สิ่งที่ขาดหายไปหรือมีน้อยมากคือการทำบุญในมิติด้านชุมชนหรือสังคม เพื่อช่วยเหลือผู้อื่น ผู้ตกทุกข์ได้ยากหรือเพื่อเกื้อกูลชุมชน ทำชุมชนให้อยู่กันดี ซึ่งอาจถูกมองข้ามไป (*พระไพศาล วิสาโล*)

ด้านศาสนธรรม การส่งเสริมการปฏิบัติธรรม

- การส่งเสริมการปฏิบัติธรรมส่วนใหญ่เป็นธรรมระดับขั้นกลางและขั้นสูง (สมาธิและปัญญา) ความให้ความสำคัญธรรมขั้นพื้นฐานเพื่อส่งเสริมชุมชนให้เป็นอยู่ด้วยดีด้วย (*พระไพศาล วิสาโล*)
- การส่งเสริมการปฏิบัติธรรม ได้ชี้ถึงองค์ประกอบต่าง ๆ ได้แก่การจัดการที่ดี การมีสิ่งแวดล้อมที่เกื้อกูล รายละเอียดหลักสูตร หากมีการแสดงถึงแนวทางการสอน แนวทางการปฏิบัติ ผล และความเห็นของผู้เข้ารับการอบรม ตลอดจนการทดลองปฏิบัติของคณะผู้วิจัยด้วยตนเอง (*พระไพศาล วิสาโล*)

- การวิจัยเน้นการปฏิบัติกรรมฐาน แต่ไม่ค่อยอธิบายหลักกรรมพื้นฐานในการดำเนินชีวิตประจำวัน (พระสุธีรัตนบัณฑิต)

ด้านศาสนสมบัติ การจัดการกิจของสงฆ์

- ไม่มี

ข้อเสนอเพื่อการพัฒนาและขยายผล :

ด้านศาสนประเพณี พิธีกรรม : รวบรวมบูรณาการแบบเดิมและร่วมสมัยให้เหมาะสม สอดคล้องกับยุค รวบรวมผนวกที่โดดเด่น ถอดสกัดออกมาเป็นโมเดลหรือบทเรียน ทำชุดความรู้สื่อออนไลน์ พัฒนาหลักสูตร การเรียนการสอน อบรม ประชุมสัมมนา เสนอนโยบาย

- ควรบูรณาการแบบเดิมกับร่วมสมัยให้เหมาะสมและมากขึ้นอย่างสอดคล้องกับยุค พร้อมการอธิบายให้สังคมเข้าใจถึงบทบาทใหม่ในสังคมและคุณค่าเดิม โดยควรแสดงถึงความเรียบง่าย (พระสุธีรัตนบัณฑิต)
- ควรจัดทำชุดความรู้และสื่อออนไลน์เพื่ออธิบายศาสนพิธีร่วมสมัย (พระสุธีรัตนบัณฑิต)
- ควรรวบรวมหรือผนวกความรู้ที่โดดเด่นเป็นที่สนใจของประชาชนจากวัด/องค์กรในสังคมไทยมาไว้ในที่เดียวกันให้สะดวกและง่ายต่อการศึกษาค้นคว้าของผู้สนใจหรือของวัด (พระครูสิริธรรมภาณี)
- ควรถอดสกัดองค์ความรู้ รูปแบบออกมาเป็นโมเดล บทเรียน พัฒนาเป็นหลักสูตรการเรียนการสอนของพระภิกษุสามเณร โดยเฉพาะพระสังฆาธิการให้ได้รับรู้และเข้าใจในภาคปฏิบัติสามารถนำมาเป็นเครื่องมือในการเผยแผ่ศาสนธรรมได้ (พระครูสิริธรรมภาณี)
- การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จัดประชุมสัมมนาพระสังฆาธิการ หรือนำเสนอเป็นนโยบายต่อคณะสงฆ์ในการปรับปรุงหรือสืบสานต่อยอดของแต่ละท้องถิ่นแต่ละวัด ให้สอดคล้องกับพระธรรมวินัยและยุคสมัย (พระครูสิริธรรมภาณี)

ด้านศาสนธรรม การส่งเสริมการปฏิบัติธรรม : เป็นการส่งเสริมตั้งแต่ในชีวิตประจำวันจนถึงวิปัสสนา พร้อมแนวทางและชุดความรู้ เสนอให้กำหนดเป็นนโยบายการบริหารกิจการพระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง มีพื้นที่เป็นอารามสถานที่ร่นรมย์ในวัด มีหลักสูตรเผยแผ่เชิงรุกที่ทันสมัย สอดคล้องความต้องการ และระบบการบริหารจัดการสร้างเครือข่ายฆราวาสจิตอาสา

- ควรเป็นการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมตามหลักศาสนธรรมให้ง่าย ตั้งแต่หลักกรรมในชีวิตประจำวันไปจนถึงการเจริญวิปัสสนาธรรม (พระสุธีรัตนบัณฑิต)

- ควรเสนอแนวทางการปฏิบัติตามแต่ละวัด/องค์กรที่แตกต่างกันให้เหมาะสม พร้อมชุดความรู้ให้ทราบถึงแนวปฏิบัติหลัก ๆ ในสังคมไทย (พระสุธีรัตนบัณฑิต)
- ควรเสนอต่อหน่วยงานรับผิดชอบต่อพระพุทธศาสนาให้กำหนดเป็นนโยบายในการบริหารกิจการพระพุทธศาสนาให้ให้ความสำคัญกับด้านวิปัสสนากรรมฐาน การฝึกอบรมสมาธิภาวนา ให้ทุกวัดไม่ว่าจะเป็นวัดป่าหรือวัดบ้านหรือฟื้นฟูการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานอย่างจริงจัง ผสมผสานทั้งปริยัติและปฏิบัติ รวมทั้งในหลักสูตรการศึกษาสงฆ์ นักรธรรมบาลี ตลอดถึงในโครงสร้างของคณะสงฆ์ ที่ควรกำหนดเป็นนโยบายสำคัญ ให้ความสำคัญอย่างจริงจัง มุ่งพัฒนาพระภิกษุสามเณร ปรับปรุงเป็นข้อวัตรให้เคร่งครัด จะทำให้วัดกลายเป็นพลังทางสังคมได้ (พระครูสิทธิธรรมภาณี)
- ต้องนำเสนอนโยบายคณะสงฆ์เพื่อรณรงค์ให้ทุกวัดมีพื้นที่เป็นอารามสถานที่รื่นรมย์ เป็นสถานพักผ่อนทางจิตวิญญาณที่เอื้อต่อการปฏิบัติธรรม (พระครูสิทธิธรรมภาณี)
- ควรต่อยอดเป็นหลักสูตรการฝึกอบรมแก่พระนักเผยแผ่โดยใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการเผยแผ่ธรรมเชิงรุกที่ทันสมัยสอดคล้องกับความต้องการของประชาชน (พระครูสิทธิธรรมภาณี)
- ควรถอดองค์ความรู้วิธีการบริหารจัดการการสร้างเครือข่ายฆราวาสระดมคนมีความรู้ความสามารถ มีจิตอาสาและเป็นผู้ปฏิบัติธรรมไปพร้อม ๆ กันด้วย ออกมาเป็นต้นแบบ (พระครูสิทธิธรรมภาณี)

ด้านศาสนสมบัติ การจัดการกิจการของสงฆ์: ควรจำแนกเป็นกลุ่มเพื่อการจัดการที่ดี และศึกษาพัฒนาต่อยอดเกี่ยวกับคุณสมบัติ หน้าที่ของพระผู้บริหาร และรูปแบบการบริหารจัดการ

- ควรจำแนกเป็น ๓ กลุ่มเพื่อการจัดการที่ดี คือที่เป็นทรัพย์สิ้นและการทำบุญซี, ที่เป็นมรดกวัฒนธรรม และ ที่เป็นที่ดินหรือธรณีสงฆ์ (พระสุธีรัตนบัณฑิต)
- ควรศึกษาพัฒนาต่อยอดประเด็นด้านคุณสมบัติของเจ้าอาวาสหรือผู้บริหารองค์กร ตลอดจนการควบคุมตรวจสอบและการถ่วงดุลอำนาจของผู้เกี่ยวข้อง รูปแบบการบริหารจัดการที่เหมาะสมสอดคล้องกับยุคสมัย เจ้าคณะพระสังฆาธิการควรมีบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบอย่างไร เพื่อป้องกันความเสียหายที่จะเกิดขึ้นกับองค์เจ้าอาวาสผู้เกี่ยวข้อง และกิจการพระพุทธศาสนา (พระครูสิทธิธรรมภาณี)
- โดยรวม : เห็นบทบาทความริเริ่มแบบอย่างนำไปปฏิบัติ / ติดต่อประสาน ย่อยอธิบายแสดง / ขยายในเครือข่าย / สร้างการรับรู้และขับเคลื่อนทางสังคม / จัดทำสื่อและเวทีขับเคลื่อนทางสังคม ไม่เพียงช่องทางเดียว / แนะนำทำเหมือน Ted x Talk การ / Review สรุปผลแบบรวบย่อเป็น Text หรือ Podcast / นำเสนอเชิงวิชาการหรือสารคดี

/ สร้างวงเสวนาจากพื้นที่กรณีศึกษาและพื้นที่อื่น ๆ ที่สามารถต่อยอดได้ / ทำจดหมายเหตุหรือประวัติของกรณีศึกษา / จัดวงเสวนาระดับผู้นำที่เกี่ยวข้อง นำประเด็นที่จะต่อยอด / สัมภาษณ์ขอความคิด แรงบันดาลใจจากผู้มีอิทธิพล มีภาพลักษณ์ที่เกี่ยวข้อง / กิจกรรมคู่ขนาน อุตสาหกรรม บัญญูการี / ถอดบทเรียนสรุปสังเคราะห์บทเรียนอุปสรรคและความสำเร็จ / ข้อเสนอแนะเชิงคิด / โมเดลต้นแบบ / หลักสูตรอบรม / คู่มือ / เสนอนโยบายและแผนปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา / หาจุดทับซ้อนของทุกกรณีศึกษาทั้ง ๓ หัวข้อในแต่ละหัวข้อ ทำตารางว่ามีตรงไหน ส่วนใด กิจกรรมใดตรงกัน / วิจัยเพิ่มครบ ๖ พันธกิจคณะสงฆ์ / ตั้งหน่วยงานใหม่ คณะคล้ายสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI) ในมิติของวัฒนธรรมและพระพุทธศาสนา / ศึกษาระเบียบกฎหมายหรือโยบายที่มีอยู่แล้วที่สอดคล้องกับแนวทางที่จะต่อยอด / ค้นหากลุ่มคนรุ่นใหม่ หนุ่มสวานอกกรอบ (Team X) เพื่อมาทำงานร่วม

- งานวิจัยนี้ช่วยให้เป็นบทบาทและความริเริ่มที่น่าสนใจที่น่าจะเป็นแบบอย่างให้วัด/องค์กรอื่น นำไปปฏิบัติต่อยอดได้ (พระไพศาล วิสาโล)
- ควรจัดทำ “ข้อเสนอแนะ” สำหรับวัด/องค์กร หรือถอดบทเรียนท้ายเล่ม โดยสรุปสังเคราะห์จากจุดเด่นและความสำเร็จ (รวมทั้งอุปสรรคและความล้มเหลว) เพื่อเป็นแนวคิดในแง่ที่ว่าหากต้องการเผยแพร่ธรรมหรือทำให้วัดมีความหมายต่อผู้คนและสังคม มีกิจกรรมหรือบทบาทใดบ้างที่ควรให้ความสำคัญ และมีเงื่อนไขอะไรบ้างที่ควรทำให้เกิดขึ้น (พระไพศาล วิสาโล)
- ควรนำมาขยายผลต่อยอด ทำเป็นโมเดลหรือต้นแบบในการบริหารจัดการ โดยการนำเสนอเป็นแผนปฏิรูปการบริหารกิจการพระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบัน (พระครูสิทธิธรรมารัต)
- เป็นงานวิจัยที่ดีมาก มีประโยชน์ต่อการนำมาปรับปรุงการบริหารกิจการพระพุทธศาสนาได้จริง ควรวิจัยเพิ่มเติมต่อยอดให้ครบพันธกิจของคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน คือ ด้านการศึกษา การศึกษาสังเคราะห์ การเผยแผ่ การปกครอง การสาธารณูปการ กาศาธารณสังเคราะห์ เพื่อออกมาเป็นคู่มือการบริหารกิจการพระพุทธศาสนาในยุคใหม่ (พระครูสิทธิธรรมารัต)
- ควรเพิ่มเติมการถอดบทเรียนออกมาเป็นโมเดล หลักสูตรการฝึกอบรมหรือคู่มือในแต่ละด้านว่าควรเป็นอย่างไร มีการบริหารจัดการ การสืบทอด การพัฒนาในรูปแบบไหน ด้วยวิธีการอย่างไร (พระครูสิทธิธรรมารัต)

- ควรนำเสนอต่อผู้บริหารกิจการคณะสงฆ์ ไม่ว่าจะเป็มหาเถรสมาคม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เพื่อกำหนดเป็นนโยบายของคณะสงฆ์ ปกป้อง ถ่ายทอด ต่อยอดและขยายแนวคิดให้เชื่อมโยงกับการปฏิรูปกิจการคณะสงฆ์ที่กำลังดำเนินการอยู่ (พระครูสิทธิธรรมวิรัต)
- ผลลัพธ์อาจนำไปขยายผลประยุกต์ใช้ได้ยากในองค์กรทางพระพุทธศาสนาโดยทั่วไป และอาจไม่ได้กว้างขวางมากนัก แต่หากมองในแง่เครือข่าย การขยายผลก็อาจจะทำได้ง่ายและกว้างขวางแม้จะไม่ได้หลากหลายเชิงอัตลักษณ์ (พระครูธรรมรัต)
- เป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญยิ่งเพราะทำให้เกิดการรับรู้และขับเคลื่อนทางสังคมจากผลการวิจัยที่ชี้ประเด็นสำคัญอย่างยิ่งในเรื่องความร่วมมือร่วมใจของพุทธบริษัททั้งสองฝ่าย คือทั้งฝ่ายบรรพชิตและฝ่ายคฤหัสถ์ และสะท้อนสถานการณ์พระพุทธศาสนาที่ผ่านมาว่าพุทธบริษัททั้งหลายผิดพลาดพลังผลอละเลยสิ่งใดไปบ้าง ซึ่งถือเป็นบทเรียนอันล้ำค่าของทุกฝ่ายอย่างแท้จริง แต่การจะสร้างผลกระทบ แม้เพียงสร้างการรับรู้สู่สังคมชาวพุทธไทยในวงกว้างนั้นก็จำเป็นที่จะต้องลงทุนลงแรงอีกไม่ใช่น้อยทีเดียว ที่สำคัญต้องมีกลยุทธ์ที่ชาญฉลาดด้วย (พระครูธรรมรัต)
- การดำเนินกลยุทธ์อย่างชาญฉลาด ไม่ประมาท สามารถสร้างสรรค์เหตุปัจจัยได้ถูกตรงก็อาจจะได้รับผลตามธรรม นำไปสู่ความเจริญงอกงามทั้งในส่วนตนและส่วนกิจการพระพุทธศาสนา จากบทเรียนเชิงหลักคิดและหลักปฏิบัติที่วิจัยศึกษาได้แล้วนั้น ต้องพัฒนาปัญญาเรื่อยไปไม่ทอดย การจัดทำสื่อเพื่อขยายผล พร้อมกับจัดเวทีขับเคลื่อน อาจจะเป็นเพียงเหตุปัจจัยหนึ่งของการหมุนวงล้อไปสู่จุดหมาย ขึ้นอยู่กับพลังขับเคลื่อนความแข็งแกร่งทนทานของวงล้อ ต้องไม่แตกและแรงพอ วงล้อต้องใหญ่ แข็งแรง ทนทานราบเรียบ สื่อแบบไหนประเภทไหนที่ทำให้การรับรู้นี้กว้างขวางที่สุดก็พึงสร้างสรรค์สื่อ นั้นให้เกิดขึ้น อาจจะไม่ใช่ช่องทางเดียวเพื่อกลุ่มเป้าหมายเดียว เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายนั้นๆ เห็นความสำคัญแล้วเข้ามาช่วยขับเคลื่อนขยายผล กลุ่มดารานักร้องนักแสดง เน็ตไอดอล ผู้หลักผู้ใหญ่ในบ้านเมือง (พระครูธรรมรัต)
- การจัดเวทีขับเคลื่อนผล จะทำอย่างไรให้ได้ประโยชน์เห็นผลคุ้มค่าแท้จริง มีวิธีที่ดีกว่าก็น่าจะสร้างสรรค์ทดลองดู โดยเฉพาะในยุคข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยีที่ล้ำสมัยพร้อมกับสถานการณ์โรคระบาดที่ไม่อาจจะประมาทได้ หากได้ระดมความคิดใคร่ครวญพินิจกับมวลหมู่มิตรอย่างหลากหลายก็เป็นไปได้ที่จะก่อเกิดความคิดสร้างสรรค์ใหม่ ๆ สร้างความสดใหม่และไปได้ถึงจุดหมายที่ตั้งใจไว้อย่างน่าอัศจรรย์ (พระครูธรรมรัต)

- การขยายผลอย่างเป็นรูปธรรมน่าจะดำเนินเป็นกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาคู่ขนานพร้อมกันไปได้เลย เช่น ชวนพุทธบริษัทฝ่ายคฤหัสถ์ใช้ศักยภาพของตนที่สั่งสมอยู่ในชีวิตมาขับเคลื่อนกิจการทางพระพุทธศาสนา มาเกื้อกูลพระและวัดวาอารามตามกำลังความสามารถของตน ๆ จะเป็นเพียงบุคคลหรือคณะบุคคลก็ได้ ให้ก้าวหน้ากว่าที่เคยมีจิตอาสาเป็นครั้งคราว แต่ให้หนักแน่นอาจหาญจริงจังยิ่งขึ้น เป็นอัครจารี เป็นบุญญการীগันเลยทีเดียว ที่สำคัญก็ต้องไปให้ไกลกว่าแค่รับใช้พระ แต่ต้องสร้างสรรค์สิ่งใหม่ให้ครบทั้งไตรสิกขาและล้ำค่าน่าสนใจสมยุคสมัยด้วย เป็นบุญกุศล เป็นประโยชน์เกื้อหนุนการศึกษา ศิลป สมาธิ ปัญญา ของตนและคนอื่น ๆ *(พระครูธรรมรัต)*
- ในฐานะเจ้าอาวาสวัด งานวิจัยนี้ช่วยให้ได้พบสถานที่และบุคคล จนได้ติดต่อประสานงานรับอุปถัมภ์ ตลอดจนนำงานวิจัยมาย่อยอธิบายให้ชาววัดฟังนำไปประกอบการแสดงธรรมตามที่ต่าง ๆ *(พระมหาชุมพร ธรรมโฆสโก)*
- สนับสนุนให้มีการจัดทำสื่อและเวทีขับเคลื่อนเพื่อขยายผล แต่โจทย์ใหญ่คือจะทำอย่างไรให้เข้าถึงชาวบ้านธรรมดาที่เป็นชาวพุทธส่วนใหญ่ ไม่ใช่แค่สื่อสารในวงนักวิชาการเท่านั้น แต่ถึงกระนั้นการทำได้นี้ก็ถือว่าดีมีประโยชน์มากอยู่นั่นเอง *(พระมหาชุมพร ธรรมโฆสโก)*
- อยากให้หาจุดทับซ้อนของทุกกรณีศึกษาทั้ง ๓ หัวข้อในแต่ละหัวข้อ ทำตารางว่ามีตรงไหน ส่วนใด กิจกรรมใดตรงกัน *(พระมหาพุกิจ ชุติปัญญา)*
- หากจะตั้งหน่วยงานใหม่ คณะผู้วิจัยสามารถวางตัวเป็นองค์กรคล้ายสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI) ในมิติของวัฒนธรรมและพระพุทธศาสนา กล่าวคือทำวิจัยเชิงโครงสร้าง เจาะพฤติกรรม ชี้ชวนทางออก สรุปลักษณ์กว้างด้วย infographic อธิบายความรู้ในแบบต่าง ๆ กำหนด ๑ เรื่องไม่เกิน ๑๐ นาที ทำวิจัยเพื่อให้ความรู้ที่สามารถนำไปปฏิบัติได้ พร้อมนำเสนอแง่มุมที่สามารถยกขึ้นสู่ระดับนโยบายได้ หรือจับ Key Success ของแต่ละกรณีศึกษาขึ้นมา ตามประเด็นชี้ชวน ๒ ด้าน *(พระมหาพุกิจ ชุติปัญญา)*
- ผลผลิตการเผยแพร่ : แนะนำทำเหมือน Ted x Talk 1 Concept 10 – 15 นาที ไม่จำเป็นต้องเป็นพระหรือกลุ่มคนภายใน เป็นคนจากภายนอกที่มีทักษะการพูดและได้เข้าไปสัมผัสประทับใจมานำเสนอก็ได้ มีการ Review สรุปลักษณ์ย่อเป็น Text หรือ Podcast ก็ได้ หัวข้อผลลัพธ์ : นำเสนอเชิงวิชาการหรือสารคดี สร้างวงเสวนาจากพื้นที่กรณีศึกษาและพื้นที่อื่น ๆ ที่สามารถต่อยอดได้ ชวนทำจดหมายเหตุหรือประวัติของกรณีศึกษา ผลกระทบ : จัดวงเสวนาระดับผู้นำที่เกี่ยวข้อง นำประเด็นที่จะต่อยอดไป

สัมภาษณ์ขอความคิด แง่มุมที่เป็นไปได้จากผู้มีอิทธิพล มีภาพลักษณ์ที่เกี่ยวข้อง ศึกษา
ระเบียบกฎหมายหรือโยบายที่มีอยู่แล้วที่สอดคล้องกับแนวทางที่จะต่อยอด (*พระมหา
พุกิจ ชุติปัญญา*)

- ควรเฟ้นหากลุ่มคนรุ่นใหม่ หนุ่มสาวนอกกรอบ (Team X) เพื่อมาทำงานร่วมในด้าน
ประสานงาน ให้ข้อมูล ชับเคลื่อน เครือข่าย ผู้บอกเล่าหรือเอื้อให้เกิดทีมใหม่จากคนใน
ชุมชน ด้วยยุทธวิธี : หยคน้ำใส่เม็ดต้อยตึง สอนคิดไม่สอนวิธีทำ / เอื้อให้ทำแล้วนำมา
เสนอ (*พระมหาพุกิจ ชุติปัญญา*)

- ๒) จัดทำบทสรุปสังเขปพร้อมคลิปสารคดีสาระสำคัญของแต่ละกรณีศึกษา เพื่อการเผยแพร่
สร้างการรับรู้ ตลอดจนกระตุ้นและเป็นแนวทางการลงมือทำที่วัดและองค์การทาง
พระพุทธศาสนาต่าง ๆ ได้เอง ทั้ง ๓ กลุ่ม กลุ่มละ ๑ คลิป รวมกันจำนวน ๓ คลิป

โครงการได้จัดทำบทสรุปสังเขป และจัดพิมพ์เป็นเอกสารชื่อ “งานวัดวิถีใหม่” เพื่อใช้
ประกอบการประชุมสัมมนาปฏิบัติการ และเผยแพร่ในวงกว้าง จำนวน ๑,๐๐๐ เล่ม ขนาด A5 ความ
หนา ๒๑๘ หน้า มีเนื้อหาสารบัญประกอบด้วย งานวัดวิถีใหม่ ด้านศาสนประเพณี, งานวัดวิถีใหม่
ด้านศาสนธรรม, งานวัดวิถีใหม่ ด้านศาสนสมบัติ, ความเห็นต่องานวิจัยเรื่อง การสังเคราะห์บทเรียน
ในเชิงหลักคิดและหลักปฏิบัติ กรณีศึกษาเพื่อการขยายผลพัฒนากิจการพระพุทธศาสนาในประเทศไทย
ไทย, ภาคผนวก (ดาวน์โหลดได้ที่ <https://bit.ly/2RAijAG>)

พร้อมลงพื้นที่จัดทำสารคดี จำนวน ๔ คลิป ได้แก่ แนะนำงานวัดวิถีใหม่, งานวัดวิถีใหม่
ด้านศาสนประเพณี พิธีกรรม, งานวัดวิถีใหม่ ด้านศาสนธรรม การส่งเสริมการปฏิบัติธรรม และงานวัด
วิถีใหม่ ด้านศาสนสมบัติ การจัดการกิจของสงฆ์ โดยมีอีก ๒ คลิปพิเศษ คือ ธรรมพร ของสมเด็จพระ
พุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตโต) และ สุนทรภานาในกิจกรรมการทำบุญ ๑๐ ปี สวณโมกข์กรุงเทพ โดย
ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์เกษม วัฒนชัย (รับชมได้ที่ <https://bit.ly/351s3HF>)

- ๓) จัดให้มีเวทีประชุมเชิงสัมมนาปฏิบัติการแลกเปลี่ยนเรียนรู้สู่การขยายผลในสังคมไทย แก่
กลุ่มเป้าหมายหลัก ๑ ครั้ง

โครงการได้จัดวงประชุมเชิงสัมมนาปฏิบัติการแลกเปลี่ยนเรียนรู้สู่การขยายผลสังคมไทยแก่
กลุ่มเป้าหมายหลัก ๑ ครั้ง ณ สวณโมกข์กรุงเทพ มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญญา เมื่อ
วันที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๖๔ มีผู้เข้าร่วมประกอบด้วย พระภิกษุสงฆ์ ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้มีบทบาทหน้าที่
เกี่ยวข้อง ตลอดจนพุทธศาสนิกที่สนใจจำนวน ๑๒๑ รูป/คน อาทิ พระธรรมกิตติเมธี (เกษม สุญญโต),
พระเทพพัชรญาณมุนี (ชยสาโรภิกขุ), ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์ประเวศ วะสี, ดร.บัณฑิต
นิจถาวร, ดร.วิโรท สันติประภาพ เป็นต้น (ภาคผนวก ๔) ตามกำหนดการการประชุมดังนี้

งานวัดวิถีใหม่ Some New Way of Wat's Work
วันพุธที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๖๔ เวลา ๙.๐๐ – ๑๖.๐๐ น.
ห้องปฏิบัติธรรม ชั้น ๒ หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ

กำหนดการ

๐๙.๐๐ น. ลงทะเบียน

๐๙.๓๐ น. กว่าจะมาเป็น “งานวัดวิถีใหม่”

ดำเนินรายการ โดย ดร.วิโรไท สันติประภาพ (ประธานกรรมการบริหาร หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ)

(วิดีโอทัศน์ ๑)

- นายสมปรารถนา สุขทวี รองผู้อำนวยการสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.)
- รศ.ดร.ปัทมาวดี โพชนุกูล ผู้อำนวยการสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.)
- ดร.บัณฑิต นิจถาวร ประธานมูลนิธินโยบายสาธารณะเพื่อสังคมและธรรมาภิบาล
- นพ.บัญชา พงษ์พานิช กรรมการและเลขาธิการ มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ

๑๐.๐๐ น. ปาฐกถา นำ โดย

- พระเทพพัชรญาณมุนี (ขยสาโรภิกขุ) สถานพำนักสงฆ์บ้านไร่ทอสี นครราชสีมา
- ศ.เกียรติคุณ นพ.ประเวศ วะสี ประธานกรรมการกิตติมศักดิ์ มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ

(วิดีโอทัศน์ ๒)

๑๑.๐๐ น. ถวายภัตตาหารเพล / รับประทานอาหาร

๑๒.๐๐ น. วงเสวนา ขับเคลื่อนขยายผล ๒ ช่วง

๑๒.๑๕ น. ช่วงที่ ๑ ศาสนสมบัติ กับการจัดการแนวใหม่

(วิดีโอทัศน์ ๓)

ประธาน

พระมงคลธีรคุณ (อินสร จินตปัญญา)

รองเจ้าอาวาสวัดญาณเวศกวัน นครปฐม

วิทยากร

พระครูเมธีกร (ปนต คุณวัฑโฒ)

วัดญาณเวศกวัน นครปฐม

ดร.บัณฑิต นิจถาวร

ประธานมูลนิธินโยบายสาธารณะเพื่อสังคม
และธรรมาภิบาล

นพ.บัญชา พงษ์พานิช

กรรมการและเลขานุการ มูลนิธิหอจดหมายเหตุ
พุทธทาส อินทปัญโญ

ตัวแทนกรณีศึกษา

พระมหาทวีป กตปัญโญ

เจ้าอาวาสวัดแทนวันดีเจริญสุข กรุงเทพฯ

พระมหาชุมพร ธรรมโฆสโก

เจ้าอาวาสวัดเหล่าอาภรณ์ ยโสธร

พระครูวรวงศ์ (วีรภัทร ธิรญาโณ)

วัดญาณเวศกวัน นครปฐม

คณะผู้วิจัย

นายกิตติศักดิ์ รุ่งเรืองวัฒนชัย, นายพีรพงษ์ บรรณาธรรม

๑๔.๐๐ น. ช่วงที่ ๒ ศาสนธรรมและศาสนประเพณี...ทำอย่างไรให้เข้าถึงใจ

ประธาน

พระธรรมกิตติเมธี (เกษม สุญญโต)

กรรมการมหาเถรสมาคม, ประธานศูนย์
พิทักษ์พระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย

วิทยากร

พระครูสิทธิธรรมจาริต (ธรรมรัต อริยธัมโม)

รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหามกุฏราช-
วิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาศไศกราช

พระมหาพุทกิจ ชุตติปัญโญ

วัดสุนันทวนาราม กาญจนบุรี

ดร.วิโรท สันติประภาพ

ประธานกรรมการบริหาร หอจดหมายเหตุ
พุทธทาส อินทปัญโญ

ตัวแทนกรณีศึกษา

พระพุทธิสารเมธี (สุวิทย์ อชิต)

เจ้าอาวาสวัดศรีทวี นครศรีธรรมราช

พระครูจารุธรรมพิมล (ราวี จารุธัมโม)

เจ้าอาวาสวัดโนนกุดหล่ม ศรีสะเกษ

พระครูปลัดมงคลวัฒน์ (สุพล ชันติพล)

ที่ปรึกษาคณะกรรมการบริหาร สถาบันพลัง
จิตตานุภาพ

นายวิบูลย์ ปราชญ์เรืองไกร

มูลนิธิส่งเสริมวิปัสสนากรรมฐาน ในพระ
สังฆราชูปถัมภ์

คณะผู้วิจัย

นายไพโรจน์ สิงบัน, นายพุดิพัฒน์ อุณสวัสดิ์อภา, นางสาวณัทภัทรกร จุรัตน์

๑๕.๔๕ น. สัมมนาเทววิทย โดย พระธรรมกิตติเมธี (เกษม สุญญโต) กรรมการมหาเถรสมาคม, ประธานศูนย์พิทักษ์พระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย

๑๖.๐๐ น. ถ่ายภาพร่วมกัน

นอกจากนี้ โครงการยังได้ดำเนินการเพิ่มเติมนอกเหนือจากกรอบแผนและงบประมาณ ประกอบด้วย

- ๔) การเข้ากราบนมัสการขอคำชี้แนะจากสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตโต) ณ สำนักสหปฏิบัติ เชื้อนครเสียว อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี เมื่อวันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๔ โดยได้รับคำชี้แนะและอนุญาตในการคัดสรรนำมาจัดทำคลิปได้ พร้อมทั้งยังมีจดหมายชี้แนะตามมาด้วยอีก ๑ ฉบับ (ภาคผนวก ๕, ๖)
- ๕) การได้พบปะหารือกับศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์ประเวศ วะสี และ ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์เกษม วัฒนชัย เพื่อชี้แนะและให้แนวทางประกอบการพิจารณาดำเนินการ โดยศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์ประเวศ วะสี ได้มอบบทความมาประกอบ (ภาคผนวก ๗) ในชื่อ “วัตวิถีใหม่” พร้อมกับเข้าร่วมแสดงปาฐกถาเปิด
- ๖) การจัดกิจกรรมทำบุญต่อเนื่อง เนื่องในวาระ ๑๐ ปี เปิดหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ เมื่อวันที่ ๒๕ มีนาคม ๒๕๖๔ โดยมีความร่วมมือกับกองทุนพัฒนาสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ ซึ่งศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์เกษม วัฒนชัย ได้ร่วมกล่าวสุนทรกถาชี้แนะ (ภาคผนวก ๘)
- ๗) ทำการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์สู่กลุ่มเป้าหมายและสื่อสาธารณะในวงกว้าง ทั้งก่อนการจัดประชุม ในระหว่างการประชุม และภายหลังการประชุม เท่าที่ประมวลได้ ประกอบด้วย รายการเมืองบ้านย่านถิ่น ตอน “งานวัตวิถีใหม่” ทาง Chula Radio Plus F.M. 101.5 www.curadio.chula.ac.th วันจันทร์ที่ ๒๒ มีนาคม เวลา ๑๐.๐๕ น., สวนโมกข์กรุงเทพ เตรียมจัด ‘งานวัตวิถีใหม่’ ในโอกาสครบรอบ ๑๐ ปี กรุงเทพธุรกิจออนไลน์ วันที่ ๑๕ มีนาคม, งานวัตวิถีใหม่ Some New Way of Wat’s Work : “พระชยสารโภภิกขุ” แนะนำ โภภิกขุ ๒ ข้อกับอนาคตพุทธศาสนาของไทย ไทยพับลิก้าออนไลน์ วันที่ ๒๘ มีนาคม, ‘งานวัตวิถีใหม่’ สัมมนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ขยายผลให้สังคมไทย กรุงเทพธุรกิจออนไลน์ วันที่ ๓๑ มีนาคม, ‘งานวัตวิถีใหม่’ สัมมนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ขยายผลให้สังคมไทย (Some New Way of Wat’s Work) ฐานเศรษฐกิจออนไลน์ วันที่ ๓๑ มีนาคม, ‘งานวัตวิถีใหม่’ สัมมนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ขยายผลให้สังคมไทย (Some New Way of Wat’s Work) ผู้จัดการออนไลน์ วันที่ ๓๑ มีนาคม, งานวัตวิถีใหม่ Some New Way of Wat’s Work : ความทำ

ทนายพุทธศาสนาไทย ทำไมวงการสงฆ์ต้องดิสร้บต์ตัวเอง ไทยพับลิก้าออนไลน์ วันที่ ๒๔ เมษายน (ภาคผนวก ๙)

- ๘) จัดการประชุมหารือเพื่อการขยายผลต่อเนื่อง ทั้งภายในมูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ และ กับภาคีเครือข่าย ในเบื้องต้น กับมูลนิธินโยบายสาธารณะเพื่อสังคมและธรรมาภิบาล กลุ่มพระอาสาศึลานธรรม กลุ่มเครือข่ายการเรียนรู้สู่ธรรมวาทิ และคณะพระภิกษุในขบวนวัดบันดลใจในจังหวัดนครศรีธรรมราช

มีข้อสรุปโดยรวมประมวลได้ดังนี้

- ๑) สร้างเสริมการรับรู้และขยายวงอย่างต่อเนื่อง ไปยังกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ โดยเฉพาะในแวดวงกิจการพระพุทธศาสนา พระภิกษุสามเณร วัด องค์กรทางพระพุทธศาสนา และ ผู้ศรัทธา ถวายงานวัดและพระ ทั้งภาคนโยบาย กำกับกิจการ ตลอดจนสาธารณชนและคนรุ่นใหม่ ในลักษณะสร้างสรรค์ หลากหลาย และหวังผล
- ๒) ก่อวงพบปะหารือเป็นวาระประจำ เช่น เป็นประจำเดือน ประจำปี เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และขับเคลื่อน ทั้งในแวดวงพระภิกษุและวัด และแวดวงองค์กรทางพระพุทธศาสนาและผู้ศรัทธา
- ๓) ก่อกระบวนการขับเคลื่อนขยายวง จาก ๑๒ กรณีศึกษา ใน ๓ กิจการ คือ ศาสนประเพณี พิธีกรรม, ศาสนธรรม-การส่งเสริมการปฏิบัติธรรม และ ศาสนสมบัติ ในเบื้องต้นกับเครือข่ายความร่วมมือต่าง ๆ ที่มีอยู่แล้วของหอจดหมายเหตุพุทธทาส ได้แก่ เครือข่ายวัดบันดลใจ, คณะพระอาสาศึลานธรรม, เครือข่ายการเรียนรู้สู่ธรรมวาทิ, มูลนิธินโยบายสาธารณะเพื่อสังคมและธรรมาภิบาล, ตลอดจนกับธรรมภาคึงานธรรมทั้งหลาย
- ๔) ก่อตัวเป็นกลุ่มสนใจศึกษาวิจัยและพัฒนากิจการพระพุทธศาสนา แสวงหาภาคีผู้สนใจศึกษา ค้นคว้าและพัฒนา พร้อมการสร้างโจทย์วิจัยเพื่อการพัฒนาเพิ่มเติมต่อเนื่องต่าง ๆ ทั้งเพื่อการปรับปรุง ต่อยอด ยกระดับงานวิจัยนี้และงานวิจัยและพัฒนาอื่น ๆ อีกต่อ ๆ ไป
- ๕) สร้างพื้นที่ ช่องทางการสื่อสาร เครือข่ายการสื่อสาร เพื่องานธรรมและกิจการพระพุทธศาสนา
- ๖) พัฒนา จัดทำเนื้อหา บทนำเสนอ ชุดองค์ความรู้ หลักสูตร คู่มือ โมเดล ข้อเสนอเชิงนโยบาย แผนปฏิรูป ฯลฯ ตามกรณี เจื่อนไข จังหะ โอกาสที่อำนวย
- ๗) จัดให้มีกิจกรรมคู่ขนานเพื่อการขยายผล เชื่อมร้อย ยกระดับพัฒนาต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง

รายการอ้างอิง

หนังสือและบทความในหนังสือ

คำเขียน สุวณฺโณ, หลวงพ่อ. **รู้ซึ้งๆ**. กรุงเทพฯ : มูลนิธิบ้านอารีย์, ๒๕๕๑.

ไพศาล วิสาโล, พระ. **พุทธศาสนาไทยในอนาคต: แนวโน้มและทางออกจากวิกฤต**. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์, ๒๕๔๖.

ไพศาล วิสาโล, พระ และคณะ. **๕๐ ปี วัดป่าสุคะโต**. กรุงเทพฯ : วัดป่าสุคะโต, ๒๕๖๒.

Anthony Giddens. **Sociology** (5th edition). Polity Press: Cambridge, 2006. pp. 118–119, 601.

Charles F. Kyes. **Thailand: Buddhist Kingdom as Modern Nation–State**. Boulder, Colo: Westview Press, 1987.

Peter A. Jackson. **Buddhism, Legitimation, and Conflict: The Political Function of Urban Thai Buddhism**. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 1989.

Thongchai Winichakul, “Coming to Terms with the West: Intellectual Strategies of Bifurcation and Post–Westernism in Siam,” in Rachel V. Harrison and Peter A. Jackson (Editors). **The Ambiguous Allure of the West: Traces of the Colonial in Thailand**. Hong Kong: Hong Kong University Press, 2010. pp. 135–151.

Tomomi Ito. “Discussion in The Buddhist Public Sphere in Twentieth–Century Thailand: Buddhadasa Bhikkhu and His World.” A thesis submitted for the degree of Doctor of Philosophy of The Australian National University 2001., Tomomi Ito. **Modern Thai Buddhism and Buddhadasa Bhikkhu : A social History**. Singapore: NUS Press, 2012.

บทความวารสาร

๒๐ ปีธรรมกมล. เอกสารประชาสัมพันธ์. ๒๕๕๕.

ข่าวสารญาณเวศก. จดหมายข่าวงานพระพุทธรูปของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต). ปีที่ ๑๓ ฉบับที่ ๑ : กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

ธรรมลีลา ชีวิตดี&สุขภาพดี, นิตยสาร. ปีที่ ๑๗ ฉบับที่ ๑๙๓ : มกราคม ๒๕๖๐.

- มูลนิธิส่งเสริมวิปัสสนากรรมฐาน ในพระสังฆราชูปถัมภ์. เอกสารประชาสัมพันธ์. กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒.
- A. Thomas Kirsch. Complexity in the Thai Religious System: An Interpretation. **The Journal of Asian Studies**. Vol. 36, No. 2 (Feb., 1977), pp. 241–266.
- Apinya Fuengfusakul. “Empire of Crystal and Utopian Commune : Two types of Contemporary Theravada Reform in Thailand.” **Sojourn Vol. 8 No. 1 (February 1993)**, pp. 153–183., J. L. Taylor. “New Buddhist Movement in Thailand : An ‘Individualistic Revolution’ Reform and Political Dissonance”. **Journal of Southeast Asian Studies**. Vol. xxxi No.1 (March 1990) pp. 135–154.
- Charles F. Kyes. “Buddhism and National Integration.” **The Journal of Asian Studies**, Vol. 30 No.3 (May, 1971) pp. 551–567., S. J. Tambiah. “The Persistence and Transformation of Tradition in Southeast Asia, with Special Reference to Thailand.” **Daedalus**, Vol. 102, no.1, (Winter) 1973. pp. 55–84.
- J. L. Taylor. Embodiment, Nation, and Religio–Politic in Thailand.” **South East Asia Research**., Vol.9, No.2 (July 2001) pp. 129–147.
- J. L. Taylor. “New Buddhist Movement in Thailand: An ‘Individualistic Revolution’ Reform and Political Dissonance.” **Journal of Southeast Asian Studies**. Vol. xxxi No.1 (March 1990): 135–154.
- Richard A. O'Connor. Interpreting Thai Religious Change: Temples, Sangha Reform and Social Change. **Journal of Southeast Asian Studies**. Vol. 24, No. 2 (Sep., 1993), pp. 330–339.
- Suwanna Satha–Anand. “Religious Movements in Contemporary Thailand Struggles for Modern Relevance.” **Asian Survey**. Vol. 30 No. 4 (April, 1990). pp. 395–408.

วิทยานิพนธ์

- ธิกานต์ ศรีนารา. “ความคิดทางการเมืองของ “ปัญญาชนฝ่ายค้าน” ภายหลังจากการตกต่ำของกระแสความคิดสังคมนิยมในประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๒๔–๒๕๓๔.” วิทยานิพนธ์อักษร-ศาสตร์ดุขฎิบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษร-ศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยปีการศึกษา ๒๕๕๕.

ระพิน พุทธิสารโร (ด้วงลอย), พระ. การศึกษาเชิงสำรวจขบวนการพุทธใหม่ในประเทศไทย. สารนิพนธ์
 รายวิชาสัมมนา พระพุทธศาสนากับวิทยาการโลกยุคใหม่ หลักสูตรปริญญาพุทธ-
 ศาสตร์ดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหา-
 จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

สัมภาษณ์

เกษม ตฤยาภรณ์. พุทธอาสา วัดแทนวันดีเจริญสุข. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

จันทรา จันทร. พุทธอาสา วัดแทนวันดีเจริญสุข. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

จามร พรหมจาโร, พระมหา. ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระศรีมหาธาตุวรรมหาวิหาร. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๗
 พฤษภาคม ๒๕๖๑.

จารุธรรมพิมล (ราวี จารุธัมโม), พระครู. เจ้าอาวาสวัดป่าโนนกุศหล่ม. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๗ สิงหาคม
 ๒๕๖๑.

ฉวีวรรณ อักษรสวาสดี. อุตถจารี วัดญาณเวศกวัน. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๒๘ กันยายน ๒๕๖๑.

ชัยยศ พุทธิวิโร, พระครูวินัยธร. พระวิธานาธิการ วัดญาณเวศกวัน. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๒๘ กันยายน
 ๒๕๖๑.

ชาติ รัตนวชิรินทร์. พุทธอาสา วัดแทนวันดีเจริญสุข. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

ชุมพร ธีมมโฆสโก, พระมหา. เจ้าอาวาสวัดเหล่าอาภรณ์. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๑๗-๑๘ มีนาคม
 ๒๕๖๒.

ณัฐวิรัช อัครชาติชาญชัย. กรรมการหลักสูตรทั่วไป สถาบันพลังจิตตานุภาพ. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๑๔
 พฤษภาคม ๒๕๖๑.

ทรงศิลป์ สุจินโณ, พระ. พระวิทยากร วัดป่าสุคะโต. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๒๖ สิงหาคม ๒๕๖๑.

ทวีป กตปุญโญ, พระมหา. เจ้าอาวาสวัดแทนวันดีเจริญสุข. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

ธีรพล เปาจัน. จิตอาสา วัดมเหยงคณ์. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๘ กันยายน ๒๕๖๑.

บัณฑิต สุทธิมุสิก. วัดศรีทิว. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๑.

พรเพ็ญ สีนุตพงษ์. อาจารย์ผู้ช่วย มุลินิธิวิปัสสนากรรมฐาน ในสังฆราชูปถัมภ์. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๑๘
 กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

พุทธสารเมธี (สุวิทย์ อชีโต), พระ. เจ้าอาวาสวัดศรีทิว. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๑.

ไพศาล วิสาโล, พระ. เจ้าอาวาสวัดป่าสุคะโต. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๒๖ สิงหาคม ๒๕๖๑.

ภาวนาเขมคุณ (สุรศักดิ์ เขมรังสี), พระ. เจ้าอาวาสวัดมเหยงคณ์. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๘ กันยายน ๒๕๖๑.

มาลี วงศ์สุต. องค์การจัดการรายได้และผลประโยชน์ วัดพระศรีมหาธาตุวรมหาวิหาร. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๗ พฤษภาคม ๒๕๖๑.

มิตร สุนบุตร. ไวยาวัจกร วัดเหล่าอาภรณ์. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๑๘ มีนาคม ๒๕๖๒.

วรวงศ์ (วีรภัทร ธิรญาโณ), พระครู. พระวิธานาธิการ วัดญาณเวศกวัน. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๖๑.

วิจิต ถิ่นตพงษ์. อาจารย์ผู้ช่วย มุลินีวิปัสสนากรรมฐาน ในสังฆราชูปถัมภ์. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

วิบูลย์ ปราชญ์เรืองไกร. อาจารย์หลักสูตรสำหรับเด็กและเยาวชน มุลินีวิปัสสนากรรมฐาน ในสังฆราชูปถัมภ์. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๑๘ กรกฎาคม ๒๕๖๑.

วิยะดา โพธิ์พุ่มตาล. พุทธอาสา วัดแทนวันดีเจริญสุข. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

วิโรธ สันติประภพ. ผู้เข้าร่วมปฏิบัติ และธรรมอาสา วัดมเหยงคณ์. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๒๗ กันยายน ๒๕๖๑.

ศรีเจติยาภรณ์ (ธนวิรัช จิตตพันโต), พระครู. ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหาร. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๑.

ศิรินทร์ภรณ์ อัจฉิมางกูร. อาจารย์สา สถาบันพลังจิตตานุภาพ, และธรรมบริกร มุลินีวิปัสสนากรรมฐาน ในสังฆราชูปถัมภ์. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๑.

สกลวรานุกิจ (สุริยา รวิวงโส), พระครู. ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหาร. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๑.

สมใจ พรพันธ์วนิช. พุทธอาสา วัดแทนวันดีเจริญสุข. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

สมใจ อจาโร, พระ. พระวิทยากร วัดป่าสุคะโต. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๒๖ สิงหาคม ๒๕๖๑.

สมพันธ์ เทพสุริยานนท์. จิตอาสา วัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหาร. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๑.

สิริธรรมภักดิ์ (ธรรมรัต อริยธัมโม), พระครู. อาจารย์สา สถาบันพลังจิตตานุภาพ. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๑.

สุกัญญา หงส์ประภาส. พุทธอาสา วัดแทนวันดีเจริญสุข. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

สุจินดา ตักดาเดชชัย. พุทธอาสา วัดแทนวันดีเจริญสุข. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

สุทธิศาสตร์ ปัญญาปทีโป, พระ. พระวิทยากร วัดป่าสุคะโต. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๒๖ สิงหาคม ๒๕๖๑.

สุธรรม ชยันต์เกียรติ. ธรรมบริการ มุลนิธิวิปัสสนากรรมฐาน ในสังฆราชูปถัมภ์. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๑๙ ธันวาคม ๒๕๖๑.

สุนทรี ศรีพล. ผู้ช่วยดูแลคอร์ส วัดป่าสุคะโต. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๒.

หนูเพ็ก นิติสุข. คณะกรรมการ วัดเหล่าอาภรณ์. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๑๘ มีนาคม ๒๕๖๒.

เว็บไซต์

<https://www.bangkokbiznews.com/pr/detail/76528> เข้าถึงเมื่อวันที่ ๑๙ มีนาคม ๒๕๖๔.

<https://www.bangkokbiznews.com/pr/detail/76814> เข้าถึงเมื่อวันที่ ๑ เมษายน ๒๕๖๔.

<https://www.bltbangkok.com/Health/หลวงปู่มั่น-หลวงพ่อวิริยงค์-สมาธิ>. เข้าถึงเมื่อวันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๖๒.

<https://curadio.chula.ac.th/Radio-Demand.php?program=202103221005> เข้าถึงเมื่อวันที่ ๒๓ มีนาคม ๒๕๖๔.

<https://www.facebook.com/notes/วัดมเหยงคณ์-ธัมมโฆษาท/ข้อมูลรายละเอียดบวชเนกขัมมภาวนาช่วงเทศกาล-และในวันธรรมดา-ณ-วัดมเหยงคณ์-พระนครศรีอยุธยา/944081182415850/>. เข้าถึงเมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๖๒.

<https://www.facebook.com/uajit.virojtrairatt/posts/10158986964587356> เข้าถึงเมื่อวันที่ ๑๘ มีนาคม ๒๕๖๔.

<https://mgronline.com/entertainment/detail/964000030881> เข้าถึงเมื่อวันที่ ๑ เมษายน ๒๕๖๔.

<http://www.pasukato.org/>. เข้าถึงเมื่อวันที่ ๓ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<http://www.samathi.com/>. เข้าถึงเมื่อวันที่ ๔ พฤษภาคม ๒๕๖๑.

<http://www.tanwande.org/>. เข้าถึงเมื่อวันที่ ๑๓ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<https://www.thaidhamma.net/>. เข้าถึงเมื่อวันที่ ๗ มิถุนายน ๒๕๖๑.

<https://www.thaipublica.org/2021/03/some-new-way-of-wats-work02/> เข้าถึงเมื่อวันที่ ๓๐ มีนาคม ๒๕๖๔.

<https://www.thaipublica.org/2021/04/some-new-way-of-wats-work03/> เข้าถึงเมื่อวันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๖๔.

https://www.thansettakij.com/content/social_biz/474201 เข้าถึงเมื่อวันที่ ๑ เมษายน ๒๕๖๔.

<https://www.watmahaeyong.org/>. เข้าถึงเมื่อวันที่ ๒๘ สิงหาคม ๒๕๖๑.

<http://activity.watnyanaves.net/>. เข้าถึงเมื่อวันที่ ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๖๒.

<http://www.watnyanaves.net/>. เข้าถึงเมื่อวันที่ ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๑.

<https://www.watsritawee.org/>. เข้าถึงเมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

ภาคผนวก

เอกสารภาคผนวกประกอบไปด้วยเอกสารย่อย ดังต่อไปนี้

- ภาคผนวก ๑   แนวคำถามสำหรับกลุ่มผู้นำศาสนสถานและองค์กร
                          ๑.๑ แนวคำถามประเด็นศาสนประเพณี
                          ๑.๒ แนวคำถามประเด็นศาสนธรรม
                          ๑.๓ แนวคำถามประเด็นศาสนสมบัติ
- ภาคผนวก ๒   แนวคำถามสำหรับบุคคลทั่วไปที่เข้าร่วมในศาสนสถานและองค์กร
                          ๒.๑ แนวคำถามประเด็นศาสนประเพณี
                          ๒.๒ แนวคำถามประเด็นศาสนธรรม
                          ๒.๓ แนวคำถามประเด็นศาสนสมบัติ
- ภาคผนวก ๓   ข้อคิดเห็นต่องานวิจัยเรื่อง การสังเคราะห์บทเรียนในเชิงหลักคิดและหลักปฏิบัติ
                          กรณีศึกษาเพื่อการขยายผลพัฒนากิจการพระพุทธศาสนาในประเทศไทย
- ภาคผนวก ๔   รายงานผู้เข้าร่วมประชุม
- ภาคผนวก ๕   บันทึกการขอคำชี้แนะจากสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต) ใน The
                          Lecture
- ภาคผนวก ๖   จดหมายจากสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต) ลงวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ.
                          ๒๕๖๔
- ภาคผนวก ๗   วัตวิถีนใหม่ : ปาฐกถา ของ ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์ประเวศ วะสี
- ภาคผนวก ๘   การจัดกิจกรรมทำบุญ ๑๐ ปีสวนโมกข์กรุงเทพ
- ภาคผนวก ๙   สำเนาการสื่อสารขยายผลต่าง ๆ จากการประชุมที่เกิดขึ้น

ภาคผนวก ๑ แนวคำถามสำหรับกลุ่มผู้นำศาสนสถานและองค์กร

๑.๑ แนวคำถามประเด็นศาสนประเพณีสำหรับกลุ่มผู้นำศาสนสถานและองค์กร

- (๑) ศาสนประเพณีที่สำคัญในศาสนสถานและองค์กรของท่าน
- ศาสนประเพณีขององค์กรท่านได้แก่ประเพณีใดบ้าง
  - ศาสนประเพณีใดที่สะท้อนถึงความเป็นเอกลักษณ์ มีความโดดเด่นเฉพาะตัว
  - ความเป็นมาของประเพณีดังกล่าว
  - รายละเอียดทั่วไปเกี่ยวกับการปฏิบัติในศาสนประเพณี (สถานที่ พิธีกรรม สิ่งของ การปฏิบัติ ฯลฯ)
  - เป็นศาสนประเพณีที่สืบทอดมาจากของเก่าดั้งเดิม หรือ เพิ่งสร้างสรรค์ขึ้นใหม่
  - สาเหตุที่องค์กรของท่านมีบทบาทในการจัดศาสนประเพณีดังกล่าว
- (๒) ศาสนประเพณีดังกล่าวเกื้อหนุนต่อการเผยแผ่หลักธรรมอย่างไรบ้าง
- หลักธรรมที่สัมพันธ์กับศาสนประเพณี
  - จุดมุ่งหมายที่รักษาและสืบสานศาสนประเพณีดังกล่าว
  - สิ่งที่ต้องการสื่อสารต่อสังคมผ่านการจัดงานศาสนประเพณี
- (๓) บทบาทของชุมชนกับการจัดงานศาสนประเพณี
- ชาวบ้าน/ชุมชนรอบศาสนสถานและองค์กรมีบทบาทมากน้อยอย่างไรในการจัดงานศาสนประเพณี
  - จากการประเมินของท่านผู้เข้าร่วมศาสนประเพณี ประกอบด้วยบุคคลกลุ่มใดบ้าง (ชาวบ้านในพื้นที่ บุคคลทั่วไปที่มาจากพื้นที่ห่างไกล ชาวต่างชาติ ฯลฯ)
  - ในกรณีที่สืบสานประเพณีที่มีอยู่เดิม ชาวบ้านในพื้นที่มีบทบาทอย่างไรบ้าง
  - ในกรณีที่เป็นศาสนประเพณีที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่ ผู้เข้าร่วมพิธีมาจากที่ใดบ้าง
- (๔) ประสบการณ์การจัดงานศาสนประเพณี
- ความสำเร็จที่ผ่านมา
  - ปัญหา อุปสรรค
  - แนวทางการจัดงานศาสนประเพณีต่อไปในอนาคต
  - การบริหารและจัดการเกี่ยวกับบุคลากรในการจัดงานศาสนประเพณี
  - แนวทางการประชาสัมพันธ์การจัดงาน
  - ฯลฯ

ภาคผนวก ๑ แนวคำถามสำหรับกลุ่มผู้นำศาสนสถานและองค์กร

๑.๒ แนวคำถามประเด็นศาสนธรรมสำหรับกลุ่มผู้นำศาสนสถานและองค์กร

(๑) ความเป็นมาเชิงพัฒนาการของศาสนสถานและองค์กรของท่าน

- บริบททางประวัติศาสตร์
- การก่อตั้งศาสนสถานในแง่ของคำสอน
- กำเนิดศาสนสถานและองค์กรในเชิงสถานที่
- หลักธรรมที่เป็นแนวทางหลักในการเผยแผ่

(๒) แนวคำสอนและการปฏิบัติ

- สืบทอดจากแนวคำสอนของอาจารย์/สำนักใด
- ลักษณะเด่นของคำสอนที่ใช้ในการเผยแผ่
- แนวทางในการเผยแผ่
- กิจกรรมการเผยแผ่และการปฏิบัติที่เป็นเอกลักษณ์สำคัญขององค์กร
- การจัดการเกี่ยวกับบุคลากรภายในองค์กร เช่น พระภิกษุผู้สอนธรรม อาจารย์สอนการภาวนา ฯลฯ

(๓) จุดมุ่งหมายทางธรรมของศาสนสถานและองค์กร

- สิ่งที่บรรลุความตั้งใจไปแล้ว
- สิ่งที่กำลังดำเนินการ
- ความคาดหวังต่อศาสนสถานและองค์กรของท่านในอนาคต

(๔) ความร่วมมือในการเผยแผ่ร่วมกับองค์กรอื่น

- มีการสร้างเครือข่ายกับกลุ่มองค์กรทางศาสนาอื่น ๆ
- วัดสาขา/องค์กรสาขา
- การประชาสัมพันธ์

(๕) องค์กรความรู้ และประสบการณ์ทางธรรมที่อยากเผยแผ่สู่สังคมวงกว้าง

(๖) สถานการณ์ภาพรวมทางพระพุทธศาสนาของไทยจากมุมมองของท่าน

ภาคผนวก ๑ แนวคำถามสำหรับกลุ่มผู้นำศาสนสถานและองค์กร

๑.๓ แนวคำถามประเด็นศาสนสมบัติสำหรับกลุ่มผู้นำศาสนสถานและองค์กร

(๑) ภาพรวมของศาสนสมบัติภายในศาสนสถานและองค์กรของท่าน

- ในเชิงกายภาพ (สถานที่ อาคาร ถาวรวัตถุ ฯลฯ)
- บุคคลากรภายในองค์กร (จำนวนพระภิกษุ สามเณร เจ้าหน้าที่ ฯลฯ)
- ภาพรวมของรายได้/ทรัพย์สินทั่ว ๆ ไป
- ภาระค่าใช้จ่ายต่าง ๆ

(๒) แนวทางการบริหารศาสนสมบัติ

- การจัดการดูแลทรัพย์สินภายในองค์กร
- แนวทางการบริหาร จัดการ ดูแลศาสนสมบัติต่าง ๆ
- รูปแบบ แนวคิดที่นำมาสู่การจัดการศาสนสมบัติภายในองค์กรของท่าน (หลักธรรม รูปแบบการบริหาร)
- บุคคลากรในการดำเนินการ
- จุดมุ่งหมายในการบริหารจัดการศาสนสมบัติ

(๓) ประสบการณ์การบริหารศาสนสมบัติ

- ความสำเร็จที่ผ่านมา
- อุปสรรคที่ผ่านมา
- สิ่งที่ต้องการพัฒนา ปรับปรุง
- ความคาดหวังของท่านเกี่ยวกับการจัดการศาสนสมบัติต่อไปในอนาคต
- การบริหาร บูรณะปรับปรุง อาคาร สถานที่ ถาวรวัตถุ
- บทบาทของชุมชนกับการจัดการศาสนสมบัติ
- ความร่วมมือกับองค์กรภายนอก

(๔) ประโยชน์ที่ศาสนสถานและองค์กรของท่านได้รับ

- แนวทางการจัดการ/บริหารศาสนสมบัติก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงใดบ้างภายในองค์กรของท่าน
- แนวทางการบริหารของท่านที่ต้องการเผยแพร่สู่สังคมภายนอก
- การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมกับบริหารศาสนสมบัติ
- ฯลฯ

ภาคผนวก ๒ แนวคำถามสำหรับบุคคลทั่วไปที่เข้าร่วมในศาสนสถานและองค์กร

๒.๑ แนวคำถามสำหรับบุคคลทั่วไปประเด็นศาสนประเพณี

(๑) ความคิดเห็นโดยภาพรวมเกี่ยวกับงานศาสนประเพณี

- งานประเพณีที่ท่านเข้าร่วมมีคุณค่าทางจิตใจต่อท่านอย่างไรบ้าง
- งานประเพณีที่ท่านเข้าร่วมทำให้เกิดความศรัทธาในพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น
- งานประเพณีที่ท่านเข้าร่วมมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะโดดเด่น
- คุณค่าของศาสนประเพณีที่จัดขึ้นตามความคิดเห็นของท่าน

(๒) สถานที่ประกอบประเพณี

- สถานที่จัดงานประเพณีก่อให้เกิดความรู้สึกผูกพันกับพระพุทธศาสนา
- สถานที่จัดงานมีความเหมาะสม (สะอาด เป็นระเบียบฯ)
- ท่านมีความผูกพันกับสถานที่จัดงานมาก่อนเข้าร่วมงานประเพณี
- รูปแบบ สถานที่จัดงานมีความเป็นเอกลักษณ์

(๓) บุคคลที่เกี่ยวข้องกับศาสนพิธี

- ความศรัทธาในตัวผู้นำองค์กรทำให้ท่านเข้าร่วมงานพิธี
- ความรู้สึกผูกพันกับคนอื่น ๆ ที่เข้าร่วมงานพิธี
- ผู้นำศาสนสถานและองค์กรมีแนวทางปฏิบัติที่เป็นเอกลักษณ์
- ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับศาสนประเพณี

(๔) เหตุผลการเข้าร่วมงานศาสนพิธี

- ศรัทธาในผู้นำองค์กร
- ศรัทธาในแนวทางคำสอน
- ได้รับการชักชวน
- อิทธิพลจากการประชาสัมพันธ์
- อื่น ๆ

ภาคผนวก ๒ แนวคำถามสำหรับบุคคลทั่วไปที่เข้าร่วมในศาสนสถานและองค์กร

๒.๒ แนวคำถามสำหรับบุคคลทั่วไปในประเด็นศาสนธรรม

(๑) ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางคำสอน

- ศรัทธาในคำสอนและแนวทางปฏิบัติ
- คำสอนและการปฏิบัติมีเอกลักษณ์โดดเด่นอย่างไรบ้าง

(๒) ความคิดเห็นเกี่ยวกับบุคคล

- ชื่อเสียงของพระอาจารย์ผู้สอนมีอิทธิพลต่อความสนใจของท่าน
- ความแตกฉานในพระธรรมของพระอาจารย์ผู้สอน
- พระอาจารย์ผู้สอนอธิบายธรรมได้อย่างลึกซึ้ง
- พระอาจารย์ผู้สอนมีแนวคำสอนแตกต่างเป็นเอกลักษณ์
- พระอาจารย์ผู้สอนมีวัตรปฏิบัติที่น่าเลื่อมใส
- ความตั้งใจของบรรดาผู้เข้าร่วมปฏิบัติธรรม

๓. การเผยแพร่คำสอน

- ท่านรู้จักแนวทางคำสอนจากสิ่งพิมพ์ (หนังสือ ฯลฯ)
- ท่านรู้จักแนวทางสอนจากสื่อสังคมออนไลน์
- ท่านชักชวนให้ผู้อื่นสนใจและปฏิบัติตาม

๔. ความเหมาะสมของสถานที่ปฏิบัติธรรม

- ที่ตั้งและระยะทางการเดินทาง
- ความสะอาดและเป็นระเบียบเรียบร้อย
- สถานที่มีสิ่งปลูกสร้าง/ถาวรวัตถุที่เป็นเอกลักษณ์
- บรรยากาศเอื้อต่อการปฏิบัติธรรม
- ระยะเวลาการปฏิบัติมีความเหมาะสม

๕. เหตุผลที่ท่านเลือกมาปฏิบัติธรรม ณ สถานที่นี้

- พระอาจารย์ผู้สอน
- คำสอน
- ความมีชื่อเสียง
- สถานที่ปฏิบัติ
- ปฏิบัติมาแล้วได้ผลมากกว่าแนวทางอื่น ๆ

ภาคผนวก ๒ แนวคำถามสำหรับบุคคลทั่วไปที่เข้าร่วมในศาสนสถานและองค์กร

๒.๓ แนวคำถามสำหรับบุคคลทั่วไปในประเด็นศาสนสมบัติ

(๑) ความเห็นต่อสถานการณ์ทั่วไป

- ในความเห็นของท่านศาสนสมบัติมีความสำคัญอย่างไรต่อพระพุทธศาสนา
- ในความเห็นของท่านศาสนสมบัติควรได้รับการจัดการอย่างไร

(๒) ความเห็นต่อศาสนสถานและองค์กรที่ท่านเข้าร่วมปฏิบัติ

- ในความเห็นของท่านศาสนสถานและองค์กรที่ท่านเข้าร่วมปฏิบัติมีแนวทาง รูปแบบการบริหารจัดการศาสนสมบัติที่น่าสนใจอย่างไรบ้าง
- อาคารเสนาสนะ สิ่งปลูกสร้าง ถาวรวัตถุ
- วัตถุ สิ่งของต่าง ๆ

(๓) ศาสนสถานและองค์กรที่ท่านเข้าร่วมปฏิบัติมีความโดดเด่นในการจัดการศาสนสมบัติอย่างไรบ้าง

- สิ่งที่ท่านประทับใจ
- ความโปร่งใส
- ความเป็นระเบียบเรียบร้อย
- ความมุ่งมั่นขององค์กร

(๔) การบริหารจัดการศาสนสมบัติกับความศรัทธา

- การบริหารศาสนสมบัติก่อให้เกิดความศรัทธา เชื่อมมั่นต่อศาสนสถานและองค์กร
- สิ่งที่คุณคาดหวังต่อไปในอนาคต
- สิ่งที่คุณเห็นว่าควรเผยแพร่ออกไปเพื่อเป็นแนวทางในสังคมวงกว้าง
- ฯลฯ

ภาคผนวก ๓ ข้อคิดเห็นต่องานวิจัยเรื่อง การสังเคราะห์บทเรียนในเชิงหลักคิดและหลักปฏิบัติ กรณีศึกษาเพื่อการขยายผลพัฒนากิจการพระพุทธศาสนาในประเทศไทย

พระไพศาล วิสาโล

งานวิจัยชิ้นนี้ได้ฉายภาพให้เห็นบทบาทและความริเริ่มของวัดและองค์กรทางพุทธศาสนาที่น่าสนใจ แม้มีจำนวนเพียง ๑๒ แห่ง แต่ก็สะท้อนถึงความพยายามปรับตัวของพุทธศาสนาในประเทศไทย ในแง่ของการเผยแพร่ธรรมและการทำให้วัดดำรงอยู่อย่างมีคุณค่าต่อสังคม ขณะเดียวกันก็เป็นแบบอย่างสำหรับวัดและองค์กรชาวพุทธในการส่งเสริมและอุปถัมภ์พุทธศาสนาให้มีความหมายต่อชีวิตของผู้คน

งานวิจัยชิ้นนี้ให้รายละเอียดของแต่ละวัด/องค์กร ทั้งในด้านศาสนประเพณี ศาสนธรรม และศาสนสมบัติ ซึ่งในภาพรวมสะท้อนถึงความหลากหลาย อันเนื่องจากภูมิหลัง ความเป็นมา บริบท และกลุ่มเป้าหมายที่แตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม อาตมาขอให้ความเห็นหรือข้อสังเกตอย่างรวม ๆ ในประเด็นที่สำคัญ ดังนี้

๑) **ศาสนประเพณี** ไม่ว่าจะศาสนประเพณีแต่ดั้งเดิม หรือที่สร้างขึ้นใหม่ ส่วนใหญ่หรือเกือบทั้งหมด ที่กล่าวถึงในบทที่ ๔ มีแก่นแกนอยู่ที่แนวคิดเรื่อง “บุญ” หรือ “การทำบุญ” ข้อสังเกตก็คือ การทำบุญดังกล่าว เน้นเรื่องทำบุญกับพระหรือทำบุญถวายวัด โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อบำรุงวัด ส่งเสริมพุทธศาสนา รวมทั้งการมุ่งประโยชน์ตน ตั้งแต่การมีอายุ วรรณะ สุขะ พละ รวมไปถึงการส่งเสริมคุณภาพจิต เช่น ลดละกิเลส แต่สิ่งหนึ่งที่ขาดหายไปหรือมีน้อยมาก ก็คือ การทำบุญเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น โดยเฉพาะผู้ตกทุกข์ได้ยาก หรือเพื่อเกื้อกูลชุมชน ซึ่งเป็นการทำบุญที่เคยเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตชุมชนและชาววัดในอดีต และอันที่จริงก็เป็นส่วนสำคัญของพุทธศาสนาด้วย ในข้อนี้ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตโต) เคยกล่าวว่า “ชาวพุทธผู้นำ ทำบุญแรก คือ ทำถิ่นให้เป็นรมณีย์ บุญใหญ่อันสำคัญ คือ ช่วยกันทำชุมชนให้อยู่กันดี” (เน้นในที่นี้)

หลายวัดในอดีตมีประเพณีระดมเงินในรูปแบบผ้าป่าเพื่อช่วยเหลือคนยากจนในหมู่บ้าน เมื่อไม่นานมานี้ก็ยังมีประเพณีทอดผ้าป่าเพื่อส่งเสริมการพัฒนาชุมชน เช่น สนับสนุนธนาคารข้าว หลวงพ่อนาน แห่งจังหวัดสุรินทร์ก็เคยจัดงานบุญประจำปีเรียกว่า “ทำนากระชับมิตร” โดยชวนชาวบ้านมาทำนาร่วมกัน เพื่อนำข้าวที่ได้ไปเข้าธนาคารข้าว เป็นต้น ส่วนพระสุบิน ปณีโต ก็จัดงานบุญเพื่อสนับสนุนสัจจะสะสมทรัพย์

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์เคยกล่าวว่า “ถ้าพระและผู้ทำงานเผยแผ่ธรรม มาช่วยกันบอกธรรมสอนธรรม การปฏิบัติธรรมให้ครบ ตั้งแต่แก่ชุมชนพื้นฐาน เพื่อประโยชน์สุขพื้นฐาน ด้วยการ

ปฏิบัติธรรมตั้งแต่ขั้นพื้นฐาน ก็คิดว่าจะช่วยฟื้นสังคมไทยขึ้นได้ และก็จะฟื้นฟูพระพุทธศาสนาด้วย” (เน้นในที่นี้)

“ชุมชนพื้นฐาน” เข้าใจว่าหมายถึงชุมชนที่ใกล้ตัวที่สุดคือหมู่บ้าน “ประโยชน์สุขพื้นฐาน” คือ ประโยชน์ปัจจุบัน เช่น การมีสุขภาพดี มีความเป็นอยู่ดี ไม่อึดอัดขัดสน รวมทั้งมีสิ่งแวดล้อมที่ดี มีธรรมชาติที่สมดุลและสปีปายะ หรือ “รมณีย์” ส่วน “ปฏิบัติธรรมขั้นพื้นฐาน” คือ ธรรมระดับศีล รวมถึงความมีน้ำใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ

อีกทีหนึ่งท่านเขียนไว้ว่า “พระต้องสอนธรรมะให้ประสานบรรจบครบตลอดทุกระดับให้เป็นองค์รวมที่สมบูรณ์ ไม่ให้กะพร่องกะแพร่ง ต้องให้ได้อรรถะ คือจุดหมายหรือประโยชน์ครบตลอดทั้ง ๓ ระดับ จะเน้นสัมปราย (เรื่องจิตใจที่เลียดาเห็น) ไปถึงปรมาตม์ (เรื่องปัญญาสูงสุด) ก็ไม่ว่า แต่ต้องไม่ทิ้งพื้นฐานคือทฤษฎีธรรม (เรื่องกินอยู่ สุขภาพ เงินทอง งานการ ครอบครัว สังคม ที่ตามเห็น) ธรรมพื้นฐานเพื่อประโยชน์สุขในทฤษฎีธรรม ต้องให้ถึงชาวบ้าน ถึงชุมชนคนถิ่น คือคนพื้นบ้านชาวไร่ชาวนา ป่าเขาชาวชนบท ทัวทั้งหมด จะต้องได้เข้ามาในการปฏิบัติธรรม ตั้งแต่ทำบุญพื้นฐาน ด้วยการทำหมู่บ้านให้เป็นรมณีย์ ให้ชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่จะอยู่กันดี พร้อมทั้งจะเจริญงอกงามก้าวหน้าในธรรมสูงขึ้นไป” (เน้นในที่นี้)

เป็นที่น่าสังเกตว่าการทำบุญส่วนใหญ่ รวมทั้งที่กล่าวถึงในงานวิจัย จุดเน้นถ้าไม่ใช่เพื่อวัดหรือพระศาสนา ก็เพื่อประโยชน์ตน (ถ้าไม่ใช่เพื่อพร ๔ ประการ ก็เพื่อพระนิพพานไปเลยทีเดียว) ไม่ค่อยพูดถึงการเสริมสร้างสำนึกต่อชุมชนส่วนรวม หรือเพื่อระดมกำลังในการ “ทำชุมชนให้อยู่กันดี” กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ เป็นการ**ทำบุญที่ขาดมิติด้านชุมชน หรือสังคม**

อันที่จริงเป็นไปได้ว่าวัด/องค์กรที่ระบุในงานวิจัย มีการทำบุญประเภทหลังด้วย แต่ถูกมองข้ามไป หากไม่ก็อยากเสนอว่า ควรให้ความสนใจกับการทำบุญประเภทนี้ด้วย ซึ่งคงมีหลายวัดทำอยู่ ดังนั้นจึงอยากเสนอว่า ควรนำวัดดังกล่าวมารวมอยู่ในงานวิจัยชิ้นนี้ด้วย

๒) ศาสนธรรม เท่าที่อ่าน ธรรมที่วัด/องค์กรในงานวิจัยชิ้นนี้ให้ความสำคัญ ส่วนใหญ่เป็นธรรมระดับขั้นกลางและขั้นสูง (สมาธิ และปัญญา) แต่ดังที่สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ได้กล่าวไว้ สิ่งที่ต้องให้ความสำคัญด้วยก็คือ “การปฏิบัติธรรมตั้งแต่ขั้นพื้นฐาน” นอกจากการปฏิบัติธรรมเพื่อความสงบเย็นเฉพาะตัวแล้ว ที่ไม่ควรมองข้ามก็คือ การปฏิบัติธรรมเพื่อส่งเสริมชุมชนให้อยู่ด้วยดี (ดังที่ท่านได้ยกตัวอย่างมฆมานพค่อนข้างบ่อยในระยะหลัง)

ข้อสังเกตประการต่อมาคือ งานวิจัยชิ้นนี้แม้จะพูดถึงองค์ประกอบต่าง ๆ ในการเผยแผ่และสอนธรรม เช่น การจัดการที่ดี การมีสิ่งแวดล้อมที่เกื้อกูล รวมทั้งมีรายละเอียดเกี่ยวกับหลักสูตรการอบรม แต่ไม่ได้ให้ความเห็นหรือประเมินว่า แนวทางการสอน ตลอดจนแนวทางการปฏิบัติ นั้นเป็น

อย่างไร มีประโยชน์แก่ผู้คนมากน้อยเพียงใด ได้ผลหรือไม่ ธรรมที่ต้องการบ่มเพาะให้เกิดแก่ผู้ปฏิบัติ นั้นสอดคล้องกับความต้องการและเงื่อนไข (เช่น วิถีชีวิต รวมทั้งจิตนิสัย) ของผู้เข้าอบรม มากน้อยเพียงใด จะทำเช่นนั้นได้ ผู้วิจัยคงต้องสอบถามความเห็นของผู้เข้าอบรมด้วย แต่ดูเหมือนว่าการสอบถามดังกล่าว ขาดหายไปจากการวิจัยชิ้นนี้

นอกจากการสอบถามแล้ว สิ่งที่จะช่วยให้การประเมินนั้นเป็นไปได้ก็คือ การทดลองปฏิบัติ ตามแนวทางต่าง ๆ ด้วยตนเอง ถ้าพึ่งแค่การเป็นผู้สังเกตการณ์ หรืออ่านจากเอกสาร ย่อมไม่เพียงพอ แต่ดูเหมือนว่าการทดลองปฏิบัติโดยตัวผู้วิจัยเอง เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ขาดหายไปจากงานวิจัยชิ้นนี้

การประเมินแนวทางการสอนและปฏิบัติธรรม มีความสำคัญตรงที่ จะช่วยให้ได้ข้อสรุปหรือ บทเรียน “เพื่อการขยายผลในการจรโลงพระพุทธศาสนาในสังคมไทย” เป็นไปได้อย่างแท้จริงตาม วัตถุประสงค์ที่ระบุไว้

งานวิจัยชิ้นนี้ช่วยให้เห็นบทบาทและความริเริ่มที่น่าสนใจของหลายวัด/องค์กร ที่น่าจะเป็น แบบอย่างให้วัด/องค์กรอื่น ๆ นำไปปฏิบัติและต่อยอดได้ แต่จะดียิ่งขึ้นหากมีการจัดทำ “ข้อเสนอแนะ” สำหรับสำหรับวัด/องค์กร หรือมีการ “ถอดบทเรียน” ท้ายเล่ม โดยสรุปหรือ สังเคราะห์จากจุดเด่นและความสำเร็จ (รวมทั้งอุปสรรคและความล้มเหลว) ของ ๑๒ วัด/องค์กร เพื่อ เป็นแง่คิดในแง่ที่ว่าหากต้องการเผยแพร่ธรรมหรือทำให้วัดมีความหมายต่อผู้คนและสังคม มีกิจกรรม หรือบทบาทใดบ้างที่ควรให้ความสำคัญ และมีเงื่อนไขอะไรบ้างที่ควรทำให้เกิดขึ้น

ประเด็นการวิจัย

ศาสนพิธี ผลการวิจัยมีการวิเคราะห์ ศาสนพิธีแบบดั้งเดิมกับศาสนพิธีร่วมสมัย

ข้อเสนอแนะ และแนวทางการพัฒนา

- ควรบูรณาการประกอบศาสนพิธีแบบเดิมกับร่วมสมัยให้เหมาะสม
- กรณีศาสนพิธีร่วมสมัยควรมีการอธิบายให้สังคมเข้าใจถึงบทบาทใหม่ในสังคมและค่านิยมซึ่งคุณค่าเดิม
- ควรจัดทำชุดความรู้และสื่อออนไลน์เพื่ออธิบายศาสนพิธีร่วมสมัย
- ควรแสดงให้เห็นความเรียบง่าย และการเข้าปฏิบัติตามศาสนพิธีนั้น
- ควรมีการเสนอศาสนพิธีร่วมสมัยในสังคมมากขึ้น เพื่อให้สอดคล้องกับสังคมยุคใหม่

ศาสนธรรม ผลการวิจัยเน้นการปฏิบัติกรรมฐาน แต่ไม่ค่อยอธิบายหลักธรรมพื้นฐานในการดำเนินชีวิตประจำวัน

ข้อเสนอแนะ และแนวทางการพัฒนา

- ควรอธิบายการปฏิบัติตามหลักศาสนธรรมให้ง่าย นับตั้งแต่หลักธรรมในชีวิตประจำวัน ไปจนถึงการเจริญวิปัสสนากรรม
- ควรเสนอแนวทางการปฏิบัติตามแต่ละวัดหรือสำนักให้เหมาะสม เพราะว่าแต่ละแห่งมีแนวปฏิบัติที่แตกต่างกัน ซึ่งไม่สามารถระบุว่าแนวปฏิบัติไหนดีกว่ากัน เพราะว่าขึ้นอยู่กับผู้ปฏิบัติ และจริตของแต่ละคน
- การอธิบายการปฏิบัติธรรม

หมายเหตุ

ควรมีชุดความรู้หรือเอกสารให้ทราบถึงแนวปฏิบัติหลัก ๆ ในสังคมไทย โดยมหาเถรสมาคม หรือสถาบันการศึกษา

ศาสนสมบัติ ผลการวิจัยไประบุการจัดการแบบใดที่ชัดเจน

ข้อเสนอแนะ และแนวทางการพัฒนา

ควรมีการอธิบายศาสนสมบัติ ๓ กลุ่ม คือ

- ๑) ศาสนสมบัติที่เป็นทรัพย์สิน/การบัญชีของวัด ควรมีการจัดการและตรวจได้จากคณะกรรมการของสงฆ์และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ซึ่งควรเป็นเงินที่ได้รับบริการ

อุดหนุนจากรัฐเท่านั้น ส่วนเงินรายได้ของวัดทั่วไปให้แจ้งเจ้าคณะพระสังฆาธิการตามลำดับถึงอำเภอหรือจังหวัด

- ๒) ศาสนาสมบัติที่เป็นมรดกวัฒนธรรม ควรมีการจัดการร่วมกันระหว่างกรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม กับวัด และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เพื่อรักษามรดกอันดีงามของประเทศไว้
- ๓) ศาสนสมบัติที่เป็นที่ดิน/ที่ธรณีสงฆ์ของวัด ควรมีการจัดการเชิงสร้างสรรค์ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่วัดและสังคมไทย โดยควรมีองค์กรที่ดำเนินการร่วมกับสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, วัด และธุรกิจเพื่อสังคม ในการนำที่ดิน/ที่ธรณีสงฆ์มาพัฒนาในเชิงการบริหารจัดการ เพื่อนำไปบำรุงพระพุทธศาสนาและการพัฒนาสังคม

ขออนุโมทนาต่อคณะทีมงานวิจัยเป็นอย่างสูง ถือว่าเป็นงานวิจัยที่มีประโยชน์มากต่อการบริหารกิจการพระพุทธศาสนาด้านประเพณี ศาสนธรรม และศาสนสมบัติ ผลการค้นพบของงานวิจัยดังกล่าว ควรนำมาขยายผลและต่อยอด โดยเฉพาะการนำมาเป็นโมเดล หรือต้นแบบในการบริหารจัดการ โดยการนำเสนอเป็นแผนปฏิบัติการบริหารกิจการพระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบัน

ข้อคิดเห็นด้านศาสนประเพณี พิธีการ

จากกลุ่มตัวอย่างของงานวิจัยทั้ง ๔ กรณีศึกษา คือ วัดพระธาตุเชิงชุม วัดป่าโนนกุศลหล่ม วัดศรีทวี และหอจดหมายเหตุพุทธทาส พบว่า ปัจจัยสำคัญของด้านศาสนประเพณีพิธีการของวัดกลุ่มตัวอย่าง ที่มีความโดดเด่นทั้งการสืบสานรักษาประเพณีเดิม และการสร้างสรรค์ประเพณีขึ้นมาใหม่จนเป็นที่ยอมรับจากชุมชนและภาคีเครือข่ายนั้น จะพบว่าผู้มีบทบาทสำคัญของแต่ละแห่งคือ ผู้นำองค์กรของแต่ละองค์กรเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญที่สุด ซึ่งหากองค์กรนั้น ๆ มีการเปลี่ยนแปลงผู้นำองค์กรไป เช่น วัดเปลี่ยนแปลงเจ้าอาวาส รูปแบบกิจกรรม รูปแบบศาสนพิธี ประเพณี พิธีการ ก็อาจจะต้องเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม หรือบางแห่งอาจจะหยุดชะงักไป ประเด็นที่น่าสนใจจากผลการวิจัย คือ **รูปแบบของศาสนประเพณี พิธีการ** จากวัดกลุ่มตัวอย่างที่วิจัยพบว่า รูปแบบของศาสนประเพณี และพิธีการที่แต่ละแห่งจัดขึ้นนั้น เป็น ศาสนประเพณีที่สอดคล้องกับหลักพระพุทธศาสนา เพียงแต่ใช้พิธีกรรมเป็นสื่อเข้าหาศาสนธรรม รูปแบบการจัดกิจกรรม เรียบง่าย ปรับให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนและยุคสมัย จึงทำให้มีความโดดเด่นน่าสนใจ การจะทำให้ผลการวิจัยนี้มีประโยชน์ในวงกว้าง ควรขยายผลด้วย

๑. การรวบรวมหรือผนวกความรู้ด้านศาสนประเพณี พิธีการ ที่โดดเด่นเป็นที่สนใจของประชาชนจากวัดหรือองค์กรพุทธศาสนาต่างๆ ในสังคมไทย มาไว้ในที่เดียวกัน ให้สะดวกและง่ายต่อการศึกษาค้นคว้าของบุคคลผู้สนใจหรือของวัดต่างๆ ที่ประสงค์จะมาศึกษาเรียนรู้
๒. การถอดองค์ความรู้ หรือสกัดองค์ความรู้ รูปแบบศาสนพิธี ประเพณี พิธีการ อันโดดเด่นของแต่ละวัดนี้ ออกมาเป็นโมเดล และถอดออกมาเป็นบทเรียน พัฒนามาเป็นหลักสูตรการเรียนการสอนของพระภิกษุสามเณร โดยเฉพาะหลักสูตรฝึกอบรมพระสังฆาธิการ ผู้ที่จะเตรียมตัวมาเป็นผู้ปกครอง ให้ได้รับรู้และมีความรู้ความเข้าใจในภาคปฏิบัติที่จะสามารถนำศาสนประเพณีมาเป็นเครื่องมือในการเผยแผ่ศาสนาธรรมได้
๓. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ด้วยการจัดประชุมสัมมนาพระสังฆาธิการ หรือนำองค์ความรู้ที่ได้ นำเสนอเป็นนโยบายต่อคณะสงฆ์ ในการปรับปรุงหรือสืบสานต่อยอดศาสนประเพณีของแต่ละท้องถิ่นแต่ละวัด ให้สอดคล้องกับพระธรรมวินัยและยุคสมัย

ข้อคิดเห็นด้านศาสนธรรม

จากกรณีศึกษาของงานวิจัยทั้ง ๔ วัด พบว่าวัดจะมีบทบาทได้รับความเคารพนับถือจากประชาชนได้ ต้องมีความโดดเด่นในด้านศาสนธรรม โดยเฉพาะด้านวิปัสสนากรรมฐานและข้อวัตรปฏิบัติของบุคลากรภายในวัด จากผลงานวิจัยที่ค้นพบ พบว่าวัดที่มีความโดดเด่นด้านศาสนธรรม เพราะเจ้าอาวาสหรือผู้นำองค์กรที่ได้รับการยอมรับนับถือ และมีศิษยานุศิษย์ได้สืบสานเป็นอย่างดี มีระบบบริหารจัดการ การฝึกอบรม การปฏิบัติที่ชัดเจน มีสถานที่ที่เป็นสัปปายะต่อการปฏิบัติธรรม ซึ่งน่าจะเป็นต้นแบบให้กับวัดต่างๆ ได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นวัดบ้านหรือวัดป่า จุดเด่นของสังคมไทย คือมีวัดอยู่แทบทุกหมู่บ้าน ถ้าวัดทุกวัดมีศักยภาพในการเป็นพลังทางสังคม ในการอบรมสั่งสอนหรือรวมกลุ่มพุทธศาสนิกชนให้หนักแน่นอยู่ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนาและสังคมไทยจะเจริญรุ่งเรืองกว่านี้มากมาย ซึ่งเป็นประเด็นที่น่าสนใจและกลายเป็นจุดอ่อนไปว่า วัดมีมากมาย แต่ทำไมถึงขาดพลัง แถมวัดบางวัดยังไม่ได้สอนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และถูกมอมเมาด้วยไสยศาสตร์ หรือพิธีกรรมต่างๆ ที่นอกคำสอนของพระพุทธเจ้า ผลการวิจัยที่ค้นพบ จึงควรถอดบทเรียนให้เป็น Model แก่วัดต่างๆ ทั่วประเทศในด้านต่างๆ ดังนี้

- **การให้ความสำคัญกับด้านวิปัสสนากรรมฐานการฝึกอบรมสมาธิภาวนา** ควรนำเสนอต่อหน่วยงานรับผิดชอบต่อพระพุทธศาสนาให้กำหนดเป็นนโยบายในการบริหารกิจการพระพุทธศาสนา เพราะสังคมปัจจุบันเป็นสังคมที่เจริญก้าวหน้าไปด้วยเทคโนโลยี แต่ผู้คนกลับมีความทุกข์มีความเครียดเพิ่มมากขึ้น และสิ่งที่เป็นจุดเด่นของพระพุทธศาสนา คือ การอบรมจิตใจด้วยหลักวิปัสสนากรรมฐาน ทำอย่างไร ที่จะให้วัดทุกวัดไม่ว่าจะเป็นวัดป่าหรือวัดบ้าน รื้อฟื้นการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานอย่างจริงจัง และนำมาผสมผสานกันทั้งปริยัติ และปฏิบัติ เพราะปัจจุบันแม้แต่หลักสูตรการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย คือ หลักสูตรนักรธรรม บาลี ก็ไม่ได้มีวิชาวิปัสสนากรรมฐาน หรือในโครงสร้างหลักของคณะสงฆ์ ก็ยังไม่มีการศึกษาปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานอย่างจริงจัง ที่เป็นอยู่ล้วนแต่เป็นเรื่องปัจเจก คือเรื่องเฉพาะวัด เฉพาะบุคคล จึงควรที่จะนำเสนอให้คณะสงฆ์นำไปกำหนดเป็นนโยบายสำคัญของคณะสงฆ์ เน้นให้วัดทุกวัดให้ความสำคัญกับเรื่องนี้อย่างจริงจัง มุ่งพัฒนาพระภิกษุสามเณรให้ศึกษาปฏิบัติด้านวิปัสสนากรรมฐานอย่างจริงจัง ปรับปรุงข้อวัตรปฏิบัติให้เคร่งครัดตามพระธรรมวินัย จะทำให้วัดกลายมาเป็นพลังทางสังคมได้
- **การจัดการพื้นที่ให้เอื้อต่อการปฏิบัติธรรม** เป็นเรื่องที่จะต้องนำเสนอให้เป็นนโยบายของคณะสงฆ์ ที่ธรมรงค์ให้วัดทุกวัดมีพื้นที่เป็นอาราม คือสถานที่เป็นที่รื่นรมย์ เป็นสถานที่พักผ่อนทางจิตวิญญาณ ซึ่งเป็นสิ่งที่เราพบเห็นได้ทั่วไป โดยเฉพาะวัดในเมือง จะหาพื้นที่สงบหรือพื้นที่พักผ่อน

ทางจิตวิญญาณของประชาชนได้ค่อนข้างน้อยมาก กลายเป็นสถานที่จัดผลประโยชน์ ลานจอดรถ เสียเป็นส่วนใหญ่ เลยทำให้วัดต้องสูญเสียบทบาทในด้านนี้ไป

- **การใช้เทคโนโลยีในการเผยแพร่ธรรมเชิงรุก** ประเด็นนี้ควรนำมาเสนอต่อยอดเป็นหลักสูตรการฝึกอบรมให้กับพระนักเผยแผ่ ปัจจุบันคณะสงฆ์มีการอบรมหลักสูตรพระนักเทศน์ ซึ่งเป็นการอบรมเทคนิควิธีการเทศน์ การสอน แต่ยังขาดการฝึกอบรมพระนักเผยแผ่ โดยใช้สื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัยสอดคล้องกับความต้องการของประชาชน หากถอดบทเรียนหรือถอดองค์ความรู้เรื่องนี้ และนำมาต่อยอดเป็นการสร้างหลักสูตรฝึกอบรมให้กับพระนักเผยแผ่ ก็จะเป็นประโยชน์กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง
- **การสร้างเครือข่ายฆราวาส** ที่จะมาช่วยค้ำจุนพระพุทธศาสนา กลุ่มตัวอย่างของวัดที่สามารถเป็นต้นแบบในการสร้างเครือข่ายฆราวาสที่น่าสนใจ คือ สถาบันพลังจิตตานุภาพ วัดธรรมมงคล ของหลวงพ่อวิริยงค์ สิริธโร และ โกเอ็นก้า มีรูปแบบการบริหารจัดการที่น่าสนใจมาก ที่มีการสร้างเครือข่ายด้วยการระดมคนที่มีความรู้ความสามารถและเป็นผู้ปฏิบัติธรรมไปพร้อมๆ กันด้วย มีจิตอาสาที่จะเข้ามาทำงานเพื่อพระพุทธศาสนาจริงๆ ในประเด็นนี้ควรจะต้องถอดองค์ความรู้ว่ามีวิธีการบริหารจัดการอย่างไร จึงจะได้อาสาสมัครที่มีคุณภาพและมีจิตอาสาจริงๆ เพราะอาสาสมัครที่เป็นฆราวาสนั้น ถ้าไม่ได้เป็นผู้ปฏิบัติธรรมและไม่เคยสัมผัสผลจากการปฏิบัติธรรมแล้ว การเข้ามาทำหน้าที่อาจจะกลายเป็นการเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์ จากตัวอย่างที่เห็นได้หลายๆ วัด ในสังคมไทย แต่จากวัดกลุ่มตัวอย่างที่งานวิจัยนำเสนอมานั้น กลุ่มฆราวาสจิตอาสาเป็นกลุ่มฆราวาสที่ปฏิบัติธรรมจริงๆ และมีจิตอาสาเข้ามาทำงานรับใช้พระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง ทำอย่างไรที่จะถอดองค์ความรู้ด้านนี้ ออกมาเป็นต้นแบบให้วัดอื่นๆ ได้นำไปเป็นต้นแบบในการบริหารจัดการ

ข้อคิดเห็นศาสนสมบัติ

จากกลุ่มตัวอย่างของงานวิจัย มีผลการวิจัยที่น่าสนใจมาก เพราะมีรูปแบบการบริหารจัดการศาสนสมบัติที่ค่อนข้างชัดเจน มีระบบการตรวจสอบ การควบคุมค่อนข้างที่จะเป็นระบบ และโดยเฉพาะวัดเหล่าอาภรณ์ ซึ่งเป็นวัดเล็กๆ แต่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกด้าน ประกอบกับเจ้าอาวาสที่มีวิสัยทัศน์มีความมุ่งมั่นในการบริหารวัดเพื่อประโยชน์ของพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง เป็นองค์ความรู้ที่น่าสนใจ และควรต่อยอดในประเด็นต่างๆ คือ

— ด้านคุณสมบัติของเจ้าอาวาสหรือผู้บริหารองค์กร

ปัจจุบันวัดในประเทศไทย มีสถานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายคณะสงฆ์ ที่ได้กำหนดให้เจ้าอาวาสเป็นตัวแทนของวัดในการดำเนินการเกี่ยวกับทรัพย์สินของวัด มีอำนาจทำนิติกรรมไปให้บุคคลใดก็ขึ้นอยู่กับอำนาจของเจ้าอาวาส การแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นมาจัดการดูแลวัดจะเป็นคนของเจ้า

อาวาสทั้งสิ้น หลายกรณีคนเป็นญาติพี่น้อง คนรับใช้ คนสนิท ทำให้อำนาจเด็ดขาดอยู่ที่เจ้าอาวาส ยังขาดการถ่วงดุล ขาดการตรวจสอบที่เป็นระบบ นอกจากนี้ กฎหมายและระเบียบข้อบังคับที่มีอยู่ไม่เพียงพอที่จะทำให้แนวปฏิบัติในการบริหารเงินของวัดที่เป็นระบบ ขณะที่หน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่ในการกำกับดูแลการบริหารการเงินของวัดยังขาดการรวบรวมข้อมูลที่เป็นระบบ โดยเฉพาะสำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติที่ยังขาดบทบาทในการกำหนดกรอบในการบริหารจัดการทางการเงินที่สอดคล้องกับหลักธรรมมาภิบาล อีกทั้งการเปิดเผยข้อมูลยังไม่เป็นระบบ

การจัดการศาสนสมบัติของวัดในปัจจุบัน จำเป็นต้องใช้ความรู้ความสามารถสูงในการบริหารจัดการเพื่อให้เกิดประโยชน์ทั้งด้านศาสนาและด้านรายได้ของวัด เจ้าอาวาสในฐานะผู้แทนของวัดมีบทบาทของสงฆ์ที่จะต้องจรรโลงพระพุทธศาสนารวมไปถึงการปกครองสงฆ์ ซึ่งเป็นผู้ได้บังคับบัญชาในวัดและปกครองสอดส่องคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักพักอาศัยอยู่ในวัดอีกทั้งยังทำหน้าที่ในการจัดการกิจการต่างๆ อันเกี่ยวเนื่องกับวัดทั้งสิ้น โดยเฉพาะในฐานะผู้แทนของวัดในการบริหารจัดการอสังหาริมทรัพย์ที่เป็นศาสนสมบัติของวัด เจ้าอาวาสต้องมีผลผูกพันทางกฎหมายตามประมวลกฎหมายอาญา ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และกฎหมายอื่นๆ

แต่ปัจจุบันการกำหนดคุณสมบัติของเจ้าอาวาส ตามกฎหมายมหาชนว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ เป็นการให้ความสำคัญในการปกครองคณะสงฆ์เท่านั้น ไม่ได้กำหนดคุณสมบัติด้านการศึกษาในโลกหรือคุณสมบัติเฉพาะด้านเอาไว้ด้วย ในขณะที่การจัดการศาสนสมบัติของวัดมีประเด็นที่ต้องเกี่ยวข้องกับกฎหมาย เช่น นิติกรรมสัญญา เป็นต้น รวมไปถึงศาสตร์ในการบริหารต่างๆ ซึ่งหากขาดความรู้ความเข้าใจการศึกษาทางโลกแล้ว อาจเป็นผลเสียและส่งผลไปถึงการมอบอำนาจให้บุคคลอื่นที่จะเข้ามารองรับอำนาจของเจ้าอาวาสในฐานะผู้รับมอบอำนาจ รวมไปถึงการวางมาตรการหรือการมอบอำนาจให้บุคคล คณะกรรมการ หรือคณะบุคคล ดำเนินการบริหารจัดการฯ แทนเจ้าอาวาส ก็อาจเกิดผลเสีย และไม่มีประสิทธิภาพในการบริหารและจัดการได้

นอกจากนี้ตำแหน่งเจ้าอาวาส ถือว่าเป็นเจ้าพนักงาน ตามประมวลกฎหมายอาญา ถ้าเจ้าอาวาสหรือผู้แทนเจ้าอาวาสหรือผู้จัดประโยชน์ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งดำเนินการจัดประโยชน์แทนวัดโดยมิชอบ โดยหลักปฏิบัติดังกล่าวทั้งรู้และไม่รู้เท่าถึงการณ์ ถือว่ามีความผิดทางกฎหมาย การที่กฎหมายคณะสงฆ์มอบอำนาจให้กับเจ้าอาวาสเพียงรูปเดียวเป็นผู้รับผิดชอบในการบริหารกิจการของวัด ในขณะที่ไม่ได้กำหนดคุณสมบัติของเจ้าอาวาสไว้ให้เหมาะสม ก็อาจจะเป็นปัญหากับเจ้าอาวาสกับวัดและพระพุทธศาสนาได้ อย่างมีกรณีเป็นข่าวเรื่องเงินทอนวัด เป็นต้น

— การควบคุมตรวจสอบและการถ่วงดุลอำนาจของผู้เกี่ยวข้อง

การบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัด ยังขาดระบบการตรวจสอบและการถ่วงดุลผู้มีอำนาจมอบอำนาจให้กับเจ้าอาวาสหรือตัวแทนเจ้าอาวาสรูปเดียว หากได้เจ้าอาวาสที่ดีมีความรู้

ความสามารถ ก็จะเป็นผลดีกับพระศาสนาเป็นอย่างมาก แต่หากได้คนที่ไม่ดี หรือคนที่ไม่มีความรู้ ความสามารถ ฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และกฎกระทรวง ย่อมเกิดปัญหาในทางปฏิบัติในการควบคุมตรวจสอบ และกฎหมายก็ไม่ได้บัญญัติอำนาจหน้าที่ของผู้ปกครองคณะสงฆ์ว่าจะมีอำนาจตรวจสอบหรือถ่วงดุลการใช้อำนาจหรือไม่ ประกอบกับโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ที่มีสายการบังคับบัญชาหลายชั้น ตั้งแต่เจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะภาค ซึ่งมีปัญหาในภาคปฏิบัติในการควบคุมดูแลการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดของพระศาสนา นอกจากนี้ ยังมีสำนักสงฆ์ที่กระจายอยู่ทั่วประเทศไทย ซึ่งเป็นแค่เพียงที่พำนักของพระภิกษุที่ไม่ได้ขออนุญาตสร้างวัดและตั้งวัดเพราะสำนักสงฆ์ เมื่อที่พักสงฆ์ไม่ใช่วัด ย่อมไม่อยู่ในสายการปกครองของคณะสงฆ์ ทั้งฝ่ายสงฆ์ และฝ่ายบ้านเมือง จึงไม่สามารถควบคุมดูแลได้ อาจก่อให้เกิดกรณีพิพาทขึ้นมา ซึ่งอาจเป็นที่เสื่อมเสียแก่พระศาสนาได้เหมือนกัน

ดังนั้น ควรเพิ่มเติมในการศึกษารูปแบบการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดของพระศาสนาที่เหมาะสม สอดคล้องกับยุคสมัยได้อย่างไร เจ้าคณะพระสังฆาธิการควรมีบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบอย่างไร เพื่อป้องกันความเสียหายที่จะเกิดขึ้นกับตัวเจ้าอาวาส ผู้เกี่ยวข้องและพระพุทธรูปศาสนาเอง

สรุปผล

เป็นงานผลงานวิจัยที่ดีมาก เพราะมีประโยชน์ต่อการนำมาปรับปรุงการบริหารกิจการพระพุทธรูปศาสนาได้จริง และควรวิจัยเพิ่มเติมต่อยอดให้ครบพันธกิจของคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน คือ ด้านการศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การปกครอง การสาธารณูปการ การสาธารณสงเคราะห์ ผลการวิจัยที่ได้ จะเป็นคู่มือการบริหารกิจการพระพุทธรูปศาสนาในยุคใหม่

ควรเพิ่มเติมการถอดบทเรียนผลการวิจัยออกมาเป็นโมเดล หลักสูตรการฝึกอบรม หรือคู่มือในแต่ละด้านว่าควรเป็นอย่างไร ควรมีการบริหารจัดการ การสืบทอด การพัฒนา ในรูปแบบไหน ด้วยวิธีการอย่างไร

ควรนำผลการวิจัยที่ได้ นำเสนอต่อผู้บริหารกิจการคณะสงฆ์ ไม่ว่าจะป็นมหาเถรสมาคม สำนักงานพระพุทธรูปศาสนาแห่งชาติ เพื่อกำหนดให้เป็นนโยบายของคณะสงฆ์ปลุกฝัง ถ่ายทอด ต่อยอด และขยายแนวคิดให้เชื่อมโยงกับ การปฏิรูปกิจการคณะสงฆ์ที่กำลังดำเนินการอยู่

พระครูธรรมรัต (ธัญชัย เตชปัญญาโญ)

ตามที่อาตมภาพได้รับจดหมายจากผู้วิจัยและคณะให้ช่วยเสนอประเด็นเพิ่มเติมในเชิงผลลัพธ์ และผลกระทบและความยั่งยืนเกี่ยวกับการจัดทำสื่อเพื่อขยายผล พร้อมกับจัดเวทีขับเคลื่อนผลการ ศึกษาวิจัย “การสังเคราะห์บทเรียนในเชิงหลักคิดและหลักปฏิบัติ : กรณีศึกษาเพื่อการขยายผลพัฒนา กิจการพระพุทธศาสนา ในประเทศไทย” นั้น อาตมภาพขอเสนอไปตามลำดับดังนี้

๑) ในเชิงผลลัพธ์ของงานศึกษาวิจัยนี้ ผู้วิจัยและคณะคงพอทราบคืออยู่แล้วว่า การศึกษาวิจัย มีข้อจำกัดในระเบียบวิธีวิจัยซึ่งเป็นมาตรฐานทางวิชาการพอสมควร ถ้ามองตามความเป็นจริงในด้าน ของขอบเขตการศึกษาวิจัย และตัวแปรคือองค์กรทางพระพุทธศาสนาที่ได้คัดสรรและเลือกเป็น กรณีศึกษานั้นก็ยังจำกัดอยู่มาก เมื่อเทียบกับองค์กรทางพระพุทธศาสนาที่มีอยู่จริงในประเทศไทย รวมถึงความแตกต่างหลากหลายอย่างี่ผลงานการศึกษาวิจัยพบว่า องค์กรที่ได้ศึกษาวิจัยนั้น ล้วนแต่ มีอัตลักษณ์ มีแนวทางในการดำเนินกิจการในแบบของตน และมีความร่วมกันบางประการ อย่างเช่น ความมุ่งหมายที่จะจรจรพระพุทธศาสนาเพื่อเกื้อกูลประโยชน์แก่ผู้คน ตลอดจนการปรับเปลี่ยนและ ประยุกต์รูปแบบการนำเสนอสาระแห่งพระธรรมวินัยอย่างสมสมัย แต่ผลลัพธ์จากการสังเคราะห์ บทเรียนในเชิงหลักคิดและหลักปฏิบัติอาจจะนำไปขยายผลและประยุกต์ใช้ได้ยากในองค์กรทาง พระพุทธศาสนาโดยทั่วไป และอาจจะไม่กว้างขวางมากนัก

มองอีกมุมหนึ่งหากผลการศึกษานี้ เกิดจากการศึกษาวิจัยองค์กรหรือวัดที่มีเครือข่ายจำนวนมาก อย่างเช่น กลุ่มวัดในเครือข่ายพุทธบริษัทศึกษาพระธรรมวินัย กลุ่มวัดสาขาของวัดหนองป่าพง กลุ่มวัดบ้านเจ้าคณะตำบล ฯลฯ การขยายผลก็อาจจะทำได้ง่ายขึ้นและกว้างขวาง แม้ว่าจะไม่ได้ หลากหลายในเชิงอัตลักษณ์ก็ตาม แต่ถ้ามองในแง่ของผลกระทบที่จะส่งต่อกันแล้วย่อมเหมือนคลื่นน้ำ ที่เกิดจากหินที่ตกกระทบทีเดียว

๒) ในแง่ของผลกระทบแก่งานศึกษาวิจัยนี้ จะมีข้อจำกัดในการขยายผลและประยุกต์ใช้ใน องค์กรทางพระพุทธศาสนาโดยทั่วไป แต่ก็เริ่มจุดเริ่มต้นที่สำคัญยิ่งเพราะทำให้เกิดการรับรู้และ ขับเคลื่อนทางสังคมดังผลการศึกษาวิจัยที่พบว่า การช่วยเหลือเกื้อกูลและความร่วมมือของพุทธบริษัท ฝ่ายคฤหัสถ์นั้น เป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการขับเคลื่อนกิจการทางพระพุทธศาสนาให้ก้าวหน้าและ สร้างคุณประโยชน์ต่อสังคมได้อย่างสมสมัย หลายโครงการจากการขับเคลื่อนของพุทธบริษัทฝ่าย คฤหัสถ์ได้แสดงผลประจักษ์แจ้งเรื่อยมา และหากสังเกตจะพบว่าองค์กรทางพระพุทธศาสนาใน ประเทศไทยที่ก้าวหน้าสมสมัยนั้น ล้วนเกิดขึ้นจากความร่วมแรงร่วมใจของพุทธบริษัททั้งสองฝ่าย คือ ทั้งฝ่ายบรรพชิตและฝ่ายคฤหัสถ์ และสะท้อนสถานการณ์พระพุทธศาสนาที่ผ่านมามาว่า พุทธบริษัท ทั้งหลายผิดพลาดปลั่งเปลอละเลยสิ่งใดไปบ้าง ซึ่งถือเป็นบทเรียนอันล้ำค่าของทุกฝ่ายอย่างแท้จริง (อย่างเช่น โครงการวัดบันดาลใจ รวมถึงโครงการบริหารจัดการบัญชีทรัพย์สินวัดที่จะเกิดขึ้น ฯลฯ

สำเร็จได้ก็เพราะความใส่ใจแล้วมาลงแรงร่วมใจกัน) แต่การจะสร้างผลกระทบแม้เพียงแค่สร้างการรับรู้สู่สังคมชาวพุทธไทยในวงกว้างนั้นก็จำเป็นที่จะต้องลงทุนลงแรงอีกไม่ใช่น้อยทีเดียว ที่สำคัญก็ต้องมีกลยุทธ์ที่ชาญฉลาดด้วย

๓) การดำเนินกลยุทธ์อย่างชาญฉลาด ไม่ประมาท สามารถสร้างสรรค์เหตุปัจจัยได้ถูกต้อง ก็อาจจะได้รับผลตามธรรมชาติ นำไปสู่ความเจริญงอกงามทั้งในส่วนตนและส่วนกิจการทางพระพุทธศาสนา บทเรียนเชิงหลักคิดและหลักปฏิบัติที่ผู้วิจัยและคณะได้ศึกษาแล้วนั้น น่าจะเป็นประโยชน์ในเชิงช่วยให้เห็นเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในกิจการทางพระพุทธศาสนาในด้านนั้นๆ ด้วย ถ้าสามารถมองเห็นเหตุปัจจัยนั้นอย่างชัดเจนแล้ว ก็นับว่ามีองค์ประกอบเบื้องต้นสำหรับการขับเคลื่อนและผลักดันเหตุปัจจัยในองค์กรทางพระพุทธศาสนาที่มีลักษณะคล้ายกันและประกอบด้วยบริบทแวดล้อมอย่างเดียวกันได้ ในขณะที่เดียวกันก็ต้องไม่ประมาทด้วยการระลึกอยู่เสมอว่า ต้องพัฒนาปัญญาเรื่อยไปไม่ทอดทิ้ง เพราะในสถานการณ์จริงย่อมมีเหตุปัจจัยแตกต่างกันหลากหลายมากมายในองค์กรหนึ่งๆ ทั้งที่มีลักษณะคล้ายกันในบริบทอย่างเดียวกันนั้น ผลหลากหลายย่อมเกิดมาจากปัจจัยอเนก การตระหนักในความจริงข้อนี้อยู่เสมอ นั่นเอง จึงชื่อว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน

๔) การจัดทำสื่อเพื่อขยายผล พร้อมกับจัดเวทีขับเคลื่อนผลการศึกษาวิจัย อาจจะเป็นเพียงเหตุปัจจัยหนึ่งของการหมุนวงล้อไปสู่จุดหมายที่ตั้งใจไว้ แต่จะถึงจุดหมายได้หรือไม่ก็ขึ้นอยู่กับพลังขับเคลื่อน ความแข็งแรงทนทานของวงล้อ ส่วนจะถึงช้าหรือเร็วก็อาจจะขึ้นอยู่กับขนาดของวงล้อด้วยเช่นกัน มองในแง่ของกลยุทธ์ในการขับเคลื่อนพลังในการหมุนวงล้อต้องไม่ตกและแรงพอ วงล้อต้องใหญ่ แข็งแรงทนทาน ราบเรียบ หากการจัดทำสื่อเป็นการขยายผล กล่าวคือการขยายวงล้อ สื่อแบบไหนประเภทไหนที่ทำให้การรับรู้กว้างขวางที่สุด ก็พึงสร้างสรรค์สื่อเหล่านั้นให้เกิดขึ้น ซึ่งหมายความว่าอาจจะไม่ใช่สื่อเพียงช่องทางเดียวเพื่อกลุ่มเป้าหมายเดียว แต่ต้องอาศัยช่องทางที่หลากหลายเหมาะสมกับการรับรู้ของแต่ละกลุ่มเป้าหมาย เช่น ทำอย่างไรจะให้ผู้มีอิทธิพลทางความคิดต่อกลุ่มเป้าหมายนั้นๆ เห็นความสำคัญแล้วเข้ามาช่วยขับเคลื่อนขยายผล กลุ่มดารานักร้องนักแสดง-เน็ตไอดอลที่มีแนวโน้มสนใจเข้าใจและมีฐานแฟนคลับจำนวนมาก ผู้หลักผู้ใหญ่ในบ้านเมืองที่มีกำลังขับเคลื่อนนโยบายต่างๆ ฯลฯ ซึ่งในรายละเอียดก็คือการใช้องค์ความรู้ทางการตลาด การโฆษณาประชาสัมพันธ์ มาประยุกต์ใช้ในการขับเคลื่อนด้วยสื่อสร้างสรรค์ต่างๆ

ส่วนการจัดเวทีขับเคลื่อนผลการศึกษาวิจัย เมื่อจำเป็นจะต้องทำแล้วก็น่าจะคิดไม่น้อยว่า จะทำอย่างไรให้การลงทุนลงแรงนั้นได้ประโยชน์เห็นผลคุ้มค่าแท้จริง หรือหากยังจัดปรับได้ หรือมีวิธีที่ดีกว่า ก็อาจจะสร้างสรรค์ทดลองดู ยิ่งในยุคข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยีที่ล้ำสมัย ที่มาพร้อมกับสถานการณ์โรคระบาดที่ไม่อาจจะประมาทได้ หากได้ระดมความคิดใคร่ครวญพินิจกับมวลหมู่มิตรอย่าง

หลากหลายก็เป็นไปได้ที่จะก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ใหม่ๆ ซึ่งอาจจะเป็นปัจจัยให้เวทีขับเคลื่อนผล การศึกษาวิจัยนี้ สร้างความสดใหม่และไปได้ถึงจุดหมายที่ตั้งใจไว้อย่างน่าอัศจรรย์

๕) มองกว้างออกไปจากการสร้างสรรค์สื่อและการจัดเวทีขับเคลื่อนแล้ว การขยายผลอย่าง เป็นรูปธรรมจากองค์ความรู้ของการศึกษาวิจัยนี้ น่าจะดำเนินเป็นกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา คู่ขนานพร้อมกันไปได้เลย แต่จะออกมาในลักษณะอย่างไรนั้น เท่าที่ระลึกได้ในเวลานี้ คือ กิจกรรมที่ จะชวนให้พุทธบริษัทฝ่ายคฤหัสถ์ใช้ศักยภาพของตนที่สั่งสมอยู่ในชีวิตมาขับเคลื่อนกิจการทาง พระพุทธศาสนา มาเกื้อกูลพระและวัดวาอาราม ตามกำลังความสามารถของตนๆ จะเป็นเพียงบุคคล หรือคณะบุคคลก็ได้ ให้ก้าวหน้ากว่าที่เคยมีจิตอาสาเป็นครั้งคราว แต่ให้หนักแน่นอาจหาญจริงจัง ยิ่งขึ้นเป็นอัครจารี เป็นบุญญการีกันเลยทีเดียว ที่สำคัญก็ต้องไปให้ไกลกว่าแค่รับใช้พระ ดูแลทำความ สะอาดศาลาสร้างวัดวาอาราม แต่ต้องสร้างสรรค์สิ่งใหม่ให้ครบทั้งไตรสิกขาและล้ำค่าน่าสนใจสมยุค สมัยด้วย ไม่ว่าจะเป็นคนร้องเต้นเล่นละคร เป็นคนโวยวายค้าขายผ่านออนไลน์ ก็สามารถเอา ศักยภาพมาใช้ให้ได้ผลเป็นบุญกุศลเป็นประโยชน์เกื้อหนุนการศึกษาศีล สมาธิ ปัญญา ของตนและคน อื่นๆ อย่างนี้พอจะเป็นไปได้ไหม? อาตมาขอฝากทิ้งท้ายไว้แต่เพียงเท่านี้

สุดท้ายนี้ ขอนุโมทนาขอบพระคุณและขอเป็นกำลังใจแก่ผู้วิจัยและคณะ ที่ได้ช่วยกัน ศึกษาวิจัยและขยายผลการศึกษาให้ได้ผลก้าวหน้าองงามสืบไป ขอความดำรงอันดีงามทั้งปวงของ ท่านทั้งหลาย จงสัมฤทธิ์ผลเต็มทีดุจพระจันทร์คืนวันเพ็ญ และสว่างไสวงดงามดุจแก้วมณีล้ำค่ายาม ต้องแสงสุริยา ขอเจริญพร

อนุโมทนาในกุศลเจตนาของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้เพราะเป็นทั้งจุดเริ่มต้นและต่อยอดที่ดีทำให้มีเอกสารวิชาการเป็นหลักฐานด้านนี้ต่อไปและขอแสดงความเห็นบางอย่างไว้ดังต่อไปนี้

- ๑) งานวิจัยนี้ทำให้ได้เห็นว่าในรอบทศวรรษที่ผ่านมามีกลุ่มงานทางพระพุทธศาสนาในไทยเกิดขึ้นใหม่มากมาย โดยมีแนวโน้มว่าระบบเอกชนจะดำเนินการได้ภายใต้การบริหารงานของฆราวาสมากกว่าพระภิกษุสามเณรหรือระบบวัดแบบเดิม เพราะเป็นระบบที่โปร่งใสตรวจสอบง่าย ใช้กฎหมายตัดสิน ต่างกับวัดที่อยู่ใต้อิทธิพลความเชื่อท้องถิ่นที่ตัดสินความถูกต้องอิงตามความเคารพศรัทธาต่อผู้นำศาสนาเป็นหลัก ซึ่งมักไม่มีระบบตรวจสอบให้โปร่งใสหรือถึงขั้นใช้ความเชื่อสร้างความไว้วางใจจนไร้การตรวจสอบ
- ๒) ตัวอย่างในงานวิจัยส่วนใหญ่อิงอยู่กับศรัทธาต่อบุคคลจึงอาจส่งผลให้ขาดความยั่งยืน ซึ่งนี่เป็นลักษณะเด่นอย่างหนึ่งของผู้นำศาสนาพุทธไทย เมื่อบุคคลที่ตนศรัทธาสิ้นสถานะไปก็มักจะตั้งกลุ่มใหม่มาดำเนินการแทนโดยปล่อยให้ที่เดิมร่วงหล่นโรยรา และขอตั้งข้อสังเกตว่าองค์กรศาสนาที่ได้รับศรัทธาผ่านศาสนวัตถุและศาสนสถานโบราณน่าอยู่ได้ยั่งยืนยาวนานกว่าองค์กรที่ได้รับศรัทธาผ่านตัวบุคคล กล่าวคือสิ่งที่ถูกเชื่อว่าเป็นศักดิ์สิทธิ์อย่างเช่นพระพุทธรูปหรือเจดีย์จะมีอิทธิพลส่งผลผูกพันยั่งยืนยาวนานมากกว่าตัวครูอาจารย์ที่คนเคารพศรัทธา
- ๓) แม้ตัวอย่างในงานวิจัยมีเจตนารักษาหลักธรรมวินัยที่ตนเชื่อว่าถูกต้องดีงาม แต่ก็ถือว่าอยู่ในลักษณะพยายามดำเนินการเป็นส่วนตัวขององค์กร ไม่มีที่จะอภิปรายแก้ไขปัญหาใหญ่เชิงระบบ เช่น พรบ.สงฆ์ กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ คำสั่งมหาเถรสมาคม ซึ่งให้เห็นว่าเมืองไทยเรานิยมปฏิบัติธรรมส่วนตัวมากกว่าจะตีประเด็นทางสังคม ซึ่งนี่ก็คงเป็นอุปนิสัยส่วนใหญ่ของผู้มุ่งหาความสงบสุขทางใจไม่ยากกว่าเหนื่อยยากกับเรื่องนอกตัวแม้เป็นเรื่องส่วนรวมของสังคมก็ตาม
- ๔) งานวิจัยนี้มีประโยชน์ในการรวบรวมข้อมูลไว้ให้ผู้สนใจนำไปใช้ต่อ แต่องค์กรทางศาสนา มักเกิดขึ้นจากศรัทธาต่อบุคคล เป็นผลให้แต่ละแห่งมีลักษณะเฉพาะตัวตามแนวคิดและวิถีชีวิตของผู้นำอย่างมาก คงจะเป็นการยากหากจะเอาข้อเสนอจากงานวิจัยไปเป็นนโยบายหรือกฎหมายระดับชาติ เช่น ด้านศาสนสมบัติ เท่าที่สัมผัสในชีวิตจริงวัดส่วนใหญ่ทั้งที่พอใจอยากให้รัฐอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา แต่พอสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติซึ่งเป็นองค์กรของรัฐให้วัดจัดส่งบัญชีรายรับ-รายจ่ายแต่ละปี วัดกลับมีท่าทีมองว่าฝ่ายรัฐเข้ามาก้าวล่วงฝ่ายศาสนาเกินไป ส่อแววว่าเงินน่าจะอยากได้แต่ความโปร่งใสจะไม่เอา แต่ถ้าเมืองไทยเป็นรัฐโลกวิสัย รัฐไม่อุปถัมภ์ศาสนาใด งานวิจัยลักษณะนี้อาจมีผลดีที่องค์กรศาสนาแบบเอกชนจะนำไปปรับใช้กันเอง

- ๕) ผู้ทำวิจัยช่วยให้ผู้เขียนในฐานะเจ้าอาวาสวัดเหล่าอาภรณ์ได้พบสถานที่และบุคคลขององค์กรอื่นที่อยู่ในตัวอย่างงานวิจัย จนได้ติดต่อประสานงานรับการอุปถัมภ์สิ่งของเครื่องใช้จากบางแห่งที่มีล้นเหลือแต่เป็นสิ่งที่วัดเหล่าอาภรณ์ขาดแคลน ส่วนในวัดเหล่าอาภรณ์เองยังไม่ได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอะไรที่เกิดจากงานวิจัยนี้โดยตรง แต่ผู้เขียนได้นำข้อมูลจากงานวิจัยมาย่ออธิบายให้ชาววัดฟังและนำไปประกอบการแสดงธรรมตามที่ต่างๆ
- ๖) แม้จะใช้วิธีทำงานและการสื่อสารด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่แต่ตัวอย่างในงานวิจัยทั้งหมดนี้ล้วนมีท่าทีตีความพุทธธรรมคำสอนในทางอนุรักษนิยมเดินตามขนบจารีตเดิมยังไม่มีอะไรแปลกใหม่ในเนื้อหาสาระ ถ้าจะมีงานวิจัยครั้งต่อไปแม้จะใช้องค์กรแยกกลุ่มงานตามชื่อเดิมก็ควรหาองค์กรที่มีท่าทีการตีความพุทธธรรมคำสอนแหวกแนวจารีตออกไป โดยเฉพาะที่ที่เป็นกระแสสนใจของโลกสมัยใหม่คือองค์กรทางศาสนาที่ส่งเสริมประชาธิปไตยและรัฐโลกวิสัย
- ๗) สนับสนุนให้มีการจัดทำสื่อและเวทีขับเคลื่อนเพื่อขยายผลจากงานวิจัย แต่โจทย์ใหญ่คือจะทำอย่างไรให้เข้าถึงชาวบ้านธรรมดาที่เป็นชาวพุทธส่วนใหญ่ ไม่ใช่แค่สื่อสารในวงนักวิชาการเท่านั้น แต่ถึงกระนั้นการทำได้ขนาดนี้ก็ถือว่าดีมีประโยชน์มากอยู่นั่นเอง

ประเด็นที่ ๑ : การทำข้อมูลเชิงเปรียบเทียบ

อยากให้หาจุดทับซ้อนของกรณีศึกษาในแต่ละหัวข้อแล้วทำเป็นตาราง เช่น ศาสนพิธี เอาปฏิทินรายปีประเพณีมาเทียบกิจกรรมกัน ในส่วน ศาสนธรรม เอาตารางการปฏิบัติธรรมมาเทียบกัน ในส่วน ศาสนสมบัติ เอาวิธีการจัดการมาเทียบกันและหรือ หาจุดทับซ้อนของทั้ง ๓ หัวข้อ ทุกกรณีศึกษา ว่ามีตรงไหน ส่วนใด กิจกรรมใด ตรงกัน

ประเด็นที่ ๒ : หากตั้งหน่วยงานใหม่ คณะผู้วิจัย สามารถวางตัวเป็น องค์กรคล้าย TDRI ในมิติของวัฒนธรรมและพุทธศาสนา กล่าวคือ ทำวิจัยเชิงโครงสร้าง / เจาะพฤติกรรม / ชี้ชวนทางออกสรุปภาพกว้างด้วย infographic อธิบายความรู้ในรูปแบบต่างๆ กำหนด ๑ เรื่อง ไม่เกิน ๑๐ นาที ทำวิจัยเพื่อให้ความรู้ที่สามารถนำไปปฏิบัติได้ พร้อมนำเสนอแง่มุมที่สามารถยกขึ้นสู่ระดับนโยบายได้ หรือจับ Key Success ของแต่ละกรณีศึกษาขึ้นมา

ประเด็นที่ ๓ : ชี้ชวนทบทวนและสรุปข้อมูลใน ๒ ด้าน

๑. ปรัชญา

- ศาสนธรรม
พระไตรปิฎก, อรรถกถา, ครุบาอาจารย์, ตนเอง
- ศาสนประเพณี
พระไตรปิฎก, อรรถกถา, ครุบาอาจารย์, ตนเอง
เรื่องเล่า/ความเชื่อ/ตำนาน, วัฒนธรรม/ประเพณี
- ศาสนวัตถุ
พระไตรปิฎก, อรรถกถา, ครุบาอาจารย์, ตนเอง
เรื่องเล่า/ความเชื่อ/ตำนาน, วัฒนธรรม/ประเพณี
ระบบการจัดการทางโลก, การออกแบบ, เทคนิค

เพื่อสร้างความมั่นใจแก่ผู้รับข้อมูลว่าเป็นไปเพื่อความยั่งยืนของพุทธศาสนา

๒. ปฏิบัติ

ทั้ง ๓ หัวข้อในระดับ

- รายวัน/รายเดือน/รายปี
- วาระเปลี่ยนผ่านอื่นๆ เช่น เจ้าอาวาส/การก่อสร้าง ฯลฯ

เพื่อให้ “วิธี” ที่บ่มเพาะจนเป็น “วิถี” ชัดเจนและง่ายต่อการปฏิบัติตาม

ประเด็นที่ ๔ : แกมมของผลการวิจัย (ตามหน้า ๑๘๑)

- ๑) เป็นเรื่องของ ปรัชญากับปฏิบัติ
- ๒) เป็นเรื่องของ พุทธธรรมกับยุคสมัย
- ๓) เป็นเรื่องของ กลุ่มลูกศิษย์กับเครือข่าย

ควรรหาและส่งเสริม (Input)

- ๑) People
- ๒) Process
- ๓) Structure
- ๔) Technology

เพื่อให้เกิด (Output)

- ๑) Product
- ๒) Brand
- ๓) Corporate Image

แล้วถอดกระบวนการทำ Key Success และ New wave นำเสนอภายใต้กรอบ Thai Buddhist Culture วัฒนธรรมชาวพุทธไทย ชีวชนให้สาธารณะได้ให้ความสำคัญและมองเห็นอย่างเด่นชัด

ประเด็นที่ ๕ : ข้อเสนอในการทำงาน ผลผลิต/ผลลัพธ์/ผลกระทบ

ผลผลิต

- ๑) การเผยแพร่ควรแนะนำเหมือน TedxTalk // ๑ Concept ๑๐ - ๑๕ นาที ไม่จำเป็นต้องเป็นพระหรือกลุ่มคนภายใน เป็นคนจากภายนอกที่มีทักษะการพูด และได้เข้าไปสัมผัสประทับใจนำเสนอก็ได้
- ๒) มีการ Review สรุปผลแบบรวบย่อ เป็น Text หรือ Podcast ก็ได้

ผลลัพธ์

- ๑) นำเสนอเชิงวิชาการ หรือสารคดี
- ๒) สร้างวงเสวนาจากพื้นที่กรณีศึกษา และพื้นที่อื่นที่เห็นว่าสามารถต่อยอดได้
- ๓) ชวนทำจดหมายเหตุ หรือประวัติ ของกรณีศึกษา

ผลกระทบ

- ๑) จัดวงเสวนาระดับผู้นำที่เกี่ยวข้อง
- ๒) นำประเด็นที่จะต่อยอดไปสัมภาษณ์ผู้ทรงอิทธิพล มีภาพลักษณ์เกี่ยวข้องกับด้านต่างๆ ของความคิดเห็นและแกมมที่เป็นไปได้

๓) ศึกษาระเบียบกฎหมาย หรือ นโยบายที่มีอยู่แล้ว ที่สอดคล้องกับแนวทางที่จะต่อยอด

ประเด็นที่ ๖ : กลุ่มคนรุ่นใหม่

ควรเฟ้นหาคนหนุ่มสาวนอกรอบ (Team X) เพื่อมาทำงานร่วม ในด้านประสานงาน, ให้ข้อมูล, ขับเคลื่อน, เครือข่าย, ผู้บอกเล่าหรือเอื้อให้เกิดทีมใหม่จากคนในชุมชน

ยุทธวิธี : หยดน้ำใสเม็ดต่อยตั้ง

สอนคิดไม่สอนวิธีทำ/เอื้อให้ทำแล้วนำมาเสนอ

ภาคผนวก ๔ รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุมงานวัดวิถีใหม่ Some New Way of Wat's Work วันพุธที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๖๔ เวลา ๙.๐๐ - ๑๖.๐๐ น.

รายนามพระสงฆ์

ลำดับ	สังกัด	นาม	ตำแหน่ง
๑	กรมการมหาเถรสมาคม	พระธรรมกิตติเมธี (เกษม สุญญโต)	กรรมการ, ประธานศูนย์พิทักษ์พระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดราชาธิวาสราชวรวิหาร
๒	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จ.พระนครศรีอยุธยา	พระสุธีรัตนบัณฑิต (สุทิตย์ อากาศโร)	ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์, เจ้าอาวาสวัดสุทธิวาราม กรุงเทพมหานคร
๓	วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จ. นครปฐม	พระมหาบุญเลิศ อินทปัญญา	รองผู้อำนวยการฝ่ายบริหาร
๔	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย จ.นครปฐม	พระมหามหพันธ์ ปุริสุตโต	รองอธิการบดี ด้านวิจัยและนวัตกรรม, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดอาวุธวิกสิตาราม กรุงเทพมหานคร
๕	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช จ.นครศรีธรรมราช	พระครูสิริธรรมมาภิรัต (ธรรมรัต อริยธัมโม)	รองอธิการบดี, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหาร จ.นครศรีธรรมราช
๖	วัดกัลยาณมิตรวรมหาวิหาร กรุงเทพมหานคร	พระมหาภูมินทร์ ฐิตญาโณ	
๗	วัดคณิกาผล กรุงเทพมหานคร	พระครูปลัดประยูร สมจิตโต	ผู้ช่วยเจ้าอาวาส
๘	วัดจากแดง จ.สมุทรปราการ	พระเมธีวชิรโสภณ (ประนอม ธัมมาลังกาโร)	เจ้าอาวาส
๙	วัดชานีหัตถการ กรุงเทพมหานคร	พระครูปริยัติธรรมคุณ (เจริญ จิรวัดโน)	เจ้าอาวาส / เจ้าคณะแขวงป้อมปราบศัตรูพ่าย เขต ๑
๑๐	วัดญาณเวศกวัน จ.นครปฐม	พระมงคลธีรคุณ (อินสร จินตปัญญา)	รองเจ้าอาวาส

๑๑	วัดญาณเวศกวัน จ.นครปฐม	พระครูประคุณสรกิจ (การุณย์ กุศลนันโท)	
๑๒	วัดญาณเวศกวัน จ.นครปฐม	พระครูเมธีจักร (ปณต คุณวัชโธ)	
๑๓	วัดญาณเวศกวัน จ.นครปฐม	พระครูธรรมรัต (ธัญชัย เตชปัญญา)	
๑๔	วัดญาณเวศกวัน จ.นครปฐม	พระครูวรวงค์ (วีรภัทร ธิรญาโณ)	
๑๕	วัดเทพศิลา กรุงเทพมหานคร	พระมหาชาญชัย พรหมปติฎฐ	ผู้ช่วยเจ้าอาวาส
๑๖	วัดแทนวันดีเจริญสุข กรุงเทพมหานคร	พระมหาทวีป กตปุญโญ	เจ้าอาวาส
๑๗	วัดธรรมมงคล เถาบุญญนนท์วิหาร กรุงเทพมหานคร	พระประทีป ฐิตทีโป	
๑๘	วัดธารน้ำไหล จ.สุราษฎร์ธานี	พระมานพ มานิต	
๑๙	วัดธารน้ำไหล จ.สุราษฎร์ธานี	สามเณรจิริยา ราชประมา	
๒๐	วัดโนนกุดหล่ม จ.ศรีสะเกษ	พระครูจารุธรรมพิมล (ราวี จารุธัมโม)	เจ้าอาวาส
๒๑	วัดโนนกุดหล่ม จ.ศรีสะเกษ	พระธวัชชัย ฐิตเมโธ	
๒๒	วัดบางเตย กรุงเทพมหานคร	พระชูชัย ฐานชโย	
๒๓	วัดป่าแก้ว จ.จันทบุรี	พระบูชา ธัมมปุชโก	
๒๔	วัดป่าพุทธอุทยาน จ.เพชรบูรณ์	พระอักรินทร์ กิตติโก	รักษาการเจ้าสำนักสงฆ์
๒๕	วัดพระไกรสิทธิ์ กรุงเทพมหานคร	พระครูสังฆการวิมล (สุเทพ รัตโก)	ผู้ช่วยเจ้าอาวาส
๒๖	วัดพระศรีมหาธาตุวรมหาวิหาร กรุงเทพมหานคร	พระมหาสุรินทร์ สุรินทร	
๒๗	วัดไร่ขิง จ.นครปฐม	พระปณตพล คุตสีโล	
๒๘	วัดวิวิฎฐะ จ.เลย	พระวรุต วรุตโต	
๒๙	วัดศรีทวี จ.นครศรีธรรมราช	พระพุทธิสารเมธี (สุวิทย์ อชิต)	เจ้าอาวาส
๓๐	วัดสระเกศราชวรมหาวิหาร กรุงเทพมหานคร	พระมหานันท สันติภัทโท	ผู้ช่วยเจ้าอาวาส
๓๑	วัดสุนทรธรรมทาน กรุงเทพมหานคร	พระใบฎีกาวิโรจน์ วิโรจโน	

๓๒	วัดสุนันทวนาราม จ.กาญจนบุรี	พระมหาพุทฺธิช ชุตติปัญญา	
๓๓	วัดเหล่าอาภรณ์ จ.ยโสธร	พระมหาชุมพร ธรรมโฆสโก	เจ้าอาวาส
๓๔	วัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหาร กรุงเทพมหานคร	พระมหาศุภโชค สิริโชติ	ผู้ช่วยเจ้าอาวาส
๓๕	วัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหาร กรุงเทพมหานคร	พระมหาสมภพ ปัญญาจุฑาโฒ	
๓๖	วัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหาร กรุงเทพมหานคร	พระครูปลัดประครอง สุปติภูจิโต	
๓๗	สถานพำนักสงฆ์บ้านไร่ทอสี จ.นครราชสีมา	พระเทพพัชรญาณมุนี (ชยสาโรภิกขุ)	
๓๘	สถาบันพลังจิตตานุภาพ กรุงเทพมหานคร	พระครูปลัดมงคลวัฒน์ (สุพล ชันติพิโล)	ที่ปรึกษาคณะกรรมการบริหาร / เจ้าอาวาสวัดเทพเจติยาจารย์ จ.เชียงใหม่
๓๙	กลุ่มอาสาสมัครธรรม	-	
๔๐	พุทธกรุณาสิกขวัน จ.สุราษฎร์ธานี	พระพุทฺธกาล สาสนกิตติ	

รายนามชมรवास

ลำดับ	สังกัด	นาม	
๑	กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม	นางสุรีย์ เกาศล	เลขานุการกรม
๒	กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (อว.)	รศ.พาสีทธิ์ หล่อธีรพงศ์	ที่ปรึกษาด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
๓	กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (อว.)	นางสาวณลลิติน รักถิ่นไทย	
๔	กลุ่มต้นโมกข์	นายขจรศักดิ์ ดำรงไทย	

๕	กลุ่มต้นไม้กึ่ง	นางนพวรรณ ธีรชนิดาทรัพย์	
๖	กลุ่มอยู่เย็นเป็นประโยชน์	นายวุฒิ วิพันธ์พงษ์	
๗	กองทุนดอกบัวกลางน้ำ	นายรุ่งชัย วิริยะบัณฑิตกุล	
๘	โครงการวัดบันตลใจ สถาบันอาศรมศิลป์	นายประยงค์ โพธิ์ศรีประเสริฐ	ผู้อำนวยการโครงการ, ประธานสาขาวิชาทางสถาปัตยกรรมศาสตร์
๙	โครงการวัดบันตลใจ สถาบันอาศรมศิลป์	นายทวี เรืองฉายศิลป์	สถาปนิก
๑๐	โครงการวัดบันตลใจ สถาบันอาศรมศิลป์	สุทธินันท์ เขยโต	ผู้จัดการอบรมหลักสูตร
๑๑	โครงการวัดบันตลใจ สถาบันอาศรมศิลป์	นางสาวรัศวีพร บุญสุขวีระวัฒน์	นักพีชสวน
๑๒	โครงการวัดบันตลใจ สถาบันอาศรมศิลป์	นางสาวรัชชัญญา พลเพชร	ผู้ประสานงาน
๑๓	มูลนิธินโยบายสาธารณะเพื่อสังคมและธรรมาภิบาล	ดร.บัณฑิต นิจถาวร	ประธาน
๑๔	มูลนิธินโยบายสาธารณะเพื่อสังคมและธรรมาภิบาล	รศ.ดร.สิริลักษณ์ คอมันตร์	รองประธาน
๑๕	มูลนิธินโยบายสาธารณะเพื่อสังคมและธรรมาภิบาล	นายเทวัญ อุทัยวัฒน์	
๑๖	มูลนิธิส่งเสริมวิปัสสนากรรมฐาน ในพระสังฆราชูปถัมภ์	นายวิบูลย์ ปรากฏเรืองไกร	
๑๗	มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์	นางชลลดา สิทธิพิรุย์	นักวิชาการ
๑๘	มูลนิธิหมู่บ้านพลัม	นายเจริญ ตรงวรรณท์	
๑๙	มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ	ศ.เกียรติคุณ นพ.ประเวศ วะสี	ประธานกรรมการกิตติมศักดิ์
๒๐	มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ	ดร.วิโรท สันติประภพ	ประธานกรรมการบริหาร
๒๑	มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ	นพ.บัญชา พงษ์พานิช	กรรมการและเลขานุการมูลนิธิ
๒๒	มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ	นายนิคม เจตน์เจริญรักษ์	กรรมการมูลนิธิ
๒๓	มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ	นายเอนก วาสนาสมปอง	กรรมการบริหาร
๒๔	มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ	นายไพโรจน์ สิงบัน	กรรมการบริหาร

๒๕	มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ	นายกิตติศักดิ์ รุ่งเรืองวัฒนชัย	
๒๖	มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ	นายพีรพงษ์ บรรณาธรรม	
๒๗	มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ	นางสาวณัทภัทรกร จุฬรัตน์	
๒๘	วัดแทนวันดีเจริญสุข กรุงเทพมหานคร	นางจอมขวัญ ดุคสุขแก้ว	
๒๙	วัดแทนวันดีเจริญสุข กรุงเทพมหานคร	นางนาฏยา วีระบุลยฤทธิ์	
๓๐	วัดโนนกุศหล่ม จ.ศรีสะเกษ	นางอัมรา แสงเดช	
๓๑	วัดโนนกุศหล่ม จ.ศรีสะเกษ	นางสาวอาภากร สังข์รวมใจ	
๓๒	วัดพระไกรสิทธิ์ กรุงเทพมหานคร	นางวิชุดา พึ่งเทอดธรรม	
๓๓	วัดเหล่าอาภรณ์ จ.ยโสธร	นายสุทัศน์ โคมเฉลา	
๓๔	วัดเหล่าอาภรณ์ จ.ยโสธร	นายบุญเลิศ จารุจิตร	
๓๕	สถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส	นายวิโรจน์ เดชโคบุตร	
๓๖	สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.)	นายสมปรารถนา สุขทวี	รองผู้อำนวยการ
๓๗	สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.)	รศ.ดร.ณัฐมา พงศ์ไพโรจน์	ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนา ววน. ด้านกำลังคน และสถาบันความรู้
๓๘	สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.)	นางพรชนก อารยะกุลชัย	เจ้าหน้าที่บริหารโครงการ
๓๙	สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ	นางสาวสุวรรณี แก้วมณี	
๔๐	สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ	นางสาวบุบผา หิมพานต์	นายตำรวจ วงศ์สัตยพนธ์
๔๑	สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ	นายเกรียง เพ็ชรรัตน์	
๔๒		นางกฤษณา สัตนสิทธิ์	
๔๓		นายจรุง คงเจริญ	

๔๔		นางจารุประภา วะสี	
๔๕		นางสาวจิตติมา กิจจารีก	
๔๖		นายจิรพัฒน์ คันทัพพะไทย	
๔๗		นายชนาธิป มั่งคณา	
๔๘		นางชมัยพร บัวก้านทอง	
๔๙		นายชัยโชค ตั้งเจริญโชค	
๕๐		นางชุตติมา ศรวงค์มงคล	
๕๑		นางณพารีย์ กาญจนแสง	
๕๒		นายณัฐรัชชยธร ตีชิตาสุดนันท	
๕๓		นางสาวณัฐิกานต์ วรสง่าศิลป์	
๕๔		นางธมนพัชร์ คูเปอร์ไรเตอร์	
๕๕		นายนพดล นาคคล้าย	
๕๖		นางเนาวรัตน์ ชุมยวง	
๕๗		พล.ร.ต.เบญจพร บวรสุวรรณ	
๕๘		นางบุปผชาติ คงเจริญ	
๕๙		นางปรัชญา สีมาจารย์	
๖๐		นพ.ปรีดา มาลาสิทธิ์	
๖๑		นางสาวปริญญิตย์ ลิขิตวงษ์	
๖๒		นางปวีณา อุดมสถาผล	
๖๓		นางสาวปัทมภรณ์ วัฒนศิริ	
๖๔		นางพิกุล ตัณฑพานิช	

๖๕		นางสาวพิมพ์นภา แสงวัฒนกุล	
๖๖		นายพิศณุพงศ์ สิริสุขะโพธิ	
๖๗		นายฟิลลิปส์ จิระประยุต	
๖๘		นางสาวภัสสรดา รัศมี	
๖๙		นายวรเดช อมรรวิพัฒน์	
๗๐		นางวรินทร กิจทวีสินพูน	
๗๑		นางวลินทร วิลาสพันธ์	
๗๒		นางสาววีณา ตันอารีสุโชติ	
๗๓		นางสาวศุจิกา วงศ์พิมลพร	
๗๔		นายศุภชัย อังกูรสิทธิ์	
๗๕		นางสพรั่งพร จุลละสุขุม	
๗๖		นายสมยุทธ ประดิษฐ์รุ่งวัฒนา	
๗๗		นางสุมาลี อัยยวงศ์	
๗๘		นางอรนลิน ธนชวานันท์	
๗๙		นางอรวรรณ โนมศรี	
๘๐		นางสาวอักษิกา อัมพูนานนท์	
๘๑		นายอุเทน หล่อสกุล	

ภาคผนวก ๕ บันทึกการขอคำชี้แนะจากสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ.ปยุตฺโต) ใน
The Lecture

SCOOP

by เด็กธรมโมกข์

รมณีย์

โอวาทสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต)
มอบแนวทางการดำเนินงานแก่หอจดหมายเหตุพุทธทาส
อินทปัญโญ ในวาระสืบสานนโยบายกรุงเกษม เมื่อวันที่ ๑๓.๓.๖๔

“พุทธศาสนาในเมืองไทยตอนนี้ใกล้จะเหมือนน้ำที่เหลือแต่ขวดเปล่า ขวดคือประเพณี พิธีกรรมยังอยู่, แต่เนื้อในที่เป็นธรรมะแทบจะหมด เพราะงั้นเวลานี้สำคัญมากเอาน้ำมาใส่ขวดให้ได้...”

ขอให้ทำงานเพื่อประโยชน์สุขของทุกคน

ที่สุดเมื่อก็อยากจะได้ทราบความเป็นไปของสวนโมกข์ ที่ว่าได้ทำงานก็มีแหละก็ตามวัดประสงฆ์จุดหมายวางไว้แล้ว ทำงานเพื่อประโยชน์สุขแก่ประชาชน นี่ก็เข้าหลักพุทธชนิตาย พุทธชนุสหาย โลกานุกมปาย เพื่อประโยชน์สุขของทุกคน เพื่อเกื้อการุญต์แก่ชาวโลกทั้งหมด อันนี้เป็นจุดมุ่งหมาย อุดมคติของพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าตรัสตั้งแต่เริ่มสั่งพระสาวกผู้แรก ๖๐ องค์นะไปประกาศพระศาสนาทุกพุทธเจ้านี้

ทำวัดในหมู่บ้านให้พื้นที่คือพื้นที่ประชาชน

คนจำนวนไม่น้อยมองเห็นวัดเป็นแค่ที่ทำพิธีเผาศพ จะไปก็ต่อเมื่อเผาศพ ไม่มีเหตุอื่นที่จะต้องไปเลย นี่คือสภาพของพุทธศาสนาด้านหนึ่ง เรื่องใหญ่ทีเดียว มันจะอยู่ได้หรือไม่ได้ก็ตรงนี้แหละ

แต่ก่อน วัดแต่ละวัดเป็นวัดของชาวบ้าน เป็นวัดของหมู่บ้าน วัดชื่อนี้เป็นวัดของเรา มีความผูกพันกัน มีความสำคัญต่อชีวิต

ปัจจุบันวัดกับบ้านมันจะแยกกันแล้ว โดยเฉพาะเด็กรุ่นใหม่เขาไม่ค่อยได้ไปวัด เวลาไปวัดเขามองหรืออย่างไร ภาษามันใหม่เขาเรียกว่าแปลกแยก ไม่มีสักสัมพันธ ทำอย่างไรจะฟื้นฟูพุทธศาสนาที่เป็นของหมู่บ้าน ชุมชน ให้ฟื้นขึ้นมา ถ้าอันนี้ไปหมดเราจะฟื้นฟูมันอย่างไรก็ไม่ยั่งยืน

พุทธศาสนาในเมืองไทยตอนนี้ ใกล้จะเหมือนน้ำที่เหลือแต่ขวดเปล่า ขวดคือประเพณี พิธีกรรม นี่ก็ยังมีอยู่, แต่เนื้อในที่เป็นธรรมะแทบจะหมด เพราะฉะนั้นเวลานี้สำคัญมากเอาน้ำกลับมาใส่ขวดให้ได้”

หมู่บ้านของเรา เราอยู่ด้วยกัน ก็ต้องทำให้เป็นรมณีย์

นายมะชะอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน ทำมาหากินที่นั่น ถึงเวลาก็มาทำงานที่บ้าน ทำที่ทำงานของแกให้มันสะอาดเรียบร้อย เรียกว่าทำให้เป็นรมณีย์ รมณีย์ก็คือสะอาดสะอ้าน ดูเรียบร้อย น่าดู น่าชม น่าใช้งาน น่านั่งทำงาน ... จนหนทางไม่เรียบร้อยก็ไปทำให้เรียบร้อย ให้เดินทางกันได้คล่อง สะระนำป้อน้ำมันแห้ง-ไม่มี ก็ไปจุดตะไคร้ ทำสะพาน

เมื่ออยู่กันดีแล้วเราสบาย แกก็ชวนชาวบ้านออกไปประพาศไม่ตี ให้รักษาสุขภาพ คือหากก็คือเงิน อยาไปทำโน่น อยาไปทำนี่, ธรรมะไม่ใช่มีแค่คาบปฏิเสศ มันต้องมีบวกด้วย

หลักธรรมในพุทธศาสนามีฝ่ายลบ ก็ต้องมีฝ่ายบวก

ศีลห้านี้เป็นฝ่ายลบ กันไม่ให้ผิด, หลักธรรมฝ่ายบวกสำคัญที่สุดที่ท่านย้ำคือ สังคหวัตถุ ๔ ในเมืองไทยแทบจะหายไป สังคหวัตถุ ๔ นี้เป็นประเพณีของสังคมพุทธ อยู่ในสังคหวัตถุ ๔ สังคหวัตถุ คือศีลทวิวินัยหรือวินัยของคฤหัสถ์ เป็นแบบแผนที่ชาวบ้านจะต้องประพฤติ ปฏิบัติธรรม คาถาปิดท้ายของคิทธิวินัย สังคหวัตถุ คือ สังคหวัตถุ ๔ ประการ พระองค์ตรัสว่า สังคมมนุษย์ ตั้งแต่ครอบครัวขึ้นไป ถ้าไม่มีธรรม ๔ ประการนี้เหมือนไม่มีลิ้มยึดล่องไว้ สังคมก็จะอยู่ไม่ได้

สังคหวัตถุ ๔ คือ ทาน ปิยวาจา อิตถจริยา สมานัตตตา นี้คือคู่กับศีลห้า สิ่งที่มีมมมาณพทำอยู่ในหลักสังคหวัตถุ ๔ เขาก็ทำสังคหวัตถุ ๔ และกำกับคนไม่ให้ผิดศีลห้าด้วย

รมณีย์เป็นที่ตั้งต้นพระพุทธศาสนา

‘รมณีย์ วต ภูมิภาโต’ พื้นดินภูมิภาคนี้เป็นที่รมณีย์หนอ’ นี่คือคำของพระพุทธเจ้า แล้วพระองค์ก็ทรงบรรยายว่า มีไพร่พล มีแม่น้ำสะอาดไหลเย็น มีที่น้ำ มีบริเวณที่สะอาด

นำดูน่าชื่นชม และทวงบอก "ที่นี่ละเหมาะสำหรับภาวคำความเพียร" แล้วเขายังนั่งลง ณ ที่นั้น นี่คือจุดสำคัญในพระไตรปิฎก คือจุดเริ่มของพุทธศาสนา ที่โคณฑินทร์ อุรุเวลาเสนา-นิคม โภธิรุกขมูล ภูเขาของต้นโพธิ์

องค์ประกอบของรมณีย์ ๑. ฉาโยทกสมมติ -พร้อมด้วยร่มไม้และสายน้ำ ๒. ภูมิกาศสมมติ -บริเวณพื้นที่น้ำเดินน้ำขม สะอาดเรียบร้อย ๓. บุคคลสมมติ -ไม่มีคนร้าย มีแต่คนดี ๔. คมนาคมสมมติ -ไปมาปลอดภัย ไม่ใกล้ไม่ไกลเกิน

สังคมไทยต้องฟื้น ถ้าขนาดธรรมะพื้นฐานนี้ฟื้นไม่ได้นี่ไม่ไหวแล้ว อย่างน้อยคำว่า รมณีย์ ต้องกลับมา ต้องทำให้ได้ ผักขามพุทธในวันรมณีย์นี้เรื่องใหญ่ สภาพแวดล้อม สิ่งแวดล้อมนี้เป็นพื้นฐานของชีวิตและเป็นพื้นฐานการปฏิบัติธรรมด้วย

ถ้าเมืองไทยเป็นดินรมณีย์ไม่ต้องกลัว ทั่วโลกจะต้องชื่นชมแล้วจะต้องยกประเด็น เป็นผู้นำของยุคอนุรักษสิ่งแวดล้อม รมณีย์นี้ ถ้ารมณีย์อยู่ สิ่งแวดล้อมอยู่

รมณีย์คือนิพพาน

เคยเห็นไหม พุทธพจนันต์หรือเทียบนิพพาน บอกว่าพระองค์เหมือนผู้ซึ่งทาง มีคนผู้หนึ่งจะไปสู่จุดหมายแต่ไปไม่ถึง มีทางแยกซ้ายแยกขวาจะไปทางไหน พระองค์ก็เทียบว่าผู้ซึ่งคิดตกคด นายคนนั้นไปตามทางที่พระองค์ชี้แล้วก็ถึงจุดหมายได้พบที่รมณีย์ แล้วพระพุทธองค์ก็ตรัสบอกว่าที่รมณีย์นั้นคือนิพพาน นี่คือคำอุปมาอุปไมย

พระอรหันต์ไปอยู่ที่ไหน ที่นั่นใจก็เป็นรมณีย์

แม้แต่ที่นั่นไม่เป็รมณีย์ ดังท่านเองเป็รมณีย์ ก็ทำให้ที่นั่นน่าชื่นรมย์ คนเขาไม่สบาย ร้อนชุ่มกลุ่มใจ อะไรต่ออะไร มาเจอพระอรหันต์แล้วก็คลาย เป็นรมณีย์ เพราะฉะนั้นตัวพระอรหันต์เองก็เลยเป็รมณีย์ด้วย

พระพุทธเจ้าเริ่มที่รมณีย์ ... ประทับนั่งเพียงๆ ที่รุกขมูล จบแล้วก็กลายเป็นพระอรหันต์ กลายเป็นรมณีย์เอง ไปไหนก็พารมณีย์ไปด้วย เพราะฉะนั้นนี่แหละรมณีย์สำคัญ พาพื้นที่ให้เกิด แล้วพระพุทธศาสนาจะมีความหมาย

วัตรวิใหม่

- จะสอนพระพุทธศาสนาแก่ชาวบ้าน จะให้วัดต่างๆ เป็นศูนย์กลาง จะต้องมี
  ๑. พระจะต้องรู้ธรรมที่จะสอน เรื่องการอยู่ร่วมกัน-ทิศ ๖, ทิวภูมิมีทิศละ-ธรรมให้ผลในปัจจุบัน ธรรมนี้สำคัญมาก
  ๒. ทำถิ่นของคนให้เป็นรมณีย์ แล้ววัดก็เป็นศูนย์กลางของหมู่บ้าน นำมีถิ่น ต้นไม้ก็มี อาหารก็มี

รมณีย์เชื่อมต่อกับมนุษย์ที่รุกขมูล

รมณีย์นี้มันมาเชื่อมต่อกับมนุษย์ที่รุกขมูล รุกขมูลก็คือว่า มนุษย์อาศัยร่มไม้ รุกขมูลหมายถึงร่มไม้ โคนไม้ แล้วสัมพันธ์กับธรรมชาติใช้ธรรมชาติให้เป็นประโยชน์ ถ้าเวลายังรักษารุกขมูลไว้ ต้นไม้ก็อยู่ ถ้าเวาไม่ต้องอาศัยรุกขมูล ก็จบ ต้นไม้ก็อยู่ไม่ได้ คนไทยยังอาศัยรุกขมูล ต้นไม้ก็ยังมีอยู่ ธรรมชาติก็อยู่ได้

พูดถึงมูลที่ ๑ แล้วก็ไปให้ครบ ๓ มูล จนถึงนิพพาน ไป บรรจบนิพพานก็ทำตัวเป็นรมณีย์... ที่นี้มันมีอีกสองมูลที่น่าจำ เป็นว่าวันนี้คุยอีก เรื่องธรรมะต้นมูล มี ๓ ข้อ

ธรรมะต้นมูล มี ๓ ข้อ

๑. รุกขมูล หมายถึงร่มไม้ โคนไม้ แล้วมันก็ไปสัมพันธ์กับธรรมชาติ เป็นสัญลักษณ์ของรมณีย์

๒. จันทมูล เป็นหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าเน้นมาก อันมูลภา สัพพ ธัมมา รวมที่บงมีอันตะเป็นมูล

จันตะมี ๒ ด้าน ด้านหนึ่งท่านเรียกว่า ตินหาจันตะ คือ อยากเสพผัสสะ อยากเพื่อตัวเอง หลวงพ่อพุทธทาสเรียกว่า ตัวกู ตินหาจันตะนี้เป็นมูลของปัญญาปรหานิกขันธ คืออุปาทาน เกิดเป็นอุปาทานในเบญจขันธ์ นี่คือลายทุกข์ทั้งหมด

จันตะอีกตัวเป็น กุศลจันตะ มีหลายชื่อ ธรรมจันตะ สภาวจันตะ กัตตุกัมมตาจันตะ นี่แปลว่าอยากทำ เช่น เห็นพื้นไม้สะอาดเรียบร้อยก็อยากให้มันสะอาด เห็นต้นไม้เขียวแจ่มก็อยากให้มีเขียวแจ่ม อยากอย่างนี้หมดปัญญา

๓. ปาโมชชมูล แปลว่า ธรรมะที่มีปราโมทย์เป็นมูล ปราโมทย์เป็นภาษาไทย เอาตามสันสกฤตว่า ปราโมทฺย แปลว่าความสดชื่น แจ่มใส เบิกบานใจ ปลอดภัย โล่งเบาใจ ใจไม่มีน้ำหนัก กุศลธรรมะมากมีมางายที่นี้ก็คือเจริญในธรรม

ขอให้ช่วยกันสร้างรมณีย์

เถาละนะโยม เป็นอันว่าขอให้ช่วยกันสร้างรมณีย์ ให้ถิ่นไทยเป็นรมณีย์ ไม่มีรมณีย์ จันตะหอย พอมีรมณีย์สร้างไปทั่วแล้ว พอไปไหนก็จันตะ พอจันตะมาปราโมทย์ตามที่เหลือ พอปราโมทย์มาที่นี้ก็ว่าหน้าในการปฏิบัติธรรมทุกเมื่อ เข้าพุทธภาสิตที่ว่า ปาโมชชพุทธว โทถ เขม ปรตุเถล ภิกขโว ภิกขุทั้งหลาย เอาทั้งหลายจงเป็นผู้มากด้วยปราโมทย์ พึงปรวารถนาความเกษมเกิด อาตมาก็เป็นอันว่าขอจบเท่านี้

ขอนอบน้อมทุกท่าน เจริญพร.

**ภาคผนวก ๒ จดหมายจากสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต) ลงวันที่ ๑
เมษายน ๒๕๖๔ จำนวน ๒ หน้า**

เจริญพร คุณหมอบัญชา พงษ์พานิช

วันก่อนนี้ ที่อาตมาพูดแก่คุณหมอ และ ดร.วิโรท พร้อมทั้งคณะหอจดหมายเหตุ มานึกได้ว่าไม่ได้พูดถึงคาถาทำบุญอย่างง่ายๆ ที่สำคัญมาก กำกับมาด้วย วันนั้นก็จึงขอฝากคาถานั้นมาเป็นส่วนเพิ่มเติม เมื่อจะเป็นประโยชน์ช่วยเสริม ทั้งเรื่องกรรมดี เรื่องการพัฒนาหมู่บ้านของชมรมมาณพ และเรื่องพระเจ้าอโศกสอนธรรม

คาถาที่ว่านั้น เป็นพุทธคาถา คือเป็นพระคาถาที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ ซึ่งเห็นได้ชัดในพระไตรปิฎกว่า เป็นหลักการทำบุญที่ชาวพุทธสมัยโน้นเอาใจใส่ถือปฏิบัติกันเป็นสำคัญ พระพุทธเจ้าตรัสไว้ (ส.ส.๑๕/๑๔๖/๔๖) ดังนี้

ชารามโรปา วนโรปา	เย ชนา เสตการกา
ปปญจ ชุทปานญจ	เย ททนต์ ชุปลสฺสย
เตลั ทิวา จ รุตโต จ	สทา ปญญั ปวทุตตติ
ชมมฐา สีสสมปนนา	เต ชนา สคคคามินิ ฯ

แปลว่า: ชนเหล่าใด ปลุกสวน ปลุกป่า สร้างสะพานทางผ่านลำน้ำที่หล่มที่ชัน
จัดบริการน้ำดื่ม ชูตบึงบ่อสระน้ำ ให้ที่พิทักษ์ บุญของชนเหล่านั้น ย่อมเจริญอก
งาม ทั้งคืนทั้งวัน ทุกเวลา

ชนเหล่านั้น ผู้ตั้งอยู่ในธรรม ถึงพร้อมด้วยศีล เป็นผู้เดินทางสวรรค์

หลักการทำบุญในพุทธศาสนา โยงไปที่

๑. หลักกรรมดี
๒. ประเพณีเทศน์เรื่องหมู่บ้านชมรมผู้นำหมู่บ้าน
๓. นโยบายธรรมวิสัยของพระเจ้าอโศกมหาราช

๑. หลักกรรมดี

เมื่อพระพุทธเจ้า (ครั้งยังเป็นพระโพธิสัตว์) หลังเสด็จออกบรรพชา ได้ไปทรงศึกษาทดลองลัทธิของสำนักสำคัญๆ จบแล้ว ตัดสินพระทัยว่ามีใช้ทางที่จะให้ถึงจุดหมาย จึงทรงละเลิก หันมาดำเนินมรรคาของพระองค์เอง โดยเสด็จไปทรงหาถิ่นทำเลที่จะทรงปฏิบัติการณ์ค้นคว้าทดลอง ณ จุดนี้ มีพุทธพจน์ที่ตรัสเล่าไว้เอง ซึ่งบันทึกไว้ในพระไตรปิฎกถึง ๔ แห่ง (เช่น ม.ม.๑๒/๔๑๓/๔๔๗) มีความว่า

ในที่สุดทรงพบถิ่นที่เหมาะสมนั้น ที่ **อุรุเวลาเสนานิคม** แถบชายฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ดังที่ตรัสในวาระนั้นว่า

“รวมณียะ วต ภูมิภาโค...”

พื้นดินภูมิภาคนี เป็นที่รวมณียะหนอ มีไพร่สนที่ร่มรื่น น้ำซับน่าน ทั้งมีแม่น้ำไหลผ่านน้ำใส เย็นชื่นใจ ชายฝั่งทำนาก็ราบเรียบ ทั้งโคจรคาม (แหล่งอาหาร) ก็มีอยู่โดยรอบ เป็นสถานที่เหมาะสมจริงหนอที่จะบำเพ็ญเพียร สำหรับกุลบุตรผู้ต้องการทำความเพียร

ภิกษุทั้งหลาย เรานั้นแล ได้นั่งลงแล้ว ณ ที่นั้น โดยตกลงใจว่า ‘ที่นี่ละ เหมาะที่จะบำเพ็ญเพียร’

๒. ประเพณีมีเทศน์เรื่องหนุ่มมมมาณพผู้นำหมู่บ้าน

ที่หมู่บ้านเล็กๆ แห่งหนึ่ง ในนครรัฐ มีชาวบ้าน ๓๐ ครอบครัว ชายหนุ่ม ๓๓ คน มีสมานฉันท์
ร่วมใจกับหนุ่มมมมาณะ พวกเขาก่อการบุญต่างๆ เป็นประจำ โดยตั้งแต่เช้าแล้ว ก็มีคนชวนจอบเสียม
ออกจากบ้านไปชำระที่ทางทำถนนหนทางให้เรียบให้สะอาด สร้างสะพาน ขุดสระน้ำ สร้างศาลาที่
พักคนเดินทาง...ทำถนให้เป็นรมณีย์ นำขึ้นภูเขาอยู่ป่าชม

๓. นโยบายธรรมวิชัยของพระเจ้าอโศกมหาราช

นโยบายธรรมวิชัยของพระเจ้าอโศกมหาราช ปรากฏอยู่ในศิลาจารึกของพระองค์ ซึ่งมี
จำนวนมาก งานสร้างสาธารณประโยชน์ตามหลักการทำบุญนี้ ก็เป็นส่วนสำคัญอย่างหนึ่งของ
นโยบายนี้ เช่นที่จะเห็นได้ใน จารึกหลักศิลา ฉบับที่ ๗ ที่ขอยกมาให้ดูตอนหนึ่งว่า

๑. สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบริยทรวรที ผู้เป็นที่รักแห่งทวยเทพ ตรัสไว้ดังนี้ :-

ตลอดกาลยาวนานล่วงมาแล้ว ได้มีราชาหลายพระองค์ทรงปรารถนาว่า ทำใจนประชาชน
ทั้งหลายจะพึงเจริญก้าวหน้าด้วยความเจริญทางธรรม แต่ประชาชนก็หาได้เจริญก้าวหน้าขึ้นด้วยความ
เจริญทางธรรมตามสมควรไม่...ก็แต่ ด้วยอุบายวิธีอื่นใดหนอ ประชาชนทั้งหลายจะพึง
ประพฤติปฏิบัติตาม...

๓. ในเรื่องนี้ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบริยทรวรที ผู้เป็นที่รักแห่งทวยเทพ ตรัสไว้ดังนี้ :-

ข้าฯ ได้เกิดมีความคิดขึ้นว่า ข้าฯ จักจัดให้มีการประกาศธรรม ข้าฯ จักจัดให้มีการอบรมสั่ง
สอนธรรม ประชาชนทั้งหลาย ครั้นได้สดับธรรมนี้แล้ว ก็จักพากันประพฤติปฏิบัติตาม จักยกระดับ
ตนเองสูงขึ้น และจักมีความเจริญก้าวหน้าขึ้นด้วยความเจริญทางธรรมอย่างมั่นคง... ..

๕. สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบริยทรวรที ผู้เป็นที่รักแห่งทวยเทพ ตรัสไว้ดังนี้ :-

แม้ตามถนนหนทาง ข้าฯ ก็ได้ให้ปลูกต้นไทรขึ้นไว้ เพื่อจักได้เป็นร่มเงาให้แก่สัตว์และ
มนุษย์ทั้งหลาย ให้ปลูกสวนมะม่วง ให้ขุดบ่อน้ำไว้ทุกระยะกึ่งโกระคะ (ทุก ๘ กม.?) ให้สร้างที่
พักคนเดินทางไว้ และให้สร้างข้างเก็บน้ำจำนวนมากมายกขึ้นไว้ในที่ต่างๆ เพื่อการใช้สอยแห่ง
สัตว์และมนุษย์ทั้งหลาย

...แต่ที่ข้าฯ ได้กระทำกรเช่นนี้ ก็ด้วยความมุ่งหมายช้อนนี้ คือ เพื่อให้ประชาชนทั้งหลาย
ประพฤติปฏิบัติตามธรรม...

คาถาหลักการทำบุญนี้ อาจจะเป็นตัวอย่างหนึ่ง ของน้ำที่น้ำจะเอากลับมาใส่ขวด
อาตมามีคาถาที่ขอฝากเพิ่มมาดังว่านี้ และขออนุโมทนาคราวนี้เท่านี้ก่อน

ขออนุโมทนา

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ปยุตฺโต)

๑ เมษายน ๒๕๖๔

ภาคผนวก ๗ วัดวิถีใหม่ โดย ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์ประเวศ วะสี

ปาฐกถาในงานประชุมเรื่อง วัดวิถีใหม่ ณ หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ ๒๔ มีนาคม ๒๕๖๔

๑

อารัมภบท

มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ เป็นสถาบันทางพุทธศาสนาที่ไม่ใช่วัด มีวัตถุประสงค์ในการส่งเสริมกิจกรรมและการเรียนรู้พุทธศาสนา เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม หอจดหมายเหตุฯ วางตนไว้ในสถานะที่มีอิสระในความคิดเปิดกว้าง ในขณะที่เดียวกันมีความเคารพและเห็นคุณค่าของสถาบันทางพุทธศาสนาที่เป็นทางการและทางชนบประเพณี หรืออีกนัยหนึ่งใช้แนวคิดทางสายกลางอย่างสร้างสรรค์

ในการจัดประชุมระดมความคิดเรื่อง “วัดวิถีใหม่” ในวันนี้ ทางมูลนิธิฯ ได้ทำการวิจัยบทบาทของวัดและพุทธศาสนสถานจำนวนหนึ่ง แม้ไม่มากก็โดยหวังใช้เป็นเครื่องกระตุ้นความสนใจว่าวัดวิถีใหม่ที่มีการจัดการที่ดีน่าจะเป็นอย่างไร

๒

พระพุทธศาสนา ทุนอันมหาศาลเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

ประเทศไทยมีทรัพยากรเพื่อการพัฒนามากมายหลายชนิด ชนิดหนึ่งคือพระพุทธศาสนา ซึ่งโดยย่อคือมีวัดประมาณ ๓๐,๐๐๐ วัด พระเณรประมาณ ๒๕๐,๐๐๐ รูป มีพุทธศาสนิกชน กว่า ๙๐ เปอร์เซ็นต์ของประชากร ที่สำคัญคือมีคำสอนของพระพุทธองค์ หรือพุทธธรรมที่เป็นปัญญาสูงสุดของโลก

โจทย์ก็คือ จะใช้ทุนอันยิ่งใหญ่ทางพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาประเทศไทยให้เจริญอย่างแท้จริงได้อย่างไร ในบริบทของสังคมปัจจุบัน ที่ต่างจากสังคมสมัยพุทธกาลเกือบจะโดยสิ้นเชิง โดยเป็นระบบที่ซับซ้อน (Complexity System) อย่างยิ่ง ไม่เหมือนสังคมชุมชนเกษตรกรรมครึ่งโบราณที่เข้าใจได้ง่ายและตรงไปตรงมา

โจทย์นี้เป็นโจทย์ยาก ต้องการการคิดเชิงระบบและการจัดการ ซึ่งสังคมไทยไม่คุ้นเคย แต่เคยชินอยู่กับการคิดว่าดีชั่วเป็นกรรมส่วนบุคคล ขาดความเข้าใจว่าระบบและโครงสร้างเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดพฤติกรรมของบุคคลและองค์กร เพราะคิดเช่นนี้จึงไม่สนใจการจัดการ ข้ำร้ายระบบการศึกษาไทยที่เน้นการท่องวิชาเป็นวิชาๆ ทำให้ภูมิปัญญาในการจัดการเกือบจะหายไปจากสังคมไทยโดยสิ้นเชิง เพราะการจัดการคือการเชื่อมต่อองค์ประกอบต่างๆ ของระบบให้สมบูรณ์และ

เกิดผลสำเร็จตามที่ต้องการ การจัดการจึงเป็น**อิทธิปัญญา** หรือปัญญาที่ทำให้เกิดความสำเร็จ เมื่อขาดภูมิปัญญาทางการจัดการ จึงทำอะไรไม่ค่อยสำเร็จ และทะเลาะกันมากเพราะโทษกันไปมา ถ้าจัดการดีก็จะไม่ทะเลาะกัน

นี่จึงนำมาซึ่งแนวคิดหรือสมมติฐานว่า **“ถ้าวัดทุกวัดมีการจัดการที่ดี พระพุทธศาสนาจะมีความสำเร็จอย่างใหญ่หลวง ในการพัฒนาสังคมไทย”**

๓

ครึ่งพุทธกาลพระพุทธองค์และพระสงฆ์สาวก ไม่ได้ทำหน้าที่บริหารวัด

วัดเวฬุวันที่กรุงราชคฤห์พระเจ้าพิมพิสารเป็นผู้บริหาร วัดเชตะวันที่กรุงสรวัดถือนาถบดินทิก-เศรษฐีเป็นผู้บริหาร นางวิสาขาบริหารวัดบุพพาราม พระพุทธองค์และพระสงฆ์สาวกบริหารธรรม วัดสมัยนั้นคงจะเป็นสวนป่ากับกุฏิที่พักอาศัยง่ายๆ ไม่มีศาสนสมบัติมหาศาลโอฬาริกเหมือนวัดสมัยนี้ ที่เจ้าอาวาสเป็นผู้บริหาร สมภารบางรูปนอนไม่หลับเพราะเป็นกังวลว่าขโมยจะมามากของวัด หลวงปู่วัดน้อยนางหงส์อายุ ๙๘ ตื่นมาปัสสาวะกลางดึก ถูกโจรที่มาขโมยพระพุทธรูปปลัดล้มกระตุกสะโพกหัก เป็นเหตุให้มรณภาพในเวลาต่อมา ท่านเจ้าคุณบางองค์ถูกดำเนินคดีเพราะความไม่เรียบร้อยทางการเงิน จะเป็นเพราะเจตนาหรือความรู้ไม่เท่าทันความฉ้อฉลของฆราวาสก็เป็นปัญหาทั้งคู่ วัดจำนวนมากยังเป็นโบราณสถานที่มีสุนทรีย์ทางศิลปกรรมหลายมิติที่ควรแก่การอนุรักษ์ เจ้าอาวาสที่มีการศึกษาน้อย ท่านจะมีทักษะในการอนุรักษ์มรดกทางศิลปะโบราณเหล่านี้ได้อย่างไร ฯลฯ ต่างๆ เหล่านี้เป็นประเด็นของการบริหารจัดการ วัดที่มีความถูกต้องหรือ**สัมมาราม**ควรมีคุณลักษณะอย่างไร และมีการบริหารจัดการที่ถูกต้องได้อย่างไร คือโจทย์ที่ต้องช่วยกันระดมความคิดและปฏิบัติ

๔

คุณลักษณะของวัดที่ดีควรเป็นเช่นใด

คุณลักษณะของวัดที่ดีคือ ประเด็นที่ควรร่วมคิดร่วมทำ

ต่อไปนี้เป็นตัวอย่างของข้อเสนอเพื่อการร่วมคิด

๑. **วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน** นี่เป็นประเด็นที่สำคัญที่สุด เพราะชุมชนคือระบบการอยู่ร่วมกันอย่างสมดุล ทั้งระหว่างคนกับคนและระหว่างคนกับธรรมชาติแวดล้อม

เมื่อสมดุลก็เกิดความเป็นปกติสุขและยั่งยืน ถ้าไม่สมดุลก็ปั่นป่วน วุ่นวาย รุนแรง โลกทุกวันนี้เป็นอย่างนั้น เพราะไม่สมดุล

ชุมชนเป็นเรื่องใกล้ตัวที่ทุกคนมีบทบาทได้ เป็นประชาธิปไตยชุมชนที่ทุกคนมีส่วนร่วมโดยตรงด้วยตนเอง ไม่ต้องผ่านตัวแทน การรวมตัวร่วมคิดร่วมทำ หรือความเป็นชุมชนจึงเป็นความสุขความสร้างสรรค์อย่างยิ่ง

ในแต่ละตำบลมีวัดประมาณ ๔ - ๕ วัด หรือ ๑ วัด ต่อ ๒ - ๓ หมู่บ้าน วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนคือเป็น**ศูนย์รวมทางจิตใจ** ความเป็นชุมชนตั้งต้นที่มีจิตใจรวมกันเป็นปฐุม ถ้าต่างจิตต่างใจก็ไปคนละทางสองทางไม่ร่วมกันเป็นชุมชน ถ้าเอาตัวเองเป็นศูนย์กลางก็ไม่เกิดความเป็นชุมชน **วัดเป็นสัญลักษณ์ให้คิดถึงส่วนรวม** เมื่อเห็นวัด เห็นโบสถ์ เห็นพระเจดีย์ เห็นพระพุทธรูป ก็ให้นึกถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ พระพุทธเจ้าไม่เคยสอนให้ใครเห็นแก่ตัว แต่สอนให้อยู่ร่วมกันอย่างถูกต้อง เมื่ออยู่ร่วมกันอย่างถูกต้องก็เป็นความสุขของการอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนเข้มแข็ง มีผู้บรรยายไว้ว่า เป็นความสุขประดุจบรรลุนิพพาน อาจเรียกว่า**สังคมนิพพาน** (Social nirvana) นิพพานแปลว่าสงบเย็น เมื่อชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างสมดุลงี้สงบเย็น หรือนิพพานทางสังคม

วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนในฐานะศูนย์รวมทางจิตใจ ส่วนทางกายภาพ ทางสังคม และทางปัญญา ก็เป็นไปเพื่อความเป็นชุมชนเข้มแข็ง

๒. **ทางกายภาพ** วัดควรมีธรรมชาติที่สงบ สะอาด ร่มเย็น มีภูมิทัศน์ สถาปัตยกรรม สิ่งก่อสร้างที่เจริญตาเจริญใจ ก่อให้เกิดศรัทธา ฉันทะ การคลายเครียด เกิดความสุข
๓. **ทางสังคม** มีขนบธรรมเนียมประเพณีร่วมกันเพื่อรวมจิตใจและสัมพันธ์ภาพที่ดีของคนในชุมชน อันเป็นไปเพื่อชุมชนเข้มแข็ง
๔. **ทางปัญญา** ธรรมะขององค์พระศาสดาเป็นปัญญาเพื่อชีวิตและสังคมที่เจริญ เป็นเครื่องระงับทุกข์ สร้างสุข วัดต้องมีพระสงฆ์ทรงปัญญาที่สามารถชี้ทางสว่างให้แก่ประชาชนโดยไม่เลือกชั้นวรรณะ

ทุกวัดควรสามารถสอนการเจริญสติได้

วัดที่สนใจการเรียนรู้อันดี อาจจัดการศึกษาในรูปแบบต่างๆ ซึ่งรวมถึงโรงเรียนสำหรับเด็ก เยาวชนและโรงเรียนผู้สูงอายุ

บางวัดอาจเป็นสำนักคิด ที่นำพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาประเทศ หรือรวมทั้งพัฒนาโลก

๕. **วัดทุกวัดมีการจัดการที่ดี** ที่ทำให้เกิด ๑ - ๔ ดังกล่าวข้างต้น รวมทั้งมีระบบบัญชีและระบบการเงินที่โปร่งใส เพื่อความเชื่อถือของสังคมและป้องกันความเสื่อมเสีย และในเมื่อวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน **ชุมชนก็ควรเข้ามามีบทบาทร่วมกับพระสงฆ์ในการจัดการที่ดี**

ถ้าวัดทุกวัดมีการจัดการที่ดีในทั้ง ๕ คุณลักษณะที่กล่าวมา พุทธศาสนาก็จะเป็นพลังให้ฐาน
 ของประเทศคือ ชุมชนทั้งประเทศแข็งแรง เมื่อฐานแข็งแรงก็จะรองรับประเทศทั้งหมดให้มั่นคง
 ชุมชนคือความถูกต้องของการอยู่ร่วมกันระดับฐานราก ซึ่งสามารถพัฒนาขึ้นมาเป็นความ
 ถูกต้องระดับที่ใหญ่ขึ้น จนสังคมทั้งหมดมีความถูกต้อง เป็นอารีย์สังคม
 นี่เป็นสิ่งที่ชาวพุทธและองค์กรทางพุทธศาสนาน่าจะมีความมุ่งมั่นร่วมกัน และหาทางทำให้
 สำเร็จ

๕

เครื่องมือในการขับเคลื่อน

เรื่อง พระพุทธศาสนากับการพัฒนาประเทศไทย

เครื่องมือในการขับเคลื่อนมีทั้งประเภทที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการ ไม่ควรมีอย่างใดอย่างเดียว
 เครื่องมือที่เป็นทางการได้แก่ ระบบการปกครองคณะสงฆ์ และองค์กรของรัฐ เช่น สำนักงาน
 พระพุทธศาสนาแห่งชาติ กรมการศาสนา กรมศิลปากร เป็นต้น
 องค์กรที่เป็นทางการมักมีข้อจำกัด เพราะมีกฎหมาย ข้อบังคับ กฎระเบียบ รูปแบบมาก ทำ
 ให้ไม่คล่องตัว

เครื่องมือที่ไม่เป็นทางการคือ การรวมตัวร่วมคิดร่วมทำเป็นกลุ่มและเครือข่าย เพื่อขับเคลื่อน
 เรื่องพระพุทธศาสนากับการพัฒนาประเทศไทย ในมิติและระดับต่างๆ อย่างหลากหลาย จาก
 ประสบการณ์ของการพัฒนาระบบสุขภาพ น่าจะมี

สถาบันวิจัยและพัฒนาระบบพุทธศาสนา

เป็นองค์กรของรัฐที่เป็นอิสระ ต้องทำความเข้าใจตรงนี้ให้ดีๆ

สถาบันวิจัยระบบพุทธศาสนา (สวรพ.) ที่คล้าย สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.)
 สามารถสร้างความรู้เชิงระบบและส่งเสริมการพัฒนาระบบ รวมทั้งเป็นที่ให้กำเนิดแก่กลไกที่จะเป็น
 เครื่องมือในการพัฒนา อย่างเช่น สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) สำนักงาน
 ปฏิรูประบบสุขภาพ (สปรส.) สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.) สถาบันรับรองคุณภาพ
 สถานพยาบาล (สรพ.) ล้วนงอกออกมาจาก สวรส. สวรพ. ก็จะสามารถงอกกลไกต่างๆ เพื่อ
 ขับเคลื่อนเรื่องพระพุทธศาสนากับการพัฒนาประเทศไทยได้ในทำนองเดียวกัน ทั้งนี้โดยร่วมกับกลไก
 ที่เป็นทางการ

การมีเวทีระดมความคิด เรื่อง พระพุทธศาสนากับการพัฒนาประเทศไทย ที่ประชุมกัน
 เดือนละครั้งอย่างต่อเนื่อง จะเป็นเครื่องมือของการขับเคลื่อนที่ดี

มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ น่าจะอยู่ในฐานะที่ดี ที่จะประสานการประชุมนี้ และการที่มีอดีตผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย ดร.วิโรฒ สันติประภพ เป็นประธาน กรรมการบริหารมูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาสฯ น่าจะเป็นโอกาสอันดีในการขับเคลื่อนเรื่องที่สำคัญ ยิงนี้ เพราะดร.วิโรฒ เป็นจุดบรรจบของสมรรถนะการคิดเชิงระบบและการจัดการ กับความสนใจ ศึกษาพุทธธรรม ในฐานะนักเศรษฐศาสตร์ที่เคยเป็นผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย เป็นเรื่องหนีไม่พ้นที่จะต้องคิดเชิงระบบและการจัดการ

การจัดการเป็นอิทธิปัญญาดังกล่าวข้างต้น พระสงฆ์โดยมากมักสรรเสริญธรรมะไปเรื่อยๆ ธรรมะมีเรื่องให้สรรเสริญได้มาก แต่ถ้าขาดการมองเชิงระบบและการจัดการ ก็ไม่สามารถบรรลุ ประโยชน์ใหญ่ได้

แม้การเป็นผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยจะสำคัญมาก แต่การที่ปัญญาชนชาวพุทธ จำนวนหนึ่งที่หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ โดยมีหลักคิดเชิงระบบและการจัดการ อีกทั้งมีสถาบันวิจัย ระบบพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือ สามารถขับเคลื่อนให้พุทธธรรมเป็นพลังสร้างการอยู่ร่วมกันอย่าง สมดุล เกิดสันติภาวะ หรือ**สันติภาพ** ทั้งสันติภาพในประเทศไทย และสันติภาพโลก ก็คงจะไม่มีใคร สงสัยว่าจะไม่มีขอบเขตกว้างกว่ากัน ท่านก็นามสกุล**สันติประภพ**เสียด้วย จะโดยบังเอิญหรือโดย โชคชะตากำหนดก็ตาม

ขอให้การประชุมครั้งนี้ เป็นเหตุให้ปัญญาชนชาวพุทธจำนวนหนึ่ง ทั้งพระและฆราวาสรวมตัว ร่วมคิดร่วมทำเป็นนิตย์ต่อเนื่อง เพื่อขับเคลื่อนให้พุทธธรรมอันประเสริฐ สามารถสร้างสังคมสันติสุข หรือสันติภาพ ทั้งในประเทศ และในโลกสืบไป

โลกหลังโควิด คือโลกแห่งการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสมดุล โดยใช้สมองส่วนหน้า ซึ่งเป็นส่วนที่ เกี่ยวข้องสติปัญญา วิจาร์ณญาณ ศีลธรรม และการมีจิตใจสูง ไปพ้นการถูกรอบงำด้วยสมองส่วนหลัง อันเป็นสมองสัตว์เลื้อยคลาน

ศักยภาพสูงสุดของความเป็นมนุษย์อยู่ที่ความสามารถในการใช้สมองส่วนหน้า ที่เปลี่ยน อณาริยะให้เป็นอาริยะ สมองส่วนหน้ารอให้มนุษย์ชาติใช้มา ๒๐๐,๐๐๐ ปีแล้ว สังคมหลังโควิดควรจะเป็นสังคมสมองส่วนหน้า ศาสนาทุกศาสนาล้วนส่งเสริมการใช้สมองส่วนหน้า พุทธธรรมคือความจริง ตามธรรมชาติ จึงมีความเป็นสากล โดยไม่ต้องรู้จักหรือใช้คำว่าพุทธก็ได้

ที่ใช้คำว่าพุทธธรรมในที่นี้ หมายถึง ความจริงสูงสุดตามธรรมชาติ อันเป็นสากล

ภาคผนวก ๘ การจัดกิจกรรมการทำบุญ ๑๐ ปี สวนโมกข์กรุงเทพ วันพฤหัสบดีที่ ๒๕ มีนาคม ๒๕๖๔

Invitation
เรียนเชิญ

ร่วมทำบุญ ๑๐ ปีสวนโมกข์กรุงเทพ แบบบอบอุ้น และเป็นกันเอง
๘.๐๐-๑๓.๐๐ | ๒๕.๓.๖๔

๘.๐๐ ฟังธรรมบรรยายพุทธทาสภิกขุ | ๘.๓๐ ทำวัตร สวดมนต์ เจริญจิตตภาวนา | ๙.๐๐ ฟังธรรมพรและ
ฟังปรารภธรรม | ๑๐.๐๐ ตักบาตรข้าวสารอาหารแห้ง | ๑๐.๔๐ ศ.เกียรติคุณ นพ.เกษม วัฒนชัย ประธาน
กรรมการจัดตั้งหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ (๒๕๕๑-๒๕๕๔) กล่าวสุนทรกถา | ๑๑.๐๐ ลงนาม
ความร่วมมือผลิตรายการ "ทำอะไรก็ธรรม" กับกองทุนสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ และ โลโก้ ประเทศไทย |
๑๑.๒๐ ถวายภัตตาหารเพลคณะสงฆ์, ดนตรีมีธรรม โดย งามวงศ์วาน, ผู้มาร่วมงานกินข้าวจานแอมร่วมกัน.

ณ หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ
สวนวชิรเบญจทัศ (สวนรถไฟ) ถนนจตุจักร สาย ๒ จตุจักร กทม.
ติดต่อประสานงาน : คุณศศวรรณ จิรายุส 09 5707 8375

กำหนดการทำบุญ ๑๐ ปี สวนโมกข์กรุงเทพ
วันพฤหัสบดีที่ ๒๕ มีนาคม ๒๕๖๔ เวลา ๐๘.๐๐ – ๑๒.๐๐ น.
ณ หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ (สวนโมกข์กรุงเทพ)
Facebook Live เพจหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ

- ๐๘.๐๐ น. ฟังธรรมบรรยาย โดยพุทธทาสภิกขุ
- ๐๘.๓๐ น. ทำวัตรเช้า และสวดมนต์ (แปล) และสมาธิภาวนา
- ๐๙.๐๐ น. บูชาพระรัตนตรัย สมาทานไตรสรณคมน์ คีล ๕ และอาราธนาธรรม
- ธรรมพร โดย สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต)
  - พรารภธรรม โดย พระภิกษุสงฆ์จากเครือข่ายสวนโมกข์พลาราม (๓๐ นาที)
- ๑๐.๐๐ น. ผู้สนับสนุนการก่อตั้งและดำเนินการ ตลอดจนธรรมภาคี ร่วมถวายสังฆทาน
- ใส่บาตรข้าวสารอาหารแห้ง พระภิกษุ
  - กล่าวคำถวายสังฆทาน
- ๑๐.๒๐ น. พระภิกษุกล่าวสัมโมทนียกถาและให้พรเป็นภาษาบาลี ตามลำดับ
- ๑๐.๔๐ น. ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์ เกษม วัฒนชัย ประธานกรรมการจัดตั้งหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ ๒๕๕๑ - ๒๕๕๔ กล่าวสุนทรกถา
- ๑๑.๐๐ น. พิธีลงนามความร่วมมือในการผลิตรายการ “ทำอะไรก็ธรรม” โดย
- มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาสอินทปัญโญ
  - กองทุนพัฒนาสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์
  - LINE ประเทศไทย
- ตัวแทนของแต่ละองค์กร กล่าวกับผู้ร่วมงาน
  - คณะสงฆ์ให้พร
- ๑๑.๒๐ น. คณะสงฆ์ภัตตกิจ ณ ชั้น ๓ ห้องประชุม หรือลานหินโค้ง
- ดนตรีมีธรรม โดย งามวงศ์วาน
  - ผู้สนับสนุนการก่อตั้งและดำเนินการ ตลอดจนธรรมภาคี ทานอาหารร่วมกัน ณ โถงกิจกรรม ชั้น ๑

สุนทรภู่ในกิจกรรมการทำบุญ ๑๐ ปี สวนโมกข์กรุงเทพ

ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์เกษม วัฒนชัย
ประธานกรรมการจัดตั้งหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ

[การเกิดสวนโมกข์กรุงเทพ – วัตถุประสงค์]

สวนโมกข์กรุงเทพกว่าจะเกิดขึ้นได้ เราได้รับการสนับสนุนจากผู้คนจำนวนมากจริงๆ

คำริแรกมาจากพระภิกษุโพธิคุณ (โพธิ์ จันทโร) เจ้าอาวาสวัดธารน้ำไหล ท่านปรารภกับศิษย์ (ซึ่งมี นพ.บัญญัติอยู่ด้วย) ว่า อยากให้นำธรรม คำสอนของพระพุทธเจ้า, พุทธทาสภิกขุ จากไชยา ทำการ เก็บรักษา เผยแพร่ด้วยการพยายามแปลให้มากที่สุด เผยแพร่ให้มากที่สุด เพื่อให้เข้าถึงคนวง กว้างขวางที่สุด

[MOU]

วันนี้ครบสิบปีสวนโมกข์กรุงเทพ สักครู่จะมีพิธีลงนามความร่วมมือ ๓ ภาคี คือ มูลนิธิหอจดหมายเหตุ พุทธทาส อินทปัญโญ, กองทุนพัฒนาสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ และ บริษัท ไลน์ (ประเทศไทย) จำกัด ซึ่งจะร่วมกันทำสิ่งที่ได้คำริและวัตถุประสงค์ที่ได้วางไว้ คือ ทำอย่างไรจะนำพุทธธรรม คำสอน ของพระมหาเถระ ไปถึงหมู่ชนให้มากที่สุด ผ่านหลายๆ ภาษา ผ่านสื่อนานาชาติ

เมื่อสิบปีที่แล้ว สิ่งพิมพ์เป็นหลัก, สมัยพุทธกาล ใช้วิธีเทศน์ ฟัง สวด ต่อมามีการจารึก เป็นภาษา บาลี สิ่งหล ... ไทย, บัดนี้เปลี่ยนเป็นสื่อออนไลน์ นี่เป็นเรื่องท้าทายชาวพุทธว่าจะใช้สื่ออย่างไร ซึ่งผม ค่อนข้างเชื่อมั่นในภาคีทั้งสามว่าน่าจะทำได้และหวังว่าจะได้รับการสนับสนุนจากทุกท่านอีกครั้ง

[จากรุ่นสู่รุ่น]

ประเทศไทยโชคดีดีมาก มีมหาปราชญ์ทางพุทธ อาทิ ท่านอาจารย์มั่น ภูริทัตโต, พุทธทาสภิกขุ, พระ โพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตโต), ฯลฯ ทำให้เถรวาทไม่โชเซ็ด โโชเซ ไปได้ตรง

พวกเราโชคดีที่ได้เกิดมาเป็นคนไทยและเจอศาสนาพุทธ ดุจได้ของขวัญชีวิต ทำอย่างไรจึงจะถ่ายทอด ของขวัญชีวิต จากรุ่นเรา ไปยังคนรุ่นต่อไปได้

[พื้นชุมชน]

เมื่อครู นพ.บัญญัติ เล่าว่าสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตโต) เป็นห่วงชุมชน, เป้าหมายของเรา อันหนึ่งก็ต้องไปที่ชุมชน

ในอดีตชุมชนไทยเคยเข้มแข็งมาก นักวิชาการศึกษาพบว่าเหตุแห่งความเข้มแข็งเป็นเพราะมีความ
แน่นแฟ้น ๒ ระดับคือ ครอบครัวและชุมชน

ครอบครัว : ชุมชนไทยแต่โบราณ ‘ความเป็นพี่น้องสำคัญที่สุด’ เดียวนี้ห่าง ห่างพี่ห่างน้อง ห่างญาติ
มิตร

เมื่อต้องดิ้นรนเอง ต้องตัดสินใจเอง อะไรผิดถูกชั่วดีจึงเป็นเรื่องใหญ่มากสำหรับคนรุ่นใหม่

ชุมชน : แต่เดิมชุมชนไทยถือความสามัคคี เพื่อความอยู่รอดของทุกคน จึงช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ทว่า
วันนี้วัตถุนิยมทำให้ต่างคนต่างอยู่ ต่างคนต่างเอาตัวรอด บริบทที่ต้องช่วยกันก็จางลงไป

นี่คือสภาพความเปราะบาง

๓๐-๔๐ปีมานี้ ชุมชนถูกกดดันจากวัตถุนิยมและอบายมุขอย่างมาก

วัตถุนิยมกำลังทำให้สถาบันที่เข้มแข็งของไทย สั่นคลอน

ชุมชนกำลังต้องการศาสนธรรม คุณธรรม จริยธรรมมาก

Digital Technology เราต้องทำ ๒ อย่าง

๑. Digital Highway – Small way (Rural way) ต้องทำให้เข้าไปถึงเขาให้ได้ ไม่ว่าจะใช้มือถือ
หรืออะไรก็ตาม เราต้องเข้าไปให้ถึง

๒. Digital Content ต้องเอาเนื้อหาที่คิดว่าเป็นประโยชน์แก่เขาไปให้เขาให้ได้

ถ้าเราทำโครงการนี้แล้วขอให้ไปให้ถึง ทั้งสามภาคนี้ก็ชัดเจนแล้ว ใครรับผิดชอบเรื่อง Digital
Highway – Small way ใครรับผิดชอบ Digital Content (พุทธธรรม)

[ทำไปทำไม]

เราทำไปทำไม นี่ก็ต้องอ้างบาลีคือ เพื่อ ‘หิตายะ สุขายะ’

เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสรู้ ทรงบวชให้ปัญจวัคคีย์ พระยสสะ สหายของพระยสสะ เมื่อได้สงฆ์ราว ๖๐ รูป
ภาษาสมัยนี้เรียกว่าเมื่อมีโมเมนตัมพอที่จะเผยแพร่ พุทธองค์ตรัสแก่ภิกษุว่าให้ไปคนละทิศ ไปเพื่อ
สร้างประโยชน์แก่มหาชน และสร้างความสุขแก่มหาชน – ‘พหุชนหิตายะ พหุชนสุขายะ’ นี่คือการ
ของพระพุทธเจ้าในปีแรก

สิ่งที่เราสามภาคจะทำนี้ ต้องเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขสามัคคี, เพื่อประโยชน์ แต่ประโยชน์อย่าง
เดียวไม่พอ, ประโยชน์แล้วทะเลาะกัน ประโยชน์แล้วได้ทุกข์ นี่ไม่เอา, ประโยชน์แล้วต้องเป็นสุข สุข
เอาตัวรอดไม่เอา ต้องสุขสามัคคี

[สรุป]

ขอฝากไว้ ๒ ข้อ

- ๑) วัตถุประสงค์ที่เราจัดทำสวณโมกข์กรุงเทพ, reach out ไปให้ถึงด้วยภาษาต่างๆ ให้มากที่สุด, ด้วยสื่อประเภทต่างๆ ให้มากที่สุด, สู้กลุ่มเป้าหมายให้มากที่สุด
- ๒) คำปรารภจากสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต) อย่าลืมนระดับชุมชน, ขอเพิ่มว่า ชุมชนต้องการมากๆ ขออนุญาตฝากทั้งสามภาคี ไหนๆ จะลงนามแล้ว ขอนำพุทธโอวาทเมื่อสองพันกว่าปีมาเป็นเป้าหมาย คือ “พหูชน-หิตายะ พหูชนสุขายะ”

ภาคผนวก ๙ สำเนาการสื่อสารขยายผลต่าง ๆ จากการประชุมที่เกิดขึ้น

ที่มา <https://www.facebook.com/uajit.virojtrairatt/posts/10158986964587356>

วัดในสังคมปัจจุบัน ควรเป็นอย่างไร ฟังข้อเสนอต่อบทบาทหน้าที่ของวัด ในด้านศาสนประเพณี ศาสนธรรม และศาสนสมบัติ จากผลการศึกษาวัดหรือสถาบันทางศาสนาที่เป็นกรณีศึกษา ในรายการเมือง บ้าน ย่าน ถิ่น ตอน “งานวัดวิถีใหม่” ทาง Chula Radio Plus F.M. 101.5 www.curadio.chula.ac.th จันทร์ที่ ๒๒ มีนาคม ๒๕๖๔ เวลา ๑๐.๐๕ น.

เอื้อจิต วิโรจน์ไตรรัตน์ พูดคุยกับ นพ.บัญชา พงษ์พานิช กรรมการและเลขานุการ มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ’

ติดตามรับฟังได้ที่ :

<https://curadio.chula.ac.th/Radio-Demand.php?program=202103221005>

ที่มา <https://www.bangkokbiznews.com/pr/detail/76528>

๑๕ มีนาคม ๒๕๖๔

วันพุธที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๖๔ เวลา ๙.๐๐ – ๑๖.๐๐ น. พร้อมถ่ายทอดสด (Live) ผ่านเพจ หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ

เนื่องในโอกาสครบรอบ ๑๐ ปี สวนโมกข์กรุงเทพ เตรียมจัด ‘งานวัดวิถีใหม่ (Some New Way of Wat’s Work)’ วันพุธที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๖๔ เวลา ๙.๐๐ – ๑๖.๐๐ น. พร้อมถ่ายทอดสด (Live) ผ่านเพจ หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ

งานวัดวิถีใหม่ (Some New Way of Wat’s Work) เป็นกิจกรรมสืบเนื่องจากในวาระโอกาส ๑๑๑ ปี ของพุทธทาสภิกขุ เมื่อพุทธศักราช ๒๕๖๐ หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ ได้รับโอกาสการสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (สกสว.) ในการทำ ‘โครงการการสังเคราะห์บทเรียนในเชิงหลักคิดและหลักปฏิบัติเพื่อการขยายผลพัฒนากิจการพระพุทธศาสนา ในประเทศไทย’

ซึ่งได้เลือกทำใน ๓ ด้าน ประกอบด้วย ‘ด้านศาสนธรรม–การส่งเสริมการปฏิบัติธรรม’, ‘ด้านศาสนประเพณี พิธีการ’ และ ‘ด้านศาสนสมบัติ ในวัดและองค์กรทางพระพุทธศาสนา’ ด้านละ ๔ แห่ง ซึ่งเป็นตัวแทนลักษณะ ระดับ ขนาด และพื้นที่ต่าง ๆ ของประเทศไทย แล้วเสร็จเมื่อปีพุทธศักราช ๒๕๖๓

และได้รับการอนุมัติให้ดำเนินการขยายผลสู่เป้าหมายหลักโดยเฉพาะวัด คณะสงฆ์ องค์กรทางพระพุทธศาสนา ตลอดจนฝ่ายสนับสนุนส่งเสริมกิจการพระพุทธศาสนาต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน

ตลอดจนสื่อสารมวลชน สื่อสังคม และผู้สนใจทั่วไป ประกอบกับได้รับการประสานจากมูลนิธิ นโยบายสาธารณะเพื่อสังคมและธรรมาภิบาล ในการเข้าร่วมถวายงานเปลื้องธุระสงฆ์ด้านการ จัดการศาสนสมบัติ ในการเข้าสนองงานวัดกรณีศึกษาและวัดอื่น ๆ ทั่วประเทศต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับ ทิศทางของคณะสงฆ์และจะเป็นการส่งเสริมสนับสนุนกิจการพระพุทธศาสนาสืบไป

โดย หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ ร่วมกับ มูลนิธินโยบายสาธารณะเพื่อสังคมและธรรมาภิ- บาล ภายใต้การสนับสนุนของ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (สกสว.), สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.), กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (อว.)

จึงได้จัดกิจกรรมนี้ขึ้นด้วยการอาราธนาในนามพระภิกษุให้คำวิจารณ์ชี้แนะ เพื่อเติม เพื่อการปรับปรุง พัฒนา และขยายผล ตลอดจนการจัดทำข้อสรุปสังเขป พร้อมคลิปสารคดีเพื่อการเผยแพร่ สร้างการ รับรู้ ตลอดจนกระตุ้นและเป็นแนวทางการลงมือทำที่วัดและองค์กรทางพระพุทธศาสนาต่าง ๆ ได้เอง รวมทั้งจัดให้มีเวทีประชุมเชิงสัมมนาปฏิบัติการแลกเปลี่ยนเรียนรู้สู่การขยายผลในสังคมไทย แก่ กลุ่มเป้าหมายหลัก

ในชื่อกิจกรรม ‘งานวัดวิถีใหม่ (Some New Way of Wat’s Work)’ ในวันที่ ๒๔ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๖๔ ซึ่งตรงกับโอกาสครบรอบ ๑๐ ปี ที่ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินเปิดหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ เมื่อวันที่ ๒๕ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔

โดยได้รับเมตตาจาก พระธรรมกิตติเมธี (เกษม สุญญโต), พระเทพพัชรญาณมุนี (ชยสาโรภิกขุ), ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์ประเวศ วะสี รับเป็นองค์ปาฐกและองค์กล่าวสัมโมทนียกถา ร่วมกับคณะสงฆ์ที่สนใจเข้าร่วมเป็นจำนวนมาก เพื่อเป็นการร่วมถวายงานเปลื้องธุระสงฆ์ โดยหวังว่า จะเกิดประโยชน์ต่อการพระพุทธศาสนา สมเจตนาของโครงการสืบไป

ทั้งนี้ภายในงานพบกิจกรรม อาทิ องค์ปาฐกถา โดย พระเทพพัชรญาณมุนี (ชยสาโรภิกขุ), ศ.เกียรติ- คุณ นพ.ประเวศ วะสี ประเด็น ‘ศาสนสมบัติ กับการจัดการแนวใหม่’ โดย พระมงคลธีรคุณ (อินศร จินตปัญญา), พระครูเมธีกร (ปณต คุณวัฑฒโน), ดร.บัณฑิต นิจถาวร, นพ.บัญชา พงษ์พานิช และ ประเด็น ‘ศาสนธรรมและศาสนประเพณี...ทำอย่างไรให้เข้าถึงใจ’ โดย พระธรรมกิตติเมธี (เกษม สุญญโต), พระครูสิริธรรมาภีรัต (ธรรมรัต อริยธัมโม), พระมหาพุทฺธิช ชุตติปัญโญ

สอบถามรายละเอียดข้อมูลเพิ่มเติมได้ทาง คุณศศวรรณ จิรายุส (แอน) โทร ๐๙ ๕๗๐๗ ๘๓๗๕ และ ทาง Facebook : หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ

ที่มา <https://www.thaipublica.org/2021/03/some-new-way-of-wats-work02/>

งานวัดวิถีใหม่ Some New Way of Wat's Work :

“พระชยสาโรภิกขุ” แนะนำ ๒ ข้อกับอนาคตพุทธศาสนาของไทย

ThaiPublica > เกาะกระแส

๒๘ มีนาคม ๒๕๖๔

เมื่อวันที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๖๔ มีการจัดเสวนาในหัวข้อ “งานวัดวิถีใหม่ (Some New Way of Wat's Work)” โดยมูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ งานนี้มีที่มาที่ไปหลังจากการจัดงาน ๑๑๑ ปีพระอาจารย์พุทธทาสในปี ๒๕๖๐ จากแนวคิดที่ต้องการทำงานวิจัยเกี่ยวพุทธศาสนาในลักษณะที่นำไปขยายผลและปฏิบัติได้ ในช่วงกว่า ๓ ปีที่ผ่านมาเน้น ๓ เรื่อง ๑.ศาสนประเพณีพิธีกรรม ๒.ศาสนปฏิบัติ ๓.การจัดการศาสนสมบัติของวัด

ด้วยบทบาทหน้าที่ของวัดที่เป็นศูนย์กลางชุมชนมายาวนาน แต่ในโลกปัจจุบันวัดกับชุมชนค่อนข้างห่างไกลกัน หน้าที่นี้ถูกท้าทายมาก จากเศรษฐกิจ สังคมและการทำหน้าที่ของวัดเอง แม้ที่ผ่านมาพุทธศาสนา เถรวาทต้องเซทนิวนอร์มอลให้ตัวเองเป็นระยะๆ ทั้งการเปลี่ยนแปลงภายในและภายนอก การจัด “งานวัดวิถีใหม่” ในครั้งนี้เปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนมาร่วมกันแสดงความคิดเห็น ช่วยกันหาวิธี เรียนรู้จากงานวิจัยให้เกิดการขยายผล เกิดประโยชน์สูงสุดกับพุทธศาสนาและสังคมไทยต่อไป

พระเทพพัชรญาณมณี (ชยสาโรภิกขุ) ที่มาภาพ : หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ

พระเทพพรญาณมุนี (ชยสาโรภิกขุ) ได้กล่าวปาฐกถานำใน “งานวัตวิถีใหม่ (Some New Way of Wat’s Work)” โดยได้กล่าวว่า... ขอนมัสการครูบาอาจารย์และญาติโยม ด้วยเวลาค่อนข้างจำกัด ที่จริงเรื่องจะพูดได้มีมากมาย แต่ก่อนอื่นขอภัยพูดเรื่องส่วนตัวนิดหน่อยว่า อาตมาเข้ามาอุปสมบทในเมืองไทยตั้งแต่ปี ๒๕๒๑ โดยมีความตั้งใจจะบวชตลอดชีวิต และจะอยู่ในเมืองไทยตลอด จะไม่จำพรรษาที่ประเทศอื่น เพราะว่าตั้งแต่เกิดศรัทธาและก็มีความประสงค์จะเป็นพระภิกษุในเมืองพุทธ ไม่เคยสนใจและไม่เคยมีแรงดลบันดาลใจที่จะเผยแพร่ในต่างประเทศ เพราะอาตมาก็มีความเชื่อตั้งแต่ต้นมาว่า อนาคตของพุทธศาสนาไม่ได้อยู่ในตะวันตก อนาคตคงพุทธศาสนาอยู่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะเมืองไทย ลาว เขมร ศรีลังกา จำนวนชาวดั้งชาติที่หันมาสนใจศึกษาพระพุทธศาสนาก็เพิ่มขึ้นทุกปี แต่ข้อเท็จจริงก็เป็นจำนวนนิดเดียว ถ้าเทียบกับชาวพุทธในเมืองไทย ๕๐ กว่าล้านคน

“การเผยแพร่ในต่างประเทศ เราก็ควรจะเน้นในอินเดียกับจีนมากกว่า อาตมามีเพื่อนที่บวชปีเดียวกัน ท่านมาเยี่ยมอาตมาบอกว่าเพิ่งกลับจากต่างประเทศ กำลังจะสร้างสำนักที่นอร์เวย์ แล้วญาติโยมชาวไทยที่อังกฤษจะถวายที่ดิน แล้วก็อีกกลุ่มหนึ่งจะถวายที่ดินแถวบอสตัน ท่านก็ภูมิใจในผลงาน”

อาตมาในฐานะที่เป็นเพื่อนสนิทก็ถามตรงๆ ว่า ไปอยู่นอร์เวย์ทำไม เพื่ออะไร จะมีคนเข้าวัดสักกี่คน อาตมาก็ไม่ต้องถามก็รู้ว่า มีผู้หญิงไทยกับสามี กับเพื่อนกลุ่มเล็กๆจำนวนไม่มาก พระหลายท่านที่บอกว่าจะไปสร้างวัดในต่างประเทศ ถามว่าด้วยจุดประสงค์อะไร ก็บอกสงสารคนไทยที่อยู่ต่างประเทศ ไม่มีที่พึ่ง แล้วผู้หญิงไทยที่อยู่ต่างประเทศ ไม่มีใครบังคับให้ไป ก็ไปด้วยความสมัครใจ ไซ้ใหม่ แล้วทำไมไม่ไม่สงสารผู้หญิงไทยที่อยู่เมืองไทยซึ่งมีมากกว่าหลายร้อยหลายพันเท่า

นี่ก็เป็นความคิดเรื่องการเผยแพร่

ดังนั้นการอยู่ในเมืองไทย อาตมาก็มีความตั้งอกตั้งใจ และเมื่อปีที่แล้วก็มีภาคภูมิใจมากที่ได้โอนสัญชาติเป็นคนไทยเต็มตัว ดังนั้นบางสิ่งบางอย่าง แต่ก่อนนี้ไม่กล้าพูด เพราะว่า เป็นพระฝรั่ง จะนำหมั่นไส้ ถ้าฝรั่งพูดอย่างนั้นเกี่ยวเมืองไทย นี่ก็มีโอกาสพูดตรงๆ ได้เพราะว่าเป็นคนไทยด้วยกัน

ข้อคิดข้อแรกก็คือการทางที่จะพัฒนาสิ่งใหม่ขึ้นมาไม่ว่าในบริบทไหนก็ตาม เราต้องเรียนรู้เรื่องอดีตให้ดีเสียก่อน เพราะปัจจุบันก็เป็นผลของอดีต เหตุปัจจัยต่างๆ ที่เป็นเหตุให้เกิดปัญหาในอดีต มีอะไรบ้าง ตั้งแต่ยุคไหน เป็นต้น ดังนั้นการที่จะสร้างสิ่งใหม่ ต้องดูที่ “นั่งร้าน” ก่อน ว่า “นั่งร้าน” นั้นมั่นคงไหม ถ้าพื้นฐานนั่งร้านไม่มั่นคง จากความเข้าใจผิดหรือความไม่เข้าใจหลายอย่าง ก็คงยากที่จะเป็นประโยชน์ในระยะยาว

มักจะมีญาติโยม กล่าวถึงความเสื่อมของศาสนาบ่อยๆ อาตมาเลยสนใจ ถามว่า...อาตมาก็อยากจะทราบเหมือนกันว่ามันเสื่อมอย่างไร เพราะว่าอาตมาไม่มีข้อมูลมากพอจะสรุปได้ โยมอาจจะจะมีข้อมูล

มากกว่าอาตมา ว่าเสื่อมอย่างไร ที่มีข่าวเรื่องพระประพฤติน่าดี ทุกวัน ทุกวัน แล้วพระที่โยมรู้จักเป็นการส่วนตัว มีสักกี่รูป วัดที่โยมเข้าประจำ จนกล้าวิจารณ์ได้ มีกี่วัด เพราะสำหรับอาตมาน้อยมากเลย

สมมติว่า พระสงฆ์มี ๓ แขนงรูป สมมติว่าดีหมด ๙๙% ไม่ดี ๑% และ ๑% ใน ๓ แขนงรูป ก็ ๓ พันรูป การจะเอาข่าวเรื่องพระที่ไม่ดี ๓,๐๐๐ รูป ลงหนังสือพิมพ์ มีเรื่องอื้อฉาวออกมาทุกวัน ไม่ขาดเลย สุดท้าย เราอาจจะสรุปตัวเองด้วยสามัญสำนึกว่า...พุทธศาสนาหมดสภาพเลย

ข่าวนี้จะเป็นสิ่งสะท้อนปัญหาของสถาบันมากขึ้นแค่นั้น อันนี้ก็เป็นเรื่องที่ยังไม่กล้าสรุป ความคิดอาตมา พระก็คงไม่ดีทั้ง ๙๙% แน่แต่ว่าจะอยู่ในระดับไหน

ที่นี้เรื่องของศาสนาจะมีบางเรื่องที่เป็นวัตรธรรมและเป็นสิ่งที่เราประเมินได้ วัดได้ เอาเป็นตัวเลขได้ แต่หัวใจของศาสนาเป็นเรื่องนามธรรม ซึ่งเราไม่มีทางที่จะประเมินได้ ก็ **เป็นปัญหาของนักปฏิบัติอยู่เสมอว่าไม่มั่นใจว่าก้าวหน้าหรือถอยหลังกันแน่ เพราะไม่มีเครื่องชี้วัดที่ชัดเจน**

อย่างไรก็ตาม ในบางส่วนบางสิ่งบางอย่างที่อาตมาว่ายังขาดข้อมูลที่พอหาได้ อย่างเช่นข้อมูลเกี่ยวกับพระสงฆ์ในประเทศไทย สถิติต่างๆ แทบจะไม่มี แม้แต่ว่าพระโดยเฉลี่ยอยู่ในผ้าเหลืองกี่ปี ก็พรรษาอยู่ตลอดชีวิตก็เปอร์เซ็นต์ สาเหตุที่ลาสิกขามีอะไรบ้าง สถิติแบบพื้นฐาน และถ้ามี... อาตมาอาจจะขาดความรู้ก็ได้ แต่เท่าที่ทราบและไม่เคยเห็นว่ามีรายละเอียด **ที่นี้เรา...ถ้าเราจะพัฒนาสถาบันสงฆ์นี้แล้วก็ต้องมีข้อมูลที่ไวใจได้เพื่อจะได้รู้ว่าจุดอ่อนตรงไหนอย่างไร**

ที่มาภาพ : หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ

ที่นี้เรื่องวิถีใหม่ อาตมาได้อุปสมบทในสายที่อนุรักษ์นิยมที่สุดคือสายวัดป่า แต่ในขณะเดียวกัน ก็พยายามเข้าใจพระที่อยู่สายอื่นและตอนหลังก็มีเพื่อน มีความเข้าใจ มีความเคารพนับถือมากขึ้น ซึ่งเป็นปัญหาที่ต้องระวังอยู่เสมอตั้งแต่สมัยพุทธกาล พระสายปฏิบัติ พระสายปริยัติไม่ค่อยจะถูกกัน หลังๆ รู้สึกจะดีขึ้น อันนี้ก็เป็นนิมิตหมายที่ดี ในคามาวาสี อรัญญวาสี สมานสามัคคีกัน ถือว่าเป็นเพื่อนกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เป็นสิ่งที่น่าสนใจนำไปสู่ความสมานสามัคคีของสงฆ์

อย่างไรก็ตามในสายของอาตมานั้น เราก็มั่นพระวินัย และอาตมาก็ถือว่าถ้าเราไม่พูดถึงวินัยของสงฆ์เลย ก็คงยาก จะพูดก็กลัวกระทบกระเทือน แต่อาตมาจะขอพูดแค่ ๒ ข้อที่ฝากไว้

ข้อ ๑ ก็เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับเอกลาภ กับเงินกับทอง อาตมา รู้สึกมีความมีความสุขอย่างยิ่ง ที่ไม่ต้องจับเงินกับทอง ไม่ต้องยุ่งกับมันเลย แล้วเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้มีความภาคภูมิใจ ในความเป็นสมณะ ความรู้สึกในการเป็นสมณะ ขึ้นอยู่กับการไม่ยุ่งกับเงินกับทองมาก

ปัญหามากมายที่เกิดขึ้นใน ๕๐-๑๐๐ ปีที่ผ่านมา ตั้งแต่ชาวบ้าน ลูกศิษย์วัด มีเงิน มีทองมากขึ้น ชาวบ้านสมัยก่อน ชาวบ้านเองก็ไม่มีเงิน พระเราจับเงินก็ไม่มี ความหมาย เพราะว่ามีใครถวาย สังคมก็เปลี่ยนแปลงไป ถ้าเราพูดถึงการจะปรับปรุงแก้ไข แล้วจะพัฒนาต่อไป ประเด็นนี้ต้องต้องพูดคุยกันว่าเอาอย่างไรกันดี

ข้อที่ ๒ เรื่องไม่ทราบที่เราได้ติดตามข่าวต่างประเทศเกี่ยวกับเรื่องปัญหาในศาสนาคริสต์เกี่ยวกับบาทหลวง ละเมิดเด็กทางเพศเป็นเรื่องหนักมากและทำลายความเชื่อถือ ความไว้วางใจในศาสนา มาก ซึ่งตัวอย่างที่ดีประเทศไอร์แลนด์ เมื่อ ๓๐-๔๐ ปีที่แล้วในยุโรป เป็นประเทศที่ยังเข้มงวดที่สุดหรือว่าศรัทธาแรงที่สุด ตอนนั้นพลิกกลับมาเลย เพราะการสมคบพฤติกรรมของบาทหลวงและแม่ชี ที่สังคมรับไม่ได้ แต่ที่ทำให้คนหันหลังให้ศาสนา รังเกียจศาสนา อกติต่อศาสนา มากที่สุด เพราะมีหลักฐานว่าผู้ใหญ่ปิดบังอำพราง ปกป้องบาทหลวงมีพฤติกรรมร้ายในโบสถ์หนึ่ง ย้ายมาอีกโบสถ์หนึ่ง ต่อมาก็ย้ายซ้ำๆ

บางที่บาทหลวงก็มีเรื่องทำลายชีวิตของเด็ก ๑๐ กว่าแห่ง โดยผู้ใหญ่หลบลี้หลบตา เพราะกลัวจะมีผลกระทบต่อชื่อเสียงของศาสนาและศรัทธา

ปัจจุบันนี้เป็นอีกเรื่องหนึ่ง อาตมามีข้อมูลน้อย แต่อาตมาเชื่อว่าเป็นปัญหาแล้ว เรื่องสามเณรน้อย โดนการล่วงละเมิดทางเพศ เหมือนกัน เป็นระเบิดเวลาในศาสนาเรา ถ้าหากว่ามีและไม่จัดการต่อไปนี่ถ้าเป็นข่าวออกมา แล้วก็ปรากฏว่า สถาบันเราปิดบังอำพรางเพราะกลัวชาวบ้านจะเสียศรัทธา มันจะมีผลกระทบอย่างรุนแรงได้

เพราะฉะนั้นเรื่องที่พูดแล้ว ขอภัย พูดเรื่องไม่น่าฟังฟัง ๒ เรื่อง “เรื่องเงินกับเรื่องวินัย” โดยเฉพาะวินัยที่คุ่มระหว่างผู้มีอำนาจกับผู้อยู่ใต้อำนาจ

ที่มาภาพ : หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ

ที่นี้กลับมาดูฐานเดิมที่เราต้องการเพื่อจะนำไปสู่อนาคต จะพูดถึงเฉพาะของสถาบันสงฆ์ คือเป็นระบบอาวุธที่พิเศษอยู่ ๒ ข้อ

ข้อ ๑ ทุกคนที่อยู่ในระบบ อยู่ด้วยความสมัครใจ เพราะไม่มีใครบังคับให้เราออกบวช

ข้อ ๒ วินัย ไม่มียกเว้นสำหรับผู้ใหญ่ อาตมาว่าเป็นเรื่องน่าสนใจมากและน่าทำการวิจัยเหมือนกันว่า ในเมื่อพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทไม่มีคำว่า “อภิสิทธิ์” ทำไมเมืองพุทธฝ่ายเถรวาทเต็มไปด้วยอภิสิทธิ์หมดเลย

ที่ว่าเดิมไม่มีอภิสิทธิ์ ก็ดูที่พระผู้ใหญ่ พระเถระ มหาเถระ บวช ๓๐ปี, ๔๐ปี, ๕๐ ปี อาจจะเป็นพระอริย-เจ้าก็ตาม แต่ท่านยังแต่งตัวเหมือนวันแรกที่ออกบวช ปีจ้าย ๔ ก็แทบจะไม่ต่างกัน แต่ที่สำคัญก็คือขั้นตอนปฏิบัติตามหลักพระวินัย สิกขาบทในพระปาฏิโมกข์ทั้งหมด ซึ่งเทียบกับพุทธศาสนาฝ่ายวัชรยาน เป็นต้น มักจะมีความเชื่อว่าถ้าผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ ถึงขั้นที่จิตหลุดพ้นแล้ว ไม่ต้องรักษาวินัยก็ได้ เพราะยังงี้ๆ จิตใจของท่านว่างแล้ว มันจะไม่มีมลทินเหมือนพวกเรา หากเห็นผู้ใหญ่ทำอะไรที่ดูน่าเกลียดว่าไม่เหมาะสม ก็ต้องโทษตัวเอง ว่าเราไม่สามารถจะรู้ จะเข้าใจจิตใจของผู้ที่หลุดพ้นไปแล้ว ท่านเหนือบุญเหนือบาปไปแล้ว ตัดสินไม่ได้ วิจัยท่านไม่ได้

ความคิดอย่างนี้เป็นเหตุที่อาตมาตัดสินใจไม่บวชที่ทิเบต ชอบที่สุดว่าครูบาอาจารย์เมืองไทย ถือว่าอายุพรรษามากน้อยแค่ไหน ต้องเป็นตัวอย่าง ซึ่งเรื่องนี้ก็มีพระมหากัสสปะเป็นต้นฉบับที่ท่านไม่ยอมละ

จุดดั่งกับวัด ทั้งๆ ที่พระพุทธรองค์เอง ชักชวนขอร้องว่าแก่แล้ว ไม่ต้อง แต่พระมหากัสสปะก็ตอบว่า ต้องรักษา ไม่ได้รักษาเพื่อตัวเอง แต่รักษาเพื่อเป็นตัวอย่างแก่อนุชนรุ่นหลัง

ฉะนั้นการทำประโยชน์ของพระผู้ใหญ่ พระมหาเถระ ส่วนหนึ่งคือ บางสิ่งบางอย่าง ถ้าไม่ทำ ก็ไม่เป็นไร จิตใจของเรา ก็คงไม่หวั่นไหว ไม่เศร้าหมองก็ได้ แต่เรายังทำอยู่ เพื่อเป็นตัวอย่างที่ดี ทั้งแก่ลูกศิษย์ลูกหาในปัจจุบัน และแก่อนุชนรุ่นหลัง

ดังนั้นในการที่พระสงฆ์เราเป็นตัวอย่างที่ดี ในทางพระวินัย เป็นส่วนสำคัญในการเผยแผ่พุทธศาสนา ไม่ว่าจะในเมืองหรือระดับชาวบ้าน

เรื่องของวินัยอาตมาว่าสำคัญมาก อย่างอาตมาตั้งแต่อาตมาอุปสมบท ๒-๓ ครั้ง ก็ได้เดินธุดงค์ในประเทศอินเดีย แต่ละครั้งก็หลายร้อยกิโลเมตร เดินองค์เดียว อาตมาก็ไม่เคยอด ไม่เคยขาดอาหาร เพราะชาวบ้านเขายินดีถวายอาหารทุกเช้า บิณฑบาตก็ไม่เคยมีปัญหา

สิ่งที่เขาศรัทธา เขาไม่ได้ศรัทธาในธรรมะเท่าไร อาตมาไม่รู้ภาษาเขา อาตมาถ่ายทอดหรือสื่อสารกับเขาก็ไม่ค่อยจะได้ แต่เพราะเรารู้ว่าเป็นพระในพุทธศาสนา เป็นพระที่ฉันมื้อเดียว ฉันแต่อาหารที่บิณฑบาต ไม่รับเงินรับทอง ศรัทธาทันที... คือพฤติกรรม วิถีชีวิตของเรานี้ก็คือ “ตัวเผยแผ่” ถ้าหากเราเองก็สอนเรื่องความสันโดษ ความมกน้อย การรู้จักพอดี เป็นต้น แต่เราก็ออยู่แบบไม่สันโดษ ไม่พอดี คำพูดไม่มีน้ำหนัก

ที่มาภาพ : หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ

เมื่อ ๓๐๐-๔๐๐ ปีที่แล้วก็มีบาทหลวง นักเผยแผ่แพร่ศาสนาคริสต์ฝ่ายคาทอลิกมาเมืองไทย แล้วบางท่านก็เขียนไดอารี่บันทึกข้อความ ที่อาตมาเคยอ่านแล้วประทับใจ บาทหลวงคนหนึ่งเขียนถึงพระเจ้า

หุลยส์เท่าไรจะจำไม่ได้ น่าจะหุลยส์ ๑๔ ว่าคงไม่ได้ผลที่นี่ เพราะ สู้พระในพุทธศาสนาไม่ได้ ชาวบ้าน
 ที่นี่เขาเชื่อพระ เขาเห็นพฤติกรรมของบาทหลวงซึ่งดื่มเหล้า ดื่มไวน์มั่ง อะไรมั่ง เทียบกับวิถี เทียบกับ
 พระสงฆ์ เขาไม่ศรัทธา เขียนอยู่ในหนังสือที่เขาพิมพ์ไว้ **ดังนั้นการวางความสัมพันธ์กับชาวบ้าน
 ในทางที่เหมาะสม ถูกต้อง เป็นส่วนสำคัญในการสร้างอนาคตของพุทธศาสนา**

ข้อสุดท้ายพูดอีกนิตเดียวก็คือประเทศเขมร เป็นประเทศที่น่าสนใจ เดิมเป็นมหายาน และเปลี่ยนจาก
 มหายานเป็นเถรวาท นักวิชาการชาวต่างชาติเขียนวิจัยเรื่องนี้ แต่ท่านวิจัยว่าเหตุผลก็คือทางฝ่าย
 มหายานซึ่งจะเน้นพิธีกรรมมากและคลุกคลีคนชั้นสูงอยู่ในเมืองมาก ซึ่งห่างไกลจากชาวบ้าน อย่างที่
 หลวงพ่อสมเด็จฯพูด ส่วนพระในไทยสายเถรวาทอยู่กับรากหญ้า อยู่กับชาวบ้าน ชุบฉ่ำออกบิณฑบาต
 ทุกวัน การบิณฑบาตสำคัญมากในการรักษาพุทธศาสนาไว้ นะ เรื่องบิณฑบาต เรื่องธุดงค์ เรื่องสร้าง
 ความสัมพันธ์ที่เหมาะสมแต่อบอุ่น ด้วยมีการแลกเปลี่ยน ที่พระเป็นตัวอย่างในทางศีลธรรม เป็นผู้ให้
 ข้อคิด เป็นผู้ที่ทำให้กำลังใจ ญาติโยมเป็นผู้ที่ดูแลเรื่องปัจจัย ๔ ในขณะที่เดียวกันไม่ถือว่าเป็นหน้าที่ แต่อยู่
 ที่การให้ทานเท่านั้น แต่พระสงฆ์นี้ต้องพยายามให้กำลังใจว่าทานนี้มันดีแล้ว อนุโมทนา แต่ให้ทาน
 ต้องมีศีลด้วยนะ ศีลอย่างเดียวไม่พอนะ ต้องภาวนา ดังนั้นพุทธศาสนาของเราจะเจริญหรือเสื่อมอยู่ ๓
 ข้อนี้ เรื่องทาน เรื่องศีล เรื่องภาวนาต้องให้ครบ เริ่มปริยัติ เรื่องปฏิบัติ และเรื่องเผยแผ่

ที่มา <https://www.bangkokbiznews.com/pr/detail/76814>

๓๑ มีนาคม ๒๕๖๔

การทำโครงการการสังเคราะห์บทเรียนในเชิงหลักคิดและหลักปฏิบัติเพื่อการขยายผลพัฒนา
กิจการพระพุทธศาสนา ในประเทศไทย โดยได้เลือกทำใน ๓ ด้าน

หอดจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญญา ได้รับโอกาสการสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการ
ส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (สกสว.) ในการทำโครงการการสังเคราะห์บทเรียนในเชิง
หลักคิดและหลักปฏิบัติเพื่อการขยายผลพัฒนากิจการพระพุทธศาสนา ในประเทศไทย โดยได้เลือก
ทำใน ๓ ด้าน ประกอบด้วย

๑. ด้านศาสนธรรม-การส่งเสริมการปฏิบัติธรรม
๒. ด้านศาสนประเพณี พิธีการ
๓. ด้านศาสนสมบัติ ในวัดและองค์กรทางพระพุทธศาสนา

โดยได้ทำการวิจัยด้านละ ๔ แห่งซึ่งเป็นตัวแทนลักษณะ ระดับ ขนาด และพื้นที่ต่าง ๆ ของประเทศ
ไทย

นำเสนอโมเดลในการจัดการวัดให้ทันสมัย : ทบทวนว่าวัดมีไว้เพื่ออะไร, เราช่วยวัดอะไรได้บ้าง, กรณี
ที่วัดหรือ องค์กรพุทธ บริหารจัดการได้ดีแล้ว อยาคนำมาเป็น โมเดลให้กับวัดในประเทศไทย, งานวัด
คือ working for วัดไม่ใช่จัดแ่่งงานวัดของเล่น

โดยมี **พระธรรมกิตติเมธี (เกษม สุญญโต)** ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดราชาธิวาสวิหาร รักษาการเจ้าคณะภาค ๑๖, ๑๗, ๑๘ (ธรรมยุต) ในหมื่นนักเคลื่อนไหวชาวพุทธ จะรู้จักพระธรรมกิตติเมธีในนาม “เจ้าคุณเกษม” ประธานศูนย์พิทักษ์พระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย (ศพศ.) *เรื่อง ศาสนประเพณี ทำอย่างไรจึงจะเข้าถึงใจ, ดร.วิโรท สันติประภาพ* (ประธานกรรมการ บริหาร หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ *ภาพรวมการจัดการงานพระพุทธศาสนา วิถีใหม่, ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์ ประเวศ วะสี, นายสมปรารถนา สุขทวี* รองผู้อำนวยการสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.), **รศ.ดร. ปัทมาวดี โพชนุกูล** ผู้อำนวยการสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรม (สกว.), **ดร.บัณฑิต นิจถาวร** ประธานมูลนิธินโยบายสาธารณะเพื่อสังคมและธรรมาภิบาล เรื่องการจัดการ ศาสนสมบัติ / ความโปร่งใสของการจัดการเงินบริจาค, **นพ.บัญชา พงษ์พานิช** กรรมการและเลขานุการ มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาสอินทปัญโญ ร่วมกับคณะสงฆ์ที่สนใจเข้าร่วมเป็นจำนวนมาก ที่มาจากพื้นที่ที่ได้ทำการวิจัยเพื่อเป็นการร่วมถวายงานเปลื้องธุระสงฆ์ โดยสรุปเนื้อหาสำคัญในงาน ที่จะก่อเกิดประโยชน์ต่อการพระพุทธศาสนาสมเจตนาของโครงการ สืบไป ดังนี้

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตโต) แต่ก่อนนี้วัดแต่ละวัดเป็นวัดของชาวบ้าน เป็นวัดของหมู่บ้าน วัดนี้ชื่อนี้ เป็นวัดของเรา มีความผูกพันกัน มีความสำคัญต่อชีวิตของเขา ปัจจุบันนี้ วัดกับบ้านจะแยกกันแล้ว โดยเฉพาะเด็กรุ่นใหม่เขาไม่ค่อยได้ไปวัด เวลาไปวัดเขามองวัดยังไง ภาษาสมัยใหม่เขาเรียกว่าแปลกแยก ไม่รู้สึกสัมพันธ์ ทำยังไงจะฟื้นฟูศาสนาที่เป็นของหมู่บ้าน ชุมชนให้มันขึ้นมา ถ้าอันนี้ไปหมดเราจะฟันข้างบนยังไงก็ไม่ยั่งยืน พุทธศาสนาในเมืองไทยตอนนี้ ใกล้จะเหมือนน้ำที่เหลือแต่ขวดเปล่า ขวดคือประเพณี พิธีกรรมยังอยู่, แต่เนื้อในที่เป็นธรรมะแถบจะหมด เพราะฉะนั้นเวลานี้สำคัญมากเอาน้ำมาใส่ขวดให้ได้...

พระเทพพัชรญาณมุนี (ขยสาโรภิกขุ) อาตมาขอฝากไว้ ๒ ข้อ

- ๑) [ความสัมพันธ์ของสงฆ์กับเอกลาภ] -พระวินัยสงฆ์ไม่เกี่ยวข้องกับเงินกับทอง แต่ก่อนชาวบ้านไม่มีเงิน ก็ไม่มีปัญหา เดียวนี้สังคมเปลี่ยนไป ประเด็นนี้ก็ต้องพูดคุยกันว่าเอาอย่างไรดี
- ๒) [กฎระเบียบ วินัย และอำนาจ] ในตปท.มีข่าวเรื่องบาทหลวงละเมิดทางเพศกับเด็ก ผู้ใหญ่ปกป้องบาทหลวง หลับหูหลับตา เพราะกลัวเสียชื่อเสียง,ความสัมพันธ์ของผู้เหนืออำนาจกับใต้อำนาจ สถาบันสงฆ์ สถาบันที่พิเศษ คือ ทุกคนที่อยู่สถาบันสงฆ์มาด้วยความสมัครใจ และวินัยเป็นเรื่องของทุกคน ไม่เว้นผู้ใหญ่ เพราะศาสนาพุทธไม่มีอภิสิทธิ์เพราะศาสนาพุทธไม่มีอภิสิทธิ์

ศ.เกียรติคุณ นพ.ประเวศ วะสี ความเก่งอย่างเดียวไม่ได้, หลักคิดและหลักปฏิบัติที่ถูกต้องสำคัญมาก, ถ้าหลักคิดผิด หลักปฏิบัติผิด จะนำไปสู่ความเสื่อม ๑.วัด ๒.พระ ๓.ประชาชนที่มีศรัทธา ๔.คำ

สอนของพระพุทธเจ้า (ปัญหาที่สูงที่สุดในโลก). ใช้ทุนที่มีมหาศาลนี้ อย่างไร ให้เกิดประโยชน์ ที่ยิ่งใหญ่ จะจัดการอย่างไร

สำคัญที่สุดคือ คิดเชิงระบบและการจัดการ โครงสร้างและระบบกำหนดคุณสมบัติ การจัดการเป็น อิทธิปัญญา คือ ปัญหาเชื่อมโยงองค์ประกอบต่างให้ครบ และเกิดคุณสมบัติใหม่ที่มหัศจรรย์

ดร.บัณฑิต นิจถาวร ผมประทับใจ ๓-๔ เรื่อง เห็นความเหมือนในความแตกต่าง ขนาดวัด จำนวนคน ความเหมือนคือความพยายามในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ข้อค้นพบคือวัดไทยให้ความสำคัญกับการตรวจทาน จากการตัดสินใจโดยเจ้าอาวาสคนเดียว ไปสู่การตัดสินใจโดยคณะกรรมการ ตรวจสอบได้ ตรวจทานได้

การมีส่วนร่วมของประชาชนสำคัญมาก เช่น ระบบบัญชี ก. วัดขนาดเล็ก เจ้าอาวาสจัดเอง มีผู้ช่วยเป็นเณร หรือบุคคลภายนอกมาช่วยตรวจทานได้ ข. วัดขนาดกลาง มีบุคคลภายนอกเข้ามาช่วยอย่างเป็นกิจจะลักษณะ เป็นระบบการทำงานที่โปร่งใส หลักการคือมอบหมายอำนาจให้ทำ และสามารถตรวจสอบได้ มีปัจจัยภายนอกเข้ามาช่วยอย่างเป็นระบบ และเข้ามาประจำ ทำให้พระสงฆ์สามารถมีเวลาทำกิจอื่นได้ ค. วัดขนาดใหญ่ มีระบบกรรมการวัด มีการตรวจสอบทางบัญชีอย่างเป็นระบบ โดยผู้รู้

สำคัญคือมีศรัทธาจากภายนอกมาช่วยเหลือ, การมีส่วนร่วมของประชาชน สำคัญที่สุด มีความถูกต้อง ๓ ด้าน : ตามกฎหมาย พระธรรมวินัย ธรรมภิบาล ในการเสวนาบทวิจัยเล่มนี้มีรายละเอียดน่าสนใจหลายส่วน หากต้องการรายละเอียดเพิ่มเติมหรือ ไฟล์งานวิจัย สามารถส่งเมลล์มาขอรับได้ที่ info@bia.or.th

จากวัดวิถีใหม่

โอวาทแนวทางดำเนินงานพุทธศาสนา | สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต)
บันทึกเมื่อ ๑๓ มีนาคม ๒๕๖๔

“พุทธศาสนาในเมืองไทยตอนนี้
ใกล้จะเหมือนน้ำที่เหลือแต่ขวดเปล่า
ขวดคือประเพณี พิธีกรรมยังอยู่
เนื้อในที่เป็นธรรมะแทบจะหมด
เพราะฉะนั้นเวลานี้สำคัญมาก

ที่มา https://www.thansettakij.com/content/social_biz/474201

๓๑ มีนาคม ๒๕๖๔ ๒๐.๐๗ น.

หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ ได้รับโอกาสการสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (สกสว.) ในการทำโครงการการสังเคราะห์บทเรียนในเชิงหลักคิด และหลักปฏิบัติเพื่อการขยายผลพัฒนากิจการพระพุทธศาสนา ในประเทศไทย

โดยได้เลือกทำใน ๓ ด้าน ประกอบด้วย

๑. ด้านศาสนธรรม-การส่งเสริมการปฏิบัติธรรม
๒. ด้านศาสนประเพณี พิธีการ
๓. ด้านศาสนสมบัติ ในวัดและองค์กรทางพระพุทธศาสนา

โดยได้ทำการวิจัยด้านละ ๔ แห่งซึ่งเป็นตัวแทนลักษณะ ระดับ ขนาด และพื้นที่ต่าง ๆ ของประเทศไทย นำเสนอโมเดลในการจัดการวัดให้สมสมัย : ทบทวนว่าวัดมีไว้เพื่ออะไร, เราช่วยวัดอะไรได้บ้าง, ภารกิจที่วัดหรือ องค์กรพุทธ บริหารจัดการได้ดีแล้ว อยาคนำมาเป็น โมเดลให้กับวัดในประเทศไทย, งานวัด คือ working for วัดไม่ใช่จัดแคว้นวัดของเล่น โดยมี พระธรรมกิตติเมธี (เกษม สุญญโต) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดราชาธิวาสวิหาร รักษาการเจ้าคณะภาค ๑๖, ๑๗, ๑๘ (ธรรมยุต) ในหมู่้นักเคลื่อนไหวชาวพุทธ จะรู้จักพระธรรมกิตติเมธีในนาม “เจ้าคุณเกษม” ประธานศูนย์พิทักษ์พระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย (ศพศ.) เรื่อง ศาสนประเพณี ทำอย่างไร จึงจะเข้าถึงใจ, ดร.วิโรท สันติประภพ (ประธานกรรมการ บริหาร หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ ภาพรวมการจัดการงานพระพุทธศาสนา วิถีใหม่, ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์ประเวศ วะสี, นายสมปรรณนา สุข-

ทวี รองผู้อำนวยการสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.), รศ.ดร.ปัทมาวดี โพชนุกูล ผู้อำนวยการสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรม (สทศ.), ดร.บัณฑิต นิจรานว' ประธานมูลนิธินโยบายสาธารณะเพื่อสังคมและธรรมาภิบาล เรื่องการจัดการ ศาสนสมบัติ / ความโปร่งใสของการจัดการเงินบริจาค, นพ.บัญชา พงษ์พานิช กรรมการและเลขานุการ มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ ร่วมกับคณะสงฆ์ที่สนใจเข้าร่วมเป็นจำนวนมาก ที่มาจากพื้นที่ที่ได้ทำการวิจัยเพื่อเป็นการร่วมถวายงานเปลื้องธุระสงฆ์ โดยสรุปเนื้อหาสำคัญในงาน ที่จะก่อเกิดประโยชน์ต่อการพระพุทธศาสนาสมเจตนาของโครงการสืบไป ดังนี้

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตโต) แต่ก่อนนี้วัดแต่ละวัดเป็นวัดของชาวบ้าน เป็นวัดของหมู่บ้าน วัดนี้ชื่อนี้ เป็นวัดของเรา มีความผูกพันกัน มีความสำคัญต่อชีวิตของเขา ปัจจุบันนี้ วัดกับบ้านจะแยกกันแล้ว โดยเฉพาะเด็กรุ่นใหม่เขาไม่ค่อยได้ไปวัด เวลาไปวัดเขามองวัดยังไง ภาษาสมัยใหม่เขาเรียกว่าแปลกแยก ไม่รู้สึกสัมพันธ์ ทำยังไงจะฟื้นฟูศาสนาที่เป็นของหมู่บ้าน ชุมชนให้มันขึ้นมา ถ้าอันนี้ไปหมดเราจะฟื้นข้างบนยังไงก็ไม่ยั่งยืน พุทธศาสนาในเมืองไทยตอนนี้ ใกล้จะเหมือนน้ำที่ไหลแต่ขาดเปล้า ขวดคือประเพณี พิธีกรรมยังอยู่, แต่เนื้อในที่เป็นธรรมะแถบจะหมด เพราะงั้นเวลานี้สำคัญมากเอาน้ำมาใส่ขวดให้ได้...

พระเทพพัชรญาณมุนี (ชยสาโรภิกขุ) อาตมาขอฝากไว้ ๒ ข้อ

- ๑) [ความสัมพันธ์ของสงฆ์กับเอกลาภ] -พระวินัยสงฆ์ไม่เกี่ยวข้องกับเงินกับทอง แต่ก่อนชาวบ้านไม่มีเงิน ก็ไม่มีปัญหา เดียวนี้สังคมเปลี่ยนไป ประเด็นนี้ก็ต้องพูดคุยกันว่าเอาอย่างไรดี
- ๒) [กฎระเบียบ วินัย และอำนาจ] ในตปท.มีข่าวเรื่องบาทหลวงละเมิดทางเพศกับเด็ก ผู้ใหญ่ปกป้องบาทหลวง หลับหูหลับตา เพราะกลัวเสียชื่อเสียง,ความสัมพันธ์ของผู้เหนืออำนาจกับใต้อำนาจ สถาบันสงฆ์ สถาบันที่พิเศษ คือ ทุกคนที่อยู่สถาบันสงฆ์มาด้วยความสมัครใจ และวินัยเป็นเรื่องของทุกคน ไม่เว้นผู้ใหญ่ เพราะศาสนาพุทธไม่มีอภิสิทธิ์เพราะศาสนาพุทธไม่มีอภิสิทธิ์

ศ.เกียรติคุณ นพ.ประเวศ วะสี ความเก่งอย่างเดียวไม่ได้, หลักคิดและหลักปฏิบัติที่ถูกต้องสำคัญมาก, ถ้าหลักคิดผิด หลักปฏิบัติผิด จะนำไปสู่ความเสื่อม ทุน ๑.วัด ๒.พระ ๓.ประชาชนที่มีศรัทธา ๔.คำสอนของพระพุทธเจ้า (ปัญญาที่สูงที่สุดในโลก). ใช้ทุนที่มีมหาศาลนี้ อยากรู้ ให้เกิดประโยชน์ ที่ยิ่งใหญ่ จะจัดการอย่างไร สำคัญที่สุดคือ คิดเชิงระบบและการจัดการ โครงสร้างและระบบกำหนดคุณสมบัติ การจัดการเป็นอธิปไตย คือ ปัญญาเชื่อมโยงองค์ประกอบต่างให้ครบ และเกิดคุณสมบัตินใหม่ที่มหัศจรรย์

ดร.บัณฑิต นิจรานว ผมประทับใจ ๓-๔ เรื่อง เห็นความเหมือนในความแตกต่าง ขนาดวัด จำนวนคน ความเหมือนคือความพยายามในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ข้อค้นพบคือวัดไทยให้ความสำคัญกับ

การตรวจทาน จากการตัดสินใจโดยเจ้าอาวาสคนเดียว ไปสู่การตัดสินใจโดยคณะกรรมการตรวจสอบได้ ตรวจทานได้ การมีส่วนร่วมของประชาชนสำคัญมาก เช่น ระบบบัญชี ก. วัดขนาดเล็ก เจ้าอาวาสเอง มีผู้ช่วยเป็นเณร หรือบุคคลภายนอกมาช่วยตรวจทานได้ ข. วัดขนาดกลาง มีบุคคลภายนอกเข้ามาช่วยอย่างเป็นกิจจะลักษณะ เป็นระบบการทำงานที่โปร่งใส หลักการคือ มอบหมายอำนาจให้ทำ และสามารถตรวจสอบได้ มีปัจจัยภายนอกเข้ามาช่วยอย่างเป็นระบบ และเข้ามาประจำ ทำให้พระสงฆ์สามารถมีเวลาทำกิจอื่นได้ ค. วัดขนาดใหญ่ มีระบบกรรมการวัด มีการตรวจสอบทางบัญชีอย่างเป็นระบบโดยผู้รู้ สำคัญคือมีศรัทธาจากภายนอกมาช่วยเหลือ, การมีส่วนร่วมของประชาชน สำคัญที่สุด มีความถูกต้อง ๓ ด้าน : ตามกฎหมาย พระธรรมวินัย ธรรมภิบาล

ในการเสวนาบทวิจัยเล่มนี้มีรายละเอียดน่าสนใจหลายส่วน หากต้องการรายละเอียดเพิ่มเติมหรือไฟล์งานวิจัย สามารถส่งอีเมลมาขอรับได้ที่ info@bia.or.th

ที่มา <https://mgronline.com/entertainment/detail/9640000030881>

เผยแพร่: ๓๑ มี.ค. ๒๕๖๔ ๒๑:๒๓ | ปรับปรุง: ๓๑ มี.ค. ๒๕๖๔ ๒๑:๒๓ | โดย: ผู้จัดการออนไลน์

หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ ได้รับโอกาสการสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (สกสว.) ในการทำโครงการการสังเคราะห์บทเรียนในเชิงหลักคิดและหลักปฏิบัติเพื่อการขยายผลพัฒนากิจการพระพุทธศาสนา ในประเทศไทย

โดยได้เลือกทำใน ๓ ด้าน ประกอบด้วย

๑. ด้านศาสนธรรม-การส่งเสริมการปฏิบัติธรรม
๒. ด้านศาสนประเพณี พิธีการ
๓. ด้านศาสนสมบัติ ในวัดและองค์กรทางพระพุทธศาสนา

โดยได้ทำการวิจัยด้านละ ๔ แห่งซึ่งเป็นตัวแทนลักษณะ ระดับ ขนาด และพื้นที่ต่าง ๆ ของประเทศไทย

นำเสนอโมเดลในการจัดการวัดให้สมสมัย : ทบทวนว่าวัดมีไว้เพื่ออะไร, เราช่วยวัดอะไรได้บ้าง, กรณีที่วัดหรือ องค์กรพุทธ บริหารจัดการได้ดีแล้ว อยาคนำมาเป็น โมเดลให้กับวัดในประเทศไทย, งานวัดคือ working for วัดไม่ใช่จัดแ่่งงานวัดของเล่น

โดยมี พระธรรมกิตติเมธี (เกษม สุญญโต) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดราชาธิวาสวิหาร รักษาการเจ้าคณะภาค ๑๖, ๑๗, ๑๘ (ธรรมยุต) ในหมื่นนักเคลื่อนไหวชาวพุทธ จะรู้จักพระธรรมกิตติเมธีในนาม “เจ้าคุณเกษม” ประธานศูนย์พิทักษ์พระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย (ศพศ.) เรื่อง ศาสนประเพณี ทำอย่างไร

จึงจะเข้าถึงใจ, ดร.วิโรจน์ สันติประภาพ (ประธานกรรมการ บริหาร หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ ภาพรวมการจัดการงานพระพุทธรักษา วิถีใหม่, ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์ ประเวศ วะสี, นายสมปรรณนา สุขทวี รองผู้อำนวยการสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.), รศ.ดร. ปัทมาวดี โพชนุกูล ผู้อำนวยการสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรม (สกสว.), ดร.บัณฑิต นิฉัตรพร' ประธานมูลนิธินโยบายสาธารณะเพื่อสังคมและธรรมาภิบาล เรื่องการจัดการ ศาสนสมบัติ / ความโปร่งใสของการจัดการเงินบริจาค, นพ.บัญชา พงษ์พานิช กรรมการและ เลขานุการ มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ ร่วมกับคณะสงฆ์ที่สนใจเข้าร่วมเป็นจำนวนมาก ที่มาจากพื้นที่ที่ได้ทำการวิจัยเพื่อเป็นการร่วมถวายงานเปลื้องธุระสงฆ์ โดยสรุปเนื้อหาสำคัญในงาน ที่จะก่อเกิดประโยชน์ต่อการพระพุทธรักษาสมเจตนาของโครงการ สืบไป ดังนี้

สมเด็จพระพุฒาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต) แต่ก่อนนี้วัดแต่ละวัดเป็นวัดของชาวบ้าน เป็นวัดของ หมู่บ้าน วัดนี้ชื่อนี้ เป็นวัดของเรา มีความผูกพันกัน มีความสำคัญต่อชีวิตของเขา ปัจจุบันนี้ วัดกับ บ้านจะแยกกันแล้ว โดยเฉพาะเด็กรุ่นใหม่เขาไม่ค่อยได้ไปวัด เวลาไปวัดเขามองวัดยังไง ภาษา สมัยใหม่เขาเรียกว่าแปลกแยก ไม่รู้สึกสัมพันธ์ ทำยังไงจะฟื้นฟูศาสนาที่เป็นของหมู่บ้าน ชุมชนให้ มั่นขึ้นมา ถ้าอันนี้ไปหมดเราจะฟันข้างบนยังไงก็ไม่ยั่งยืน พุทธศาสนาในเมืองไทยตอนนี้ ใกล้จะ เหมือนน้ำที่ไหลแต่ขาดเปล่า ขวดคือประเพณี พิธีกรรมยังอยู่, แต่เนื้อในที่เป็นธรรมะแถบจะหมด เพราะฉะนั้นเวลานี้สำคัญมากเอาน้ำมาใส่ขวดให้ได้...

พระเทพพัชรญาณมุนี (ชยสาโรภิกขุ) อาตมาขอฝากไว้ ๒ ข้อ

- ๑) [ความสัมพันธ์ของสงฆ์กับเอกลาภ] -พระวินัยสงฆ์ไม่เกี่ยวข้องกับเงินกับทอง แต่ก่อนชาวบ้าน ไม่มีเงิน ก็ไม่มีปัญหา เตี้ยวันนี้สังคมเปลี่ยนไป ประเด็นนี้ก็ต้องพูดคุยกันว่าเอาอย่างไรดี
- ๒) [กฎระเบียบ วินัย และอำนาจ] ในตปท.มีข่าวเรื่องบาทหลวงละเมิดทางเพศกับเด็ก ผู้ใหญ่ ปกป้องบาทหลวง หลับหูหลับตา เพราะกลัวเสียชื่อเสียง,ความสัมพันธ์ของผู้เหนืออำนาจกับ ได้อำนาจ สถาบันสงฆ์ สถาบันพิเศษ คือ ทุกคนที่อยู่สถาบันสงฆ์มาด้วยความสมัครใจ และวินัยเป็นเรื่องของทุกคน ไม่เว้นผู้ใหญ่ เพราะศาสนาพุทธไม่มีอภิสิทธิ์เพราะศาสนาพุทธ ไม่มีอภิสิทธิ์

ศ.เกียรติคุณ นพ.ประเวศ วะสี ความเก่งอย่างเดียวไม่ได้, หลักคิดและหลักปฏิบัติที่ถูกต้องสำคัญมาก, ถ้าหลักคิดผิด หลักปฏิบัติผิด จะนำไปสู่ความเสื่อม ทุณ ๑.วัด ๒.พระ ๓.ประชาชนที่มีศรัทธา ๔.คำสอนของพระพุทธเจ้า (ปัญญาที่สูงที่สุดในโลก). ใช้ทุนที่มีมหาศาลนี้ อย่างไร ให้เกิดประโยชน์ ที่ ยิ่งใหญ่ จะจัดการอย่างไร สำคัญที่สุดคือ คิดเชิงระบบและการจัดการ โครงสร้างและระบบกำหนด

คุณสมบัติ การจัดการเป็นนิติปัญญา คือ ปัญญาเชื่อมโยงองค์ประกอบต่างให้ครบ และเกิดคุณสมบัติใหม่ที่มหัศจรรย์

ดร.บัณฑิต นิฉถาวร ผมประทับใจ ๓-๔ เรื่อง เห็นความเหมือนในความแตกต่าง ขนาดวัด จำนวนคน ความเหมือนคือความพยายามในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ข้อค้นพบคือวัดไทยให้ความสำคัญกับการตรวจทาน จากการตัดสินใจโดยเจ้าอาวาสคนเดียว ไปสู่การตัดสินใจโดยคณะกรรมการ ตรวจสอบได้ ตรวจทานได้

การมีส่วนร่วมของประชาชนสำคัญมาก เช่น ระบบบัญชี ก. วัดขนาดเล็ก เจ้าอาวาสเอง มีผู้ช่วยเป็นเณร หรือบุคคลภายนอกมาช่วยตรวจทานได้ ข. วัดขนาดกลาง มีบุคคลภายนอกเข้ามาช่วยอย่างเป็นกิจจะลักษณะ เป็นระบบการทำงานที่โปร่งใส หลักการคือมอบหมายอำนาจให้ทำ และสามารถตรวจสอบได้ มีปัจจัยภายนอกเข้ามาช่วยอย่างเป็นระบบ และเข้ามาประจำ ทำให้พระสงฆ์สามารถมีเวลาทำกิจอื่นได้ ค. วัดขนาดใหญ่ มีระบบกรรมการวัด มีการตรวจสอบทางบัญชีอย่างเป็นระบบ โดยผู้รู้

สำคัญคือมีศรัทธาจากภายนอกมาช่วยเหลือ, การมีส่วนร่วมของประชาชน สำคัญที่สุด มีความถูกต้อง ๓ ด้าน : ตามกฎหมาย พระธรรมวินัย ธรรมภิบาล ในการเสวนาบทวิจัยเล่มนี้มีรายละเอียดน่าสนใจหลายส่วน หากต้องการรายละเอียดเพิ่มเติมหรือ ไฟล์งานวิจัย สามารถส่งเมลล์มาขอรับได้ที่ info@bia.or.th

งานวัดวิถีไทย

ปาฐกถาว่า | พระเทพพรญาณมุนี (ชยสาโรภิกขุ)

บันทึกเมื่อ ๑๓ มีนาคม ๒๕๖๔

“อาตมาขอฝากไว้ 2 ข้อ

1. (ความสัมพันธ์ของสงฆ์กับเอกลาภ)
  - สังคมเปลี่ยนไป ประเด็นนี้ต้องพูดคุยกันว่าจะอย่างไรกัน
2. (กฎระเบียบ วินัย และอำนาจ)
  - ความสัมพันธ์ของผู้เหนืออำนาจ กับใต้อำนาจ วินัยเป็นเรื่องของทุกคน เพราะศาสนาพุทธไม่มีอภิสิทธิ์”

พระเทพพรญาณมุนี (ชยสาโรภิกขุ)

งานวัดวิถีใหม่

โอวาทแนวทางดำเนินงานพุทธศาสนา | สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต)
บันทึกเมื่อ ๑๓ มีนาคม ๒๕๖๔

“พุทธศาสนาในเมืองไทยตอนนี้
ใกล้จะเหมือนน้ำที่เหลือแต่ขวดเปล่า
ขวดคือประเพณี พิธีกรรมยังอยู่
เนื้อในที่เป็นธรรมะแทบจะหมด
เพราะมันเวลานี้สำคัญมาก
เอาน้ำมาใส่ขวดให้ได้...”

งานวัดวิถีใหม่

ศาสนสมบัติ | ศาสนธรรม และ ศาสนประเพณี
๑๒.๑๕ | ๒๕.๓.๖๔

“อยากจะให้วัดเกื้อกูลกับชุมชน ชาวบ้าน
จะต้องไม่ทิ้งวัดให้พระรับผิดชอบเท่านั้น
และพระก็ต้องไม่โยนให้ชาวบ้านอย่างเดียว
เราจะอยู่แบบเกื้อกูล เรามีแนวทางชัดเจน
‘พระเจรคือผู้ผ่าน ชาวบ้านคือเจ้าของ’

วัดเหล่าอากรณ

งานวัดวิถีใหม่

ศาสนสมบัติ | ศาสนธรรม และ ศาสนประเพณี
๑๒.๑๕ | ๒๕.๓.๖๔

“ในยุคบุกเบิกว่า หลวงปู่ปัญญานันทะ
ได้ให้โอวาทแก่พระว่า ‘ไปเถอะลูก
ไปสร้างวัดให้เป็นวัด สอนธรรมะให้เป็น
ธรรม จะมีคนตีมาช่วยไม่ขาดหรอก’
อาตมาถือว่านี่เป็น vision”

วัดแถบวันดีเจริญสุข

ที่มา <https://www.thaipublica.org/2021/04/some-new-way-of-wats-work03/>

งานวัดวิถีใหม่ Some New Way of Wat's Work: ความท้าทายพุทธศาสนาไทย ทำไมวงการสงฆ์ต้องดิสร้บต์ตัวเอง

ThaiPublica > เกาะกระแส

๒๔ เมษายน ๒๕๖๔

เมื่อวันที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๖๔ มีการจัดเสวนาในหัวข้อ “งานวัดวิถีใหม่ (Some New Way of Wat's Work)” โดยมูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ งานนี้มีที่มาที่ไปหลังจากการจัดงาน ๑๑๑ ปีพระอาจารย์พุทธทาสในปี ๒๕๖๐ จากแนวคิดที่ต้องการทำงานวิจัยเกี่ยวพุทธศาสนาในลักษณะที่นำไปขยายผลและปฏิบัติได้ ในช่วงกว่า ๓ ปีที่ผ่านมาเน้น 3 เรื่อง ๑.ศาสนประเพณีพิธีกรรม ๒.ศาสนปฏิบัติ ๓.การจัดการศาสนสมบัติของวัด

ด้วยบทบาทหน้าที่ของวัดที่เป็นศูนย์กลางชุมชนมายาวนาน แต่ในโลกปัจจุบันวัดกับชุมชนค่อนข้างห่างไกลกัน หน้าที่นี้ถูกท้าทายมาก จากเศรษฐกิจ สังคมและการทำหน้าที่ของวัดเอง แม้ที่ผ่านมาพุทธศาสนา เกรวาทต้องเซทนิวนอร์มอลให้ตัวเองเป็นระยะๆ ทั้งการเปลี่ยนแปลงภายในและภายนอก การจัด “งานวัดวิถีใหม่” ในครั้งนี้เปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนมาร่วมกันแสดงความคิดเห็น ช่วยกันหาวิธี เรียนรู้จากงานวิจัยให้เกิดการขยายผล เกิดประโยชน์สูงสุดกับพุทธศาสนาและสังคมไทยต่อไป

๔ คำถามถึงการจัดการศาสนสมบัติ

พระครูเมธีกร (ปณต คุณวฑฺฒ) วัดญาณเวศกวัน นครปฐม ชวนผู้ฟังตั้งคำถาม ๔ ประเด็นบนเวที “ศาสนสมบัติ กับการจัดการแนวใหม่” เพื่อสะท้อนภาพรวมของบริบทศาสนาพุทธในประเทศไทยได้แก่

- ความหมายของศาสนสมบัติ ครอบคลุมถึงอะไรบ้าง
- ใครเป็นเจ้าของสมบัติในความหมายของ ‘ศาสนสมบัติ’ เพื่อแสดงหน้าที่ไม่ให้เกิดความขัดแย้งในการจัดการเมื่อเกิดปัญหา
- วิธีการจัดการให้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริง และเป้าหมายในการมีอยู่ของศาสนสมบัติ และ
- ศาสนาจะใช้ทรัพย์สินสมบัติที่มีให้เกิดประโยชน์เพื่อความเป็นธรรมได้อย่างไร

พระครูเมธีกรขยายความว่า คำถามทั้งสี่ข้อเป็นสิ่งที่สังคมไทยต้องหาคำตอบ และเมื่อค้นหาคำตอบได้แล้วจะทำให้เกิดกระบวนการจัดสรรทรัพย์สินตามหลักการเศรษฐกิจ กล่าวคือเป็นการจัดการทรัพย์สินให้เกิดความเป็นธรรมและประโยชน์สูงสุดทั้งศาสนาและสังคมไทย

“คำถามคือจัดการอย่างไรให้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริง ไม่ได้แปลว่าของเข้าไปในวัดแล้วไม่หาย พระไม่ได้ยกยอก ญาติโยมไม่ได้เอาไป แต่คำถามคือเมื่อมันตั้งอยู่ตรงนั้น จะเกิดประโยชน์กับใคร อย่างไร เพราะในการทำบัญชีสิ่งของ เราควรต้องรู้เครือข่ายของวัดว่าวัดไหนมีทรัพย์สินอะไร และจะใช้ประโยชน์อย่างไร”

วัดสมัยใหม่ต้อง ‘โปร่งใส’ และ ‘ตรวจสอบ’ ได้

พระมงคลธีรคุณ (อินศร จินตปาณโณ) รองเจ้าอาวาสวัดญาณเวศกวัน นครปฐม กล่าวในเวทีเดียวกันว่า วัดญาณเวศกวัน นครปฐม เป็นวัดสมัยใหม่ที่ได้รับการก่อตั้งเมื่อ ๒๗ ปีที่ผ่านมา (ราวปี ๒๕๓๗) ทำให้เจ้าอาวาสวางแนวทางให้วัดเป็น ‘อาราม’ และให้วัดเป็นแหล่งเรียนรู้ปฏิบัติธรรมโดยพระสงฆ์จะมีหน้าที่ศึกษาและเผยแผ่หลักธรรมเท่านั้น ทำให้พระสงฆ์ไม่ได้ทำงานด้านบริหารจัดการ โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเงิน

พระมงคลธีรคุณ ยกตัวอย่างที่วัดไม่ให้ตั้งตู้รับบริจาคตามจุดต่างๆ แต่จะรับบริจาคจากตู้เซฟ ซึ่งจะต้องบริจาคเงินโดยนำไปใส่ในตู้เซฟเท่านั้น แต่ทางวัดจะมีฝ่ายการเงินซึ่งเป็นกลุ่มคณะกรรมการบริหารวัด จะเข้ามาเปิดตู้เซฟและนำเงินบริจาคที่ได้มารวมบัญชีแล้วโอนเข้าธนาคารทันที และแจ้งให้พระสงฆ์ทราบในเวลาต่อมา

“พระแทบไม่ได้ลงไปยุ่งเกี่ยวเรื่องเงิน แม้กระทั่งการรับสังฆทาน ระยะเวลาหลังวัดไม่ได้เน้นให้ถวายปัจจัยเป็นซองๆ แต่จะให้ญาติโยมเตรียมปัจจัยไปใส่พานแล้วไปหย่อนลงตู้”

พระมงคลธีรคุณ (อินฺสร จินฺตปาณฺโญ) รองเจ้าอาวาสวัดญาณเวศกวัน นครปฐม

ตัวอย่างถัดมาคือการรับสังฆทาน โดยพระมงคลธีรคุณกล่าวว่า ทางวัดจะจัดตารางวันรับสังฆทานของพระสงฆ์แต่ละรูป และผลัดเปลี่ยนเวียนกันไปรับ นอกจากนี้ยังกำหนดให้สิ่งของที่**ได้รับจากสังฆทาน** **เข้าส่วนกลางทั้งหมด** แต่ทั้งนี้พระก็มีสิทธิขอไปใช้ส่วนตัวได้กรณีจำเป็น กระทั่งเรื่องเบิกเงินค่ารถไปทำกิจนิมนต์หรือตามงานต่างๆ พระก็จะได้รับครั้งเดียวเมื่อถึงสิ้นเดือน เพื่อให้เป็นระเบียบในการจัดการบัญชี

“มีให้จด หมดให้จ่าย พอมีปัจจัยเข้ามาก็จดบันทึกไว้ มีรายจ่ายก็ระบุด้วยเหตุอะไร เมื่อไร ใครเป็นคนนำไป ทุกอย่างเป็นขั้นเป็นตอน พระก็รู้สึกว่าการเข้าทางในการทำงาน ศาสนาค่อนข้างรัดกุม วิทยาลัยฯ พยายามทำให้เรื่องเหล่านี้โปร่งใส”

อย่างไรก็ตาม พระมงคลธีรคุณกล่าวถึงเหตุผลที่วัดญาณฯ ต้องมีระบบตรวจสอบและถ่วงดุลว่า ปัจจุบันมีวัดจำนวนไม่น้อยที่เจ้าอาวาสเอา ‘คนของท่าน’ มาดูแลทรัพย์สิน ซึ่งอาจส่งผลให้เกิดปัญหาตามมาในภายหลัง ดังนั้นวัดญาณฯ ที่ได้รับการก่อตั้งมา ๒๗ ปีจึงต้องใช้ระบบที่โปร่งใสทั้งหมด

“ถ้าเจ้าอาวาสหรือพระสงฆ์มีความตั้งใจทำงานเพื่อศาสนา ไม่คิดที่จะเป็นผู้ได้ แล้วจะต้องเอาอะไร เราต้องคิดทำอย่างไรที่จะเผยแพร่ธรรมเพื่อญาติโยม”

ปัญหาศาสนสมบัติจากพระบ้านนอก

บนเวทีศาสนสมบัติ กับการจัดการแนวใหม่ ได้เปิดโอกาสให้ผู้ฟังภายในห้องแสดงความคิดเห็น มีพระรูปหนึ่งลุกขึ้นและอภิปรายว่า ทรัพย์สินสมบัติของวัดมีจำนวนมากกว่าหลักพันชิ้น มีวัดขนาดเล็กแห่งหนึ่งในต่างจังหวัดมีจำนวน ๓,๙๔๓ ชิ้น ในจำนวนนี้มีประเภทงานถ้ายซ่อนส้อมเกือบ ๒,๐๐๐ ชิ้น

โดยทรัพย์สินสมบัติของวัดจะได้รับจากการบริจาคเป็นหลัก และทุกอย่างจะต้องจดบันทึกไว้ว่าได้รับอะไรเพิ่มขึ้นเท่าไรเสมอ

ยิ่งวัดต่างจังหวัดส่วนใหญ่จะมีหลักเกณฑ์ที่รับรู้โดยทั่วกันว่าทรัพย์สินสมบัติของวัดคือสมบัติของชุมชนด้วย

“เรื่องนี้วัดบ้านนอกเผชิญปัญหามาก ผมอยู่ในภาคอีสาน เคยมีกรณีว่าพระแจกข้าวแล้วชาวบ้านขับไล่พระ เพราะเขาถือเอาพระเอาของวัดไปแจกไม่ได้ มันไม่ดี ผมเคยคิดเรื่องนี้ไว้ตั้งแต่เป็นสามเณร กระทั่งได้มารับหน้าที่ให้ดูแลเรื่องนี้ ผมเลยมีคติที่ว่าถ้าของไหนแจกไม่ได้ วัดไม่รับ และหลักง่ายๆ คือ ‘ของล้น ขนแจก’ ถ้าไม่แจกเราจะกลายเป็นปุ๋ยมืดฟ้าทรัพย์สิน ทั้งที่เราต้องเป็นสะพานบุญให้ผู้รับและแจกทานไป”

“ผมเข้าใจว่าจิตคนทำบุญในเมืองไทยไม่ได้บริจาคเพราะเสียสละ แต่บริจาคเพื่อให้พระเฝ้าสมบัติของตัวเอง ให้เอาชื่อตัวเองไปติด นี่เสียดิน นี่ของของฉัน บางเรื่องละเอียดอ่อนถึงขนาดว่าย้ายเจดีย์แล้วโดนฟ้องได้เลย ผมถึงบอกว่าวัดควรจะห้ามสร้างถาวรวัตถุ ลิขปี ยี่สิบปี ค่อยทุบสร้างใหม่ เพื่อให้ไม่มีปัญหาเรื่องโบราณสถาน”

อำนาจตัดสินใจภายในวัด

หนึ่งในผู้ร่วมวงสนทนาหัวข้อ “ศาสนสมบัติ กับการจัดการแนวใหม่” อย่าง ดร.บัณฑิต นิจถาวร ประธานมูลนิธินโยบายสาธารณะเพื่อสังคมและธรรมาภิบาล จึงเสนอว่า วัดควรสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน เนื่องจากวัดจะไม่สามารถดำรงอยู่ได้หากไม่ได้รับการสนับสนุนจากชุมชน

ดร.บัณฑิตขยายความว่า การจัดการจะต้องคำนึงถึงความเหมาะสมของวัด ความแตกต่างของวัด ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่ตั้ง (เมือง ชนบท ชานเมือง) ขนาดของวัด (เล็ก กลาง ใหญ่) และจำนวนพระภิกษุและฆราวาสภายในวัด

ดร.บัณฑิตกล่าวต่อว่า **ปัจจุบันวัดเริ่มมีการปรับตัวในประเด็นการจัดการทรัพย์สินเพื่อให้คล่องตัวมากยิ่งขึ้น เห็นได้ชัดจากเรื่องการตัดสินใจภายในวัด**

จากเดิมวัดขนาดเล็ก ตัวอย่างเช่น วัดดุสิตาราม ซึ่งจากเดิมเจ้าอาวาสเป็นคนทำเกือบทุกอย่าง แต่ต่อมามีการเปลี่ยนแปลงระบบ ทำให้มีคณาภายนอกมาช่วยให้คำปรึกษาและร่วมปรึกษาหารือกับเจ้าอาวาส เพื่อตัดสินใจประเด็นสำคัญต่างๆ

วัดระดับกลาง จากเดิมที่เจ้าอาวาสตัดสินใจคนเดียวเปลี่ยนมาเป็นคณะสงฆ์หรือกันเป็นหมู่คณะ มีประชุมประจำเดือน และให้คณาภายนอกที่มีความรู้ความสามารถมาแนะนำได้ ส่วนวัดระดับสูง ตัวอย่างเช่น วัดพระศรีมหาธาตุ จะมีการจัดตั้งคณะกรรมการวัดมาจากพระในวัดและบุคคลภายนอก รวมถึงจ้างแบบมีเงินเดือน

“เราจะเห็นวัดไทยมีการพัฒนาการบริหารจัดการเป็นลำดับที่ให้ความสำคัญโดยไม่ตัดสินใจคนเดียว แต่เปลี่ยนรูปแบบจากเจ้าอาวาส เป็นคณะสงฆ์ สุดท้ายเป็นคนภายนอกมาให้ความเห็น นี่ก็เป็นรูปแบบที่เอกชนทำให้ตรวจสอบและสอบทานได้”

โจทย์พุทธศาสนาไทย ทำไมคนรุ่นใหม่ไม่เข้าวัด

ถัดมาเป็นวงเสวนาหัวข้อ “ศาสนธรรมและศาสนประเพณี...ทำอย่างไรให้เข้าถึงใจ” โดยพระธรรมกิตติเมธี (เกษม สุญญโต) กรรมการมหาเถรสมาคมและประธานศูนย์พิทักษ์พระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย กล่าวเปิดว่า

ปัจจุบันวัดไทยมีมากกว่า ๔๐,๐๐๐ วัด และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นต่อเนื่องทุกปี แต่การเพิ่มขึ้นของวัดนำมาสู่โจทย์การจัดการวัดรูปแบบใหม่ไม่ควรให้ความสำคัญกับจำนวนพระ แต่ต้องมองเรื่องการสร้างความศรัทธาโดยไม่จำกัดแค่ขนาดของวัด

พระธรรมกิตติเมธีกล่าวต่อว่า...

“อาตมาอยากให้รัฐบาลมีนโยบายเรื่องศาสนา ให้รัฐมนตรีกระทรวงอุดมศึกษาฯ ออกนโยบายใหม่มาให้คนไทยและเด็กไทยจะต้องเรียนศาสนา เนื่องจากอาตมาเป็นห่วงว่าคนกลุ่มหนึ่งพยายามผลักไสศาสนาออกจากสังคมไทย เลยอยากจะฝากว่าทำอย่างไรที่จะผลักดันเรื่องศาสนาให้ไปสู่การศึกษาทุกชั้น ให้พรรคการเมืองบรรจุเรื่องนี้เข้าไป

พระธรรมกิตติเมธี (เกษม สดญโต)

กรรมการมหาเถรสมาคมและประธานศูนย์พิทักษ์พระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย

สอดคล้องกับที่พระครูสิริธรรมาภิรัต (ธรรมรัต อริยธมฺโม) รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาศกราช มองว่า ปัญหาสำคัญของพุทธศาสนาในประเทศไทยคือเรื่อง การขาดผู้นำศาสนาพุทธที่เป็นพระสงฆ์ ทำให้ไม่มีผู้สืบทอดศาสนา จนกลายเป็นปัญหาที่คณะสงฆ์กังวล

“ทำไมคนรุ่นใหม่ไม่เข้าวัด เราต้องมาตั้งคำถามว่าถ้าเขาเข้าวัดแล้วจะได้เรียนรู้อะไร วัดต้องปรับบทบาทให้ศาสนามีห้องอบรมที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้ฟัง เยาวชนห้องหนึ่ง ผู้เฒ่าผู้แก่ไปห้องหนึ่ง นักวิชาการก็อีกกลุ่มหนึ่ง จะมีกลุ่มที่เหมาะสมกับผู้ฟังในการเผยแผ่คนฟัง และทำอย่างไรให้วัดกลายเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน เราอาจจะหาช่องทางทำกิจกรรมทางศาสนาและศาสนพิธีเพื่อนำศาสนาธรรมเข้าไปสู่จิตใจของประชาชน”

พระครูสิริธรรมาภิรต (ธรรมรัต อริยโม)

รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาสโกราช

สร้างศรัทธาด้วยการทำให้ศาสนาเชื่อมโยงกับวิถีชีวิต

พระมหาพุทิจ ชุตติปัญโญ วัดสุนันทวนาราม กาญจนบุรี กล่าวว่า การสอนหลักธรรมจะต้องนำหลัก ‘customer centric’ มาใช้ กล่าวคือทำความเข้าใจกับลูกค้าหรือผู้ปฏิบัติธรรมว่า จะทำอย่างไรให้ธรรมะเข้าไปอยู่ในชีวิตประจำวันให้ได้มากที่สุด

พระมหาพุทิจกล่าวต่อว่า ตนสอนธรรมะให้กับคนทุกช่วงวัย ตั้งแต่เด็กอายุ ๒ ปีไปจนถึงผู้ใหญ่อายุมากกว่า ๘๐ ปี เลยค้นพบว่าวิธีการสอนธรรมะที่ดีคือการสอนที่เหมาะสมกับช่วงวัยโดยไม่นำสถานปฏิบัติธรรมเป็นตัวตั้ง แต่ต้องทำให้ร่างกายและจิตใจเป็นปัจจัยหลัก

“เด็ก ป.สอง เราก็จะคุยแบบเด็ก ป.สอง สอนเดินจงกรมอย่างไรให้ตบมือและก้าวเท้าไปพร้อมกัน เพราะถ้าเราบอกเขาแค่ก้าวไป เขาก็งง เราต้องเข้าใจชีวิตเขา คนวัยนี้ทำงานอะไร ค่อยๆ คุยพื้นฐานชีวิต คนวัยทำงานต้องทำสมาธิบนรถเมล์ได้ เดินจงกรมบนรถไฟฟ้าได้ หรือรู้ไหมว่ากันสัมผัสเก้าอี้ อยู่ ถ้าเขาเห็นผลชัด เราไม่จำเป็นต้องทำให้ศรัทธา เพราะเขาเห็นผลในใจของเขาเอง”

พระมหาพุทิจกล่าวต่อว่า ปัจจุบันพุทธศาสนาถูกเชื่อมโยงกับวัดหรือสถานปฏิบัติธรรมมากเกินไป ทำให้เข้าถึงยากและคนสนใจน้อยลงทุกวัน รวมไปถึงอาชีพต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นคนขายลูกชิ้น หรือคนเก็บเงินหน้าห้องน้ำ ซึ่งเป็นกลุ่มที่พระไม่สามารถเข้าถึงได้ ดังนั้น พระสงฆ์หรือผู้เผยแผ่ศาสนาจะต้องเปลี่ยนวิธีคิดเพื่อให้ศาสนาเดินต่อไปได้

“เราต้องเปิดโอกาสให้คนรุ่นใหม่ไม่ศรัทธาเราบ้าง เพราะเขาตั้งคำถามว่าทำไมต้องมาฟังบุคคลนี้ หน้า
 ขาวของเขารับรู้ในอีกด้านหนึ่ง แม้เราจะทำงานหนักหรือมีลูกศิษย์มากขนาดไหนก็ตาม แต่การ
 เผชิญหน้ากับวัยรุ่นหนึ่งคนเป็นอะไรที่ยากลำบากมาก เด็กเขาไม่สนใจว่าเราบวชมากี่พรรษา หรือเรา
 จะแสดงธรรมะอะไรให้เขา แต่เขาดูว่าเราเย็นใจให้เขาไหม มีการฟังเขาไหม อาจแค่เปิดจิ้งหะเล็กๆ
 ให้เขาได้ถาม แล้วเราก็ตอบใจที่รู้มรร้อนให้สงบลง ช่วงเวลาเล็กๆ ที่เราอยู่กับคนรุ่นใหม่เป็นการส่ง
 ทอดศาสนธรรมได้”

พระมหาพุทิจ ชุตติปณฺโญ วัดสุทัศน์วราราม กาญจนบุรี

ในสังคมที่คนบางกลุ่ม โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ มองว่าศาสนาอาจไม่ใช่เครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจอีกต่อไป
 เลยเป็นความท้าทายของวงการพุทธศาสนาไทยว่า จะสร้างความเชื่อมั่นและเรียกศรัทธาให้สังคมไทย
 ได้อย่างไร รวมไปถึงการจัดสรรธรรมให้เข้ากับคนทุกกลุ่ม

เรื่องเหล่านี้เป็นคำถามที่พระมหาพุทิจชวนสังคมมาหาคำตอบร่วมกัน